KOMPASZ

Kézikönyv a fiatalok emberi jogi képzéséhez

Szerzők:

Patricia Brander
Rui Gomes
Ellie Keen
Marie-Laure Lemineur
Bárbara Oliveira
Jana Ondráčková
Alessio Surian
Olena Suslova

A rajzokat készítette:
Pancho

Szerkesztették:
Patricia Brander
Ellie Keen
Marie-Laure Lemineur

Projektkoordinátor és felelős szerkesztő: Rui Gomes
Projektasszisztens: Natalia Miklash

Ez a kézikönyv egy referenciacsoport útmutatásával és támogatásával készült, amelynek tagjai:

Dr. Elie Abouaoun
Anatolij Azarov
Patricia Brander
Ellie Keen
Corina Michaela Leca
Marie-Laure Lemineur
Brigitte Mooljee
Louise Nylin
Bárbara Oliveira
Eunice Smith (UNESCO)
Alessio Surian
Olena Suslova
Wim Taelman
Andrej Jurov

Fordítók:

Baloghné Marada Mónika Timea
Egry Zsuzsanna
Gulácsi Ildikó
Járosi Éva
Karvalits Ivett
Szabó Katalin
Takács Katalin
Veress Angéla

Nyelvi lektor:

Horváth Ágnes

Szakmai lektorok:

Halmai Gábor
Kovács Erzsébet
Wootsch Péter

Korrektorok:

Bender Márk
Fehér Tibor

Felelős szerkesztő:

Németh Zita

A magyar szöveget gondozta:

Őry Beáta

Tartalomjegyzék

Bevezetés *9*

Első fejezet - Az emberi jogi képzés és a Kompasz – rövid útmutató a felhasználóknak 15

Az emberi jogi képzés értelmezése 17

Emberi jogi képzés: mit takar a fogalom? *17*
Az emberi jogi képzés eredményei *18*
Ismeretek, képességek, készségek és attitűdök *19*
Alapelv: a résztvevők bevonása *20*
Emberi jogi képzés a fiatalok részvételével *21*
Tanulás az oktatási rendszerben és azon túl *22*
Az emberi jogi képzés, nevelés: a cselekvés első lépése *23*
Az emberi jogi képzés nemzetközi támogatása *23*

Az emberi jogi képzés és az oktatás-nevelés egyéb területei 26

Az emberi jogok világa *26*
Mi számít emberi jogi kérdésnek? *26*
A kézikönyv által érintett emberi jogi kérdések *27*
Felkészülés az állampolgári szerepre *28*
A személyes és társadalmi értékekre nevelés *29*
Globális nevelés *29*
Interkulturális nevelés és képzés *30*
Oktatás – képzés a fejlődésért *31*
Környezeti nevelés *31*
Békére nevelés *31*
A jogok oktatása *32*

A Kompasz alkalmazása Európában 33

Mi is Európa, és hol van? *33*
Egy könyv Európa számára? . . . *34*
Az európai álom *36*
Az ifjúságsegítő munka és az ifjúság képviselete *36*
Egyezmény a gyermekek jogairól *37*
A kézikönyv megalkotásának folyamata *38*
A kézikönyv használata a sokszínű kulturális és nyelvi környezetben *39*

Hogyan használjuk a Kompaszt? 41

Hogyan dolgozzunk a kézikönyvvel? *41*
Pedagógiai és módszertani megközelítések *42*
Általános kérdések az emberi jogi képzéssel kapcsolatban *49*
Javaslatok a könyv használóinak *50*
Tanácsok a csoportsegítőknek . *53*

Második fejezet - 49 gyakorlat és módszer az emberi jogi képzésekhez . . . 75

A gyakorlatok áttekintő táblázata *76*
A globalizáció kisszótára *77*
A gyermekek jogai *80*
A gyógyszerek elérhetősége . . . *85*
A jogok harcosai *92*
A két város meséje *98*
A választások ideje *108*
Amikor eljön a holnap *112*
Ashique története *116*

Az élet szövedéke *120*
Az internet hatása életünkre . *124*
Azt nézd, mire képes! *132*
Bejöhetek? *137*
Beszéljünk a szexről! *143*
Címlap *148*
Csak egy perc *153*
Egy tökéletes világban élni . . *156*
Eltérő bérek *162*
Erőmű *167*
Erőszak a családban *171*
Erőszak az életemben *178*
Harc a gazdagságért és a hatalomért *181*
Hová állsz? *186*
Hősök és hősnők *190*
Játszd el! *193*
Játsszunk szabályosan! *196*
Jogi bingó *201*
Jövőink *204*
Kert egy éjszaka alatt *208*
Képjátékok *212*
Ki vagyok te? *219*
Költségvetés *222*
Makah bálnavadászat *227*
Mindenki hallassa a hangját!! *235*
Most mutasd meg! *239*
Munka és gyermekvállalás . . . *242*
Nyelvi akadály *246*
Oktatás mindenkinek? *249*
Sport, mindenkinek *255*
Szakszervezeti találkozó *258*
Szavazzunk vagy ne szavazzunk? *262*
Szegénységhoroszkóp *268*
Találjuk meg az összefüggést!! *274*
Te is más vagy – te sem vagy más! *278*
Tegyünk egy lépést előre! *282*
Úton Egyenlőségföldjére *287*
Van más választásunk? *290*
Válasz a rasszizmusra *294*
Vigyázat, figyelünk! *300*
Az emberi jogok naptára *303*

Harmadik fejezet - A cselekvés 307

A cselekvés szükségessége . . . *307*
Néhány egyszerű lépés a cselekvés irányába *308*
Cselekvési terv összeállítása . *314*

Negyedik fejezet - Háttér-információk az emberi jogokról 319

Az emberi jogok értelmezése 321
Mik azok az emberi jogok? . . *321*
Történeti áttekintés *323*
Emberi jogok világszerte *325*
Hogyan élhetünk jogainkkal? . *326*

Dilemma és visszaélés az emberi jogok kapcsán *327*
Megannyi rejtély *329*
Az emberi jogok fejlődéstörténete **330**
Milyen jogaink vannak? *330*
Az emberi jogok jogi védelme **336**
A legfontosabb nemzetközi dokumentumok *337*
Az emberi jogok érvényre juttatása *340*
Vajon ez elégséges-e? *344*
A civil szervezetek tevékenysége és szerepe **346**
Kérdések és válaszok **352**
Keresztkérdések *354*

Ötödik fejezet - Háttér-információk a könyvben érintett emberi jogi témákhoz 357

Állampolgárság *359*
Béke és erőszak *363*
Demokrácia *369*
Diszkrimináció és idegengyűlölet *374*
Egészség *389*
Emberi biztonság *394*
Globalizáció *399*
Gyermekek *403*
Környezet *409*
Média *413*
Nemek közötti egyenlőség . . *417*
Oktatás *422*
Sport *428*
Szegénység *434*
Szociális jogok *438*

Függelék - Nemzetközi emberi jogi eszközök 443

A nemzetközi emberi jogi dokumentumokat ratifikáló államok *445*
Az Emberi jogok egyetemes nyilatkozata (kivonat) *446*
Emberi jogok egyetemes nyilatkozata *447*
Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya *449*
Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmáya *450*
Egyezmény a gyermek jogairól *451*
Az Emberi jogok európai egyezménye *452*
Egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről *453*
Európai szociális karta *459*
A regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartája *460*
Keretegyezmény a nemzeti kisebbségek védelméről *461*
Értékelés és visszajelzés **462**

Köszönetnyilvánítás

Őszinte elismerésünket és nagyrabecsülésünket kifejezve mondunk köszönetet a következő személyeknek és szervezeteknek:

– a referenciacsoport tagjainak elkötelezettségükért, nagylelkűségükért és a szerzőknek nyújtott támogatásukért;
– Sunduss al-Hassaninak, Henrike Eisfeldnek, Dariusz Grzemnynek, Dilwar Hussainnak, dr. Mádai Mónikának, Ivan Ivanovnak, Yael Ohanának, Tavs Qvistnek, Tóth Györgyinek és Arjos Vendrignek a kommentárokért és szövegjavaslatokért;
– Jeroen Schokkenbroeknek (Európa Tanács Emberi Jogi Főigazgatósága) a könyv körültekintő átolvasásáért és hasznos javaslataiért;
– Nadia Banno Gomesnak, Teresa Cunhának, Laura De Witte-nek, Deepak G. Naiknak, Eugen Ghergának, Kovács Erzsébetnek, Anna Rogowskának, Nana Saginashvilinek és másoknak találó észrevételeikért és hasznos javaslataikért;
– az UNESCO Emberi Jogi, Béke, Demokrácia és Tolerancia Részlegének a motivációért és a hasznos tanácsokért;
– különböző ifjúsági szervezeteknek, a nemzeti ifjúsági tanácsoknak, az Emberi és Humanitárius Jogok Alapítványának (Libanon), a Charles Malik Alapítványnak és sok más szervezetnek a referenciaanyagok közreadásáért;
– mindazoknak, akik olvasták és felhasználták a szövegek vázlatait az interneten, köztük azoknak, akik szkeptikusak a kézikönyv értékeit illetően;
– az emberi jogi képzési levelezőlistán szereplő tudományos munkatársaknak világszerte a kommentárokért és a címre tett javaslatokért;
– az Emberi Jogi Képzés Ifjúsági Programja Monitoring Csoportjának a támogatásért és az ötletekért;
– mindazoknak, akik – néha akaratlanul – hozzájárultak a tartalom alakításához;
– Michael Hughesnak (British Council, Budapest), amiért több volt, mint korrektor.

Köszönetet mondunk a Nemzetközi Vasutasszakszervezetnek, és különösen az Inter Railnek az Ifjúság Mobilitási Szolidaritási Alapon keresztül nyújtott anyagi támogatásáért.

Köszönetet mondunk a magyar kiadás elkészítésében való közreműködéséért Kovács Erzsébet képzőnek, Tóth Györgyinek (Nők a Nőkért Együtt az Erőszak Ellen), Nagy Évának (Alapítvány az Emberi Jogok és a Béke Oktatásáért), a Budapesti Európai Ifjúsági Központ munkatársainak és Antje Rothemundnak, az intézmény igazgatójának.

Sajnáljuk, hogy nem tudtuk beépíteni a kézikönyvbe az összes kapott anyagot és javaslatot, elnézést kérünk minden kihagyott névért, szóért, témáért.

Council of Europe
The Secretary General

Az Európa Tanács főtitkárának köszöntője

Lassan közhelynek számít, ha a világról mint egyetlen hatalmas faluról beszélünk. A globalizáció fogalmát általában a kereskedelem, a nemzetközi együttműködés és kommunikáció megnövekedett lehetőségeivel és kockázataival szokás társítani. Ám a globalizáció valódi kihívása továbbra is egy olyan világszemlélet kialakítása, amely az emberi jogokat, a többpártrendszerre épülő demokráciát és minden emberi lény egyenlőségét tekinti a mindannyiunk által vallott legfontosabb értékeknek.

Az Európa Tanács és az Európai Emberi Jogi Egyezmény az emberiség által valaha tapasztalt legszörnyűbb háborúkra és barbár tettekre adott válaszként született meg. Az Egyezmény és más, később megalkotott dokumentumok – a kínvallatás ellen, a szociális jogok védelmében stb. – ösztönzést és támogatást nyújtottak azoknak az embereknek és civil szervezeteknek, akik és amelyek az igazságtalanság, az elnyomás és a diszkrimináció ellen küzdenek. Mára sok mindent elértek, de rengeteg még a tennivaló; Európában ma is emberek millióinak számos joga szenved sérelmet.

Az emberi jogi egyezmények olyan vívmányok, amelyeket európaiakként tudhatunk magunkénak; eligazítanak minket a bizonytalanság és a változások idején. Megőrzésük és tiszteletben tartásuk Európa minden államának legfőbb kötelessége.

Ugyanakkor az emberi jogokat nem lehet csupán a törvény szövegével megvédeni. Mindenkinek, köztük a fiataloknak is védelmezniük kell a jogokat. Ez a kézikönyv lehetőséget kínál a fiataloknak arra, hogy megértsék az emberi jogokat, szót emeljenek értük. Emellett az ifjúsági vezetők és ifjúságsegítők, tanárok és képzők, szakmabeliek és önkéntesek számára konkrét ötleteket nyújt: miként is lehet motiválni, megnyerni és aktivizálni a fiatalokat, hogy a maguk módján, saját közösségükben tegyenek lépéseket az emberi jogokért.

Ez a kézikönyv nem ad kész recepteket – nem léteznek ugyanis előregyártott megoldások a szegénység, a diszkrimináció, az erőszak vagy az intolerancia leküzdésére. Nem tartalmaz válaszokat minden emberi jogi kérdésre sem. Amit a kézikönyv valóban kínál: lehetőséget arra, hogy az emberi jogi képzésre vállalkozók kreatív módon közelítsék meg és tárják fel ezeket a témákat, sikeresen vonva be a fiatalokat – ami már önmagában is emberi jogi képzés.

Akárcsak egy kompasz, azaz iránytű, ez a kézikönyv is különböző utakat és irányokat mutat meg az emberi jogok területeit érintő utazás során. És akárcsak egy kompasz, ez a kézikönyv is hasznos útitárs lehet azok számára Európában, akiket érdekelnek az emberi jogok, a demokrácia vagy az állampolgárság kérdései.

Ha igaz az, hogy a 21. századba a tűz kapuján keresztül léptünk be, megnyugtató a tudat, hogy fiatalok és ifjúsági szervezetek, tanárok, csoportsegítők és képzők sokasága áll készen arra, hogy felvállalják az emberi jogokért és azok jegyében történő oktatás, képzés, nevelés kihívását.

Ez a kézikönyv igyekszik hozzájárulni tevékenységükhöz, egyszersmind tisztelgés a munkájuk előtt.

Walter Schwimmer

Előszó a Kompasz magyar kiadásához

Egy előszótól azt várja az olvasó, hogy rávilágítson a felvezetendő kiadvány aktualitására az adott helyen és időben. Nos, a nemzetközi emberi jogok és azok oktatása persze mindig és mindenütt aktuális. De 2004 őszének Magyarországán azért, mert alig néhány hónappal vagyunk az Európai Unióhoz való csatlakozás után, és talán ugyanenynyivel az európai Alkotmányszerződés és annak részeként az Alapvető jogok kartájának hatálybalépése előtt. Ma még nem tudjuk pontosan, hogyan alakul majd saját alkotmányunk, illetve az Európa Tanács keretében elfogadott Emberi jogok európai egyezménye (Egyezmény) által nyújtott alapjogvédelem szintje az új európai emberi jogi védelmi rendszerben. Ami bizonyos, hogy az ennek a kézikönyvnek az alapjául szolgáló Egyezmény a védelem minimumát fogja képviselni a Kartához képest. De ezzel egyidejűleg Európának is szembe kell néznie azzal a kérdéssel, hogy vajon globalizálódó korunkban valóban egyetemessé vált-e az emberi jogok védelme? Gondoljunk csak az iskolai fejkendőviselet kérdésére adott eltérő válaszokra. Ez a hasznos könyv mindenesetre segíthet abban, hogy minden országban – így az immár az Európai Unió részét képező Magyarországon is – folyamatosan szembesüljünk az emberi jogok ügyével, miközben tudjuk, hogy az már nem tekinthető egyetlen ország belügyének sem.

Budapest, 2004. augusztus

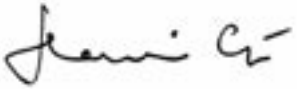

Dr. Halmai Gábor,
egyetemi tanár, az Emberi Jogi Információs és Dokumentációs Központ igazgatója

Kompasz

Egy olyan könyv magyar kiadását tartja most kezében az olvasó, amely sokak együttműködésében született. Sokak sok európai országban alkalmazott tudását, tapasztalatainak összegzését, készségeit és képességeit foglalja össze, annak érdekében, hogy gyakorlati segítséget adjon azoknak, akik fiatalokkal dolgoznak együtt azért, hogy közösségeink magabiztosabbak, környezetünk egészségesebb, világunk jobb legyen. A hazai ifjúságsegítői munka számára igen fontos kézikönyv magyar fordítói és lektorai nagy kihívásokkal szembesültek a munkájuk során. Egy olyan szakma fogalomkészletét kellett magyarra fordítani, amely még mindig keresi a helyét Magyarországon és amelyet ezért még kevesek gyakorlati tapasztalatai támogatnak. A nemformális képzés például nem azonos az iskolán kívüli nevelés fogalomkörével és az egyenrangú felek részvételére épülő, a saját tapasztalatokat mozgósító és csoportban történő tanulás nem mond ellent az ismeretek átadására építő tanítási folyamatnak. Egyszerűen más a jelentésük. Szakmai nyelvünk mégis elsősorban az iskolai keretek között szervezett ismereteket átadó oktatás és értelmi nevelés pedagógiai fogalomkészletére épül. Meg kellett tehát küzdenünk ezzel az ellentmondással. Keresnünk kellett azokat a kifejezéseket, amelyek abban segítenek bennünket, hogy jól értsük és jól közvetítsük ennek a módszertannak a szellemiségét. Reméljük, hogy a magyar Kompasz hozzájárul ahhoz, hogy a szakmai nyelvünk mind az ifjúságsegítői munkában, mind a nemformális képzések világában tovább csiszolódjon, használata pontosabb, világosabb és közérthetőbb legyen.

Ha az ifjúságsegítői munka egyik küldetése az, hogy annak érdekében segítse a fiatalokat a társadalomtanulás folyamatában, hogy a változtatások erőforrásai és ne elszenvedői lehessenek, akkor a cselekvő részvételükkel tartott képzéseknek arra kell irányulniuk, hogy a fiatal résztvevők megérthessék a közös cselekvés fontosságát és lehetőségeit, hogy felfedezzék saját tudásukat, hogy legyen bizalmuk és önbizalmuk tudásuk állandó gyarapításához. Az ilyen képzéseknek a fiatalok változásait és a változtatásra való képességeit kell segíteniük. A változtatások azonban mindig szilárd alapokra épülnek. A haza és a nemzet hagyományai, az értékek világa mindig segítenek az eligazodásban. Itthon is otthonosságunk egyik fokmérője az, hogyan bánunk önmagunkkal és másokkal. Hogyan élünk együtt különbözőségeinkkel és hogyan vállaljuk önmagunkat úgy, hogy az másokat ne sértsen, ne bántson. Így érhetünk el az emberi jogok világába, amely nem idegen és nem távoli mindennapi életünktől, hanem annak a természetes része. A magyar Kompasznak az az alapvető célja, hogy segítse azt a folyamatot, amelynek eredményeként alapvetővé és természetessé válik az, hogy megértsük és képviseljük, hogy érvényesítsük és tiszteljük, hogy hordozzuk és mások számára is egyértelművé tegyük az emberi jogokat. A Kompasz alapvetően az európai tapasztalatokat közvetíti a számunkra, hangsúlyozva azt is, hogy éppen az emberi jogokban és az azokat védő és erősítő európai intézményrendszerben testesül meg mindaz, amit sokszor a közös európai értékeknek nevezünk. Így kapcsolódik össze ebben a könyvben az ifjúságsegítői munka értékvilága és egy képzési módszertan, európai tapasztalat és egyéni tudás. Bízunk abban, hogy az európai Kompasz magyar fordítása jól segíti majd azok munkáját, akik azért dolgoznak a fiatalokkal, hogy azok felelős felnőttként, emberi jogokat tisztelő állampolgárként élhessenek.

Budapest, 2004. augusztus 9.

Wootsch Péter

Bevezetés

Köszöntjük az Olvasót! Olyan kézikönyvet tart a kezében, amely „iránytű” a fiatalok emberi jogi képzéséhez. Reményeink szerint ötleteket, ösztönzést és motiváló erőt ad ahhoz, hogy vállalkozzunk a fiatalok emberi jogi képzésére. A *Kompasz* az Európa Tanács Ifjúsági és Sportigazgatósága Emberi Jogi Képzés Ifjúsági Programjának keretében készült, amelyet az európai emberi jogi Egyezmény aláírásának 50. évfordulója alkalmából bocsátottak útjára 2000-ben. A Program célja, hogy az emberi jogokat az ifjúsági munka középpontjába helyezze, és ezáltal hozzájáruljon ahhoz, hogy az emberi jogi képzés is annak fő áramlatába kerüljön.

Az emberi jogi képzés – vagyis *azok az oktatási, képzési, nevelési programok és tevékenységek, amelyek az emberi méltóságra épülő egyenlőséget helyezik a középpontba* – felbecsülhetetlen értékű az állampolgárság olyan európai dimenziójának a megformálásában, amely fontos minden európai ember számára. Az emberi jogi képzés, amely együtt fejlődött az Európa Tanács Ifjúsági és Sportigazgatóságának más programjaival (például interkulturális képzés, a fiatalok társadalmi részvétele, a kisebbségi és a kisebbségi háttérrel rendelkező fiatalok segítése), azt a lehetőséget hordozza, hogy a tettek katalizátora és az együttműködések forrása legyen. Azoknak, akik az ifjúsági munka részeként a személyiség- és csoportfejlődéssel, a fiatalok tanulásával, képzésével foglalkoznak, ismerniük kell az emberi jogok kialakulását és gyakorlatát, mérlegelniük kell kihívásait, egyetemességükre, oszthatatlanságukra és elidegeníthetetlenségükre, valamint mindarra tekintettel, amit napjaink fiataljainak jelentenek.

Az Ifjúsági és Sportigazgatóság vitathatatlan tekintélyre tett szert szakértelmével – különösen az európai ifjúsági központok és az Európai Ifjúsági Alapítvány révén –, amit olyan pedagógiai megközelítések és képzési segédanyagok kifejlesztésével alapozott meg, amelyek egyaránt alkalmasak az oktatási rendszerben és a szabadidős tevékenységekben, valamint különböző kulturális kontextusban való felhasználásra. Azoknak az ún. multiplikátoroknak a munkája, akik tudják, hogyan lehet megsokszorozni a pozitív hatásokat, és az olyan mozgalmak, mint a *Te is más vagy – te sem vagy más!* ifjúsági kampány, valamint a hosszú távra szóló képzési program egyaránt hozzájárult azoknak a projekteknek a kifejlesztéséhez, amelyek helyi közösségek életét gazdagítják, és mindemellett – sőt mindenekelőtt – európaiak.

Napjaink eseményei – Európában és a világ más tájain egyaránt – fenyegetik a békére és emberi jogokra épülő kultúra alapjait. Riasztóként működve jelzik, hogy égető szükség van az emberi jogi képzésnek egy határozottabb és tudatosabb megközelítésére, és érzékelhetőbb jelenlétére.

Ebben a vonatkozásban az Emberi Jogi Képzés Ifjúsági Programjának a célja az, hogy:

- az emberi jogi képzést az ifjúsági munka fő áramlatába helyezze;
- felértékelje és fejlessze a fiataloknak szervezett úgynevezett nemformális tanulási és képzési alkalmakat mint az emberi jogi képzés egyik formáját;
- úgy tekintsen a fiatalokra és az ifjúsági szervezetekre, mint az európai civil társadalmak és az emberi jogi képzés egyik legfőbb erőforrására;
- előmozdítsa az emberi jogi képzés széles körű megértését, tiszteletben tartva az ifjúság, valamint a szociális-kulturális körülmények és szokások sokféleségét napjaink Európájában;
- új, összekapcsolódó hálózatokat és együttműködéseket építsen ki az iskolarendszerű és másféle tanulás, képzés területein;
- azáltal törekedjen az elérhető maximális „megsokszorozó hatásra”, hogy mind nemzeti, mind helyi szinten bevonja a gyakorlati szakembereket és az e feladatra vállalkozókat;
- munkájukhoz, az emberi jogi képzést szolgáló ifjúsági programokhoz új pedagógiai eszközöket és szakmai hálózatokat biztosítson egész Európában;
- az összeadódó és egymásra épülő tapasztalatokat beépítse az interkulturális és nemformális képzésbe, az ifjúság társadalmi részvételébe és a kutatásokba;
- felhasználja az oktatás-képzés és a média világában jelenlévő innovációt.

Iránytű az emberi jogi képzésben aktívak számára

A Kompasz központi szerepet játszik ebben a programban, amely magában foglalja helyi kísérleti projektek támogatását, nemzeti és regionális képzéseket, valamint az erőszak különböző megnyilvánulása ellen fellépő tevékenységeket is. Nem egyszerűen „egy újabb" kézikönyvről, az emberi jogi képzés új megközelítéséről vagy újrafogalmazott tananyagáról van szó: e kiadványnak az a legfőbb célja, hogy az emberi jogi képzést közelebb hozza, használhatóvá és hasznossá tegye mindazon csoportsegítők, vezetők, tanárok, önkéntesek és képzők számára, akik aktívan részt vesznek abban, hogy a fiatalok korszerű tudással, gondolkodásmóddal és képességekkel rendelkezzenek. Több tekintetben is igyekszik közérthető (ugyanakkor igényes) választ adni a kérdésre, amit sok érintett tesz fel: HOGYAN csináljuk?

A *Te is más vagy – te sem vagy más!* elnevezésű, a fajgyűlölet és az intolerancia ellen 1995-ben elindult európai ifjúsági kampány során szerzett tapasztalatok azt mutatták, hogy az ilyen jellegű európai képzési projektek sikerességéhez a következő alapfeltételek szükségesek:

- olyan, könnyen alkalmazható képzési módszerek és eszközök biztosítása, mint a *Te is más vagy – te sem vagy más!* kampány Képzők könyve című segédanyaga;
- az ilyen segédanyagok elérhetősége a felhasználók anyanyelvén;
- képzők és más hozzáértő emberek, akik vállalják a terjesztés és a pozitív hatások megsokszorozásának feladatait.

A Kompasz ezekre az igényekre ad választ. Az Európa Tanács angolul, franciául és oroszul adta ki, és bátorítja a más nyelvekre történő fordítást és adaptációt. A nemzeti és regionális képzések szervezőinek segíteniük kell, hogy a kézikönyvvel megismerkedjenek képzők és tanárok, hogy eljusson az iskolákba, helyi egyesületekbe és ifjúsági csoportokhoz. A Kompasznak könyvként csak akkor van jelentősége, ha tettekre sarkall.

Nyitott és részvételre épülő alkotási folyamat

A Kompasz elkészítése hatalmas feladatnak bizonyult. Tematikailag rendkívül széles területet ölel fel, hiszen az emberi jogi képzés gyakorlatilag az élet minden aspektusát érinti napjainkban – méghozzá a jelentős földrajzi és kulturális különbségek figyelembe vételével. A lehetséges felhasználók munkakörülményeiben és képzési feltételeiben szintén hatalmas különbségek vannak a nemformális és a formális oktatáson belül egyaránt. A következő dilemmák a kezdetektől végigkísérték a munkát:

- Lehetséges-e úgy tiszteletben tartani az emberi jogok alapvetően egyetemes voltát, hogy egyúttal figyelembe vesszük az Európára jellemző kulturális különbségeket és sajátos helyzeteket?
- Valóban lehetséges-e ugyanazt a kézikönyvet és ugyanazokat módszereket használni különböző országokban?
- Van-e az emberi jogoknak vagy az emberi jogi képzésnek Európára jellemző sajátossága?
- Van-e realitása egy olyan kézikönyv megalkotásának, amely egyaránt alkalmazható az oktatási rendszerben és azon kívül?
- Mennyi előzetes tudás szükséges a használatához?
- Lehetséges-e még további innováció ezen a területen?
- Felkészült lesz-e a célcsoport a kézikönyv használatára?
- Van-e értelme annak, hogy valamit kifejezetten a fiatalok emberi jogi képzése érdekében alkossunk meg?

Lehetetlen volt minden kérdést megválaszolni, és eloszlatni az összes felmerült kételyt. Olyan munkafolyamat kialakítására kellett törekedni, amely amellett, hogy válaszokat keres, akár nyitva is hagy kérdéseket, és nem hagyja figyelmen kívül a problémákat. A közös munka eredményének ugyanakkor olyannak kell lennie, amely tükrözi a következő területekről érkezett hozzáértő közreműködést:

- emberi jogi oktatás, képzés, nevelés;
- interkulturális tanulás;
- ifjúsági munka;
- pedagógia és didaktika;
- emberi jogi szervezetek.

Referenciacsoport és munkacsoport

A referenciacsoport úgy jött létre, hogy nyilvános felhívást adtunk közre e-mailben és a világhálón. A csoport feladata a szerzői munka támogatása volt. A csoport emellett meghatározta a tartalmi vázlatot és az általános pedagógiai megközelítéseket, valamint megismertette más anyagok és tapasztalatok tartalmát és perspektíváit.

A referenciacsoport tagjai voltak:

- Dr. Elie Abouaoun, Libanon, *Új Nemzetközi Emberi Jogok*
- Anatolij Azarov, Orosz Föderáció, az *Emberi Jogok Moszkvai Iskolája*
- Patricia Brander, Dánia, tanácsadó, aki a *Képzők könyve* című képzési segédanyag terén szerzett tapasztalatokat
- Ellie Keen, Egyesült Királyság, az *Emberi Jogi Képzés Egyesületei* és *Amnesty International*
- Corina Michaela Leca, Moldovai Köztársaság, *SIEDO – Független Társaság az Oktatásért és Emberi Jogokért*
- Marie-Laure Lemineur, Spanyolország és Franciaország, tanácsadó, az *ENSZ Egyetem a Békéért* (Costa Rica) intézményében szerzett tapasztalatokat
- Brigitte Mooljee, Egyesült Királyság, az *Oktatási és Foglalkoztatási Hivatal Állampolgárság* csoportjánál dolgozik
- Louise Nylin, Svédország és USA, tanácsadó az ENSZ Fejlesztési Programjánál és az *Emberi Jogi Képzés Évtizede* szervezetnél
- Bárbara Oliveira, Svédország és Mozambik, tanácsadó, korábban az *Amnesty International* ifjúsági koordinátora volt Dél-Afrikában
- Eunice Smith, az *UNESCO Társadalom- és Humán Tudományok részlegének Emberi Jogok, Béke, Demokrácia és Tolerancia Osztálya*
- Alessio Surian, Olaszország, az *Interkulturális Tanulás Európai Szövetsége*
- Olena Suslova, Ukrajna, a *Nők Információs Tanácsadó Központja*
- Wim Taelman, Belgium, a *Flamand Emberi Jogi Képzés Egyesülete*
- Andrej Jurov, Orosz Föderáció, *Emberi Jogi Ifjúsági Mozgalom, az Európai Ifjúsági Központ és az Európai Ifjúsági Alapítvány Tanácsadó Testülete*
- Nancy Flowers, USA, tanácsadó, az *Emberi Jogi Képzés Kutató Központja, Minnesotai Egyetem*
- Jana Ondráčková, Cseh Köztársaság, a *Cseh Helsinki Bizottság* emberi jogi képzési programjának fejlesztője és koordinátora
- Vedrana Spajić-Vrkaš, Horvátország, *Horvát Egyetem, Zágráb, Filozófia Tanszék*

A referenciacsoport 2001 áprilisában tartott igen intenzív és eredményes találkozót a Budapesti Európai Ifjúsági Központban. Megalkották a Kompasz tartalmi és szerkezeti vázlatát, kijelölték a legfontosabb témákat, emellett továbbfejlesztették az alkotás menetére és a gyakorlatok tesztelésére vonatkozó elképzeléseket. A munkacsoport tagjai – az a nyolc ember, akik a Kompaszt megírták – a referenciacsoportnak is tagjai voltak. A csoport többi tagja tanácsadói és megfigyelő feladatot látott el a szerzők mellett az alkotás során; az ő munkájuk önkéntes volt.

A munkacsoport tagjai úgy osztották fel maguk között a munkát, hogy az elképzelések és a tapasztalatok a lehető legjobban kiegészítsék és gazdagítsák egymást, reális időbeosztást készítettek, meghatározták a feladatokat és azt, hogy ki miért lesz felelős. Az egyes részek és gyakorlatok írói és korrektorai úgy dolgoztak, hogy minden egyes szövegrészt legalább még két-három másik szakember elolvasott és kommentált, mielőtt az a csoport többi tagjához eljutott volna. A csoport három találkozót tartott: 2001 májusában, júniusában és szeptemberében.

Tesztelés és végső formába öntés

A szöveg végső tervezetét feltették az internetre, és mind az Emberi Jogi Képzés Ifjúsági Programjának felhasználói, mind az Ifjúsági és Sportigazgatóság által regisztrált képzők véleményezhették az egyes anyagrészeket, és javaslatokat tehettek a kiegészítésükre. Noha rövid idő állt rendelkezésre, maga az eljárás újszerű volt, és a részvétel elvére épült.

Az ifjúsági szervezetektől, a nemzeti ifjúsági tanácsoktól és az Ifjúsági és Sportigazgatóság más partnereitől egyaránt kértek javaslatokat a különböző országokban és különböző nyelveken hozzáférhető emberi jogi képzési anyagokról. Sokféle válasz és néhány gazdag lista érkezett; ezért az a döntés született, hogy ezek az anyagok a Kompasz elektronikus változatában és az Emberi Jogi Képzés Forrásközpontjánál lesznek elérhetőek.

A kézikönyv alkotói nagyon fontosnak tartották, hogy az erre szakosodott ifjúsági szervezeteket bevonják az egyes témák kidolgozásába, vagy konzultáljanak velük. Kommentárjaik és javaslataik mindig hasznosnak bizonyultak.

A címről szóló döntés is a részvétel elvére épült. Több mint húsz javaslat érkezett a kézikönyv címére azt követően, hogy felhívást tettünk közzé az Emberi Jogi Képzés Egyesületeinek levelezőlistáján (a listán szereplők megjelölhettek bizonyos preferenciákat). A különböző stílusok egységesítése, valamint a megközelítések és a tartalom összhangjának biztosítása érdekében minden szerző munkáját átadták egy háromfős szerkesztői csapatnak. Ellie Keen vállalt felelősséget az 1., a 2. és a 4. fejezetért, Marie-Laure Lemineur a témákra vonatkozó háttér-információkért, és Patricia Brander dolgozott a gyakorlatokon és az azokhoz kapcsolódó szövegeken. A felelős szerkesztő Rui Gomes, a Budapesti Európai Ifjúsági Központ egyik program- és képzési vezetője, a projekt koordinátora volt.

Mit tartalmaz a Kompasz?

A munkacsoport azt a megbízást kapta a referenciacsoporttól, hogy a kézikönyv megalkotása során a lehető legteljesebb és legátfogóbb tartalomra törekedjen (hogy az anyagban mindenki megtalálhassa az őt érdeklő dolgokat). A kézikönyv

- használóinak nem kell az egész könyvet elolvasniuk ahhoz, hogy alkalmazni tudják; egy csoportsegítőnek anélkül is le kell tudnia vezetni egy gyakorlatot, hogy ehhez elolvasna olyan anyagokat, amelyek nem közvetlenül vonatkoznak az adott gyakorlat kontextusára vagy szituációjára;
- tartalmazza a legszükségesebb kiegészítő információkat azon csoportsegítők számára, akik esetleg nem elég magabiztosak egy-egy téma feldolgozásában (a Kompasz elegendő kell, hogy legyen);
- rendkívül praktikus és az ún. tapasztalati tanuláson alapuló gyakorlatokra épül;
- vonzó, tükrözi az európai fiatalokat érintő ügyeket, és eszköz ahhoz, hogy egyaránt fejlessze szociális érzéküket és állásfoglalásukat, valamint tudásukat és képességeiket;
- értékekre és társadalmi kérdésekre összpontosít, s nem csupán az egyezményekben megfogalmazott jogokra;
- használható az iskolarendszerű és más, úgynevezett nemformális tanulásban egyaránt;
- a háttér-információkat a háttérben hagyja, és nem az elején közli – így a felhasználók abban a tudatban haladhatnak a gyakorlatokkal, hogy rendelkezésükre állnak azok a további információk és összefoglalók, amelyekre szükségük lehet.

A Kompasz tehát a következőképpen épül fel:

1. fejezet:	Megismertet az emberi jogi képzés lényegével. Ezzel motiválja és inspirálja az olvasót, meg mutatja, hogyan nyerhetünk a legtöbbet a Kompaszból és képzési megközelítéseiből.
2. fejezet:	Negyvenkilenc eltérő nehézségi szintű gyakorlat gyűjteménye, amelyek különböző témákat dolgoznak fel, és különböző jogokat érintenek.
3. fejezet:	Cselekvési és részvételi lehetőségek, ötletek és tanácsok azok számára, akik szeretnének többet tenni az emberi jogok érvényesüléséért.
4. fejezet:	Nélkülözhetetlen információk az emberi jogokról, a legfontosabb nemzetközi standardokról és dokumentumokról.
5. fejezet:	Kiegészítő háttér-információk a feldolgozott témákról.
Függelékek rész:	Részletek vagy teljes szövegek a jogi dokumentumokból, hiszen ha az emberi jogokról beszélünk, a törvények is fontosak.

A témák megválasztása

A referenciacsoport eredetileg hatvanhárom kérdést jelölt meg, hogy ezeket a Kompasz feltétlenül dolgozza fel. E kérdéskörök a terrorizmustól az eutanáziáig terjedtek. A munkacsoport nehezen talált arra módot, hogyan lehet valamennyi kérdést logikus keretbe rendezni. Végül tizenöt témát választottak ki, éspedig: gyermekek, állampolgárság, demokrácia, diszkrimináció és idegengyűlölet, oktatás-képzés, környezet, a nemek közötti egyenlőség, globalizáció, egészség, biztonság, média, béke és erőszak, szegénység, szociális jogok és sport. A döntés nehéz volt, ám a munkacsoport ezt találta a legmegfelelőbbnek a 2. fejezet gyakorlatainak rendszerezéséhez. Valahányszor kérdések vagy kétségek merültek fel bennünk, megpróbáltunk a lehető legkörültekintőbben eljárni. Ami a gyakorlatokat illeti, tizenhatodiknak az emberi jogok általános megközelítését vettük fel – ehhez olyan gyakorlatok kapcsolódnak, amelyek általánosan fejlesztik az emberi jogokkal összefüggő attitűdöket és az emberi jogi tudatosságot. Ehhez az általános témához nem kapcsolódik külön háttér-információkat tartalmazó fejezet.

Az etnocentrikusság mint akadály

A legkomolyabb kihívás, amellyel a Kompasz készítése során szembesültünk, az etnocentrikussággal kapcsolatos. A munkacsoport tagjai felkészültségükkel és tapasztalataikkal a sokszínűséget reprezentálták, hogy a lehető legtöbb nyelvi, oktatási-képzési és szociális megközelítés képviselve legyen a kézikönyvben, hiszen a Kompasznak valóban európainak és kultúrákon átívelőnek kell lennie.

Nem tudhattuk, hogy ez a szándék mennyire reális, mennyire valósítható meg, ám lassan felismertük, hogy bár néha különböző nyelveken olvastunk dolgokat, valójában azonban ugyanazt a forrásanyagot tartottuk a kezünkben, és ugyanarra hivatkoztunk. Az a tény, hogy a Kompasz eredeti vázlata angol nyelven készült, természetes módon valamennyi szerzőt arra indított, hogy az angol nyelvű szakirodalomban, az angol nyelvű internetoldalakon tájékozódjon. Az a tény, hogy mindannyian tudatában voltunk: ez kockázatos, remélhetőleg mérsékelte az egyoldalúságot, de nem volt könnyű elkerülni a veszélyt – a globalizáció vitathatatlan következményét. Persze az is tény, hogy képtelenség lett volna elkészíteni a Kompaszt egy olyan, 50 emberből álló csoporttal, akik 50 különböző nyelven írnak.

Pancho, a velünk dolgozó karikaturista mindezen dilemmákat foglalta össze, amikor – szembesülve a felkéréssel, hogy európaiaknak európaiakról készítsen rajzokat –megkérdezte: „mégis, hogyan ábrázoljak egy európait?”

A módszerekről

Mint korábban már említettük, nem csupán „egy újabb” kézikönyv elkészítése volt a célunk, hanem sokkal inkább valami olyasminek a létrehozása, amit mindazok könnyen használhatnak, akik emberi jogi kérdésekkel foglalkoznak fiatalok körében. Arra a felismerésre jutottunk, hogy szerencsére számos kiváló anyag már eleve hozzáférhető.

Ezek természetesen ösztönzést jelentettek a munkacsoport számára. Ahol csak lehetséges volt, megadtuk a forrást és a referenciákat, elnézést kérünk, ha olykor mégis mulasztást követtünk el. Akik ismerik az ilyen jellegű munkákat, azt is észre fogják venni, hogy néhány módszert átvettünk, adaptáltunk vagy változatlan formában közöltünk a Kompaszban. Ezeket az *újrahasznosított* módszereket azért tartottuk meg, mert célunk egy praktikus és használható eszköz kialakítása volt. Amennyiben egy módszer vagy eljárás másutt, korábban már hatékonynak bizonyult, kár lett volna a felhasználók újabb körét az alkalmazásuktól megfosztani.

Az adaptáció szintén kulcsszó az egész kézikönyv esetében. Noha a gyakorlatok egyesek számára kész megoldásoknak tűnhetnek, a Kompasz aktív alkalmazója számára fontos lesz, hogy körülnézzen és elgondolkodjon azon, hol is van, mielőtt eldöntené, merre tart. A kézikönyv ugyanis javaslatokat kínál a vonatkozó részben arra, hogyan alkalmazhatók a gyakorlatok a fiatalok sajátos igényeinek megfelelő módon, az adott képzési, nevelési összefüggések között, a rendelkezésre álló időn belül, stb.

A Kompasz célja az, hogy különböző ösvényeket és utakat mutasson meg. Az ezek közötti választás során figyelembe kell vennünk az európai fiatalok különböző kulturális és szociális értékeit. A megközelítések ilyen sokfélesége olyan érték, amely biztosítja, hogy az emberi jogok ne váljanak dogmákká, amelyeket valakire ráerőltetnek.

A lokalitás elérése

A Kompasz elkészítése csupán a kiindulópont. Regionális és nemzeti szinten folyamatosan szervezik az ifjúságsegítők és a tanárok részvételével zajló képzéseket. Ezzel párhuzamosan a Kompaszt más nyelvekre is lefordították. Hogy milyen nyelvre, mikor és hol, arról a program weboldalán találhatunk információkat (www. coe.int/hre).

Mi maradt ki, és mi lesz a következő lépés?

A számos gyakorlatból, amelynek a leírását a munkacsoport elkészítette, több mint húszat helyhiány miatt ki kellett hagyni. A háttérinformációkból ugyanezen okból teljes oldalakat kellett drasztikusan kivágni vagy lerövidíteni.

Több ilyen szöveg mégiscsak eljut majd a felhasználóhoz a Kompasz interaktív változatán keresztül. Ez a változat a szövegek és a gyakorlatok között jóval nagyobb átjárhatóságot biztosít, és – amennyire lehetséges – hasznosítja a felhasználók észrevételeit és javasolt anyagait.

A kézikönyv ugyancsak nem tartalmazza a javasolt *fényképcsomagot*, egy fényképsorozatot az emberi jogi kérdésekről, *filmográfiákat* és az *emberi jogokról szóló dalokat*. A Kompasz lényege ugyanis az, hogy irányokat, kiindulási pontokat, referenciákat és orientációt kínáljon. Nem férhet bele minden. Az Emberi Jogi Képzés Ifjúsági Programja előtt még hosszú út áll. Ráadásul a Kompaszon kívül nagyon sok minden érhető el az emberi jogi képzés témakörében.

Ám a Kompasz kiváló kiindulási pontunk lehet. Sok sikert és jó szórakozást kívánunk a használatához!

Első fejezet

Az emberi jogi képzés és a Kompasz – rövid útmutató a felhasználóknak

A fejezet tartalomjegyzéke

Az emberi jogi képzés értelmezése *17*

Emberi jogi képzés: mit takar a fogalom? *17*
Az emberi jogi képzés eredményei *18*
Ismeretek, képességek, készségek és attitűdök *19*
Alapelv: a résztvevők bevonása *20*
Emberi jogi képzés a fiatalok részvételével *21*
Tanulás az oktatási rendszerben és azon túl *22*
Az emberi jogi képzés, nevelés: a cselekvés első lépése *23*
Az emberi jogi képzés nemzetközi támogatása *23*

Az emberi jogi képzés és az oktatás-nevelés egyéb területei *26*

Az emberi jogok világa *26*
Mi számít emberi jogi kérdésnek? *26*
A kézikönyv által érintett emberi jogi kérdések *27*
Felkészülés az állampolgári szerepre *28*
A személyes és társadalmi értékekre nevelés *29*
Globális nevelés *29*
Interkulturális nevelés és képzés *30*
Oktatás – képzés a fejlődésért *31*
Környezeti nevelés *31*
Békére nevelés *31*
A jogok oktatása *32*

A Kompasz alkalmazása Európában *33*

Mi is Európa, és hol van? *33*
Egy könyv Európa számára? . . *34*
Az európai álom *36*
Az ifjúságsegítő munka és az ifjúság képviselete *36*
Egyezmény a gyermekek jogairól *37*
A kézikönyv megalkotásának folyamata *38*
A kézikönyv használata a sokszínű kulturális és nyelvi környezetben *39*

Hogyan használjuk a Kompaszt? *41*

Hogyan dolgozzunk a kézikönyvvel? *41*
Pedagógiai és módszertani megközelítések *42*
Általános kérdések az emberi jogi képzéssel kapcsolatban *49*
Javaslatok a könyv használóinak *50*
Tanácsok a csoportsegítőknek *53*

Az emberi jogi képzés értelmezése

Emberi jogi képzés: mit takar a fogalom?

„...olyan oktatási-képzési programok, nevelési célú tevékenységek, amelyek az emberi méltóságban való egyenlőség hirdetését állítják a középpontba, összekapcsolva azt más célokkal, mint például: elősegíteni a kultúrák közötti tanulási folyamatokat (interkulturális tanulás), az állampolgár részvételét a társadalom életében, a kisebbségek esélyegyenlőségét."

Az Európa Tanács Ifjúsági Programjának hivatalos definíciója az emberi jogi képzésről

Távlati célok

Az emberi jogi nevelés, képzés meghatározására számos definíció, sokféle megközelítésmód létezik, azonban a legérzékletesebben az általa elérendő célok segítségével írható le. Az emberi jogi képzési program hosszú távú célja az, hogy olyan kultúrát teremtsen, amelyben az emberi jogokat a közösség minden tagja elfogadja, tiszteletben tartja és védelmezi. Ilyen értelemben mondhatjuk, hogy bárki, aki emberekkel foglalkozik, részben emberi jogi nevelést is folytat, amennyiben a fenti célokat magáénak vallja, és tesz is elérésük érdekében – függetlenül attól, hogy milyen módszerekkel és milyen közegben teszi mindezt.

Arról, hogy a fent leírt cél elérésének mi a legmegfelelőbb eszköze, természetesen többféle, egymástól eltérő nézet is létezik; ez nem is baj. Nincs két ugyanazokkal a szükségletekkel bíró személy, csoport, kultúra, nincs olyan képzési módszer, amely minden egyénnek, csoportnak, bármelyik társadalomban egyformán megfelel. E gondolatmenet is jelzi, hogy a hatékony emberi jogi nevelésnek tanulóközpontúnak kell lennie: minden közösségben az egyes egyének szükségleteire, meglévő készségeire és képességeire kell épülnie.

A tanulóközpontú pedagógia elismeri a személyes cselekvés, a személyes változás értékét, mindamellett figyelembe veszi a tanulót körülvevő társadalmi közeget, ami nem azt jelenti, hogy a nevelőnek a tágabb valóságtól elszigetelve kell végeznie a munkáját, vagy hogy ne tanulhatna azoktól, akik más közegben dolgoznak. Mindazokat, akik szerte a világban emberi jogi neveléssel, képzéssel foglalkoznak, egy közös szándék vezérli: annak vágya, hogy egy olyan világot népszerűsítsünk és teremtsünk magunk körül, amelyben az emberi jogokat mindenki értékként tiszteli. Megvannak az alapvető irányok, vannak kipróbált, bevált módszereink, képzési anyagok és sok-sok szakember, aki a területen dolgozik. Mindez már rendelkezésünkre áll ahhoz, hogy e közös célt elérjük. A kézikönyv, amelyet az olvasó a kezében tart, ebben kíván további segítséget nyújtani.

Ön mit ért emberi jogi képzésen?

Konkrét célok

Jóllehet elengedhetetlenül fontos, hogy a távolba tekintsünk, gyakorlati okokból néha közelebbről is meg kell vizsgálnunk céljaink rendszerét. Alkotóelemeire kell bontanunk, hogy a konkrét célokat megfogalmazhassuk. Meg kell határoznunk, mik a teendőink az emberi jogok

„A nevelésnek az emberi személyiség teljes kibontakoztatására, valamint az emberi jogok és alapvető szabadságok tiszteletben tartásának megerősítésére kell irányulnia. A nevelésnek elő kell segítenie a nemzetek, valamint az összes faji és vallási csoportok közötti megértést, türelmet és barátságot, valamint az Egyesült Nemzetek által a béke fenntartásának érdekében kifejtett tevékenység kifejlődését."

Az emberi jogok egyetemes nyilatkozata, 26. cikk

„Az ezer kilométeres utazás is az első lépéssel kezdődik."

Lao-Ce

kultúrájának megteremtése érdekében, majd át kell gondolnunk, hogy ebben hogyan tud részt venni az egyén, mi magunk. Az emberi jogok kultúrája nem pusztán olyan közeg, amelyben mindenki tisztában van a jogaival – a tudás nem jelenti feltétlenül a jogok tiszteletben tartását is, enélkül pedig jogaink bármikor sérülhetnek. Az emberi jogokat tiszteletben tartó kultúra különböző nézetek, viselkedésformák, normák és szabályok egymásba fonódó hálózata. Ezek megértése kapaszkodókat ad, amelyek alapul szolgálhatnak ahhoz a munkához, amelyre csoportjainkban vállalkozunk.

Úton az emberi jogok kultúrája felé

E kultúra leglényegesebb összetevői alapján a következő konkrét célok fogalmazhatók meg az emberi jogi képzés számára:

- elmélyíteni az emberi jogok és az alapvető szabadságok tiszteletét;
- fejleszteni az önmagunk és mások megbecsülésére irányuló egyéni érzékenységet, tiszteletben tartva az emberi méltóságot;
- olyan hozzáállást, viselkedésformát kialakítani, amely a mások jogainak tiszteletben tartásához vezet;
- biztosítani a nemek közötti alapvető egyenlőséget és a nők számára az azonos esélyeket az élet minden területén;
- előmozdítani a kulturális sokszínűség elfogadását, megértését és értékként való tiszteletét, különös tekintettel a nemzeti, etnikai, vallási, nyelvi és egyéb kisebbségekre és közösségekre;
- felkészíteni és megerősíteni az embereket mindabban, ami aktív állampolgárrá teszi őket;
- elősegíteni a demokrácia, a fejlődés, a társadalmi igazságosság, a közösségi harmónia, a szolidaritás és a barátság kialakulását egyének, népek és nemzetek között;
- folytatni a nemzetközi intézmények által a béke kultúrájának megteremtése érdekében végzett, az általános emberi jogok tiszteletére, a nemzetközi megértésre, toleranciára és erőszakmentességre épülő tevékenységet.

Az emberi jogi képzés eredményei

Mik a csoportom céljai?

Az emberi jogi képzés általános célját és néhány távlati célkitűzést már megfogalmaztunk, vessünk most egy közelebbi pillantást házunk tájára, és vegyük számba a csoportok, közösségek szükségleteit – változtassunk a világon helyi cselekvéssel!

Olyan világban élünk, amelyben az emberi jogok gyakran sérülnek. Ideális esetben elegendő lenne saját környezetünk/csoportunk tagjaiban megerősíteni az embertársaik iránti tiszteletet, azt remélve, hogy legalább ők nem sértik meg mások emberi jogait a jövőben. Ez az egyik fontos szempontja az emberi jogi oktatómunkánknak.

Törekedhetünk azonban többre is: ösztönözhetjük például a fiatalokat, akikkel dolgozunk, arra, hogy ne csak egymásra, hanem az őket körülvevő világra is legyenek hatással. Késztethetjük őket arra, hogy – élve jogaikkal – váljanak afféle kis tanítómesterekké, akik maguk is hozzájárulnak az emberi jogok védelméhez, még olyan esetekben is, amelyek személyesen nem érintik őket.

Tanuljunk, hogy érvényesíteni tudjuk az emberi jogokat!

Ez egyáltalán nem elérhetetlen cél. Nem kell a fiataloktól elvárnunk, hogy az életüket az emberi jogok védelmének szenteljék, de legyenek tisztában azzal, hogy emberi jogi kérdések léteznek, legyenek érzékenyek ezek iránt, és legyenek képesek cselekedni az adott helyzet megváltoztatásáért, amennyiben azt szükségesnek érzik.

Mindezt figyelembe véve, az emberi jogi képzés már létező modelljei három fő csoportba sorolják a célkitűzéseket:

- elősegíteni az emberi jogi kérdések felismerését és megértését annak érdekében, hogy azok megsértése ne maradjon észrevétlen az emberek előtt;
- fejleszteni az emberi jogok védelméhez szükséges készségeket és képességeket;
- kialakítani egy olyan gondolkodásmódot, amely tiszteletben tartja az emberi jogokat, hogy az emberek ne sértsék meg szándékosan mások jogait.

Milyen kétségek és félelmek jellemzik azokat a fiatalokat, akikkel dolgozunk?

Ismeretek, képességek, készségek és attitűdök

Milyen tudásra van szüksége a fiataloknak ahhoz, hogy az emberi jogi kérdésekkel kapcsolatban mélyebb érzékenységük alakuljon ki? Milyen készségek, képességek és milyen szemléletmód segítheti őket az emberi jogok védelmében?

Az alábbi felsorolás néhány válasszal kíván szolgálni e kérdésekre. A jelen kézikönyv összeállítása közben ezeket tartottuk szem előtt.

Tudás és megértés:

Tanuljunk az emberi jogokról!

- lényegesolyan kulcsfogalmak megértése, mint a szabadság, az igazságosság, az egyenlőség, az emberi méltóság, a hátrányos megkülönböztetés tilalma, a demokrácia, az egyetemesség, a jogok, a kötelezettségek, az egymásrautaltság és a szolidaritás;
- annak felismerése, hogy az emberi jogok rendszere keretet biztosít a viselkedési normák közös kialakításához és elfogadásához a családban, az iskolában, a közösségben és a tágabb értelemben vett világban;
- tisztában kell lenni az emberi jogok szerepével, múltjával és jövőjével az egyén, a közösség és a világ más tájain élő emberek életében;
- érteni kell a különbséget a polgári/politikai jogok és a szociális/gazdasági jogok között;
- az emberi jogok értelmezésének és megélésének különböző megközelítésmódjaival találkozhatunk a különböző társadalmakban, egyazon társadalom különböző közösségeiben, a legitimitásnak különböző forrásai vannak a vallástól az erkölcsig és a jogig;
- ismerni kell a legfontosabb társadalmi változásokat, a történelmi eseményeket és egyéb okokat, amelyek az emberi jogok elismeréséhez vezettek;
- ismerni kell a nemzetközi szinten hatályos főbb dokumentumokat, amelyek az emberi jogok védelmét szolgálják, ilyen például az *emberi jogok egyetemes nyilatkozata* (ENSZ), az *Egyezmény a gyermek jogairól* (ENSZ), az *Európai egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről*;
- vannak helyi, nemzeti, nemzetközi szinten működő intézmények, nem-kormányzati szervezetek, egyének, akik az emberi jogok támogatásán és védelmén dolgoznak.

Készségek, képességek:

Tanuljunk az emberi jogokért!

- értő figyelem és kommunikáció: a különböző vélemények, nézetek meghallgatásának képessége, a saját jogainknak és mások jogainak képviseletére való képesség;
- kritikus gondolkodás: a megfelelő információ megtalálása, a tények kritikai érzékkel való kezelése, az előítéletek és a részrehajlás, a manipuláció különböző formáinak felismerése, megalapozott ítéletalkotásra épülő döntéshozatal;
- együttműködési készség, a konfliktushelyzetek pozitív kimenetelű megoldásának képessége;
- a közösségben való részvétel, a közösségszervezés készsége;
- tettrekészség az emberi jogok képviseletéért és védelmezéséért helyi és globális szinten.

Attitűdök és értékek:

Tanuljunk az emberi jogok által!

- felelősségérzet a saját tetteinkért, a személyes fejlődés és a társadalmi változások iránti elkötelezettség;
- érdeklődés, nyitottság, a másság értékként való tisztelete;
- empátia és szolidaritás: elhivatottan segíteni azoknak, akiknek az emberi jogait veszély fenyegeti;
- az emberi méltóság iránti érzékenység, önbecsülés és mások megbecsülése társadalmi, kulturális, nyelvi vagy vallási különbözőségtől függetlenül;
- igazságérzet, tenni akarás a szabadság, az egyenlőség és a másság tisztelete ideáljának elérése érdekében.

Alapelv: a résztvevők bevonása

„A nevelés szó a társadalmi létnek azon teljes folyamatát jelenti, amelynek során az egyén és a társadalmi csoportok nemzeti és nemzetközi közösségek részeként, és azok épülésére, megtanulják tudatosan kibontakoztatni minden személyes képességüket, szemléletmódjukat, adottságukat és tudásukat."

UNESCO – Ajánlások, 1974

Kézikönyvünkben az emberi jogi képzés értelmezése azon az alapelven nyugszik, hogy az egyén aktív részvétele, bevonása elengedhetetlen a tanulási folyamatban. Ezt az alapelvet többféleképpen juttatjuk érvényre.

Először is igyekszünk a tanulási folyamat három fő területét (tudás, készségek és beállítódás) egyforma súllyal érinteni. Másodszor, a gyakorlatokat úgy terveztük meg, hogy azok a felhasználók lehető legszélesebb körének szóljanak: alkalmazhatók legyenek többféle korosztály számára az oktatás formális, nemformális és informális területein egyaránt. Harmadszor, a részvételre, aktív tanulási folyamatra építve megpróbáltuk összekapcsolni az emberi jogi képzés témáját az ahhoz szorosan kapcsolódó egyéb, helyi és globális szinten is időszerű kérdésekkel, mint például a fejlődés, környezetünk, a kultúrák közötti kapcsolat, a béke. Nem gondoljuk, hogy az emberi jogi képzés különálló, más témáktól független területként kezelhető.

„Az aktív részvételre épülő módszerek különösen jól szolgálják az eredményes tanulást és a tanuló maximális teljesítőképességének elérését."

Jomtien Nyilatkozat, 1990

A személyes részvételre épülő tevékenységeket kiemelkedően fontosnak tartjuk. Vizsgálatok szerint az együttműködést igénylő kiscsoportos foglalkozások segítenek a csoport összetartó erejének megteremtésében, és a csoporttagok közötti előítéletek leküzdésében. A csoporton belüli együttműködés hozzájárul továbbá az összetettebb folyamatok, jelenségek könnyebb megértéséhez, fejleszti a csoporttagok problémamegoldó készségét, valamint a körülményekhez igazodó, egyszerű és kreatív megoldások felfedezésének képességét. Mindezek az emberi jogi képzés elsődleges céljai. A fiatalokat be kell vonnunk a tanulási

folyamat minden fázisába. Nem eshetünk annak csapdájába, hogy mi, „tanítók", az egyetemes igazság birtokában vagyunk, amelyet igyekeznünk kell passzivitásra kárhoztatott tanulóinknak átadni. Ez könnyen ideológiai oktatássá silányíthatná az emberi jogi képzést, amely a lehető legkevésbé követendő megközelítés. A jelen kézikönyv módszertani alapelve, hogy bármilyen tanulási folyamatról legyen is szó, az abban részt vevők a már meglévő, értékes tapasztalataikkal csak gazdagíthatják azt. Kizárólag úgy tudunk élvezetes és hatékony tanulási programot létrehozni, ha erre a tapasztalati háttérre építkezünk. A kérdéseket, sőt gyakran a konfliktusokat is tanulási lehetőségként kell értékelnünk, hiszen ezek a helyzetek pozitív hozzáállással megoldhatók.

„Ha hallom, elfelejtem.
Ha látom, megjegyzem.
Ha csinálom, megértem."

Konfuciusz

Emberi jogi képzés a fiatalok részvételével

Egyre többen vallják, hogy a fiatalok körében végzett emberi jogi képzés kiemelkedő figyelmet érdemel. Nemcsak azért, mert társadalmi szempontból fontos, hanem mert a fiatalok maguk is igénylik, és a későbbiekre nézve is meghatározóak ezek az élmények. Korunk társadalmai, és főleg a fiatalok növekvő arányban lehetnek tanúi vagy elszenvedői vallási, etnikai, nemzeti különbségek miatti hátrányos megkülönböztetésnek, kirekesztésnek és a globalizáció áldatlan – vagy áldásos – hatásainak. Az emberi jogi képzés ezekkel a fontos kérdésekkel kíván foglalkozni. Abban hivatott segíteni, hogy a mai modern, multikulturális társadalmakban érvényben levő eltérő értékek, szemléletek, hiedelmek és nézetek értelmezhetők legyenek, hogy megláthassuk az ebben a másságban rejlő pozitív lehetőségeket.

Talán még fontosabb, hogy mivel a fiatalok különösen fogékonyak az emberi jogi kérdésekre, az emberi jogi képzés elsődleges erőforrásaivá válhatnak. A mai fiatalokat gyakran éri az a vád, hogy közönyösek a közélet iránt; azonban számos kutatás ennek az ellenkezőjét igazolja. Az Európai Bizottság 2001-ben végzett felmérése szerint a fiatalok igenis részt vesznek a társadalom életében, többek között egyesületek, ifjúsági klubok tagjaiként. Az Európai Unió országaiban átlagosan a fiatalok több mint 50%-a tagja vagy aktív résztvevője valamilyen ifjúsági tömörülésnek[1] (bár fontos megjegyezni, hogy ez az adat országonként igen eltérő lehet).

Ami a közéleti kérdések iránti érdeklődést illeti: egy, a fiatalok és az Európai Unió viszonyát vizsgáló kutatás szerint a fiatalokat foglalkoztató témák között az emberi jogi kérdések a legfontosabbak közé tartoznak. A listát ugyan a munkanélküliség és a bűnözés kérdése vezeti, de a legtöbb megkérdezett fiatal azt is megfogalmazta: szeretné, ha a kormányuk fokozottan fellépne az emberi jogok védelmében, környezetünk megóvása érdekében, a faji megkülönböztetés ellen, és a nemek egyenlőtlen megítélésével szemben.[2]

? Azt tapasztalja, hogy a fiatalok nem érdeklődnek a közélet iránt? Ha igen, mit gondol, miért van ez így?

Világszerte tanúi lehetünk a fiatalok lelkesedésének és elszántságának a már említett kérdésekben, persze legfőképpen akkor, ha maguk is részesei lehetnek a döntéshozatal felelősségének: ha határozhatnak arról, mit tegyenek, hogyan tanuljanak, ha a felmerülő kérdés érdekfeszítő és az igényeik, helyzetük szerint fontos.

Az ifjúsági csoportok és tanulásuk segítőjeként tudnunk kell, mire fordítható ez az energia. Nem kérdéses, hogy a fiatalok magukénak vallják és továbbviszik a fenti gondolatokat. Ezt a már létező ifjúsági programok tapasztalatai is igazolják, a kis helyi iskolai vagy ifjúsági klubos ad hoc kezdeményezésektől az Európa Tanács vagy egyéb szervezetek nagyszabású nemzetközi eseményeiig.

„A nevelés és a képzés az, ami tovább él akkor is, amikor már mindent, amit eddig tanultunk, elfelejtettünk."

B. F. Skinner

Milyen kérdések foglalkoztatják leginkább az Ön ifjúsági csoportjának tagjait?

Tanulás az oktatási rendszerben és azon túl

A résztvevők bevonásának és a tanulási folyamat tervezésének, strukturálásának legcélravezetőbb módja attól a közegtől függ, amelyben dolgozunk. A tartalom, az időkeretek és a tevékenységi forma tekintetében gyakran szabadon dönthetünk. A szabadság mértékét azonban jelentősen meghatározza az, hogy formális, nemformális vagy informális keretek között végezzük a munkánkat. A kézikönyvünkben található gyakorlatokat rugalmasan terveztük meg, hogy azokat bármelyik említett oktatási, tanulási, képzési szituációban fel lehessen használni: ifjúsági klubokban, iskolában, nyári táborokban, kötetlen találkozókon és így tovább.

Az **informális (spontán) tanulás**, nevelés az élethosszig tartó tanulás folyamatának fontos része, amelynek során mindenki tanul a saját közvetlen környezetétől, mindennapi életének színterein (a családban, a szomszédok között, a piacon, a könyvtárban, a tömegtájékoztatási eszközökből, munka vagy játék közben stb.), értékeket és attitűdöket sajátít el, tájékozottságra tesz szert, olyan fontos dolgokat ismer meg és gyakorol, amiket máshol talán nem is tanítanak.

A **formális oktatás** azt a kötött oktatási rendszert jelenti, amelybe az általános iskolától az egyetemi tanulmányokig beletartozik minden iskolai oktatási szint, a szakképzés és a speciális szakirányú képzés is.

A **nemformális képzés**, nevelés olyan egyéni vagy csoportos tudás-, kompetencia- és képességfejlesztő programot jelent, amely sajátos terv alapján valósul meg, nem a hagyományos tantervi kereteket és követelményeket foglalja magába.

A nemformális képzés számos ifjúsági szervezet és csoport gyakorlata szerint

- önkéntes
- mindenki számára hozzáférhető (ideális esetben)
- megtervezett folyamat tanulási célokkal
- részvételre épül és tanulóközpontú
- az élethez és az aktív állampolgári szerepvállaláshoz szükséges készségeket és képességeket fejleszti
- egyéni és csoportos tanulási szituációkat ötvöz közösségi célú folyamatban
- holisztikus szemléletű, a tanulásra mint folyamatra helyezi a hangsúlyt
- kiindulópontnak tekinti a meglévő tapasztalatokat és a cselekvő részvétel általi tapasztalatszerzést, valamint a résztvevők szükségleteit.

„A tanulás olyan folyamat, amely nem kizárólag iskolai vagy egyéb szervezett keretek között mehet végbe. A tanulásnak ez az értelmezése azon az elméleten és megfigyelésen alapul, hogy számos rendkívül fontos tanulási tapasztalatunkat a formális oktatási rendszeren kívül szerezzük: a munkahelyen, a családban, különböző szevezetekben és könyvtárakban... "

Dr. Pasi Sahlberg/Building Bridges for Learning – A nemformális képzés elismerése és értéke az ifjúsági munkában

A formális, nemformális és informális tanulási mód egymást kölcsönösen kiegészítő és erősítő eleme az élethosszig tartó tanulási folyamatnak. Kézikönyvünk nem egy egyben használandó „emberi jogi tankönyv" kíván lenni. A benne foglalt gyakorlatok egymástól függetlenül és teljesen eltérő nevelési, oktatási és képzési helyzetekben, tanórai vagy kötetlen keretek között, rendszeres és kevésbé rendszeres ütemezésben is hasznosíthatók.

Az emberi jogi képzés, nevelés: a cselekvés első lépése

„Soha ne félj felemelni a hangod ... az igazságtalanság, a hazugság és a nagyravágyás ellen. Ha a földkerekségen mindenki ... ezt tenné, megváltozna a világ."

William Faulkner

Az emberi jogi képzés és nevelés középpontjában a kritikai gondolkodás, a konfliktuskezelés és a cselekvés készségének fejlesztése áll. A kézikönyv céljai között szerepel, hogy a szolidaritásra épülő cselekvésre és közösségi célú programok szervezésére ösztönözzön, egyrészt azért, mert ezek az események fontos szerepet játszanak az emberi jogi képzés által megcélzott készségek és képességek fejlesztésében, másrészt mert mindezek fontos hordozói a pozitív emberi jogi kultúrának, amelynek megteremtése a legfőbb cél. A fiatalok meg tudják változtatni a világot maguk körül – ez az egyik fontos feltevés, amelyre e könyv épül. A 3. fejezetben egy különálló szakaszt szentelünk a „cselekvés" témakörének, amelyben egyszerű ötletek sorát vonultatjuk fel az emberi jogokkal kapcsolatos közösségi tevékenységek kezdeményezéséhez.

Ezen kívül a 2. fejezetben foglalt minden egyes gyakorlatot úgy alkottunk meg, hogy azok a társadalmi célú események szervezéséhez és lebonyolításához elengedhetetlenül szükséges készségek és képességek fejlesztését szolgálják. Igyekeztünk többféle megközelítésmódot alkalmazni, és a cselekedve tanulás elvét előtérbe helyezni, többek között az Európa Tanács *Képzés a demokratikus állampolgárságért* című programjának ajánlásait is figyelembe véve. Ebben a fejezetben az emberi jogi képzés mint a mindennapi munka szükséges része jelenik meg. A tapasztalati tanulás a cselekvő tanulás módszerére alapozva készségeket, képességeket tesz próbára, kompetenciákat fejleszt, kezdeményezések születését célozza egy folytonos változásokkal teli folyamatban.

Az alábbi oktatásfejlesztési ajánlásokat a *Képzés a demokratikus állampolgárságért: Az élethosszig tartó tanulás perspektívája* című programból kölcsönöztük e változásokkal teli spontán folyamat igazolására. Fontos, hogy

- az oktatási területen szükséges innovációk megtervezésébe, véleményezésébe, megvalósításába és értékelésébe közvetlenül vonjuk be azokat, akik e területeken dolgoznak;
- a tapasztalattal és kellő tudással rendelkező gyakorló szakemberek segítségével próbáljunk meg konkrét társadalmi problémákra megoldást találni;
- az alulról jövő kezdeményezések érvényesülhessenek az oktatási reformokban;
- biztosítsunk nagyobb önállóságot a képzők, nevelők, ifjúságsegítők számára annak érdekében, hogy maguk dolgozhassanak ki a helyi közösségükkel, a civil társadalommal, szociális partnereikkel közvetlenebb kapcsolatot lehetővé tevő programokat;
- segítsük elő hálózatok, közös kezdeményezések és projektek kialakulását, valamint a gyakorló szakemberek és a döntéshozók közötti kommunikációt.

Az emberi jogi képzés nemzetközi támogatása

Európa Tanács

Az Európa Tanács tagállamai számára az emberi jogok tiszteletben tartása és védelme nem pusztán deklaráció: az emberi jogok benne foglaltatnak a jogi és törvényhozási rendszerükben, így a fiatalok nevelésének is részét kell képezniük. Az európai államok jelentősen hozzájárultak a XX. század legfontosabb emberi jogi dokumentumának, *Az emberi jogok egyetemes nyilatkoza-*

tának megszületéséhez, amelyet az ENSZ Közgyűlése 1948. december 10-én fogadott el. Az *Európai emberi jogi egyezmény*, amely jogilag az Európa Tanács minden tagállamára vonatkozik, az ENSZ-dokumentumból merítette ihletét és elveit, és annak kihirdetése után két évvel fogadták el.

Az Európa Tanács tagállamainak szóló R(85)7. sz. ajánlás, amelyet a Miniszterek Tanácsa 1985. május 14-én fogadott el, az emberi jogok iskolai tanulásáról és tanításáról szól. A dokumentum hangsúlyozza: minden fiatal számára elengedhetetlenül fontos, hogy felkészüljön arra, hogy pluralista demokráciában éli az életét, és ennek részeként fontos, hogy az emberi jogokról is tanuljon. Ezt a szemléletet egyre több európai ország és intézmény vallja magáénak.

Az Európai Unió szintjén az Európai Tanács 1997 decemberében Luxemburgban a következő ajánlásokat fogalmazta meg minden tagállama számára:

- növeljék a civil társadalom szerepét az emberi jogok képviseletében és védelmében;
- támogassák az alulról jövő kezdeményezéseket, és építsék ki az emberi jogi területet támogató technikai hátteret;
- biztosítsák az emberi jogi képzési és oktatási programok fejlesztésének feltételeit.

Ifjúságpolitika

1998 áprilisában az ifjúsági ügyekért felelős európai miniszterek találkoztak Bukarestben, és meghatározták az Európa Tanács ifjúságpolitikájának rövid és hosszú távú céljait[3], amelyek a következők:

- elősegíteni az egyesületek, civil szerveződések és egyéb közösségi célú tevékenységek létrejöttét, amelyek a demokrácia és pluralizmus megjelenési formái, valamint segíteni a fiatalok részvételét a helyi közösségek életében;
- átvenni és alkalmazni a társadalmi változások érdekében, az ifjúsági szervezetek és ifjúsági munka területein már bevált együttműködési módokat, amelyek ez idáig kevesebb figyelmet kaptak, valamint továbbfejleszteni a fiatalok aktív részvételét;
- hasznosítani azt az értékes hozzájárulást, amelyet a fiatalok mint aktív, felelős állampolgárok tudnak nyújtani;
- kifejleszteni állampolgári oktatási-képzési programokat, amelyek segítségével a fiatalokat könnyebben és hatékonyabban lehet bevonni a helyi társadalom életébe, a másság tiszteletben tartása mellett;
- a helyi szinttől az európaiig biztosítani a szektorok közötti együttműködésre épülő egységes és következetes ifjúságpolitikát, figyelembe véve az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai Egyezmény, valamint az Európai szociális karta által lefektetett alapelveket.

Az Egyesült Nemzetek Szervezete

1994 decemberében az ENSZ Közgyűlése az 1995-től 2004-ig terjedő időszakot hivatalosan az ENSZ Emberi Jogi Nevelés Évtizedévé nyilvánította az 1993-ban Bécsben tartott Emberi Jogi Világkonferencia ajánlására. Az ajánlásban az emberi jogi témájú oktatást, képzést és tömegtájékoztatást alapvető fontosságúnak ítélték a közösségek, társadalmak közötti harmonikus és stabil kapcsolatok kiépítésében és megtartásában, a kölcsönös megértést, egymás elfogadását meghonosító légkör és a béke megteremtésében. A bécsi konferencia során elhangzott ajánlások szerint a tagállamoknak törekedniük kell az „írástudatlanság megszüntetésére, és az oktatást a

személyiség teljes körű fejlesztésének, az emberi jogok és alapvető szabadságok tiszteletének és védelmének szolgálatába kell állítaniuk". Az összes tagállamot és intézményeit arra kérte, hogy az emberi jogokat, a humanitárius célú törvényeket, a demokráciát és a jogállamot tantárgyként integrálja valamennyi formális és nemformális keretek között oktatással foglalkozó intézmény tananyagába. E kihívásnak szándékozik megfelelni az ENSZ Emberi Jogi Évtizede.

„Az emberiség történelme egyre inkább kezd a nevelés és a katasztrófa közötti versenyfutásra hasonlítani."

H. G. Wells

UNESCO

Szorosan a témához kapcsolódik a modern társadalmakra egyre inkább jellemző jelenség: többféle kultúra és vallás egyidejű jelenléte. Annak fontossága, hogy „megtanuljunk együtt élni", az oktatás egészében központi helyet foglal el minden társadalomban és különböző társadalmak, közösségek között is. E „szükségszerű utópia" az UNESCO-nak a XX. századi oktatásról szóló 1996-os jelentésében ajánlásként fogalmazódik meg.[4] A jelentésben kidolgozott koncepció az emberi jogokra épül. Ajánlásai között szerepel például a konfliktuskezelés képességének, a közös problémaelemzés és -megoldás készségének, a jövőtervezés képességének a fejlesztése. Az erőszakmentes változás alapvető fontosságú, és feltételeinek megteremtése sürgető feladat mind társadalmainkon belül, mind pedig a társadalmak között. Az oktatás-nevelés céljainak rangsorában ennek első helyen kell szerepelnie.

Forrás

Dr. Pasi Sahlberg: Building Bridges for Learning – The Recognition and Value of Non-Formal Education in Youth Activity, study for the National Board of Education (Finland) and for the European Youth Forum (Hidak a tanuláshoz – a nemformális képzés értékének elismertetése az ifjúsági munkában, tanulmány a Finn Nemzeti Oktatási Bizottság és az Európai Ifjúsági Fórum megbízásából), Európai Ifjúsági Fórum, 1999. december.

Staying Alive – Information paper of the European Youth Forum for the General Assembly (Életben maradni – információs anyag az Európai Ifjúsági Fórum Közgyűlése számára), 2000.

Chisholm, Lynne: Towards a revitalisation of non-formal learning for a changing Europe, Report of the symposium on non-formal education (A nemformális tanulás hagyományának felélesztése a változó Európában, jelentés a nemformális képzésről szóló szimpóziumról), az Európa Tanács Ifjúsági és Sportigazgatósága, 2000.

Jegyzetek

1 Study on the state of young people and youth policy in Europe (Szemelvények és adatok a Tanulmány a fiatalok és az ifjúságpolitika helyzetéről Európában) című kutatási anyagból, amelyet az IARD készített az Európai Bizottság megbízásából; Milánó, 2001. január.

2 Forrás: Eurobarométer 47.1 – A fiatalok véleménye az Európai Unióról, Európai Bizottság, 1998.

3 Az Európai Ifjúsági Miniszterek 5. Konferenciájának zárónyilatkozata, Bukarest, Young people: active citizens in a future Europe (Fiatalok: a jövő Európájának tevékeny állampolgárai), 1998. április.

4 Learning, the Treasure Within (Tanulás – a belső kincs) – az UNESCO jelentése az oktatásról a XXI. században, 1996.

Az emberi jogi képzés és az oktatás-nevelés egyéb területei

Az emberi jogok világa

Az emberi jogok életünk minden területét átszövik. Valójában a világ majdnem minden jelenlegi problémájának forrása az emberi jogok valamilyen megsértése: erőszak, szegénység, globalizáció, környezeti ártalom, gazdasági egyenlőtlenség és jogtalanság, nem beszélve a háborúkról és más fegyveres konfliktusokról, amelyek romba döntik bolygónk egyes részeit.

Eredetileg az emberi jogi kérdéseket legáltalánosabban az állampolgári és a politikai kérdésekkel kapcsolták össze, manapság azonban az az elfogadott, hogy szociális, kulturális és gazdasági összetevőikkel együtt kezeljük őket. Napjainkban már az emberi jogok egy harmadik generációjáról is beszélünk, amelyben kiemelt jelentőséget kapnak a kollektív jogok és az emberiség eljövendő generációit érintő kérdések. Mindez komoly feladatokat ró ránk, akik fiatalokat segítünk, tanítunk hiszen minden nevelési és képzési szándékot és gyakorlatot, amely a globalizációval, a környezetünkkel, a békével és a kultúrák együttélésével, kapcsolataival foglalkozik, az emberi jogi nevelés részének tekintünk, mert az emberi jogokra épülnek, és az őket tisztelő társadalom fejlődését szolgálják.

? Milyen lényeges hazai változások mentek végbe az utóbbi húsz évben emberi jogi területen?

Kézikönyvünkben az emberi jogokkal összefüggő kérdések teljes skáláját érinteni kívánjuk. Ebben a fejezetben azt fogjuk megvizsgálni, mennyiben kapcsolódik a legtöbb – ha ugyan nem minden – emberi jogi kérdés az oktatás, képzés és nevelés egyéb területeihez, szóljon akár a békére, fejlődésre nevelésről, a környezetvédelmi nevelésről, az állampolgári nevelésről stb. Aki e kérdések bármelyikével foglalkozik hivatása vagy önkéntes munkája során, találni fog a munkájában hasznosítható gondolatokat és elgondolkodtató kérdéseket a következő oldalakon.

Mi számít emberi jogi kérdésnek?

A jogok szinte bármilyen sérelme emberi jogi kérdésnek tekinthető. A nemzetközi közösség a jogoknak három generációját különbözteti meg, amelyek felölelik az emberi élet és tevékenység különböző területeit.

A jogok első generációja (szabadságjogok)

Ebbe a csoportba tartoznak a polgári és politikai jogok, mint például a szólásszabadság, a gyülekezési jog, az élethez, a tisztességes eljáráshoz, a közéleti részvételhez való jog, és így tovább. Ezen jogokkal (bár nem csak ezekkel) az iskolarendszerű köz- és felsőoktatás keretei között általában állampolgári/közéleti nevelés, a civil életben való részvételre nevelés,

a politikával, demokráciával, jogi szabályozással kapcsolatos oktatás formájában szokás foglalkozni.

„Az emberiség jogait éri sérelem, ha akár egyetlen ember jogai is sérülnek."

John Kennedy

A jogok második generációja (egyenlőségi jogok)

Ide soroljuk a szociális, gazdasági és kulturális jogokat, azaz a megfelelő életszínvonalhoz, a munkához, szakszervezeti képviselethez, az egészséghez és az oktatáshoz való jogot. A iskolarendszerű oktatás keretében ezen területek gyakran nem kapnak elég hangsúlyt. A közgazdasági képzés olykor egyáltalán nem foglalkozik e témákkal, holott bőven szólnak érvek ennek szükségessége mellett. Sok esetben csak rejtett tananyagként, közvetve érintik őket az iskolák, ifjúsági csoportok tanórán kívüli programjai, szakértői csoportok munkái, személyiségfejlesztő, szociális vagy egészségügyi programok. Egyre elfogadottabb azonban az a nézet, miszerint a második generációba sorolt jogok legalább olyan fontosak az állampolgárság gyakorlásában, mint az első csoportba tartozók – és ez így helyes.

A jogok harmadik generációja (szolidaritási jogok)

A kibontakozó jogok csoportjaként is emlegetik, hiszen elfogadásuk, elismertetésük folyamata még mindig tart. A társadalmak, népek kollektív jogai tartoznak ide: a fenntartható fejlődéshez, a békéhez, az egészséges környezethez való jog. Egyre több oktatási terület koncentrál kifejezetten ezekre a jogokra, mint például a környezeti nevelés és a fejlődésről szóló oktatási programok.

(A jogok különböző generációiról a 4. fejezetben további információ található.)

Az Ön ifjúsági csoportját foglalkoztató kérdések között volt-e olyan, amelynek emberi jogi vonatkozásai vannak?

A kézikönyv által érintett emberi jogi kérdések

A könyv tartalma 16 emberi jogi kérdés köré rendeződik. Ezek mindegyike közvetlenül kapcsolódik a jogok imént felsorolt egy vagy akár több generációjához is.

- általános emberi jogok
- gyermekek
- állampolgárság
- demokrácia
- diszkrimináció és idegengyűlölet
- oktatás/képzés/tanulás
- környezet
- a nemek közötti egyenlőség
- globalizáció
- egészség
- biztonság
- média
- béke és erőszak
- szegénység
- szociális jogok
- sport

Egyik téma sem fontosabb a másiknál. Igazság szerint e témák oly mértékben összekapcsolódnak, hogy bármelyikkel próbálunk különfoglalkozni, akarva-akaratlanul, érintünk másikat is. Ez annak a közvetlen következménye, hogy az emberi jogok elválaszthatatlanok, összekapcsolódnak és kölcsönösen függenek egymástól: nem kezelhetők külön-külön, hiszen számtalan rejtett módon is egymásba fonódnak.

Ezt igyekszik illusztrálni az alábbi ábra. Egyéb kapcsolódási pontokat is mutathattunk volna: az ábra körüli külső körben felsoroltak szinte bármilyen más sorrendben is szerepelhetnének, ugyanolyan helytálló kapcsolódási pontok rajzolódnának ki. A külső körben szereplő területek egymásba érnek, csakúgy, mint ahogy a középső körben összefonódnak az oktatás/nevelés különböző területei. Még a jogok első, második és harmadik generációja közötti különbségtétel is nehézséget okoz. Példaképpen: az oktatás/neveléshez való jog hagyományosan az emberi jogok második generációjába tartozik, de ha jól meggondoljuk, az oktatás legalább annyira fontos a hathatós közéleti részvételhez (első generáció), mint a fenntartható fejlődéshez (harmadik generáció).

Tehát a most következő ábrázolás a sokfajta lehetséges elemzés egyikének tekintendő, amelyek segítenek megláttatni az oktatási-képzési területek közötti számos átfedést, a felsorolt területek érvényességét a képzés számos, jelenleg aktuális területén.

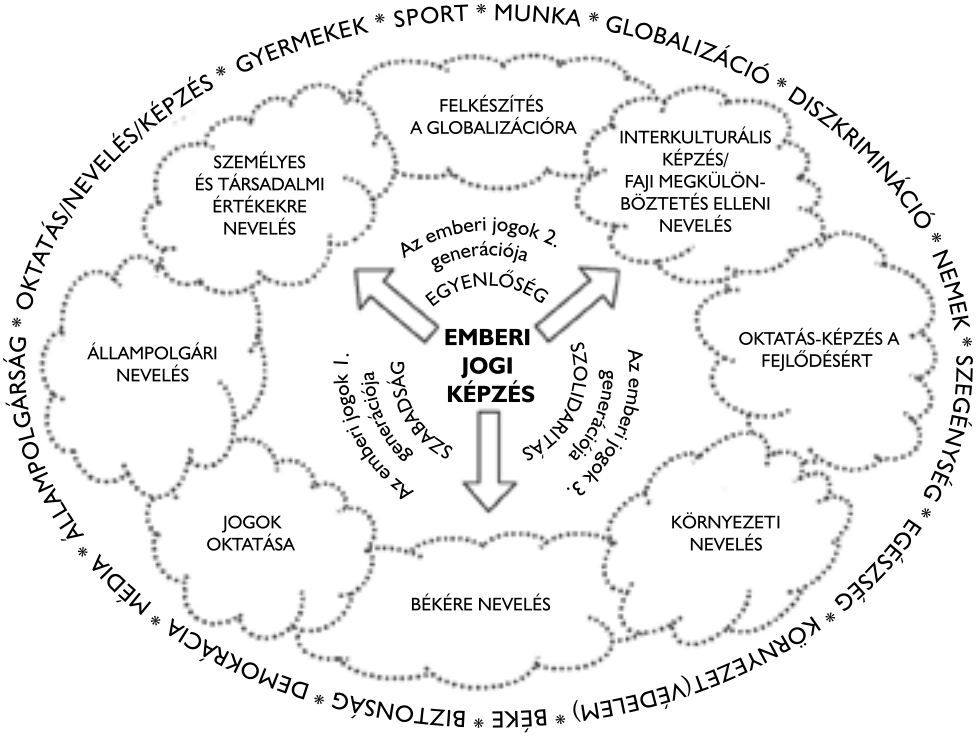

Felkészülés az állampolgári szerepre

Az állampolgári nevelés a fiatalok aktív és felelős állampolgárokká válását tűzi ki célul. Az Európa Tanács 1997-ben indította el a *Demokratikus állampolgárságért képzési programját*. A programról 2000-ben született jelentés hangsúlyozza a társadalmi igazságosság és az egyenlő jogok fontos szerepét az állampolgárrá válásban. T. H. Marshall Az állampolgárság és a társadalmi osztályok című könyvében kifejti, hogy az állampolgári szerep gyakorlása csak akkor eredményes, ha a jogok három fő területe biztosítva van. E szerint határozza meg az állampolgárság három fő összetevőjét:

- polgári szerep: amely az egyén szabadságát biztosító jogokat foglalja magában;
- politikai részvétel (például a választójog): a politikai hatalom gyakorlásában, a parlamentáris intézményrendszerben való részvétel joga;

- szociális feltételek: az általános életszínvonalhoz, az oktatáshoz, az egészségügyi ellátáshoz, a megfelelő lakhelyhez és a megélhetéshez való jogok.

A személyes és társadalmi értékekre nevelés

Számos országban létezik az oktatási rendszernek olyan területe, amely a fiatalokat a társadalmi szerepekre és az ezekkel járó kihívásokra készíti fel. Ez számos vonatkozásban egybeeshet az állampolgárságra való felkészüléssel, de kapcsolódhat az egyén személyes életének különböző területeihez, a szabadidő eltöltéséhez, a sportoláshoz, klub- vagy egyesületi tagsághoz, zenéhez, művészethez, vagy a kultúra más megjelenési formájához is. Az oktatásnak e területe az emberi kapcsolatokat is érintheti. Az emberi jogok kétféleképpen kötődnek ide: először is, a személyes fejlődésnek és a személyes kapcsolatoknak erkölcsi és társadalmi vetületei is vannak, amelyeket az emberi jogi értékeknek kell vezérelniük; másodszor pedig, a kulturális életben való részvétel jogát *Az emberi jogok egyetemes nyilatkozata* és egyéb nemzetközi egyezmények is elismerik.

Még ha azok a fiatalok, akikkel Ön dolgozik, felkészültek is arra, hogy érvényt szerezzenek e joguknak, a világon sok más fiatal bizony nem képes erre.

„Mindenkinek joga van a közösség kulturális életében való szabad részvételhez, a művészetek élvezetében, a tudományos haladásban – és az ebből származó előnyökben – való részesedéshez. Mindenkinek joga van az általa alkotott tudományos, irodalmi vagy művészeti termékekkel kapcsolatos erkölcsi és anyagi érdekeinek védelméhez."

Az emberi jogok egyetemes nyilatkozata, 27. cikk

Értékközpontú oktatás-képzés / Erkölcsi fejlődés

Az erkölcsi nevelés számos országban szintén elfogadott része az iskolai tananyagnak, azonban gyakran két komoly kétely is felvetődik vele kapcsolatban: milyen értékeket kell tanítani az oktatási rendszerben, és hogyan lehetünk biztosak abban, hogy az általunk tanított értékek nem csak a mi kultúránkban érvényesek? Ezek a kérdések minden, az oktatás e területén tevékenykedő szakembert foglalkoztatnak. Könnyebb a kérdést emberi jogi szemszögből megközelíteni. Az emberi jogok nem csak a jelentősebb vallások és kultúrák közös értékein alapszanak, hanem ezeket a világ szinte minden országa egyetemesnek tekinti. Senki sem marasztalható el azért, mert emberi jogi értékeket közvetít.

Globális nevelés

A globalizáció jelensége rengeteg fiatalt erősen foglalkoztat. Kézikönyvünkben önálló témakörként szerepel. A globális nevelés az általános meghatározás szerint a földünkön fellelhető létezési és viselkedési formákat vizsgálja. Az effajta képzés azért nagy jelentőségű, mert az egyént nem csak az őt körülvevő közösség vagy társadalom, hanem a világegyetem részeként határozza meg. Alkalmas lehet számos, emberi jogokkal kapcsolatos kérdés felvetésére, és hozzájárulhat ahhoz, hogy az emberek érzékenyebbé váljanak arra, hogy felismerjék a világ bármely szegletében az emberi jogok ellen elkövetett vétségeket. Segít a fiatalok számára felmérni saját tetteik következményeit, és felismerni saját felelősségüket.

A Globális Nevelés Intézete egy nonprofit ENSZ-szervezet, amely 1984-ben alakult meg mint Világbéke Egyetem. Az egyetem céljaként tűzte ki „egy olyan világ kialakításában való közreműködést, ahol a béke és az elegendő mennyiségű és minőségű élelem az élet alapja, ahol az emberek felelősséggel viseltetnek környezetük iránt, ahol társadalmi igazságosság vesz körül bennünket, ahol az egyén, együttműködésre épülő közösségek részeként, csorbítatlan lehetőséget élvez az önmegvalósításra."

„Napjaink legnagyobb ellensége a közöny. Tudni és nem cselekedni, így vagy úgy, azt jelenti, hogy elfogadjuk az igazságtalanságot. Bolygónk apróvá zsugorodott. Ami más országokban történik, minket is érint."

Elie Wiesel

Interkulturális nevelés és képzés

Az interkulturális nevelés, magától értetődően kapcsolódva a globális neveléshez, azt vizsgálja, milyen kölcsönhatások jönnek létre más kultúrákkal, társadalmakkal, társadalmi csoportokkal. A világ minden társadalmára egyre növekvő mértékben jellemző több kultúra egyidejű jelenléte: a kulturális sokszínűség, ami a kisebbségek jogainak elismerését és tiszteletét fokozottan teszi szükségessé. Át kell értékelnünk a nemzetállamokra és a kulturális homogenitásra vonatkozó korábbi elméleteket: a kettős európai integrációs folyamat és a világ különböző régiói közötti, egyre növekvő kölcsönös gazdasági és szociális függőség együttesen jelzik, hogy az ilyen nézeteket idejét múltnak tekinthetjük. Bolygónk azon részein is, ahol nem mindennapi jelenség a bevándorlás, a konfliktusok gyakran vezethetők vissza a megértés hiányára az egyazon társadalomban egymás mellett élő különböző népek vagy eltérő életvitel között. A konfliktusok Észak-Írországban, a volt Jugoszláviában, a Kaukázus egyes területein elszomorítóan példázzák a más kultúrák tiszteletének, az együttélés képességének hiányát.

Az interkulturális képzés hatékony eszköz a napjainkban egyre inkább elterjedő fajgyűlölet, a faji megkülönböztetés, a kirekesztés jelenségének megközelítésére.

Az Európa Tanács Ifjúsági és Sportigazgatósága, különösen az európai ifjúsági központok és az Európai Ifjúsági Alapítvány nagy erőfeszítéseket tesz az interkulturális képzés fejlesztésére. A fajgyűlölet, az idegengyűlölet, az antiszemitizmus és az intolerancia ellen indított *Te is más vagy – te sem vagy más!* kampány a kisebbségekkel szemben megnyilvánuló faji ellenségeskedés és előítélet fokozódása ellen kívánt fellépni. A kampány célja volt „az embereket … összefogni, és új lendületet adni az intolerancia minden formája elleni küzdelmüknek."

A Képzők könyve azzal a céllal született, hogy segítségével az ifjúságsegítők, oktatók, képzők hozzájárulhassanak a kampány sikeréhez. A könyv két fő irányt jelölt meg az interkulturális nevelés számára:

- segítsük a fiatalokat azon készségeik fejlesztésében, amelyek az egyenlőtlen bánásmód, az igazságtalanság, a faji megkülönböztetés, előítéletek, sztereotípiák felismerését lehetővé teszik;
- adjuk át azt a tudást, és fejlesszük azokat a készségeket, amelyek segítségével, ha bármikor ilyen esetet észlelnek az őket körülvevő közösségben, felhívhatják rájuk a figyelmet, és közreműködhetnek megváltoztatásukban.

Az interkulturális nevelés alapelveit és céljait szolgálja számos módon az interkulturális tanulási módszer. Az „interkulturális tanulás" kifejezés szélesebb körben a nemformális képzés területén, különösen az európai ifjúsági munkában használatos.

Antirasszista nevelés

„Az interkulturális képzés által javasolt módszerek lehetővé teszik a kölcsönösségen alapuló kapcsolatok kialakítását és a korlátok lebontását."

Képzők könyve

Az antirasszista nevelés kiindulópontja az az alaptétel, hogy multikulturális, demokratikus társadalomban élünk, amelyben minden állampolgárt megillet az igazságossághoz és méltányossághoz való jog. Mégis a modern társadalomban jelen van a fajgyűlölet és a faji megkülönböztetés, amelyre a nevelésnek is reagálnia kell, mert ezeknek a színes bőrű tanulókra gyakorolt lehetséges hatásai nyilvánvalóak: az iskolai oktatás negatív élménnyé silányulhat számukra, és társadalmi esélyeik a későbbiekben még tovább csökkenhetnek. A fajgyűlölet elleni nevelés célja az, hogy felkészítsen a rasszista magatartással, nyelvhasználattal és jelenségekkel szembeni fellépésre, akár egyes embereknél, akár intézményeknél tapasztalható ez. Célja továbbá, hogy tudatosítsa a modern társadalmainkban létező faji megkülönböztetés káros

hatásait. Olyan társadalom létrehozására törekszik, amelyben az eltérő bőrszínű állampolgárok, akik egymásra vannak utalva, békésen élnek egymás mellett, és ahol az állampolgári jogokat tiszteletben tartják és védelmezik.

„Az oktatásnak elő kell mozdítania az egyén kielégítő szellemi és érzelmi fejlődését. A társadalmi felelősségérzet, a hátrányos helyzetűekkel való szolidaritás kibontakozását kell szolgálnia, és az egyenlőség elvének figyelembevételét kell biztosítania a mindennapi cselekvés során."

Az UNESCO ajánlása a nemzetközi megértésre, együttműködésre, a békére nevelésről, valamint az emberi jogokhoz és általános szabadságokhoz kapcsolódó oktatásról

Oktatás – képzés a fejlődésért

A fejlődés érdekében végzett oktatást szoros kapcsolat fűzi a globális neveléshez, ugyanakkor különös hangsúllyal foglalkozik az emberi jogok harmadik generációjával, mint például a fenntartható fejlődéshez, az egészséges környezethez és a békéhez való joggal. Szintén elsődlegesen fontos területként kezeli a különböző társadalmak/közösségek közötti kölcsönhatásokat és a fejlesztés módszereit. Ezért jeleztük ábránkban az interkulturális neveléshez való kapcsolódását. Az oktatás a fejlődésért ilyenformán holisztikus szemléletűnek tekinthető, a világot összefüggő egészként kezeli, és a jövőre koncentrál.

Az Oktatás a Fejlődésért Egyesület egy brit szervezet, amely csaknem 10 éve működik ezen a területen. Meghatározása szerint az oktatás a fejlődésért az élethosszig tartó tanulás része, amely

- segít feltárni és megérteni a kapcsolódási pontokat a „fejlett" északi félteke országaiban és a „fejlődő" déli féltekén élők között, így azt is, hogyan függ össze életünk a világ egyéb részein élőkével;
- segít az életünket alakító gazdasági, szociális, politikai és környezeti erőviszonyok jobb megértésében;
- segít olyan készségek, képességek, attitűdök, értékek kialakításában, amelyek birtokában az emberek saját kezükbe vehetik sorsuk irányítását, és közösen cselekedhetnek a változásokért.

Környezeti nevelés

A fenntartható fejlődés módjainak felkutatása a fejlődésért végzett oktatás és képzés egyik fő célja, és érthető módon a környezetünk jövőben várható állapota miatti aggodalmak vezérlik. Ennek tudatában a további – különösen a fejlődő országokban végbemenő – gazdasági felemelkedés kérdését abból a szempontból is meg kell vizsgálnunk, milyen árat fizet mindezért az emberiség és természetes környezetünk mint egységes egész. A környezeti nevelés e kérdéseket kívánja reflektorfénybe állítani, és komolyabb figyelmet, nagyobb tiszteletet követel a világ természetes erőforrásai iránt.

Mindez emberi jogi dilemmákat is felvet. Az emberiség életben maradása nagymértékben függ környezetünk egészségétől és fenntarthatóságától. Ezért a világon élők és az eljövendő generációk emberi jogait is figyelembe véve, a környezetvédelem ügye elsődleges fontosságúvá válik. Napjainkban gyakran esik szó arról is, hogy a környezettel kapcsolatos emberi jogokat különálló jogként hivatalosan ismerjék el.

Békére nevelés

„Nincs békéhez vezető út. A béke az út."

M. K. Gandhi

A világ természetes erőforrásai nem egyenlően oszlanak el. Már ősidők óta ez az egyik kiváltó oka az erőszakos összeütközéseknek az emberek és a társadalmak között. E

konfliktusforrás kétségtelenül nem szűnik meg a jövőben sem. Sajnos számos más oka is lehet az összeütközéseknek. A békére nevelés és képzés fontos kérdése, hogyan lehet kiegyensúlyozottabb és ésszerűbb módon osztozni földünk természeti kincsein, ami megoldás lehet a világ konfliktusainak egy részére. Elsődlegesen magukra a konfliktusokra koncentrál, ezen túl is leginkább a társadalom életében tapasztalható következményekre. A békére nevelés szempontjából a béke nem egyszerűen háborúmentes állapot: a béke csak a jogokért való következetes kiállás által, a kizsákmányolás intézményes formáinak és az igazságtalanságnak a felismerésével érhető el.

Kevesen vannak, akiket győzködni kellene a békére nevelés szükségességéről – a konfliktusok természetének megértése érdekében, egymás tiszteletéért, ami segíthet az erőszakos összeütközések elkerülésében, valamint abban, hogy elsajátítsuk a veszélyes helyzetek békés megoldásának képességét. Világunkban elengedhetetlen, hogy minden egyes ember élhessen az élethez és a tisztelethez fűződő alapvető jogával – még azok is, akik hibáztak. Az egymás tiszteletének, a kultúrák közötti kölcsönös megértésnek és az alapvető, egyben egyetemes és elidegeníthetetlen emberi jogoknak az oktatása fontos eszköz lehet e cél elérése érdekében.

A 2001 és 2010 közötti időszak „A béke és az erőszakmentesség kultúrája a világ gyermekeiért" évtizede (az ENSZ A/RES/53/25 sz. dokumentuma). Az UNESCO támogatásával megalakult Nemzetközi Békekutató Szervezet létrehozta a Békére Nevelés Bizottságát, amely a béke kultúrájának elterjesztéséért tevékenykedő képzőket tömöríti.

A jogok oktatása

Talán ez tekinthető a leginkább „formális" oktatási területnek az eddig említettek közül, azonban a jogok oktatása nem kizárólag a törvényekben foglaltak tanítását jelenti, hanem a nemzetközi emberi jogi egyezményekben lefektetett jogok rendszerének és az igazságszolgáltatás legfőbb alapelveinek tisztelete érdekében végzett oktató-nevelő munkát is.

A jogok oktatása és az emberi jogok két különböző szinten kapcsolódnak egymáshoz: először is azon „törvényes" jogok szintjén, amelyek az egyént az igazságtalan elbírálással szemben védik, másodszor pedig a nemzetközi jog szintjén. Az ENSZ intézményei, Az Emberi Jogok Európai Bírósága és más regionális szintű szervek emberi jogaink védelmére alakultak, de ismernünk és hasznosítanunk kell tevékenységüket ahhoz, hogy céljukat hatékonyan teljesíthessék. Ők nem fognak bekopogtatni az ajtónkon.

A Kompasz alkalmazása Európában

Mi is Európa, és hol van?

A történészek azt mondják, hogy születése idején – az ókori görög demokráciák korában – Európa valószínűleg a balkáni régiót jelentette. Ma Európa jóval kiterjedtebb, de természetesen semmivel sem könnyebb meghúzni a határait.

Európa politikai értelemben véve egy kb. 10 millió négyzetkilométernyi terület, amely a földrajzilag értelmezett Ázsia egy részét is magában foglalja. A teljes kontinens éghajlata a néhány déli területén jellemző szubtrópusitól az északi részein található sarkvidéki klímáig váltakozik. Európa kb. 200 élő nyelv bölcsője, és otthona sok más nyelvet beszélő embernek is. Mintegy 50 állam fekszik a területén, amelyek lakossága összességében közel 800 millió.

Határain belül az összes fő vallást gyakorolják. A kontinens a demokrácia szülőhelye, de egyben a fasizmus és a totalitarizmus valaha látott legszörnyűbb példái is ide kötődnek. Múltját beárnyékolja a holocaust, a gyarmatosítás és a rabszolgatartás rendszere. Manapság annyi nukleáris fegyver van Európa területén, amely a földi élet elpusztításához bőven elegendő lenne. Mégis ezen a kontinensen rendezik meg évről évre a Nobel Béke-díj átadásának ceremóniáját, s itt létesült az a folyamatosan működő emberi jogi bíróság, amelyet a világ minden részén elismernek.

Európa országai

Napjainkban az Európát alkotó államok között található olyan, amely nem több, mint 10 éves, de olyan is, amelynek határai szinte nem is változtak évszázadok óta. Néhány ország mind a mai napig változásokon megy keresztül, hiszen a bizonytalan államhatárokat konfliktusok veszélyeztetik. Sokan vannak Európában, akiknek nap mint nap összeütközésekkel, erőszakkal kell szembenézniük, míg sokan mások, ugyanezen a kontinensen, békében, biztonságban és gyakran jómódban élnek.

? Mi tesz egy országot európaivá?

Minden európai országban találunk milliomosokat – és milliókat, akik a létminimum alatt élnek. Nagyok a különbségek országok között és országokon belül is. Aki úgy dönt, hogy tanár lesz, az egyik országban többet kereshet egy nap alatt, mint más tanárok Európa más részein egy hónap alatt, de előfordulhat, hogy talán nem is kap fizetést hónapokon át.

Európa tényleg sokszínű.

Egy Európa? Két Európa?...

Mondjuk azt az egyszerűség kedvéért, hogy van egy Nyugat- és egy Kelet-Európánk? Vagy egy Dél- és egy Észak-Európánk? Mi legyen Közép-Európával?

Esetleg osszuk a kontinenst keresztény és mohamedán Európára?

Vagy gazdag és szegény Európára? Békés és háború tépázta Európára? Demokratikus és a totalitarizmus által megnyomorított Európára? Vagy jobboldalira és baloldalira, amerikanizáltra és „szovjetesítettre”? ...

Ön Európa melyik részéhez tartozónak vallja magát? Tipikus tagja Ön az adott csoportnak?

Ha úgy látjuk bármelyik fenti felosztásról, hogy helytálló, legalább segít meghatározni a két oldal egyéni szükségletét, akkor gondoljuk végig, hogyan tudnánk az alábbi csoportokat besorolni ezekbe az általános kategóriákba? Amire nekik szükségük van, az vajon egybeesik-e Európa adott régiójának a sztereotípiákból ismert szükségleteivel?

- üzletemberek a Balkánon;
- bengáli közösségek London északi kerületében;
- Baszkföldön vagy Észak-Írországban terrorista erőszaktól szenvedők;
- Spanyolországban, Olaszországban, Romániában vagy éppen Grúziában élő, az időjárás kénye-kedvének kitett földművesek;
- Romák Magyarországon, Szlovákiában, Görögországban vagy Franciaországban
- Németország, Oroszország, Litvánia, Svédország, Lengyelország vagy a kontinens bármely országa területén élő antiszemita vagy iszlámellenes nézeteket vallók;
- Skócia, Norvégia, Horvátország vagy Észtország halászközösségei;
- Belgiumban vagy Finnországban dolgozó bevándorló munkavállalók;
- menekültek vagy politikai menedéket keresők Ukrajnában vagy Lengyelországban;
- muzulmánok, politikusok, emberi jogi aktivisták, tanárok, ifjúsági vezetők, az alacsony emberek, a kopasz férfiak, a gyermekes és a gyermektelen nők.

E példák is azt mutatják, hogy a fenti felosztások egyike sem képes világosan és kielégítően leírni egyetlen ország, közösség, sőt egyetlen egyén sokoldalú természetét sem. Vannak Európa-szerte jellemző közös szükségleteink, azonban legalább annyi eltérés is tapasztalható egyéb igényeink között minden egyes állam minden kis közössége esetében. Európa és az összes őt alkotó ország a kulturális és szociális sokszínűség külön kis világa.

Egy könyv Európa számára?

Miért is írjunk kézikönyvet egész Európának? Sikerülhet-e sokszínű kontinensünk minden lakójának valami érvényeset mondani?

A fejezet következő szakasza válaszolni kíván néhány kérdésre, amelyekkel a munkánk során szembe kellett néznünk, és felsorakoztat néhány módszert, amelyekkel a nehézségeket, a dilemmákat megközelítettük. Szeretnénk bemutatni érveinket is azon meggyőződésünk igazolására, hogy ez a feladat nemcsak teljesíthető, hanem elengedhetetlenül szükséges is. Mindent összevetve, bár Európa kultúrája igen változatos, számos közös sajátossága is van. E közös pontok felfedezése, és ezáltal a köztünk lévő különbségek megértése legalább olyan fontos feladat, mint az igen eltérő identitásunk megőrzése.

Volt-e már kapcsolata Európa más részeiből származó ifjúsági csoportokkal? Mi volt a közös az Ön csoportja és őközöttük?

„...először a kommunistákért jöttek – nem szóltam, hisz nem vagyok kommunista. Majd a zsidókat vitték el – nem szóltam, hiszen nem vagyok zsidó. Aztán a munkásokat, szakszervezeti tagokat szedték össze – én nem voltam szakszervezeti tag. Később a katolikusok kerültek sorra – nem mondtam semmit, én protestáns vagyok. Végül eljöttek értem, de akkor már nem maradt senki, aki szóljon.”

Martin Niemöller, evangélikus lelkész

Az emberi jogok – a közös nevező

„A bárhol elkövetett igazságtalanság mindenhol az igazság létét veszélyezteti."

Martin Luther King

Mind történelmi, mind ideológiai szempontból az emberi jogok gondolatára épül az Európa Tanács intézménye is, és ez csak egy a sok közül, amin közösen osztozunk Európában mindenütt. Természetesen az emberi jogok nem kizárólag Európában érvényesek, de minden bizonnyal annak legfontosabb egyesítő, egységesítő tényezői, és az Európa Tanács gyarapodó tagságával egyre inkább azzá válnak.

Minden tagságra váró állam elkötelezte magát az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai Egyezményben foglalt alapvető jogok és a szabadság védelmezése mellett. A különböző európai országok állampolgárai számára ez azt jelenti, hogy ezen jogaik és szabadságuk – legalábbis bizonyos mértékben – védelmet élvez az Európai Unió teljes területén.

Ám még az Emberi Jogok Európai Bírósága létezésével is csak akkor biztosítható e jogok tényleges és teljes védelme minden állampolgár számára, ha minden egyes ember tevékenyen részt vesz a betart(at)ásukban. Az állampolgárnak tudnia kell e jogai létezéséről, meg kell tudnia védelmezni őket, amikor megsértésüket tapasztalja, és tiszteletben is kell tartania őket az élete minden területén. Ez az oktatás-képzés egyik feladata, és Európa feladata.

A világ polgárai

Fontos tudnunk, hogyan álljunk ki a saját jogainkért, és hogyan védelmezzük őket, de ez még nem minden. A kézikönyv készítésénél alapvetően helytállónak tekintettük a tételt, hogy az emberi jogok kérdése az egész világra kiterjedő kérdés, és a fiataloknak mint a világ többi részéért is felelős európai polgároknak, értéknek kell ezt tekinteniük, ha azt akarjuk, hogy az emberek jogai ne csak ott érvényesülhessenek, ahol éppen élünk, hanem a világ minden szegletében.

Természetesen Európa összes országában van mit tenni az állampolgárok jogainak védelméért. Egyetlen országról sem tudunk, amelyben ne lett volna példa emberi jogok ellen elkövetett vétségre, visszaélésre, de az emberi jogi képzés hangsúlyozottan nem csak a *saját* jogaink védelméről szól, hanem mindenkiéről. Így e kézikönyv arra is vállalkozott, hogy tudatosítsa: egyfelől az a feladat, hogy képessé tegyük a(z európai) fiatalokat egy, a jogaik közvetlen érvényesítését segítő környezet kialakítására, másfelől az, hogy felkeltsük az érdeklődésüket nemcsak a közvetlen környezetük, hanem a „tág világ" fejlődése iránt is, és képesek legyenek mérlegelni, magatartásuknak milyen tényleges és lehetséges hatásai vannak.

A fiatalok szerte a világon, és még inkább mindenütt Európában mindig is lelkesen vettek részt az emberi jogokért folytatott küzdelemben és az emberi jogi képzésben. A fasizmus, az önkényuralmak idején gyakran a fiatalok, diákok álltak az elnyomás és zsarnokság elleni küzdelem élén. Az ifjúsági szervezetek, egyesületek mindig is központi szerepet játszottak abban, hogy az európai fiatalok közelebb kerüljenek egymáshoz, és kiálljanak a jogaikért. A nemzetközi ifjúsági szervezetek sokat tesznek azért, hogy szorosabbra fűzzék a fiatalok közötti kapcsolatokat és az összetartozást mind Európában, mind azon kívül. Ez a szerepvállalásuk a szolidaritás, az együttműködés, a béke és az emberi jogok eszményén alapul.

Eljött az ideje annak, hogy e munkát kiterjesszük, a megszerzett tapasztalatokat Európa más fiataljai számára is hozzáférhetővé tegyük, és elérjük, hogy az emberi jogokat mindenki tiszteletben tartsa a kontinensen és azon túl. Tisztában kell lennünk azzal, hogy tevékenységünk milyen módon szolgálhatja embertársaink alapvető jogainak védelmét. Ez szintén egész Európa feladata.

Az európai álom

„Az állhatatosság hathatósabb eszköz az erőszaknál; és sok minden, amivel nehéz egyszerre megküzdeni, megadja magát, mihelyt apránként fogunk hozzá."

Plutarkhosz

Természetesen senki sem kívánja azt, hogy a különböző európai országok és kultúrák elveszítsék eltérő identitásukat. Éppen ellenkezőleg, e kézikönyv készítése közben az motivált bennünket, hogy Európa – sőt a világ – egyetlen kultúrája sem áll eredendően ellentétben egy kiteljesedő emberi jogi kultúrával, és nem is kell, hogy ennek elérése érdekében hátrányára megváltozzék. Ezen értékek minden országban jelen vannak, megerősödésük éppenséggel a kultúrájuk gazdagodását eredményezheti (hiszen mindenki számára adva lesz a lehetőség, hogy tevékeny részt vállaljon benne).

Még valamiben bízunk: abban, hogy a közös érdekek és a közös erőfeszítés még közelebb hozza kontinensünk fiataljait egymáshoz. Segíthet abban, hogy egyenlőként tekintsenek egymásra, észrevegyék, hogy egyazon valóság részei, és közösen felelősek földrészünk jövőjéért. El tudjuk képzelni, hogy Szibéria és Portugália karöltve küzd a nők jogainak védelméért, hogy albán és luxemburgi fiatalok közös honlapon hívják fel a világ figyelmét a gyermekmunkára, vagy hogy máltai és dán iskolák párhuzamosan megrendezett utcai programokat szerveznek az iskolai erőszak ellen különböző országokban.

A fiatalok odafigyelnek, és képesek átvenni a kezdeményezést. Meg tudják cáfolni mindazokat, akik individualistának, közönyösnek nevezik őket, mint azt megannyiszor megtették már korábbi generációk. Be tudják bizonyítani, hogy téves az a felfogás, hogy nincs választási lehetőség. Friss energiával képesek megújítani az emberi jogokért világszerte vívott békés harcot. A fiatalok nem egyszerűen a célcsoportja ennek a könyvnek: a fő reménységei és a legfőbb erőforrásai is.

Az ifjúságsegítő munka és az ifjúság képviselete

Habár a kézikönyvben foglalt gyakorlatokat úgy alkottuk meg, hogy azok az iskolarendszerű oktatásban is használhatók legyenek, elsődleges szándékunk egy olyan kiadvány létrehozása volt, amelynek főleg ifjúságsegítők és fiatalok veszik hasznát iskolán kívüli tevékenységek keretében. Tisztában vagyunk vele, hogy az ifjúságsegítő munka jellege és elterjedtsége országonként más és más lehet. Ezért különféle módszereket és változatos témákat kínálunk, azoknak az eltérő igényeknek és szükségleteknek az ismeretében, amelyek a – minden egyes európai országban létező – megannyi ifjúsági csoportot és ifjúsági szerveződést jellemzik. A könyvben található gyűjtemény, a szabadidős ifjúsági klubok, cserkészcsapatok, egyházi közösségek ifjúsági csoportjai, egyetemi klubok, emberi jogi csoportosulások, csereprogramok csoportjai bármelyike számára kínál megfelelő, jól hasznosítható gyakorlatokat, amellett hogy formális oktatási keretek között is alkalmazható.

Az ifjúságsegítő munka leginkább a fiatalok személyiségfejlődésére és társadalmi jártasságuk és készségeik fejlesztésére koncentrál, ennek megfelelően a gyakorlatok többsége e célokat szolgálja, szemben a hagyományos oktatásban megszokott, tudásközpontú megközelítéssel. A fiatalok érdeklődésének felkeltése az emberi jogi kérdések iránt fontos szempont volt a gyakorlatok összeállításánál. Igyekeztünk minél több tapasztalati tanulásra épülő, saját élményt adó gyakorlatot alkalmazni az emberi jogok tiszteletének fejlesztésére, méghozzá elsősorban azok körében, akik a formális oktatás keretei között ilyen irányba tett erőfeszítésekre nem igazán fogékonyak.

Alkalmazza a tapasztalati tanulás alapelveit és módszereit a munkájában?

„A fiatalok nem csupán a jövő ... mi a jelen vagyunk."

A gyermekek és fiatalok hozzászólása a gyermek jogairól szóló rendkívüli ülésszakot előkészítő európai és közép-ázsiai tanácskozáson, Budapest 2001

Azokban az oktatási helyzetekben, intézményekben, ahol az alkalmazott módszerek inkább a tudás átadását, mint a képességfejlesztést és az önálló tapasztalatszerzést célozzák, az általunk követett pedagógiai megközelítés kissé szokatlannak tűnhet. Ezért fontos háttér-információnak szánjuk az e kézikönyvben alkalmazott módszertani megközelítések részletes leírását (lásd a *Hogyan használjuk a kézikönyvet?* című fejezet). Ezt annak érdekében tesszük, hogy a Kompaszt ne csupán a fiatalok számára tegyük hozzáférhetővé Európa-szerte, hanem azon pedagógusoknak, csoportsegítőknek, ifjúságsegítőknek is, akik kevéssé ismerik és használják e módszereket.

Szerénytelenség nélkül, azt reméljük, hogy kézikönyvünk segít áthidalni a szakadékot az iskolarendszerű, úgynevezett formális oktatás és a nemformális képzés között. Mindkettőben elengedhetetlen a fiatalok aktív részvétele olyan kérdések feldolgozásakor, amelyek iránt fel kívánjuk kelteni az érdeklődésüket – még inkább érvényes ez az emberi jogok kérdéskörére, ahol a személyes bevonódás és aktív részvétel nélkülözhetetlen. Minden, a Kompaszban található gyakorlat érdekes és vonzó módokat kínál az általános emberi jogi kérdések megközelítésére, tudatosítására bármilyen oktatási-képzési környezetben.

Ön hogyan vonja be a fiatalokat különböző tevékenységekbe?

További fontos szempont, hogy a fiatalokat képessé tegyük arra, hogy az őket érintő ügyekben tevékeny részt vállaljanak. Ennek egy egész fejezetet szenteltünk *A cselekvés* (lásd 3. fejezet) címmel. Ebből a szempontból fontosnak tartjuk felhívni arra a figyelmet, hogy az ott leírt javaslatok nagy része egyáltalán nem csak és kizárólagosan emberi jogi „aktivistáknak" szól, hanem inkább olyan széles körben elterjedt cselekvési lehetőségekre hívja fel a figyelmet, amelyeket sok ifjúsági csoport más területeken is vállalhat. Olyan tevékenységek ezek, amelyekben minden fiatal szívesen részt vesz.

Egyezmény a gyermekek jogairól

Minden európai állam aláírta és törvényerőre emelte a gyermek jogairól szóló ENSZ-egyezményt, felelősséget vállalva ezzel annak betartatásáért. Mindegyiküket rendszeres beszámolási kötelezettség terheli e jogok teljes biztosításáért tett lépések eredményeiről. Az Egyezmény részben azért is érvényes kézikönyvünkre, mert mindkettő célcsoportja ugyanaz, habár a kézikönyv az egyezményben foglalt felső korhatáron túl, a 18 évesnél idősebb fiataloknak is szól.

Módszertani szempontból külön is említést érdemel, hogy figyelembe vettük az ENSZ-egyezményt. A dokumentum sarkalatos pontja – amelyet számos cikke (de elsősorban a 3. és 11. cikk) is magában foglal – a fiatalok azon joga, hogy kifejezzék nézeteiket, véleményüket, és azok figyelembe vétessenek minden olyan kérdésben, ami őket érinti. E szemlélet Európa különböző országaiban különböző módon érvényesül: egyes államokban a fiatalok valódi lehetőségeket kapnak az olyan döntések meghozatalában való részvételre, amelyek róluk szólnak, máshol e folyamat még nem tart itt.

? Megvan-e a gyermek jogairól szóló Egyezmény az iskolájában vagy egyesületénél?

Nyilvánvalóan a ma fennálló lehetőségek határozzák meg azt, hogy a jövőben a fiatalok milyen mértékben lesznek képesek befolyásolni a döntéseket, és érvényesíteni inkább az egyik, mint másik lehetőség választására vonatkozó javaslataikat. Az elsődleges cél természetesen az, hogy a fiatalokat olyan *embernek* tekintsük, akik érdemesek őszinte tiszteletünkre, és ilyen értelemben egyenlők a felnőtt társadalom bármelyik tagjával – e cél Európa minden egyes részén érvényes.

A kézikönyv megalkotásának folyamata

A Kompaszt megalkotó csapat 8 főből állt, ők gyűjtötték össze a háttéranyagokat és tervezték meg a gyakorlatokat a kézikönyvhöz. Amint az ilyenkor gyakran előfordul, csapatunknak kemény próbákat kellett kiállnia a közös munka során, és ez a kihívás természetesen nagy volt – nem kis mértékben a szűk határidők miatt. Annak érdekében, hogy mindannyiunk már meglévő tapasztalatait a lehető legteljesebb mértékben beépítsük az anyagba, minden megszületett szövegrészt az írón kívül legalább két másik szerzőnek is el kellett fogadnia. Minden témán és fejezeten legalább ketten dolgoztunk közösen.

A csapat Európát képviselte, ha másban nem, a teljes belső sokszínűségében mindenképpen. Voltak tagjai északról, délről, keletről, nyugatról (és középről). Történelmünk, hagyományaink, anyanyelvünk, öltözködésünk, zenei ízlésünk néhol egyezett, néhol teljesen különbözött. Gyakran kissé eltérő dolgokat akartunk, vagy ugyanazt, de kissé eltérő módon megvalósítva, hisz mindannyian jobban ismertük a másiknál saját országunk szükségleteit.

Azonban egyikünk sem ismerhette mindenki szükségleteit – még saját országunkból sem. Pontosan ez az oka annak, hogy mindannyian egyformán fontosak voltunk a folyamatban, ugyanakkor önmagában mindegyikünk kevés lett volna.

A referenciacsoport egyik tagja, aki egy volt kommunista országban él, még a folyamat elején megjegyezte: „a nyugat-európai országok a kisebbségek jogai védelmében emelnek szót, míg Európának azon a részén, ahol én lakom, a többség jogaiért küzdünk." Néhányan ezzel sem értettek egyet: úgy gondolták, hogy az ő Európájukra nem érvényes egyik sztereotípia sem. Mások úgy vélték, hogy ebben az általánosításban is – mint sok másikban – van némi igazság. Megpróbáltuk mindezt figyelembe venni. Hasonló megjegyzés, kissé eltérő módon ugyan, mindannyiunk szájából elhangozhatott volna: „a dél-európaiak / a muzulmán Európa / a vidék / a fővárosok / Európa háború dúlta része azért száll síkra, hogy..."

A megjegyzés mindazonáltal végig arra figyelmeztetett minket, hogy bár a céljaink közösek, a kultúráink közötti különbségek semmivel sem nyilvánvalóbbak, mint a köztünk, e kultúrák képviselői között rejlő különbségek. Ugyanazokkal a reményekkel és vágyakkal fejeztük be a közös munkát: talán azok a kérdések, amelyek mindegyikünket foglalkoztatnak, lehet, sőt kell, hogy másokat is foglalkoztassanak, bárhol lakjanak is, hiszen ezek a kérdések az egész világon érvényesek. A folyamatot kétségekkel is zártuk: vajon sikerült-e egy *Európa teljes egészére* vonatkozó anyagot összeállítanunk. De hát ez egy lehetetlen vállalkozás lett volna.

A kézikönyv használata a sokszínű kulturális és nyelvi környezetben

Két komoly problémával kellett szembenéznünk egy ilyen széles közönségnek szánt kézikönyv megalkotásánál. Az első gond a túlzott általánosság veszélye: hogy a gyakorlatokban nem jelennek meg olyan fontos aktuális problémák vagy szükségletek, amelyek egyes csoportokat vagy közösségeket jellemeznek. A második, éppen ellenkezőleg, annak a veszélye volt, hogy a feladatok annyira konkrét kérdéseket feszegetnek, amelyek vagy nem érvényesek az összes országban, ahol ezt a kézikönyvet használják majd, vagy néhol túl érzékeny területnek számítanak.

A kézikönyvben érintett kérdések minden bizonnyal lényegesek, és közvetlenül érvényesek minden egyes emberre, bárhol is éljen. Mégis előfordulhat, hogy bizonyos témák megközelítésmódja, vagy bizonyos gyakorlatok egyes csoportok és csoportsegítők számára kevésbé használhatók, mint másoknak. Ilyen esetekben a csoportsegítőknek, csoportvezetőknek nem kell egy az egyben megvalósítani vagy vakon követni a feladat instrukcióit, hanem azt kell felmérniük, hol kell a feladaton változtatni, hogyan lehet azt a körülményeknek megfelelővé vagy naprakésszé igazítani. Ebben kívánnak segíteni az alább felsorolt általános érvényű javaslatok.

A kézikönyvet kiindulópontnak érdemes tekinteni, egy olyan eleven oktatási-képzési eszköznek, amely tovább gazdagítható új ötletekkel, az igények szerinti alkalmazással és bármilyen fejlesztési javaslattal.

Javaslatok a gyakorlatok adaptálására:

- Amennyiben olyan témát érintünk, amely az Önök társadalmában ellentmondásosnak számít, vagy amelyről nem tanácsos nyilvánosan beszélni, próbálja meg a kérdést egy másik történelmi korba, más társadalmi környezetbe helyezve megközelíteni, anélkül hogy feltétlenül egyértelmű párhuzamot vonna az Önök aktuális helyzetével vagy gyakorlatával. Ennek az ellenkezője is előfordulhat viszont, vagyis hogy szívesebben foglalkozik olyan konkrét kérdéssel, amely ellentmondásos, a csoportot várhatóan megosztja, mert így a résztvevők többféle nézőpontot ismerhetnek meg és vethetnek össze, és nagyobb figyelmet fordíthatnak egy kisebbségi álláspont jobb megismerésére.
- Amennyiben a kiválasztott gyakorlatot oktatási intézményben kívánja felhasználni, ahol az órarend keretei közé van szorítva, ahol a tartalom az elsődleges fontosságú, nagy hasznát veheti a könyvünkben szereplő háttér-információknak, vagy az Ön, esetleg diákjai által felkutatott egyéb háttéranyagoknak. Tanácsos lehet a gyakorlatokat részekre bontani, és úgy lebonyolítani (például két egymást követő napon).
- Ha a saját oktató munkájában korlátozottak az emberi jogi nevelés lehetőségei, sok más módon fel lehet használni ezeket a gyakorlatokat más tantárgyak keretei között, így különösen a földrajz, történelem, állampolgári ismeretek, politikai tanulmányok tanítása során. Néhány gyakorlatot a tantárgyi követelményeknek megfelelően lehet adaptálni.
- Ha a fiatalok nem tartanak kifejezetten fontosnak egy kérdést, vagy éppen nem érzik érvényesnek a közvetlen helyzetükre, szűkebb vagy tágabb társadalmi környezetükre, kérje meg őket, hogy gondolják át, valóban így van-e, és hogy vegyék számba, milyen módon befolyásolhatja az adott kérdés a saját életüket! A könyvünkben szereplő összes téma minden egyes fiatalt közvetlenül érintő kérdéseket vet fel!
- Egyes gyakorlatok esetében úgy érezheti, hogy van olyan információ, amely az Ön

csoportja számára a társadalmi realitások szempontjából még fontos lehet, vagy más megközelítés, módszer jobban megfelelne a csoportnak A gyakorlatokat kezelje megfelelő rugalmassággal: engedjen teret a résztvevők javaslatainak, hosszabbítsa meg vagy rövidítse le a gyakorlatot, adjon több időt háttér-információk feldolgozására, amennyiben szükséges! Hasznosítsa a gyakorlat eredményeinek felhasználására, a folytatásra tett javaslatokat, ha a csoport kifejezett érdeklődést mutat az adott téma iránt! Bizonyos esetekben a könyvben szereplő háttér-információ kiegészítésre vagy a társadalmi-gazdasági körülményekhez való igazításra szorulhat.

- Saját ítélőképességére hagyatkozva mérlegelje annak lehetséges hátrányait, ha a fiatalok részt vesznek bármilyen nyilvános megmozdulásban, tevékenységben – például feszült szociális vagy politikai helyzetben!
- Amikor csak lehet, vonja be a fiatalokat azon nehézségek megoldásába, amelyekkel munkája során szembenéz! Értékelni fogják a lehetőséget, hogy elmondhatják a véleményüket, és nagyobb a valószínűsége, hogy könnyebben megértik az esetleges korlátokat, megszorításokat, amelyekhez tartania kell magát.

Bízzon bennük!

Hogyan használjuk a Kompaszt?

Sokféleképpen taníthatunk és tanulhatunk az emberi jogokról. A téma megközelítésmódja attól függ, hogy az iskolarendszerű oktatás vagy az iskolán kívüli tanulás keretei között tesszük-e mindezt, valamint függ az adott ország politikai, szociális és gazdasági feltételeitől, a fiatalok életkorától és a téma iránti érdeklődésétől is. Természetesen meghatározó szerepe van annak is, hogy Ön mint felhasználó, milyen tapasztalatokkal rendelkezik a területen, függ továbbá az Ön személyes hozzáállásától, a célcsoporthoz fűződő viszonyától, nemkülönben attól, hogy Ön hogyan sajátít el valamit a leghatékonyabban (vagyis az Ön tanulási stílusától is).

Akár ifjúságsegítőként, akár képzőként, tanárként, felnőttképzési szakértőként, csoportsegítőként, egyházi közösséghez kötődő csoport tagjaként veszi kézbe ezt a kézikönyvet, vagy csak egyszerűen azért, mert fiatal, akit érdekelnek az emberi jogi kérdések – bízunk benne, hogy talál benne valami hasznosat. Nem állítottunk fel semmiféle előzetes követelményrendszert tanítási, képzési tapasztalatok vagy az emberi jogi ismeretek terén.

Ebben a fejezetben azt foglaljuk össze, mit értünk részvételen, tapasztalati és kooperatív tanuláson, és hogy miért ezeket a pedagógiai megközelítéseket követjük. Jelezzük, hogyan lehet a különböző gyakorlatokat az oktatási rendszerben és a nemformális képzési keretek között alkalmazni, és igyekszünk válaszokat adni a gyakran felmerülő kérdésekre. A fejezet *Tanácsok csoportsegítőknek* című részében bemutatjuk, milyen rendszerbe foglaltuk a gyakorlatokat, és hogyan érdemes választani közülük. Itt a beszélgetések és a csoport vezetéséhez szükséges tudnivalókra vonatkozó megjegyzések találhatók, beleértve a gyakorlatok elemzését és értékelését is.

A Kompaszt rugalmasan kezelhető forrásanyagnak szántuk. Az emberi jogokért végzett tevékenység folyamatos kreatív munkát igényel, amelyben Ön – mint e könyv felhasználója – nélkülözhetetlen szereplő. Reméljük, hogy az itt leírt gondolatokat és gyakorlatokat a saját elképzelései és azon fiatalok igényei szerint használja föl és fejleszti majd tovább, akikkel együtt dolgozik. Abban is bízunk, hogy levonja majd a könyv segítségével végzett munkája tanulságait, és visszajelzést küld a tapasztalatairól. A kapott visszajelzéseket a könyv következő kiadásának előkészítése során hasznosítani kívánjuk. A 462. oldalon megtalálja értékelőlapunkat.

Hogyan dolgozzunk a kézikönyvvel?

Tanácsos a teljes anyag gyors átfutásával kezdeni, hogy fogalmat alkossunk a könyv felépítéséről, tartalmáról. Nincs kizárólagos kezdőpontja a könyvnek, azt reméljük, hogy meg fogja találni az Ön számára fontos, hasznos részeket.

A 2. fejezetben 49 gyakorlatot talál majd, amelyek az emberi jogok témakörével való ismerkedést szolgálják, különböző szinteken. Ezeket a fiatalokkal végzett munkája eszközeinek szánjuk. Az 5. fejezet segédanyagokat tartalmaz: háttér-információkat az általános kérdésekről, az emberi jogok meghatározását és fejlődésük történetét. Itt találja meg az emberi jogokról szóló jelentősebb nyilatkozatok, egyezmények összefoglalását, valamint a hivatkozások és további forrásanyagok felsorolását is.

Nemcsak az számít, mit teszel, hanem az is, hogy hogyan, mert az eredmények attól függnek.

Bízunk benne, hogy mindez elegendő anyagot nyújt Önnek ahhoz, hogy biztonsággal kezdhesse meg a fiatalokkal végzendő emberi jogi munkáját. Hangsúlyozni kívánjuk: nem kell emberi jogi szakértőnek lennie ahhoz, hogy ebbe belefogjon; a téma iránti érdeklődés elegendő szintű alapfeltételnek számít. Képzett pedagógusnak vagy hivatásos képzőnek sem kell lennie. Fontos viszont megértenie módszertani alapelveinket ahhoz, hogy a kézikönyvnek maximális hasznát vehesse.

Pedagógiai és módszertani megközelítések

Mielőtt elkezdenénk dolgozni a gyakorlatokkal, fontos, hogy megismerkedjünk az általuk képviselt pedagógiai alapelvekkel és értékekkel. Az emberi jogi képzés célja a változás: az egyén és a társadalom változása. A fiatalok aktív állampolgárrá válásához szükséges kompetenciákat kívánja fejleszteni, azaz elősegíteni azt, hogy olyan állampolgárokká legyenek, akik tevékeny részt tudnak vállalni közösségük életében, az emberi jogok megismertetése és védelme érdekében. A tudás, a képességek, értékek és attitűdök fejlesztése képezi pedagógiai megközelítésünk alapjait.

- Abból indulunk ki, amit a résztvevőink már tudnak: a véleményükre és tapasztalataikra építünk; erre alapozva kívánjuk őket képessé tenni új területek közös felfedezésére és élmények gyűjtésére
- A fiatalokat arra sarkalljuk, hogy tevékenyen vegyenek részt a vitákban, és mindent megteszünk azért is, hogy egymástól a lehető legtöbbet tanuljanak
- Arra ösztönözzük a résztvevőket, hogy amit tanultak, azt minél előbb hasznosítsák, alakítsák egyszerű, de hatékony cselekvéssé, amely az igazságtalanság, az egyenlőtlenség, az emberi jogok megsértése elleni állásfoglalásukat tükrözi.

Azok az ismeretek, képességek és készségek, valamint attitűdök, amelyeknek megléte valakit emberi jogi területen alapvetően jártassá tesz, a 19. oldalon összefoglalva megtalálhatók. Ezek a kompetenciák, és közülük is leginkább a kommunikációs készségek és értékek, a kritikus gondolkodás, az érdekképviselet, a tolerancia és a tisztelet tankönyvből nem taníthatók; meg kell tapasztalnunk, hogy megtanuljuk őket. Ez a fő oka annak, hogy gyakorlataink az együttműködés, a részvétel és tapasztalati tanulás pedagógiájára épülnek. Célunk az, hogy gondolkodásra, érzékenységre és cselekvésre, azaz a fejük, szívük és kezük használatára ösztönözzük a fiatalokat. Ismerni az emberi jogokat fontos, de nem elegendő. Elő kell segítenünk, hogy a fiatalok sokkal jobban értsék, hogyan fejlődtek emberi jogaink a szükségleteink alapján, és hogy miért kell mindenáron védelmeznünk őket. Előfordulhat, hogy azok a fiatal emberek, akik még soha nem voltak tanúi vagy célpontjai faji megkülönböztetésnek, úgy érzik, e kérdésnek számukra nincs jelentősége. Az emberi jogok tiszteletben tartása és védelme szempontjából ez az álláspont elfogadhatatlan; embertársaink jogainak oltalmazása mindannyiunk kötelessége.

Mindegy, hogy az élethez való jogról vagy a szólásszabadságról van-e szó, az emberi jogok minden esetben a demokratikus értékek, a tisztelet és a kölcsönös megértés megvalósulását jelentik. Mindezek olyan képességeket és attitűdöket igényelnek, amelyek csak az ezen értékeket előtérbe helyező környezetben tanulhatók meg, és csak egy folyamat eredményeként, ezt nem lehet eléggé hangsúlyozni.

A kooperatív tanulás

Az együttműködés emberek együttes munkája közös célok elérése érdekében. Az ún. kooperatív tanulás során nemcsak a saját céljaink megvalósítása fontos, hanem olyan eredményekért tevékenykedünk közösen, amelyek a csoport minden tagja számára hasznosak.

Az együttműködést kívánó és ösztönző tanulási folyamat nagyobb teljesítményre sarkall, és jelentősebb eredményekhez vezet, erősíti a társak iránti elkötelezettséget, gondosabb odafigyelésre, egymás támogatására ösztönöz, a lelki egyensúly kialakulásához, a szociális készségek és az önbecsülés fejlődéséhez vezet. Tehát pont az ellenkezője történik annak, mint a versengésre épülő tanulási szituációkban. A versenyhelyzet az egyéni érdekeket szolgálja, jellemzője az egymás iránti tisztelet hiánya, és a „győztesek" mások iránti érzéketlensége. Amikor olyan célokat, követelményeket kell elérni, amelyek teljesítésére csak kevesen képesek, és csak úgy, hogy másoknál jobbnak kell lenniük, akkor azok, akiknek szükségszerűen a vesztes pozíció jut, elveszítik lelkesedésüket és önbecsülésüket.

Az együttműködés alapvetően fontos feltételei: a csoporton belüli pozitív értelemben vett egymásra utaltság, a nyílt személyes kommunikáció, az egyének egymás iránti felelősségérzete és a csoport felelősségérzete az egyes emberek iránt, valamint a csoporttagok ún. interperszonális készségeinek megléte. Az együttműködésre épülő tanulási folyamat leghatékonyabban a szervezett csapatmunkán keresztül valósul meg.

Részvétel

Az emberi jogi képzésben való aktív részvételen azt értjük, hogy a fiatalok maguk is döntenek és szerepet vállalnak annak megtervezésében, mit és hogyan kívánnak tanulni az emberi jogokkal kapcsolatosan. Részvételükön keresztül a fiatalok számos képességüket és készségüket, kompetenciáikat fejlesztik, így többek között döntéshozó képességüket, mások iránti figyelmüket és empátiájukat, tiszteletüket, valamint hogy képesek legyenek felelősséget vállalni döntéseikért és tetteikért. A tanár/képző szerepe a folyamat segítése, vagyis az, hogy a fiatalok számára könnyebbé tegye a tanulási folyamatban való részvételt. Az iskolákban az órarend, a tananyag szabta korlátok minden bizonnyal befolyásolják, mennyire közelíthető meg a részvétel optimális mértéke. Gyakorlatainkat az iskolai környezetnek megfelelően, a fentiek figyelembevételével kell majd alkalmazni.

A kézikönyvünkben leírt gyakorlatok aktív részvételre épülnek. A csoport minden egyes tagjának tevékenyen és érdeklődéssel részt kell vállalnia a feladatok teljesítésében, egyik sem olyan, amihez elegendő lenne passzív megfigyelőnek lenni. Módszertani szempontból e tekintetben könyvünk rengeteget köszönhet Augusto Boalnak és számos más, a nemformális tanulás népszerűsítésében úttörő szerepet betöltő szakembernek.

Az emberi jogi képzés minden bizonnyal egyetlen és legfontosabb feladata olyan mozgástereket kialakítani, ahol a fiatalok aktív résztvevőkké válhatnak, és befolyásolhatják azoknak az eseményeknek a formáját, tartalmát és eredményeit, amelyekben résztvesznek. Az emberi jogi képzés természete szerint nem tehető kötelezővé: a csoportsegítő, oktató, tanár, képző vagy csoportvezető feladata, hogy megtalálja azt a mozzanatot, amikor a részvételhez szükséges közeget és a vonzó részvételi lehetőségeket meg lehet teremteni.

A tapasztalati tanulás

Az emberi jogi képzés során, csakúgy, mint például a fejlődés, a béke és az állampolgárság kérdéseivel foglalkozó képzések esetében, a tapasztalati tanulás módszertanát alkalmazzuk, amelynek alapja az, hogy a tanulási folyamatot mint egy ún. tanulási kereket értelmezi. Ez a rendszer öt egymást követő szakaszt foglal magában. A képzeletbeli kerék forog, tehát az ötödik szakasz után ismét az első szakasz következik.

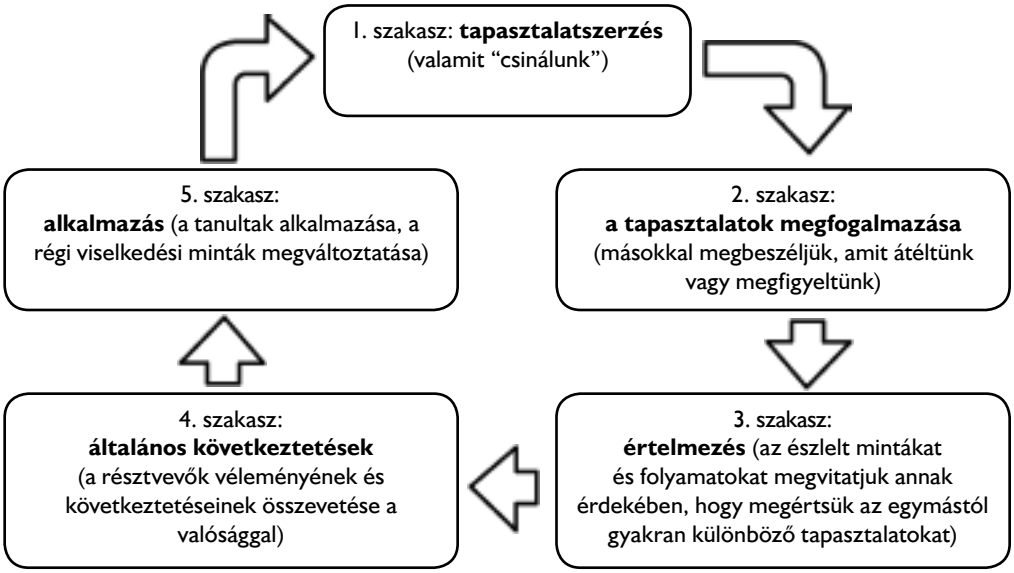

Az 5. szakaszban feltárjuk, hogy milyen gyakorlati tevékenységek kapcsolhatók az adott témához. Rendkívül fontos, hogy az emberek valódi lehetőségeket találjanak, amelyek cselekvési teret nyithatnak számukra. A tanulásnak ugyanis nem csupán logikus következménye, hogy meg tudunk valamit csinálni, hanem az e szerinti cselekvés az új ismeretek, képességek és attitűdök megerősítésének is lényeges eszköze, ami a tanulási kerék forgásának alapját képezi.

A tapasztalati tanulás eszközeként alkalmazható gyakorlatok

A könyvben található gyakorlatok felhasználásakor tartsuk szem előtt, hogy a tanulás a fentebb ismertetett, egymásra épülő szakaszokból áll.

A gyakorlatok részvételt és bekapcsolódást igényelnek, hogy a résztvevők olyan élményre tegyenek szert, amelynek segítségével nem pusztán az eszükkel, hanem egész lényükkel sajátítanak el dolgokat. Az ilyen gyakorlatokat időnként játékoknak nevezzük, mert szórakoztatóak, és az emberek lelkesen vesznek részt bennük. Ugyanakkor nem szabad elfelejtenünk, hogy a gyakorlatok vagy játékok nem magát a szórakoztatást szolgálják, hanem meghatározott képzési célok elérésének az átgondolt eszközei.

A gyakorlatot nem pusztán kipróbáljuk, megcsináljuk (a tanulási folyamat 1. szakasza). Alapvető fontosságú, hogy végigmenjünk az értelmezés, a feldolgozás és az értékelés szakaszán annak érdekében, hogy az emberek átgondolják, mi történt (2. szakasz), értékeljék, amit tapasztaltak (3. és 4. szakasz), és döntsenek, mit tegyenek a továbbiakban (5. szakasz). Amit tenni fognak, az képezheti majd további, folyamatos tanulásuk első szakaszát.

Iskolai keretek között a gyakorlatok segíthetnek lebontani a tantárgyak közötti mesterséges falakat, és lehetőséget kínálnak arra, hogy a tantárgyak és érdeklődési területek között mind

több kapcsolódási pontot találjunk – ezzel a választott témát sokkal inkább összefüggéseiben, holisztikusan vizsgálhatjuk. Nemformális képzési környezetben a gyakorlatok felébreszthetik a témák iránti érdeklődést, és mivel a tanulást nem didaktikus módon segítik elő, gyakran jobban megfelelnek a fiatalok igényeinek.

A gyakorlatok segítséget nyújtanak ahhoz, hogy az emberek

- *motiváltak legyenek* a tanulásban (hiszen a gyakorlatok érdekesek, szórakoztatóak);
- *fejlesszék ismereteiket, képességeiket és készségeiket, beállítódásaikat és értékrendjüket:* a gyakorlatok biztonságos környezetet kínálnak ehhez, mert lehetővé teszik, hogy új magatartásformákkal kísérletezzünk, és úgy kövessünk el hibákat, hogy nem kell megfizetnünk azt az árat, amit hasonló hibákért esetleg meg kellene fizetnünk a való életben;
- *változzanak*: a gyakorlatok azt az üzenetet közvetítik, hogy mindenki képes megváltozni vagy megváltoztatni másokkal való kapcsolatát;
- *bekapcsolódjanak*: a gyakorlatok a legritkábban véleményt nyilvánító és legkevésbé domináns csoporttagokat is részvételre bátorítják;
- *felelősséget vállaljanak*: a résztvevők saját élményeiket és készségeiket adják a játékhoz, minden csoport a saját szintjén és saját módján alkalmazza a gyakorlatokat;
- *önállósága és önbizalma fejlődjön*: a gyakorlatok úgy vannak felépítve, hogy alkalmazásuk során csökkenjen a vezetőtől (a „mindentudótól") való függés, a résztvevők kénytelenek felelősséget vállalni, kivenni részüket a gyakorlatokból;
- *szolidaritást vállaljanak másokkal*: a gyakorlatok elősegítik a csoporton belüli összetartó erő, a csoportidentitás és a szolidaritás érzésének kialakulását.

A gyakorlatok olyan keretet és környezetet kínálnak a csoport tapasztalatszerzéséhez, amely lehetővé teszi a csoportsegítő számára, hogy a saját, illetve a fiatalok élményeinek és képességeinek határai között dolgozzon. Amennyiben kellő odafigyeléssel segédkezünk a gyakorlatok során, úgy azok a feladatra irányuló tanulás hatékony eszközeivé válnak.

A csoport segítése

Ebben a kézikönyvben a csoportsegítő szót használjuk azokra, akik előkészítik, ismertetik és koordinálják a gyakorlatokat. A csoportsegítő olyan személy, aki segít abban, hogy az emberek felfedezzék, máris mennyi tudással rendelkeznek, aki arra biztatja őket, hogy még többet tanuljanak, és aki segít nekik feltárni saját lehetőségeiket. A segítés azt jelenti, hogy olyan környezetet teremtünk, amelyben az emberek szívesen tanulnak, kísérleteznek, dolgokat fedeznek fel és fejlődnek. Ez olyan folyamat, amelyben mindenki megoszthat, adhat valamit, és szert tehet valamire. Nem egy szakértő áll a középpontban, aki tudást és készségeket ad át másoknak – mindenkinek a tapasztalatok és vélemények cseréjén keresztül kell fejlődnie, résztvevőnek és csoportsegítőnek egyaránt.

Az a lehetőség, hogy valaki fiatalok csoportsegítője legyen, és az egyenlőség és kölcsönösség légkörében dolgozzon, Európa-szerte változó, különbségek vannak országok között és azokon belül is. Az oktatási rendszeren belül eltéréseket találunk a képzés céljaiban, a tanórai keretek között végzett munka irányításában és a tanmenetben egyaránt. Nem jellemző, hogy a diákok eldönthetnék, mit kívánnak tanulni egy átfogó tanmenet keretein belül, de az sem, hogy a tanárok a tanulás és a csoport előrehaladását segítő szerepben lépnének fel, jóllehet vannak kivételek. A nemformális szektorban hasonlóan sokféle variáció tapasztalható a különböző szervezetek céljaiban és filozófiájában, valamint az általuk kínált

tevékenységekben és lehetőségekben. Ezek a különbségek országok között és egy-egy országon belül is szembetűnőek.

Mindannyian saját társadalmunk oktatási-képzési és társadalmi normáin belül tesszük a dolgunkat. Könnyen elsiklunk vagy megfeledkezünk saját etnocentrikus beállítottságunkról, és emiatt azt, ahogyan a fiatalokkal kapcsolatba lépünk, magától értetődőnek és normálisnak tekintjük. Hasznos lehet saját stílusunkat és eljárásainkat is felülvizsgálni annak érdekében, hogy csoportsegítői képességeinket fejlesszük.

Gondolkodási, tanulási és tanítási/képzési stílusok

Mindannyian egyéniségek vagyunk, különböző módon gondolkodunk és tanulunk. Stílusok keverékét alkalmazzuk, ám mindenkinek megvan a saját jellemző módja az őt körülvevő világ mentális megjelenítésére (gondolkodási stílus), és az is egyéni, hogy ki hogyan és mit szeret tanulni (tanulási stílus). Csoportsegítőként tudatában kell lennünk ennek, és változatos módszereket kell alkalmaznunk annak érdekében, hogy felkeltsük a fiatalok érdeklődését, és tehetségük kibontakozzon.

Hangsúlyoznunk kell, hogy a következőkben említettek preferált stílusok: mindannyian az összes itt szereplő stílust alkalmazzuk, ám mindenkinek van egy előnyben részesített stílusa. Amennyiben több információra van szüksége, tájékozódjon a fejezet végén megadott David Kolb-hivatkozás alapján.

? Az alább felsoroltak közül melyik stílust részesíti előnyben?

A gondolkodási stílusok összefoglalása

- A vizuális típusú emberek hajlamosak a világot képekben „leképezni". Gyakran használnak olyan kifejezéseket, mint „látom már..." vagy „belátom".
- Az auditív típusú emberek a hallott dolgokra emlékeznek a legjobban, és olyan kifejezéseket használnak, mint „ez érdekesen hangzik".
- A kinesztetikus típus hajlamos érzéseken keresztül visszaemlékezni dolgokra – akár testi érzeteken, akár érzelmeken keresztül. Ők olyan kifejezéseket használhatnak, mint „tetszik az ötlet, most azonnal tegyük meg".

A tanulási stílusok összefoglalása

- A cselekvő típus az olyan gyakorlatokból tanul a legtöbbet, amelyek során új élményekkel, problémákkal és lehetőségekkel találkozik, amelyekből tanulhat. Játékokban, csapatmunkát igénylő feladatokban és szerepjátékokban teljesítik ki önmagukat. Élvezik, ha mélyvízbe dobják őket. Fellázadnak a passzív tanulás, az önállóan végzendő munka – mint például az olvasás, írás és a dolgok egyéni átgondolása –, valamint a részletekre való odafigyelés követelményei ellen.
- Az elmélkedő típus akkor tanul a legjobban, ha átgondolhat egy gyakorlatot. Élvezi, ha részletesen megvizsgálhat valamit, ha áttekintheti a történteket és tanultakat. Lázad az ellen, ha reflektorfénybe kényszerítik, ha nem kap megfelelő információkat egy következtetés levonásához ha rövidítésekkel kell élnie, vagy felszínes munkát kell elvégeznie.
- Az elméleti típus az olyan gyakorlatokból tanul a legtöbbet, ahol a tanult dolog része egy rendszernek, modellnek, fogalomkörnek vagy elméletnek. Szeret jól felépített szituációkban részt venni, ahol egyértelműek a célok, és ahol érdekes eszmékkel és fogalmakkal foglalkozhat. Nem igazán szeret olyan helyzetekben részt venni, ahol az érzelmek és az érzések kerülnek a középpontba.

- A gyakorlatias az olyan gyakorlatokból tanul a legtöbbet, ahol egyértelmű kapcsolat áll fenn a felmerülő kérdés és egy valódi probléma között, és ahol olyasmit tanul, amit közvetlenül beépíthet a gyakorlati cselekvésekbe. Lázad, ha bármit tanulnia kell, ami távol áll a realitástól, ami puszta elmélet és általános alapelv, és az érzés ellen, hogy körbe-körbe jár, anélkül hogy eljutna valahová – a lehető leggyorsabban.

Tanítási/képzési stílusok

Az egyes emberek a tanítás és képzés során különböző stílusokat és megközelítési módokat alkalmaznak. A csoportsegítő hozzáállása saját értékrendjén, hitén és feltevésein, személyiségén, a korábbi képzési élményein múlik, valamint azon, hogy mennyire bízik önmagában a fiatalokkal végzett munka és az emberi jogi kérdések kezelésének terén.

„X" elmélet: olyan tanárok/ képzők, akik azt gondolják, hogy az emberek	**„Y" elmélet: olyan tanárok/ képzők, akik azt gondolják, hogy az emberek**
alapvetően lusták és nem akarnak tanulni, felelőtlenek	akarnak tanulni, és ebben magukat fogják irányítani
rá kell őket bírni a munkára	kreatívak
fegyelmezésre van szükségük	szeretnék megbeszélni a dolgokat
vezetni kell őket	igényt tartanak a felelősségre
a képző mindenért felelős; terveiben nem rugalmas	a képző épít a részvételre, rugalmasan tervez
rászól az emberekre	jóváhagyásukkal vezeti az embereket
az irányítás/folyamat előírás szerint zajlik	az irányítás/folyamat megegyezésen nyugszik
a képzés résztvevői utasításokat kapnak a képzőtől mint szakértőtől	az emberek felelősek saját tanulásukért
a képző ad választ a problémákra, mások nézeteit vagy a problémákra adott megoldásait helyesnek vagy helytelennek minősíti	a képző arra bátorítja az embereket, hogy álljanak ki saját elképzeléseik mellett, keressék meg saját megoldásaikat a problémákra

A fenti képzési stílusok nyilvánvalóan a két végletet képviselik. Meg kell jegyeznünk, hogy az Y elmélet feltevései illeszkednek az emberi jogi képzéshez. Az emberi jogi képzés célja a tisztelet, az egyenlőség, az együttműködés és a demokrácia értékeinek fejlesztése. Ezek az értékek csakis olyan eljáráson keresztül fogadtathatók el, amely maga is eredendően ezekre az értékekre épül.

Gondoljunk saját élményeinkre. Milyen volt az, amikor ilyen típusú tanárok tanítottak minket?

A Kompasz használata a formális oktatási rendszerben és a nemformális képzésben

Az ebben a kézikönyvben leírt pedagógiai megközelítés és a gyakorlattípusok első pillantásra könnyebben alkalmazhatók az iskolán kívüli tanulásban, ahol a képzési program nyitottabb és

sokkal inkább összpontosít a fiatalok személyes és szociális fejlődésére. A munka kiindulópontjául a fiatalok érdekei és szükségletei szolgálnak; nagyobb részvételt és rugalmasságot tesz lehetővé, és a fiatalok gyakorlatias módon kapcsolódhatnak be az emberi jogi kérdésekbe.

A nemformális tanulásnak gyakran lehet kiindulópontja egy olyan kérdés, ami a saját lakókörnyezetünkben történtekre vonatkozik, vagy arra, amit a televízióban láttunk. Ha ebben a mederben akarjuk tartani a folyamatot, és szeretnénk felkelteni az emberek érdeklődését az emberi jogok iránt, érdemes megnéznünk vagy levetítenünk egy filmet. A felhasználható filmekhez kiváló kalauz Dominique Chancel *Europe on Screen – Cinema and the teaching of history* (Európa a filmvásznon – A film és a történelemtanítás – magyarul nem jelent meg – a szerk.) című munkája (Európa Tanács, 2001. január). Posztereket is alkalmazhatunk, vagy képeket is használhatunk a spontán viták kiváltásához, de akár egy olyan zenés estét is szervezhetünk, ahol az emberi szabadságról szóló dalok hangzanak el. Ezután javasolhatunk olyan gyakorlatot, amely általános emberi jogokat tár fel, mint például a *Hová állsz?* (186. oldal) vagy a *Játszd el!* (193. oldal).

Az oktatási rendszerben a tanmenet gyakran kötött – alkalmazkodnia kell egy közmegegyezésen alapuló ismeretanyaghoz, amelyet a diákoknak el kell sajátítaniuk, és amelyet számon kérnek rajtuk. A személyes és társas készségek, valamint a társadalmi jártasság fejlesztése – noha felismerik fontosságát – nem mindig kap akkora jelentőséget, mint az ismeretek elsajátítása, amit a jövőbeli munkára vagy a továbbtanulásra való felkészülésnek tekintenek. A kézikönyvben található legtöbb gyakorlat azonban bármely tanmenetben szereplő tárgyra alkalmazható – különböző osztálytermekben és egyetemeken, bárhol Európában. A gyakorlatok tervezése során általában szem előtt tartottuk a tanórai kereteket.

A problémamegoldás és konfliktusmegoldás – mint az emberi jogi képzés alapja

Az emberi jogi kérdések gyakran kerülnek viták keresztttüzébe, hiszen az egyes emberek értékrendrendje különböző, és emiatt eltérő módon tekintenek a jogokra és kötelességekre Ezek a különbségek, amelyek a vélemények összeütközésében mutatkoznak meg, ennek a pedagógiai munkának az alapját jelentik.

Az emberi jogi képzésnek két fontos célja van. Először is fel kell ruházni a fiatalokat azzal a képességgel, hogy méltányolni tudják az egy adott kérdésről vallott eltérő nézeteket – noha nem kell szükségszerűen egyetérteniük azokkal. Másodszor, segítenünk kell azon képességeik fejlesztésében, hogy a problémákra kölcsönösen kielégítő megoldásokat találjanak.

Ez a kézikönyv és a benne szereplő gyakorlatok arra a felismerésre épülnek, hogy a vélemények ütköztetése konstruktívan használható fel a tanulási folyamatban – feltéve, hogy a csoportsegítő képes magabiztosan kezelni a csoportban felmerülő esetleges konfliktusokat. Ahogyan sok nemformális képzési gyakorlat esetében, a cél nem annyira az, hogy mindenki egyetértsen egy adott eredménnyel, hanem inkább az, hogy a résztvevők tanulhassanak ebből a folyamatból is (pl. az egymásra figyelést, önmaguk kifejezését, a véleménykülönbségek tiszteletben tartását stb.).

A Játsszunk szabályosan! című gyakorlat (196. old.) például kifejezetten a konfliktusmegoldásra vonatkozó képességek fejlesztésével foglalkozik.

Általános kérdések az emberi jogi képzéssel kapcsolatban

A következő kérdések és feleletek rövidek, ám remélhetőleg választ adnak néhány olyan kételyre és problémára, amelyek akkor merülnek fel, ha valaki most kezdi beépíteni a munkájába az emberi jogi képzést.

A fiataloknak a jogok helyett nem inkább a kötelezettségekről kellene tanulniuk?

Válasz: Ez a kézikönyv a jogokra és a kötelességekre egyaránt hangsúlyt helyez. A gyakorlatokat úgy tervezték meg, hogy azok rámutassanak: a saját jogaink és más emberek jogai közötti viszony nem mindig egyértelmű, ugyanakkor azonban alapelv, hogy mindenki köteles tiszteletben tartani mások jogait.

Mi történik akkor, ha a résztvevők olyan kérdést tesznek fel, amelyre nem tudok válaszolni?

Válasz: Senkitől sem várható el, hogy mindenre tudja a választ! Teljes mértékben elfogadható, ha bevalljuk: néhány adatnak nem vagyunk a birtokában, és azután nyugodtan bevonhatjuk a résztvevőket a válaszok megkeresésébe. Mindig érdemes visszavezetnünk a kérdést a csoportra – kérdezzük meg: ti mit gondoltok erről?

Az is lényeges, hogy senki ne feledkezzen meg róla: az emberi jogi kérdésekre a válaszok ritkán egyszerűek. Összetett morális kérdésekre nem lehet igennel vagy nemmel válaszolni. Képzési szempontból a kérdés feltevése ugyanolyan fontos, mint a válasz megtalálása. Azáltal, hogy komplex kérdéseket vetünk fel, és hagyjuk, hogy a fiatalok elgondolkodjanak rajtuk, felvértezzük őket azzal a tudással, képességgel és beállítódással, amelyek ahhoz szükségesek, hogy az ilyen kérdésekkel később az életben is foglalkozzanak.

Mit tegyünk, ha nincsen fénymásoló gépünk vagy elegendő szükséges eszközünk?

Válasz: A kézikönyvben található számos gyakorlatot úgy terveztük meg, hogy nem szükségesek hozzájuk drága eszközök vagy fénymásoló gép. Néhány gyakorlat esetében másolhatjuk kézzel és sokszorosíthatjuk indigóval a szerepkártyákat vagy az adatokat tartalmazó lapokat. Kreatívnak kell lennünk, és magunknak kell megtalálnunk a megoldásokat.

A szülők, az iskola vagy a közösség vezetői nem fogják-e ellenezni az emberi jogi képzést – mint egy olyan politikai jellegű képzést, amely lázadó magatartásra biztat?

Válasz: Az emberi jogi képzés olyan állampolgárokat nevel, akik képesek az aktív társadalmi részvételre és az ország fejlődésében való szerepvállalásra. Fontos, hogy különbséget tegyünk a részvételhez szükséges kompetenciák fejlesztése és a pártpolitika között. Az emberi jogi képzés a megbeszéléseken és a részvételen keresztül arra buzdítja a fiatalokat, hogy kritikus, a dolgokra rákérdező szellemben éljenek, és racionálisan viselkedjenek. E tekintetben az emberi jogi képzés az állampolgári és politikai képzéshez is kapcsolódik, s arra is módot ad a fiataloknak, hogy megtalálják az összefüggéseket emberi jogok, társadalmi kérdések, oktatás és az adott politikai gyakorlat között. Ennek eredményeképpen megtörténhet, hogy a fiatalok valóban bekapcsolódnak a helyi vagy országos pártpolitikába – hiszen joguk van a politikai

részvételhez, ők is élhetnek a gondolatszabadsághoz, a gyülekezés és a véleménynyilvánítás szabadságához való jogukkal. Ez azonban maradjon az ő saját döntésük.

? Nem a kormány kötelezettsége-e biztosítani, hogy az embereknek lehetőségük legyen az emberi jogokról tanulni?

Válasz: Az ENSZ tagországai kötelezettséget vállalnak arra, hogy támogatják az emberi jogi képzések megvalósítását az oktatás, képzés, nevelés minden formájában, vagyis a formális, a nemformális képzésben és az informális tanulásban egyaránt. Ennek ellenére sok kormány még nagyon keveset tett az emberi jogi képzés előmozdításáért és a tanmenetbe való beépítéséért. A képzők és a civil szervezetek sokat tehetnek az emberi jogi képzések fejlesztéséért. Együttműködési törekvéseik az iskolákban és más képzési programokban, érdekképviseleti tevékenységük, valamint az, ahogyan nyomást gyakorolnak a kormányokra kötelezettségeik teljesítése érdekében – mind ezt a célt szolgálják.

? Mi a helyzet akkor, ha a mi országunkban nem sértik meg az emberi jogokat?

Válasz: Az emberi jogi képzés nem csupán a jogok megsértésének eseteivel foglalkozik. Elsősorban arról szól, hogy felismerjük: az emberi jogok minden emberi lény egyetemes, közös tulajdonát képezik, és szükség van a védelmükre. Ráadásul egyetlen ország sem jelentheti ki, hogy náluk nem történik jogsértés. A valóságot saját közvetlen környezetünkben is láthatjuk. Ki számít kirekesztettnek? Ki él a legnagyobb szegénységben? Melyik gyermek nem élvezheti jogait? Az sem haszontalan, ha áttekintjük: vajon saját országunk milyen szerepet játszik más országokban, megsérti-e, vagy éppen ellenkezőleg, elősegíti náluk az emberi jogok érvényesülését (pl. a környezetvédelem és a fejlődéshez való jog, a fegyverkereskedelem, a globális szegénység stb. területén).

Javaslatok a könyv használóinak

Kézikönyvünk és a benne foglalt gyakorlatok tanórai keretek között éppúgy alkalmazhatóak, mint tanórán kívüli tevékenységek keretében, képzések, szemináriumok, nyári táborok, építőtáborok során, vagy ifjúsági klubokban, ifjúsági csoporton belül. Akkor is hasznukat vehetjük, ha elsősorban felnőttekkel foglalkozunk.

Hogyan válasszunk gyakorlatot?

Minden esetben a csoportunk és önmagunk számára megfelelő szintű gyakorlatot válasszunk, amely egyúttal belefér a rendelkezésre álló időnkbe. Legalább kétszer olvassuk át figyelmesen a gyakorlat leírását, és próbáljuk elképzelni, hogyan reagál majd rá a csoportunk, mi minden hangozhat el esetleg a feladat megoldása közben. Ellenőrizzük, hogy a gyakorlathoz minden szükséges kellék megvan-e. Győződjünk meg arról is, hogy a gyakorlathoz elegendő tér áll-e a rendelkezésünkre, különösen akkor, ha a feladatok között kiscsoportos munka is szerepel.

Ismételten hangsúlyozzuk, hogy a gyakorlatok leírásában szereplő instrukciók csak iránymutatások, amelyeket az aktuális igényekhez kell adaptálni. Egyébként sem tartjuk lehetségesnek olyan gyakorlatok összeállítását, amelyek bárhol Európában és különböző helyzetekben egyformán alkalmazhatók. Mindegyiket abban a reményben írtuk, hogy az őket felhasználó csoportsegítők az adott szükségletekhez és igényekhez igazítják majd őket.

Teljességgel elképzelhetőnek tartjuk például azt, hogy az egyik gyakorlat alapötletét egy másik gyakorlatban leírt módszer ötvözésével valósítják meg.

Minden gyakorlatot azonos formában mutatunk be. Az ábrák és címek a szöveg könnyebb áttekinthetőségét kívánják segíteni.

A gyakorlatok leírásánál alkalmazott fontosabb ábrák és szempontok

Nehézségi szint:	1-től 4-ig jelöltük a feladatok elvégzéséhez szükséges készségek és képességek szintjét és/vagy az előkészületek bonyolultságát és időszükségletét.
Témák:	a feladatban érintett témaköröket soroljuk itt föl (pl. szegénység, környezetvédelem, béke és erőszak, nemek közötti egyenlőség).
A gyakorlatról röviden:	röviden bemutatja a gyakorlat típusát és az általa érintett kérdéseket.
Az érintett jogok:	a gyakorlathoz kapcsolódó emberi jogokat nevezi meg (pl. az élethez való jog, a szólásszabadság).
Csoportlétszám:	arról tájékoztat, hogy hány résztvevővel dolgozzunk, .
Szükséges idő:	percben adjuk meg a gyakorlat teljes befejezéséhez szükséges becsült időt, a gyakorlatot követő megbeszélést is beleértve. Abban az esetben, ha a csoportméret tetszőleges, az időt 15 fős csoportra kalkuláltuk.
Célok:	a tanulási célokat emberi jogi képzési szempontból határozzuk meg itt, éspedig ismeretek, képességek, attitűdök és értékek terén.
Szükséges eszközök:	a gyakorlathoz szükséges felszerelés listája.
Előkészítés:	a csoportsegítő teendői a gyakorlatot megelőzően.
A gyakorlat levezetése:	sorra veszi a lépéseket.
Feldolgozás és értékelés:	kérdéseket és szempontokat ajánl a gyakorlat megbeszéléséhez, a feldolgozás és értékelés levezetéséhez (a tanulási folyamat 2. és 4. szakasza, lásd 44. oldal).
Tanácsok a csoportsegítőknek	segítő észrevételek és tapasztalatok helye, hasznos tudnivalókat emel ki, valamint további információk helyéről tájékoztat.
Változatok	a gyakorlat variációi, ötletek, hogyan alkalmazzuk a feladatot más helyzetben.
Javaslatok a folytatáshoz:	arra tesz hasznos javaslatokat, hogy mi lehet a következő lépés a gyakorlat befejezése után, valamint jelzi a más gyakorlatokkal való kapcsolódási pontokat.
Javaslatok a résztvevőknek	ajánlások a tanultak gyakorlati alkalmazására.
Fontos dátumok, évfordulók:	az emberi jogok védelméhez kapcsolódó emlékezetes események dátumaira hívja fel a figyelmet.
További információk:	a gyakorlathoz kapcsolódó kiegészítő információk.
Segédletek:	szerepkártyák, feladatsorok, háttér-információ, instrukciók csoportos vitákhoz stb.

Nehézségi szintek

A gyakorlatok összetettségét 1-től 4-ig terjedő skálán jeleztük, amely a tanulási tapasztalatszerzéshez, a gyakorlatban való aktív részvételhez szükséges képességek általános szintjére utal, valamint arra, mennyire bonyolult előkészületeket kell tennünk a gyakorlatot

megelőzően. Általában e két tényező szorosan összefügg egymással: az 1. szintű gyakorlatok igen kevés előkészületet igényelnek, míg a 4. szintűek lényegesen többet.

- **1. szint:** rövid, egyszerű gyakorlatok, elsősorban foglalkozások elején, kezdésképpen alkalmazhatók. A bemelegítésre, az oldott légkör megteremtésére, ráhangolódásra, egy kis mozgásra alkalmas feladatok tartoznak ide. Nagyon egyszerűek, és nagyon hasznosak, mert a résztvevők kapcsolatba kerülnek egymással, és mert megkönnyítik az egyébként nehezen induló kommunikációt.
- **2. szint:** egyszerű gyakorlatok a tervezett téma iránti érdeklődés felkeltésére. Nem kívánnak meg előzetes ismereteket az emberi jogokról, és nem igényelnek az egyéni vagy csoportmunkában való részvételhez nagyon jól fejlett képességeket sem. E gyakorlatok többsége azt a célt szolgálja, hogy a résztvevők kommunikációs és csoporton belüli együttműködési készségét és képességét fejlessze, miközben arra is törekszik, hogy felébressze az emberi jogok iránti érdeklődésüket.
- **3. szint:** ezzel azokat a hosszabb gyakorlatokat jelöltük, amelyek egy adott téma mélyebb megértését, megismerését célozzák. Az előzőeknél magasabb szintű vitakészséget és együttműködési készséget feltételeznek a csoporton belül.
- **4. szint:** ezek hosszabb ideig tartó gyakorlatok, a résztvevőktől jó csapatmunkát és vitakészséget, valamint összpontosítást és együttműködést kívánnak, és előkészítésük is hosszabb időt igényel. Átfogóbb jellegüknek megfelelően az általuk érintett kérdések mélyebb, alaposabb megértését teszik lehetővé.

Kapcsolódás más területekhez

A kézikönyvben összegyűjtött gyakorlatok megtervezésénél különösen figyeltünk arra, hogy segítségükkel könnyebbé váljon az emberi jogi kérdésekkel való ismerkedés, valamint az emberi jogok és az élet más fontos területei közötti kapcsolat felfedezése. Ezért minden gyakorlatnak három különböző témához való kapcsolódását jeleztük. A tizenhat általános kérdéskör a következő:

1. Általános emberi jogok

2. Gyermekek

3. Állampolgárság

4. Demokrácia

5. Diszkrimináció és idegengyűlölet

6. Oktatás, képzés, tanulás

7. Környezet

8. A nemek közötti egyenlőség

9. Globalizáció

10. Egészség

11. Biztonság

12. Média

13. Béke és erőszak

14. Szegénység

15. Szociális jogok

16. Sport

Tanácsok a csoportsegítőknek

A csoportsegítő kifejezést kézikönyvünkben mindazok (képzők, tanárok, ifjúságsegítők, kortárs segítők, fiatal önkéntesek és bárki más) szerepének leírására használjuk, akik a közös munkát összefogják, vezetik a gyakorlatokat. E szóhasználat segít annak hangsúlyozásában, hogy az emberi jogi képzés demokratikus és részvételre épülő pedagógiai elveken és módszereken alapszik.

Azt feltételezzük, hogy aki kezébe veszi e könyvet, fiatalok csoportjaival foglalkozik, akár osztályteremben, akár ifjúsági klubban, vagy képzéseken, szemináriumokon, ifjúsági táborokban.

Csoportmunka

Csoportmunkáról akkor beszélünk, ha az emberek együtt dolgoznak, ötvözik különféle képességeiket, adottságaikat, és építenek egymás erősségeire annak érdekében, hogy valamilyen feladatot közösen oldjanak meg. A csoportmunka

- növeli a felelősségérzetet: amikor a magunkénak érezzük azt, amit csinálunk, ez elkötelezettséget vált ki, és fontossá válik, hogy tevékenységünk eredményes legyen, ezért mindent megteszünk a sikerért;
- fejleszti a kommunikációs készségeket: elengedhetetlen, hogy meghallgassuk egymást, hogy megértsük, amit a másik mond, hogy készek legyünk reagálni az elképzeléseire, hogy figyelembe vegyük ötleteit, gondolatait;
- együttműködésre ösztönöz: hamar megtanuljuk, hogy amikor közös cél elérésén dolgozunk, lényegesen hatékonyabbak vagyunk, ha együttműködünk, mint ha versengünk egymással;
- próbára teszi a megegyezésen alapuló döntéshozás képességét: nem tart sokáig, hogy felismerjük: a leggyorsabban úgy juthatunk döntésre, ha a rendelkezésre álló összes információt áttekintjük, és megpróbálunk egy mindenki számára kielégítő megoldást találni. Aki úgy érzi, hogy a döntéshozatal folyamatából kiszorították vagy kihagyták, nem segíti kellőképpen a csoport munkáját, és nem feltétlenül tartja tiszteletben a csoport többi tagja által hozott döntést.

A csoportmunka módszerei

Könyvünk 2. fejezetében rendszeresen hivatkozunk majd a csoportmunka különböző módszereire, ilyen például az ötletroham vagy a szerepjáték. A következőkben olvasható magyarázatok e kifejezések megértését segítik, valamint néhány általános tanácsot kívánnak nyújtani a felhasználóknak.

Ne feledje: a sikeres csoportmunkának feladatorientáltnak kell lennie. Valódi kérdésekre van szükség, amelyekre választ kell találni, vagy egy jól körülhatárolt probléma kiválasztására, amely a csoport révén vár megoldásra.

Ötletroham

Az ötletroham (brainstorming) egy új téma bevezetésében lehet segítségünkre. Kreativitásra ösztönöz, sok ötletet gyűjt össze rövid idő alatt. Használhatjuk egy konkrét probléma megoldására vagy egy adott kérdés megválaszolására.

Feladat:

- Határozzuk meg, milyen témáról szeretnénk ötletbörzét tartani, és ennek megfelelően fogalmazzunk meg egy kérdést, amelyre sokféle válasz lehetséges.
- Írjuk föl a kérdést olyan helyre, ahol mindenki jól láthatja.
- Kérjük meg a résztvevőket, hogy osszák meg a kérdéssel kapcsolatos ötleteiket a többiekkel, és írják föl azokat egy szintén jól látható helyre (pl. egy felmutatható táblára). Szavak vagy rövid kifejezések felírását kérjük.
- Zárjuk le az ötletelést, amikor úgy érezzük, hogy a csoport kifogyott a „sziporkákból".
- Tekintsük át az összegyűlt ötleteket, hallgassuk meg a hozzájuk fűződő megjegyzéseket.

Fontos megjegyzések:

- Minden új ötletet fel kell írni. Gyakran a legrendhagyóbb javaslatok bizonyulhatnak a leginkább hasznosnak, érdekesnek!
- Az ötletekről csak akkor lehet véleményt mondani, ha már nincs több ötlet. Ami már szerepel az ötletlistán, azt nem kell megismételni. Amíg az ötletek összegyűjtését be nem fejeztük, ne adjunk helyet megjegyzéseknek vagy bírálatnak. Ne engedjük újra és újra ismétlődni azt, ami már elhangzott.
- Mindenkit bátorítsunk a részvételre.
- Csak akkor járuljunk hozzá a börzéhez saját ötleteinkkel, ha a csoport segítségre, ösztönzésre szorul.
- Amennyiben egy ötlet vagy javaslat nem egyértelmű, kérjük a pontosítását.

Falfirka

Hasonló az ötletrohamhoz. A résztvevők kis papírszeletekre (pl. egy-egy öntapadós üzenőcédulára, post-itre) írják fel az ötleteiket, majd felragasztják őket a falra. A módszer előnyei, hogy egyrészt a résztvevők magukban végiggondolhatják ötleteiket, mielőtt még mások ötletei befolyásolnák őket, másrészt a papírszeleteken szereplő ötleteket különböző szempontoknak megfelelően könnyedén átcsoportosíthatjuk.

Csoportos beszélgetés, vita

A különböző vélemények megbeszélése kiválóan alkalmas módszer mind a résztvevők, mind a csoportsegítő számára, hogy tudatosítsák, milyen nézeteket is vallanak az adott témáról. Az emberi jogi képzésben bizonyos kérdésekkel kapcsolatban saját és mások beállítódásának megismerése és elemzése legalább annyira fontos, mint a tények ismerete. A hírek, plakátok, esettanulmányok hasznos eszközök lehetnek a beszélgetések elindítására. Kezdjük azzal, hogy megkérdezzük a résztvevőktől: „Mi a véleményetek arról, hogy...?"

Zümmögő csoportok

Akkor érdemes ezt a módszert alkalmazni, amikor a nagycsoportban kezdeményezett beszélgetés akadozik, nincsenek előrevivő gondolatok. Ilyenkor kérjük meg a résztvevőket arra, hogy folytassák párokban vagy triókban a beszélgetést, majd osszák meg annak tapasztalatait a csoporttal. A gyakorlat közben hamarosan kellemes „zümmögést" hallhatunk majd a párhuzamosan folyó beszélgetések miatt, az ötletek így sokkal könnyebben jönnek elő.

Kiscsoportos munka

A kiscsoportos munka bizonyos szempontból a teljes csoportban (a továbbiakban nagycsoportnak is nevezzük) zajló beszélgetések ellentéte. Olyan módszer, amely a csoport minden tagjának részvételét segíti, és megkönnyíti az együttműködésre épülő csapatmunka kialakulását. A kiscsoportban résztvevők száma gyakorlati tényezőktől függhet, például hogy mekkora a teljes csoport létszáma, vagy hogy mekkora tér áll rendelkezésünkre. Már 2-3 ember is alkothat kiscsoportot, de a módszer 6-8 fős csoportokkal működik a legjobban. Kiscsoportokra osztva dolgozhatunk tizenöt percet, egy órát, de akár egy teljes napot is, a feladattól függően.

Sok esetben nem jár túl sok eredménnyel az, ha csak egyszerűen arra kérjük a csoportot, hogy beszéljék meg az érintett témát. Bármilyen kérdéskörrel foglalkozunk, alapvető figyelnünk arra, hogy a csoportoknak konkrét feladatot adjunk, hogy a csoport meghatározott cél elérése érdekében dolgozzon, amelyről a munka befejezése után a teljes csoportnak is beszámol. A feladatot megfogalmazhatjuk például megoldandó problémaként, vagy olyan kérdésként, amire választ kell találni.

Sorrend kialakítása

Ez a módszer akkor hatékony, ha információkkal kívánjuk ellátni a csoportot, vagy akkor, ha azt szeretnénk, hogy a kiscsoport vitája koncentrálódjon valamilyen kérdésre.

Minden kiscsoport kap egy előre elkészített, állításokat tartalmazó kártyacsomagot. Valamennyi csomag 9 kártyát tartalmazzon. A megvitatni kívánt témához kapcsolódóan gyűjtsünk össze előre 9 különböző állítást, azokat egyenként írjuk föl a kártyákra.

A csoport feladata, hogy közösen értelmezze, megvitassa a kártyán olvasható állítások tartalmát, majd fontosságuk, érvényességük alapján rakja sorrendbe őket. A sorrendet egy létrán vagy gyémánt-, azaz rombuszalakzatban kell elhelyezni. A létrán a legfontosabb állítás kerül a sor élére, a második legfontosabb az alá, és így tovább mindaddig, amíg a csoport a létra aljára, a legkevésbé fontosnak tartott állításhoz nem ér. A gyémántalakzat használatakor a résztvevők az általuk legfontosabbnak értékelt állítást helyezik a gyémánt egyik csúcsára, majd az azt követő két leginkább meghatározó állítással folytatják az alakzatot, ezek után három, közepesen fontosnak ítélt állítás következik, és így tovább, a mellékelt ábra szerint. Mivel egy kérdésben sem egyszerű feketén-fehéren állást foglalni, a gyémántforma nagyobb mozgásteret ad: természetesebben rendezhetőek el az állítások, ezért a résztvevők számára könnyebben elfogadható az eredmény, könnyebb a segítségével megegyezésre jutni.

A módszer egyik változata, ha nem kilenc állítást, hanem csak nyolcat készítünk el előre, a kilencedik kártyát üresen hagyjuk, és megkérjük a résztvevőket arra, hogy írják rá ők az általuk hiányzónak vélt állítást.

„Létra" forma

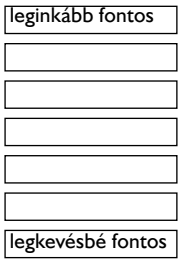

Gyémántalakzat

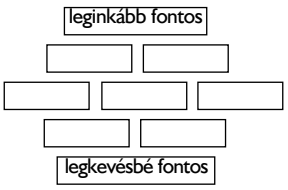

Szerepjáték

A szerepjáték a résztvevők által előadott rövid jelenet. Noha a szerepjátékban megjelenik nagyon sok élettapasztalat, a szerepek mégis legtöbbször rögtönzésre épülnek. A módszer célja, hogy olyan körülményeket, eseményeket jelenítsen meg, amelyeket a résztvevők még nem éltek át. A szerepjáték segíthet bizonyos helyzetek megértésében, a részesei iránti együttérzés kialakulásában.

- A szerepjáték abban különbözik az ún. szimulációtól, hogy bár az utóbbiban is kialakulhatnak váratlan helyzetek, a szimulációs gyakorlatban általában jobban meghatározott vagy kötött, hogy mit tehetnek a szereplők.

- A szerepjáték azért hasznos, mert valóságos szituációkba helyezi a résztvevőket. Olyan kérdéseket vethet fel, amelyekre nincsenek egyértelmű válaszok, mint például hogy helyes vagy helytelen egy szereplő viselkedése. Bizonyos helyzetek mélyebb megértését eredményezi, ha megkérjük a résztvevőket arra, hogy cseréljenek szerepet.

A szerepjátékot megfelelő érzékenységgel kell alkalmaznunk. Először is nagyon fontos, hogy a résztvevőknek legyen elegendő idejük arra, hogy a gyakorlat végén kiléphessenek a szerepükből. Másodszor, az is elengedhetetlen, hogy mindenki tartsa tiszteletben az egyéni érzéseket, a csoporton belüli viszonyokat és szükségleteket. Például egy fogyatékosokról szóló szerepjáték során számítani lehet arra, hogy a csoport tagjai között van, aki maga is (esetleg nem feltűnő) fogyatékkal él, vagy van fogyatékkal élő családtagja, barátja. Vigyáznunk kell, nehogy valakit megbántsunk, vagy kellemetlen helyzetbe hozzunk, és ezzel elveszítsük a csoportból. Ha ez mégis megtörténik, vegyük komolyan a résztvevő reakcióját (kérjünk bocsánatot, mutassunk rá az esetre, mint kerülendő példára, stb.). Szintén elengedhetetlenül fontos az, hogy tudatosan figyeljünk a sztereotípiák megjelenésére. A szerepjáték a benne részt vevők utánzó, jellemábrázoló képességeinek megfelelően megmutatja, mit gondolnak az emberek másokról. Ez az egyik dolog, amitől a szerepjáték olyan szórakoztató. Nem árt, ha foglalkozunk ezzel a gyakorlatot követő áttekintéskor, és megkérdezzük: valóban ilyen az, akit játszottál? A tanulási folyamat során mindig nagy segítség a megszerzett tapasztalatok, a rendelkezésre álló információ folyamatos és kritikus elemzése, tehát érdemes megkérdezni a résztvevőket arról is, honnan származnak az információik, amelyekre a szerepet építették.

Szimuláció

A szimulációt kibővített szerepjátéknak is tekinthetjük, amelyben a csoport minden tagja részt vesz. Lehetővé teszi a játékosok számára, hogy nehéz helyzeteket olyan légkörben éljenek át, ami biztonságot jelent a számukra. Gyakran bizonyos érzelmi bevonódást is megkövetel, ez teszi a szimulációt igen hatékony, intenzív módszerré. A benne részt vevők nemcsak a fejük és a kezük segítségével tanulnak, hanem a szívükön keresztül is.

A szimulációt követő feldolgozás különösen fontos. Adjunk lehetőséget a résztvevőknek arra, hogy kifejezzék és megbeszéljék az érzéseiket, hogy átgondolják, miért viselkedtek úgy, ahogy, vagy miért tették azt, amit tettek. Adjunk alkalmat arra is, hogy jelezzék, ha igazságtalanságot tapasztaltak, és hogy elmondják, elfogadhatónak tartják-e a játék során született megoldásokat. Segítsünk nekik abban, hogy párhuzamot vonhassanak a szimulációban kialakult helyzetek és a valóságos események között.

Képek: fotók, képregények, karikatúrák, rajzok, kollázsok

Egyetlen kép felér ezer szóval. A képi kifejezésformák mind az információnyújtásban, mind az érdeklődés felkeltésében igen hatékony eszközök. Ne feledkezzünk meg arról sem, hogy a rajz az önkifejezés és a kommunikáció sajátos és fontos eszköze, nemcsak azok számára, akik vizuális úton tanulnak könnyebben, hanem azok számára is, akik szóban nehezen fejezik ki magukat. A képekben és a rajzban rejlő lehetőségeket a *Képjátékok* című gyakorlatban gyűjtöttük össze (212. oldal).

Javaslatok képgyűjtemény összeállítására

- A képek sokoldalúan használható kellékek, hasznos lehet, ha van egy saját kollekciónk a foglalkozásaink céljára. Számtalan forrásból gyűjtögethetünk, például napilapokból, magazinokból, utazási irodák brosúráiból, de válogathatunk plakátokból, poszterekből, képeslapok és üdvözlőkártyák közül is.

- Keretezzük be a képeket, ragasszuk őket kartonra, esetleg vonjuk be (könyvek befedésére használatos) átlátszó fóliával, így tartósak és könnyen kezelhetők lesznek, kényelmes velük dolgozni. A gyűjteményünk egységesebbé tehető, ha minden képet azonos méretű kartonlapra ragasztunk. Az A4-es méret az ideális, de annak a felével is kiegyezhetünk: A5-ös méretben képeink még épp elég nagyok.
- Hasznosnak bizonyulhat, ha a képek hátoldalát beszámozzuk, majd listát (katalógust) készítünk, amely tartalmazza a képek forrását, eredeti címét, esetleg más, fontosnak ítélt információt. Így a képet használók hagyatkozhatnak a képzeletükre, nem befolyásolja őket semmilyen háttér-információ.
- A képek kiválasztásánál törekedjünk a változatosságra. Vegyük figyelembe a nemek, népcsoportok, képességek és fogyatékosságok, az életkor, a nemzetiség és a kultúra (ezen belül is a szubkultúrák) különbözőségeit. Válogassunk Észak, Dél, Kelet és Nyugat jelképeiből, különböző természeti és társadalmi környezetet, különböző kultúrákat megörökítő képekből is.
- Ne feledkezzünk meg arról sem, hogy egy kivágott kép hatása megváltozhat a mérete vagy a színei miatt. Ez gyakran jelentősen befolyásolhatja érzékelésünket is, ezért ha lehet, próbáljuk meg képeinket azonos módon bekeretezni, hogy legalább valamennyire egységes kollekciót alkossanak.

Filmek, videók, rádiójátékok

Az emberi jogi képzés hasznos eszközei lehetnek a filmek és videók, valamint a rádiójátékok; mindezek népszerűek is a fiatalok körében. Egy film utáni beszélgetés jó kiindulópont lehet a további munkához. Arról érdemes kérdezni a résztvevőket, mi az első benyomásuk a filmről, mennyire felel meg a való életnek, vajon életszerűek, hús-vér emberek voltak-e a szereplők, vagy csupán valamilyen politikai, erkölcsi nézetet népszerűsítő, kitalált figurák.

Újságok, rádió, televízió, internet

A média kifogyhatatlan forrása a kitűnő vitaanyagoknak. Érdekes lehet a bennük megjelenő információtartalmat, a tálalás módját megvizsgálni, valamint figyelni részrehajlásukra, az általuk közvetített sztereotípiákra.

Fotózás, filmkészítés

A videokamerák, az eldobható fényképezőgépek korában már bárki számára hozzáférhetővé váltak a fényképezésben és a filmkészítésben rejlő lehetőségek. A fiatalok képei, filmjei érzékletesen tükrözik véleményüket, hozzáállásukat, kitűnő kiállítási anyagok. Videoüzeneteik az eddigi tapasztalatok szerint feltétlenül alkalmasak az emberek közötti korlátok és előítéletek leküzdésére. Összehozza azokat is, akik máskülönben személyesen nem találkoznának, akik aligha osztanák meg a nézeteiket, nem számolnának be róla a másiknak, hogyan élnek és mi a fontos számukra.

Általános tanácsok a gyakorlatok levezetéséhez

A csoportsegítők munkamegosztása

Hacsak lehet, vállaljuk valaki mással együtt a csoportsegítői feladatokat. Gyakorlati szempontból előnyösebb, ha ketten segítik a kiscsoportos munkát, valamint így könnyebb az egyéni igényekre és

szükségletekre is figyelni. Ha két csoportsegítő vezeti a foglalkozást, egyszerűbben változtatható a munka ritmusa, sebessége, így a résztvevők is folyamatosan leköthetők, érdeklődésük fenntartható. A két csoportsegítő egymást is tudja támogatni, amikor nem úgy alakulnak a dolgok, ahogy tervezték, sőt a gyakorlatok elemzése, feldolgozása is gazdagabb, ha ketten vezetjük, mint ha egyedül! A párban végzett munkánál még hasznosabb lehet kisebb csoportban előkészíteni és levezetni a gyakorlatokat, és fiatalokat is bevonhatunk az előkészítésbe.

Jó időbeosztás

Tervezzük meg gondosan a gyakorlatot, és ne próbáljunk túl sok mindent belesűríteni a rendelkezésre álló időbe. Amennyiben a gyakorlat tovább tartana, mint azt előre elterveztük, próbáljuk inkább lerövidíteni, hogy elegendő idő maradjon a gyakorlat megbeszélésére (lásd a tanulási folyamatról leírtakat az els fejezetben). Ellenkező esetben, azaz ha a gyakorlat gyorsabban ér véget, és több idő áll rendelkezésünkre, mint azt előzetesen gondoltuk volna, ne nyújtsuk a gyakorlat megvitatását, értékelését, hanem vagy tartsunk szünetet, vagy töltsük ki az időt egy gyors, a résztvevőket megmozgató levezető gyakorlattal.

Gátló tényezők nélküli környezet megteremtése

Fontos, hogy a résztvevők önmagukat adják, és szabadnak érezzék magukat a téma felfedezésének folyamatában, az egymással való vitában és együttműködésben. Vállaljuk az egyéniségünket, legyünk barátságosak és biztatóak, fogalmazzunk szellemesen. Ne használjunk szakzsargont vagy olyan kifejezéseket, amelyeket a résztvevők nem feltétlenül értenek.

Megállapodás az alapvető szabályokról

A részvételre épülő, tapasztalati tanulás alapvető szabályait meg kell ismerniük a résztvevőknek. Mindenkinek ki kell vennie a részét a feladatokból, egyszersmind minden egyes csoporttagnak joga van a többiek figyelmére, joga van megszólalni és részt venni a munkában. Senki sem érezheti magát arra kényszerítve, hogy olyasmit mondjon vagy tegyen, ami kényelmetlen neki. Ezeket és más alapvető szabályokat is megbeszélhetünk, és közösen elfogadhatunk még azelőtt, hogy a csoporttal vagy az osztállyal elkezdünk dolgozni.

A feladat egyértelmű meghatározása

Mindig bizonyosodjunk meg arról, hogy mindenki megértette a feladatot, és tudja, mit kell tennie. Ennek legegyszerűbb módja, hogy a résztvevők nyugodtan kérdezhetnek, ha valami nem világos, és a legfontosabb instrukciókat, feladatelemeket írásban is megkapják. Ne tartsunk a kérdésektől: igen hasznosak lehetnek, és egyidejűleg nekünk és a csoportnak is lehetőséget nyújtanak a feladat tisztázására. Sok esetben a kérdések hiánya nem jó jel, az általános értetlenség és bizonytalanság is megbújhat mögötte: nem mernek kérdezni, mert úgy tűnik, mindenki más érti a feladatot.

A csoportos beszélgetés segítése

Az emberi jogi képzés sarkalatos eleme az eszmecsere, a vita. Különösen figyeljünk arra, hogy mindenkinek, aki szólni szeretne, legyen lehetősége megszólalni. Beszéljünk a csoport „nyelvén", használjunk olyan szavakat, kifejezéseket, mint a csoport tagjai, és magyarázzuk el az ismeretlen szavak jelentését.

Bátorítsuk, kérdésekkel segítsük a résztvevőket, hogy mondják el véleményüket. Az adott kérdést vizsgáljuk meg átfogóan, és az őket közelebbről érintő szempontok szerint is, mert így könnyebben kötik az elhangzottakat saját helyzetükhöz, életükhöz.

Feldolgozás és értékelés

Hagyjunk elegendő időt egy-egy gyakorlat befejezésére, és ha olyan jellegű a gyakorlat, arra külön ügyeljünk, hogy a résztvevőknek legyen idejük „kilépni" a feladat során betöltött szerepükből, mielőtt a történtek, a tanulságok megvitatásába kezdünk. Minden gyakorlat végén szánjunk időt arra, hogy megbeszéljük, mit tanultak a résztvevők a gyakorlatból, hogyan kapcsolódik mindez a saját életükhöz, szűkebb és tágabb közösségükhöz, világukhoz. Akkor tanulunk az élményeinkből, ha később visszatekintve átgondoljuk a tapasztaltakat.

Azt javasoljuk, hogy a feldolgozás és értékelés folyamán a kérdések következő sorrendjében haladjunk végig:

- Mi történt a gyakorlat során, hogy érezték magukat a résztvevők?
- Mit tanultak magukról?
- Mit tanultak a gyakorlat során feldolgozott témákkal, kérdésekkel kapcsolatban?
- Merre tudnak továbblépni, hogyan tudják hasznosítani a tanultakat?

A folyamat közös áttekintése

A munkánk, a tanulási folyamat rendszeres áttekintése is fontos. Ezt megtehetjük egy képzésen a nap zárásaként, vagy két-három gyakorlatot, csoportos beszélgetést követően is. A csoport unalmasnak találhatja a nap vagy az eddigi munka megbeszélését, különösen akkor, ha a programjuk már addig is éppen elegendő beszélgetést tartalmazott. De ne feledjük, hogy a nap történéseinek felidézéséhez nem feltétlenül kell beszélgetni. Más módszereket is alkalmazhatunk, beleértve például a testbeszédben, rajzban, szobrászkodásban rejlő lehetőségeket.

A csoportsegítőknek is időt kell szakítaniuk némi lazításra. Miután kicsit leeresztettek, fontos, hogy a saját munkájukat is áttekintsék. Mit érdemes megbeszélni?

- Hogyan sikerült a gyakorlat praktikus szempontokból: előkészületek hatékonysága, időkeretek betartása stb.?
- Mit tanultak a résztvevők, sikerült-e elérni a tanulási célokat?
- Mik a folyamat eredményei: merre tart a csoport a közösen végzett munka után?
- Mit tanultunk mi magunk a foglalkozás témájáról és a csoportsegítői szerepről?

Amikor nem úgy alakulnak a dolgok, ahogy terveztük

A gyakorlatok ritkán folynak le teljesen úgy, ahogy azt előre elgondoltuk, vagy ahogy ebben a kézikönyvben leírták őket! Ez egyszerre jutalom és kihívás is a csoport részvételére épülő gyakorlatokkal végzett munkában. Késznek kell lennünk arra, hogy az aktuális helyzetekre reagáljunk, s az adott pillanatnak megfelelően lépjünk tovább.

Időkeretek

Előfordulhat, hogy mindenki mélyen belemerült a gyakorlatba, és kifutunk az időből. Ilyenkor leghasznosabb az, ha a résztvevőkkel megbeszéljük, hogy a gyakorlatot befejezzük-e időben, vagy 5 perccel hosszabbítsuk-e meg, vagy közösen ki tudunk-e találni valamilyen más megoldást.

Lankadó figyelem

Néha, különösen a hosszabb foglalkozások, képzési egységek esetén, nem árt egy gyors és dinamikus gyakorlattal megmozgatni a résztvevőket, vagy egy rövid szünetet tartani.

Elakadt beszélgetések, parttalan viták

A csoportos beszélgetések időnként megakadnak. Ilyenkor a csoportsegítőnek kell megtalálnia az okokat. Számos dolog vezethet ide, például ha a csoport már kimerítette a témát, vagy ha az túlzottan sok érzelmet kavart föl. Arról kell döntenünk, hogy egy izgalmas kérdéssel felélesztjük, más irányba tereljük-e a beszélgetést, vagy befejezzük és továbblépünk. Soha ne érezzük, hogy nekünk kell választ találnunk a résztvevők által felvetett problémákra, kérdésekre. A csoportnak magának kell megválaszolnia a felmerülő kérdéseket, mégpedig úgy, hogy figyelnek egymásra, és gondolataikat megosztják a társaikkal. Természetesen megkérdezhetik a mi véleményünket is, esetleg tanácsot kérnek, azonban a döntéseket a csoportnak magának kell meghoznia, senki nem fog helyettük dönteni.

Visszacsatolás, visszajelzések adása

Visszajelzést adunk, amikor kifejezzük észrevételeinket azzal kapcsolatban, amit valamelyikünk tett vagy mondott. Ez lehet az elismerés vagy az elégedetlenség kifejezése. Érdemi visszajelzést adni és fogadni egy olyan képesség, aminek a tanulásában segítenünk kell a csoport tagjait. Túlságosan gyakori, hogy még azt is megsemmisítő kritikának halljuk, amit a beszélő nem annak szánt.

Amikor visszajelzést adunk valakinek, az a legfontosabb, hogy azt iránta való tisztelettel tegyük, és arról beszéljünk, amit mondott vagy tett, megindokolva, miért az az álláspontunk, ami. Inkább fogalmazzunk így: „Egyáltalán nem értek egyet azzal, amit az imént mondtál, mert...” , mintsem hogy azt mondanánk: „Hogy lehetsz ilyen ostoba, hát nem veszed észre, hogy...?” Sokak száján igen könnyen kiszalad egy-egy durva hangvételű bírálat, ami gyakran rosszul eshet.

A csoportsegítő felelőssége olyan módszerek megtalálása, amelyek segítségével a résztvevők támogató jellegű visszajelzéseket adnak egymásnak. Például arra lehet kérni őket, hogy

- visszajelzéseiket pozitív kijelentés formájában fogalmazzák meg;
- tiszteljék társaikat, ne tegyenek becsmérlő megjegyzéseket;
- mindig a viselkedésre koncentráljanak, ne pedig az egész emberről beszéljenek;
- magyarázzák meg a véleményüket;
- vállaljanak felelősséget azért, amit mondanak: használjanak én-üzeneteket.

A visszajelzést fogadni nehéz dolog, különösen, ha nem értünk egyet vele. A csoportsegítő feladata megkönnyíteni a résztvevők számára, hogy leszűrjék ennek a tapasztalatnak a tanulságait, és ne érezzék magukat letaglózva, hanem azt nézzék, mi segítheti őket abból, amit másoktól hallottak. Bátorítsuk résztvevőinket arra, hogy anélkül hallgassák végig figyelmesen a nekik szánt visszajelzést, hogy azonnal megpróbálnák megvédeni magukat vagy véleményüket. Ez azért különösen fontos, hogy akinek szól, az pontosan értse, mit is ért a másik azon, amit mondott, és aztán elgondolkodjon rajta, értékelje az elhangzottakat, mielőtt elfogadná vagy elutasítaná.

A résztvevők ellenállása – az elutasító magatartás

Részvételre épülő gyakorlaton keresztül tanulni meglehetősen nagy kihívás, és noha a módszerek lehető legváltozatosabb tárházát igyekszünk felvonultatni (beszélgetés, rajz, szerepjáték vagy éppen zene), biztosak lehetünk benne, hogy a gyakorlatok, amelyeket választottunk, nem felelnek majd meg mindig minden résztvevőnek. Ha az „elégedetlen” csoporttag tudja, mit szeretne, és képes is világosan megfogalmazni, miért nem élvezi az adott gyakorlatot, meg tudjuk vele beszélni, mivel tehetjük a feladatot számára is érdekessé.

Az „elutasító” jelzőt használva olyan viselkedésre kívánunk utalni, amikor a résztvevő szándékosan akadályozza a munkát. Minden csoportvezető átélte már munkája során a résztvevők ellenállását. Az ellenállásnak különböző formáival találkozhatunk. Egy kevésbé magabiztos, szereplésre nem vágyó fiatal is zavarhatja a munkát azzal, hogy a székét karcolgatja, dúdol vagy a szomszédjával beszélget. Ennél ravaszabb módja a kizökkentésnek, ha egy résztvevő rendszeresen a témához nem kapcsolódó kérdéseket tesz fel, vagy mindenből viccet csinál. És van még egy kellemetlen játszma, amit az „ellenállók” játszanak: kikezdik a csoportsegítőt. Egyszer csak elhangzik például, hogy „Maga nem tudhatja, rég volt már fiatal!”, vagy „Miért kell még ezt is megbeszélni, miért nem játszunk inkább valami játékot?!” Sőt az sem kellemesebb, amikor a résztvevő nem akar tanulni a helyzetből, ilyenkor mondja azt például, hogy „Igen, de...”

Nyilvánvalóan az a legjobb megoldás, ha nincs ellenállás. Javasolatok:

- Figyeljünk minden egyes résztvevőre, és számoljunk azzal, milyen érzékenységeket érinthet, milyen érzelmeket kavarhat fel a csoportban a téma, vagy a gyakorlat bizonyos részei, egy szerepjáték vagy szimuláció;
- Gondoskodjunk róla, hogy mindenki számára egyértelmű legyen: senkit sem kényszerít semmi arra, hogy mondjon vagy eláruljon magáról bármit, amit nem szeretne, amiről kényelmetlen lenne beszélni;
- Adjunk időt a résztvevőknek, hogy ráhangolódjanak egy-egy gyakorlatra, és arra is, hogy kilépjenek belőle, miután befejeződött;
- Ne feledkezzünk el a gyakorlat feldolgozásáról, szánjunk elegendő időt a megbeszélésére annak érdekében, hogy minden résztvevő érezze: fontos a véleménye és részvétele.

A csoportsegítőnek magának kell döntenie, mi lenne a legmegfelelőbb megoldás egy-egy nehéz helyzet kezelésére. Ne feledjük azonban, hogy általában az a leghatékonyabb, ha a problémát a csoport elé tárjuk, és együtt próbáljuk megtalálni a megoldást. Ne kezdjünk hosszú vitába egyetlen csoporttaggal sem, ne próbáljunk senkit meggyőzni; ez a csoport többi tagját untathatja vagy idegesítheti, és elveszíthetik az érdeklődésüket.

Konfliktuskezelés a csoporton belül

Konfliktusok bármelyik csoportban előfordulhatnak. Tekintsük természetesnek, és csoportvezetőként az a feladatunk, hogy segítsünk a résztvevőknek, hogy kezelni tudják az ilyen helyzeteket. Konfliktusok robbanhatnak ki, ha a résztvevők nem tudják, mit kezdjenek az érzelmeket felkavaró vagy a személyes értékeket érintő kérdésekkel, ha nem rendelkeznek megfelelő képességekkel és készségekkel a csoportmunkához, vagy ha teljességgel eltérő megközelítésmód vagy értékek szerint dolgoznak. Próbáljunk ilyenkor higgadtak maradni. Ha valakinek a pártjára állunk, bevonódunk a konfliktusba.

- Ne felejtsük el, hogy a megfelelően kezelt konfliktus segíthet, és új megoldásokhoz vezethet.
- Szánjunk elegendő időt a helyzet elemzésére, megvitatására. Ha szükséges, használjunk fel erre több időt.
- Segítsünk tisztázni a konfliktus részeseinek álláspontját, véleményét és érdekeit.
- Enyhítsünk a csoporton belül uralkodó feszültségen. Például kérjük meg a résztvevőket, hogy üljenek le kis csoportokban, és adjunk nekik három percet, hogy beszélgessenek a helyzetről, vagy mondjunk valamit a lehetséges összefüggésekről.
- Kérjünk mindenkit arra, hogy figyelmesen hallgassa meg a másikat.

- Hangsúlyozzuk azt, ami összetartja a csoportot, és ne azt, ami szétválasztja.
- Keressük a megegyezés lehetőségét. Inkább arra próbáljuk meg buzdítani a résztvevőket, hogy a közös érdekeket tartsák szem előtt, semmint arra, hogy kompromisszumokat kössenek, vagy kénytelenek legyenek eredeti álláspontjukat feladni.
- Olyan megoldást szorgalmazzunk, amely a későbbiekben nem teremti újra a konfliktust.
- Egy későbbi időpontban próbáljunk külön is beszélni a konfliktusban közvetlenül érintettekkel.

Ha súlyosabb, mélyebb konfliktus alakul ki, jobb, ha elhalasztjuk a megoldás idejét, és egy megfelelőbb alkalmat keresünk, éppen a megoldás érdekében. Addig átgondolhatjuk, milyen módon közelíthetjük meg a konfliktust más nézőpontból, például az *Ökör és tenyér* című játék segítségével (65. oldal). A megoldás későbbre halasztása egyben időt ad a konfliktusban érintetteknek, hogy átgondolják és másként (is) lássák a helyzetet, így alternatív megoldásokat is találjanak.

A csoporton belüli konfliktusok és a megoldásuk különböző módjai arra is alkalmasak, hogy segítségükkel a résztvevők jobban megértsék, jobban átérezzék a máshol tapasztalt, akár a világ más részein feszülő konfliktusok okait és a miattuk kialakult nehézségeket. Mindez fordítva is igaz: a világban dúló nemzetközi konfliktusok megvitatása megkönnyítheti a közvetlen közelünkben, helyi vagy csoportszinten kirobbant nézeteltéréseket megértését.

Könyvünk *Játsszunk szabályosan!* című gyakorlatában (196. oldal) további hasznos információk találhatók a konfliktusok kezelésének módjairól.

A hatékony csoportos tanulás módszerei, technikái

Már szóltunk a csoportmunka mibenlétéről és a tapasztalati tanulásban betöltött szerepéről. A következőkben néhány nagyon egyszerű (1. nehézségi szintű) gyakorlatot ismertetünk, amelyek a hatékony csoportmunkához szükséges készségek és képességek fejlesztését szolgálják. E feladatok kiválóan alkalmasak bevezetőnek vagy oldott légkör kialakítására, sőt a kézikönyvünkben szereplő egyes gyakorlatokkal kombinálva az emberi jogokkal kapcsolatos kérdések bevezetésére is. Általában jól beválik, ha a kezdeti, ún. „jégtörő" gyakorlatokba mi, a csoportsegítők is bekapcsolódunk.

A csoportmunkához felelősségvállalás, kommunikáció és együttműködési készség kell.

Libasorban

Nagyon egyszerű feladat, mégis minden adott benne ahhoz, hogy segítsen a résztvevőknek a csoporton belüli felelősségvállalás gyakorlásában. Jó hangulatteremtő, bemelegítő gyakorlatnak is.

Nehézségi szint: 1. Csoportlétszám: tetszőleges Szükséges idő: 15 perc

A gyakorlat levezetése

1. Az a feladat, hogy a csoport minden tagja magasság szerint álljon sorba úgy, hogy az legyen legelöl, aki a legalacsonyabb, és a legmagasabb leghátul. A csoporttagok nem beszélhetnek, de hangokkal, testbeszéddel, jelekkel kommunikálhatnak.
2. Ha kész a sor, ellenőrizzük a sorrend helyességét.

3. Ismételjük meg a gyakorlatot, olyan új szempontokat választva, amelyek élvezetessé teszik, de nem nehezítik a játékot, például életkor, születési hónap, cipőméret stb. szerint is beállhatnak libasorba.

Feldolgozás és értékelés

Segítsünk a csoportnak elemezni, hogyan működtek együtt, és mitől lehet jó a csoportmunka.
Javasolt kérdések:

- Milyen nehézségekkel néztetek szembe, amikor megpróbáltatok összerendeződni?
- Mi lassította a csoport munkáját?
- Volt-e szükségetek vezetőre? Vállalta valaki ezt a szerepet? Hogy esett rá(juk) a választás?
- Milyen szerepet vállaltak az egyes csoporttagok a probléma megoldásában?
- Hogy tudná a csoport legközelebb gyorsabban megoldani a feladatot?

Folytasd, figyelek

A gyakorlat fejleszti az értő figyelem képességét, továbbá erősíti a logikus gondolkodást és a vélemény magabiztos kifejezését is.

Nehézségi szint: 1. Csoportlétszám: tetszőleges Szükséges idő: 35 perc

A gyakorlat levezetése

1. Tartsunk ötletrohamot a csoportban arról, mi kell ahhoz, hogy valaki nagyon jó legyen az értő figyelem módszer alkalmazásában.
2. Kérjük meg a csoportot, hogy alakítsanak háromfős kiscsoportokat: egyikük vállalja a beszélő, másikuk a hallgató, a harmadikuk pedig a megfigyelő szerepét.
3. A beszélőnek 5 perce van arra, hogy kifejtse személyes véleményét egy, a csoporttagokat érdeklő kérdésről (például a halálbüntetésről az emberiség ellen elkövetett bűncselekmények esetén, a szólásszabadság korlátozásáról, vagy bármilyen más témáról, amely a kérdés ismertetését, elemzését és konkrét állásfoglalást kíván a beszélőtől).
4. A hallgatónak folyamatosan figyelnie kell a beszélőre, hogy megértse, az miről beszél, miért érdekli őt a téma, és hogyan foglal állást azzal kapcsolatban.
5. Eközben a megfigyelő a hallgató értő figyelmét próbálja felmérni. A beszélgetésbe nem kapcsolódik be, hanem a beszélgető feleket és a beszélgetés részleteit követve, összegyűjti észrevételeit, megjegyzéseit.
6. Az 5 perc elteltével jelezzük a feladat végét, és kérjük a megfigyelőt, hogy mondja el, mit észlelt a feladat közben. Addig cserélgessük a szerepeket a kiscsoporton belül, amíg mindenki ki nem próbálta a beszélő, a hallgató és a megfigyelő szerepét is.

Feldolgozás és értékelés

Beszéljük meg a gyakorlatot. Ehhez néhány kérdés, ami hasznos lehet:

- Sikerült-e a beszélőknek megértetniük a hallgatókkal, amit gondolnak és éreznek az adott témával kapcsolatban? Segítségnek érezték-e azt, hogy olyasvalakihez beszélnek, aki jól gyakorolja az értő figyelmet?
- Milyen volt hallgatói szerepben lenni? Nehéz volt-e figyelni, és nem közbeszólni, megjegyzést tenni vagy az elhangzottakat saját véleménnyel kiegészíteni?

Tanácsok a csoportsegítőknek

Elképzelhető, hogy a csoport már a gyakorlat elején megemlít néhányat az alábbiakból, de a gyakorlat végére remélhetőleg az összes itt felsorolt tényezőt összegyűjtik, esetleg még ennél többet is.

Az tud jól meghallgatni másokat, aki

- tiszteletet fejez ki, szemkontaktust tart, nem fészkelődik;
- jelzi, hogy odafigyel, néha bólogat, kimondja vagy egyéb módon kifejezi: „folytasd, figyelek";
- nem vág a beszélő szavába, nem szakítja meg;
- nem igyekszik megtörni a csendet, időt ad a beszélőnek, hogy összeszedje a gondolatait, összefogja a beszédét;
- sem megjegyzésekkel, sem egyet nem értése kifejezésével nem tereli a beszélő szándékától eltérő irányba a beszélgetést;
- kiegészítendő kérdéseket tesz föl, ezzel is segítve a beszélőt, hogy folytassa, és bővebben kifejtse a véleményét;
- időnként összegezi, vagy átfogalmazva megismétli az elhangzottakat, hogy jelezze, megértette a beszélőt;
- reagál a beszélő szavai mögött rejlő érzésekre, a beszélő értésére adja, hogy tudja, mit érez.

Az embergép

Nonverbális gyakorlat annak kipróbálására, hogy a csoporttagok hogyan képesek reagálni egymás rezdüléseire, mennyire sikerül az egyénnek a csoport közös munkájába bekapcsolódnia.

Nehézségi szint: 1. Csoportlétszám: legalább 6 fő Szükséges idő: 15 perc

A gyakorlat levezetése

1. Kérjük meg a csoporttagokat, hogy álljanak körbe.
2. Kérjük őket, hogy csak a testüket használva, hozzanak létre együtt egy óriási, működésben lévő gépezetet.
3. Egyiküket kérjük meg arra, hogy kezdje a feladatot valamilyen általa választott, ismétlődő mozdulattal, például a karja ritmikus föl-le mozgatásával, és kísérje mindezt valamilyen megkülönböztető hangjelzéssel, például hosszan fütyüljön.
4. Kérjünk meg egy valaki mást, hogy csatlakozzon társához: álljon közel hozzá, vagy érintse valamilyen ponton, és válasszon magának mozdulatot, hangjelzést. Például miközben föláll-leguggol, a társával egy ritmusban zakatoló hangot ad ki.
5. Hívjunk további vállalkozó szellemű csoporttagokat, hogy egyenként álljanak be a gépezetbe. Annak bármelyik, már működő részéhez csatlakozhatnak, hozzáadva saját mozdulatukat és hangjukat.
6. A gyakorlat végére a teljes csoportnak, a tagok különféle összekapcsolódása folytán, együtt kell mozognia, a többféle hang és ritmus harmóniájában.
7. Ha már mindannyian részt vesznek a gyakorlatban, és a gépezet olajozottan működik, irányíthatjuk a csoportot, hogy gyorsítsák, lassítsák, hangosítsák, halkítsák masinájukat.

Feldolgozás és értékelés

Feltétlenül érdemes megkérdezi a csoportot a következőkről:

- Milyen hasonlóságot látnak a „zakatoló masina” és a hatékonyan tanuló csoport között?
- Milyen képességekre volt szükségük: felelősségvállalásra? Figyelő- és válaszadó-képességre? Együttműködő-készségre? És még mire?

Ököl és tenyér

Az együttműködési készség fejlesztését szolgáló gyakorlat.

Nehézségi szint: 2. Csoportlétszám: legalább 8 fő Szükséges idő: 40 perc

A gyakorlat levezetése

1. Rajzoljuk föl az pontozótáblát egy nagy ív papírra (flipchartra).
2. Kérjük meg a csoportot, hogy alkosson párokat: a pár egyik tagja legyen A, a másik tag B.
3. Mindketten tegyék a kezüket a hátuk mögé, és együtt kezdjenek el hangosan számolni: 1, 2, 3.
4. 3-ra mindkettőjüknek egy időben előre kell lendítenie a kezét, az öklét vagy a tenyerét mutatva.
5. Kérjük meg a párokat, hogy számolják az elért pontokat.
6. Játsszunk 10 kört.
7. Végül írjuk fel mind az egyéni, mind a párok által együtt elért pontokat a nagy papírra.

Pontozótábla

A	B	A	B
ököl	tenyér	4	0
tenyér	tenyér	3	3
ököl	ököl	0	0
tenyér	ököl	0	4

Feldolgozás és értékelés

Néhány a feltehető kérdések közül:

- Melyik pár érte el a legjobb eredményt? Hogyan játszottatok, hogy a győzzetek?
- Melyik páros gyűjtötte össze a legkevesebb pontot? Mi történt? Most hogy érzik magukat?
- Volt olyan páros, akik előre megegyeztek, hogyan fognak játszani, együttműködni? Ha igen, volt, aki megszegte a megállapodást? Miért? Hogy érezte magát a másik játékos?
- Hasonlítsuk össze azoknak az eredményét, akik versengtek egymással, azokéval a párosokéval, akik együttműködtek. Voltak előnyei az együttműködésnek? Ha igen, mik voltak ezek? (Az elért pontszám? A jó érzés? Még mindig barátok?)

A vitakészség fejlesztését szolgáló módszerek és technikák

A beszélgetések ugyancsak jó terepnek számítanak a figyelem és a beszéd váltott gyakorlására, és más, a csoportban hasznos készségek fejlesztésére. Mindezeknek nagy jelentőségük van mások jogainak tiszteletben tartásában. Hogy mindenki számára lehetővé tegyük a részvételt, fontos, hogy a csoport mindig kezelhető létszámú maradjon. Ha a csoportja túl nagy – azaz több mint 15–20 résztvevővel dolgozik –, hasznos lehet a csoportot a beszélgetések idejére kisebb társaságokra bontani. A beszélgetés és a részvétel megkönnyítése érdekében tanácsos a résztvevőket körbe vagy félkörbe ültetni, ahol zavartalanul láthatja mindenki a másikat. Jó, ha a vita általános szabályait megbeszélik és elfogadják a csoportban. Ezek a következők lehetnek:

- Egyszerre mindig csak egyvalaki beszélhet.
- Nem szabad a másikról ítéletet mondani, vagy őt kifigurázni.
- Mindenki a saját véleményéről és tapasztalatairól beszéljen, mások nevében ne általánosítson, azaz használjon egyes szám első személyt a mondataiban.
- Ne feledjük, hogy általában nem csak egyféle helytálló válasz van.
- Ha a csoport érzékeny témát érint, mindenki kezelje bizalmasan az elhangzottakat.
- Mindenkinek joga van csendben maradni, és ha nem akar, nem kell részt vennie az adott témáról folytatott beszélgetésben.

A következő ötletek hasznosak lehetnek:

Mikrofon

Hatékony gyakorlat olyan csoportokkal, ahol nem figyelnek egymásra az emberek.

A gyakorlat levezetése

A csoport körben ül. Tagjai egy kiselejtezett mikrofont adjanak körbe (vagy bármilyen hasonló tárgyat). Csak a mikrofont tartó személy beszélhet. A többieknek őrá kell nézniük és figyelniük. Amikor a beszélő elmondta, amit akart, a mikrofont a következő, beszélni kívánó társának adja tovább.

A dilemmajáték

Ezzel a módszerrel megkönnyíthetjük résztvevőink véleménynyilvánítását, az egymásra figyelést, és azt, hogy megváltoztassák véleményüket, ha új dolgokra jöttek rá.

A gyakorlat levezetése

1. Gyűjtsünk össze 3-4 vitatott állítást ahhoz a kérdéskörhöz kapcsolódóan, amivel foglalkozunk, például: „A szólásszabadságot semmilyen módon sem szabad korlátozni.”
2. A padlón húzzunk egy elválasztó vonalat krétával vagy ragasztószalaggal.
3. A vonaltól jobbra álljon az, aki egyetért az állítással, balra, aki cáfolja annak helyességét. A vonaltól való távolság az egyetértés vagy egyet nem értés mértékét jelzi, azaz minél messzebb áll valaki a vonaltól egyik vagy másik oldalon, annál inkább egyetért, vagy annál kevésbé. A játék határai a terem falai. A vonalra áll az, aki nem formál véleményt.
4. Olvassuk fel hangosan az első állítást.
5. Kérjük meg a résztvevőket, hogy álljanak a vonalnak arra az oldalára, amelyik kifejezi a véleményüket.
6. Most kérdezzünk meg egy-két csoporttagot arról, miért áll ott, ahol.
7. Mindenkit hagyjunk szóhoz jutni, aki beszélni kíván. Ezután kérdezzük meg, van-e a csoportban valaki, aki helyet akar változtatni.
8. Ha már mindenki, aki akart, helyet változtatott, kérdezzünk rá, miért mentek közelebb, távolabb a vonalhoz, vagy a másik oldalra.
9. Olvassuk fel a következő állítást.

A közös döntéshozás képességének fejlesztését szolgáló módszerek és technikák

Hosszú folyamat teljes egyetértéssel hozni meg a közös döntéseket és a résztvevőktől jó kommunikációs készségeket, egymás szükségleteivel szembeni érzékenységet, képzelőerőt és bizalmat, valamint türelmet kíván. Csak ezek megléte esetén mondhatjuk el őszintén a véleményünket anélkül, hogy félnénk a bírálattól és a nevetségessé válástól, és érezhetjük szabadnak magunkat abból a szempontból is, hogy megváltoztassuk korábbi véleményünket egy-egy meggyőző érvelés eredményeképpen.

Az egyetértésre, konszenzusra törekvés azt a célt szolgálja, hogy tudatosítsuk az emberekben a csoporton belüli vélemények sokféleségét, és azt, hogy minden véleményt gondosan mérlegelni kell, így biztosítva azt, hogy a döntések a kölcsönösen megvitatott csoportos érdekeken alapszanak. Az egyetértésen alapuló döntésekre törekvő folyamatot nem könnyű előmozdítani.

A döntéshozatali folyamatnak több kimenetele is lehet:

- Az egyik oldal meggyőzi a másikat. Természetesen a legtöbb ember azt hiszi, hogy ez történik, amikor többségi szavazat alapján döntenek, azonban könnyen előfordulhat, hogy fontos vélemények nem hangzottak el, vagy figyelmen kívül hagytuk őket. Amikor a megegyezés ilyen meggyőzés útján születik, az azt jelenti, hogy a csoport minden tagja elsöprőnek tartja az egyik érvelést, tulajdonképpen feladja előző álláspontját, és e véleményt támogatja.
- Az egyik oldal feladja. Néha úgy gondoljuk, hogy nem éri meg a fáradságot, és feladjuk a véleményünket. Az egyet nem értők álláspontja elengedhetetlen a kreatív döntéshozáshoz, gyakran egyetlen embernek vannak olyan kulcsfontosságú információi/érvei, amelyek akár döntőek is lehetnek. Képesnek kell lennünk szabadon megváltoztatni a véleményünket, amennyiben új információkhoz jutunk. A megegyezésre való törekvés során a folyamatban részt vevőknek mérlegelniük kell különböző álláspontokat anélkül, hogy azt éreznék, ha megváltoztatják a véleményüket, elárulják a csoportjukat.
- Mindkét fél alternatív megoldást javasol. A nézeteltérés gyakran megoldható úgy, hogy a részesei nem ragaszkodnak tovább korábbi álláspontjukhoz, hanem közösen egy harmadik megoldást keresnek, amely mindkét oldal számára kielégítő. Gyakran egyik csoportnak sem kell feladnia semmit az elképzeléseiből, és mindkét csoport megelégedettséggel, nyertesként zárja a folyamatot.
- A csoport újrafogalmazza a kérdést. Az egyetértés őszinte keresése során a csoportok gyakorta jutnak arra a következtetésre, hogy értelmezésbéli nézeteltérés vagy a másik fél véleményének félreértése okozza a konfliktust. Néha mindkét oldal ráébred arra, hogy eltúlozták álláspontjukat, és mivel egyetértésre törekednek, változtatnak nézeteiken, és találnak olyan nézőpontot, amely mindkét fél számára elfogadható.
- Mindkét oldal enged egy kicsit. Előfordul, hogy ha azt keressük, mi a közös bennünk, olyan egyetértésre jutunk, amely mindkettőnk érdekeinek megfelel, és egyik fél sem akarja minden érdekét érvényesíteni a másik rovására.
- Mindkét oldal egyetért abban, hogy függesszék fel a vitát (azaz „kössenek tűzszünetet"). Számos esetben mindkét fél úgy érzi: egyikük sem rendelkezik elegendő információval ahhoz, hogy megfontolt döntést hozzanak, vagy esetleg túlságosan is ingerültek ahhoz, hogy kivitelezhető megoldás szülessen. Ilyenkor dönthetnek úgy, hogy később visszatérnek a kérdésre, amikor felkészülten és higgadtan képesek racionális döntést hozni.

Csomók

A mozgásos gyakorlat bevezetőnek is alkalmas. Együttműködést és közös döntéshozatalt igényel.

Nehézségi szint: 1. Csoportlétszám: 10–20 fő Szükséges idő: 10 perc

A gyakorlat levezetése

1. Kérjük meg a résztvevőket arra, hogy alkossanak egy szabályos kört, egymással összeérő vállakkal, és a karjukat tartsák a kör közepe felé kinyújtva.
2. Most mindannyian fogják meg két másik résztvevő egyik kezét a kör túlsó oldalán, figyelve arra, hogy mindenki két különböző társának a kezét fogja. Senki ne fogja meg a közvetlenül mellette állók kezét.
3. Ha ez sikerült, a kezek nagy gubancát láthatjuk! Kérjük meg a csoportot, hogy a kezek elengedése nélkül csomózzák ki a gubancot.
4. Megjegyzés: a résztvevőknek egymás karja fölött-alatt is át kell mászniuk ahhoz, hogy ez sikerüljön. Türelemre lesz szükségük, de a meglepő eredmény egy vagy két, csomó nélküli nagy kör lesz.

Feldolgozás és értékelés

- Megkérdezhetjük a csoporttagokat, hogyan működtek együtt, hogy kibogozzák a csomót.
- Demokratikus folyamat volt?
- Hányféle különböző módja volt/lehet a megoldásnak?
- Mindenki tett javaslatokat a megoldásra, vagy esetleg a csoport egyik tagja vezetőként irányította a folyamatot?

Pontozó

Energikus gyakorlat, amely együttműködésre és csoportos döntéshozatalra épül. Jól használható jégtörőként és a csoport megmozgatására is.

Nehézségi szint: 1. Csoportlétszám: 6–25 Szükséges idő: 15 perc

A gyakorlat levezetése

1. Magyarázzuk el a csoportnak, hogy ebben a játékban a testüknek 9 pontja érhet a padlóhoz: 2 lábfej, 2 kézfej, 2 könyök, 2 térd és 1 homlok.
2. Kérjük meg a csoporttagokat, hogy egymást nem zavarva helyezkedjenek el a teremben, annak nagyjából a közepén maradva. Mondjunk hangosan egy számot 1 és 9 között. Ennyi ponton érinthetik a padlót. Kétszer ismételjük meg a feladatot.
3. Kérjük meg a résztvevőket arra, hogy keressenek egy párt maguknak, majd mondjunk további számokat 2 és 18 között. A párok együtt annyi ponton érintsék a padlót, amennyi az adott szám. Kétszer ismételjük meg a feladatot.
4. Játsszuk újra a játékot 4 fős, majd 8 fős, sőt 16 fős csoportokkal, míg végül az utolsó körben mindenki dolgozzon együtt.

Tanácsok a csoportsegítőknek

- A játék közben a résztvevők beszélhetnek, vagy – egy másik változatban – csak jelbeszéddel kommunikálhatnak.

- Amikor négyen játszanak együtt, akkor is lehet a szám akár 2 is, ilyenkor a csapatnak olyan megoldást kell találnia, amelyben például ketten féllábon állnak, és fölveszik a csoport másik két tagját.
- Négyfős csapatok esetében a legalacsonyabb könnyen kivitelezhető szám a 4 lehet. (A legmagasabb 4x9, azaz 36.)
- Akárhány fős csapatokban is dolgozunk, a legmagasabb szám mindig legfeljebb a csapattagok számának kilencszerese lehet!

Kettőből négyet

Vita- és tárgyalási gyakorlat.

Nehézségi szint: 1. Csoportlétszám: legalább 4 fő Szükséges idő: 45 perc

A gyakorlat levezetése

1. Kérjük meg a csoport tagjait, hogy alakítsanak párokat egy olyan feladathoz, amelyben meg kell vitatniuk, és közösen el kell dönteniük valamit: például meg kell egyezniük egy csoportos kirándulás dátumában, el kell készíteniük az emberi jogok meghatározását, vagy ki kell választaniuk az általuk legfontosabbnak tartott három emberi jogot.
2. Erre a feladatra 10 percet adjunk.
3. Majd kérjük meg a párokat, hogy alakítsanak négyes csoportokat, és ismételjék meg a feladatot.
4. Megjegyzés: amennyiben valamely gyakorlati kérdésben szeretnénk közös döntést elérni, például egy csoportkirándulás részleteiről, folytatni kell a gyakorlatot, 8, majd 16 fős csoportokban, míg végül az egész csoport részvételével zajló megbeszélésben olyan döntés nem születik, amely a csoport minden tagjának legjobban megfelel. Ha az emberi jogokat szeretnénk megvitatni, a négyfős csoportok után mindjárt a nagycsoportban folytassuk a beszélgetést. Ezzel elkerülhetjük a többszörös ismétléseket és azt, hogy a feladat unalmassá váljon.

Feldolgozás és értékelés

A döntési folyamat megvitatásában a következő kérdések segíthetnek:

- A döntésnek ez a módszere meglehetősen hosszadalmas. Látva az eredményt, vajon megérte-e a ráfordított időt?
- A csoport minden tagja úgy érzi-e, hogy a véleményét meghallgatták, és részt vehetett a döntés meghozatalában (még akkor is, ha a megszületett döntés elsődlegesen nem az ő érdekeit szolgálja)?
- Voltak-e olyan kisebbségben maradt érdekek, amelyeket nem lehetett figyelembe venni a döntésnél (például a kirándulás dátuma tekintetében)?

A tanulási folyamat áttekintéséhez, elemzéséhez használható gyakorlatok

Képzések, oktatási programok/folyamatok során nagyon fontos, hogy rendszeresen áttekintsük, hol tartunk. Az alábbi gyakorlatokat bármikor alkalmazhatjuk. Szórakoztató módon segítik a résztvevőket, hogy saját tapasztalataikból tanuljanak a rajzolás, szobrászkodás, mesemondás módszereit alkalmazva.

Végjáték

Ezzel a gyakorlattal gyorsan összegyűjthetjük a csoport visszajelzéseit. Minél több kört játszunk le, annál több visszajelzést kaphatunk.

Nehézségi szint: 1. Csoportlétszám: tetszőleges Szükséges idő: 3-4 perc körönként

A gyakorlat levezetése

1. Kérjük meg a csoporttagokat, hogy körben üljenek le.
2. Emlékeztessük őket röviden arra, hogy mit csináltak eddig.
3. Az alábbi mondatpárok közül válasszunk egyet.
4. Haladjunk körben, és kérjünk meg mindenkit egyenként, hogy fejezze be a nyitott mondatokat. Az elhangzottakat nem szabad kommentálni vagy megbeszélni.
5. Akárhányszor megismételhetjük a kört, attól függően, hogy mennyi időnk van, és mennyi visszajelzést szeretnénk a csoporttól.

Példák a mondatpárokra:

- A gyakorlatban az volt a legjobb, hogy... Az volt a legrosszabb, hogy...
- A legérdekesebb számomra... A legunalmasabb az volt, hogy...
- Nagyon rosszul esett, hogy... Nagyon jól esett, hogy...
- Viccesnek találtam, hogy... Nagyon elgondolkodtatott, hogy...
- Örültem volna, ha többet..., és kevesebbet...
- A leginkább azt élveztem, amikor... A legkevésbé azt szerettem, amikor...
- Magabiztosnak éreztem magam, amikor... A legbizonytalanabb akkor voltam, amikor...

Föntés lent

Igen gyors gyakorlat, amely a testbeszédre épül.

Nehézségi szint: 1. Csoportlétszám: tetszőleges Szükséges idő: 5 perc

Előkészületek

Gondoljunk ki 3-4 kérdést, amelyet majd felteszünk, például: „Szívesen vettél részt a gyakorlatban?" vagy „Tanultál valami újat?"

A gyakorlat levezetése

1. Olvassuk föl az első kérdést.
2. Kérjük meg a csoport tagjait, hogy gondolják át a választ, majd a testükkel fejezzék ki magukat. Amennyiben pozitív, egyetértő választ kívánnak adni, nyújtózzanak olyan magasra, ahogy csak tudnak, akár lábujjhegyre is állhatnak. Amennyiben nagyon nem értenek egyet, vagy elégedetlenek, olyan közel a padlóhoz próbáljanak elhelyezkedni, ahogy sikerül, kuporodjanak le, vagy akár feküdjenek le a padlóra. Kereshetnek köztes pozíciót is a véleményük legmegfelelőbb kifejezésére.
3. A csoport lazítson, majd olvassuk föl a következő kérdést.

Vélemények

Mozgást és véleménycserét ötvöző gyakorlat.

Nehézségi szint: 1. Csoportlétszám: legalább 10 fő Szükséges idő: 10 perc

Előkészületek

Állítsunk össze 3-4 kérdést, például: „Tetszett a gyakorlat?" vagy „Tanultál valami újat?

A gyakorlat levezetése

1. Írjuk a terem négy falára a következőt: „igen", „nem", „nem tudom", „azt akarom mondani, hogy...", négy különböző lehetséges vélemény jelzésére.
2. Tegyük fel az első kérdést a csoportnak pl. az előző gyakorlatról, majd kérjük meg őket, hogy álljanak annak a falnak a közelébe, amely a leginkább kifejezi a válaszukat.
3. Adjunk szót azoknak, akik szeretnének hozzáfűzni valamit. Nekik az „azt akarom mondani, hogy..." fal mellé kell állniuk, ha beszélni akarnak.

Időjárás-jelentés

Ez a mesemondáshoz hasonló gyakorlat. Jól használható az egyes feladatok végén szükséges visszatekintésre. Hosszú projektek bizonyos állomásaként is hasznos lehet, hogy a résztvevők visszatekintsenek eddigi munkájukra, és átgondolják a még rájuk váró feladatokat.

Nehézségi szint: 1. Csoportlétszám: legalább 6 fő Szükséges idő: 45 perc

Előkészületek

Szükséges eszközök: papír és tollak (nem feltétlenül szükséges)

A gyakorlat levezetése

1. Adjunk 5–10 percet a csoport tagjainak, hogy visszatekintsenek az eltöltött napra / a képzésre / a projektre / az eddigi munkájukra, az alábbi kérdések alapján: Hogy tetszett eddig? Mit nyertem, és lesz-e sikerélményem a végén?
2. Majd kérjük meg őket egyenként, hogy adjanak egy személyes „időjárás-jelentést" arról, hogy érzik magukat.

Tanácsok a csoportsegítőknek

Ha szükséges, hogy illusztráljuk a feladatot, kezdhetjük mi a mesélést. (Pl.: „A napom sötéten és borongósan indult... később ki kellett nyitnom az ernyőmet is, hogy a záportól megvédjem magam... de sokan közületek segítettek, hogy a nagy szélben is biztosan tartsam az ernyőmet... holnapra is várhatunk nagy esőzéseket, de a jövő héten szikrázóan napos, jó idő vár ránk." Ez annyit jelenthet, hogy a napod bizonytalanul indult, majd minden összeomlani látszott, de a csoport tagjainak támogatása örömmel töltött el; még nem vagy biztos az aktuális terveidben, mégis úgy gondolod, hogy végül sikerrel jársz majd.)

A megadott időkeret 10-12 fős csoportra vonatkozik. Amennyiben nagyobb csoporttal dolgozunk, több időre lesz szükségünk.

Változatok

- A csoporttagok nemcsak elmondják, hanem le is rajzolják időjárás-jelentésüket.

- Az alapötletet más metafórával is alkalmazhatjuk, egy projektben végzett eddigi munka áttekintésére használhatjuk például a focimeccs analógiáját is, vagy bármilyen, a csoport érdeklődési köréhez vagy a témához illeszkedő eseményt.

Címlapsztori

A feladat az, hogy a csoport tagjai elkészítsék egy napilap címlaptervét. A főcímek arról szólnak, hogy mivel foglalkoztak a résztvevők, és milyen gondolatok, érzések foglalkoztatják őket.

Nehézségi szint: 2. Csoportlétszám: legalább 8 fő Szükséges idő: 45 perc

Előkészületek

Szükséges eszközök: egy A3-as méretű papírlapra lesz szükség, és néhány filctollra minden kiscsoport számára.

A gyakorlat levezetése

1. Kérjük meg a csoporttagokat, hogy alakítsanak 3-4 fős kiscsoportokat.
2. Adjunk nekik időt, hogy megbeszéljék, mit csináltak eddig, milyen eredményeit látják a projektnek vagy a gyakorlatnak, és kérjük, hogy gyűjtsék össze a közös munka felemelő, sikeres pillanatait, valamint a munka során átélt kudarcokat.
3. Minden kiscsoport válasszon ki 5-6 címlapsztorit, majd mindegyikhez írja meg közösen a főcímet és esetleg egy rövid összefoglalót pár mondatban. A teljes cikket nem kell megírniuk. Fényképet is tehetnek a főcím mellé, nem feltétlenül szükséges, de jó ötlet.
4. Minden kiscsoport címlapja olyan helyre kerül, ahol jól olvasható (pl. falra, asztalra).
5. Esetleg pár szóban ismertethetik is munkájukat, és a csoport röviden meg is beszélheti a látottakat, hallottakat.

Hátizsák

A rajzos gyakorlat némi kreativitást igényel.

Nehézségi szint: 1. Csoportlétszám: tetszőleges Szükséges idő: 40 perc

Előkészületek

Szükséges eszközök: papír és színes filctollak/ceruzák

A gyakorlat levezetése

1. Csoportfoglalkozás, szeminárium végén alkalmazzuk a gyakorlatot. Kérjük meg a résztvevőket, hogy rajzolják le magukat, amint hazafelé ballagnak egy hátizsákkal a hátukon. A hátizsákban minden benne van, amit haza szeretnének vinni magukkal.
2. Kérjük meg őket, hogy gondolják át, mi az, amit tanultak és meg szeretnének tartani. Gondolhatnak könyvekre, képekre, érzésekre, emberekre, ötletekre, új szemléletmódra, erősségekre, amelyeket a nehézségeken túljutva szereztek, vagy bármilyen értékre.
3. Rajzukra kerülhetnek olyan dolgok is – pl. a földön heverve –, amelyeket nem szívesen vinnének magukkal. Ilyenek lehetnek bizonyos rossz szokások, túlhaladott ötletek, gondolatok, nehéz pillanatok, ehetetlen étel, kialvatlanság, bármi!

Hivatkozások és további források

Bond, Tim: Games For Social Life Skills, Hutchinson, 1986, ISBN 0 09 162541 6
Bradbury, Andrew: Develop Your NLP Skills, Kogan Page, 1997, ISBN 0-7494-3260-8
Brandes, Donna: Gamester's Handbook, Hutchinson Education, 1982, ISBN 0-09-15900-9
Boud, David, Cohen, Ruth, Walker, David: Using Experience For Learning, The Society for Research into Higher Education and Open University Press, 1993, ISBN 0-335-19095-2
Claude, Richard Pierre: Methodologies for Human Rights Education, www.pdhre.org
Dearling, Alan, Armstrong, Howard: The Youth Games Book, 1980, The intermediate Treatment Resource Centre, ISBN 0 85202 008 3
Kolb, David: The Kolb Learning Cycle, www.css.edu/users/dswenson/web/PAGEMILL/Kolb.htm
Siniko, Amnesty International, www.afrika.amnesty.org
Stanford, Gene: Developing effective classroom groups, Acora Books, Oak House, 1990.
Transfromative Mediation, www.colorado.edu/conflict/transform
Johnson, Roger T., Johnson, David W.: An Overview of Co-operative Learning, www.clcrc.com

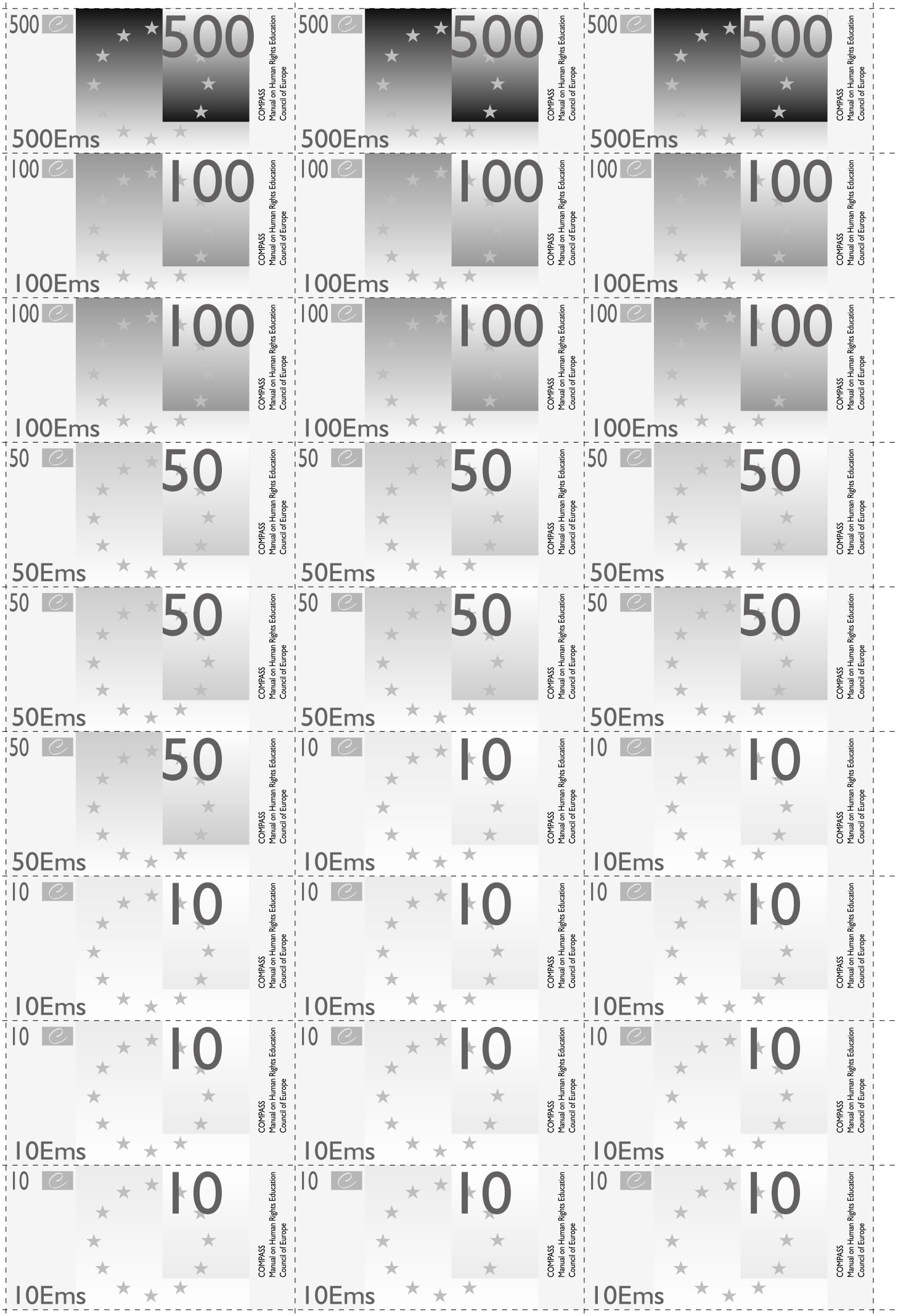
500
500
500Ems
COMPASS
Manual on Human Rights Education
Council of Europe
100
100
100Ems
50
50
50Ems
10
10
10Ems

Második fejezet

49 gyakorlat és módszer az emberi jogi képzésekhez

A gyakorlatok áttekintő táblázata

	Nehézségi szint	Állampolgárság	Általános emberi jogok	Béke és erőszak	Demokrácia	Diszkrimináció és Idegengyűlölet	Egészség	Emberi biztonság	Globalizáció	Gyermekek3	Környezet	Média	Nemek közötti egyenlőség	Oktatás	Sport	Szegénység	Szociális jogok	Oldalszám
A globalizáció kisszótára	3				✓											✓	✓	77
A gyermekek jogai	2			✓	✓									✓				80
A gyógyszerek elérhetősége	4	✓					✓									✓		85
A jogok harcosai	2			✓									✓		✓			92
A két város meséje	3					✓							✓				✓	98
A választások ideje	2			✓							✓		✓					108
Amikor eljön a holnap	3							✓		✓					✓			112
Ashique története	3													✓		✓	✓	116
Az élet szövedéke	2			✓		✓										✓		120
Az internet hatása életünkre	4			✓											✓	✓		124
Azt nézd, mire képes!	3	✓										✓					✓	132
Bejöhetek?	3	✓						✓		✓								137
Beszéljünk a szexről!	4	✓					✓		✓									143
Címlap	3					✓									✓	✓		148
Csak egy perc	2			✓								✓				✓		153
Egy tökéletes világban élni	3					✓	✓			✓								156
Eltérő bérek	2	✓							✓								✓	162
Erőmű	2			✓						✓			✓					167
Erőszak a családban	3						✓		✓	✓								171
Erőszak az életemben	3			✓				✓		✓								178
Harc a gazdagságért és a hatalomért	3		✓					✓								✓		181
Hová állsz?	2		✓	✓									✓					186
Hősök és hősnők	2	✓							✓				✓					190
Játszd el!	2			✓									✓	✓				193
Játsszunk szabályosan!	3			✓						✓		✓						196
Jogi bingó	1			✓				✓						✓				201
Jövőink	2			✓		✓								✓				204
Kert egy éjszaka alatt	3					✓	✓						✓					208
Képjátékok	1	✓		✓											✓			212
Ki vagyok te?	2	✓							✓				✓					219
Költségvetés	2			✓				✓		✓								222
Makah bálnavadászat	4			✓		✓										✓		227
Mindenki hallassa a hangját!!	3				✓								✓	✓				235
Most mutasd meg!	1			✓									✓		✓			239
Munka- és gyermekvállalás	2	✓							✓								✓	242
Nyelvi akadály	2	✓			✓			✓										246
Oktatás mindenkinek?	2				✓								✓			✓		249
Sport, mindenkinek	2	✓					✓					✓						255
Szakszervezeti találkozó	3										✓		✓				✓	258
Szavazzunk vagy ne szavazzunk?	4			✓							✓		✓					262
Szegénységhoroszkóp	3		✓													✓	✓	268
Találjuk meg az összefüggést!	4			✓							✓		✓					274
Te is más vagy – Te sem vagy más!	2	✓		✓												✓		278
Tegyünk egy lépést előre!	2	✓	✓	✓														282
Úton Egyenlőségföldjére	3	✓			✓				✓									287
Van más választásunk?	3	✓								✓				✓				290
Válasz a rasszizmusra	3	✓		✓	✓													294
Vigyázat, figyelünk!	4												✓			✓	✓	300
Emberi jogi naptár																		303

A globalizáció kisszótára

…Összezsugorodott a világ – Az internet – IMF – Kereskedelem – Erőszakos megmozdulások… Mire gondolsz, amikor meghallod a globalizáció szót?

Témák globalizáció, szociális jogok, képzés

Nehézségi szint 3.

Csoportlétszám tetszőleges

Szükséges idő 90 perc

A gyakorlatról röviden

Ez a gyakorlat egy olyan információkutató tevékenység, amely a globalizáció megnyilvánulási formáin, okain, annak következményein való kritikai gondolkodásra épül.

Az érintett jogok
- a munkához való jog
- az egészségnek és jólétnek megfelelő életszínvonalhoz való jog
- az oktatáshoz való jog

Célok A globalizáció megnyilvánulási formáinak, okainak és következményeinek (mélyebb) megismerése és megértése.

Szükséges eszközök
- szótárak (legalább négy darab)
- A3-as és A4-es méretű papírlapok
- ragasztószalag, olló
- különböző színű tollak és filctollak
- vegyes nyomtatott anyagok, újságok, szórólapok a kollázskészítéshez
- információforrásokhoz való hozzáférési lehetőség (könyvtár, internet)
- fénymásoló gép (nem feltétlenül szükséges)
- lyukasztó, madzag, fűzőgép a lapok összeerősítéséhez

Előkészítés
- Gyűjtsük össze a lehető legtöbb információt a globalizációról. Használjuk a globalizációról szóló információs háttéranyagban említett linkeket és hivatkozásokat, ha szükséges, amelyek a 399. oldalon találhatók.
- Gyűjtsünk össze újságokat, magazinokat, szórólapokat, brosúrákat, naptárakat és képeslapokat, amelyeket szét lehet vagdosni illusztrációk készítéséhez.

TÉMÁK

GLOBALIZÁCIÓ

SZOCIÁLIS JOGOK

KÉPZÉS

NEHÉZSÉGI SZINT

3. SZINT

CSOPORTLÉTSZÁM

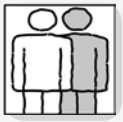

TETSZŐLEGES

SZÜKSÉGES IDŐ

90 PERC

A gyakorlat levezetése

2. Magyarázzuk el a gyakorlat célját: egy olyan kisszótár vagy információs dosszié létrehozása, amely szakkifejezések magyarázatát, a globalizációval kapcsolatos tényeket, személyiségeket tartalmaz.

Fontos dátumok

szeptember 8.
Az írástudatlanság elleni küzdelem nemzetközi napja

3. Ráhangolásképpen kezdjük egy asszociációs játékkal. A résztvevők mondják ki az első szót, ami a globalizációról az eszükbe jut.
4. Ezt követően tartsunk egy újabb ötletrohamot arról, hogy milyen lehetséges dolgok kerülhetnének bele a szótárunkba. Például:
   - angol szavak, szakkifejezések, rövidítések meghatározásai (pl. ATTAC, IMF, CCC)
   - a legfontosabb globalizációs kérdések
   - a globalizációval kapcsolatos emberek/személyiségek és/vagy globalizációellenes megmozdulások
   - nevek, dátumok, események és helyszínük, találkozók, tömegmegmozdulások, konferenciák stb.
   - a témában érintett nemzetközi szervezetek
   - illusztrációk – képek és rajzok
   - idézetek
4. Mutassuk be a résztvevőknek az információforrásokat, emeljük ki, hogy szabadon használhatják a rendelkezésre álló irodalmat, és hogy legyenek kreatívak. Teljes szabadságot élveznek a szótár kinézetét illetően. Lehet az akár egy poszter, egy könyvecske – bármi.
5. A résztvevők három-négy fős kiscsoportokban dolgozzanak a szótárukon.
6. Amikor elkészültek, kérjük meg mindegyik csoportot, hogy a teljes csoport számára mutassa be munkáját.

Feldolgozás és értékelés

Kezdjük az értékelést azzal a kérdéssel, hogy hogyan ment a gyakorlat. Élvezték-e a résztvevők a munkát? Ezek után folytassuk annak megvitatásával, hogy mit tanultak a gyakorlatból.

- Mi volt a legmeglepőbb információ, amit találtak? Miért?
- Jól összeillenek, kiegészítik egymást a talált információk? Voltak-e ellentmondások vagy hibák?
- Melyek a globalizáció pozitívumai és negatívumai?
- El kell-e/el lehet-e kerülni a globalizációs folyamatokat?
- Mik a globalizáció következményei?
- Érzékeljük-e a globalizáció bármiféle hatását mindennapi életünk során? Pozitív vagy negatív ez a hatás?
- Hogyan mozdíthatja elő a globalizáció az emberi jogokat?
- Milyen szerepet játszhatnak az ifjúsági szervezetek egy globális világban?

Zárjuk a megbeszélést azzal, hogy visszautalunk a gyakorlat elején tartott ötletrohamra: kérjük meg a csoportot, hogy adjanak hozzá a listához olyan új szavakat és gondolatokat, amelyeket a gyakorlat során tanultak.

Tanácsok a csoportsegítőknek

Fontos, hogy rengeteg információs anyag álljon rendelkezésre a gyakorlathoz, így találhatják meg a résztvevők a lehető legtöbb információt. Információforrásként például alkalmazható újságcikk, magazin, az internet, a rádió, videó, poszter, szóróanyag, brosúra, zene.

Az, hogy mennyire színvonalas az elkészült szótár ismertetése, nem igazán lényeges. A gyakorlat középpontjában a résztvevők közötti interakcióknak, illetve az információ felkutatására, annak kritikus rendszerezésére vonatkozó tanulási folyamatnak kell állnia. Amikor ismertetjük a gyakorlatot, hangsúlyozzuk, hogy a résztvevőknek világosan és tömören kell bemutatniuk munkájuk eredményét.

Javaslatok a folytatáshoz

Ha a résztvevők többet szeretnének megtudni a globalizációról, és arról, hogy az internet hogyan mozdíthatja elő az emberi jogokat, *Az internet hatása életünkre* című gyakorlattal is folytathatjuk (124. oldal).

Javaslatok a résztvevőknek

Ha diákokkal dolgozunk, az osztály közösen készíthet egy szótárat az iskolai könyvtár számára, hogy az mindenkinek elérhető legyen. Az ifjúsági csoport posztert is készíthet, azaz a különböző információkat, szótárrészeket összeszerkeszthetik.

Az ATTAC rövidítés jelentése: A pénzügyi tranzakciók megadóztatását a polgárok segélyezésére fordító szövetség (*Associaiton for the Taxation of financial Transactions for the Aid of Citizens*).

Az IMF rövidítés a Nemzetközi Valutaalapot jelenti (*International Monetary Fund*).

A CCC rövidítés feloldása: Tiszta Ruha Kampány (*Clean Clothes Campaign*).

A gyermekek jogai

A gyermek bátorság nélkül olyan, mint az ég csillagok nélkül.

TÉMÁK

GYERMEKEK

ÁLT. EMBERI JOGOK

KÉPZÉS

NEHÉZSÉGI SZINT

2. SZINT

CSOPORTLÉTSZÁM

TETSZŐLEGES

SZÜKSÉGES IDŐ

60 PERC

Témák gyermekek, általános emberi jogok, képzés/nevelés

Nehézségi szint 2.

Csoportlétszám tetszőleges

Szükséges idő 60 perc

A gyakorlatról röviden

Ebben a gyakorlatban a gyémánt-, vagy rombuszforma felhasználásával igyekszünk elősegíteni a *Gyermek jogairól szóló egyezmény* megvitatását, a következő kérdések érintésével:

- alapvető emberi jogok és a gyermek különleges jogai az Egyezmény értelmében
- az Egyezményben foglalt kötelességek és felelősségvállalások
- hogyan követeljük jogainkat?

Az érintett jogok

- a gyermek azon joga, hogy ismerje családját, és azzal éljen
- a gazdasági kizsákmányolással szembeni védelem joga
- a bírósági eljárások során alkalmazott különleges bánásmódhoz való jog

Célok

- az Egyezményről szóló tudás megalapozása
- képességek fejlesztése: az információk kritikai feldolgozása, azok összekapcsolása a mindennapokkal
- a felelősség, a szolidaritás, az igazságosság és egyenlőség érzésének felébresztése

Szükséges eszközök

- állításokat tartalmazó kártyák – egy csomag minden csoportnak
- nagy papírlap a fali táblázat elkészítéséhez
- filctollak
- elég hely ahhoz, hogy a kis csoportok egymástól függetlenül dolgozhassanak

Előkészítés

- Tekintsük át az Egyezmény rövidített változatát (451. oldal). Soroljuk fel a cikkeket a nagy papírlapon, táblázatban, és helyezzük el jól látható helyen.
- Nézzük át az alábbi állításokat tartalmazó kártyákat, és azok kapcsolódását az Egyezményhez. Döntsük el, az Egyezmény mely cikkei válthatják ki a legérdekesebb beszélgetéseket az adott csoportban. Vegyük figyelembe, melyek a csoporttagok számára a legmegfelelőbb kérdések, és azt is, hogy melyek lehetnek a legvitathatóbb témakörök.

- Készítsünk elő egy csomag állítás-kártyát mindegyik kiscsoport számára. Tegyük be mindegyik csomagot egy borítékba, hogy ne keveredjenek össze!

A gyakorlat levezetése

1. Kezdjünk az Egyezmény rövid áttekintésével. Kérdezzük meg, mit tudnak erről a résztvevők. Mutassuk be az előkészített táblázatot, és menjünk végig a fő cikkeken.
2. Kérjük meg a résztvevőket, hogy alkossanak három- vagy négyfős kiscsoportokat. Osszuk ki a borítékokat az állításokat tartalmazó kártyákkal.
3. Magyarázzuk el a gyémánt- vagy rombuszforma kialakításának módját. Mindegyik csoport vitassa meg a 9 állítást, és gondolja végig, melyik mennyiben vonatkozik az ő életükre. Ezután rendezzék el az állításokat rombusz formába, fontossági sorrendben. Tegyék az asztalra a legfontosabb állítást, majd helyezzék ez alá egymás mellé a következő két legfontosabbat. Ezek alatt következik három állítás, amelyeket közepes fontosságúnak gondolnak. A negyedik sorban két kártya legyen, az ötödik sorban pedig egy kártya: az az állítás, amelyet a legkevésbé tartanak fontosnak. Ilyen módon a kártyák rombusz alakban helyezkednek majd el.
4. Adjunk a csoportoknak 25 percet, hogy megbeszéljék és eldöntsék a fontossági sorrendet.
5. Amikor mindegyik csoport végzett a feladattal, sétáljanak körbe a teremben, és nézzék meg, melyik csoport milyen fontossági sorrendet állított fel. Ezt követi a nagycsoportban történő feldolgozás.

Feldolgozás és értékelés

Először egymás után minden csoport ismertesse megbeszéléseik eredményeit, majd kérdezzük meg, tetszett-e a gyakorlat, és mit tanultak abból.

Kérdések a feldolgozáshoz:

- Hogyan hasonlíthatók össze egymással a különböző csoportok eredményei? Mik az azonosságok és a különbségek?
- Miért eltérőek a különböző emberek prioritásai?
- Vannak-e olyan csoportok, akik – miután meghallgattak másokat – szeretnék emiatt újra átgondolni saját döntéseiket a kártyák sorrendjéről? Mely érvek voltak a legmeggyőzőbbek?
- Általában véve melyek azok a jogok, amelyeket nem tartanak tiszteletben az Ön közösségében, és miért?
- Van-e olyan jog, amelyik nincsen benne az Egyezményben, és Ön szerint bele kellene foglalni?
- Ön szerint szükségük van-e a gyermekeknek „saját" Egyezményre? Miért?
- Amennyiben a gyermekek jogairól külön Egyezmény rendelkezik, nem lenne-e érdemes a 18–30 éves fiatalok számára is létrehozni ilyen egyezményt?
- Milyen különleges jogokat kellene tartalmaznia egy ilyen, a fiatalok jogairól szóló Egyezménynek?
- Bár az Egyezmény biztosít jogokat a gyermekek számára, a valóságban mennyi realitása van annak, hogy érvényesítsék ezeket a jogokat?
- Az emberek hogyan érvényesítik általában a jogaikat?

Fontos dátumok

november 20.
Nemzetközi gyermeknap

- Amennyiben az emberek számára a jogaik érvényesítésének egyik módja a demokratikus folyamatokban való részvétel, mit tehetnek a résztvevők most, hogy elkezdjék érvényesíteni jogaikat otthon és az iskolájukban vagy közösségükben?
- Önöknél kihez fordulhatnak a gyermekek, ha megtudják, hogy jogaikat súlyosan megsértik?

Tanácsok a csoportsegítőknek

A rombusz alakba való rendezésről több információ található az 1. fejezetben: *Hogyan használjuk a kézikönyvet?* (41. oldal). Magyarázzuk el a csoportoknak, hogy a kártyák sorrendjében nincsen helyes vagy helytelen megoldás. Fel kell ismerniük, hogy az egyes embereknek különböző élményeik vannak, ezért különböző dolgokat részesítenek előnyben – és ezt tiszteletben kell tartani. Ugyanakkor meg kellene próbálniuk minden csoportban egyetértésre jutni a sorrendet illetően. Hiszen a valóságban is a mindenki számára legjobb módon kell rangsorolnunk és döntenünk!

Változatok

A kilenc cikk helyett választhatunk csak nyolcat a rangsoroláshoz, és egy kártyát üresen hagyhatunk a csoportok számára – így a kilencediket ők maguk nevezik meg.

Tegyük az állításokat tartalmazó kártyákat egy kalapba, és a résztvevők egymás után húzzanak ki egyet, és beszéljenek róla „egy percig". Ehhez a módszerhez további információt találhatunk a *Csak egy perc* című gyakorlat leírásában (153. oldal). Kérjük meg a csoportokat, hogy írjanak rövid történetet vagy adjanak elő rövid szerepjátékot egy olyan incidensről, amely a kiválasztott egyezménycikkekre vonatkozik. Ennek változataként a történetek/szerepjátékok alapja lehet a médiából merített esemény is: valami olyasmi, amit filmen vagy színházban hallottak vagy láttak, illetve könyvben vagy újságban olvastak. A szerepjátékokat fel lehet építeni úgy, hogy a résztvevők az incidenssel kezdenek, és azután eljátszanak megoldásokat, vagy olyan lehetőségeket, amelyekkel az adott incidens, illetve általában a jogsértés ismételt előfordulása megelőzhető.

Javaslatok a folytatáshoz

Hívjunk meg valakit, aki ismeri az Egyezményt – egy ügyészt, egy gyermeksegélyvonal-szolgálat vezetőjét, gyermekpszichológust vagy valakit az ombudsmani hivatalból. A beszélgetés előtt gondolja végig mindenki magában a gyermekek emberi jogainak megsértését – például rossz bánásmód, nemi kizsákmányolás, elhanyagolás és megfélemlítés. Kérdezzük meg az előadótól, hogy a helyi közösségben kinek a kötelessége a gondoskodás és felelősségvállalás – például szülők, rendőrség, segélyvonalak, szociális munkások stb. Ugyanakkor kérjünk tanácsot ahhoz is, hogy mi a teendő abban az esetben, ha valaki tanúja az erőszaknak – különösen akkor, ha pl. olyan súlyos dologról van szó, mint hogy a szomszéd bántalmazza a gyermekeit. Az ilyen kérdéseket nagyon óvatosan, körültekintően és elővigyázatosan kell kezelni.

A gyermekek és fiatalok gyakran érzik magukat diszkrimináció áldozatának. Amennyiben a csoport a diszkriminációval kapcsolatosan szeretne feltárni bizonyos kérdéseket, a következő gyakorlat lehet a *Te is más vagy – te sem vagy más!* (278. oldal).

Javaslatok a résztvevőknek

Vizsgáljuk meg az iskolairányítás felfogását, a kialakított elveket és gyakorlatot, és a tanmenetet – így észrevehetjük, hogyan teljesíti az iskola az Egyezményben foglalt kötelezettségeit és felelősségeit. Például olyan oktatást nyújt-e, amely segíti a gyermek személyiségének, tehetségének és képességeinek a fejlődését, vagy túlságosan is nagy hangsúlyt helyeznek a vizsgákra való felkészülésre. Joga van-e a diákoknak arra, hogy az őket érintő valamennyi kérdésben szabadon kinyilvánítsák véleményüket? Kellően figyelembe veszik-e a diákok véleményét? Más szóval: van-e pl. diákönkormányzat, és az mennyire hatékony? Az iskolai fegyelem fenntartásának módja összhangban van-e a gyermek méltóságával? Hogyan kezeli az iskola a rasszista incidenseket és a megfélemlítést? Beszéljük meg, hol lenne a helye változtatásoknak, és milyen lépéseket lehetne és kellene tenni a kérdések megoldására. Nézzük meg *A cselekvés* című fejezet tervezési gyakorlatát (314. oldal), és készítsünk tervet. Legyünk óvatosak: ne szaladjunk bele olyan dolgokba, amelyekkel (szükségtelenül) felbosszantjuk a tanárokat, például nehogy zokon vegyék, hogy elragadjuk tőlük a hatalmat.

További információk

Az Egyezmény teljes szövegéhez, az UNICEF vonatkozó dokumentumaihoz, amelyeket évente kiadnak a világ gyermekeinek helyzetéről, valamint más, a gyermekek jogaihoz kapcsolódó könyvekhez és publikációkhoz a referenciákat lásd az 5. fejezetben a gyermekekről szóló háttérinformációk között (403. oldal).

SEGÉDLETEK

Állításokat tartalmazó kártyák

Fénymásoljuk le a következő cikkeket, és vágjuk szét őket, hogy elkészíthessük az állításokat tartalmazó kártyákat.

A gyermeknek joga van ahhoz, hogy minden őt érdeklő kérdésben kinyilváníthassa véleményét, és a gyermek véleményét kellően tekintetbe kell venni. A gyermeket megilleti a véleménynyilvánítás szabadsága.

Tiszteletben tartják a gyermek jogát a gondolat-, a lelkiismeret- és a vallásszabadságra. A gyermeket megilleti a szabad egyesülés és békés gyülekezés joga.

A gyermeket nem szabad alávetni magánéletével, családjával, lakásával vagy levelezésével kapcsolatban önkényes vagy törvénytelen beavatkozásnak, sem pedig becsülete vagy jó hírneve elleni jogtalan támadásnak.

A szülőket illeti az elsődleges felelősség a gyermek felneveléséért és fejlődéséért.

A gyermeknek joga van az oktatáshoz. Az egyezményben részes államok az alapfokú oktatást mindenki számára kötelezővé és ingyenessé teszik. Az iskolai fegyelmet a gyermek méltóságával összeegyeztethető módon kell fenntartani. A gyermek oktatásának a következő célokra kell irányulnia: a gyermek személyiségének kibontakoztatása, szellemi és fizikai képességeinek és tehetségének fejlesztése, az emberi jogok és alapvető szabadságok tisztelete, a szabad társadalomban az élettel járó felelősség vállalása a béke, barátság, megértés, tolerancia és egyenlőség szellemében, valamint tiszteletet kell ébreszteni benne a természeti környezet iránt.

A gyermeknek joga van a pihenéshez és a szabadidő eltöltéséhez, a játékhoz, és ahhoz, hogy szabadon részt vehessen a kulturális és művészeti életben.

Elismerik a gyermeknek azt a jogát, hogy védelemben részesüljön a gazdasági kizsákmányolás ellen, és ne legyen kényszeríthető semmiféle kockázattal járó, életére és fejlődésére ártalmas munkára. Megvédik a gyermeket a nemi kizsákmányolás és a nemi erőszak minden formájától. Az alábbiak megakadályozására tesznek intézkedéseket: a gyermek kizsákmányolása prostitúció vagy más törvénytelen nemi tevékenység, illetve pornográf jellegű műsorok vagy anyagok elkészítése céljából.

Az egyezményben részes államok megtesznek minden lehetséges gyakorlati intézkedést a fegyveres konfliktus által fenyegetett gyermekek védelemben és gondozásban részesítésére.

A szabálysértéssel vagy bűncselekmény elkövetésével gyanúsított minden gyermek esetében biztosítani kell, hogy mindaddig ártatlannak tekintsék, ameddig bűnösségét a törvény szerint be nem bizonyították, hogy védelme előkészítésében és benyújtásához jogsegélyben részesüljön, ne lehessen kényszeríteni arra, hogy maga ellen tanúskodjék vagy beismerje bűnösségét, magánéletét teljes mértékben tiszteletben tartsák, valamint a korának, jólétének megfelelő, helyzetéhez mért elbánást biztosítsanak. Sem halálbüntetés, sem életfogytiglani börtönbüntetés a szabadlábra bocsátás kilátása nélkül nem szabható ki olyan bűncselekmények esetében, amelyek elkövetésével 18 éven aluli gyermeket vádolnak.

A gyógyszerek elérhetősége

„A törődő emberek egyesített globális erőfeszítésével igazi változást érhetünk el.”
Zackie Achmat, Kampány az AIDS-betegek gyógyszeres kezeléséért

Témák egészség, globalizáció, diszkrimináció és idegengyűlölet

Nehézségi szint 4.

Csoportlétszám 16–40

Szükséges idő 190 perc

A gyakorlatról röviden

Ez a gyakorlat a 2001-es dél-afrikai, AIDS-gyógyszerekkel kapcsolatos bírósági tárgyalás szimulációja, amelyben a következő témákról esik szó:

- A HIV/AIDS és a gyógyszerek elérhetősége
- Hogyan lehetséges az olyan helyzetek megoldása, ahol a különböző jogok ütköznek össze?

Az érintett jogok

- az élethez és az emberi méltósághoz való jog
- a tulajdonhoz való jog

Célok

- Az emberi jogok összetettségének tudatosítása.
- A különböző döntéshozási folyamatok összehasonlítása (szembenállás, illetve konszenzuskereső folyamat).
- A kommunikációs és együttműködési készségek fejlesztése.

Szükséges eszközök

- nagyméretű papír (flipchart) és filctollak
- szerepkártyák – személyenként egy
- feladatleírás a kiscsoportos munkához – személyenként egy
- 10x6 cm-es zöld és piros kártya – személyenként egy-egy
- elegendő hely a nagycsoportos és kiscsoportos munkához

Előkészítés

Az első részhez:

- Készítsünk minden résztvevő számára szerepkártyát.

A második részhez:

- Készítsük el minden résztvevő számára a kiscsoportos munkához szükséges feladatleírás másolatát,
- Készítsünk minden résztvevő számára egy piros és egy zöld kártyát.

TÉMÁK

EGÉSZSÉG

GLOBALIZÁCIÓ

DISZKRIMINÁCIÓ

NEHÉZSÉGI SZINT

4. SZINT

CSOPORTLÉTSZÁM

16–40

SZÜKSÉGES IDŐ

190 PERC

A gyakorlat levezetése

A gyakorlat két részből áll: az első rész egy bírósági tárgyalás szimulációja, a második rész pedig a konszenzusépítésről szól.

Első rész: A bírósági tárgyalás (összesen 65 perc)

1. Ismertessük a tárgyalás hátterét. Az AIDS-járvány az egész világot igen súlyosan érinti, de Afrikában a betegség különösen veszélyes méreteket öltött. Dél-Afrikában az AIDS jelenti az egyik legnagyobb problémát, hiszen szegények milliói szenvednek és halnak meg értelmetlenül csak azért, mert nem engedhetik meg maguknak azokat a drága gyógyszereket, amelyekkel az állapotuk javítható lenne. Számukra az egyetlen választási lehetőséget a gyógyszerek olcsóbb változatai jelentenék, ám a gyógyszergyárak ellenzik ezek előállítását. Szeretnék megvédeni a szabadalmi jogukat, és ezért összefogtak, hogy megakadályozzák az államot termékeik lemásolásában és alacsonyabb áron történő forgalmazásában: beperelték Dél-Afrika kormányát, amiért az az AIDS elleni gyógyszereik helyett azok olcsóbb változatait terjeszti és árusítja.
2. Mondjuk el, hogy a résztvevők a gyakorlat során egy nemrég valóban megtörtént bírósági tárgyalás szimulációjában fognak részt venni. A tárgyalás fő kérdése: lehet-e a tulajdonhoz való jog elfogadható érv arra, hogy emberek egy csoportjának az élethez és az emberi méltóságához való jogát veszélyeztessük?
3. A résztvevőket osszuk négy egyenlő létszámú csoportra. A továbbiakban a különböző csoportok a Pharma Rt. gyógyszergyárat, a dél-afrikai kormányt, az AIDS-betegek gyógyszeres kezeléséért küzdő kampány tagjait fogják képviselni, illetve bírák lesznek.
4. Osszuk ki a megfelelő szerepkártyákat a csoportoknak.
5. Adjunk minden csoportnak 25 percet arra, hogy elolvassák a szerepkártyájukat, és hogy előkészítsék a bírósági tárgyalás során kifejtendő érveiket, illetve megfogalmazzák kérdéseiket. Minden csoportnak ki kell jelölnie egy szóvivőt, aki a csoportot a tárgyalás során képviseli, valamint további egy-két embert, akik a szóvivő tevékenységét és a kérdések megválaszolását segítik.
6. Miután minden csoport elkészült, hívjuk egybe az összes résztvevőt, de kérjük meg őket, hogy maradjanak a szerepük szerinti csoportokban.
7. Ezután a Pharma Rt., a dél-afrikai kormány és az AIDS-betegek gyógyszeres kezeléséért küzdő kampány képviselője öt-öt percet kap arra, hogy a bírák előtt kifejtsék álláspontjukat és feltegyék kérdéseiket. A bíráknak sorban be kell mutatniuk a csoportokat.
8. Most a bíráknak áll 10 perc a rendelkezésére arra, hogy válaszoljanak a feltett kérdésekre, és összefoglalják az egyes csoportok álláspontját és érvelését.

Második rész: A konszenzusépítési folyamat (összesen 100 perc)

1. Kérjük meg a résztvevőket, hogy alakítsanak négyfős kiscsoportokat úgy, hogy mindegyikben egy-egy résztvevő az eddigi négy csoportot képviseli. Azaz mindegyik csoportban legyen egy ember, aki eddig a Pharma Rt. csoport tagja volt, legyen, aki a dél-afrikai kormány csoportjában dolgozott, legyen olyan, aki az AIDS-betegek gyógyszeres kezeléséért küzdő kampányt képviselte, és olyan is, aki eddig bíró volt.
2. Osszuk ki a kiscsoportos munkára vonatkozó feladatleírást. Győződjünk meg róla, hogy a résztvevők megértették, hogy mi a feladatuk, és hogy hogyan kell használniuk a piros és zöld színű kártyákat. A csoportoknak 30 perc áll a rendelkezésére, hogy megpróbáljanak konszenzusra jutni arról, hogyan oldják fel a konfliktusaikat.
3. Hívjunk össze mindenkit, és kérjük meg az egyes csoportokat, hogy öt percben mutassák be, mire jutottak a konszenzusépítés során. Minden csoportnak max. 5 perce van erre. A fő megoldási javaslatokat írjuk fel egy nagy ív papírra.

4. Amikor minden csoport bemutatta a megoldási javaslatait, beszéljük meg, hogy mit gondolnak a döntéshozatali eljárásról. A beszélgetés kibontakozását elősegítő kérdések lehetnek:
   - Mennyire volt könnyű/nehéz megegyezésre jutni?
   - Melyek a konszenzusteremtés előnyei/nehézségei?
   - Okozott-e feszültséget, hogy egyetértsenek a megoldásban és közben arról is gondoskodjanak, hogy a döntésben a csoport minden tagja részt vegyen?
   - Mi váltotta ki a legnagyobb vitát?
5. A gyakorlat ezen részét befejezhetjük a 2001. április 19-ei bírósági ítélet következő részletének felolvasásával: „Az olcsóbb gyógyszerek hozzáférhetőségéért tett erőfeszítés dicséretes (…), és a HIV/AIDS-járvány vonatkozásában az állam legfontosabb alkotmányos kötelezettsége is, tekintettel az olyan alapvető jogok tiszteletére, védelmére, teljesülésük elősegítésére és biztosítására, mint amilyen az emberi méltósághoz és az élethez való jog, amelyek egyben minden más jog forrásai is. (…) A keresetet a bíróság elutasítja."

Feldolgozás és értékelés

Az értékelés már a gyakorlat második részében elkezdődik. Ennek folytatásaként az a dolgunk, hogy bátorítsuk a résztvevőket: gondolják végig a teljes folyamatot, és fogalmazzák meg a legfontosabb emberi jogokat, amelyek ezen a tárgyaláson szóba kerültek. Ebben a következő kérdések lehetnek segítségünkre:

- Korábban hallottak-e a résztvevők a tárgyalásról?
- Mi volt a kezdeti álláspontjuk?
- Változott-e ez a gyakorlat során?
- Ha összehasonlítják a két döntéshozatali eljárást, tehát amikor a szembenálló felek a pártatlan bírósághoz fordulnak, illetve amikor a külső fél nélkül igyekeznek megegyezésre jutni, milyennek találják a két lehetséges megoldást? Melyikkel jutottak kielégítőbb eredményre? Hogyan fogalmaznák meg azt, hogy mi számít kielégítő eredménynek?
- Milyen emberi jogokról szól ez az ügy?
- Hogyan kapcsolódnak a gyakorlat témái a résztvevők saját közegéhez?
- Milyen következményekkel jár ez a környezetükben élő emberekre nézve?

Tanácsok a csoportsegítőknek

A gyakorlat lebonyolítása meglehetősen időigényes, mert a témakörök igen összetettek, és a résztvevőknek alaposan át kell gondolniuk azokat. A két részt nem kell feltétlenül egymást követően, ugyanazon a napon lebonyolítani, hanem meg is oszthatjuk őket.

A zöld és piros kártyák használata segít tudatosítani a résztvevőkben, mely elemek segítik, és melyek hátráltatják a döntéshozatalt. Ideális esetben a második rész végén, a konszenzuskereső beszélgetés után minden résztvevő a zöld kártyát fogja felmutatni, és egyet tud érteni a közös döntéssel.

A gyakorlat második része során lesznek olyan csoportok, amelyeknek sikerül megegyezésre jutniuk, míg más csoportoknak nem. A második részt követő beszélgetés során lehetőség van feltárni a döntéshozatal konszenzuskereső megközelítésének erősségeit és gyengeségeit. A

Fontos dátumok

december 1.
Az AIDS világnapja

megegyezésre jutott csoportoktól kérdezzük meg a megoldási javaslatuk mögött megbúvó érveket is. Azoktól, akik nem jutottak megegyezésre, kérdezzük meg, hogy mi volt az, ami közelebb hozta, és mi volt, ami eltávolította egymástól az egyes álláspontokat. (A konszenzusteremtésről az 1. fejezetben olvashatunk bővebben.)

Fontos, hogy tájékozódjunk a helyi közösségben HIV/AIDS betegséggel élő emberek helyzetéről, és hogy a gyakorlat során erre ki is térjünk.

Megjegyzés: a gyógyszergyárak koalícióját jelölő Pharma Rt. fantázianév, a valóságban nem létezik.

Javaslatok a folytatáshoz

Beszéljük meg, hogy az élethez és az emberi méltósághoz való jog különböző aspektusait saját országunk egészségügyével kapcsolatban. Tájékozódjunk az emberi jogokat és az egészség kérdéskörét érintő globális témákról. Ebben a legfontosabb nemzetközi civil szervezetek (MSF, TAC, Christian Aid), valamint az Egészségügyi Világszervezet (WHO) honlapjai és kiadványai lehetnek segítségünkre. Kutassuk fel, hogy milyen konkrét programok léteznek a problémák megoldására, és írjuk fel őket egy nagy ív papírra (flipchartra).

Az AIDS-betegek gyógyszeres kezeléséért küzdő szervezet nagyon komoly kampányt bonyolított le. Sajnos nem minden kampány éri el a célját. Ennek számos oka lehet, köztük a nem kielégítő szervezés és a nyilvánosság alacsony szintje. A csoport dönthet úgy, hogy alaposabban körüljárja a kampányolás témakörét, és a *Vigyázat, figyelünk!* című gyakorlaton keresztül fejleszti a sikeres kampányoláshoz szükséges készségeit.

Javaslatok a résztvevőknek

Vegyük fel a kapcsolatot azokkal, akik helyben az egészségvédelemmel foglalkoznak, és derítsük ki, hogy hogyan járulhatnának hozzá a munkájukhoz.

További információk

Ez a gyakorlat egy megtörtént eseten alapul, amelyet a Dél-afrikai Legfelsőbb Bíróság 2001-ben tárgyalt. A Dél-afrikai Gyógyszergyártók Egyesülete beperelte Dél-Afrika elnökét, Nelson Mandelát és másokat, köztük a az AIDS-betegek gyógyszeres kezeléséért küzdő kampányt, amiért figyelmen kívül hagyták HIV-gyógyszereik szabadalmi jogát, és olcsóbb, másolt gyógyszereket importáltak az AIDS-től szenvedő milliók kezelésére.

A bíráknak mérlegelniük kellett a két oldal különböző érdekeit és jogait. Az egyik oldalon ott állt a gyógyszergyártók azon követelése, hogy ne sérüljön a tulajdonhoz és az egyenlő bánásmódhoz, valamint a kereskedelem szabadságához való jog.

A másik oldalon pedig ott állt a kormány és az AIDS-betegek gyógyszeres kezeléséért küzdő kampány azon érve, miszerint az államnak kötelessége, hogy tiszteletben tartsa és védelmezze állampolgárainak az élethez és az emberi méltósághoz való alapvető jogát, és ezek megvalósulását.

A történelmi jelentőségű ítéletben a bírák arra a következtetésre jutottak, hogy a tulajdonhoz való jog kevésbé fontos, mint az emberi méltósághoz és az élethez való jog, és korlátozható az utóbbi jogok érvényesülésének biztosítása érdekében. Az ítéletet követően a gyógyszergyárak elejtették az ügyet. „Az ítéletet Dávid győzelmét hozta Góliát felett, nemcsak számunkra, itt, Dél-Afrikában, hanem sok más fejlődő országban élő ember számára is, akik azért küzdenek, hogy egészségügyi ellátásban részesüljenek." *(A civil szervezetek közös sajtónyilatkozata, 2001. április 19.)* „Az ítélet annak a nagyon ritka győzelemnek a példája, amikor a szegények felülkerekednek a nagy hatalmú multinacionális vállalatokon! Most az a feladatunk, hogy a gyógyszergyártókkal és a kormányokkal együttműködve eljuttassuk a gyógyszereket azokhoz, akiknek szükségük van rá." *(Kevin Watkins, Oxfam)*

Az AIDS és a globalizációs folyamatok

A gazdag országokban a HIV/AIDS-betegek jobban és tovább élhetnek, mert az állam számukra ingyenes antiretrovirális gyógyszereket biztosít. A szegény fejlődő országokban a HIV-fertőzött emberek többet szenvednek, és hamarabb meghalnak, mert nem részesülnek megfelelő kezelésben. Az egészségügyi ellátásukra fordított összeg átlagosan évi 10 dollár/fő, szemben a gazdag északi országokban a hármas terápiára költött, fejenként 10–15 000 dollárral.

A szegénység, az oktatás hiánya és a társadalmi egyenlőtlenségek tovább gyorsítják a betegség terjedését, de az AIDS-járvány mindenekfelett politikai probléma, amelyben a kormányok, különböző nemzetközi szervezetek és a gyógyszergyárak is érintettek. Ahhoz, hogy az AIDS elleni küzdelem hatékony legyen, először a kulcsfontosságú nemzetközi folyamatokat és intézményeket kell megváltoztatni. Ezek közé tartozik az IMF (Nemzetközi Valutaalap), a WTO (Kereskedelmi Világszervezet), a TRIPS (*Szellemi tulajdonjogok kereskedelmi vonatkozásairól szóló egyezmény*), a GATS (*Általános egyezmény a szolgáltatások kereskedelméről)* és a Vitarendezési Testület, amely tulajdonképpen a Világkereskedelmi Szervezet bíróságaként működik.

SEGÉDLETEK

Szerepkártyák

Szerepkártya – Pharma Rt.

Az Önök csoportjának tagjai a Pharma Rt. felső vezetői közé tartoznak. Vállalatuk, a Pharma Rt. a világ egyik vezető gyógyszergyára, amely megvásárolta néhány fontos HIV- és AIDS-gyógyszer forgalmazásának jogát. Vállalatuknak biztosítania kell bizonyos profit termelését, hogy meg tudja őrizni a részvényesek bizalmát. Ezért Önök meg akarják védeni a vállalat azon jogát, hogy a kutatási, termelési és munkaerőköltségek figyelembevételével szabadon dönthessen az általa forgalmazott gyógyszerek áráról. Amennyiben más vállalatok szabadon lemásolhatnák és forgalmazhatnák a vállalat termékeit, a vállalatnak nemcsak a profitja, de léte is veszélybe kerülne. Ezért aztán más nagy gyógyszergyárakkal karöltve elhatározták: megakadályozzák, hogy bármelyik állam megengedje más vállalatoknak a termékeik lemásolását és olcsóbb forgalmazását, és ennek érdekében készek akár a bírósághoz is fordulni.

A közelmúltban ez okból beperelték a dél-afrikai kormányt.

Dolgozzák ki az álláspontjuk mellett szóló érveket. A bírósági tárgyaláson 5 percük lesz érveik ismertetésére.

Szerepkártya – A dél-afrikai kormány

Az Önök Csoportjának tagjai a dél-afrikai kormány vezető köztisztviselői. Kormányuk reagálni próbál azokra az igényekre, amelyeket a kormányt beperelő vezető gyógyszergyárak fogalmaztak meg vele szemben. A Pharma Rt. bíróságon igyekszik megakadályozni, hogy bármelyik állam engedélyezze a gyógyszergyárak termékeinek lemásolását és az általuk meghatározottnál alacsonyabb árú forgalmazását. Elvben egyetértenekk a Pharma Rt. álláspontjával.

De a lakosság által széleskörben támogatott, az *AIDS-betegek gyógyszeres kezeléséért küzdő kampány* által vezetett mozgalmak olcsó gyógyszereket követelnek, azzal érvelve, hogy az államnak alkotmányos kötelessége elérhető árú gyógyszereket biztosítani, különösen a HIV/AIDS-betegek számára. A lakossági nyomás hatására végül a kormány engedélyezte az olcsóbb, pl. Indonéziában előállított gyógyszerek behozatalát és forgalmazását.

Dolgozzák ki az álláspontjuk mellett szóló érveket. A bírósági tárgyaláson 5 percük lesz érveik bemutatására.

Szerepkártya – Az AIDS-betegek gyógyszeres kezeléséért küzdő kampány képviselői

Önök az AIDS-betegek gyógyszeres kezeléséért küzdő kampány dél-afrikai aktivistái. A kampány amellett érvel, hogy az államnak kötelessége állampolgárai számára elérhető árú gyógyszereket biztosítani, különösen a HIV/AIDS-betegek számára. Követelésük hatására a kormány engedélyezte néhány olcsó gyógyszer behozatalát.

További követelésük, hogy az állam nyújtson pénzügyi támogatást a HIV/AIDS betegséggel küzdő betegeknek és az érintett szervezeteknek.

A dél-afrikai kormány ellen a Pharma Rt. vezetésével gyógyszergyárak bírósági eljárást indítottak, hogy megakadályozzák termékeik lemásolását és olcsóbb forgalmazását. Ezért Önök elhatározták: a perben a kormány segítségére lesznek annak bizonyításában, hogy az államnak kötelessége a gyógyszerek hozzáférhetőségének biztosítása.

Dolgozzák ki az álláspontjuk mellett szóló érveket. A bírósági tárgyaláson 5 percük lesz érveik bemutatására.

SEGÉDLETEK

Szerepkártya – Bírák

Önök alkotják azoknak a bíróknak a csoportját, akik a Pharma Rt. által a dél-afrikai kormány ellen kezdeményezett ügyet tárgyalják, amelyben a gyógyszergyáraknak a Pharma Rt. által képviselt szövetsége jogi úton próbálja megakadályozni, hogy a dél-afrikai kormány a vállalat gyógyszereinek lemásolását és alacsonyabb árú forgalmazását engedélyezze. Az AIDS-betegek gyógyszeres kezeléséért küzdő kampány aktivistái segítik a kormányt álláspontja védelmében.

Az Önök szerepe, hogy a felek érveit meghallgassák. Az álláspontok és érvek ismertetése után nem hozhatnak döntést és nem alkothatnak ítéletet. Az a feladatuk, hogy segítsék tisztázni az elhangzó álláspontokat, és hogy összegezzék az egymásnak ellentmondó követelések mellett felhozott érveket.

A probléma lényege az, hogyan lehet kibékíteni az egymással konfliktusba került emberi jogokon nyugvó követeléseket. A védelem (a kormány és a kampány) érvei az élethez és az emberi méltósághoz való emberi jogokra épülnek, míg a vád (Pharma Rt.) elsősorban a tulajdonhoz való emberi jogot kívánja érvényesíteni.

Feladatuk, hogy kérdéseket készítsenek elő és intézzenek a felekhez. 10 percük lesz a kérdések feltevésére és a válaszok meghallgatására.

Feladatok – második rész

Ebben a négyfős csoportban egy-egy fő képviseli az ügy szereplőit:

- Pharma Rt.
- Dél-Afrika kormánya
- az AIDS-betegek gyógyszeres kezeléséért küzdő kampány aktivistái
- a perrel foglalkozó bírók csoportja

Feladatuk:

1. Az első körben mutatkozzanak be aszerint, hogy kit képviseltek.
2. A második körben osszák meg egymással benyomásaikat: hogyan éreztek a tárgyalással kapcsolatban. A zöld, illetve a piros kártyát felmutatva fejezzék ki, hogy érzésük szerint könnyű vagy nehéz lesz-e megegyezésre jutni. (Nem kell indokolni.)
3. Most az a feladatuk, hogy olyan együttes megoldást próbáljanak találni, amelyik minden fél számára elfogadható. A beszélgetést a bíró vezeti, mindenkinek minden fordulóban megszólalási lehetőséget teremtve. A bíró utolsóként mondja el a véleményét.
   - Első forduló: ismertesse az álláspontját
   - Második forduló: ismertesse megoldási ötleteit, javaslatait
   - Harmadik forduló: egyeztessék a megoldási javaslatokat
4. Hallgassák meg figyelmesen egymást. Minden forduló végén a zöld, illetve piros kártyákat felmutatva jelezzék, hogyan éreztek most a megoldási lehetőségekkel kapcsolatban.
5. A konszenzuskeresési folyamat végén válasszanak ki egy személyt, aki a folyamat eredményét a többiekkel a közös fórumon ismerteti.

A jogok harcosai

„Ezért az eszméért és beteljesüléséért remélek élni.” Nelson Mandela

TÉMÁK

ÁLT. EMBERI JOGOK

MÉDIA

ÁLLAMPOLGÁRSÁG

NEHÉZSÉGI SZINT

2. SZINT

CSOPORTLÉTSZÁM

TETSZŐLEGES

SZÜKSÉGES IDŐ

60 PERC

Témák általános emberi jogok, média, állampolgárság

Nehézségi szint 2.

Csoportlétszám tetszőleges

Szükséges idő: 60 perc

A gyakorlatról röviden

A gyakorlat információs kártyák használatával kelti fel az érdeklődést az emberi jogok harcosai iránt. A témák az alábbiakat foglalják magukba:

- politikai elnyomás
- emberi jogi aktivisták a 20. században
- a jogokért folytatott küzdelem különböző országokban

Az érintett jogok

- a szabad véleménynyilvánítás joga
- az egyenlő elbíráláshoz való jog
- az emberi méltósághoz való jog: senkit sem lehet kínzásnak, kegyetlen, embertelen, megalázó elbánásnak vagy büntetésnek alávetni

Célok

- Tudjunk többet azokról az emberekről, akik különböző országokban az emberi jogokért harcoltak.
- Az információszerzési és -kezelési képességek, illetve az együttműködés és csoportmunka fejlesztése.
- Az emberi jogok iránti tisztelet, felelősség, illetve érdeklődés felébresztése.

Szükséges eszközök

- kiscsoportonként egy csomag 30 darabos információs kártya
- ollók
- borítékok
- tetszés szerint: ragasztó és több darab kartonpapír a kártyák megerősítéséhez

Előkészítés

- Rendezzük el a termet úgy, hogy a kisebb csoportok kényelmesen tudjanak dolgozni.
- Készítsünk egy-egy másolatot a kártyákról, minden egyes kiscsoportnak.
- Vágjuk fel mind a 30 kártyát, keverjük össze, hogy ne legyenek sorrendben, és tegyük őket borítékba. Fontos, hogy a különböző csomagokat egymástól elkülönítve tartsuk.

A gyakorlat levezetése

1. Kérjük meg a résztvevőket, hogy alakítsanak 3-4 fős csoportokat, majd adjunk egy-egy csomag információs kártyát csoportonként.

2. Vegyék ki a kártyákat a borítékokból, majd szöveggel/képpel lefelé rakják le őket.
3. Magyarázzuk el, hogy a kártyák 6 emberi jogi aktivista életéből tartalmaznak különböző eseményeket. A feladat az, hogy minden csoport párosítsa az eseményeket a megfelelő személlyel, majd ezek után rövid leírást készítsenek mindegyikőjükről.
4. Minden személyhez 5 információs kártya tartozik (pl. egy A, egy B, egy C, egy D és egy E kártya).
5. Mindegyik csoportban a résztvevők egyesével húzzanak ki egy-egy kártyát, egészen addig, amíg azok el nem fogynak.
6. Adjunk néhány percet arra, hogy a csoporttagok magukban elolvassák a saját kártyáikat.
7. Ezután hagyjuk őket dolgozni... Hagyjuk, hogy megalkossák a saját stratégiájukat, hogyan építik fel a keresett személyiségeket. Ehhez kb. 15–20 percre lesz szükségük.
8. Végezetül, mikor ismét mindenki együtt van, kérjük meg az egyik csoport képviselőjét, hogy mutasson be egy személyt a saját szavaival. Majd a többi csoport következik, mindaddig, amíg minden személyt be nem mutattak, és így minden csoport ellenőrizni tudja, hogy helyes sorrendbe rakta-e a különböző részeket.

Feldolgozás és értékelés

1. Kérdezzük meg a résztvevőket: mennyire találták könnyűnek, megoldhatónak a gyakorlatot, illetve milyen módszert alkalmaztak a különböző csoportok arra, hogy a kártyacsomagokat rendszerezzék.
2. Mely személyekről hallottak már a résztvevők, és kik voltak ismeretlenek számukra? Miért voltak egyes nevek ismertebbek, mint mások?
3. Volt-e, akit meglepett valamelyik információ? Melyik volt a résztvevőkre a legnagyobb hatással?
4. Kérjük meg a résztvevőket, hogy válasszák ki azt az idézetet, amelyikkel a legkönnyebben tudnak azonosulni, és mondják el, ők hogyan viselkedtek volna annak a személynek a helyében.
5. Kérdezzük meg a résztvevőket arról, hogy ők mit tennének/tettek volna az adott személyek helyében.

Tanácsok a csoportsegítőknek

Nagyon sokat lehet tudni minden egyes említett személyiségről, és a javasolt rövid életrajzok csak sekélyes és szubjektív összefoglalását adják a témának. A listán feltüntetett neveken kívül még megemlíthettünk volna több száz másikat is – a kiválasztottak csak példaképpen kerültek fel a listára.

Javaslatok a folytatáshoz

Javasoljuk a csoportsegítőnek, próbálja meg a későbbiekben is hasznosítani a gyakorlatot, arra bátorítva a résztvevőket, hogy érdeklődjenek más emberi jogi aktivistákról is. Így kifejezhetnek egyfajta együttérzést azok iránt, akik a történelem során, az emberi jogokért folytatott küzdelemben áldozatot is vállalva, szembeszálltak a nehézségekkel. A csoport elkészítheti emberi jogi aktivistákból álló saját arcképcsarnokát. A gyakorlatban megadott hat személlyel is

Fontos dátum

december 10.
Az emberi jogok napja

lehet kezdeni: a fényképek és az idézetek a rövid életrajzokkal együtt felragaszthatók kisebb kartonlapokra, és a teremben kiállítás rendezhető ezekből a tablókból.

Megkérhetjük a résztvevőket arra, hogy keressenek újabb és újabb személyeket, akiket bemutathatnak az arcképcsarnokban. A gyakorlat során bemutatott hat személy mindegyike a polgári és politikai jogokért harcolt, de a jogokat ki lehet terjeszteni a szociális és gazdasági területre is. A civil társadalom különösen sok lehetőséget kínál különböző csatornákon keresztül a vélemények kifejtésére és a jogokért folytatott harcra. Amennyiben a téma érdeklődést keltett, érdemes megpróbálni a *Találjuk meg az összefüggést!!* című gyakorlatot (274. oldal).

Javaslatok a résztvevőknek

Gyűjtsünk adatokat napjaink politikai foglyairól, aktivistáiról – például azokról, akiket az Amnesty International lelkiismereti fogolynak nevez. A fiatalok írhatnak levelet, vagy szervezhetnek kampányt, hogy az emberek tudomást szerezzenek a bebörtönzött emberi jogi aktivistákról, és a kiszabadításuk érdekében minden törvényes eszközt felhasználhatnak a döntéshozóknál.

További információ

Az alábbi honlapokon további hasznos információk találhatók emberi jogi aktivistákról:
www.speaktruthtopower.org
www.universalrights.net/heroes
www.globalyouthconnect.org
www.hrw.org
Az Amnesty International Egyesült Királyság-beli csoportja készített egy saját tablót emberi jogi aktivistákról, amely megrendelhető a honlapjukon: www.amnesty.org.uk

SEGÉDLETEK

Információs kártyák

A

„Életemet az afrikai emberekért folyó küzdelemnek szenteltem, küzdöttem a fehér elnyomás ellen, küzdöttem a fekete elnyomás ellen. Egy olyan demokratikus és szabad társadalom eszményét dédelgettem, amelyben minden ember harmóniában él együtt és egyenlő esélyekkel rendelkezik. Ezért az eszméért és beteljesüléséért remélek élni. De ha kell, ezért az eszméért meghalni is kész vagyok."

Nelson Mandela

B

Egy faluban született Umtata mellett, és az ország első demokratikus választása során, 76 éves korában a Dél-afrikai Köztársaság elnökévé választották. Életét addig – és persze azután is – annak szentelte, hogy

C

harcoljon a faji megkülönböztetés, az előző kormány fajgyűlölő rendszere ellen, amely elnyomás alatt tartotta a többségi fekete lakosságot. Az elnyomás és az erőszak számtalan formájától szenvedett: kitiltották különböző megbeszélésekről, száműzetésbe kényszerítették, végül

D

letartóztatták, és életfogytig tartó börtönbüntetésre ítélték 44 éves korában. A következő 28 évet börtönben töltötte, távol a családjától és a gyermekeitől.

©MTI

A

„Bizonyos fájdalmas, de ugyanakkor vigaszt nyújtó találkozások eredményeképpen megtapasztaltam magam is, ahogyan a morális züllöttség mélységeiből hirtelen felszakad a sikoly: Ez az én hibám! Átéltem azt is, ahogyan ezzel a lélekből feltörő kiáltással a beteg újra kivívta a jogát, hogy embernek nevezhesse önmagát."

Jevgenyija Ginzburg

B

1906-ban született Oroszországban, és 1977-ben halt meg Moszkvában. Élte hétköznapi életét, dolgozott mint tanár és újságíró, egészen addig, amíg a sztálini rezsim terroristának nem bélyegezte egy koncepciós per során. 18 évet töltött

C

egy szibériai gulágon rettenetes körülmények között, mert nem volt hajlandó társait olyan bűnökkel vádolni, amelyeket azok nem követtek el. Az első évet magánzárkában töltötte, egy nyirkos cellában, ahol tilos volt a testmozgás, a beszéd, az éneklés és napközben az ágyra lefekvés. Később

D

egyik szibériai munkatáborból a másikba szállították, végül egy börtöntársának nyújtott segítségért büntetésképpen a legborzasztóbb helyre vitték, ahonnan csak nagyon kevesen tértek vissza élve.

©David King Collection

A

„Van egy álmom, hogy egy napon ez a nemzet magára eszmél, és megéli, mit jelent valójában az, ami a hitvallásában áll: »Magától értetődőnek tartjuk az olyan igazságokat, mint hogy: minden ember egyenlőnek születik.« Van egy álmom, hogy a négy gyermekem egy olyan országban él majd, ahol nem a bőrszínük, hanem a jellemük szerint ítélik meg őket."

A

„Az erőszakmentesség a legnagyobb hatalom, ami az emberiség rendelkezésére áll. Erősebb, mint a legerősebb fegyver, amelyet az emberi leleményesség valaha is pusztításra tervezett."

Mahatma Gandhi

B

Georgia államban, Atlanta városában született 1929-ben, amikor a törvény szerint a feketéknek külön helyekre kellett ülniük a buszokon, a színházakban és mozikban, illetve a fehérektől elkülönített ivóvízkutakat kellett használniuk. Amikor betöltötte 28. életévét, társalapítója lett

B

1869-ben hindu szülők gyermekeként született Gudzsaratban, akkor, amikor India még brit fennhatóság alá tartozott. Ő indította el a harcot a függetlenségért, soha el nem veszítve erős hitét

C

egy fekete egyházi szervezetnek, amely erőszakmentes felvonulásokat, demonstrációkat és bojkottokat támogatott a faji megkülönböztetés ellen. A szervezet részt vett egy tiltakozáson Birminghamben, Alabamában, ahol éneklő iskolások százai

C

az erőszakmentes tiltakozásban és a vallási toleranciában, jóllehet többször is letartóztatták és bebörtönözték. Amikor az indiaiak erőszakosan léptek fel akár egymás, akár a brit uralom ellen, ő éhségsztrájkot tartott, egészen addig, amíg az erőszakot be nem szüntették. Egy 388 kilométeres gyaloglást vezetett Indián keresztül, és

D

töltötték meg az utcákat, a tiltakozókat támogatva. A rendőrség kutyákkal, a tűzoltók pedig vízágyúkkal támadták a tüntetőket. Őt magát letartóztatták és börtönbe zárták.

D

meggyőzte követőit, hogy fogadják a rendőrség és a katonaság brutalitását fizikai ellenállás nélkül. Életéből, amelyet mindvégig a békének szentelve élt, 2338 napot börtönbe zárva töltött.

©MTI

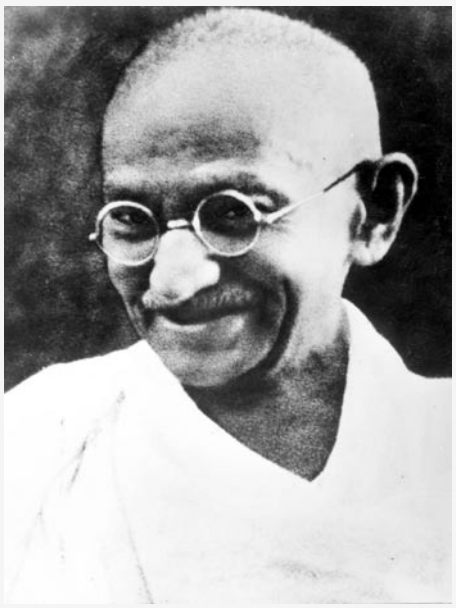

©MTI

A

„Nem törekszünk arra, hogy szétromboljuk és megsemmisítsük a katonai rezsimet; ők azok, akik mindig a megsemmisítéssel fenyegetnek minket… A mozgalmunk célja az, hogy egy olyan társadalmat teremtsünk, amely biztonságot nyújt minden embernek, beleértve a hadsereget is."

Daw Aung San Suu Kyi

B

1945-ben Burmában született, egy nemzeti hős gyermekeként, akit a gyarmati uralom alól való felszabadításért folytatott küzdelem során orvul meggyilkoltak. Népszerű vezetővé vált a kegyetlen katonai rezsim ellen,

C

a demokráciáért vívott küzdelemben, és maga is majdnem gyilkosság áldozatává vált, amikor egy katonai egységet arra utasítottak, hogy rá célozzanak a puskájukkal. Hat évet töltött házi őrizetben, a külvilágtól gyakorlatilag teljesen elzárva, anélkül hogy bármilyen bűnnel megvádolták volna. Még azután is, hogy kiszabadult, a kormány

D

megakadályozta abban, hogy haldokló házastársát láthassa. 2001-ben még mindig szinte be volt börtönözve a saját házában, úgy, hogy szigorúan ellenőrizték a ki- és bejárást, és megszakították a telefon-összeköttetést.

©Gamma Press

A

„Jaj, ezt a szomorkás dalt, amelyik itt motoszkál a fejemben, azoknak küldöm, akik a börtönökben élőkön segítenek. Ezek az érzések ebben a sötét időszakban – soha nem felejtem el azt a szörnyű kínszenvedést. Talán ez a mostani börtönbeli nyomorúság nem okoz többé fájdalmat egyetlen érző léleknek sem."

Ngawang Sangdrol

B

Buddhista apáca, aki hisz abban, hogy Tibetnek Kínától függetlennek kellene lennie, és akit először 10 éves korában tartóztattak le a kínai hatóságok. Az egyetlen bűne az volt, hogy részt vett

C

egy békés tüntetésen, amelyet Tibet felszabadításáért szerveztek. Amikor 15 éves lett, újra letartóztatták, és három év börtönbüntetésre ítélték. Az ítéletet először azért hosszabbították meg, mert a börtönben egy, a függetlenségről szóló dalt énekelt; aztán újabb 8 évre ítélték, mert

D

a börtönudvaron az esőben állva azt kiabálta, hogy „Szabadságot Tibetnek!" Ma súlyos veseproblémákkal küszködik, ami a börtönben elszenvedett kínzások következménye.

©Tibet Information Network

A két város meséje

Hallottatok Legolandról, a legóból épített városról Dániában?
Most meglátogathatod Equalandot és Egolandot!

TÉMÁK

SZOCIÁLIS JOGOK

ÁLLAMPOLGÁRSÁG

KÖRNYEZETVÉDELEM

NEHÉZSÉGI SZINT

3. SZINT

CSOPORTLÉTSZÁM

4–10 FŐ

SZÜKSÉGES IDŐ

90 PERC

Témák szociális jogok, állampolgárság, környezetvédelem

Nehézségi szint 3.

Csoportlétszám 4–10 fő

Szükséges idő 90 perc

A gyakorlatról röviden

Ez a gyakorlat olyan társasjáték, amelyben a résztvevők egy olyan városra szavaznak, amelyben szívesen élnének, és azokra a kellemes dolgokra, amelyeket ott élvezni szeretnének. A témák tartalmazzák:

- a társadalmi szolidaritást,
- az adófizetést,
- a helyi demokrácia értékét.

Az érintett jogok

- a szociális biztonsághoz való jog
- a tulajdonhoz való jog
- az egészséges környezethez való jog

Célok

- a közösség iránt érzett felelősségtudat fejlesztése
- a szociális jólét fontosságának megértése a közösségi életben
- a szolidaritás és felelősség értékeinek bemutatása

Szükséges eszközök

- a társasjáték táblájának egy példánya (játékterep)
- A3-as méretű kartonpapír vagy papírlap (nem nélkülözhetetlen, de ajánlott)
- egy dobókocka
- gemkapcsok kétféle színben (pl. piros és kék); egyenlő darabszám legyen mindkét színből, valamint elég ahhoz, hogy minden résztvevőnek jusson egy
- olló
- eltávolítható ragasztó (Blu-Tack)
- négy garnitúra a cserekártyákból
- két boríték
- pénz (6000 Ems/résztvevő) (megtalálható a 74. oldalon)
- két példány a városi bankárok szerepkártyájából
- egy példány a gyakorlat bankárának szerepkártyájából
- papírok és tollak
- időmérő eszköz
- írásvetítő, a szabályok másolata kivetítésre alkalmas formában (ha lehetséges)

Előkészítés

- Olvassuk el a szabályokat, hogy tisztában legyünk a gyakorlat menetével, a kártyák tartalmával.
- Vágjuk fel a cserekártyákat, legyen két ugyanolyan sorozat belőlük. Tegyük őket külön borítékba, a borítékokat jelöljük meg *A* és *B* betűvel. (A cserekártyák két fennmaradó példányát hivatkozási példányként fogjuk használni a Városi Tanács ülésein).
- A játéktábla fénymásolatát ragasszuk a kartonra vagy a papírra, hogy erős és tartós legyen.
- Válasszunk ki három résztvevőt – ők lesznek a bankárok. Minden városhoz tartozik egy bankár, ezen kívül még egy külön bankárra is szükség van ("a játék bankára") . A két városi bankárnak adjuk oda a városi bankárok feladatlistájának egy-egy példányát, a Játék Bankárának pedig a rá vonatkozó feladatlistát. Kérjük meg a bankárokat, hogy készítsenek maguknak egy kitűzőt, így a gyakorlat során könnyen azonosíthatók lesznek.
- A csoport többi tagját osszuk két egyenlő társaságra. Az egyik csapat kapja a piros gemkapcsokat, a másik pedig a kékeket.
- Minden résztvevő készítsen egy névkártyát és a megadott színű gemkapoccsal tűzze ki.
- Nyomtassuk ki a játékpénzt! Fénymásoljuk le őket, majd vágjuk szét, hogy bankjegyeket kapjunk. Egy készletnyi pénze van minden résztvevőnek/polgárnak.

A gyakorlat levezetése

1. Magyarázzuk el, hogy ez a gyakorlat egy társasjáték, mutassuk meg a részvevőknek a játéktáblát. Jelöljük ki az utat, amely *A* városba vezet, majd a *B* városba vezető utat is. Ahol a két út keresztezi egymást, ott vannak azok a terek, ahol az emberek felveszik a fizetésüket, adót fizetnek és lehetőségük van a váltásra, ami azt jelenti, hogy átköltözhetnek a másik városba, annak polgárai lehetnek.
2. Magyarázzuk el a szabályokat (lásd a Segédletek című részt). Fontos, hogy minden résztvevő értse azokat. Döntsük el, hogy mikor lesz vége a gyakorlatnak.
3. Kérjük meg a bankárokat, tegyék fel azonosítóikat, hogy a résztvevők tudják, kiknek kell adót fizetniük.
4. Játsszuk végig a játékot, majd folytassuk a gyakorlat feldolgozásával és értékelésével.

Feldolgozás és értékelés

Kezdjük egy általános kérdéssel: Hogy ment a játék? Utána vitassuk meg, mit tanultak a résztvevők a gyakorlatból.

- Hogy érezték magukat a résztvevők? Mi tetszett és mi nem?
- A játék kezdetekor a résztvevők igazságtalannak érezték-e, hogy néhány résztvevőnek több adót kellett fizetnie, mint a többieknek? Megmaradt-e ez az érzés a játék során?
- Hogyan zajlottak a Városi Tanács ülései? Hogyan születtek a döntések? Demokratikusan?
- Hogyan élték ezt meg azok a résztvevők, akik nem értettek egyet a Városházán születő döntésekkel?

Fontos dátumok

Október első hétfője
Habitat Világnap – „Városok nyomornegyedek nélkül"

- Ki költözött át a másik városba? Miért?
- A Városi Tanács ülésein adott-e valaki saját pénzéből közcélra? Miért?
- A játék kezdetén a két város társadalmi körülményei azonosak voltak. Hogyan változott ez meg a játék végére? Lettek-e különbségek? Melyek voltak azok?
- Melyik városban volt jobb élni? Miért?
- Megéri-e több adót fizetni egy mindenki számára jobb közösségi életért? Vagy jobb inkább megtartani az összes fizetésünket, és mindent megvásárolni, amit csak szeretnénk?
- A játék végére milyen lett a két város helyzete? Egyenlőség volt-e a városokban (Equaland), vagy átköltöztek oda, ahol csak a magukkal foglalkozó, önző emberek laktak (Egoland)?
- Egy 1-től 10-ig terjedő skálán hogyan rangsorolnánk a saját társadalmunkat? (az 1 jelenti azt, hogy a város tisztán Egoland – az egoisták földje –, a 10 pedig azt, hogy a város tisztán Equaland – az egyenlőség földje)

Tanácsok a csoportsegítőknek

Maga a gyakorlat elég könnyű mindazoknak, akik szeretnek társasjátékokat játszani, nagyon fontos azonban elmagyarázni a résztvevőknek a szabályokat és a játék menetét. Segíthet, ha a szabályokat felírjuk egy táblára, jól látható papírra, vagy írásvetítővel kivetítjük, illetve ha szétosztjuk a másolatait.

A játék a legjobban maximum 10 résztvevővel (polgárral) játszható; a játék kezdetén mindkét városban ugyanannyi polgár él. Ha mondjuk 16 résztvevő van a csoportban, egy bankár feladatait ketten láthatják el. Ha nagyobb létszámú csoporttal dolgozunk, érdemes két csoportban játszani. Ebben az esetben ne feledjük el, hogy a szükséges eszközökből és a segédletekből még egy garnitúrára lesz szükségünk, továbbá egy másik játékvezető is kell.

Egy jó tanács: mielőtt csoportunk résztvevőivel játsszuk a játékot, célszerű kipróbálni barátokkal, szomszédokkal. Így sokkal biztonságosabban fogjuk levezetni a gyakorlatot, és könnyebben adunk tanácsokat is játék közben.

Megjegyzés: A játékban bankároknak nevezzük azokat, akik az adók beszedéséért és a városi pénzalap kezeléséért felelősek. A valóságban a bankárok nem ezeket a funkciókat látják el. Azért használjuk a játékban a bankár kifejezést, mert a legtöbb népszerű társasjátékban így szerepel. Ha úgy érezzük, hogy a bankár kifejezés nem a legmegfelelőbb, válasszunk helyette más szót. Jó választás lehet például a pénzügyi menedzser.

Javaslatok a folytatáshoz

A *Jövőink* című gyakorlat segítségével a résztvevők megfogalmazhatják, milyennek képzelik jövőjük Equalandját (Egyenlőségföldjét). (204. oldal.)

Játékszabály

A játékosok száma: 7–13 fő. Három játékos bankár lesz. A játék kezdetén mindkét városban ugyanannyi polgárnak kell laknia.

A játék célja: az a győztes, akinek a legtöbb pénze lesz a játék végére.

A játék menete

1. Válasszunk ki három résztvevőt a bankárok szerepére: kettőt városi bankárnak (*A* és *B* város), egyet pedig a játék bankárának.
2. A résztvevők felénél piros azonosító legyen, a másik felénél pedig kék.
3. A játék kezdetén a résztvevők két egyenlő létszámú csoportban vannak. Minden csoportban egyenlő számú piros és kék résztvevő van. Az egyik csoport végigmegy az *A* város felé vezető úton, a másik csoport pedig a *B* város felé vezető úton halad.
4. Minden résztvevő a START ÉS FIZETÉS mezőről indul.
5. A játék alatt egy résztvevő csak akkor költözhet át a másik városba, ha a VÁLTOZTATHATOK mezőre lép.
6. Minden résztvevő a színének megfelelő nagyságú fizetéssel indul:
   - Kék résztvevők: 500
   - Piros résztvevők: 100
7. Az kezd, aki a dobókockával a legnagyobbat dobta. A legmagasabb pontszámú dobás jogosít a kezdésre, ezt követően minden résztvevő sorban dobhat, az óra járásával ellentétes irányban haladva.
8. Ha valakire rákerül a sor, dob a kockával, majd az adott mezőre lép a saját városa felé vezető úton. Amikor a résztvevő egy mezőre lép, hangosan felolvassa az adott mezőre vonatkozó utasítást, és teljesíti azt.
9. Megjegyzés: van, hogy a résztvevőnek vissza kell lépnie egy másik mezőre. Ebben az esetben az azon szereplő utasítást nem kell végrehajtania.
10. Ha a fizetés esedékes, és a résztvevőnek nincs elég pénze, az adott mezőn marad és koldussá válik.
11. Két vagy több résztvevő is állhat egy időben ugyanazon a mezőn.

Különleges mezők a játéktáblán

Adófizetés

Minden alkalommal, amikor a résztvevő áthalad az adófizetés mezőn, adót kell fizetnie. (Akkor is fizetniük kell, ha nem lépnek rá a kockára, csak elhaladnak felette.) A fizetendő adó összege a résztvevő fizetésétől és a várostól függ.

A város 40%, ha a fizetés 500 vagy annál több
10%, ha a fizetés 100 vagy annál kevesebb

B város 10%, függetlenül a fizetés nagyságától

Megjegyzés: aki munkanélküli, de nem kap munkanélküli segélyt, nem fizet adót.

Az a munkanélküli, aki kap munkanélküli segélyt, annak 10%-át fizeti adóként, függetlenül attól, hogy melyik városban lakik.

Az adót az adott város városi bankárának kell fizetni. (Equaland város lakói Equaland városi bankárának fizetnek, Egoland város lakói pedig értelemszerűen Egoland városi bankárának.)

Fizetés

Minden alkalommal, amikor a résztvevő áthalad a START ÉS FIZETÉS mezőn (nem kell itt megállnia, elég elhaladni felette), megkapja saját fizetését a Játék Bankárától.

Ha a játékos munkanélküli, és a városban van társadalombiztosítási rendszer, akkor a városi bankártól munkanélküli segélyt kap.

Lehetőség a váltásra

Bármely résztvevő, aki a VÁLTOZTATHATOK mezőre lép, eldöntheti, hogy átköltözik-e a másik városba (Equalandból Egolandbe és fordítva). A költözéshez csupán annyit kell tennie, hogy bejelenti döntését a többi résztvevőnek és a bankároknak. A következő körben már a másik város felé haladhat.

Az a résztvevő, aki átköltözött a másik városba, ugyanannyi fizetést kap, mint addig, de most már az új város adórendszere szerint kell adót fizetnie.

A Városi Tanács ülései

A város összes lakója részt vesz a Városi Tanács ülésein. A részvétel lehetőséget nyújt arra, hogy a város politikáját megváltoztassák (amennyiben erre igény van).

Az ülések minden ötödik adófizetés után esedékesek. A városi bankár jegyzi fel azt, hogy hány lakos haladt át az adófizetési kockán az adott városban. Minden ötödik polgár áthaladása után összehívja az ülést.

A város polgárai eldönthetik, hogy kívánnak-e ülésezni vagy sem.

Az ülés ideje alatt a játék áll. A másik város lakóinak meg kell várniuk az ülés befejeztét, mielőtt folytatják a játékot.

A résztvevőknek öt perc áll rendelkezésükre ahhoz, hogy döntsenek a város ügyeiről. A szóba jöhető változásokat a cserekártyák tartalmazzák, amelyeket a polgárok megnézhetnek, hogy megtudják, milyen lehetőségeik vannak napirenden.

A változás megvalósításához a résztvevőknek meg kell vásárolniuk a cserekártyákat a városi adóból. Minden egyes kártyán szerepel az ára. A Városi Tanács csak olyan változásokat hajthat végre, amelyekre van fedezete. A városi bankár kifizeti az adott összeget a játék bankárának. A polgárok annyi változásról dönthetnek, amennyiről csak akarnak, azonban ezeket ki kell tudniuk fizetni.

Az a Városi Tanács, amelyik anyagi gondokkal küzd, dönthet úgy, hogy eladja az addig megvásárolt egy vagy több cserekártyáját a játék bankárának. A visszavásárlási ár az eredeti ár 50%-a.

A gazdagabb polgárok – ha úgy döntenek – hozzájárulhatnak a városi pénzügyi alaphoz azzal, hogy kifizetik a cserekártyák árát.

A bankár a megvásárolt cserekártyákat egy kis ragasztóval arra a mezőre ragasztja a játéktáblán, amelyet a Városi Tanács meg akart változtatni.

Cserekártyák

A játékban 17 cserekártya áll a résztvevők rendelkezésére. Ezek a kártyák tartalmazzák azon politikai változásokat, irányelveket, amelyeket a Városi Tanács az üléseken elfogadhat. A játékkártyákat a játék bankárától kell megvásárolni, azon az áron, amely az adott kártyán szerepel. Ha megvettek egy cserekártyát, a városi bankár azt a játéktáblán arra a mezőre ragasztja, amelyikre a polgárok kérik.

Bármelyik mezőt ki lehet cserélni. Ha a csere időpontjában már áll egy résztvevő az adott mezőn, rá az még nem vonatkozik, ami a kártyán szerepel. Az új szabály csak akkor lép életbe, amikor egy másik résztvevő a mezőre lép.

A Városi Tanács ülésein a polgárok/résztvevők dönthetnek a város politikájáról, és vásárolhatnak egy vagy több cserekártyát. Minden kártyáért fizetni kell.

Koldusok

Akinek nincs pénze arra, hogy adót fizessen vagy egyéb fizetési kötelezettségének eleget tegyen, koldus lesz. Az adott mezőről nem léphet tovább, amíg nem tud fizetni. Ha azonban a városban működik hajléktalanszálló, a koldusok – ha akarnak – ott megszállhatnak, ahelyett hogy az adott mezőn maradnának. Ettől azonban még az adósságaik megmaradnak.

A koldus minden olyan résztvevőtől kérhet pénzt, aki arra a mezőre lép, ahol ő tartózkodik. A résztvevők maguk döntik el, hogy adnak-e pénzt a koldusnak vagy sem. Ha a koldusnak összegyűlt annyi pénze, amennyiből kifizetheti tartozásait, a következő körben fizet, dob a kockával és lép.

A koldus, amikor rákerül a sor, dob a kockával. A következő lehetőségei vannak:

ha 6-ost dob:	talál 50 Ems-t egy szemeteskukában;
ha 5-öst dob:	összegyűjt húsz üres sörösüveget, és 50 Ems-t kap értük – amennyiben a városban van üvegvisszaváltó hely;
ha 4-est dob:	a következő résztvevő, aki elhalad mellette, 10 Ems-t ad neki;
ha 3-ast dob:	a koldus lerészegedik, és átalussza a következő körét;
ha 2-est dob:	a koldus egy parkban alszik, és talál egy 10 Ems bankjegyet a pad alatt – ha a város felújította a parkot, akkor 20 Ems-t talál;
ha 1-est dob:	Kirabolják a koldust. A következő adományt, amelyet kap, illetve a pénzt, amit esetleg talál, át kell adnia a városi bankárnak

A koldusnak a talált, illetve a sörösüvegekből megkeresett pénzt, annak a városnak a bankára fizeti ki, ahol él.

Mikor van vége a játéknak?

A résztvevők még a játék kezdete előtt eldöntik, hogy mikor lesz vége a játéknak. A következő lehetőségek közül választhatnak:

- amikor az első résztvevő teljesít 20 kört
- egy előre meghatározott idő letelte után – pl. 45 perc elteltével

Megjegyzés: a játék automatikusan véget ér, amint az egyik város anyagilag csődbe megy. Az a résztvevő a győztes, akinek a legtöbb pénze van a játék végén.

További információk

Az Európai Társadalombiztosítási Kódex

Az Európa Tanács által kibocsátott Európai Társadalombiztosítási Kódex 1968-tól lépett életbe. 2001 júliusától a kódexet 18 tagállamban ratifikálták. A kódex olyan eszközöket tartalmaz, amelyek elősegítik a szociális biztonság megvalósulását. Ezek az eszközök többek között a következők:

- orvosi ellátás, ideértve az általános, a szakorvosi és a sürgősségi orvosi ellátást
- munkanélküli segély
- nyugdíj
- fogyatékkal élők számára biztosított járandóságok

SEGÉDLETEK

Cserekártyák

A park felújítása, úszómedence és játszótér építése. Költség: 200 Ems	Tisztítsuk meg a parkot! Költség: 100 Ems	Befejezõdött az útfelújítás, minden út jól járható. Lépj hármat elõre! Költség: 400 Ems	Elveszíted az állásodat. A munkanélküli segély összege a fizetésed 30%-a, ha a város erre 1000 Ems tartalékalapot képez.	Az utakat rendbe hozták, a lyukakat beaszfaltozták. A javítás azonban csupán a Városi Tanács következõ üléséig tart ki. Költség: 200 Ems
Véget ért az iskolai sztrájk. Újra játékban vagy! A fizetésemelés költségei: 400 Ems	Új színház és mozi nyílik a városban. Költség: 400 Ems	Édesapád nyugdíjba ment. A nyugdíjrendszer bevezetésének költsége: 400 Ems	Szeretsz olvasni, és most már könyvtár is nyílt a városban! Dobj még egyet! A könyvtár létrehozásának költsége: 200 Ems	Nincsenek többé utcagyerekek a városban, mivel megépült az árvaház. Az intézmény létrehozásának költsége: 200 Ems
Megbetegszel. Államilag támogatott kórházi alapellátásban részesülsz. Csupán 10 Ems-t kell fizetned. Költség: 600 Ems	Megbetegszel. Kórházi kezelésed nem része az alapellátásnak. 30 Ems-t kell fizetned. Költség: 400 Ems	A vízparton szabad strand van, ingyenes a fürdõzés. A városi költségvetési hozzájárulás összege: 100 Ems	A közlekedési problémákat megoldja egy körforgalmi csomópont megépítése. A körforgalom kialakításának költsége: 150 Ems	Az újrahasznosítás miatt csökken a hulladék mennyisége. Lépj hármat elõre! A rendszer kialakításának költsége: 150 Ems
Jogi problémád van. Fogadj ügyvédet! Lépj két kockát elõre! Költség: 200 Ems	Többé nincsenek hajléktalanok a városban, mivel megnyílt egy hajléktalanszálló. Költség: 200 Ems			

SEGÉDLETEK

A városi bankár szerepkártyája

A játék kezdetén egyik városnak sincs pénze. A város összes bevételét a beszedett adók képezik, amelyeket a polgároknak kell befizetniük, mihelyst áthaladnak az ADÓFIZETÉS mezőn.

1. A városi bankároknak a számukra kiosztott lapon (nyilvántartási jegyzék) kell vezetniük, hogy hány résztvevő haladt át az ADÓFIZETÉS mezőn, és minden ötödik résztvevő áthaladása után össze kell hívniuk a Városi Tanács ülését.
2. A városi bankárok a város minden lakójától beszedik az adót, amint a résztvevő elhaladt az ADÓFIZETÉS mező mellett. Fontos: azok a polgárok, akik átköltöztek a másik városba, az ottani adórendszer szerint fizetik az adót.

Az adórendszer felépítése a következő:

A város 40%, ha a fizetés 500 vagy annál több
10%, ha a fizetés 100 vagy annál kevesebb

B város 10%, függetlenül a fizetés nagyságától

Az a munkanélküli, aki nem kap munkanélküli segélyt, nem fizet adót.

Az a munkanélküli, aki kap munkanélküli segélyt, annak 10%-át fizeti adóként, függetlenül attól, hogy melyik városban lakik.

3. A városi bankár egyéb feladatai a következők:

- vigyáz a város pénzére, és kezeli azt
- kifizeti a játék bankárának a cserekártyák megvásárlásáért járó összeget
- felragasztja a cserekártyákat a játéktáblának arra a kockájára, amelyről a Városi Tanács ülésén döntöttek a polgárok
- kezeli a munkanélküli segélyekre szánt alapot, amennyiben a város úgy dönt, hogy létrehozza a rendszert
- kifizeti a munkanélküli segélyt azoknak a polgároknak, akik erre jogosultak, feltéve, hogy a város úgy döntött, létrehozzák a szociális rendszert; ennek feltétele, hogy a városnak legalább 1000 Ems értékű pénze legyen a bankban a rendszer létrehozásakor
- szemmel tartja a koldusokat a városban, és biztosítja a tisztességes játék feltételeit, amikor valamelyikük dob a kockával:

aki 6-ost dob: talál 50 Ems-t egy szemeteskukában;

aki 5-öst dob: összegyűjt húsz üres sörösüveget, és 50 Ems-t kap értük – amennyiben a városban van üvegvisszaváltó hely;

aki 4-est dob: annak a következő résztvevő, aki elhalad mellette, 10 Ems-t ad;

aki 3-ast dob: az lerészegedik, és átalussza a következő körét;

aki 2-est dob: az egy parkban alszik, és talál egy 10 Ems bankjegyet a pad alatt – ha a város felújította a parkot, akkor 20 Ems-t talál;

aki 1-est dob: azt kirabolják. A következő adományt, amelyet kap, illetve a pénzt, amit esetleg talál, át kell adnia a városi bankárnak;

Fontos: a városi bankárok fizetik ki a pénzt a koldusoknak, amit azok találnak a parkban vagy a szemeteskukában, és el kell venniük a koldusoktól a pénzt, ha kirabolják őket.

Az adófizetés nyilvántartása

Minden egyes alkalommal, amikor a város polgára elhalad az ADÓFIZETÉS mező mellett, a városi bankár feladata begyűjteni az adót, valamint kipipálnia a résztvevőt az áthaladás sorrendjében a nyilvántartási jegyzéken. Amikor már öt résztvevőt kipipált a bankár, össze kell hívnia a Városi Tanács első ülését. Amikor a játékot folytatják, a második körben kell ismét öt résztvevő áthaladását kipipálni és így tovább.

1. találkozó

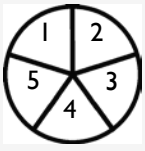

2. találkozó

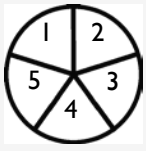

3. találkozó

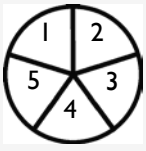

4. találkozó

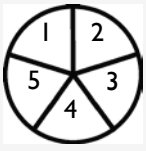

5. találkozó

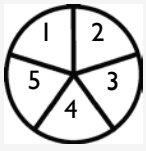

6. találkozó

SEGÉDLETEK

A játék bankárának szerepkártyája

A játék kezdetén a játék bankáránál van az összes pénz. A bankár feladatai a következők:

1. Biztosítja a játék zökkenőmentes lebonyolítását:
   - elkezdi a játékot,
   - ügyel arra, hogy a résztvevők betartsák a szabályokat,
   - méri az időt a Városi Tanács ülésein (az ülések legfeljebb ötpercesek lehetnek), és
   - megállítja a játékot, miután letelt az előzetesen megállapított időkeret, vagy amikor az első résztvevő teljesíti az előre megállapított számú kört – attól függően, melyik változatot fogadták el a résztvevők előzetesen.
2. Felírja
   - a játék elején minden egyes résztvevő nevét, színét és városát,
   - hogy hányszor haladtak át a résztvevők a START ÉS FIZETÉS mezőn.
3. Minden résztvevőnek kifizeti a bérét a játék kezdetén, valamint akkor, amikor a résztvevők áthaladnak a START ÉS FIZETÉS mezőn. A fizetés összegét a résztvevő színe határozza meg (a fizetés összege független a várostól) az alábbiak szerint:
   - kékek: 500 Ems
   - pirosak: 100 Ems
4. Begyűjti a cserekártyákért fizetett összegeket a városi bankároktól.

Nyilvántartási jegyzék

A játék bankára piros vagy kék tollal felírja a résztvevők neveit aszerint, hogy a résztvevő melyik színt kapta a játék kezdetekor. Ajánlatos az úgynevezett ötrovásos módszer a nyilvántartás vezetésére. Ez a következőt jelenti: az első négy kört egy-egy függőleges vonallal jelöljük, majd az ötödik körben egy vonallal áthúzzuk a négy függőleges vonalat. A hatodik körben elölről kezdjük a fenti jelölést. Ily módon könnyen számon tarthatjuk, hány kört teljesítettek a résztvevők. A 12. kör így fog kinézni, ha a fent említett jelölést alkalmazzuk: 𝍸 𝍸 ||.

Az *A* város résztvevői a játék elején	
A résztvevő neve	a START mezőn való áthaladások száma

A *B* város résztvevői a játék elején	
A résztvevő neve	a START mezőn való áthaladások száma

A két város meséje

Játéktábla

B VÁROS —>

		Az utak tele vannak kátyúkkal, emiatt túl hosszú ideig tart az utazás. Egy körből kimaradsz.	Az utcagyerekek kirabolnak. Fizetsz 10 Ems-t.	üres hely	Megbetegszel, ám nincsenek kórházak. Lépj vissza 3 kockát!	Nyertél a lottón! Kapsz 50 Ems-t.		
		A park piszkos és felújításra is szorul. Kimaradsz egy körből, hogy segíts a takarításban.				Este semmit sem tudsz csinálni, unatkozol. Lépj vissza 3 kockát!		
Édesapád felhagy a munkával, de nem kap nyugdíjat. Fizess 20 Ems-t, hogy segíts neki!	Este semmit sem tudsz csinálni, unatkozol. Lépj vissza 3 kockát!	**Start és fizetés**	Az utcagyerekek kirabolnak. Fizetsz 10 Ems-t.	üres hely	Az utak tele vannak kátyúkkal, emiatt túl hosszú ideig tart az utazás. Egy körből kimaradsz.	**Változtathatok!**	Megbetegszel, ám nincsenek kórházak. Lépj vissza 3 kockát!	üres hely
üres hely		üres hely	**A VÁROS —>**			Pompás idő van, így lemész a strandra. Fizess 10 Ems belépődíjat!		Elveszíted az állásod! Sajnáljuk!
Jogi problémád van, így magánügyvédet fogadsz. Fizess 50 Ems-t!		Nincs semmi olvasnivalód. Fizess 10 Ems-t egy könyvért!	KOMPASZ **Kézikönyv a fiatalok emberi jogi képzéséhez**			Elveszíted az állásod! Sajnáljuk!		Pompás idő van, így lemész a strandra. Fizess 10 Ems belépődíjat!
Nincs semmi olvasnivalód. Fizess 10 Ems-t egy könyvért!		Visszakapod az állásodat. A fizetésed ugyanannyi marad, mint volt.				üres hely		Nyertél a lottón! Kapsz 50 Ems-t.
Visszakapod az állásodat! A fizetésed ugyanannyi marad, mint volt.	A kukások sztrájkolnak. Kimaradsz egy körből, hogy a lerakóhelyre kividd a szemetedet.	**Változtathatok!**	Egy részeg, hajléktalan ember zaklat. Kimaradsz egy körből, hogy megoldd a helyzetet.	A park piszkos és felújításra is szorul. Kimaradsz egy körből, hogy segíts a takarításban.	A buszok nem járnak. Hívj taxit! Fizess 10 Ems-t!	**Adófizetés**	üres hely	A tanárok magasabb fizetésért sztrájkolnak Kimaradsz egy körből, hogy vigyázz a gyermekedre.
		Édesapád felhagy a munkával, de nem kap nyugdíjat. Fizess 20 Ems-t, hogy segíts neki!				A buszok nem járnak. Hívj taxit! Fizess 10 Ems-t!		
		Egy részeg, hajléktalan ember zaklat. Kimaradsz egy körből, hogy megoldd a helyzetet.	üres hely	A kukások sztrájkolnak. Kimaradsz egy körből, hogy a lerakóhelyre kividd a szemetedet.	Jogi problémád van, így magánügyvédet fogadsz. Fizess 50 Ems-t!	A tanárok magasabb fizetésért sztrájkolnak Kimaradsz egy körből, hogy vigyázz a gyermekedre.		

A Városi Tanács ülése
minden ötödik
adófizetés után

A választások ideje

Mennyire vagy meggyőző?

TÉMÁK

DEMOKRÁCIA

ÁLLAMPOLGÁRSÁG

ÁLT. EMBERI JOGOK

NEHÉZSÉGI SZINT

2. SZINT

CSOPORTLÉTSZÁM

TETSZŐLEGES

SZÜKSÉGES IDŐ

ÁLT. EMBERI JOGOK

Témák demokrácia, állampolgárság, általános emberi jogok

Nehézségi szint 2.

Csoportlétszám tetszőleges

Szükséges idő 45 perc

A gyakorlatról röviden

Vita-gyakorlatról van szó, amely a következő kérdéseket érinti:

- jogok és kötelezettségek a demokráciával összefüggésben
- demokratikus vita

Az érintett jogok

- a demokratikus folyamatban való részvétel joga
- a vélemény és a véleménynyilvánítás szabadsága

Célok

- A demokratikus társadalom néhány ellentmondásos vonásának megfontolása.
- A figyelem, a vita- és a meggyőzési képességek gyakorlása és fejlesztése.
- Az együttműködés előmozdítása.

Szükséges eszközök

- nyitott tér
- A4-es kartonlap és színes tollak a táblák elkészítéséhez
- ragasztószalag
- kis kartonpapírok és tollak a jegyzetek készítéséhez (nem kötelező)

Előkészítés

- Készítsünk két táblát – EGYETÉRTEK és NEM ÉRTEK EGYET –, és ragasszuk őket egy hosszú fal két végébe. Győződjünk meg róla: a fal mentén elegendő hely van arra, hogy a résztvevők egyesével egymás mellett állva is elférjenek a két tábla között.
- Helyezzünk két széket a terem közepére, egymástól körülbelül fél méterre, oly módon, hogy legyen körülöttük mozgástér.

A gyakorlat levezetése

1. Tűzzük ki a két táblát a fal két végére, és mondjuk el, hogy fel fogunk olvasni egy állítást, amellyel vagy kevésbé, vagy nagyobb mértékben fognak egyetérteni.
2. Válasszunk ki egy állítást a gyakorlat végén javasolt listából, és olvassuk fel a csoportnak.
3. Kérjük meg a résztvevőket: annak megfelelően helyezkedjenek el a fal mentén a két tábla között, hogy mennyire értenek egyet. Amennyiben teljes mértékben

egyetértenek vagy éppenséggel egyáltalán nem értenek egyet, úgy a fal végére – a megfelelő tábla alá – álljanak, máskülönben valahová a két pont közé.

4. Amikor az emberek a vonal mentén elhelyezkedtek, kérjük meg azt a két személyt, akik a legszélén állnak (a két legszélsőségesebb véleményt reprezentálva), hogy foglalják el a két széket a terem közepén. Most mindenki másnak is a székek köré kell gyűlnie – és a mögé a személy mögé kell helyezkedniük, akinek a nézetével a leginkább egyetértenek. Ha nem tudnak határozni, középen kell elfoglalniuk egy helyet.
5. Adjunk a széken ülőknek egy-egy percet, hogy elmondják azokat az okokat, amiért egyetértettek vagy nem értettek egyet az eredeti állítással. Senki nem vághat közbe, és nem segíthet nekik. Mindenkinek csendben kell hallgatnia őket.
6. Az egy perc elteltével kérjük meg a csoport többi tagját, hogy álljanak az egyik vagy a másik beszélő mögé (mindenkinek döntést kell hoznia), így most az egyik csoport a vitatott állítás mellett áll, a másik azzal szembehelyezkedik. Hagyjunk a két csoport számára tíz percet, hogy egymást nem zavarva olyan érveket készítsenek elő, amelyek alátámasztják álláspontjukat, és hogy kiválasszanak egy másik szószólót, aki az érveket előadja.
7. A tíz perc elteltével hívjuk vissza a csoportokat, a két új beszélő foglalja el a székeket – körülöttük a támogatókkal.
8. Adjunk ezeknek a szóvivőknek egyenként három-három percet, hogy előadják érveiket, aminek nyomán bármelyik oldal támogatói megváltoztathatják álláspontjukat, és átmehetnek a másik csoportba, amennyiben azoknak az érvei meggyőzőek voltak.
9. Adjunk a csoportoknak további öt percet egymástól külön, hogy dolgozzanak az érveiken, és válasszanak ki egy harmadik beszélőt. Az elhangzó érvek után ismét hagyjuk, hogy az emberek pozíciót változtassanak, ha akarnak.
10. Végezetül értékeljük a gyakorlatot és elemezzük a tanulságait.

Feldolgozás és értékelés

Tekintsük át a vita mint forma folyamatát és célját, beszéljük meg, miért érték a pluralista társadalom. Próbáljuk meg elkerülni, hogy a résztvevők folytassák az egyes témakörök megvitatását.

- Volt-e, akinek megváltozott a véleménye a vita menetében? Ha igen, mely érvek győzték meg őket?
- Az aktuális érveken túl voltak-e más dolgok, amelyek hatással voltak valakire – például a társak nyomása, az érzelmi töltet vagy a rivalizálás?
- Azok számára, akik nem változtatták meg a véleményüket a vita során, volt valami értelme megbeszélni ezeket a kérdéseket? El tudnak-e képzelni bármiféle bizonyítékot, amely meggyőzhetné őket arról, hogy változtassák meg véleményüket?
- Miért vannak az embereknek eltérő nézeteik? Mit lehet ezzel kezdeni egy demokratikus társadalomban?
- A demokráciában minden véleményt tolerálni kell?

Fontos dátumok

Október 24.
Az ENSZ napja

Tanácsok a csoportsegítőknek

A gyakorlat első része, amikor a résztvevők elhelyezkednek a képzeletbeli vonal mentén, ne tartson tovább néhány percnél. Ennek célja ugyanis mindössze annyi, hogy a résztvevők kialakítsák és kifejezzék a kiinduló pozíciójukat, és hogy ők maguk láthassák, másokhoz viszonyítva hol állnak.

A gyakorlat célja legalább annyira a kommunikációs és meggyőző képességek gyakorlása, mint amennyire maguknak a kérdéseknek az átgondolása. Ennélfogva a résztvevőket arra kell bátorítanunk, hogy ne csupán véleményük tartalmán és előadásán gondolkodjanak el, hanem azon is, hogy az érvelés mely típusa vagy formája lehet a legalkalmasabb a másik oldalon álló emberek meggyőzésére. Céljuk az, hogy a lehető legtöbb embert állítsák a maguk pártjára. A beszédek közötti levegővételnyi szünetet felhasználhatják arra, hogy átgondolják a másik fél álláspontját, és kigondoljanak módokat annak gyengítésére.

A csoportsegítő az ebben a gyakorlatban szereplő témáktól eltérőeket is javasolhat, amelyek ugyanolyan jól felhasználhatók egy vita kiindulópontjaként. Az a lényeg, hogy olyan állítást válasszunk, amely az adott csoporton belül vitát provokál majd.

Figyelem! Körülbelül 30 perc szükséges egy állítás megvitatásához – a gyakorlat levezetésének leírásában javasolt lépések megtartásával. Amennyiben több állítást kívánunk felhasználni, ennek megfelelően kell időt biztosítanunk.

Legyünk rugalmasak, amikor az egymást követő lépésekről döntünk, és vegyük figyelembe a vita élénkségét, a csoport erős és gyenge pontjait. Például:

- Adhatunk még egy-két további szünetet a csoportok számára az érveik előkészítéséhez, és így többen kapnak szót, hogy megismertessék a közösen kialakított érveket.
- Ha a csoport már ismeri ezt a gyakorlatot – vagy akár akkor is, ha nem –, a gyakorlat levezetésének módjában javasoltakhoz képest módosíthatjuk az első beszélők kiválasztásának módszerét – például választhatjuk a két harmadik embert mindkét végről.
- Dönthetünk úgy is, hogy megkérjük a szószólók támogatóit az érvek előkészítésére szánt egyik szünetben: dolgozzanak a szembenálló beszélővel – más szóval az általuk fenntartott álláspont ellen hozzanak fel érveket. Ez jó módja lehet annak, hogy a résztvevőkkel megértessük az ellentétes álláspontot, amellett érdekes variációját teremtheti meg a gyakorlatnak abban az esetben, ha az emberek egyáltalán nem hajlanak véleményük megváltoztatására.

A beszélőknél lehet egy kisebb papírlap, amire rövid jegyzeteket készíthetnek az érveikről, amelyeket el akarnak mondani.

Felvethetjük azt a kérdést, hogy vajon a pluralizmus vagy a véleménynyilvánítás szabadsága kitehető-e bármilyen korlátozásnak egy toleráns társadalomban: például engedélyezni kell-e a fasiszta vagy a nacionalista demonstrációkat?

Javaslatok a folytatáshoz

Azoknak, akiket érdekel, hogyan formálhatók vagy változtathatók át a nézetek, különösen a média által, érdemes felhasználniuk a *Címlap* című gyakorlatot (148. old.).

Javaslatok a résztvevőknek

Amennyiben a szavazásra vonatkozó állítást választjuk, érdemes lehet továbblépésként felmérést készíteni a szavazási szokásokról helyi közösségünkben – lásd a *Szavazzunk vagy ne szavazzunk?* című gyakorlatot (262. old.).

Megvitatandó állítások

- Erkölcsi kötelességünk élni szavazati jogunkkal a választásokon.
- Be kell tartanunk a törvényeket, még akkor is, ha igazságtalanok.
- A demokráciában csak a politikusoknak van hatalmuk, másoknak nincs.
- Az emberek olyan vezetőket kapnak, amilyeneket megérdemelnek.
- Az a polgárok felelőssége, hogy nap mint nap ellenőrizzék a kormány munkáját.

Amikor eljön a holnap

„Ha úgy ítélkezel mások felett, ahogyan ez a rendszer ítélkezett feletted, akkor semmivel sem vagy különb azoknál, akik téged ítéltek halálra.” Dwight Adanandus

TÉMÁK

BIZTONSÁG

MÉDIA

BÉKE ÉS ERŐSZAK

NEHÉZSÉGI SZINT

3. SZINT

CSOPORTLÉTSZÁM

TETSZŐLEGES

SZÜKSÉGES IDŐ

60 PERC

Témák biztonság, média, béke és erőszak

Nehézségi szint 3.

Csoportlétszám Tetszőleges

Szükséges idő 60 perc

A gyakorlatról röviden

A feladat információs lapokat és megbeszéléseket alkalmaz az alábbi témák megismeréséhez:

- ja bűnözők jogai
- jhalálbüntetés
- ja társadalom megóvása a bűnözőktől

Az érintett jogok

- jaz élethez való jog
- jjog ahhoz, hogy senkit nem lehet kínzásnak, kegyetlen, embertelen, megalázó elbánásnak vagy büntetésnek alávetni

Célok

- jA bűnözőkkel szembeni előítéleteink és a halálbüntetés visszatartó erejéről vallott nézeteink megvizsgálása.
- jA figyelem felhívása a saját „meghallgatási” képességeink és készségeink, valamint a kapott információk feldolgozásának fontosságára.
- jAz emberi méltóság és az igazságosság eszméjének támogatása.

Szükséges eszközök

- ja segédanyag másolatai, résztvevőnként egy
- jegy papírlap és egy ceruza a csoport minden tagjának

A gyakorlat levezetése

1. lépés

1. Olvassuk fel hangosan a történet első részét. Amint befejeztük az olvasást, adjunk a résztvevőknek kb. 5 percet arra, hogy felidézzék a főbb pontokat, és ezeket saját szavaikkal írják le. Ezután kérjük meg őket, cseréljenek lapot a szomszédjukkal, hogy elolvashassák egymás jegyzeteit, és visszajelzéseket adhassanak róla.
2. Kérjünk néhány önként jelentkezőt, hogy olvassák fel jegyzeteiket. Ezután beszéljük meg a beszámolók közti különbségeket: Van-e olyan, aki több részletre emlékezett, mint mások? Van-e olyan, aki leírt olyan részleteket is, amelyek nem szerepeltek az eredeti történetben?
3. Kérdezzük meg a résztvevőket, hogy mit gondolnak a történetről? Mit gondolnak, ki lehet az elbeszélő? Mi történt?

2. lépés

1. Olvassuk fel a kivágott újságcikket és a Dwight-elbeszélés 2. részét.

2. Ezután engedjük meg, hogy a párok 10-15 perc alatt megbeszéljék az új információt egymással. Osszuk ki nekik az Amikor eljön a holnap másolatát, arra az esetre, ha utalni szeretnének a szöveg különböző pontjaira.
3. Ezután kérjük meg őket, hogy gondolkozzanak az alábbi két témán:
   - Mit gondolnak arról, hogy megváltozott-e Dwight vagy Nanon véleménye, mikor rájöttek, hogy a siralomházban vannak? Hogyan? Miért?
   - Mit gondolsz, mit ért azon Dwight, amikor azt mondja: „Ha úgy ítélkezel mások felett, ahogyan ez a rendszer ítélkezett feletted, akkor semmivel sem vagy különb azoknál, akik téged ítéltek halálra!"
4. Ezt követően a csoport közösen vitassa meg az adott témát, aminek során visszajelzéseket kaphatunk a kérdésekkel kapcsolatban a különböző pároktól.

Feldolgozás és értékelés

Ezt a gyakorlatot arra használhatjuk, hogy kibontsunk számos fontos és érdekes témát, amelyek alakíthatják a további gyakorlatok és megbeszélések témáját. Ajánlatos azonban, hogy a feldolgozás során ne kezdjünk teljesen új témákba, inkább maradjuk egészen közel ahhoz, amelyet a csoportok már megvizsgáltak (lásd a csoportsegítőknek adott tanácsokat).

- Tanultak-e a résztvevők bármit önmagukról a gyakorlat során? A gyakorlat hatására átgondolták-e bármely, a gyakorlatot megelőző véleményüket vagy hiedelmüket?
- Mit gondolnak, mit szándékozott szemléltetni a gyakorlat? Elérte a célját? Ha nem, akkor miért nem?
- Mit mondott a gyakorlat az élethez való jogról (ha mondott bármit is)? Volt bármilyen más jog, amely felmerült a megbeszélés során?

Készítsünk jegyzetet a fenti témákról egy nagy papírra vagy táblára, későbbi használatra.

Tanácsok a csoportsegítőknek

Az első megbeszélés során (az első rész felolvasása után) fontos, hogy semmilyen módon ne utaljunk a két ember közötti helyzetre. Próbáljuk meg a résztvevőknek a szereplőkről szerzett benyomásait anélkül megismerni, hogy tudatnánk velük, mik a további szándékaink. A cél az, hogy a résztvevők megvizsgálják a két szereplő emberi oldalát anélkül, hogy bármit is tudnának a körülményeikről vagy a múltban történtekről.

A résztvevők felváltva előadott beszámolóinak az a lényege az 1. lépés végén, hogy legyen elképzelésük róla: az emberek ugyanazt az információt másképp érzékelhetik, és másképp emlékezhetnek rá. Érdemes hangsúlyoznunk, hogy itt nem egy teszt elvégzéséről van szó, s akkor talán elérjük, hogy szégyenkezés nélkül osszák meg egymással és másokkal a beszámolóikat. Így a gyakorlat a különböző vélemények megjelenésének színterévé válik. Próbáljuk meg azon résztvevők hozzászólásait kérni, akiknek a beszámolója gyökeresen különbözött a szomszédjukétól. Kérdezzünk rá, hogy mi lehetett ennek az oka. Pl.: Miért emlékezett néhány ember meghatározott információrészletre, míg a többiek nem?

Ez a gyakorlat feltehetően túl sok témakört tár fel, ezért meg kell próbálnunk a megbeszélést az előre eltervezett mederben tartani, és elkerülni, hogy a résztvevők például a halálbüntetés jogosságának megvitatásánál kössenek ki. A megbeszélés során igyekezzünk a két fő témára koncentrálni:

1. Milyen mértékig hajlamos az állam vagy bárki, akár mi magunk „elítélni" másokat valami alapján, amiről azt hisszük, az illető megtette? Valószínűleg ezt értette Dwight azon,

Fontos dátumok

június 26.
A kínzások áldozatai támogatásának nemzetközi napja

amikor arról beszél, hogy ne „ítélkezz" mások felett úgy, ahogyan az állam ítélkezett felette (és Nanon felett). Az állam egyszer és mindenkorra lemondott róluk mint emberi lényekről valami alapján, amit a múltban talán elkövettek.

2. Még az úgynevezett „kemény bűnözőknek" is vannak – és meg is maradnak – emberi vonásaik és érzéseik, éspedig nem csak a „gondoskodás és a könyörület", amiről Dwight beszél, hanem például a „frusztráció és a depresszió", ami Nanon szerint a börtönbüntetés következménye.

Amikor az élethez való jog témáját beszéljük meg, beszéljünk arról, hogy vajon ez a két ember még mindig birtokolja-e az élethez való jogot – és ha nem, akkor milyen módon veszítheti el azt valaki. Pl.: Van-e bárkinek is hatalma ahhoz, hogy elvegye ezt a jogot egy állampolgártól, még akkor is, ha az bűncselekményt követett el?

Javaslatok a folytatáshoz

Folytassuk a gyakorlat végén felmerült témával. Szervezzünk meg egy hivatalos vitát, vagy végezzük el *A választások ideje* című gyakorlatot a 108. oldalon. A témák az alábbiakat tartalmazhatják:

- Halálbüntetés: melyek,a halálbüntetés ellen és mellett szóló érvek?
- A nemzetbiztonság szemben az egyén biztonságával: meddig mehet el egy kormány a legveszélyesebb bűnözőkkel vagy terroristákkal való bánásmódban? Pl. megkínoztathatja-e az egyént „nemzetbiztonsági" indok alapján?

Nézzük meg Nanon saját weboldalát: home4inet.tele.dk/lepan/lene/nanon.htm

A dalok mindig hathatós eszköznek bizonyultak az emberek jogokért folytatott küzdelme során.

Javaslatok a résztvevőknek

Látogassunk el a Kanadai Koalíció a Halálbüntetés Ellen weboldalára, és tudjunk meg többet a rabok írásaiból (www.ccadp.org). Ezután írjunk valakinek a siralomházba (a szervezet weboldala további információkat tartalmaz arról, hogyan lehetünk levelezőtársak, vagy lépjünk kapcsolatba a Amnesty International helyi csoportjával).

Megjegyzés: Az Amikor eljön a holnap teljes angol szövege megtalálható a szervezet weboldalán.

SEGÉDLETEK

Amikor eljön a holnap – írta Nanon Williams

1. rész

„Egy nappal Dwight Adanandus halála után, az életre valóban teljesen másképp néztem, mint amilyen valójában volt. Vagy azt is mondhatnám, amilyennek szerettem volna, hogy legyen. Tél kezdetén jártunk, és miközben feküdtem az ágyamon, egyre csak egy barátra gondoltam, akinek mindig volt egy mosolya, akkor is, amikor a napok olyan feleslegesnek tűntek. Elkínzottnak éreztem magam, mikor erőtlenül megmozdultam, hogy felvegyem az újságot az ajtó alól.

Olvasva róla, és tudva, hogy sohasem látom őt többé, úgy éreztem, mintha valaki tűvel döfködte volna a szívemet. Láttam magam előtt, ahogy lendületesen jön le az udvarra, azt kiabálva: „Na, mi van, kissrác?" S én körülnéznék, hátrabámulnék, és azt mondanám: „Ember, kit hívsz te kissrácnak?" Erre egyszerre kezdenénk el nevetni, mert én voltam a legfiatalabb a zárkarészünkben. És most, amikor ezekre a pillanatokra gondolok, mélyen elszomorít, mert már sohasem fogom várni, hogy az udvaron lehessek, ha egyszer Dwight nincs többé ott, hogy kisimítsa a ráncokat, amelyeket a düh vésett az arcomra.

Ahogyan telnek az évek, más módszereim alakultak ki az idő eltöltésére, de szeretek arra gondolni, hogy ezek időveljobb emberré tesznek majd, olyanná, amilyenné Dwight is vált. Gyenge pillanataimban mindig azon tűnődöm, hogy vajon Dwight mit tenne most az én helyemben.

„Ne felejtsd el", mondaná nekem, „ez a rendszer csak akkor tehet téged tönkre, ha hagyod. Teremtsd meg a belső békéd, bárki is legyen az istened, kezdd el élni az életed a tőled telhető legjobban, és értékeld az életet. Aztán valahogy így folytatná: „Kissrác, nem tudom, hogy miért vagy itt, hogy kerültél ide, de azt tudom, hogy nem vagy idevaló…"

2. rész

„…Valójában senki sem való a siralomházba. Vannak erőszakot elkövetők, emberrablók, gyerekeket molesztálók és szadisták, akik magasról köpnek rád. De vannak gondoskodó és könyörületes emberek is, akik egykor nagyon hasonló dolgokat tettek, de megbánták, és megtalálták a módját, hogy megváltozzanak, és azt akarom, hogy erre mindig emlékezzetek!" – mondta nekem egy héttel a kivégzése előtt. „Emlékezz erre, ha másra nem is!" **„**Ha úgy ítélkezel mások felett, ahogyan ez a rendszer ítélkezett feletted, akkor semmivel sem vagy különb azoknál, akik téged ítéltek halálra." S ahogyan ezek a szavak most visszacsengenek, azon tűnődöm, miért tartott ilyen hosszú ideig megérteni, hogy mit jelentenek. Természetesen hallottam, amit mondott, és értelme is volt. De tudni, hogy valaminek értelme van, vagy teljesen felfogni a szavak jelentését, az bizony nem ugyanaz. Azt gondolom, hogy akkor tényleg az a „kissrác" voltam, akinek szólított, de az igazság fáj, amikor végül eljön az ideje, hogy megismerd.

Tudom, hogy a börtönbüntetés a kínzás pszichológiai fegyvere, amely frusztrációt okoz, míg a depresszió ki nem alakul. A lelkierő és az akarat azonban valahogy továbbra is megmarad. Dwightnak megmaradt a lelkiereje, nem számít, mit követett el, ami a siralomházba juttatta. Lelkierejével megváltoztatta mások életét, akik élő halottként rohadtak a rendszer temetőiben. „Tudom, hogy nem könnyű, kissrác!" – mondaná. „De senki sem mondta, hogy az élet könnyű. Minden napot tarts értékesnek, s ameddig látod a fényt az alagút végén, hagyd, hogy megerősítsen és vezéreljen téged". Ezek voltak az utolsó szavai, amelyeket könnyezve mondott nekem végső búcsúként. Nem is tudom elmondani, hogy mit jelentenek nekem. Úgy hiszem, azért mondta, hogy rátaláljak a saját lelkierőmre, amely segített kitartani az eddig itt töltött éveken át, és segít azokon át is, amelyeket valószínűleg még itt töltök. Sohasem adtam fel az elveimet, és mindig ragaszkodtam azokhoz a dolgokhoz, amelyek a legfontosabbak az életben – mint a családom, és úgy hiszem, a szeretet, meg majd egy napon belépni a mennyország kapuján – ez lesz az, amikor valóban eljön a holnap."

Nanon Williamst Texas állam gyilkosság vádjával ítélte halálra, 17 éves korában. A vádat tagadja, és az elmúlt 9 évet siralomházban töltötte.

Forrás: www.ccadp.org

Újságkivágás

Huntsville, 1997. október 2. Szerda éjszaka végrehajtották a halálos ítéletet egy rablón egy San Antonio-i üzletember meggyilkolásáért, akit kilenc évvel ezelőtt azért lőtt le, mert egy fegyveres bankrablás során megpróbálta megakadályozni őt a menekülésben. A 41 éves Adanandus Vernon Hanan meggyilkolása miatt került a siralomházba, akinek 1998. január 28-án a mellkasát érte a lövés a San Antonio-i bank előcsarnokában dulakodás közben.

Ashique története

A gyermekmunka nélkülözhetetlen bevételi forrást jelent a családok és közösségek számára. Ha megszüntetjük, a gyermek lesz az, aki leginkább megszenvedi. Így van ez?

TÉMÁK

GYERMEKEK

SZOCIÁLIS JOGOK

GLOBALIZÁCIÓ

NEHÉZSÉGI SZINT

3. SZINT

CSOPORTLÉTSZÁM

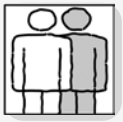

LEGALÁBB 5 FŐ

SZÜKSÉGES IDŐ

90 PERC

Témák gyermekek, szociális jogok, globalizáció

Nehézségi szint 3.

Csoportlétszám legalább 5 fő

Szükséges idő 90 perc

A gyakorlatról röviden

Ebben a gyakorlatban kiscsoportos vitákkal a következő kérdéseket tekintjük át:

- a gyermekmunka jelenvalósága
- a gyermekmunka okai, és hogyan lehet ennek véget vetni

Az érintett jogok

- a kockázattal járó munkával és kizsákmányolással szembeni védelemhez való jog
- az oktatáshoz való jog
- a pihenéshez és a szabadidő eltöltéséhez való jog

Célok

- az ismeretek gyarapítása a gyermekmunka jelenvalóságáról
- a probléma bonyolultságával kapcsolatos kritikai gondolkodásmód fejlesztése
- az igazságérzet felébresztése és a megoldások megkereséséhez szükséges felelősségérzet fejlesztése

Szükséges eszközök

- fénymásolatok Ashique életének adatairól; résztvevőnként egy
- tollak és filctollak
- nagy ív papír (flipchart) vagy A3-as papírlapok

Előkészítés

- Másoljuk át a megoldásra vonatkozó elképzeléseket nagy, A3-as papírlapokra vagy nagyméretű papírra (flipchartra): minden kis csoportnak egyet, plusz egyet a teljes csoport összejöveteléhez
- a gyakorlat bemutatásához az alábbiak alapján gyűjtsünk további információkat

A gyakorlat levezetése

1. Mondjuk el a résztvevőknek, hogy a gyakorlat egy olyan esettanulmányra épül, amelynek főszereplője Ashique, egy pakisztáni gyermekmunkás. A cél az, hogy próbáljuk megtalálni azokat a lehetséges módokat, amelyek alkalmasak Ashique helyzetének megváltoztatására.
2. Ráhangolódásként játsszunk le egy kör kitalált történetet. Találjunk ki egy fantáziadús történetet Ashique életének egy napjáról. Haladjunk körbe, és kérjünk meg mindenkit arra, hogy egymás után sorban tegyenek ehhez hozzá egy-egy mondatot.

3. Alakítsunk max. 5 fős csoportokat.. Adjunk mindenkinek egy fénymásolatot Ashique életének adatairól. Hagyjunk 5 percet az olvasásra, és arra, hogy észrevételeiket megbeszélhessék.
4. Adjunk minden csoportnak egy másolati példányt a megoldásra vonatkozó elképzeléseket tartalmazó papírból. Mondjuk el, hogy az a feladatuk: gyűjtsék össze minden ötletüket, amelyek megoldást jelenthetnének Asique és más gyermekmunkások problémáira. A megfelelő oszlopokba kell beírniuk azokat a megoldáshoz vezető lehetséges lépéseket, amelyek holnapra, a következő hónapra és a jövőben megtehetők. 30 percük van a feladatra és arra, hogy eldöntsék, ki fogja a többiekkel ismertetni javaslataikat.
5. Amikor valamennyi résztvevő újra együtt van, gyűjtsük össze a javaslatokat minden oszlopban. Összesítsük az ötleteket a flipcharttáblán. Ha a résztvevők igénylik, adjunk lehetőséget az ötletek megvitatására, de közben figyeljünk az időkorlátokra is!
6. Amikor a táblázat elkészült, lépjünk tovább: a részletesebb megbeszélés és feldolgozás következik.

Feldolgozás és értékelés

A megbeszélés mélysége a résztvevők általános tudásától és ismeretétől függ, de mindenképpen próbáljunk meg kérdéseket feldolgozni arról is, hogy mit gondolnak a gyermekmunkáról, és arról is, hogy melyek a lehetséges megoldások.

- Mit tudtak a résztvevők a gyakorlat előtt a gyermekmunka létezéséről? Honnan származtak az információik?
- Van-e gyermekmunka az országukban/városukban? Milyen munkát végeznek a gyermekek, és miért dolgoznak?
- Dolgozhatnak-e a gyermekek? Legyen-e lehetőségük eldönteni azt, hogy dolgoznak-e vagy sem?
- „A gyermekmunka nélkülözhetetlen bevételt jelent a családok és közösségek számára. Ha megszüntetjük, a gyermek lesz az, aki leginkább megszenvedi." Ezzel az állítással egyetértenek vagy sem?
- Mi mint fogyasztók mit köszönhetünk a gyermekmunkának?
- Nehéz volt-e a gyermekmunka megoldására vonatkozó javaslatokat találni? A három oszlop közül – HOLNAPRA, A KÖVETKEZŐ HÓNAPRA, A JÖVŐBEN – melyiket volt a legnehezebb kitölteni? Miért?
- A gyermekmunka kérdéskörével összefüggésben már sok nemzeti és nemzetközi nyilatkozat született, és számos konferenciát tartottak. Miért van az, hogy még mindig ilyen széles körű probléma ez a világon?
- Ki lehet a felelős a probléma megoldásáért? (Válasszunk különböző színű tollakat a javaslatok táblára írásához.)
- Vajon a hétköznapimberek, mint mi magunk, segíthetnek-e a probléma megoldásában? Hogyan és mikor?

Tanácsok a csoportsegítőknek

Ha a résztvevők nagyon keveset tudnak a gyermekmunkáról, érdemes azzal kezdenünk a gyakorlatot, hogy röviden tájékoztatjuk őket a gyermekmunkáról és annak következményeiről. Ennek egy

Fontos dátumok

december 2.
Nemzetközi nap a rabszolgaság felszámolásáért

érdekesebb módja az lehet, ha az alábbi statisztikák alapján egy rövid kvízt állítunk össze.

Talán nehezen megy majd a csoportoknak, hogy ötleteket találjanak az első két oszlopba (holnapra és a következő hónapra), ami esetleg a tehetetlenség és a frusztráció érzését kelti bennük. Motiválhatjuk őket úgy is, hogy felolvassuk a következő kijelentést:

„A feladat nagy, ám nem olyan nagy, hogy az akár kényelmetlen, akár teher legyen. Megéri azokat az országokat fejleszteni, amelyekben gyermekmunka létezik, és ez azt mutatja, hogy ami itt a gyermekmunka problémáját okozza, az valójában nem az anyagi erőforrások hiánya, hanem a tényleges eltökéltség hiánya. Ne engedjük, hogy ez folytatódjon."

A Legfelsőbb Bíróság megállapítása M. C. Mehta kontra Tamil Nadu állam és mások ügyében, India, 1986.

A résztvevők általában rájönnek arra, hogy egy probléma hatékony és tartós megoldásának érdekében először az okokat kell megtalálniuk. Az okok elemzése után a megoldások gyakran nyilvánvalóbbá válnak. Ám előfordulhat, hogy a csoportsegítő feladata az, hogy erre rámutasson, különösen azokban az esetekben, ha a csoportok nem találnak megoldásokat.

Előhívhatunk megoldási javaslatokra vonatkozó ötleteket úgy is, hogy felvetünk az alábbiak közül egyet vagy többet:

- csökkentsük a szegénységet, így kevésbé lesz szükség a gyermekek munkájára
- növeljük a felnőttek fizetését, így kevésbé lesz szükség a gyermekek munkájára
- fejlesszük az oktatást – ez sokkal vonzóbb, és sokkal inkább megfelel a gyermekek igényeinek
- szigorítsuk a gyermekek foglalkoztatására vonatkozó nemzetközi előírásokat
- tiltsuk be azokat a termékeket, amelyek gyermekmunka felhasználásával készültek
- alakítsuk ki azokat a minimális munkaügyi előírásokat, amelyek a Kereskedelmi Világszervezet, a WTO tagságához szükségesek

Használjunk fel a gyermekmunkáról szóló friss – akár helyi, akár nemzetközi – híreket, jelentéseket, hogy a gyakorlatot aktuálisabbá és érdekesebbé tegyük.

Változatok

Már a gyakorlat megkezdése előtt többet tudhatnak meg a résztvevők a gyermekmunkáról, ha például egy kvízzel kezdünk. Számos ilyen található a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet, az ILO weboldalán (us.ilo.org/ilokidsnew/whatis.htm) és az UNICEF honlapján (www.unicef.org/aclabour/quiz.htm).

Javaslatok a folytatáshoz

Tudjunk meg minél többet a gyermekmunka elleni olyan ifjúsági kampányokról, mint például a Gyermekek a Gyermekek Felszabadításáért* gyermekjogi alapítványról, amelyet egy 12 éves kanadai fiú hozott létre (www.icomm.ca/freechild).

További információk

Az 5. fejezetben, a gyermeki és a szociális jogokról szóló háttér-információkat tartalmazó részekben statisztikákat találhatunk a gyermekmunkáról, és információkat arról, hogy kik és mit tesznek az ügyben, valamint a nemzetközi jogról és a gyermekmunkáról, a gyermekmunka gyermekre gyakorolt hatásairól.

A probléma kiterjedtségének megfelelően a kérdésben igen gazdag információforrások állnak rendelkezésünkre. A hasznos internetoldalak között találhatjuk a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet, az ILO www.ilo.org, az UNICEF www.unicef.org és a Mentsük meg a Gyermekeket mozgalom www.savethechildren.org.uk honlapját.

SEGÉDLETEK

Ashique életének adatai

Személyi adatok
Név: Ashique Hashmir
Életkor: 11 éves
Nemzetiség: pakisztáni
Család: szülők, 2 nagyszülő, 1 lánytestvér és 3 fiútestvér
Családi jövedelem: körülbelül 70 euró/hónap

„Szakmai" adatok
Szakma: téglagyárban dolgozik
Munkaidő: napi 12–16 óra (félóra szünet) – heti 6 nap
Teljesítmény: körülbelül 600 tégla naponta
Bér: 1,3 euró 1000 tégláért (ám ebből 50% a családja által felvett kölcsön visszafizetésére megy el)
Mióta dolgozik: 5 éves kora óta

Egyéb információk
Családja 2 éve súlyos adósságba került, mert felvettek kb. 6000 (P)R kölcsönt (110 euró). Most a kamatokkal együtt a tartozás összege körülbelül 280 euró.
Ashique-ot az édesapja 3 hónapra elküldte iskolába, ám a gyár tulajdonosa kivette onnan és visszavitte dolgozni. Az apját megbüntették tettéért.
A család jövedelme igen alacsony, következésképpen nem elegendő arra, hogy iskolába járassák a gyermekeket, és hogy megfelelő élelmezést és egészségügyi ellátást biztosítsanak számukra.

Valódi élethelyzet
Az információ a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet és a Szabadítsuk Meg a Gyermekeket! mozgalom anyagaiból származik.

Forrás
Szabadítsuk Meg a Gyermekeket!-kampányok: www.freethechildren.org

A megoldásra vonatkozó elképzelések

Mit lehet kezdeni Ashique helyzetével – és persze más gyermekmunkások helyzetével?

Holnapra?	A következő hónapra?	A jövőben?

* Free the Children Foundation, alapítója: Craig Kielburger, (lásd továbbá: Craig Kielburger: Free the Children, McClelland and Stewart, Ontario, 1998 – a szerk.)

Az élet szövedéke

Az emberek a környezet részét képezik – nem különíthetők el tőle.

Témák Környezet, globalizáció, általános emberi jogok

Nehézségi szint 2.

Csoportlétszám legalább 10 fő

Szükséges idő 30 perc

A gyakorlatról röviden

A gyakorlat során a résztvevők ötletroham segítségével kapcsolatokat keresnek egy globális tápláléklánccban. Megvizsgálják:

- a kölcsönös egymásrautaltságot az élőlények és élettelen dolgok között;
- valamennyi emberi tevékenységnek a környezetre gyakorolt elkerülhetetlen hatását és a következményeit

Az érintett jogok

- a saját tulajdonhoz való jog
- az egészséges környezethez való jog
- a fejlődéshez való jog

Célok

- Az élőlények és élettelen dolgok között fennálló kölcsönös egymásrautaltság megismerése.
- Az emberi tevékenység ökoszisztémára gyakorolt hatásának tiszteletben tartása.
- Az élet belső értékeinek tiszteletben tartása.

Szükséges eszközök

- vékony madzag- vagy erős gyapjúgombolyag
- olló

A gyakorlat levezetése

A gyakorlat két részből áll: 1. – az élet szövedékének létrehozása, 2. – ennek lerombolása

1. rész

1. Kérjük meg a résztvevőket arra, hogy álljanak körbe.
2. Magyarázzuk el, hogy létre kell hozniuk az élet szövedékének modelljét.
3. A csoportsegítő kezd. Tartsuk a gombolyagot a kezünkben, és nevezzük el egy zöld növénynek, például káposztának.
4. Fogjuk meg a madzag végét, és dobjuk a gombolyagot valakinek a körben, aki elkapja azt. Most egy egyenes zsineg feszül a csoportvezető és egy résztvevő között.
5. Az adott résztvevőnek meg kell neveznie egy állatot, amelyik káposztát eszik, például a hernyó. Kezében tartva a zsineget, tovább kell dobnia a gombolyagot egy harmadik személynek a körben.
6. Ennek a harmadik résztvevőnek meg kell neveznie egy állatot, amelyik megeszi a hernyót, például egy madár, vagy ha tud, mondhat egy bizonyos fajta madarat is,

mint például a rigó. Ezt követően tovább kell dobnia a gombolyagot egy negyedik résztvevőnek.

7. Folytassuk a játékot, hogy a gombolyag keresztül-kasul járja a résztvevők által formált kört egészen addig, amíg kialakul egy összevissza átszőtt szövet, az „élet szövedéke".

2. rész

1. Fogjuk az ollót, és kérjük meg a résztvevőket arra, hogy mondjanak konkrét példákat: mi sérti meg az élet szövedékét, például a farmgazdaságok mellett épülő autópályák, vagy a tőkehal túlzott mértékű halászata.
2. Minden egyes példánál ejtsünk egy vágást a hálón.

Feldolgozás és értékelés

Kezdjük a gyakorlat feldolgozását azzal, hogy megkérdezzük a résztvevőket: hogyan érezték magukat, amikor látták, miként semmisül meg az élet szövedéke. Ezt követően folytassuk a beszélgetést a témáról és arról, hogy mit kellene tennünk a környezet megóvása érdekében.

- Mit éreztek a résztvevők akkor, amikor látták, hogy a szövedék fokozatosan megsemmisül?
- Könnyű volt-e megnevezni állatokat és növényeket különböző táplálékláncokban? Mennyire jók a résztvevők ismeretei a természetről?
- Kinek a kötelessége megóvni a környezetet?
- A természet egyensúlya nagyon összetett; nem könnyű előre megjósolni, hogy milyen globális következményei lehetnek az emberi tevékenységeknek. Hogy lehetséges hát döntéseket hozni, hogyan használjuk fel a Föld erőforrásait? Például hogyan hozhatnak döntéseket az emberek arról, kivágjanak-e egy erdőt, hogy gabonát termesszenek a helyén?
- A Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 1. cikke kimondja, hogy „Céljai elérése érdekében minden nép – a kölcsönös előnyök elvén alapuló nemzetközi gazdasági együttműködésből és a nemzetközi jogból eredő kötelezettségeinek a tiszteletben tartásával – szabadon rendelkezik természeti kincseivel és erőforrásaival". Vajon azt jelenti-e ez, hogy az embereknek joguk van a környezet felhasználására?
- Számítunk a környezetünkre, hogy ellát bennünket élelemmel és tiszta levegővel. Egészséges környezet nélkül nem tudnánk élni, ez az élet alapvető feltétele. Vajon legfőbb kötelességünk-e ezért az, hogy tiszteletben tartsuk a környezetet, ami korlátozza a jogunkat a felhasználására? (Másként fogalmazva, kötelességünk tiszteletben tartani mások azon jogait és szabadságait, amelyek a saját, egyéni jogainkat korlátozzák?)

A gyakorlat feldolgozását zárjuk egy ötletrohammal környezetvédelmi szempontból sikeres történetekről. Nem egészen reménytelen a dolog! Rengeteg olyan ember él a világon, aki aktívan dolgozik azért, hogy a környezetet megóvja a jövő generációi számára.

Tanácsok a csoportsegítőknek

Minden egyes táplálékláncnak képet kellene adnia a fennálló és a lehetséges viszonyokról. Ilyen például a fű–bárány–ember esete. Vagy a plankton–bálna lánc. Esetleg a plankton– hering–sertés

Fontos dátumok

március 22.
A víz világnapja

április 22.
A Föld napja

(a sertéseket gyakran tengeri hallal etetik) –ember–tigris lánc! Ne feledjük, hogy amikor egy állat elpusztul, baktériumok bomlasztják a testét, és a felszabadult ásványokat más zöld növények veszik fel. Így az életciklus ismét elölről kezdődik. Ilyen ciklusok milliárdjai képezik az élet szövedékét.

Próbáljuk meg rávenni a résztvevőket arra, hogy gondolkozzanak annyi különböző táplálékláncban, amennyi csak lehetséges. Gondoljanak az erdőkben, hegyekben, mocsaras területeken, lápokon, tavakban, folyókban és tengerekben élő élőlények példáira. A csoportsegítő esetleg beavatkozhat például olyasmi említésével, hogy „most az ásványok bemosódnak a tengerbe, és a tengeri fitoplanktonok (növényi planktonok) felhasználják őket." Vagy hogy a csoport figyelmét a tenger ökoszisztémájától a szárazföldi ökoszisztéma felé tereljük, mondhatjuk például azt, hogy „most a sirály, amelyik megette a parti rákot, elrepült a szárazföld felé, egy farm fölé, ahol elpusztult". Ha egy résztvevő nem tud továbblépni, javasoljuk, hogy kérdezzen meg másokat a csoportban.

A gyakorlat második részében, amikor elvágjuk a madzagot, véletlenszerű vágásokat ejtsünk a szövedék különböző részein. Az első néhány vágás nem fog nagyon különbözni, mivel az összevissza tekert madzag többé-kevésbé egyben marad. Azonban ahogy egyre több vágást ejtünk a szövedéken, az fokozatosan szétesik, és előfordulhat, hogy végül ott állunk egy halom „fenyegetettséggel" a padlón, körülállva emberekkel, amelyek mindegyike egy kicsi, hasznavehetetlen madzagdarabot tart a kezében.

Szintén a második részben, jól fel kell készülnünk néhány vitatott válaszra azt illetően, hogy mi sérti meg a szövedéket. Néhány résztvevő például, aki vegetáriánus, mondhatja, hogy azok az emberek, akik húst esznek, megsértik az élet szövedékét. Tiszteletben kell tartanunk mások véleményét, és kérjük a többi résztvevő véleményét is. Legyünk azonban óvatosak, ne kezdjünk nagy vitába a gyakorlat ezen fázisában; először fejezzük be a játékot, majd azután térjünk vissza a kérdésre a gyakorlat feldolgozásánál.

Próbáljunk nem leragadni a vitában, tartsuk észben, hogy a gyakorlat célja: az emberi tevékenység hatása a környezetre.

A megsemmisült szövedék egy nagyon erőteljes kép. Pontosan ezért fontos, hogy hagyjunk elég időt a folytatásra, amikor egy rövid ötletrohammal vagy vitával megbeszéljük a jelenlegi környezetvédelmi kérdéseket. Hozzáadhatunk a témához javaslatokat is, hogy mit kellene még tenni a környezet megóvása érdekében, ideértve azt is, hogy maguk a résztvevők mit tudnak konkrétan tenni. A globális helyzet valóban aggasztó, de nagyon fontos, hogy a résztvevők ne érezzék reménytelennek az előttük álló feladatot.

Elolvashatjuk a háttér-információk fejezetet, mielőtt feltesszük kérdéseinket az emberi jogok és a környezet viszonyáról.

Ez a gyakorlat különösen alkalmas arra, hogy elvégezzük egy természettudományokkal foglalkozó osztállyal.

Javaslatok a folytatáshoz

A gyakorlatot felhasználhatjuk arra, hogy előkészítse a vitát az emberi jogok és a környezet viszonyáról. Például jó lenne-e, ha volna a környezethez való emberi jog, ahogyan vannak egyéb emberi jogok? Vannak-e a környezetnek más értékei is a már említett, összeadódó értékeken kívül? Van-e értelme az állatoknak jogokat biztosítani?

Az erőforrások fenntartható alkalmazásának fejlesztése politikai akaratot, időt, erőfeszítést és pénzt kíván. Gondoljunk csak bele, mennyivel többet tudnának az országok tenni a környezeti

nevelés, a tudományos kutatás és a gyakorlati környezetvédelem terén, ha nem költenének annyit fegyverkezésre és hadseregre. Ha a csoport tovább szeretné gondolni ezeket a kérdéseket, akkor végezzük el velük a Költségvetés című gyakorlatot.

Javaslatok a résztvevőknek

Keressünk együttműködési lehetőséget helyi környezetvédelmi projektekkel. Lépjünk kapcsolatba az Európai Környezetvédő Ifjúsági Szervezettel, a YEE-vel . Ez a szervezet több mint negyven regionális és önkormányzati ifjúsági szervezet ernyőszervezete, amely a természet és a környezet tanulmányozása és megóvása mellett kötelezte el magát egész Európában. www.ecn.cz/yee/.

Vegyük fel a kapcsolatot egy helyi környezetvédelmi szervezettel, és kérjük meg őket arra, hogy segítsenek megtalálni a módját, hogyan lehetünk környezetbarát fogyasztók.

További információk

A természetben minden mindennel összefügg. Minden élőlény és élettelen dolog ciklusok segítségével kötődik egymáshoz, ilyen például a szénciklus és a vízciklus. A táplálékláncok ezen ciklusok részét képezik. A tápláléklánc akkor kezdődik, amikor egy zöld növény fényenergiát használ fel a napfényből, ásványokat a talajból, és vizet, hogy felépítse a saját táplálékát, hogy éljen és növekedjen. Amikor egy zöld növényt, például a káposztát, megesznek, a leveleiben tárolt ásványok és energia továbbhalad és felhasználódik, például a hernyó számára, hogy éljen és növekedjen. Ahogy minden egyes állat sorban elfogyasztja a másikat, az energia és az ásványi anyag is továbbvándorol a tápláléklánc során. Amikor a tápláléklánc csúcsán álló állat elpusztul, a teste elbomlik, mivel azt „megeszik” a baktériumok. A testben lévő ásványokat felveszik a zöld növények, és máris egy új tápláléklánc kezdődik.

Az internet hatása életünkre

Minden nagyszerű technológiában politikai vagy társadalmi előítélet rejlik.

TÉMÁK

MÉDIA

GLOBALIZÁCIÓ

ÁLT. EMBERI JOGOK

NEHÉZSÉGI SZINT

4. SZINT

CSOPORTLÉTSZÁM

8–50 FŐ

SZÜKSÉGES IDŐ

180 PERC

Témák média, globalizáció, általános emberi jogok

Nehézségi szint 4.

Csoportlétszám 8–50 fő

Szükséges idő 180 perc

A gyakorlatról röviden

A gyakorlat kiscsoportos és plenáris beszélgetéseket tartalmaz, amelyek célja a következő kérdések elemzése:
az internet és a digitális egyenlőtlenség jövője
az internet használata az emberi jogok előmozdítása érdekében

Az érintett jogok
- bármely emberi jog

Célok
- a figyelem felkeltése az internet hatásai, valamint az információhoz való hozzáférés kérdésköre iránt
- a képzelet és a kritikai gondolkodásmód fejlesztése
- az igazságosság és szolidaritás elősegítése olyan emberekkel együtt, akik az emberi jogok érvényesülésén fáradoznak

Szükséges eszközök
- a segédletek másolatai
- nagyméretű papírok és filctollak mindegyik csoport számára
- hely a plenáris és a kiscsoportos munkára

Előkészítés
- Készítsünk másolatokat az 1. számú segédanyagról (Hat lehetőség: jóslatok az internet hatásairól) úgy, hogy egy példányt két résztvevő osszon meg egymás között.
- Készítsünk másolatokat a 2., 3., 4., 5. és 6. számú segédanyagról úgy, hogy az öt csoport minden egyes tagjának jusson egy-egy.

A gyakorlat levezetése

A gyakorlat három részből áll:

1. rész: Bevezetés (10 perc)
2. rész: Az internet hatásának megjövendölése (60 perc)
3. rész: Hogyan lehet az internetet felhasználni az emberi jogok érvényesülésének előmozdítására? (90 perc)

1. rész: Bevezetés (10 perc)

1. Vezessük be a gyakorlatot, magyarázzuk el, hogy szükség lesz a résztvevők képzelőerejére és kritikai gondolkodására. Feladatuk az lesz, hogy próbálják megjósolni

az internet és az új információs technológiák jövőbeni hatásait életünkre és emberi jogi munkára.

2. Gyors bemelegítésként és a közös tudás megalapozásához bocsássunk a csoport rendelkezésére néhány alapvető adatot az internetről, majd kérjük meg őket arra, hogy párokba rendeződve beszélgessenek az internettel kapcsolatos saját tapasztalataikról, használatának előnyeiről és hátrányairól. Körülbelül tíz percet szánjunk erre.

2. rész: Az internet hatásának megjövendölése (60 perc)

1. Osszuk ki az 1. számú segédanyag másolatait. A döntések sarkítása érdekében magyarázzuk el, hogy a forgatókönyveket kifejezetten túlzó módon írták meg.
2. Kérjük meg mindegyik párt, döntsék el, melyik változat a legvalószínűbb, hogy bekövetkezik, és melyik az, amelyik a leginkább valószínűtlen. Erre szánjunk 15 percet.
3. Kérjük meg mindegyik résztvevőt, hogy a plenáris beszélgetésen magyarázzák meg döntésüket. Próbáljuk meg a téma megvitatását a következőképpen összefogni:
   - A legvalószínűbb forgatókönyv(ek).
   - Az információs technológiát is érintő emberi jogok, például a vélemény és kifejezés szabadságához való jog.
   - A digitális egyenlőtlenség.
4. Kérjünk meg egy vagy két résztvevőt, hogy írják fel a kulcsszavakat egy táblára.

3. rész: Hogyan lehet az internetet felhasználni az emberi jogok érvényesülésének előmozdítására? (90 perc)

1. Osszuk a résztvevőket öt csoportba (A–E). Osszuk ki a segédleteket. Az A csoportban mindenki kapjon egy másolatot az A csoport számára készített segédanyagból, a jövőbeni forgatókönyv pesszimista változatából, a B csoportban minden résztvevő kapjon egy másolatot a B csoport számára készített segédanyagból, a jövőbeni forgatókönyv optimista változatából, és így tovább.
2. Adjunk húsz percet a résztvevőknek arra, hogy elolvassák a segédleteket, és hogy megbeszéljék az általános megjegyzéseiket.
3. Kérjük meg a résztvevőket, hogy a papíron levő információkat a gyakorlat 1. részében elhangzott, az internet hatásaira vonatkozó eredményekkel összhangban kezeljék. Különös figyelmet kell fordítaniuk erre, mivel a gyakorlat következő részében ezek az információk fontosak lesznek.
4. Osszuk a résztvevőket új csoportokba. Minden új csoportban öt embernek kell lennie, egy résztvevő az A csoportból, egy a B-ből, egy a C-ből és így tovább.
5. Az új csoportok feladata az lesz, hogy eldöntsék, melyik a három legfontosabb előnye vagy felhasználási területe az internetnek az emberi jogok érvényesülésének előmozdításával kapcsolatban.
6. Javasoljuk a résztvevőknek, hogy kezdésként tegyenek egy gyors kört az információk megosztása céljából, kezdve a C, D és E csoportbéli résztvevőkkel (ők a civil szervezetekről olvastak információkat), ezt kövesse az A, illetve a B csoportbéli résztvevők beszámolója. Ezek után már könnyebb lesz az internet előnyeinek és felhasználási területeinek azonosítása.
7. A résztvevőknek ki kell jelölniük egy személyt, aki az eredményekről táblán számol majd be a plenáris beszélgetésen. A gyakorlat ezen részére szánjunk 35 percet.
8. Az idő leteltével hívjuk a résztvevőket a nagycsoportban történő beszélgetésre, hogy elmondhassák munkájuk eredményeit a többieknek.

Fontos dátumok

május 17.
Távközlési világnap

Feldolgozás és értékelés

A feldolgozást kezdjük a gyakorlatra való visszatekintéssel, azzal, hogy az egyes személyek hogyan vettek abban részt. Ezt követően beszéljük meg, hogy mit tanultak a résztvevők a gyakorlatból.

- A résztvevők mennyit tudtak már az internetről? Mennyit használják az internetet? Mire használják?
- Volt-e digitális egyenlőtlenség a résztvevők között? Milyen hatása volt ennek a jelenlévők gyakorlatban való részvételére? Érezte-e valaki a gyakorlatból kirekesztettnek magát azért, mert nem tudott kellő mértékben hozzászólni a kérdéshez?
- A többi résztvevő ezt a tapasztalathiányt a csoport munkájának hátráltatójaként élte-e meg?
- Melyek az előnyei annak a csoportmunkának, ahol a résztvevők nagyon eltérő tapasztalatokkal rendelkeznek a témáról, és különféleképpen állnak hozzá a kérdéshez?
- Melyek voltak a legérdekesebb dolgok, amelyeket a résztvevők megtanultak az emberi jogi szervezetek munkájáról? Volt-e meglepetés ennek kapcsán?
- Összességében több előnye van-e az internet használatának az emberi jogok érvényesítése kapcsán, mint hátránya?
- Mit tehetünk annak érdekében, hogy felhívjuk a figyelmet a hátrányokra?

Tanácsok a csoportsegítőknek

Becsüljük meg, hogy a résztvevők mennyire ismerik az internetet, hogy a gyakorlatot a megfelelő szinten folytathassuk le.

A gyakorlat feldolgozása során jó ötlet lehet, ha az új információs technológiákhoz való hozzáférés kapcsán a globális és helyi hatásokra is koncentrálunk, azonban fontos arról megbizonyosodnunk, hogy azok a résztvevők is kinyilváníthatják a véleményüket, akik nem rendelkeznek kellő tapasztalattal a témáról, vagy nehezen férnek hozzá az internethez. A csoporton belül előforduló digitális egyenlőtlenség, valamint a különböző tapasztalokkal rendelkező résztvevők által közösen végzett munka célja az, hogy arra ösztönözze az embereket: döntéseik során a kérdéseket lehetőleg több szempont alapján közelítsék meg.

Változatok

A gyakorlatot oly módon is kiterjeszthetjük, hogy az magában foglalja a konszenzusra jutás képességét is a résztvevők között. Ezt a következőképpen érhetjük el:

1. A gyakorlat 1. részében a 4. lépés után (párokban való döntéshozatal) kérjük meg mindegyik párt arra, hogy csatlakozzanak egy másik párhoz, és így négyesben hasonlítsák össze véleményüket, majd jussanak konszenzusra arról, hogy melyik a leginkább valószínű forgatókönyv, és melyik az a változat, amely a legkevésbé valószínű, hogy bekövetkezik. Kérjük meg mindegyik négyes csoportot, hogy írásban fűzzenek egy pár mondatot a legvalószínűbben bekövetkező forgatókönyvhöz a téma kapcsán felmerülő emberi jogokról (például a véleménynyilvánítás szabadságáról). Ennek célja az, hogy azok a csoportok, ahol a konszenzus gyorsan kialakult, érezzenek késztetést arra, hogy közösen gondolkodjanak tovább a kiválasztott forgatókönyvről, és így sokkal inkább magukénak érezzék azt, mielőtt a következő feladatra lépnek (15 perc).
2. Ezt követően kérjük meg mindegyik négyes csoportot, hogy csatlakozzanak egy másik négyes csoporthoz, és így nyolcan hasonlítsák össze véleményüket, majd jussanak

konszenzusra arról, hogy melyik a leginkább valószínű forgatókönyv, és melyik az a változat, amely a legkevésbé valószínű, hogy bekövetkezik. Kérjük meg mindegyik csoportot, hogy válasszanak ki maguk közül egy személyt, aki majd beszámol az eredményekről (15 perc).

Majd folytassuk a gyakorlatot a a kiscsoportok beszámolójával a nagycsoportban.

3. A nagycsoportban kérjük meg a résztvevőket arra, hogy olvassák el a kulcsmondatokat/emberi jogi témákat, és indokolják meg döntésüket. Ösztönözzük a résztvevőket (nem csak azt, aki a beszámolót tartja) arra, hogy reagáljanak
   - a különböző csoportok döntései között fennálló különbségekre és hasonlóságokra,
   - a döntést kiváltó okokra,
   - az internettel kapcsolatos emberi jogi témákra,
   - a kiválasztott forgatókönyv(ek) jelenlegi következményeire.
4. Kérjük meg a résztvevőket arra is, hogy meséljék el, hogyan dolgoztak a csoportmunka során.
   - Megváltoztatták-e a résztvevők a véleményüket a különféle beszélgetések során?
   - Nehezebb volt-e nagyobb létszámú csoportban dolgozni?
   - Kik voltak azok, akik magukhoz ragadták az irányítást a beszélgetések során? (Például azok, akiknek már volt tapasztalatuk az internetről – vagy ellenkezőleg, akik nem rendelkeztek tapasztalattal e téren?)
   - A résztvevők kinyilváníthatták-e szabadon a véleményüket, függetlenül attól, hogy mennyit tudtak az internetről?

Javaslatok a folytatáshoz

Ösztönözzük a résztvevőket, hogy látogassanak el azokra a honlapokra és linkekre, amelyeket a Civil szervezetek tevékenységének bemutatása című segédanyagban soroltunk fel. Ezek után már elvégezhetik a következő feladatokat:

(a) A rendelkezésre álló internetes források segítségével az emberi jogi témák iránti figyelemfelkeltés a közvetlen környezetükben.

(b) Új utak feltérképezése annak érdekében, hogy az internetet az emberi jogi kérdések támogatására is használjuk.

(c) Saját honlap elkészítése, egyéb ifjúsági csoportok kapcsolódó linkek.

Ha a résztvevők érdeklődnek aziránt, hogy hogyan lehet az internetet még inkább felhasználni az emberi jogok ügyének előmozdítására, akkor elvégezhetjük velük az „Amikor eljön a holnap” című gyakorlatot. Ez a gyakorlat az élethez való jogról szól, és olyan anyagokat használ fel, amelyek egy halálra ítélt rab által készített honlapról valók.

Javaslatok a résztvevőknek

Valósítsuk meg a gyakorlat és az értékelés során felmerült ötleteket, vagy aknázzunk ki egyet azon számos lehetőség közül, amelyeket a Civil szervezetek tevékenységének bemutatása című segédanyagban felsorolt honlapok kínálnak.

További információk

A 2001-es Jelentés az Emberi Fejlődésről című ENSZ-dokumentum a digitális egyenlőtlenségre koncentrál; a következő honlapon tekinthető meg: www.undp.org

SEGÉDLETEK

Hat lehetőség: jóslatok az internet hatásairól

1. A VILÁG JOBB LESZ! 2010-re a világon minden ember a világhálón fogja intézni mindenféle ügyét. Az interneten valósul meg a boltok, irodák forgalma; az üzleti tárgyalásokra való utazás teljesen feleslegessé válik. Ily módon olyan sok pénzt spórolunk majd meg, hogy végül minden ingyenes lesz! A háborúknak vége szakad! Mindenki boldog lesz!
2. A VILÁG ROSSZABB LESZ. 2010-re Nyugaton minden ember a világhálón fogja intézni az ügyeit, azonban a fejlett kapitalista társadalmakon kívül élő emberek növekvő milliárdos tömege még mindig szegénységben fog élni. Az ebből adódó egyensúlyhiány világháborúhoz vezet majd, vagy valaki beveti a nukleáris bombát, amelyet az interneten található leírás alapján készített el. Mindenki meghal.
3. AZ EMBEREK ÁTVESZIK AZ INTERNETET. 2010-re az interneten megvalósuló teljes körű kereskedelem azt fogja magával hozni, hogy a kormányzati kontroll lehetetlenné válik. Önmagukat kormányzó kis társadalmak jönnek létre, ahol az emberek „virtuális falvakban" élnek. Mindenki szabad lesz.
4. A KORMÁNYZAT A MAGA ÉRDEKÉBEN FOGJA FELHASZNÁLNI AZ INTERNETET. Ahogyan azt Orwell előre megjósolta 1984 című könyvében, 2010-re a Nagy Testvér valóban mindenkit figyelni fog. Az összes e-mailünket, minden banki adatunkat, mindenféle személyes dolgainkat és vásárlásainkat – mindent feljegyeznek és alaposan átvizsgálnak. Kamerával felszerelt internetes számítógépek fognak figyelni mindenkit a nap 24 órájában. Diktatorikus rendszer jut hatalomra mindenhol. Mindenkit elnyomnak.
5. AZ INTERNET FOKOZATOSAN ELVESZÍTI JELENTŐSÉGÉT. 2010-re a virtuális világ újszerűsége elhalványul. Mindenki úgy fogja intézni az ügyeit, ahogyan azt addig is tette. Már nem lesz szükség arra, hogy az új információs technológiákról mint a szabad véleménynyilvánítás eszközeiről vitatkozzunk. Rengeteg pénzt megspórolunk azáltal, hogy a világhálót figyelmen kívül hagyjuk. A világháló elveszíti jelentőségét.
6. AZ INTERNET ITT MARAD. 2010-re a világon mindenki kapcsolatban fog állni mindenkivel. Ezt a számítógép segítségével érik el az emberek, anélkül mennek majd vakációra, hogy elhagynák a szobájukat, és olyan emberek ezreivel fognak vitázni, akiket még sohasem láttak. Az internet olyannyira áthat majd mindent, hogy a gazdasági fennmaradás egyetlen esélye a világhálóval kapcsolatos teljes stratégia újragondolása lesz.

Forrás: Az emberi jogok és az internet, S. Hicks, E. F. Halpin és E. Hoskins (szerk.), McMillan Press ltd, London, 2000.

A csoport

Jövőbeni forgatókönyvek: pesszimista változat

Neil Postman: Öt gondolat a technológiai változásról

Először is: mindig meg kell fizetnünk a technológia árát; minél nagyszerűbb a technológia, annál többet kell érte fizetnünk.

Másodszor: mindig vannak nyertesek és vesztesek, a nyertesek mindig megpróbálják rábeszélni a veszteseket arra, hogy ők valójában nyertesek.

Harmadszor: minden nagyszerű technológiában ismeretelméleti, politikai vagy társadalmi előítélet rejlik. Néha ez az elfogultság előnyünkre szolgál. Néha nem. A nyomtatott sajtó megsemmisíti a szájhagyományt, a táviratozás által megszűnik a távolság kérdése, a televízió lealacsonyítja a szavak jelentőségét, a számítógép degradálhatja a közösségi életet, és így tovább.

Negyedszer: a technológiában bekövetkező változás nem hozzáadott érték; ez valójában ökológiai dolog, ami azt jelenti, hogy minden mást megváltoztat, ezáltal túl fontossá válik ahhoz, hogy teljesen Bill Gates kezében maradjon.

És végül ötödször: a technológia mitikussá válik; tehát a dolgok természetes rendjeként érzékeljük. Ezáltal sokkal nagyobb mértékben fogja életünket irányítani, mint amennyire szükséges.

(Forrás: Az új technológiák és az emberi lény: Beszélgetve a Hitről az új ezredfordulón című konferencia, Denver, Colorado, 1998. március 27. www.newtech.org/address10-en.htm)

B csoport:

Jövőbeni forgatókönyvek: optimista változat

Sean Kidney: Az internet mint a polgári aktivitás segítője

Véleményem szerint a világháló iránt érdeklődő emberek számára a jövőt illetően optimista a kép. Mint a fontos változások és „felfordulások" általban, a világháló is lehetőségeket kínál – de veszteségekkel is jár. Veszteségként éljük meg például a nyomtatott médiát. Úgy gondolom, hogy ez egy olyan forradalom, amelyben az egyének számára biztosított hatalmas térnek hatása lesz, mivel helyet ad azoknak az embereknek, akiknek megvan a mondanivalójuk – és van tér az információszerzésre is. Az újdonságok általában eltűnnek egy forradalomban, itt azonban nem.

Egyik reményem, hogy az internet megkönnyíti a polgári aktivitást, és elvezet egy másfajta demokráciához. Úgy vélem, ez elég fontos mindannyiunk számára, ha megbizonyosodunk afelől, hogy a társadalmi megosztottság nem fog tovább növekedni, különösen az elkövetkező tíz évben nem, illetve addig, amíg a világ többi része lassan fel nem zárkózik a forradalomhoz. Össze kell fognunk, nem csupán nemzeti szinten, de globálisan is annak érdekében, hogy e különös forradalom jövőjét segítsük.

Aki tud olvasni, annak a következő lépcsőfok a tudás felé az információkhoz való hozzáférés, vagyis hozzájutás az olvasni való anyagokhoz, például egy könyvtár. Gondoljunk bele, milyen lehet egy forradalmi közösségi könyvtár a kultúránkban. A világháló ígérete természetesen egy globális könyvtár.

(Forrás: A Kiadók Új-Dél-Walesi Társasága nevű szervezethez intézett beszéd, 1999. április, online.socialchange.net.au)

C csoport: Civil szervezetek tevékenységének bemutatása: az Amnesty International (www.amnesty.org)

Az 1961-ben alapított Amnesty International a következő célok eléréséért küzd: valamennyi, lelkiismereti okok miatt fogságban tartott fogoly szabadon bocsátása; korrekt és késedelem nélküli eljárás biztosítása minden politikai fogoly számára; a halálbüntetés, kínzás és a bebörtönzöttekkel szemben alkalmazott egyéb embertelen és megalázó bánásmód eltörlése; a politikai gyilkosságok és az „eltüntetés" gyakorlatának megszüntetése; valamint a kormányzat vagy ellenzéki csoportok által elkövetett emberi jogsértésekkel való szembenállás. Az Amnesty Internationalnek 162 országban és tartományban körülbelül egymillió tagja és támogatója van. A szervezet tevékenysége a nyilvános demonstrációktól a levélírásig, az emberi jogi képzéstől a jótékony célú koncertekig, bizonyos kérdések esetén az egyéni ügyek kapcsán benyújtott folyamodványoktól a globális kampányokig terjed.

A szervezet bármely kormányzattól, politikai meggyőződéstől vagy hitvallástól független, és pártatlan. Az Amnesty International működését a tagok hozzájárulásaiból és adományaiból finanszírozzák. A szervezet honlapja kampányszervezési segédanyagot, a tisztességes bírósági eljárásra vonatkozó segédanyagot is tartalmaz, valamint segítségével részt lehet venni kampányokban, fontos felhívásokat lehet kapni mobiltelefonon keresztül, SMS-üzenet formájában, és képeslapokat is lehet küldeni a kínzás eltörlése érdekében.

Példák az Amnesty International tevékenységére

Az 1960-as évek végén néhány félreértés és a rossz publicitás hatására az Amnesty International elfogadta azt a szabályt, miszerint a szervezetben dolgozó embereknek csak a saját országukon kívül eső ügyekkel szabad foglalkozniuk. A szervezet munkájának nagy részét még ma is önkéntesek végzik. Leveleket írnak azon kormányzatoknak, ahol megsértik az ellentétes nézőpontokat képviselők emberi jogait bebörtönzésekkel, zaklatással, fenyegetésekkel, testi bántalmazással, kínzással, „eltüntetésekkel" vagy politikai okból elkövetett gyilkossággal. Jelen vannak nyilvános rendezvényeken, ahol információt szolgáltatnak a lelkiismereti okokból fogva tartottak helyzetéről és emberi jogi kérdésekről. Demonstrációkat szerveznek, írnak a sajtóba, „levélíró" csoportokat hoznak létre templomok, zsinagógák, mecsetek környezetében; a lehető legtöbbféleképpen használják ki képzelőerejüket és intelligenciájukat.

Az Amnesty International sohasem tartja kizárólagosan saját érdemének a bebörtönzöttek szabadon bocsátását. A szabadon bocsátások sok tényezőtől függenek, ennek egy példája a családtagok és barátok cselekedetei (gyakran kockázatvállalásai is). Sok szabadon bocsátott fogoly mégis azon a véleményen van, hogy az Amnesty International publikációi és az általuk írott levelek nagyon fontosak voltak a szabadon bocsátásuk szempontjából.

1977-ben tevékenységéért az Amnesty International megkapta a Nobel-békedíjat. Az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozatá*nak 50 éves évfordulójára szervezett Get up! Sign up! mottójú aláírásgyűjtő kampánya kapcsán világszerte 13 millió ember tett ígéretet arra, hogy támogatja a nyilatkozatot. 2001-ben a szervezet Állítsuk meg a kínzást! honlapja elnyerte az e-mail legjobb felhasználásáért odaítélt Forradalmi Díjat (Revolution Award) (www.stoptorture.org).

D csoport

Civil szervezetek tevékenységének bemutatása: Derechos Human Rights (www.derechos.org)

A Derechos Human Rights emberi jogi szervezetet 1995-ben alapították; valószínűleg ez volt az első internet alapú emberi jogi szervezet. A spanyol testvérszervezetével, az Equipo Nizkorral együtt, a Derechos azzal a gondolattal indult útjára, hogy az internetben benne rejlik a lehetőség, hogy a leghatékonyabb eszköze legyen az emberi jogok megsértése elleni küzdelemnek a világon mindenütt, illetve annak, hogy az emberi jogi szervezetek világszerte hallathassák hangjukat. A Derechos elsősorban latin-amerikai emberi jogi szervezetekkel működik együtt; célja, hogy pontos és friss információkat szolgáltasson az emberi jogi kérdésekről a világ országaiban, valamint az, hogy lehetőséget biztosítson a segítségnyújtásra. A szervezet tevékenységi körébe tartozik ezen kívül még emberi jogi levelezőlisták koordinálása, online emberi jogi újság szerkesztése, az eltűnt személyek emlékének és igazságuknak a megőrzése. A Derechos honlapja egyéb emberi jogi szervezetekhez vezető linkeket is tartalmaz.

Egy példa a Derechos tevékenységére

1998-ban a 21 éves Javier Vildoza a következő állításokat olvasta a Derechos honlapján: „Vildoza, Jorge (alias) 'Gaston', főhadnagy, GT332 alvezér, (…) jelenleg katonaszökevény, Angliában él; valószínűleg elrabolta és magával vitte Cecilia Vinas fiát, aki 1977-ben, szeptember közepén született." Javier rájött, hogy az a férfi, akit az apjának hitt, valójában egy emberi jogok megsértésével vádolt személy, és ez a férfi elrabolt egy gyermeket ugyanakkor, amikor ő született a Tengerészeti Mérnökiskolában, egy hírhedt koncentrációs táborban, az argentin diktatúra alatt. Javier volt Cecilia Vinas és Hugo Reinaldo Penino fia, azonban az Jorge Vildoza elvitte őt magával; akit később 60 rendbeli kínzással és gyilkossággal vádoltak. A fiú Javier Gonzalo Vildoza Grimaldóként szerepelt a nyilvántartásokban, Vildoza és felesége saját gyermekükként nevelték fel őt, és sohasem mondták el neki az igazságot a valódi szüleiről.

A Derechos és az eltűnt személyek honlapján való böngészés során Javier felfedezte, hogy a valódi szülei még mindig az eltűnt személyek listáján szerepelnek, az igazi nagyszülei pedig már több mint húsz éve próbálják őt megtalálni. 1998-ban a fiú találta meg őket. A ráeszmélés arra, hogy ki is volt ő, és mit tett az apja, arra kényszerítette, hogy írjon az argentin hatóságoknak, és DNS-vizsgálatot kérjen. Az eredmény döntő bizonyítékként szolgált: ő volt Cecilia Vinas és Hugo Reinaldo Penino fia. Javier azóta a valódi nagyszüleivel él. A fiú története rámutat arra, hogy az online aktivista mozgalom előre meg nem mondható eredményekkel járhat, és messze túlteljesítheti az elvárásokat. Amikor az eltűnt személyek honlapját kitalálták, a cél az volt, hogy az eltűnt személyek emlékét megőrizzék, és hogy leleplezzék az eltűnésükért felelős személyeket Latin-Amerikában és mindenütt a világon. Sohasem gondoltak rá, hogy a honlap segíthet eltűnt személyek gyermekeinek az igazság kiderítésében.

(Forrás: Michael Katz-Lacabe és Margarita Lacab: Online emberi jogi tevékenység: a Derechos születése a kibertérben. in:, S. Hicks, E. F. Halpin és E. Hoskins (szerk.: Az emberi jogok és az internet McMillan Press ltd, London, 2000.

E csoport

Civil szervezetek tevékenységének bemutatása: Human Rights Watch (www.hrw.org)

A Human Rights Watch független civil szervezet, amelynek működését világszerte magánszemélyek és alapítványok hozzájárulásaiból finanszírozzák. A szervezetet 1978-ban Helsinki Watch néven alapították (mai nevén Human Rights Watch/Helsinki), feleletképpen egy támogatást kérő felhívásra, amelyet hadrendbe sorakozott moszkvai, varsói és prágai helyi csoportok* tettek közzé; a cél az volt, hogy ellenőrizzék a helsinki egyezményekben megfogalmazott emberi jogi rendelkezések betartását.

A szervezet nem fogad el sem közvetett, sem pedig közvetlen kormányzati támogatást. A Human Rights Watch tevékenységének célja, hogy véget vessen az emberi jogok sérelmére elkövetett cselekményeknek, ideértve a tömeges kivégzéseket; a kínzást; az önkényes fogva tartást; a véleménynyilvánítás szabadságának, az egyesülési, gyülekezési jognak és a vallásszabadságnak a korlátozását; az eljárások során alkalmazott erőszakot; valamint a faji, nemi, nemzeti vagy társadalmi eredetre vonatkozó és vallási diszkriminációt.

A Human Rights Watch információt szolgáltat az emberi jogok sérelmére elkövetett cselekedetekről annak érdekében, hogy a kormányzatot kínos helyzetbe hozza saját állampolgárai és a nemzetközi közösség előtt. A szervezet emellett sürgeti a katonai, gazdasági és diplomáciai segítség megvonását azoktól a kormányzatoktól, amelyek rendszeresen megsértik az emberi jogokat.

Három példa a Human Rights Watch tevékenységére:

A Nemzetközi Büntetőbíróság: a Human Rights Watch oroszlánrészt vállalt az intézmény létrehozásában. A Nemzteközi Büntetőbíróság olyan állandó bíróság, amely vád alá helyezi azokat, akik a legsúlyosabb emberi jogi bűncselekményeket követték el, tekintet nélkül arra, hogy hol történt a bűncselekmény. A közvélemény által gyakorolt nyomás, és kormányzati, valamint civil társadalmi szervezeteknek az ügy érdekében tett erőfeszítései következtében 114 kormányzat értett egyet a Nemzetközi Büntetőbíróságot megalapító szerződéssel, és 21 kormányzat ratifikálta is azt.

Csecsenföld: a Human Rights Watch volt az egyetlen nemzetközi emberi jogi csoport, amely folyamatosan a csecsen határon állomásozott az orosz offenzíva idején, és információt szolgáltatott. Ez odáig vezetett, hogy az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága elfogadta az oroszok csecsenföldi magatartását és törekvéseit elítélő határozatot. A döntés következtében – történetében először –a Bizottság elítélte az ENSZ Biztonsági Tanácsa öt állandó tagjának egyikét.

Koszovó: a Human Rights Watch fontos kutatómunkát végzett Koszovóban, még jóval a NATO bombázó hadjárata előtt. Az első, könyvhosszúságú jelentését Koszovóról 1990-ben jelentette meg a szervezet, és az 1990-es években folyamatosan figyelemmel kísérte a fejleményeket. Az 1998-ban és 1999-ben a tömeges mészárlások kapcsán készült helyszíni vizsgálatok eredményei, a feltárt tények és dokumentumok rendre az újságok címlapjára kerültek szerte a világon.

** Lásd a kelet-európai ellenzéki mozgalmak, különösképpen a Karta '77 mozgalom történetét (a szerk.)*

Azt nézd, mire képes!

Azt nézd, hogy mire képes, és ne azt, hogy mire nem!

TÉMÁK

DISZKRIMINÁCIÓ

SZOCIÁLIS JOGOK

SPORT

NEHÉZSÉGI SZINT

3. SZINT

CSOPORTLÉTSZÁM

6–36 FŐ

SZÜKSÉGES IDŐ

120 PERC

Témák diszkrimináció és idegengyűlölet, szociális jogok, sport

Nehézségi szint 3.

Csoportlétszám 6–36 fő

Szükséges idő 120 perc

A gyakorlatról röviden

A gyakorlat célja, hogy elősegítse a fogyatékosok helyzetének megismerését.

Fő témák:

- A fogyatékosok társadalmi integrációjának akadályai
- A fogyatékosok jogainak mint alapvető emberi jogoknak az elfogadása

Az érintett jogok

- a diszkrimináció tilalma
- az egyenlő bánásmódhoz való jog
- a szociális biztonsághoz való jog

Célok

- A fogyatékosok mindennapi gondjainak és szükségleteinek megismertetése
- a szükségletek kielégítését szolgáló megoldások kidolgozása
- a megértés és a szolidaritás támogatása

Szükséges eszközök

A bevezetőhöz:

- papírlap és toll minden résztvevőnek

A 2. részhez, páronként:

- táska vagy szatyor, amelybe tegyünk bele egy káposzta- vagy salátalevelet, egy ceruzát, egy krétát, egy falevelet (bármilyen fáról), egy színes papírt és egy dobozos üdítőt
- kendő, amellyel beköthetjük a párunk szemét
- papírlap, toll

A 3. részhez, páronként:

- egy szerepkártya
- papírlap, toll

A 4. részhez:

- kerekesszékek, minden nyolc főre egy darab
- elegendő hely egy akadálypálya kialakításához (amennyiben van rá lehetőség, úgy egy másik teremben vagy az udvaron)
- akadályok, például asztalok, székek, sok újság a földre, farakás stb.
- nagy papírlap és filctollak
- óra vagy stopper

Előkészítés

- Írjuk meg a szerepkártyákat. Használhatjuk a játék által javasoltakat, de kitalálhatunk újakat is.

- Amennyiben megoldható, készítsük el előre az akadálypályát egy másik teremben vagy az udvaron (ez utóbbi még jobb, hiszen ott még izgalmasabb lehet a játék). Ha bent maradunk, akkor építsünk székek és asztalok határolta szűk utakat, a pályát pedig próbáljuk nehéz tereppé alakítani fadarabok és újságpapírok segítségével.

A gyakorlat levezetése

A gyakorlat négy részből áll: 1. rész: bevezetés, 2. rész: séta bekötött szemmel, 3. rész: jelbeszéd (mutogatás), 4. rész: kerekesszékes verseny.

1. rész: Bevezetés (10 perc)

1. Magyarázzuk el, hogy a gyakorlat három fő fogyatékosságra épül: vakság, siketnémaság, mozgáskorlátozottság.
2. Kérjük meg a résztvevőket, hogy gondolják végig azt, milyen bánásmódban szeretnének, illetve nem szeretnének részesülni, ha ők lennének fogyatékosok. Kérjük meg őket, hogy írják le ezt címszavakban.
3. Ezután kérjük meg őket, hogy arról is írjanak néhány gondolatot, mitől félnének a legjobban, ha ők lennének fogyatékosok.
4. Ha elkészültek, kérjük meg őket, hogy fordítsák meg a papírjukat, majd folytassuk a 2. résszel.

2. rész: Séta bekötött szemmel

1. Kérjük meg a résztvevőket, hogy alkossanak párokat. Osszuk ki a kendőket. Minden pár egyik tagja a vak szerepét tölti be, a másik pedig a segítője lesz. A segítők feladata, hogy egész idő alatt ügyeljenek párjuk épségére és biztonságára. Csakis a másik biztonságához kapcsolódó egyszerű kérdésekre válaszolhatnak, és ekkor is csak igennel vagy nemmel.
2. Kérjük meg a segítőket, hogy sétáljanak a párjukkal 5 percig, lehetőleg a lépcsőn és az udvaron is.
3. Amikor visszajönnek a terembe, kérjük meg a segítőket, hogy vezessék a párjukat a székhez, amelyen már várja őket egy meglepetés – a táska.
4. A „vak" résztvevőknek ki kell találniuk, hogy mi van a táskában, a segítőknek pedig le kell írniuk, hogy társuk mit talált.
5. Ezután kérjük meg a „vak" résztvevőket, hogy vegyék le a kendőt, és nézzék meg a tárgyakat. Hagyjunk egy kis időt arra, hogy a párok megbeszéljék a játékkal kapcsolatos érzéseiket.
6. Végül várjunk néhány percig, amíg a résztvevők kilépnek a szerepükből, majd lépjünk tovább a 3. részhez.

3. rész: Jelbeszéd

1. Kérjük meg a párokat arra, hogy cseréljenek szerepet. Akik eddig segítők voltak, azok „siketnémák" lesznek, a párjuk pedig felváltja őket a segítő szerepében.
2. Adjunk minden „siketnémának" egy szerepkártyát, amelyet nem mutathatnak meg a párjuknak. Adjunk papírt és tollat a segítőknek.
3. Kérjük meg a „siketnémákat", hogy magyarázzák el a problémájukat a segítőjüknek úgy, hogy közben nem beszélhetnek, nem írhatnak, és nem rajzolhatnak. A segítők jegyezzék fel, hogy szerintük miről van szó.
4. Amikor a „siketnéma" résztvevő úgy érzi, hogy már mindent elmutogatott, kérjük

meg, hogy mutassa meg a szerepkártyát a segítőjének. Adjunk nekik időt arra, hogy megbeszéljék a játékkal kapcsolatos érzéseiket, benyomásaikat és félelmeiket.

4. rész: Kerekesszékes verseny

1. Mutassuk meg a pályát a résztvevőknek. Az nyer, aki a legrövidebb idő alatt megy végig rajta, aki viszont nekiütközik valaminek, az büntetést kap.
2. Írjuk fel az eredményeket egy nagy papírlapra.
3. Miután mindenki kipróbálta, tartsunk rövid szünetet, majd folytassuk az értékeléssel.

Feldolgozás és értékelés

Beszéljük meg közösen a 2., a 3. és a 4. részt, majd nézzük meg, hogy a résztvevők mit tudtak a gyakorlat elején, és mit tanultak a gyakorlatnak köszönhetően.

1. Kezdjük a bekötött szemmel végzett sétával. Tegyük fel az alábbi kérdéseket az egész csoportnak:
   - Hogyan érezték magukat a gyakorlat során?
   - Mi volt a legnehezebb? Mi volt vicces? Mi volt ijesztő?
   - Nehéz volt-e megbízni a másikban, illetve nehéz volt-e megbízhatónak lenni?
   - Hány tárgyat sikerült azonosítani a táskában? Ehhez melyik érzékszervüket használták a „vakok"? Hányan merték megkóstolni a dobozos üdítőt?
2. Folytassuk a 2. résszel, a jelbeszéddel:
   - Hogyan érezték magukat a résztvevők a gyakorlat során?
   - Mi volt a legnehezebb? Mi volt vicces? Mi volt ijesztő?
   - Zavarta-e a „néma" résztvevőket az a tudat, hogy nem értik őket?
   - Zavarta-e a segítőket az a tény, hogy nem mindent értenek?
3. Ezután beszéljük meg a kerekesszékes versenyt:
   - Hogyan érezték magukat a résztvevők egy olyan helyzetben, ahol sokkal nehezebben mozognak?
   - Mi volt a legnehezebb? Mi volt vicces? Mi volt ijesztő?
4. Folytassuk azokkal a félelmekkel és elvárásokkal, amelyeket a résztvevők a gyakorlat elején fogalmaztak meg. Kérjük meg őket arra, hogy olvassák át, amit akkor írtak, majd válaszoljanak az alábbi kérdésekre:
   - Voltak-e olyan félelmeik, amelyek beigazolódtak a gyakorlat során?
   - Hogyan próbáltak segíteni a párjuknak?
   - Hogyan fogadta a párjuk a felkínált segítséget?
   - Könnyű volt-e eldönteni, hogy mikor és mennyit segítsenek?
5. Mitől féltek a résztvevők a legjobban, amíg fogyatékosok voltak? Min alapultak ezek a félelmek? Voltak-e olyanok, akik attól féltek, hogy esetleg baleset vagy betegség következtében válnak fogyatékossá?
6. Mi volt a legmeglepőbb, amit a gyakorlat során tudtak meg?
7. Ismernek-e valakit, aki vak, siketnéma vagy kerekesszékkel közlekedik? Milyen társadalmi életet élnek? Hogyan viselkednek velük mások?
8. Gondoljuk át, hogy a közelünkben található épületeket és utcákat a fogyatékosok igényeinek megfelelően alakították-e ki (akadálymentesítették-e).
9. Mit lehetne, és mit kellene tenni azért, hogy a fogyatékosok minden esetben egyenlő bánásmódban részesüljenek?

10. A fogyatékosok jogai is az emberi jogok kategóriájába tartoznak? Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló Egyezmény mely jogai kapcsolódnak szorosan az adott témához?
11. Mit tehet az iskolánk/egyesületünk/ifjúsági csoportunk azért, hogy a fogyatékosok minden esetben egyenlő bánásmódban részesüljenek?

Tanácsok a csoportsegítőknek

A 4. rész (kerekesszékes verseny) ne legyen hosszabb 2-3 percnél – különösen, ha csak két vagy három kerekesszék áll a rendelkezésünkre –, mert a résztvevőknek várniuk kell, és elunják magukat. Béreljünk kerekesszéket a helyi kórháztól, vagy egy olyan szervezettől, amely rászorulóknak ad bérbe ilyen eszközt. Ha nem sikerül, akkor találjunk más megoldást arra, hogy jelentősen nehezítsük a résztvevők mozgását. Például kérjük meg őket, hogy vegyenek fel óriási gumicsizmát kacsalábra.

A gyakorlat menete nagyban függ a csoporttól. Tegyük világossá számukra, hogy valós helyzeteket fognak átélni, amelyekben megtapasztalhatják, hogy milyen érzés fogyatékosnak lenni. Magyarázzuk el, hogy nem mások kifigurázása vagy megbántása a cél. Fontos, hogy természetesen viselkedjenek, és hogy ne essenek túlzásokba. Mondjuk el azt is, hogy időnként ügyetlennek és bizonytalannak érezhetik magukat, de hogy semmi veszélyes vagy ártalmas nem történik majd velük.

Amennyiben nincs mód arra, hogy a gyakorlat mindegyik részét kipróbáljuk, válasszunk ki egy vagy két részt. A tapasztalatok szerint a bekötött szemmel történő séta a leghatásosabb, ezért ebben az esetben érdemes ezt a részt alkalmazni. Fontos, hogy a párok szerepet cseréljenek, így mindketten megtapasztalhatják, hogy milyen érzés fogyatékosnak lenni. Ne felejtsük el, hogy ebben az esetben egy másik táskát is meg kell tölteni különböző tárgyakkal.

Jóllehet a gyakorlat komoly, mégis fel kell készülnünk vicces helyzetekre is. Nincs ezzel semmi baj. Csak akkor avatkozzunk be, ha a résztvevők veszélyes dolgokat művelnek, vagy ha viccelődnek a fogyatékosokon. Térjünk vissza ezekre a helyzetekre az értékelés során, és tegyük fel a következő kérdéseket: Mikor viccelődnek az emberek a fogyatékosokon? Ki tesz ilyet és miért? Mikor lehet viccelődni? Hol a határ humor és megbántás között?

Változatok

Másfajta – kevésbé látványos – fogyatékosságot is beépíthetünk a gyakorlatba, mint például a tanulási vagy nyelvi nehézségeket. Mindez a csoport jellegén és érdeklődésén múlik.

Arra is van lehetőség, hogy egy adott korosztályhoz kapcsolódó fogyatékosságot jelenítsünk meg. Így például segítséget nyújthatunk a fiataloknak ahhoz, hogy jobban megismerjék az idősek helyzetét és életét, illetve egy méltó élet meglévő, avagy hiányzó feltételeit.

Javaslatok a folytatáshoz

Amennyiben a gyerekek jogairól szól a gyakorlat, úgy feltétlenül nézzük át A Gyermekek Jogairól szóló Egyezmény 23. paragrafusát. Ez ugyanis rögzíti, hogy a fogyatékos gyermekek olyan speciális ellátásra, oktatásra és képzésre jogosultak, amelyek azt a célt szolgálják, hogy teljes értékű életet élhessenek. Kérdezzük meg a résztvevőket, hogy élnek-e a környezetükben (esetleg a családban) fogyatékosok. Tudják-e, hogy milyen segítséget kapnak? Vannak-e megváltozott

Fontos dátumok

december 3.
A fogyatékosok nemzetközi napja

képességű gyerekek az egyesületben vagy az iskolában? Úgy élnek-e, mint a többi gyerek? Ha nem, miért?

Amennyiben a csoport szívesen foglalkozna a diszkrimináció más formáihoz kapcsolódó kérdésekkel, mint például a faji alapon történő diszkriminációval, akkor folytassuk a Válasz a rasszizmusra című gyakorlattal.

Javaslatok a résztvevőknek

Úgy is kipróbálhatjuk a gyakorlatot, hogy a résztvevők választanak ki egy támogatásra szoruló csoportot, és megvizsgálják, hogyan kellene, illetve hogy ők hogyan tudnának segíteni nekik. Ötleteket meríthetünk a kézikönyvnek A cselekvés című fejezetéből is.

Fontos, hogy együttműködjünk olyan szervezetekkel, amelyek maguk is fogyatékosokkal foglalkoznak. Végül pedig a gyakorlatok során mindig azokból a szükségletekből induljunk ki, amelyeket maguk a fogyatékosok fogalmaztak meg.

További információk

A fogyatékosokat megillető szolgáltatások és ellátások rendszere minden országban más és más. Ez sokak szerint az adott ország gazdasági helyzetétől függ, de valójában inkább azzal magyarázható, hogy nem mindenhol játszik kulcsszerepet az egyenlő bánásmód, illetve a társadalmi szolidaritás elve. Például a hallókészülékek árát egyes országokban fedezi a társadalombiztosítás, máshol azonban nem. Különbözőek lehetnek a siketeknek nyújtott speciális telekommunikációs szolgáltatások is, vagy például a kerekesszékeket is csak bizonyos országokban fizeti az állam.

A fogyatékosokkal szembeni diszkriminációról a Háttér-információk a diszkriminációról és az idegengyűlöletről című részben találhatók további információk.

A paralimpiáról a Háttér-információk a sportról és az emberi jogokról című részben olvashatunk bővebben.

Megjegyzés: A fent bemutatott gyakorlat ötlete dr. Mádai Mónikától, a Közös Sors Egyesület elnökétől származik. Az egyesület célja a fogyatékosok társadalmi integrációjának elősegítése. Dr. Mádai Mónika tagja az Országos Fogyatékosügyi Tanácsnak is, amely Magyarországot képviseli a Nemzetközi Rehabilitációs Szervezetben, amely a különböző országokban működő, fogyatékosokkal foglalkozó szervezeteket tömöríti nemzetközi szinten. Ezenkívül nemzetközi ifjúsági képző, illetve a téma által személyesen is érintett, mivel születése óta fogyatékos.

SEGÉDLETEK

1. szituáció

Magyarázza el a barátjának, hogy bőrfejűek támadták meg a parkban, elvették a táskáját, és leütötték. Kérdezze meg, hogy hol van a rendőrség.

Nem beszélhets, nem írhats, és nem rajzolhat!

2. szituáció

A helyszín egy ebédlő: az iskola vagy éppen az Európai Ifjúsági Központ étterme. Magyarázza el a szakácsnak, hogy nem ehet bolognai spagettit, mert vegetárius . Ráadásul nemcsak húst nem eszik, hanem tejterméket (tejet, tojást, sajtot) sem fogyaszt.

Nem beszélhet, nem írhat, és nem rajzolhat!

Bejöhetek?

Menekült, menj haza! – Menne, ha tudna.

Témák: emberi biztonság, diszkrimináció és idegengyűlölet, béke és erőszak

Nehézségi szint: 3.

Csoportlétszám: 6–20

Szükséges idő: 60 perc

A gyakorlatról röviden:

Ez a szerepjáték egy csoport menekültről szól, akik egy másik országba próbálnak átjutni. Témák:

- a menekültek helyzete
- a menekültstátus megadásának vagy megtagadásának társadalmi és gazdasági indokai

Az érintett jogok:

- az üldözés elől meneküléshez való jog
- a menekültek azon joga, hogy ne küldjék őket vissza saját országukba, ahol üldöztetés vagy halál vár rájuk
- az azonos elbíráláshoz való jog

Célok:

- a menekültek jogaival kapcsolatos tudás és tapasztalatok megszerzése
- annak megértése, hogy milyen érvek alapján léphetnek be a menekültek egy országba vagy mi alapján tagadják meg belépésüket
- szolidaritás ébresztése azok iránt, akik otthonuk elhagyására kényszerülnek

Szükséges eszközök:

- szerepkártyák
- kréta és/vagy bútorok a határátkelőhely kialakításához
- papír
- tollak

Előkészítés:

- résztvevőnként egy információs lap
- egy-egy szerepkártya minden határőrnek*, menekültnek és megfigyelőnek
- a helyszín kialakítása: húzzunk például egy vonalat a padlóra, amely a határt jelzi, vagy rendezzük el úgy a bútorokat, hogy azok az átkelőhelyet szimbolizálják. Egy asztal jelképezheti pl. a határőrök pultját, készíthetünk jeleket, feliratokat a beutazás, illetve a vámeljárás szabályairól, stb.

A gyakorlat levezetése

1. Magyarázzuk el, hogy ez egy szerepjáték, amelyben menekültek egy csoportja megpróbál beutazni és biztonságot találni egy idegen országban.
2. Először is gyűjtsük össze, hogy mit tudunk a menekültekről. Pontokba szedve írjunk fel mindent egy nagy papírra, hogy a megbeszélés során később tudjunk rá hivatkozni.

Fontos dátumok

június 20.
A menekültek világnapja

3. Mutassuk meg a résztvevőknek a helyszínt, és olvassuk fel a következő szöveget: „Sötét, hideg és esős éjszaka van az X és Y ország közötti határon. Egy nagyobb csoport menekült érkezett a háborús X országból, és Y országba szeretnének beutazni. Éhesek, fáradtak és fáznak. Nagyon kevés a pénzük, az útleveleiken kívül nincs más papírjuk. Y ország határőrei különböző álláspontonvannak: egyesek beengednék a menekülteket, mások nem. A menekültek reménytelen helyzetben érzik magukat, különböző érvekkel próbálják meggyőzni a hivatalos szervek képviselőit."
4. Osszuk a résztvevőket egyenlő csoportokba. Az egyik csoport az X országból érkező menekülteket játssza, a második csoport a határrendészeti szervek képviselőit, a harmadik csoport tagjai megfigyelők lesznek.
5. Kérjük meg a „menekülteket" és a „határőröket" arra, hogy dolgozzák ki a szerepeiket és az érveiket. Osszuk ki a segédleteket, és adjunk nekik 15 percet a felkészülésre.
6. Kezdjük el a szerepjátékot. Saját belátásunk szerint vessünk véget a játéknak, de nagyjából tíz perc elegendő.
7. A megfigyelőknek adjunk öt percet, hogy rendszerezzék jegyzeteiket.

Feldolgozás és értékelés

Kezdjük azzal, hogy szót adunk a megfigyelőknek, mondják el észrevételeiket. Ezután a szereplők mondják el, milyen érzés volt menekültnek, illetve határőrnek lenni, majd nyissuk meg az általános vitát:

- Mennyire részesültek tisztességes elbánásban a menekültek?
- A menekülteknek védelmet biztosít az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozatá*nak 14. cikke és a menekültek jogállásáról szóló 1951-es Egyezmény is. A gyakorlatban biztosították-e a menekültek számára a védelemhez való jogot? Ha igen, miért és hogyan, ha nem, miért nem?
- Van-e joga egy országnak menekülteket visszafordítani?
- Gondoljuk meg, hogy mi magunk vajon megtennénk-e ezt, ha pl. a határrendészeti szerv képviselői lennénk? Mit tennénk, ha tudnánk, hogy otthon halál vár rájuk?
- Milyen jellegű akadályokkal találkoznak a menekültek a hazánkba való belépés után?
- Mit lehetne tenni a menekültek befogadásával kapcsolatos problémák enyhítésére, megoldására?
- Vannak-e a résztvevők országában internáltak? Esetleg valamelyik szomszédos országban?
- Melyek a legfontosabb teendők a menekültek számának csökkentése érdekében?

Tanácsok a csoportsegítőknek

A bevezető ötletroham segít, hogy lássuk, mi az, amit a résztvevők már tudnak a menekültekről, azokról az okokról, amelyek az otthonuk elhagyására kényszerítették őket; arról, hogy mely országokból jönnek, és mely országokba tartanak. Ezek ismerete segít a feldolgozó beszélgetés és értékelés levezetésében, továbbá annak megállapításában, hogy milyen kiegészítő információkra lesz szükség.

Gondoljuk végig, mi a teendő, ha a csoportban van olyan, aki maga is menekült. Valószínűleg nem lenne célszerű, ha itt is a menekültek csoportjába kerülne, hiszen fűződhetnek fájdalmas emlékei a történtekhez.

A három csoportnak nem feltétlenül kell azonos számú tagból állnia. Dönthetünk például úgy, hogy csak három-négy megfigyelő van, a többiek mind aktív szereplők.

A megfigyelők megkaphatják a háttér-információt tartalmazó anyagokat is, amelyekből fölkészülhetnek, mialatt a többiek a szerepüket készítik elő.

A helyszín egy sötét, hideg és esős éjszaka. Ha mód van rá, teremtsünk hasonló körülményeket, tehát kapcsoljuk le a villanyt, nyissuk ki az ablakot, stb. Még jobban elbizonytalaníthatjuk a menekülteket, ha a határállomás feliratai, utasításai ismeretlen (vagy kitalált) nyelven merednek rájuk. Ebben az esetben ne felejtsük el a határrendészeti szerv képviselőit beavatni a feliratok jelentésébe.

Megjegyzés: Ez a gyakorlat az *Első lépések: Az emberi jogi képzés kezdetei* című kézikönyvből származik. A *Menekült, menj haza! – Menne, ha tudna* mottó az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága egyik kampányának jelszava volt.

Változatok

Játsszuk el újra a gyakorlatot, de fordított szereposztásban. A megfigyelők ez esetben különösképpen figyeljenek az első és a második játék közötti különbségekre. Foglalkozzanak kiemelten azokkal a momentumokkal, amelyek a menekültek jogainak védelmére vonatkoznak.

Újrajátszhatjuk úgy is a gyakorlatot, hogy valaki az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága X országbeli képviselőjeként van jelen.

Tanórai keretek között folytathatjuk úgy is, hogy adatokat gyűjtünk a témáról, az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága szerepéről (www.unhcr.ch), majd „hivatalos jelentést" írunk az alábbi témákról:

- Érvek, amelyek arról győzték meg a határrendészeti szerv képviselőit, hogy beengedjék a menekülteket
- A határrendészeti szerv képviselői által tanúsított nem megfelelő magatartás, viselkedés
- Javaslatok Y ország számára, hogy mit kell tennie a menekültek jogainak védelme érdekében

Javaslatok a folytatáshoz

Gyűjtsünk minél több adatot a saját országunkban tartózkodó menekültekről, különös tekintettel mindennapi életükre. A résztvevők megkereshetik a menekültekkel foglalkozó helyi szervezeteket, riportot készíthetnek a velük foglalkozókkal vagy magukkal a menekültekkel.

Ha folytatni szeretnénk ezt a gyakorlatot onnan, hogy a menekültek átlépték a határt, és menedékjogért jelentkeznek, a *Nyelvi akadály* című gyakorlat (246. oldal) lehet a következő lépés.

Javaslatok a résztvevőknek

Vegyük fel a kapcsolatot a menekültekkel foglalkozó helyi vagy országos szervezetekkel, és gondoljuk végig, mivel támogathatjuk a munkájukat. Például elképzelhető, hogy olyan emberekre van szükségük, akik használati cikkeket gyűjtenek és osztanak a menekülteknek.

További információk

Évente több millió ember kényszerül elhagyni a hazáját üldöztetés vagy háború miatt. Menekültek lesznek. A legtöbb esetben váratlanul, javaikat hátrahagyva kényszerülnek otthonuk elhagyására.

Vándorlás közben a családok gyakran elszakadnak egymástól. Sok menekült soha többé nem tud visszatérni otthonába.

A menekültek jellemzően a szomszédos országokban keresnek menedéket, és csoportokban igyekeznek átjutni a zöldhatáron. Mások nagy távolságokat kénytelenek beutazni, hogy szülőföldjüktől távol eső kikötőkbe vagy repülőterekre érkezve menedékre leljenek.

1951-ben az ENSZ elfogadta a menekültek jogállásáról szóló Egyezményt, amit a világ országainak körülbelül a fele már aláírt. Az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága, az UNHCR felügyeli eme egyezmény megvalósítását, és segélyekkel támogatja a menekülteket. Az egyezmény szerint menekült az, aki elhagyta az országát, és nem térhet oda vissza, mert a faji hovatartozása, vallása, nemzetisége, egy bizonyos társadalmi csoporthoz való tartozása vagy politikai véleménye miatt üldözés vár rá. Egy menekült legfontosabb joga, hogy nem küldhetik vissza abba az országba, ahol üldözés vagy halál veszélye fenyegeti. Ez olyan esetekre is vonatkozik, amikor egy adott kormány egy olyan harmadik országba utasítaná ki a menekültet, ahonnan hazaküldhetik.

A kormányok kötelesek foglalkozni a menekültek letelepülési kérelmével. Ez az elv minden államra vonatkozik, függetlenül attól, hogy az 1951-es Egyezmény aláírója-e vagy sem. Az egyezmény azt is kimondja, hogy tilos a menekültekkel szembeni diszkrimináció, és teljes jogokat kell kapniuk abban az országban, ahol biztonságra találtak.

Ugyanakkor az országok véleménye eltér abban a tekintetben, hogy ki is számít menekültnek. A gazdag országok sokszor állítják, hogy a menekültek nem elnyomás áldozatai, hanem egyszerűen csak magasabb életszínvonalat szeretnének. Ezeket a menekülteket gazdasági menekülteknek hívják. A kormányok gyakran érvelnek úgy, hogy a menekültek félelmei eltúlzottak vagy valótlanok.

A menekültek száma világszerte

Terület (2000. január 1-jén)	A menekültek száma
Afrika	3 523 250
Ázsia	4 781 750
Európa	2 608 308
Latin-Amerika és a Karib-szigetek	61 200
Észak-Amerika	636 300
Oceánia	64 500
Összesen	11 675 380

Forrás: A menekültek száma 2000-ben. Az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának kiadványa

A jelentősebb menekültcsoportok származási hely szerint 1999-ben

Származási ország	Főbb befogadó országok	Menekültek
Afganisztán	Irán/Pakisztán/India	2 562 000
Irak	Irán/Szaúd Arábia/Szíria	572 500
Burundi	Tanzánia/Kongói Köztársaság	525 700
Sierra Leone	Guinea/Libéria/Gambia	487 200
Szomália	Etiópia/Kenya/Jemen/Dzsibuti	451 600
Bosznia-Hercegovina	Jugoszlávia/Horvátország/Szlovénia	448 700
Angola	Zambia/Kongói Köztársaság/Kongó	350 600
Horvátország	Jugoszlávia/Bosznia-Hercegovina	340 400

Forrás: A menekültek száma 2000-ben. Az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának kiadványa

Internáltak, elvándorlók

Nem mindenki utazik idegen országba azok közül, akik otthonuk elhagyására kényszerülnek. Őket hívjuk internáltaknak, kitelepítetteknek, belső elvándorlóknak. Ők alkotják a világon az elvándorlók leggyorsabb ütemben növekvő létszámú csoportját. Európában például a számuk 3 252 300, szemben a 2 608 380 menekülttel, legnagyobb a koncentrációjuk Bosznia-Hercegovinában és a volt Szovjetunió országaiban. A menekültekkel ellentétben őket nem védik nemzetközi jogok, nem jogosultak a segélyek nagy részére sem. Széles körű nemzetközi vita folyik arról, hogy milyen módon lehet az internáltakat vagy belső elvándorlókat a leghatékonyabban segíteni, és ki legyen felelős a sorsukért. Az ENSZ főtitkárának felkérésére, az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága esetenként segítséget nyújt a migránsok bizonyos csoportjainak.

A menekültek szerepkártyája

A menekültek érvei és álláspontja

Dolgozza ki, milyen taktikát követ, és milyen érveket mond majd. Öntől függ, hogy ezt a csoportjával közösen vagy egyénileg teszi-e, vállalva az egyéni értékelés felelősségét.

Építhet az alábbiakra vagy bármely más érvre:

- Jogunk van menedéket kapni.
- A gyerekeink éhesek, erkölcsi kötelességük segíteni rajtunk.
- Megölnek bennünket, ha visszamegyünk.
- Nincs pénzünk.
- Nem tudunk menni sehova máshova.
- A szülőföldemen orvos voltam.
- Csak addig van szükségünk menedékre, amíg biztonságosan haza nem térhetünk.
- Más menekülteket is befogadtak a maguk országába.

A szerepjáték előtt gondolja át az alábbi lehetőségeket:

- Szétválik-e vagy feloszlik-e a csoportjuk, ha a határrendészeti szerv képviselői ezt kívánják Önöktől?
- Hazatér-e, ha megpróbálják visszaküldeni?

A szerepjátékban játsszanak különböző menekülteket, így mindenki maga határozza meg az életkorát, nemét, családi kapcsolatait, szakmáját, anyagi helyzetét, vallását, valamint azt, hogy milyen értékek vannak nála.

A határrendészeti szervek képviselőinek szerepkártyája

A határőrök érvei és álláspontja

Dolgozza ki, milyen taktikát követ és milyen érveket mond majd. Öntől függ, hogy ezt a csoportjával közösen vagy egyénileg teszi-e, vállalva az egyéni értékelés felelősségét.

Építhet az alábbiakra vagy bármely más érvre:

- Reménytelen helyzetben vannak a menekültek: nem küldhetjük őket vissza.
- Ha visszaküldjük ezeket az embereket, mi leszünk a felelősek, ha elfogják, megkínozzák vagy megölik őket.
- A jog kötelez bennünket a menekültek befogadására.
- Nincs pénzük, így állami segítségre szorulnak. A mi országunk ezt nem engedheti meg magának.
- Hogyan bizonyítják, hogy igazi menekültek? Lehet, hogy csak a magasabb életszínvonal miatt jöttek?
- A mi országunk katonai és gazdasági partnere az ő országuknak. Ezért nem vehetjük védelmünkbe őket.
- Lehet, hogy olyan tudással rendelkeznek, amire szükségünk van?
- Épp elég menekült van az országunkban. A saját népünkkel is törődnünk kell. Menjenek gazdagabb országokba!
- Ha beengedjük őket, mások is be akarnak majd jönni.
- Nem beszélik az anyanyelvünket, idegen a vallásuk, eltérőek az ételeik. Nem fognak beilleszkedni.
- Politikai természetű problémákat hoznak magukkal.
- Terroristák vagy háborús bűnösök is lehetnek közöttük.

A játék megkezdése előtt gondolja meg a következő lehetőségeket:

- Minden menekültet át fog engedni a határon?
- Csak néhányukat fogja beengedni?
- Megosztja-e őket kor, szaktudás, anyagi helyzet stb. szerint?
- Esetleg valami mást tesz?

A megfigyelők szerepkártyája

Az Ön feladata a szerepjáték megfigyelése. A gyakorlat végén ezek a megfigyelések fontosak lehetnek a tapasztalatok megbeszélésekor. A megfigyelők csoportjából válasszanak egy szóvivőt.

Ajánlott szempontok a megfigyelőknek:

- a menekültek és a határrendészeti szervek képviselői által játszott karakterek
- az általuk használt érvek, és azok előadásának módja
- az emberi és menekültjogok megsértése

Önök dönthetik el, hogyan végzik a megfigyelést. Például két csoportra válhatnak, és az egyik a határőröket, a másik a menekülteket figyeli meg.

Beszéljünk a szexről!

„Hallottátok, hogy Péter meleg?”

Téma egészség, diszkrimináció és idegengyűlölet, a nemek közötti egyenlőség

Nehézségi szint: 4.

Csoportlétszám: legalább 10 fő

Szükséges idő: 60 perc

A gyakorlatról röviden

Ez a gyakorlat az „akváriumtechnikát” használva kísérli meg a szexualitáshoz (ideértve a homofóbiát is) való hozzáállás tanulmányozását.

Az érintett jogok:
- a házasságkötéshez és a családalapításhoz való jog
- a szabadsághoz és egyenlő bánásmódhoz való jog
- a szabad véleménynyilvánításhoz és a gyülekezési szabadsághoz való jog

Célok:
- a szexualitás (ideértve a homoszexualitást is) kérdésének és a kapcsolódó jogoknak a tudatosítása
- az önbizalom erősítése annak érdekében, hogy merjünk szabadon beszélni ezekről a kérdésekről
- a tolerancia és empátia fejlesztése

Szükséges eszközök:
- három szék
- hely a résztvevőknek, hogy szabadon mozoghassanak
- tábla vagy nagy ív papír és az ezekhez szükséges tollak
- kis cédulák és tollak
- egy kalap

Előkészítés:
- A szexualitás kérdése sok közösségben érzékeny terület; jól készüljünk fel rá mind tudatilag, mind módszertanilag.
- Gyűjtsük össze olyan híres emberek neveit, akik nyíltan vállalják szexuális hovatartozásukat. Ezek között legyenek hetero- és homoszexuális, biszexuális és transzszexuális nők és férfiak is.

A gyakorlat levezetése

(Ehhez a gyakorlathoz két csoportsegítő szükséges.)

1. Ismertessük a témát lépésről lépésre. Magyarázzuk el a résztvevőknek, hogy mivel a legtöbb ember szerint a szexualitás magánügy, nem lehet ennek alapján diszkriminálni az embereket. A szexuális beállítottság, a szexualitás alapvető emberi jog, amelyet a legtöbb európai országban védenek. Ez a gyakorlat lehetőséget ad arra, hogy feltárjuk, hogy viszonyulunk a szexualitáshoz, különösen a homoszexualitáshoz. Ezt követően, bevezető lépésként, gyűjtsük össze a híres embereknek a nevét, akik nyíltan vállalják szexuális hovatartozásukat.

Fontos dátumok

december 29.
A biodiverzitás nemzetközi napja

2. Osszuk ki a cédulákat és a tollakat. Kérjük meg a résztvevőket, hogy írjanak le bármilyen kérdést, ami felmerül bennük a homoszexualitással, illetve általában a szexualitással kapcsolatban, majd tegyék a papírlapokat a kalapba. A kérdéseket természetesen névtelenül lehet feltenni.
3. Magyarázzuk el: a gyakorlat lehetőség arra, hogy tanulmányozzuk a szexualitás – és különösen a homoszexualitás – iránti különféle attitűdöket. Mindenki szabadon nyilváníthat véleményt, amely lehet konvencionális, a konvenciókhoz nem ragaszkodó, vitatott, vagy akár jelentősen is eltérhet a társadalmi normáktól. A résztvevők felvethetnek olyan szempontokat, amelyekkel egyetértenek, és olyanokat is, amelyekkel nem értenek egyet; nem kell attól félniük, hogy kigúnyolják őket vagy nevetség tárgyai lesznek.
4. Helyezzük el félkörben a három széket a csoport előtt. Ez lesz az „akvárium": három, a témáról társalgó résztvevő helye, akiket a többiek kívülről figyelnek.
5. Magyarázzuk el a szabályokat: két önként jelentkezőt felkérünk arra, hogy csatlakozzanak az akváriumban zajló beszélgetéshez. Ha a gyakorlat során valaki szívesen részt venne a beszélgetésben, helyet cserél valakivel, mivel az akváriumban egyszerre csak három „halnak" van hely. Aki csatlakozni szeretne, annak előre kell mennie, és megérintenie annak a vállát, akivel helyet akar cserélni. Ez a két résztvevő ekkor helyet cserél, és aki kilép a beszélgetésből, az a közönséghez csatlakozik megfigyelőként.
6. Bátorítsuk a résztvevőket arra, hogy jöjjenek előre és mondják el, mi a véleményük, de olyan gondolatoknak is adjanak hangot, amelyek nem feltétlenül tükrözik a saját álláspontjukat. Ily módon a vitás, „politikailag inkorrekt" vagy egészen tűrhetetlen szempontokat is szóba lehet hozni, és a témát alaposan meg lehet vitatni több különböző nézőpontból.
7. Senkit nem lehet személyesen támadni, megsérteni.
8. Kérjünk meg egy önként jelentkezőt, hogy emeljen ki a kalapból egy cédulát, és kezdjük el a papíron lévő kérdés megvitatását. Alaposan járjuk körül az adott témát a beszélgetés során.
9. Ha újabb szempontok már nem merülnek fel, vagy az érvek ismétlődnek, kérjünk meg három újabb önként jelentkezőt, hogy vitassanak meg egy következő témát. A társalgás újabb köre is a fent említett szabályok szerint zajlik.
10. Vitassunk meg annyi témát, amennyit csak lehetséges – a rendelkezésre álló idő és a csoport érdeklődésének függvényében. Mielőtt áttérnénk a végső értékelésre, tartsunk egy rövid szünetet, adjunk egy kis időt a résztvevőknek, hogy „kijöjjenek az akváriumból". Ez különösen fontos akkor, ha a vita nagyon felfűtött volt.

Feldolgozás és értékelés

Kezdjük egy rövid kérdéssel arra vonatkozóan, hogy a résztvevők hogy érezték magukat az „akváriumban" és azon kívül. Ezt követően térjünk át a különböző nézőpontokra, végül vitassuk meg, hogy mit tanultak a résztvevők a gyakorlatból:

- Volt-e olyan, akit megdöbbentett vagy meglepett valamelyik vélemény? Melyik vélemény volt ez? Miért?
- A saját közösségedben az emberek mennyire nyitottak általában a szexualitás kérdésére?

- Van-e olyan csoport, amely nyitottabb az ilyen kérdések iránt, mint mások? Miért?
- Milyen hatások szabják meg azt, hogy hogyan fejlődik a nemiségünk, szexualitásunk?
- Honnan származnak a szexuális értékeink?
- Különbözik-e a résztvevők véleménye a szexualitásról a szüleik és nagyszüleik véleményétől? Ha igen, mi a különbség? Miért?
- Néhány országban a törvények és a társadalmi nyomás ellentmondhat az emberi jogoknak, például a méltósághoz való jognak, a szabad akarat szerinti szerelemnek és a szabad házasságkötéshez való jognak. Hogyan lehet feloldani ezeket a konfliktusokat?

Tanácsok a csoportsegítőknek

Az aktuális társadalmi körülmények ismerete fontos, hogy megfelelően adaptáljuk a gyakorlatot. A gyakorlat célja az, hogy a résztvevők elgondolkodjanak saját nemiségükről és a társadalomban létező normákról, valamint hogy önbizalmat kapjanak ahhoz, hogy szabadon ki merjék nyilvánítani saját véleményüket úgy, hogy közben toleránsak maradnak a más nézőpontot képviselő emberekkel szemben. Nem cél, hogy meggyőzzék egymást a saját véleményükről, vagy hogy konszenzusra jussanak egyes kérdésekben!

A gyakorlat előtt ajánlatos a nemekről, a diszkriminációról és az idegengyűlöletről szóló háttér-információkat elolvasnunk. Gondoljuk át, milyen témák merülhetnek fel. Ilyen gyakori kérdés és téma lehet például:

- Mi a homoszexualitás?
- Mi a különbség a következő fogalmak között: heteroszexuális, meleg, leszbikus, biszexuális és transzszexuális?
- A homoszexualitás betegség?
- Hogyan lesz valaki homoszexuális vagy leszbikus?
- Mi a helyzet az AIDS kockázatával?
- Néhány országban a homoszexualitás elfogadott dolog, és a meleg férfiak összeházasodhatnak, más országokban ezt halállal büntetik.
- Hogyan szeretkeznek a homoszexuálisok?

A csoportsegítőként szintén nagyon fontos, hogy elgondolkodjunk a saját értékeinkről, véleményünkről abban a tekintetben, hogy mi a helyes önmagunk számára, a családunk számára, a többi ember számára. Fontos, hogy ne felejtsük el: ezek az általunk képviselt értékek minden cselekedetünkben és szavunkban tükröződnek, abban is, amit nem teszünk meg vagy nem mondunk ki. Létfontosságú, hogy tisztában legyünk saját értékeinkkel, előítéleteinkkel. Meg kell értenünk ezen értékek eredetét annak érdekében, hogy a résztvevők szintén magukba tekintsenek, és megtalálják saját értékeik eredetét.

A híres emberekhez kapcsolódó gondolatok összegyűjtésének célja a résztvevők ösztönzése, hogy nyitottan kezeljék a szexualitás kérdését. Erre jó alkalmat kínál még az olyan fogalmak meghatározása, mint pl. meleg, leszbikus, homoszexuális, heteroszexuális, biszexuális és transzszexuális. (további háttér-információk találhatók a 374. oldalon).

A csoportsegítő szerepe nagyon nehéz a gyakorlat során: semleges hangnemet kell megütnie, hogy a semlegesség síkján maradjanak a résztvevők. Jó, ha az első társalgási körben a két csoportvezető is részt vesz. Például egyikük kezdhet azzal, hogy azt mondja: „Hallottátok, hogy Péter bejelentette, hogy meleg?" Erre a másik csoportsegítő mondhatja a következőt: „Nem,

sohasem gondoltam volna, úgy értem, egyáltalán nem úgy néz ki, mint aki meleg." Ily módon a társalgás egy közös barátról folyik, tehát konkrétumból indul ki, és nem elméleti vita. Szintén segíthet, ha arról nyitunk vitát, mit gondolnak az emberek a homoszexualitásról, és milyen a hozzáállásuk a témához.

Remélhetőleg a megfigyelők egyike hamar helyet cserél valamelyik csoportsegítővel, így lehetővé válik a csoportvezető számára, hogy a résztvevőkre hagyja a párbeszéd folytatását. Ezt követően megfigyelőként vehet részt a csoportsegítő a kialakuló beszélgetésben, és később, egy másik témakörnél visszatérhet az „akváriumba". Ily módon rejtve irányíthatja a vitát újabb kérdések, szempontok felvetésével, illetve „kimozdíthatja" a szabályokat esetleg be nem tartó résztvevőt.

Ha úgy gondoljuk, bevezethetjük azt a szabályt is, hogy bármely szempont csupán egyetlenegyszer vetődhet fel a társalgás során. Ez megelőzi, hogy a vita csupán egypár nézőpontra koncentráljon, valamint segít elkerülni bizonyos előítéletek ismételt kinyilvánítását.

Változatok

Használható témák lehetnek még például:

- A házasságkötéshez, illetve a szexuális érintkezéshez szükséges, törvényben meghatározott betöltött életkor: különbözőnek kell-e ennek lennie a homoszexuális emberek esetében?
- Házasságkötés és örökbefogadás kérdése: megengedhető-e, hogy meleg, illetve leszbikus párok összeházasodjanak? És hogy gyermeket fogadjanak örökbe? Miért/miért nem?
- AIDS: igaz az, hogy a homoszexuális emberek sokkal inkább veszélyeztetettek?

Javaslatok a folytatáshoz

Amennyiben a résztvevőket a diszkrimináció egyéb formáinak tanulmányozása is érdekli (ideértve a transzszexuális emberek sportversenyen való indulásának jogát), akkor javasoljuk a könyvben található *Csak egy perc* című gyakorlatot (153. oldal).

Javaslatok a résztvevőknek

Lépjünk kapcsolatba melegek vagy leszbikusok hazai szervezeteivel; érdeklődni, tájékozódni felőlük már önmagában is egyfajta cselekvés! Hívjuk meg a képviselőiket, hogy mutassák be, melyek hazánkban e téren a legsúlyosabb, az egyenlőséget sértő emberi jogi problémák.

További információk

„A nemiség az élet szerves részét képezi. Nemiségünk befolyásolja személyiségünket és azon társadalmi, személyes, emocionális és pszichológiai jellemünket, viselkedésünket, amelyek másokkal való viszonyunkban tükröződnek. Nemiségünket a nemi és az ezzel összefüggő társadalmi szerepünkből adódó jellemünk, valamint egyéb komplex hatások formálják, és e nemiség az élethosszig tartó dinamikus változás tárgya is egyben."

Forrás: ASPA information technology project, www.aspa.asn.au

A szexuális különbségek és az emberi jogok

Ha logikusan szemléljük a dolgokat, úgy tűnhet, e két fogalom nem áll szorosabb kapcsolatban egymással. Az egyik a személyes és egyéni választásunkra vonatkozik, a másik pedig a jogi és politikai struktúra közösségi témakörének tekinthető, amely az állampolgársággal együttesen merül fel. Mégis, a mai történelmi, antropológiai és társadalmi vizsgálatok megmutatják, hogyan látjuk a nemi hovatartozás és nemi vágy kifejezésének kérdését – korokra és kultúrákra való tekintet nélkül –, illetve hogy ez potenciálisan bomlasztó lehet a társadalmi rend fenntartása szempontjából.

Bizonyos összefüggésben szemlélve a dolgokat, az azonos neműek iránti vágy vagy a bizonytalan nemi identitás kihívást jelent vagy megsérti a hagyományokat, vallási értékeket, más összefüggésben viszont pszichológiai eredetű betegségnek tekintik azt.

Uralkodó lehet az a szemlélet a nemi másság és az emberi jogok közötti kapcsolat megítélésében, amely vélhetően arra törekszik, hogy háttérbe szorítsa az emberi jogok egyenlőségét. Ez az erő az az intézményesült hiedelem, amely szerint a heteroszexualitás a természettől fogva vezérelt, és éppen ezért a nemi vágy kifejezésmódjának „normális” formája. Ily módon állandósul az a feltételezés, hogy a heteroszexualitás a természetes és ezért morálisan elfogadható, míg a nemi vágy kifejezésének egyéb módjai természetellenesek és ezért erkölcsileg elfogadhatatlanok.

A Homoszexuálisok és Leszbikusok Emberi Jogi Bizottságának anyaga alapján; www.iglhrc.org

Címlap

Azzal, hogy terjeszted, gyarapítod is a híreket. Tibeti közmondás

TÉMÁK

MÉDIA

GLOBALIZÁCIÓ

KÖRNYEZET

NEHÉZSÉGI SZINT

3. SZINT

CSOPORTLÉTSZÁM

10–24 FŐ

SZÜKSÉGES IDŐ

180 PERC

Témák: média, globalizáció, környezet

Nehézségi szint: 3.

Csoportlétszám: 10–24 fő

Szükséges idő: 180 perc

A gyakorlatról röviden:

Ez egy szimulációs gyakorlat, ahol a résztvevők újságírókként azon munkálkodnak, hogy újságjuk nyomdakész címlapját elkészítsék. A résztvevők kis csoportokban dolgoznak, a következő témák feldolgozásán:

- előítélet, sztereotipa és objektivitás a médiában
- a képek és a média szerepe az emberi jogi kérdések bemutatásában

Az érintett jogok:

- jog a gondolatszabadsághoz, a vélemény és a véleménynyilvánítás szabadságához
- a magántitok és a személyes adatok védelméhez való jog
- a tanuláshoz való jog, az élethez, a testi és lelki egészséghez való jogok

Célok:

- a résztvevők emberi jogi témák iránti érdeklődésének felkeltése képekkel végzett munka segítségével
- a média szerepének elemzése az emberi jogokkal kapcsolatos megközelítésekben
- a kommunikációs és az együttműködési képességek fejlesztése

Szükséges eszközök:

- egy nagy terem, elegendő hellyel 2 vagy 3 kisebb csoport és a teljes csoport munkájához
- 40 db, újságból kivágott fénykép
- papír és tollak a jegyzeteléshez
- nagyméretű papírlap (A3-as) vagy nagy ív papír (flipchart) és vastag filcek
- ollók és ragasztó minden csoport számára
- megfelelően nagy felületű asztalok ahhoz, hogy a csoport azon elhelyezhesse a kiosztott papírokat.

Előkészítés:

- Válasszunk ki 40-45 fotót egy képes újságból vagy egy országos napilapból.
  Megjegyzés: fénymásolatokra van szükségünk ugyanabból a 40 fotóból minden egyes csoport számára. Ezért vagy annyi példányt kell vennünk az újságból, amennyire szükségünk van, vagy meg kell oldanunk a fénymásolást.
- Tegyünk ki a fotókból egy sorozatot az egyik asztalra.

A gyakorlat levezetése

1. Ismertessük a gyakorlatot. A résztvevőknek azt kell elképzelniük, hogy egy szerkesztőségben dolgoznak újságíróként, és késő estig az újság címlapját tervezik. Ezek helyi lapok, amelyek a helyi közösséget szolgálják, és mindegyiknek megvan a maga jellegzetessége, amelynek a mentén „vezetik" olvasóikat az aktuális világpolitikai helyzettel kapcsolatos tájékozódásban, beleértve az emberi jogokat is.
2. Osszuk a résztvevőket 8 fős munkacsoportokba. A csoportok képzeletben különböző újságok szerkesztőbizottságai. A feladatuk az, hogy megtervezzék és megszerkesszék a másnap reggeli szám címlapját.
3. Kérjük meg mindegyik csoportot, hogy válasszanak címet az újságjuknak.
4. Az egész csoport beszélje meg együtt, röviden egy tipikus címoldal jellegzetességeit és elrendezését.
5. Mutassuk meg a résztvevőknek a kirakott fotókat. Csöndben járják körül az asztalt, és egyelőre ne mondják el a megjegyzéseiket. Mondjuk el, hogy a kirakott képekkel kell dolgozniuk, és úgy használhatják, értelmezhetik őket, ahogyan szeretnék.
6. Ezt követően a „szerkesztőségek" megkezdik a munkát. Osszuk ki a papírokat, ceruzákat, ragasztókat és az ollókat minden csoportnak, a fotókat azonban még ne.
7. Menjünk végig az instrukciókon. Egy órájuk van arra, hogy kiválasszanak négy-öt olyan témát, amelyek szerepelni fognak a lapban, hogy megírják a főcímeket, kiválasszák a képeket és megtervezzék a külső megjelenést. Nem kell hosszú cikkeket írniuk, a főcímek és a rövid bevezető szövegek bőven elegendők. Inkább a címlap által kiváltott hatásra kell figyelniük, mintsem a teljes cikkre. Javasoljuk, hogy azoknak a témáknak vagy kérdéseknek a megbeszélésével kezdjenek, amelyeket a tudósításukba szeretnének belefoglalni. Mondjuk el, hogy 10 perc elteltével fényképeket kapnak a nyomdai részlegtől.
8. Mikor a csoportok már kb. 10 perce dolgoznak, osszuk ki az újságfotó-sorozatokat.
9. Amikor a csapatok befejezték a címoldalakat, ki kell rakniuk, hogy mindenki elolvashassa őket. Ezután a feldolgozással és az értékeléssel folytassuk.

Feldolgozás és értékelés

Kezdjük magának a gyakorlatnak az áttekintésével, majd ezután térjünk rá a média, az emberi jogok és a kötelezettségek megbeszélésére.

- Hogyan szervezték meg a csoportok a munkát? Hogyan hoztak döntéseket a munka elvégzéséről, és arról, hogy melyik hírrel foglalkozzanak? Mindenki úgy érezte, hogy részt tudott venni a munkában, és együtt tudott működni a többiekkel?
- Hogyan választották ki a résztvevők, hogy mely témán vagy kérdésen dolgozzanak? Mit választottak ki először, a kérdést vagy a fotót? Azaz először egy témát határoztak meg, és ehhez keresték meg a megfelelő képet a téma szemléltetésére, vagy egy-egy kép inspirálta őket, hogy milyen történetről essék szó?
- Milyen témákat vagy kérdéseket mutattak be? Kapcsolódott-e bármelyik az emberi jogokhoz? Voltak-e olyan kérdések, amelyeket valamelyikük szeretett volna felhasználni, de végül mégis ejteni kellett?
- Miben hasonlítanak egymásra az eltérő újságok címlapjai? Felhasználtak-e azonos témákat vagy fotókat?

- Használtak-e a különböző csoportok eltérő módon azonos képeket?
- Hogyan kísérik figyelemmel az emberek a híreket? Az újságokban, a tévében, a rádióban vagy az interneten? Miért kísérik figyelemmel őket, vagy éppen miért nem?
- Ebben a szimulációs gyakorlatban egy létező címlapot próbáltak-e utánozni, vagy megpróbáltak egy címlapot másképpen elkészíteni? Mik voltak a különbségek?
- Milyen típusú hírek uralják a médiát?
- Vannak-e általában jó hírek az emberi jogi kérdésekről szóló tudósítások között?
- A médiával kapcsolatban a megbeszélés egyik fő szempontja a média objektivitása. Mit gondolnak a résztvevők, lehetséges-e objektíven bemutatni a híreket?
- Mely emberi jogi témák jelentek meg a címoldalakon?
- Milyen képük van a résztvevőknek a világ más részein élő fiatalokról?
- Hiányoznak-e fontos témák a fotók közül?

Tanácsok a csoportsegítőknek

Megfelelő, közhelyektől mentes képeket válasszunk ki. A hírek gyakran tele vannak gyilkosságokkal, háborúkkal, szerencsétlenségekkel és egyéb szörnyűségekkel. Sokkal ritkábban tartalmaznak pozitív üzeneteket. (Afrika nem csak a háborúról és az éhezésről szól!) A képek kiválasztása során teremtsük meg a résztvevőknek a lehetőséget arra, hogy „jó" híreket ugyanúgy választhassanak, mint „rosszakat". Fontos a jó földrajzi eloszlás, a nemek egyensúlya, valamint az, hogy legyenek a fotók között fiatalokat és a fiatalok mindennapi életéhez tartozó dolgokat ábrázoló képek, köztük pozitív üzeneteket megfogalmazó képek is. Válogassunk ki olyan fotókat is, amelyek aktuális eseményekhez és személyiségekhez, valamint olyanokat, amelyek a multikulturális társadalomhoz és a globalizációhoz kapcsolódnak. Az alábbi felsorolás bizonyára ad néhány ötletet. (Ez a *Hírgyár* című gyakorlatban alkalmazott képeken alapul, amelynek leírása a *Változatok* alatt olvasható).

tévés bemondónők
földgömb
híradósok a harmadik világban
gátépítő nők
munkanélküli segély
afrikai bányászok
növényvédő szerek
egy gyorsétterem hirdetése
kiszáradt föld
vízben játszó gyerekek
autómosás
lángoló olaj
Greenpeace-akció
szmog
alkoholreklám
Coca Cola-reklám
tengerparti árus
piac Ázsiában
magányos nők
nyomornegyedek Brüsszelben
teletömött kukák
konzervdobozok válogatása
fekete fiú gitárral
rocksztár
állami rendőrség
graffiti
parlament
drogok
menekülttábor
gyermekek intézetben
focista
az Amnesty International akciója
demonstráció a Fülöp-szigeteken
ENSZ-csapatok Jugoszláviában
vadászrepülőgép
gerillaharcos
két halott katona
felhalmozott gabonazsákok
nők találkozója
családtervezés
AIDS-megelőzés
embertömeg
tömegközlekedés
autókiállítás
közlekedési dugó
fiatalember mikrofonnal
mobiltelefon

Amikor ismertetjük a gyakorlatot és áttekintjük egy tipikus címlap tördelésének jellegzetességeit, hívjuk fel a résztvevők figyelmét arra, hogy a főcímnek mindig fel kell keltenie az érdeklődést. A hírek megírásakor először általában egy *leadet*, azaz egy rövid összefoglalót írnak a hasáb elejére, majd ez után következik a teljes történet részletes kifejtése. Beszéljük meg,

hogy hogyan használják a képeket a hír megerősítésére és az olvasók figyelemének felkeltésére. Mutassunk rá arra is, hogy mi az, amit a képek nem mutatnak meg! Beszéljünk arról, hogyan vágják meg a képeket, hogy a néző figyelmét arra irányítsák, amit a fotós vagy a szerkesztő szeretne megmutatni.

Változatok

Alternatív módja a gyakorlat alkalmazásának, ha rádió- vagy tévéhírműsorokat készítünk és mutatunk be. Amennyiben azt választjuk, hogy tévéközvetítésen dolgozunk, ajánlatos diapozitívokat használni egy elsötétített teremben, így azt a benyomást tudjuk kelteni, hogy valóban a televíziót nézzük. Egy külön erre a célra készített diasorozat kölcsönözhető az Európai Szövetség az Interkulturális Tanulásért szervezettől.

Javaslatok a folytatáshoz

Beszélgessünk a csoport által kiválasztott jogok kapcsán. Például: mennyit foglalkoznak ezekkel a jogokkal a lakóhelyünkön, országunkban?

A résztvevők kapcsolatba léphetnek a helyi újsággal, rádió- vagy tévéállomással, hogy beszéljenek az újságírókkal munkájukról. Megbeszélhetik továbbá az objektivitás kérdéseit, és hogy miként foglalkozik a média az általános és emberi jogokkal.

Amennyiben a csoportnak tetszenek az olyan típusú gyakorlatok, amelyek a gondolkodás gyorsaságára épülnek, akkor elvégezhetik a *Csak egy perc* című gyakorlatot a 153. oldalon, amely a sport és az emberi jogok kapcsolatáról szól.

Javaslatok a résztvevőknek

Számos helyi rádióállomás nyújt lehetőséget arra, hogy a különféle közösségi csoportok elkészíthessék saját műsorukat. Dolgozzunk egy csoportprojekten, végezzünk kutatást, és készítsünk rádióműsort azokról a témákról, amelyek ide kapcsolódnak, például *Gondolkozz globálisan, cselekedj lokálisan!* főcímmel.

További információk

Néhány kiindulópont a gyakorlat során megvitatott témákhoz kapcsolódó visszajelzéshez:

a) Média

1. A különböző médiumok folyamatosan árasztják el információkkal a fiatalokat és a felnőtteket. Feltehetjük magunknak a kérdést, hogy mit is kezdjünk ezzel az információáradattal? Ez azt jelenti, hogy informáltabbak vagyunk?
2. A média egyre inkább kereskedelmivé válik, azaz műsorpolitikáját kész alárendelni üzleti érdekeinek. Nyugtalanító fejlemény az üzenet leegyszerűsítése, a sztereotipizálás és a szenzációhajhászás. Mind nehezebb rátalálni a minőségi hírekre.
3. Különösen igaz ez az egyenlőtlenségekkel kapcsolatos hírekre, kiváltképpen a fejlődő országok esetében. Olykor a nem nyugati híreket is csak nyugati szemmel vagyunk képesek szemlélni. Ennek következtében a hírek gyakran negatívak és lehangolók.

Fontos dátumok

Május 3.

A sajtószabadság világnapja

b) Emberi jogi kérdések

A média szerepe rendkívül fontos az emberi jogokkal kapcsolatos közfigyelem és közérdeklődés felkeltésében. Ám tisztában kell lennünk azzal, hogyan tálalják az egyes témákat, és hogy mik is a motivációk. Mindenkinek kritikusnak kell lennie azzal szemben, ami eljut hozzá, és azzal is, ami nem jut el, hiszen az információkat sokszor elferdítve, bizonyos tényeket elhallgatva mutatják meg nekünk. Például egy háború kapcsán ugyanazokat a fegyveres csoportokat, egyéneket nevezhetik akár szabadságharcosnak, akár terroristának is a különböző újságokban, politikai beállítottságuktól függően. Megesik, hogy a más kultúrákban élő embereket csöppet sem objektív módon mutatják be. Például az eszkimókat jellemezhetik egzotikus, kemény harcosokként, akik azért küzdenek, hogy megőrizzék tradicionális lakhelyüket, a jégkunyhót. Ám amint a bálnakérdés kerül szóba, rendre gyilkosoknak nevezik őket.

c) Az elkötelezettség vállalása

A szimulációs gyakorlat során használt képek közül néhány olyan lehetőségeket mutathat, amelyekre az emberek, különösen a fiatalok, nagyon praktikus módon, gondolkodás nélkül rábízhatják magukat. Tanárként, ifjúsági munkásként arra szeretnénk motiválni a fiatalokat, hogy egy jobb világért munkálkodjanak. Mi sem természetesebb, mint hogy gyakorta feltesszük magunknak a kérdést: hogyan tudnánk a lehető legjobban bátorítani őket, hogy legyenek elkötelezettek, és bátran kérdőjelezzék meg, vajon valóban a létező lehetőségek a legvonzóbbak-e számukra vagy sem. Talán kaphatunk a válaszra néhány utalást azoknak a diáknak az alapján, amelyeket a fiatalok kiválasztottak.

Csak egy perc

Beszéljen egy percen keresztül – csak semmi tétovázás és ismétlés!

Témák: sport, globalizáció, általános emberi jogok

Nehézségi szint: 2.

Csoportlétszám: tetszőleges

Szükséges idő: 40 perc

A gyakorlatról röviden:

Ebben a gyakorlatban a résztvevőknek az emberi jogok és a sport kapcsolatáról kell beszélniük egy percen keresztül, gyorsan és ötletesen.

Az érintett jogok:
- az összes jog

Célok:
- Tapasztalatcsere a sportot és az emberi jogokat érintő témákról.
- Annak a megértése, hogy az emberi jogi témakörök kölcsönösen egymásra vonatkoznak, és elválaszthatatlanok.
- A személyes vélemény elmondásához szükséges önbizalom fejlesztése.

Szükséges eszközök:
- kérdések – minden résztvevőnek egy
- egy kalap
- stopper

Előkészítés:
- Másoljuk le az alábbi lapot, majd vágjuk ki a kérdéseket.
- Hajtogassuk össze a kivágott cédulákat, és dobjuk egy kalapba.

A gyakorlat levezetése

1. Kérjük meg a csoportot arra, hogy üljenek körbe.
2. A körbeadott kalapból sorban minden résztvevő húzzon egy cédulát anélkül, hogy megnézné.
3. Ezek után 5 perc áll a résztvevők rendelkezésére, hogy megfogalmazzanak egy egyperces beszédet annak a kérdésnek a kapcsán, amelyet a papírjukon olvastak. A szabály az, hogy beszéd közben nem lehet megállni, tétovázni, és nem ismételhetik önmagukat.
4. Haladjunk körben, és sorban kérjünk meg mindenkit, hogy tartsa meg a „beszédét".
5. Minden egyes „beszéd" után hagyjunk időt rövid hozzászólásokra. Ha a résztvevők nagyon belemerülnének egy-egy téma megvitatásába, jegyezzük fel az adott témát, és a gyakorlat végén térjünk vissza rá.
6. Ha mindenki sorra került, térjünk vissza azokhoz a témákhoz, amelyeket előzőleg rövidre kellett fognunk, és beszéljük meg őket.
7. Végül foglaljuk össze és értékeljük a gyakorlatot.

Fontos dátumok

április 7.
Az egészség világnapja

Feldolgozás és értékelés

Foglaljuk össze, hogyan is sikerült a gyakorlat, majd beszéljünk azokról a témákról, amelyek felmerültek.

- Nehéz volt megállás nélkül egy percen keresztül beszélni?
- Melyek voltak a legnehezebb témák, és miért?
- Mely kérdések voltak a legellentmondásosabbak, és miért?
- Mi volt a legmeglepőbb információ a résztvevők számára?

Tanácsok a csoportsegítőknek

Ez a gyakorlat több különböző szinten is működik, és a kérdések is sokféleképpen értelmezhetők. Fontos, hogy a fiatalok sajátosságainak megfelelő szinten dolgozzunk. Lehet, hogy szeretnénk elmélyültebb gondolatokat kiprovokálni, de óvakodjunk annak látszatától, hogy egy általunk előre meghatározott választ várunk.

Ha úgy találjuk, hogy az alábbi kérdések nem olyan érdekesek a csoport számára, másokat is megfogalmazhatunk.

Azokat is vonjuk be, akik nem elég bátrak, hogy megszólaljanak. Ajánljuk fel, hogy csak fél percig vagy 20 másodpercig tartson a beszédük, vagy javasoljuk, hogy mielőtt felszólalnak, próbaképpen foglalják össze mondanivalójukat az egyik társuknak, és engedjük meg, hogy esetleg később kerüljenek sorra.

Változatok

Kisebb csoport esetén két vagy több kört is tarthatunk. A résztvevők minden körben újabb cédulát húznak. Ha tizenötnél több emberrel dolgozunk, alakítsunk két kisebb csoportot.

Ez a módszer – hogy kalapból húzunk ki különböző kérdéseket – bármely témához felhasználható.

Javaslatok a folytatáshoz

Ha a résztvevők szívesen foglalkoznának még a sporttal mint témával, és van még energiájuk, próbáljuk ki a *Sport, mindenkinek* című gyakorlatot (255. oldal).

Ha valamelyik téma feltűnő érdeklődést váltott ki, nézzük meg a *Gyakorlatok* listáját (76. oldal), hátha találunk ott más, a témához kapcsolódó gyakorlatot.

Javaslatok a résztvevőknek

Válasszunk egy témát, és állapodjunk meg abban, hogy teszünk valamit azért az ügyért. Dolgozzunk ki egy projektet. Alakítsunk ki kapcsolatot egy olyan helyi szervezettel, amely ugyanezen a területen tevékenykedik. Használjuk a projektet tanulási lehetőségként, és segítsünk a résztvevőknek végiggondolni, mit hasznosíthatnak ebből az együttműködési és cselekvési kompetenciáik fejlesztéséhez.

További információk

„Te hogyan játszol? – A sport szerepe az emberi jogok elismertetésében” konferencia, 1999. szeptember 1–3.: www.hrca.org.au/#sport_and_human_rights

SEGÉDLETEK

Kérdések

A sport és az állampolgárság

Sok ember egy bizonyos állam polgáraként születik, de az életét egy másik országban éli le. Mégis a szülőhazája válogatottjának szurkol általában, a második hazája csapata helyett. Ön szerint melyik csapatnak kellene szurkolnia?

A sport és az általános emberi jogok

Mit gondol, Ronaldo megfelelő társadalmi képviselője lesz-e az „Erő a változáshoz – AIDS Ifjúsági Világkampánynak"?

A sport és az általános emberi jogok

A nemzetközi versenyeken részt vevő atlétáknak el kell fogadniuk egy versenyszabályzatot. Azokat, akik megsértik ezt a szabályzatot, pl. egy sporteseményt politikai véleménynyilvánításra használnak fel, megbüntetik. Vajon sérti-e ez a szabad véleménynyilvánítás jogát?

A sport és az általános emberi jogok

A rendőrségnek joga van feltartóztatni a gyanúsnak ítélt futballszurkolókat, és meggátolni őket abban, hogy egy futballmeccsre egy másik országba utazzanak. Vajon ez a mozgás- és a gyülekezési szabadság törvényes megtagadása-e?

A sport és a béke

Milyen mértékben járul hozzá a versenysport az együttműködés és az emberek közötti megértés elősegítéséhez?

A sport és a diszkrimináció

Milyen mértékben járul hozzá a paralimpia a fogyatékos emberekkel szembeni előítéletek leküzdéséhez?

A sport és a diszkrimináció

Szükséges-e az atléták szexvizsgálata a tisztességes verseny biztosítása érdekében? Vagy ez túlzottan sérti az emberi méltóságot és a magánélethez fűződő jogokat?

A sport és a globalizáció

A sportcipőket és különféle más sportfelszereléseket olcsón, kizsákmányolással készíttetik Kelet-Európában, ill. a Távol-Keleten. A munkásoknak szükségük van az állásukra, nem szerveznek sztrájkot. Mit tehetünk mi, fogyasztók annak érdekében, hogy ne vegyünk részt a kizsákmányolásukban?

A sport és a gyermekek

Mit mondana azoknak az ambiciózus szülőknek és edzőknek, akik órák hosszat edzésre kényszerítik a gyermekeket? Kinek van joga dönteni egy gyermek egészségéről, és arról, hogy mivel tölti a szabadidejét?

A sport és az egészség

Mit lehet tenni az ellen helyi szinten, hogy drogokat, doppingszereket használjanak a sportban?

A sport és a környezet

A golfpályák ellen gyakran fogalmazzák meg azt a kritikát, hogy mind a környezet, mind az emberek számára károsak, hiszen sokszor olyan területen létesülnek, amely azelőtt a helyi lakosságnak biztosított termőföldet, vagy erdőgazdaság volt. Emellett fenntartásukhoz rengeteg vizet, gyomirtó és rovarölő vegyszereket használnak. Emberi jogi kérdés lesz-e ettől a golfpályák ügye?

A sport és a média

Ön szerint joga van-e bármely televíziós társaságnak egy sportesemény kizárólagos közvetítési jogának megvásárlásához?

A sport és az oktatás, nevelés

Ön szerint a formális oktatási rendszerben mindvégig kötelező legyen-e a testnevelés?

A sport és a nemek közötti esélyegyenlőség

Sokak szerint a nemek közötti esélyegyenlőtlenség az oka, hogy olyan kevés nő van a vezető edzők és a sportszövetségek vezetői között. Egyetért-e ezzel? Ha igen, Ön szerint mit kellene tenni?

A sport és a szegénység

Mit gondol, az Ön országában a politikusok felhasználják-e a sporteseményeket arra, hogy az emberek figyelmét eltereljék a gazdasági és a politikai kérdésekről?

A sport és a szegénység

Számos országban a futball jelenti a a szegénységből való kitörési lehetőséget. Ön szerint érdemes lenne-e ezért a szegényebb országoknak nagyobb figyelmet szentelniük a focinak?

A sport és az emberi biztonság

Kínát nagyon-nagyon rossz mutatók jellemzik az emberi jogok tekintetében. Egyetért-e azzal, hogy ez az ország legyen a 2008-as olimpiai játékok házigazdája?

A sport és a szociális jogok

Ön szerint a hivatásos sportolókat ugyanolyan jogok illessék-e meg, mint minden más dolgozót? Például hogy létrehozhassanak szakszervezetet, illetve hogy ne lehessen őket se méltánytalanul elbocsátani.

Egy tökéletes világban élni

Si vis pacem, para pacem!
(Ha békét akarsz, a békére készülj!)

TÉMÁK

BÉKE ÉS ERŐSZAK

EGÉSZSÉG

KÖRNYEZET

NEHÉZSÉGI SZINT

3. SZINT

CSOPORTLÉTSZÁM

15–30 FŐ

SZÜKSÉGES IDŐ

90 PERC

Témák: béke és erőszak, egészség, környezet

Nehézségi szint: 3.

Csoportlétszám: 15–30 fő

Szükséges idő: 90 perc

A gyakorlatról röviden:

A gyakorlat egy kvízzel kezdődik, olyan közmondások és bölcsességek felidézésével, amelyek a békés állapot különböző aspektusait világítják meg. Ezek után a résztvevők megvitatják:

- a béke jelentését;
- a belső béke, a békés egymás mellett élés, a természeti környezetünkkel való békés együttélés fogalmát;
- a békés magatartás elsajátítását és fejlesztését.

Az érintett jogok:

- a békéhez való jog
- az élethez való jog
- az egészséges környezethez való jog

Célok:

- a béke különböző dimenziói között lévő összefüggések és az egymásrautaltság megértése
- a béke különféle jelentéseinek és a mindennapjainkhoz való viszonyuknak a megvitatása
- a tisztelet, szolidaritás és felelősség kialakulásának elősegítése

Szükséges eszközök:

- egy nagy ív papír (A3-as méretű)
- színes filctollak
- másolatok a kvízből és toll minden csoportnak
- kérdések irányított beszélgetésekhez – minden kiscsoportnak egy-egy
- másolat a mandaláról – minden kiscsoportnak egy-egy

Előkészítés: Készítsünk egy akkora másolatot a mandaláról, amilyen nagyot csak lehet.

A gyakorlat levezetése

A gyakorlat két részből áll: 1. rész – A mandala kitöltése (25 perc)
2. rész – Beszélgetés a békéről (30 perc)

1. rész A mandala kitöltése (25 perc)

1. Mutassuk meg a csoportnak az üres békekerékről készített nagy fénymásolatot. Emeljük ki a különböző részeket: béke saját magunkkal, béke másokkal, béke a természettel. Mondjuk el, hogy a kitöltött mandala a béke ideális állapotának elérését jeleníti meg. Ahhoz, hogy ki tudják tölteni, meg kell találniuk az egyetemes igazság

21 szavát, amelyek a békés élet 21 területéhez tartoznak. A hiányzó szavakat a világ különböző részein lelhetjük meg, különböző közmondásokban és bölcsességekben.

2. Kérjük meg a résztvevőket, hogy alkossanak három csoportot, osszuk ki a tollakat, és egy-egy példányt a kvízből és az üres mandalából. Emlékeztessük őket, hogy a hiányzó szavakat a közmondásokban és a bölcsességekben találhatják meg. Ezek a kulcsok azokhoz az értékekhez, amelyek a békekerék különböző részeibe illenek.
3. A kiscsoportos munka után ismét az egész csoport folytatja. Kérjünk önként jelentkezőket, hogy egyenként olvassák fel a kiegészített közmondásokat. Ellenőrizzük, hogy helyes-e a megfejtés, és kérjük meg a felolvasót, hogy valamelyik színes filccel írja be a szót a mandala nagy fénymásolatába.
4. Ismételjük el a bölcsességeket, míg a mandala teljes nem lesz, és a béke állapotát el nem értük.

2. rész Beszélgetés a békéről (30 perc)

1. Kérjük meg a résztvevőket arra, hogy térjenek vissza a kiscsoportjaikhoz. Osszuk ki a beszélgetéshez készített irányított kérdéseket, minden csoportnak egyet. Kérjük meg őket, hogy vitassák meg a papírjukon szereplő kérdéseket úgy, hogy mindig szem előtt tartják a mandalában található, ide vonatkozó értékeket. Figyeljék meg azt is, hogy sikerül-e konszenzust kialakítaniuk a kérdésekben, és készüljenek fel rá, hogy a nagycsoportban be kell majd számolniuk a beszélgetésről.
2. Végül mindenkit hívjunk össze, és kérjük meg a csoportokat, foglalják össze a beszélgetésüket.

Feldolgozás és értékelés

Kezdjük azzal, hogy megbeszéljük a mandalát és a benne található értékek egyetemességét. Aztán vitassuk meg a gyakorlat 2. részét.

1. rész

- Mennyire volt nehéz megtalálni a hiányzó szavakat? Hány közmondást vagy bölcsességet ismertek a résztvevők? Olyan bölcsességek-e ezek, amelyek napjainkban is érvényesek?
- A legbelsőbb körben található szavak egyetemes értékeket jelenítenek-e meg? Minden kultúrában egyformán fontosak-e? Melyek a legfontosabbak a résztvevők által képviselt kultúrákban?
- Vannak-e egyéb fontos értékek, amelyek itt nem szerepelnek?

2. rész

Kérjünk egy-egy főt a csoportokból, hogy röviden ismertessék a céduláikon szereplő kérdéseket. Ezek után beszéljük meg az alábbi kérdéseket:

- Könnyű volt-e minden kérdésben konszenzusra jutni?
- Mely kérdések voltak a legellentmondásosabbak? Miért?
- Miért vallanak különböző nézeteket az emberek ezekről a kérdésekről a békével összefüggésben?
- Az emberek gyakran összekapcsolják a belső békét a vallásossággal. Miért van ez?
- Vallásosnak kell-e lennünk ahhoz, hogy megtaláljuk a belső békét és az ehhez szükséges értékeket?
- Mi lehet a kapcsolat az emberi jogok és a beszélgetésekben szereplő kérdések, értékek között?

Fontos dátumok

június 21.
A világbéke és az imádság napja

- A béke szükséges előfeltétele-e annak, hogy az emberi jogok kultúrája létezni tudjon, vagy az emberi jogok tiszteletben tartása az előfeltétele annak, hogy az emberek békében élhessenek?

Tanácsok a csoportsegítőknek

További információk találhatók a gyakorlatban feldolgozott kérdésekről a béke és erőszak témájához kapcsolódó háttéranyagban (363. oldal). Ezek segítséget nyújthatnak a nagycsoportos megbeszélések levezetéséhez. Próbáljuk a résztvevők számára megvilágítani a béke három dimenziója közötti összefüggést. Ne féljünk az ellentmondásosságtól, hiszen ez a téma természeténél fogva ellentmondásos. Inkább próbáljunk meg reflektálni a felvetések kapcsán elhangzott érvekre és ellenérvekre, és hangsúlyozzuk, hogy ezekre a kérdésekre nincsenek tiszta és egyértelmű válaszok, nem tisztázhatjuk őket feketén-fehéren.

Ha több mint 18 fő van a csoportban, jobb, ha több kiscsoportot alakítunk, és inkább 6 háromfős csoporttal dolgozunk, mint három nagyobbal. Ebben az esetben ügyeljünk arra, hogy több fénymásolatra lesz szükségünk a segédletekből.

Változatok

A gyakorlat első részét, a mandala kitöltését nagycsoportban is végezhetjük. Olvassuk fel egyenként a közmondásokat, és kérdezzük meg a csoportot, szerintük mi a hiányzó szó. Ha egyből az A3 méretű békekerékre írjuk az elhangzott javaslatokat, akkor ebből készítsünk kisebb másolatokat a gyakorlat folytatásához, a kiscsoportok beszélgetéseihez a második részben.

Javaslatok a folytatáshoz

A gyakorlatban alkalmazott békekerék ötlete Pierre Weil *El arte de vivir en paz, hacia una nueva conciencia de paz* című könyvéből származik. Az *„el arte de vivir en paz, hacia una nueva conciencia de paz”* azt jelenti: a békében élés művészete – egy új békefelfogás felé.

A békekerék sokféleképpen értelmezhető. Az alábbi gondolatok segíthetnek a róla szóló beszélgetés levezetéséhez:

A kerék középpontjában a végtelenség található; nincs kezdet és nincs vég.

A legbelső részben olvasható szavak mindegyike olyan értéket, magatartásformát vagy élethelyzetet jelenít meg, amely kívánatos lenne az életünk hozzájuk kapcsolódó területén. Például ahhoz, hogy békében élhessünk másokkal és a társadalommal, az szükséges, hogy a gazdasági és társadalmi élet, valamint a kultúra terén is békesség legyen.

Az értelem, a test és az érzelmek a belső békénk és az önmagunkkal kialakított kapcsolat szempontjából központi jelentőségűek. Ahhoz, hogy kialakítsuk az egyéni belső békénket, bölcsességre, szeretetre, türelemre, együttérzésre, örömre és egészséges testre van szükségünk.

A béke harmadik dimenziója a természeti környezetünkkel kialakított viszonyra vonatkozik. Három területet fontos megemlíteni: tudásra, ismeretekre és tájékoztatásra van szükségünk; tiszteletben kell tartanunk az élet értékét; harmóniát kell teremtenünk a bennünket körülvevő létezőkkel (a dolgokkal – a természettel, a fákkal, a virágokkal, az állatokkal stb.)

SEGÉDLETEK

A békekerék

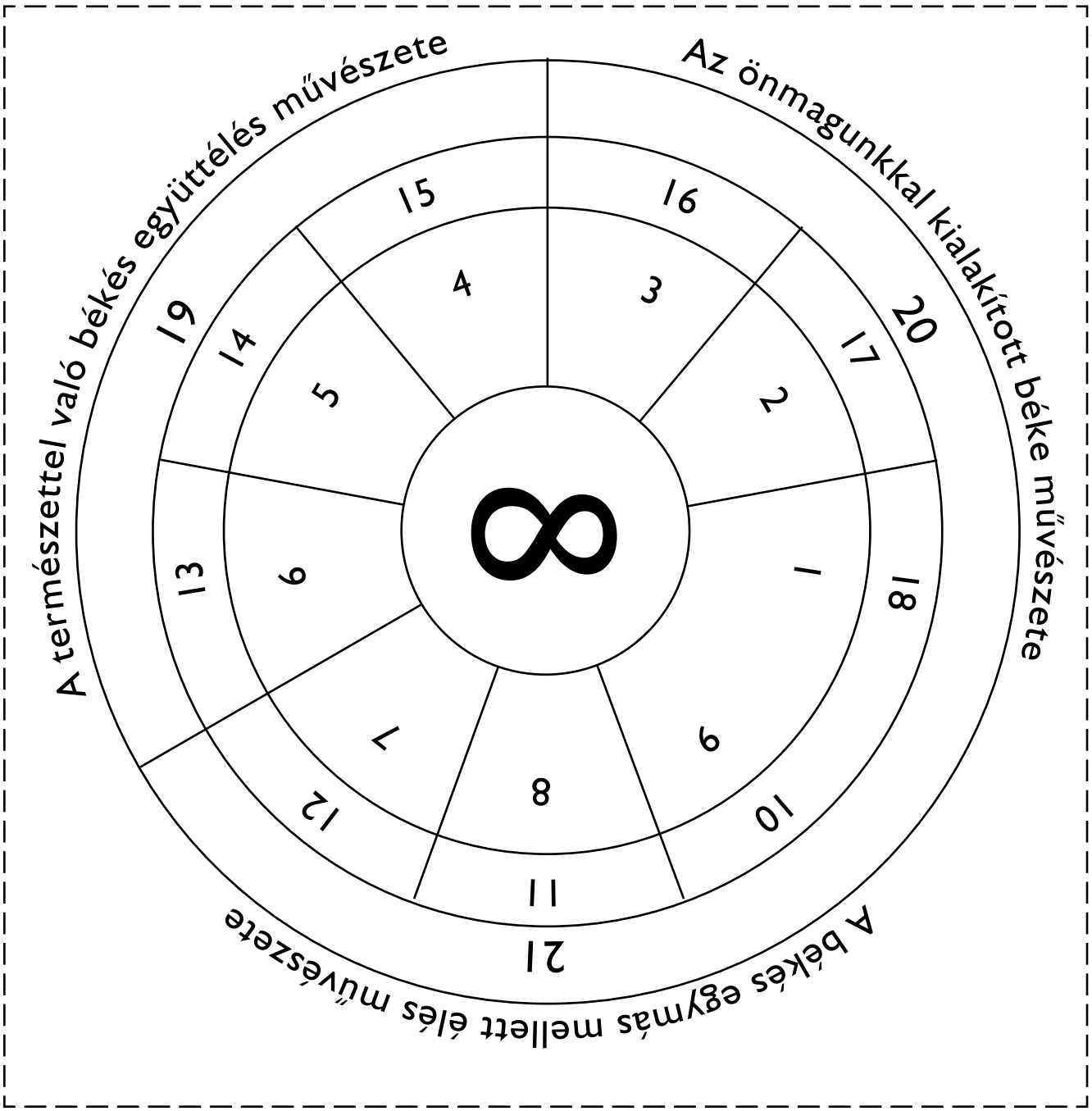

Kvíz

Találja meg az alábbi közmondásokból és bölcsességekből hiányzó szavakat! Ha sikerül, megkapja a kulcsot a békekerékhez.
A következő szavak hiányoznak: bölcsesség, egészség, egyéniség, együttérzés, együttműködés, élet, érzés, ész, gazdaság, harmónia, igazság, igazságosság, információ, jólét, kultúra, lényeg, öröm, test, szépség, szeretet, szolidaritás, társadalom, társasági élet, tisztelet, természet, tudás, türelem.

1. terület A kételkedés a ..... kezdete. (Descartes)

2. terület a) Ahol ..... van, nincs ott sötétség. (Burundi közmondás)

b) A ..... rózsát terem.

c) Az ember száműzheti szívéből az .....-t, Isten soha. (William Cowper)

d) Ne ígérj semmit, ha tele vagy ....., ne válaszolj levelekre, ha tele vagy haraggal (Kínai közmondás)

3. terület Az ..... jobb, mint a vagyon.

4. terület Ismétlés a ..... anyja.

5. terület Ha azt akarod, hogy megbecsüljenek, akkor meg kell ..... magadat

6. terület Azzal, hogy megérinted a földet, ...-t teremtesz a természettel. (Oglala Sioux, amerikai indián őslakos)

7. terület Ha a kényelmes ..... nem is teszi tisztességessé az embert, legalább megtartja a tisztesség útján. (Thackeray)

8. terület A kormányzás és az ..... minden téren az élet törvénye, az anarchia és a verseny pedig a halálé. (John Ruskin)

9. terület a) Ha mindenkit ugyanarra a formára öntenének, nem létezne ..... . (Darwin)

b) Az ..... beszéde egyszerű. (Seneca)

c) ..... mindörökké, ... mindörökké, ... mindörökké, mert az egység tesz minket erőssé. (Ralph Chaplin)

d) Ha az erőszak belép a házba, az ..... a kéményen át menekül. (Török közmondás)

10. terület Az ész .....-ja a szív szolgája. (Mahatma Gandhi)

11. terület Figyeld a …..….. és a jókedvet leülni / megannyi vidám és nemtörődöm / addig meglehetősen elvarázsoltak és felnőttek / dőzsölés és ivászat (Robert Burns, nemhivatalos fordítás)

12. terület Attól még lehet ott ....., ahol nincs hatékonyság. (Beaconsfield)

13. terület Jól csak a szívével lát az ember, ami igazán .....-es, az a szemnek láthatatlan. (Saint-Exupery)

14. terület Egy pillanatnyi türelem megóvhat egy katasztrófától, egy pillanatnyi türelmetlenség tönkretehet egy egész .....-et. (Kínai közmondás)

15. terület Hol a bölcsesség, amit a tudással elveszítettünk? Hol a tudás, amit elvesztettünk az .....-val? (T. S. Eliot)

16. terület A ..... könnyebben hajlik, mint az akarat. (Kínai közmondás)

17. terület Ahova az értelem nem hatol be, oda eljut az ..... . (Bonaventura)

18. terület Az ..... figyelmeztet arra, hogy mit kell elkerülnünk, de a szív mondja meg, hogy mit kell cselekednünk. (Joubert)

19. terület Templom a ..... . (Baudelaire)

20. terület Minden szív a másik szíve. Minden lélek a másik lelke. Minden arc a másik arca. Az ..... illúzió. (Margaurite Young)

21. terület A ..... átszellemült természet. (Victor Hugo)

Irányított kérdések I.: Az önmagunkkal kialakított béke művészete (1. csoport)

1. Mit jelent békében élni saját magunkkal?
2. Mely mindennapos tetteink vagy mondásaink utalnak arra, hogy harcban állunk önmagunkkal, és nem sikerült a belső békénket megteremteni?
3. Van-e kapcsolat a test, az értelem és az érzelmek között? Milyen kapcsolat ez?
4. Hogyan javíthatunk életminőségünkön annak érdekében, hogy békében éljünk saját magunkkal?
5. Lehet-e jó viszonyunk másokkal, ha nincs meg az önmagunkkal kialakított belső békénk?

Irányított kérdések II.: Békében élni másokkal (2. csoport)

1. Mint emberi lényeknek, megvan-e a képességünk, hogy békében éljünk másokkal?
2. Ha nincs háború, az azt jelenti, hogy békében élünk másokkal?
3. Megtanulhatunk-e még békésebben élni együtt másokkal a mindennapi életünkben? Hogyan?
4. Milyen színtereken kellene megteremteni a békés világot a jövőben?
5. Lehet-e orvosolni a háború okozta sérelmeket úgy, hogy az emberek ismét békében éljenek?

Irányított kérdések III.: A természeti környezetünkkel való békés együttélés művészete (3. csoport)

1. A társadalom hogyan értékeli a természeti környezetet?
2. Mit jelent harmóniában élni a természettel?
3. Kinek a feladata a környezet megóvása?
4. Hány háborúnak szolgálnak indítékul a jövőben a különböző természeti erőforrások (pl. a víz), összehasonlítva egyéb háborús indítékokkal (pl. etnikai, kulturális és vallási konfliktusok)?
5. Ön szerint el lehet-e érni a béke teljességét úgy is, ha a természettel való együttélést nem a béke jellemzi?

A békekerékhez tartozó kvíz válaszai

1. Bölcsesség
2. a) Szeretet
   b) Türelem
   c) Együttérzés
   d) Öröm
3. Egészség
4. Tudás
5. Tisztelet
6. Harmónia
7. Jólét
8. Együttműködés
9. a) Szépség
   b) Igazság
   c) Szolidaritás
   d) Igazságosság
10. Kultúra
11. Társasági élet
12. Gazdaság
13. Lényeg
14. Élet
15. Információ
16. Test
17. Érzelmek
18. Értelem
19. Környezet
20. Egyéniség
21. Társadalom

A kiegészített békekerék

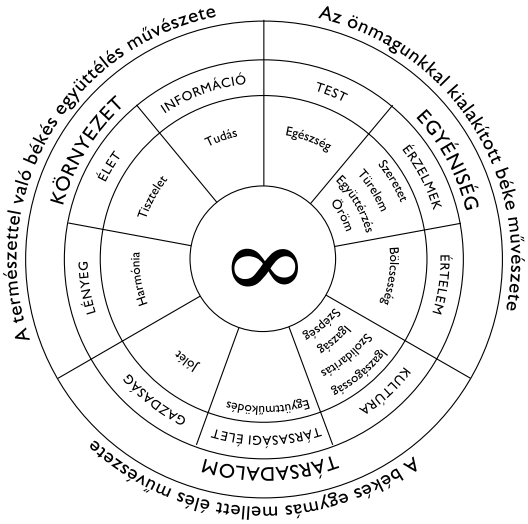

Eltérő bérek

Egyenlő munkáért egyenlő béreket!

TÉMÁK

SZOCIÁLIS JOGOK

NEMEK KÖZÖTTI EGYENLŐSÉG

DISZKRIMINÁCIÓ

NEHÉZSÉGI SZINT

2. SZINT

CSOPORTLÉTSZÁM

LEGALÁBB 4 FŐ

SZÜKSÉGES IDŐ

90 PERC

Témák: szociális jogok, nemek közötti egyenlőség, diszkrimináció és idegengyűlölet

Nehézségi szint: 2.

Csoportlétszám: legalább 4 fő

Szükséges idő: 90 perc

A gyakorlatról röviden:

Ez a szimulációs gyakorlat a munkaerőpiac realitásaival szembesít. A következő kérdéseket célozza meg:

- különböző bérek ugyanazért a munkáért
- munkahelyi diszkrimináció
- a fiatal dolgozóknak fizetett alacsonyabb munkabér gyakorlata

Az érintett jogok:

- a megfelelő jövedelemhez való jog
- az egyenlő munkáért járó egyenlő fizetséghez való jog
- a jog arra, hogy életkora és neme alapján senkit se érjen hátrányos megkülönböztetés

Célok:

- a résztvevők szembesítése a munkahelyi diszkrimináció jelenségével
- annak elemzése, hogy megengedhető-e az életkor és nem alapján történő diszkrimináció vagy sem
- a szolidaritás, az egyenlőség és az igazságosság érzetének felébresztése

Szükséges eszközök:

- egy másolat a *Dolgozók bérszintje* című táblázatról
- kitűzők vagy címkék – minden egyes résztvevőnek/dolgozónak egy-egy
- tollak
- pénz – használhatjuk a 74. oldalon található Ems-készletet

Előkészítés:

- Készítsük elő a kitűzőket – ezek fogják jelölni a dolgozók nemét és életkorát. Használjuk ehhez a dolgozók bérszintjét mutató táblázatot.
- Döntsük el, hogy milyen munkát végezzenek majd a résztvevők. Gyűjtsük össze az ehhez szükséges összes felszerelést.

A gyakorlat levezetése

1. Mondjuk el a résztvevőknek, hogy ők most munkában vannak, és a munkáltatójuknak dolgoznak (ő lesz a csoportsegítő). Nem kell aggódniuk, mindenki kap fizetést.
2. Osszuk ki a címkéket véletlenszerűen, minden résztvevőnek egyet.
3. Magyarázzuk el a feladatot, és győződjünk meg arról, hogy mindenki tudja, mi a teendő.
4. Hagyjuk, hogy mindenki végezze a dolgát!
5. Amikor az összes feladattal végeztek, kérjük meg őket, hogy álljanak sorba a fizetésért. Fizessünk mindenkinek életkora és neme szerint – ahogyan az a dolgozók bérszintjé-

nek táblázatában szerepel. Hangosan számoljuk ki a pénzt, hogy mindenki hallja, és tudja, hogy mennyit kapnak a többiek.

6. Amennyiben a résztvevők kérdezősködni vagy panaszkodni kezdenének, mondjunk rövid indokokat, de ne menjünk bele részletekbe.
7. A csoportvezető megítélésétől függ, meddig mehetünk el, hagyjuk abba, amint láthatóan kezd forróvá válni a hangulat. Biztosítsunk kellő időt mindenkinek arra, hogy megnyugodjon és kilépjen a szerepéből, aztán üljön le mindenki a körbe a gyakorlat feldolgozásához.

Feldolgozás és értékelés

Szakaszoljuk a beszélgetést. Kezdjük magának a szimulációs gyakorlatnak az áttekintésével:

- Milyen érzés volt, hogy többet (vagy kevesebbet) kapott másoknál, amikor mindenki pontosan ugyanazt a feladatot végezte el?
- Miért kapott néhány ember többet (vagy kevesebbet), mint mások? Miért történt ez?
- Milyen érzés volt, hogy másoknál többet kapott? Milyen érzés volt kevesebbet kapni másoknál?
- Előfordul-e ez a fajta hátrányos megkülönböztetés az Ön országában a munkahelyeken?

Most pedig beszéljünk a nemek alapján megállapított illetményről:

- Lehet-e igazságos az, hogy azonos munkáért különböző bért fizetünk azon az alapon, hogy férfiról vagy nőről van-e szó? Miért? Miért nem? Mikor?
- Mi van akkor, ha egy férfi jobban végzi el a munkát, mint egy nő? Ez elegendő ok arra, hogy a nőnek kevesebbet fizessenek?
- Ha egy férfi képzettebb, mint egy nő, ebből az következik, hogy több fizetést kell kapnia?
- Vannak-e Ön szerint olyan munkák, amelyeket kizárólag férfiaknak kellene végezniük? Miért? Miért nem? Ha igen, melyek ezek a foglalkozások?
- Vannak-e Ön szerint olyan munkák, amelyeket kizárólag nőknek kellene végezniük? Miért? Miért nem? Ha igen, melyek ezek a foglalkozások?
- Ön szerint az előnyben részesítő, vagy pozitív diszkriminációt alkalmazó eljárás indokolható azzal, hogy meg kell változtatni a társadalmi beállítódást?

Végezetül beszélgessünk az életkor alapján meghatározott illetményről:

- Létezik-e az életkor alapján eltérő bérezés az Ön országában? Ha nem, Ön szerint kellene-e ilyen?
- Mi ennek a gyakorlatnak az ésszerű magyarázata, különös tekintettel a fiatalokra?
- Mi a véleménye erről az eljárásról? Jó-e ez vagy rossz? Szükséges vagy szükségtelen? Indokolja meg!

Tanácsok a csoportsegítőknek

Lehetséges, hogy módosítanunk kell a gyakorlaton. Amennyiben a listát ki kell egészítenünk, vagy abból törölnünk kell néhány dolgozót, a nemek egyensúlyát és a vegyes életkori összetételt feltétlenül meg kell tartanunk. Amennyiben a csoport nagy, vagy szeretnénk egy mélyebb vitát kezdeményezni a két típusú hátrányos megkülönböztetés kérdéskörében, alakítsunk két alcsoportot. Így az egyik csoport a nemi alapú diszkrimináció, a másik csoport pedig az életkor alapú hátrányos megkülönböztetés megbeszélését vállalhatja.

Fontos dátumok

május 1.
A munka nemzetközi ünnepe

A méltányos munkabérhez való jog

A Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, 7. cikk
„Az egyezségokmányban részes államok elismerik mindenkinek a jogát az igazságos és kedvező munkafeltételekhez, amelyek különösen az alábbiakat biztosítják:
a) olyan díjazást, amely minden dolgozó számára legalább a következőket jelenti:
(i) méltányos munkabért és az egyenlő munkáért minden megkülönböztetés nélkül járó egyenlő díjazást, különösen pedig a nők számára olyan munkakörülmények biztosítását, amelyek – ugyanazon munkáért való ugyanazon díjazás mellett – nem maradnak el a férfiak munkakörülményeitől."

Európai Szociális Karta 7. cikk (5)
A gyermekek és fiatalok jogát a méltányos munkabérhez biztosítani kell a fiatal dolgozók és ipari tanulók számára.

8. cikk (3)
A dolgozó nők joga, hogy védelemben részesüljenek a férfiak és nők közötti hátrányos megkülönböztetéssel szemben, ami a munkabért illeti.

Milyen típusú munkák a megfelelőek ehhez a gyakorlathoz? Teljesen egyforma munkát végezzen mindenki. Emellett próbáljunk olyasmit választani, amit több ember végezhet egyszerre, így nem válik fárasztóvá a várakozás és a nézelődés. Vegyük figyelembe a következőket:

- Ha a szabadban akarjuk elvégezni a gyakorlatot, alkalmas-e erre az adott évszak?
- Van-e elegendő hely?
- A munkát ugyanolyan könnyedén és jól elvégezhetik különböző életkorú emberek, illetve férfiak és nők?
- Biztonságos?
- Zavarba jöhetnek-e egyesek a gyakorlat során, vagy elutasítják azt erkölcsi okokból?
- Mennyi ideig fog tartani?
- Sok különböző képességet kíván?
- Hogyan lehet többször megismételni?

Példák a feladatokra:

- Törölje le a táblát, és írjon rá fel szépen egy előre megadott idézetet.
- A könyveket a polcról tegye egy dobozba. Vigye a dobozt a szoba másik oldalára, és pakolja ki a könyveket egy másik könyvespolcra.
- Készítsen papírrepülőgépet vagy egyszerű papírcsákót.
- Gyűjtsön össze három különböző típusú falevelet, és ragassza őket egy papírlapra.
- Keresse ki egy szó definícióját, és írja le egy papírra. (Amennyiben különböző szavakat keresünk, amelyek mindegyike az emberi jogokra vonatkozik, úgy a végére akár egy rövid szójegyzék is összeállhatna a kifejezésekből!)

Amikor a bérek kifizetésére kerül sor, és magyarázatot kell adni az eltérésekre, ki kell találnunk indokokat. Ezeknek lehet az alapja valóban megtörtént dolog, vagy lehetnek nevetséges indokok is. Például:

- Aki megbotlott, kevesebbet kap.
- Aki mosolygott és boldognak tűnt, többet kap.
- Kedd van!

Az alábbi információ és az 5. fejezetben tárgyalt háttér-információ segít abban, hogy mélyebb tájékoztatást adjunk a beszélgetés során.

Változatok

Ha úgy érezzük, hogy a gyakorlat – bizonyos okok miatt – nem megfelelő egy szimulációhoz, akkor az adatokat egy vita kiindulópontjaként alkalmazhatjuk. Készíthetünk egy munkalapot minden dolgozó számára, amely az általa végzett munkáról, életkoráról, neméről és munkabéréről nyújt információkat. Hozzátehetünk más szempontokat is, mint például a végzettség és a szakmai tapasztalat. Ennek változataként készíthetünk néhány átfogóbb esettanulmányt egyes dolgozókat illetően. Ugyanakkor legyünk tisztában azzal, hogy a beszélgetés önmagában nem fog olyan erős érzelmi reakciókat kiváltani, mint amit a szimulációval érünk el.

Javaslatok a folytatáshoz

Ha a csoportnak tetszik a szerepjáték, és szeretné megvizsgálni a szakszervezetek szerepét a dolgozók megfelelő fizetéshez és munkakörülményekhez való jogának védelmében, akkor bizonyára szívesen fogadják a *Szakszervezeti találkozó* című gyakorlatot (258. oldal).

További információk

A dolgozók munkabérében mutatkozó egyenlőtlenség országonként eltérő, és abban is van különbség, hogy vajon mi is a fő probléma: az életkori vagy a nemek szerinti diszkrimináció? A nemek alapján történő diszkrimináció nem más, mint a nők hátrányos megkülönböztetésének bizonyítéka. A történelem folyamán a nők hátrányos helyzetben voltak a szociális, politikai és gazdasági szférákban. A nők elleni munkahelyi diszkriminációra példák többek között a munkára pályázók kiválasztása és az interjúkészítés során alkalmazott megkülönböztetés, az előléptetési esélyekkel kapcsolatos diszkrimináció, és az a tény, hogy a nők átlagban kevesebb fizetést kapnak, mint a férfiak. A méltányos munkabérhez való jog megsértésének számít, amikor ugyanannak a munkának az elvégzéséért a nők kevesebbet kapnak, mint a férfiak.

A fiatal dolgozóknak szintén méltányos munkabért kellene kapniuk. Ugyanakkor a helyzet itt bonyolult, és országról országra változik. A munkanélküliek aránya általában magasabb a fiatalok körében, mint a felnőttek esetében.

Bár általában elfogadjuk az egyenlő munkáért egyenlő bért alapelvet, a fiatalok bérezését gyakran különleges esetnek tekintik, és sok ország politikája lehetővé teszi, hogy a fiatal dolgozók ugyanazért a munkáért kevesebb fizetést kapjanak, mint az idősebbek. Ennek a gyakorlatnak két oka van. Egyrészt a cél az, hogy a fiatalokat visszatartsák a munkaerőpiacra való belépéstől, és arra biztassák őket, hogy maradjanak az iskolában és részesüljenek jó oktatásban. Másrészt a munkáltatók számára még mindig vonzó a tapasztalatlan, alacsony képzettségű fiatal munkaerő, különösen a mind több, iskolából kimaradó fiatal, akik máskülönben csak csavarognának az utcákon, bajkeverők lennének, és csak terhet jelentenének az államnak. A fiatalok munkanélküliségének ilyen módon való csökkentése – és ennek a gyakorlatnak a eredményessége – országonként eltérő.

A Szociális Jogok Európai Bizottsága (az *Európai szociális karta* végrehajtó testülete) mindaddig nem tekinti a fiatalok alacsony fizetését a méltányos munkabérek garantálásával összeférhetetlennek, amíg a különbség elfogadható, és a bérrés gyorsan bezárulhat. Például a felnőtt kezdő bérnél 30%-kal alacsonyabb fizetés elfogadhatónak tűnik tizenöt-tizenhat évesek számára. Ugyanakkor tizenhat-tizennyolc évesek esetében a különbség nem haladhatja meg a 20%-ot.

A fiatalok fizetése nem mindig alacsony. Mi több, sok olyan jól képzett fiatal van, aki sok pénzt keres – néhány ember szemében túl sokat is! Gondoljunk azokra a fiatalokra, akik az új technológiákra épülő ágazatokban dolgoznak, és messze magasabb munkabért kapnak, mint azok az idősebb dolgozók, akik a nyugdíjkorhatárhoz közelednek.

SEGÉDANYAG

A dolgozók bérének aránya nem és kor szerint

	Nem	Életkor	Fizetés (Ems-ben)
1.	Férfi	35 év	100
2.	Nő	16 év	30
3.	Férfi	22 év	70
4.	Nő	32 év	90
5.	Férfi	16 év	50
6.	Nő	19 év	60
7.	Férfi	26 év	100
8.	Férfi	20 év	70
9.	Nő	24 év	80
10.	Férfi	37 év	100
11.	Nő	17 év	30
12.	Nő	23 év	80

Erőmű

Ez az erőmű termeljen pozitív és alkotó energiát!

Témák: béke és erőszak, állampolgárság, általános emberi jogok

Nehézségi szint: 3.

Csoportlétszám: legalább 10 fő

Szükséges idő: 90 perc

A gyakorlatról röviden:

A hatalom gyakran erőszakkal jár együtt. A gyakorlat kreatív csoportmunka során a következő kérdésekkel foglalkozik:

- erőszak a közösségben
- lehetőségek az erőszak problémájának megoldására

Az érintett jogok:

- a személyes biztonsághoz való jog
- a diszkrimináció tilalma
- a magánélethez és a jó hírnévhez való jog

Célok:

- az erőszak megnyilvánulásainak és okainak megismerése és megértése
- az együttműködés és a csoportmunka képességének és készségének fejlesztése
- felelősségvállalás az erőszakkal szembeni kreatív megoldások megtalálásáért

Szükséges eszközök:

- a terem hosszával megegyező méretű fonal vagy spárga
- olló
- A4-es papírlapok – résztvevőnként 6 darab
- filctollak – személyenként egy
- csengő (nem feltétlenül szükséges)
- ragasztószalag
- 2 terem (ha lehetséges)

Előkészítés:

- Készítsünk elő egy termet „erőműként". Középen ürítsünk ki egy területet. Feszítsünk ki egy kötelet a termen keresztül, és rögzítsük szilárdan a végeit. Ez egy elektromos vezetéket jelképez. Körülbelül egy méterrel a padló fölött lógjon, és ne legyen túl feszes (kissé lazának kell lennie, hogy megköthessük a csomókat, amikor a vezetéket meg kell javítani minden egyes erőművi meghibásodás után).
- Esetleg kitehetünk az ajtóra egy táblát Erőmű felirattal.

A gyakorlat levezetése

A gyakorlat két részből áll: az első részben az erőszak megnyilvánulásait idézzük fel (tíz perc), a második rész pedig munka az erőműben (hatvan perc).

1. rész Ötletroham az erőszakkal kapcsolatos fogalmak összegyűjtésére

1. A résztvevők röviden idézzék fel személyes emlékeiket az erőszak megnyilvánulásairól saját közösségükben (iskola, ifjúsági klub, kollégium, szomszédság stb.). Tegyük világossá, hogy most nem az olyan nagy kérdéseket vizsgáljuk, mint a terrorizmus vagy a népirtás, hanem az erőszak olyan megnyilvánulásait, amelyekkel a hétköznapokban találkozunk – például a megfélemlítés, a gúnyolódás, a szóbeli sértés, szarkazmus, a rossz ízű tréfák stb.
2. Most vegyék elő a filctollakat, és írjanak nagy betűkkel. Használjanak kulcsszavakat vagy egy rövid kifejezést, és minden egyes felidézett emléket külön papírlapra írjanak.
3. Gyűjtsük össze a papírokat, és gyorsan ellenőrizzük, nincs-e olyan közöttük, amelyik ismétlődik. Ha van ilyen, azt tegyük félre.
4. Adjunk a résztvevőknek ötperces szünetet, amíg előkészítjük a következő részt. Hajtsuk össze a papírlapokat, és akasszuk őket az „elektromos vezetékre". A papírok legyenek egymástól körülbelül fél méter távolságra. A zsinórra kell rögzíteni őket ragasztószalaggal, hogy a helyükön maradjanak, és ne csússzanak el.

2. rész Az erőműben

1. Hívjuk be a résztvevőket az „erőműbe", ahol műszaki szakemberekként fognak dolgozni.
2. Osszuk a résztvevőket két csoportra.
3. Mondjuk el nekik, hogy az erőmű „negatív energiát" termel, és mivel az nagyon nehéz, gyakoriak a meghibásodások. (A meghibásodást a csoportsegítőnek kell előidéznie oly módon, hogy kettévágja a zsinórt két „probléma" – vagyis két papírlap – között.) A szakemberek feladata lesz visszafordítani a helyzetet, és „pozitív energiát" juttatni a vezetékbe.
4. Magyarázzuk el, hogy valahányszor meghibásodás fenyeget, a fények villogni kezdenek és megszólal egy csengő. Amint megszakad az elektromosság, mindkét csoportból egy embernek a vezetékhez kell futnia. Mindketten megragadnak egy-egy elszakadt véget, amelyeket aztán összeillesztve tartanak, „hogy átmenetileg biztosítsák az elektromosság áramlását".
5. Szabadon maradt kezével mindkét szakember elveszi az egyik papírt azok közül, amelyek a szakadás valamelyik oldalán lógnak, és hangosan felolvassa róla az üzenetet.
6. Mindkét csoport felelős a hiba kijavításáért. Adjunk nekik öt percet, hogy javaslattal álljanak elő a két probléma megoldására.
7. Ezután a csoportok megosztják egymással javaslataikat, megvitatják őket, és megállapodnak a megoldásokban mindkét problémára vonatkozóan. Ezeket felírják üres papírlapokra, és átadják a szakembereknek.
8. A szakemberek összekötözik a vezeték végeit, és a megoldást tartalmazó papírokat ragasztószalaggal a csomóra rögzítik, hogy véglegesen kijavítsák a hibát.
9. Ragasszuk a falra a két felhasznált erőszak-megnyilvánulást tartalmazó papírlapot.
10. Most valahol máshol vágjuk el a vezetéket, és ismételjük meg a feladatsort. A gyakorlat akkor ér véget, amikor minden erőszak-megnyilvánulást tartalmazó papírt eltávolítottunk a vezetékről, és helyükre végig megoldáspapírok kerültek.

11. Végül gyűjtsük össze a vezetékről a megoldást tartalmazó papírokat, és ragasszuk őket a falra a különféle erőszak-megnyilvánulások mellé.

Feldolgozás és értékelés

Kezdjük a feldolgozást magának a gyakorlatnak az áttekintésével, majd folytassuk az erőszak különböző megnyilvánulásainak és a megoldási javaslatoknak a megbeszélésével:

- Hogyan érezték magukat a résztvevők a gyakorlat alatt? Élvezték? Miért?/Miért nem?
- Melyek az okai a beazonosított erőszak-megnyilvánulásoknak?
- A javasolt megoldások és tevékenységek reálisak voltak-e? Rövid távon? Hosszabb távon?
- Milyen kihívásokkal vagy ellenállással kell szembenéznünk, amikor megpróbáljuk megvalósítani ezeket a megoldásokat?
- A fiatalok hogyan akadályozhatják meg az erőszakot, vagy hogyan küzdhetnek ellene?
- Mely emberi jogokat sérti az erőszak?

Tanácsok a csoportsegítőknek

Az 1. részre – vagyis a fogalmak összegyűjtésére – mintegy 10 percet hagyjunk, az erőműben folytatott munkára körülbelül 60 percet, és 20 percet a feldolgozásra és értékelésre.

Próbáljuk ezt a gyakorlatot egészen gyorsan levezetni, hogy ne unják meg a fiatalok.

Amennyiben további magyarázatra van szükség azzal kapcsolatban, hogy hogyan találhatnak ötletet vagy akár szlogent a problémák megoldására (a gyakorlat levezetésének 6. pontja), a következő példával segíthetünk nekik. Ha például az egyik papíron az áll, hogy „zaklatás és megfélemlítés", a másikon pedig az, hogy „erőszak a képernyőn", az egyik csoport javasolhatja azt, hogy legyenek olyan műhelybeszélgetések az iskolákban, amelyek során a téma a zaklatás és megfélemlítés kezelése, és az a javaslat, hogy az erőszakot ábrázoló filmeket csak este 11 után lehessen sugározni. A másik csoport azt vetheti fel, hogy képezzenek ki olyan kortárs segítőket, akik foglalkoznak a zaklatás és megfélemlítés problémáival, és hogy legyen mondjuk az este 9 óra az a vízválasztó, amely előtt erőszakot tartalmazó filmet tilos bemutatni. A két csoport ezután megvitatja a javaslatokat, és vagy egybefoglalja, vagy egymásnak megfelelően módosítja azokat, mielőtt a megoldásokat tartalmazó papírokra kerülnének. Mindkét csoport tehet két vagy több javaslatot, ám egy is elegendő.

Amennyiben a csoport kicsi, az egyik csoport a javítóbrigád technikusaiból is állhat. Azért érdemes két csoporttal dolgozni, mert így gyakran ugyanarra a problémára különböző megoldásokat találnak, ami bővíti a lehetőségeket.

Az 64. oldalon található *Embergép* című játék kiválóan alkalmas a „jég megtörésére" és az együttműködés elősegítésére.

Ezt az eljárást minden olyan kérdés esetében alkalmazhatjuk, amely a probléma megnevezését és megoldások megkeresését foglalja magába.

Javaslatok a folytatáshoz

Az „erőműben" felmerülhet a diszkrimináció vagy a nemi megkülönböztetés kérdése, ám ha ez nem történik meg, akkor is érdemes rávilágítanunk az identitás, valamint a méltósághoz és a megbecsüléshez való jog kérdéseire. Vessünk egy pillantást a 219. oldalon található *Ki vagyok te?* gyakorlatra.

Fontos dátumok

február 20.
Az erőszakkal szembeni ellenállás napja

Javaslatok a résztvevőknek

Ragadjunk ki egyet a fenti gyakorlatban beazonosított problémák közül. Például: ha a zaklatás és megfélemlítés volt a választott kérdés, a csoport előállhatna azzal a javaslattal, hogy szervezzenek az iskolájukban műhelybeszélgetést, és tűzzék napirendre a kérdést a következő iskolai vagy egyesületi gyűlésen.

Megjegyzés: az *Erőmű* ötletének felvetése Dariusz Grzemny nevéhez fűződik; Association for Children and Young People (Chance), Glogow, Lengyelország

Erőszak a családban

„(…) a rendőrség mindig későn jön ki, ha egyáltalán kijön." – Tracy Chapman

Témák: nemek közötti egyenlőség, béke és erőszak, egészség

Nehézségi szint: 3.

Csoportlétszám: 6–30 fő

Szükséges idő: 120 perc

A gyakorlatról röviden:

Ez a gyakorlat a családon belüli erőszak témájával, mint az erőszak leggyakoribb és legkevésbé kibeszélt formájával foglalkozik.

Az érintett jogok:
- az erőszak, kínzás és megalázó bánásmód elleni védelemhez való jog
- az egyenlő bánásmódhoz való jog
- a törvény által biztosított egyenlő védelemhez és bánásmódhoz való jog

Célok:
- a családon belüli erőszak és a nők emberi jogainak megsértésével kapcsolatos tudatosság növelése
- az emberi jogok megsértésének elemzéséhez és a téma megvitatásához szükséges készségek fejlesztése
- a családon belüli erőszak elleni fellépéshez szükséges empátia és önbizalom megerősítése

Szükséges eszközök:
- nagyméretű papírlapok vagy tábla, tollak vagy filctoll a gyakorlat kezdetéhez szükséges ötletgyűjtéshez és a csoportmunkához,
- válasszunk ki egyet vagy többet a gyakorlat végén felsorolt bűncselekmények szemtanúinak beszámolóiból, vagy írjunk egyet mi magunk,
- készítsünk minden résztvevő számára egy másolatot az Útmutató a csoportbeszélgetésekhez című összeállításról (csoportonként egyet).

Előkészítés:
- Gyűjtsünk információt olyan létező intézményekről/szervezetekről, amelyek aktív szerepet játszanak a családon belüli erőszak áldozatainak támogatásában.
- Tájékozódjunk, hogy a helyi közösséget e téren milyen kérdések foglalkoztatják.
- Részletesen tekintsük át a feldolgozni kívánt kérdéseket, és vegyük figyelembe a résztvevők személyes tapasztalatait.

A gyakorlat levezetése

1. Készítsük fel a csoportot a gyakorlatra: csináljunk egy ötletrohamot erről a kérdésről: Hogyan nyilvánul meg az erőszak a környezetünkben? Minden felmerülő gondolatot írjunk fel egy táblára, de a gyakorlat ezen szakaszában még ne vitassuk meg azokat. Hagyjuk a táblát mindenki által jól látható helyen (10 perc).

2. Kérjük meg a résztvevőket arra, hogy alakítsanak kis csoportokat (2–6 fő/csoport). Legalább három csoportnak kell lennie.
3. Osszuk szét a bűncselekmények szemtanúi beszámolóinak példányait. Három különböző kártya, vagyis bűneset van, azonban ugyanazt az esetet több csoport is megkaphatja. Ugyancsak osszuk ki az *Útmutató a csoportbeszélgetésekhez* példányait.
4. Adjunk a résztvevőknek öt percet arra, hogy átolvassák a bűnesetek szemtanúinak vallomásait. Nyomatékosan hangsúlyozzuk, hogy a beszélgetéseikben ezekre az esetekre kell koncentrálniuk. A résztvevőknek tisztában kell lenniük azzal, hogy a kialakuló beszélgetés személyessé válhat, illetve hogy senkinek sem kell kényszerűen kitárulkoznia a beszélgetés során.
5. A csoportmunkára egy órát szánjunk.
6. A csoportbeszélgetéseket követően a nagycsoportban kezdjük meg a feldolgozást és az értékelést.

Feldolgozás és értékelés

Kérjünk egy rövid beszámolót a résztvevőktől arról, hogy hogy ment a csoportmunka. Mennyire voltak valóságosak a leírt esetek, mennyire voltak odaillőek a felvetett kérdések? Amennyiben a különböző csoportok különböző eseteket vitattak meg, kérjünk visszajelzéseket az elolvasott esetek elemzéséről. Ezt követően beszéljünk a társadalmi realitásokról:

- Mennyire elterjedt a családi erőszak a résztvevők közösségeiben, illetve országukban?
- Mely emberi jogok sérülnek ezekben az esetekben?
- Mik lehetnek a családon belüli erőszak okai?
- Miért van az, hogy inkább a férfiak erőszakosak a nőkkel szemben, és nem fordítva?
- Hogyan lehet megfékezni a családon belüli erőszakot? Mit tehetnek ennek érdekében:
  - a hatóságok?
  - a helyi közösség?
  - az érintett személyek?
  - a barátok és a szomszédok?
- Ellenőrizzük a csoportmunkák eredményét, a beszélgetésekben felmerült kérdéseket vessük egybe a gyakorlat elején végzett ötletroham során összeállított listával. A családon belüli erőszak felkerült-e a listára? Ha nem, miért nem?
- Felmerült-e a beszélgetések során a nők elleni erőszak egyéb formája is? Írjuk hozzá ezeket a listához.

Kérdezzük meg a résztvevőket arról, hogy szeretne-e valamelyikük a jövőben a felmerült kérdésekkel foglalkozni. Vitassuk meg, hogyan képzelik a továbbiakat, mit szándékoznak tenni.

Tanácsok a csoportsegítőknek

Tartsuk tiszteletben a résztvevők érzékenységét és anonimitását (előfordulhat, hogy a résztvevőknek személyes tapasztalataik vannak a családon belüli erőszakról). Tegyük világossá minden résztvevő számára, hogy senkinek sem kötelező kitárulkoznia. A résztvevők érintettsége szerint alkalmazzuk szabadon a gyakorlatot.

A gyakorlat címe akár *A családban marad* is lehetne, mivel a legtöbb, nők ellen elkövetett erőszak

a családon belül, illetve rokonok között történik. A családon belüli erőszak egyik leggyakoribb formája a fizikai bántalmazás, ezért is választottuk a felsorolt eseteket. Valamennyi történet megtörtént eseten alapul, tényleges áldozatokról és bűncselekményekről szól. Előfordulhat, hogy meg kell változtatnunk néhány részletet, de egyéb eseteket is felhasználhatunk annak érdekében, hogy a gyakorlat az adott realitásokhoz és a résztvevők érintettségéhez igazodjék.

Az emberek véleménye a tekintetben el fog térni egymástól, hogy mi számít erőszakos cselekedetnek. Az ENSZ Közgyűlése által 1993-ban elfogadott *Nyilatkozat a nők elleni erőszak felszámolásáról* a nők ellen elkövetett erőszakot a következőképpen határozza meg: „bármely olyan, a nőket nemük miatt érő erőszakos cselekedet, amely testi, szexuális vagy lelki sérülést okoz vagy okozhat a nőknek, beleértve az effajta tettekkel való fenyegetést, valamint a kényszerítést és a szabadságtól való önkényes megfosztást, történjen az a közéletben vagy a magánszférában.

Beleértendő, de nem korlátozandó a testi, szexuális és lelki erőszakra, amelyet az áldozat a családon belül szenved el, ideértve a bántalmazást, a háztartásban élő leánygyermek szexuális zaklatását, a hozománnyal összefüggő erőszakot, a házastársi megerőszakolást, a női nemi szerv megcsonkítását és a nőkkel szemben alkalmazott más hagyományos gyakorlatot; a nem házastársi és a kizsákmányolással összefüggő erőszakot; a közösségben történő fizikai, szexuális és lelki erőszakot, ideértve a nemi erőszakot, a szexuális visszaélést, a munkahelyi, az oktatási intézményekben és másutt történő szexuális zaklatást és megfélemlítést; a leánykereskedelmet és a prostitúcióra való kényszerítést; az állam által elkövetett vagy eltűrt erőszakot, bárhol történjék is az."

Amennyiben nem sikerül találnunk helyi segítségnyújtó központokat, az *Európai Információs Központ az Erőszak Ellen* honlapján található nagy adatbázis segíthet ebben: www.wave-network.org

Előfordulhat, hogy a csoport férfi tagjai indulatosan reagálnak a gyakorlatra/a beszélgetésekre. Ne feledjük: rendkívül fontos, hogy a cél nem a férfiak/fiúk megszégyenítése, bűntudatuk felébresztése más férfiak tettei miatt. Fontos azonban tudatosítani vagy megvitatni azt a gondolatot, hogy a férfiak egy elnyomó, partiarchális rendszer szereplői, és ebben a minőségében minden férfi felelős a nők elleni férfierőszakért. Ebben az összefüggésben érdekes lehet megvitatni a nők elleni erőszak férfiakra gyakorolt közvetett és közvetlen hatásait is.

A gyakorlatot egyperces csenddel zárhatjuk a családon belül elkövetett erőszak áldozataira való emlékezésképpen. Ez méltó befejezése lehet a gyakorlatnak, valamint az együttérzés és empátia kifejezése lehet.

Változatok

A nők ellen elkövetett erőszaknak számos fajtája létezik (lásd alább, a *További információk* címszó alatt). A téma egyéb szempontjainak felfedezéséhez magunk is kiválaszthatunk és feldolgozhatunk esettanulmányokat.

Javaslatok a folytatáshoz

A csoport kapcsolatba léphet a helyi rendőrséggel, és megkérdezheti, mit tesznek, amikor családon belüli erőszakról szóló telefonhívást kapnak. Egy másik lehetőség, hogy a csoport kapcsolatba lép a nőknek segítséget nyújtó legközelebbi szervezettel vagy intézménnyel, és meghívja a képviselőjüket, hogy bemutassa a helyi közösségben fennálló helyzetről szóló tényeket és statisztikai adatokat.

Fontos dátumok

november 25.
a nők elleni erőszak felszámolásának nemzetközi napja

Sok országban egy másik tabutémának a szexualitás, különösen a homoszexualitás számít. Amennyiben a csoport ezekkel a kérdésekkel is szeretne foglalkozni, folytathatjuk a *Beszéljünk a szexről!* című gyakorlattal (143. oldal).

Javaslatok a résztvevőknek

Lépjünk kapcsolatba nőknek menedéket nyújtó intézményekkel, információs központokkal, női jogi szervezetekkel, és kérdezzük meg, hogyan segíthetünk nekik.

További információk

Az emberi jogok igazi kihívása

A nők és lányok jogai elidegeníthetetlenek, oszthatatlanok, és az emberi jogok szerves részét képezik. A nők elleni erőszak azonban rengeteg embert érint. A fiatal nők sokkal inkább ki vannak téve annak, hogy megsértik az alapvető jogaikat, mint a férfiak.

„A nők és lányok ellen elkövetett erőszak fontos egészségügyi és emberi jogi kérdés. A világon minden ötödik nőt a férfiak fizikailag vagy szexuálisan nem egyszer zaklatnak. Sok nő, ideértve az állapotos nőket, illetve a fiatal lányokat is, folyamatosan vagy ismétlődően ki van téve komoly támadásoknak."

Egy becslés szerint világszerte sokkal több nő hal meg vagy válik munkaképtelenné az ellene elkövetett erőszak miatt, mint ahányukkal rákos megbetegedés végez, illetve sokkal több termékeny korú nő szenved egészségkárosodást az erőszak miatt, mint a közlekedési baleseteket elszenvedők és a maláriában megbetegedők száma együttesen. A fiatal nők ellen elkövetett erőszak olyan globális probléma, amely nem ismer határokat; ennek szemléletes példája a nőkereskedelem. „A Földön nincs egyetlen olyan ország sem, ahol a nőket ne fenyegetné az erőszak veszélye. Egy olyan terület sincs egy nő életében, ahol ne lenne kitéve fenyegetéseknek, erőszaknak. A nők elleni erőszak nem ismer földrajzi határokat, életkort, osztálykülönbségeket, nemzetiséget, kulturális különbségeket, és különböző módokon mutatkozik meg."[1]

A nők ellen elkövetett erőszak tisztán politikai abban az értelemben, hogy komoly akadályt jelent a férfiak és nők egyenlősége előtt, és állandósítja a nemek között fennálló egyenlőtlenséget.[2] Szintén tisztán politikai abban az értelemben, hogy komoly fenyegetést jelent a demokráciára, mivel – ahogyan azt az Európa Tanács egyik határozata is kimondja – „az emberi jogok területén a nők és férfiak közötti egyenlőtlenség és különbség a valódi demokrácia elveivel összeegyeztethetetlen."[3]

Néhány adat a probléma kiterjedtségének érzékeltetésére

A nők ellen elkövetett erőszakos cselekedetek – és különösen a családon belüli erőszakos cselekedetek – száma megdöbbentően magas. Az adatok csak alátámasztják a probléma kiterjedtségét és viszonylagos észrevehetetlenségét. Európában mindennap minden ötödik nő válik erőszak áldozatává. Családi erőszak miatt több nő hal vagy sérül meg súlyosabban évente Európában, mint ahány rákos megbetegedésben, illetve közúti balesetben.[4] Minden évben 14 500 orosz nő életét követeli az ellene a családban elkövetett erőszak.[5]

A nők ellen elkövetett erőszak formái az életciklus alatt

Szakasz	*Az erőszak formája*
Születés előtt	a születendő gyermek neme miatti abortusz; a terhesség alatti bántalmazás hatásai
Csecsemőkor	leánycsecsemők meggyilkolása; testi, szexuális és lelki bántalmazás
Gyermekkor	gyermekházasság; a női nemi szerv csonkítása; testi, szexuális és lelki zaklatás; vérfertőzés; gyermekprostitúció és pornográfia
Serdülőkor és felnőttkor	a randevú és udvarlás alkalmával elkövetett erőszak (pl. kábítószerrel való elbódítás vagy randevún elkövetett nemi erőszak); gazdasági kényszerek miatti szexuális kapcsolat (iskolás lányok szexuális viszonya idősebb és gazdag férfiakkal a tandíj megszerzése érdekében); vérfertőzés; munkahelyi szexuális zaklatás; nemi erőszak; szexuális zaklatás; kényszerprostitúció és pornográfia; nőkereskedelem; partner által elkövetett erőszak; házastársi erőszak; a hozománnyal összefüggő erőszak és gyilkosság; a partner által elkövetett gyilkosság; lelki zaklatás; fogyatékos nők zaklatása; terhességre kényszerítés
Öregkor	özvegyek kikényszerített öngyilkossága vagy meggyilkolása gazdasági okok miatt; szexuális, testi és lelki zaklatás

Forrás: Violence Against Women Information Pack – WHO, 1997

Az Európai Unióban elkövetett családi erőszak témájában a Európai Női Lobbi által 1999-ben készített tanulmány szerint az EU-ban minden negyedik nő az erőszak valamilyen formáját a partnere által szenvedi el. Az összes erőszakos cselekedetek 95%-a otthon történik. Egy 1998-ban készített finn tanulmány szerint a felnőtt nők 52%-a már 15 éves korától megtapasztalta az erőszakot vagy a testi, illetve szexuális fenyegetést, 20%-uk az elmúlt év alatt szenvedett ilyen sérelmeket. Egy 1997-es portugál tanulmány azt tükrözi, hogy a nagyobb városok külvárosaiban élő nők 53,3%-a, a városokban élő nők 55,4%-a, a határvidékeken élő nők 37,99%-a vált erőszak áldozatává; az erőszakos cselekedetek 43%-át a családon belül követték el ellenük. Egy 1998-ban készített belga tanulmány szerint pedig a nők 68%-a vált testi és/vagy nemi erőszak áldozatává.[6]

A családon belül elkövetett erőszak

A nők emberi jogainak megsértése nem olyan dolog, amely csupán a háborús időszakokban történik meg. Ezt elsősorban és a legtöbb esetben a családon belül követik el. „Elmondható, hogy az ilyen típusú erőszak ellen a dolog »magánügy« jellege miatt nehéz fellépni."[7]

A kutatások bizonyítják: sokkal valószínűbb, hogy egy nő a jelenlegi vagy előző partnere által szenved el bántalmazást, erőszakot, erőszakos halált, mint bármely más ember által. A családi erőszak nem csupán a nőket érinti, hanem a gyermekeket is, különös tekintettel a kislányokra és a fiatal nőkre.

A Néma Tanúk kiállítás

Ezt az immár mozgalommá terebélyesedő tevékenységet a nők ellen elkövetett családon belüli erőszak és gyilkosság témájában rendezett kiállítás inspirálta. A szóban forgó kiállítást a Budapesti Európai Ifjúsági Központban rendezte meg a magyarországi Nők a Nőkért Együtt az Erőszak Ellen Egyesület (NaNE). A kiállítás a látogatókkal többek között Eszter és Kati történetét ismertette meg (ezeket az *Esetek* között olvashatjuk); célja pedig a családon belüli erőszak és gyilkosságok brutalitásának tudatosítása, a köztudatban való drasztikus elültetése volt, a meggyilkolt nők (Néma Tanúk) történeteinek bemutatása révén.

A Néma Tanúk kiállítás ötlete Minnesotából (USA) származik, ahol mára országos jelleget öltött egy olyan mozgalom részeként, amely azt tűzte ki céljául, hogy 2010-re felszámolja a

családon belüli erőszakot. A Néma Tanúk kiállítás megrendezése egy közösségen belül különösen hatékony módja lehet a családon belüli erőszak tudatosításának, az országban vagy az adott régióban. Könyvek is születtek arról, hogyan kutassuk fel az áldozatokat akikről a kiállítás szólhat, és hogyan szervezzünk meg egy ilyen kiállítást. Az egyik ilyen könyv az *Elért eredmények* címet viselte, és az USA-ban folytatott kampány első éveiről szól. Emellett példaként alkalmazható történeteket is tartalmaz. A témával foglalkozó honlap címe: www.silentwitness.net Ezen sok olyan szervezetnek az elérhetősége is megtalálható, amelyek már rendeztek ilyen kiállítást.

Megjegyzés**:** Kati és Eszter történetének forrása: Morvai Krisztina: Terror a családban – A feleségbántalmazás és a jog, Kossuth Kiadó, Budapest 1998

Információs források az interneten a témában:

A Nők az Erőszak Ellen Európai Hálózat oldala: www.wave-network.org

Az Európai Női Lobbi oldala: www.womenlobby.org
Ezen a honlapon lehet megrendelni A családi erőszak rejtett adatainak leleplezése az Európai Unióban című tanulmányt.

A Fehér Szalag Kampány oldala: www.whiteribbon.ca
Ez „a férfiak legnagyobb erőfeszítése a férfiak által a nőkkel szemben elkövetett erőszak ellen".

Az EuroPRO-Fem oldala: www.europrofem.org
Olyan szervezetek és projektek hálózata, amely a férfi dominancia, az erőszak és a nők elnyomásának témájával foglalkozik.

A bemutatott statisztikák többségének forrása: A fiatal nők elleni erőszak Európában című szeminárium, Ingrid Ramberg, Európa Tanács, 2001
Letölthető: www.coe.int/hre

---

1 European Women's Lobby
2 Fact Sheet. „Violence against women. Action undertaken by the Council of Europe". Division Equality between Women and Men, DG II, Council of Europe, 2001.
3 Resolution 1216 (2000) Follow-up action to the United Nations 4th World Conference on Women (Peking, 1995) Parliamentary Assembly of the Council of Europe.
4 Recommendation 1450 (2000) Violence against women in Europe. Parliamentary Assembly of the Council of Europe.
5 The UNICEF Report on Women in Countries in Transition, September 1999.
6 European Women's Lobby.
7 Ending domestic violence; actions and measures. Proceedings of the Forum Bucharest (Romania), 26-28 November 1998. Steering Committee for equality between women and men. (EG/BUC (99) l) Council of Europe 2000, p. 13.

SEGÉDLETEK

Egy bűncselekmény szemtanújának beszámolója (1.)

Eszter

1995 novemberében Eszter férje részegen jött haza. Észrevette, hogy anya és leánya éppen a szomszédoknál volt. Rájuk parancsolt, hogy azonnal jöjjenek haza. Amikor hazaértek, bezárta az ajtót, és a lányához fordult: „Most elbeszélgetek egy kicsit anyáddal." Kiment, majd kisvártatva egy fejszével, egy seprűvel és egy késsel a kezében tért vissza.

Veszekedni kezdett a feleségével és azzal vádolta, hogy nem mos és nem főz rendesen, és elhanyagolja a házimunkákat. Egyidejűleg ütlegelni kezdte a fejét, puszta ököllel az arcába vágott. Egész hajcsomókat tépett ki a hajából és bakancsával belerúgott. Aztán letépte a blúzát, és az ágyra hajította a tehetetlen testet, ahol tovább ütlegelte.

Mindez a 8 éves leánya szeme láttára történt, aki hiába könyörgött neki, hogy hagyja abba. Aztán abbahagyta, kihajította Eszter testét az ágyból és lefeküdt aludni.

Eszter meghalt azon az éjszakán.

Egy bűncselekmény szemtanújának beszámolója (2.)

Kati

Kati meg akart szabadulni a vőlegényétől, aki az utóbbi időben egyre többet erőszakoskodott vele. Egy másik településen bérelt új lakást, de jegyese tovább zaklatta őt telefonon. Kati szörnyű idegállapotba került.

Vőlegénye egy napon megvárta a munkahelyénél, hogy arra kényszerítse, térjen vissza hozzá. A közeli erdőbe hurcolta Katit, ahol a saját pulóverével próbálta megfojtani. A következő napon Kati elmondta a munkatársainak, hogy nagyon fél attól, hogy ez az ember megfojtja, megöli őt egy napon.

Négy nappal később a vőlegény egy kicsit felöntött a garatra. Megint elment Kati munkahelyéhez, megvárta őt, és amikor kilépett a kapun, nekiesett és ütlegelni kezdte. Az este úgy döntött, hogy meglátogatják a rokonaikat. Útközben többször megállította a kocsit. Kati, látva, hogy milyen állapotban van, nem akart ellenkezni, belement abba, hogy közösüljenek, de a férfi túl részeg volt.

Kati megmondta a vőlegényének, hogy nem akar többet hallani róla. Ettől a férfi dühbe gurult. Előkapott egy bőrövet és megfojtotta a nőt, azután az útszéli csatornába húzta a holttestet, és falevekkel takarta be.

Egy bűncselekmény szemtanújának beszámolója (3.)

Z

Z a szomszédasszonyod, férjnél van, két kisgyermekkel. Néhanapján a férje dühbe gurul és olyankor ököllel, tenyérrel veri őt. Később alkalmanként nadrágszíjat vagy seprűnyelet is használ az ütlegeléshez. Két hónappal ezelőtt széttört egy üveget a felesége fején. Z el akar menekülni otthonról, de a férje megfenyegette, hogy erre még csak gondolni se merjen, mert megöli őt. Mivel Z-nek két kisfiára kell vigyáznia, elborzasztja az a gondolat, hogy mi lesz velük, ha elhagyja őket.

Tegnap azt mondta a rendelőintézetben, hogy az orra azért tört el, és a zúzódásai akkor keletkeztek, amikor leesett a lépcsőn.

Útmutató a csoportbeszélgetésekhez

I. A bűnesetek elemzése (20 perc)

1. Mi a véleménye a beszámolóban ismertetett bűncselekményről?
2. Hol történhetett meg ilyen eset? Megtörténhetett az Ön szomszédságában is?
3. Miért történt meg ez a bűncselekmény?
4. Indokolhatja-e bármi is az ilyen bűncselekményt?
5. Hogyan védhette volna meg magát az áldozat?

II. Összevetés a valósággal (40 perc)

1. Ismer-e vagy hallott-e mostanában otthon elkövetett erőszakról szóló esetet?
2. A családban elkövetett erőszak milyen típusai fordulnak elő az Ön országában?
3. Mit tehetnek az áldozatok, ha segítségre van szükségük?
4. Közbeléphet-e a rendőrség, ha otthoni erőszakról értesülnek, vagy egy ilyen beavatkozás csak elmérgesíti a helyzetet, illetve hagyhatják-e, hogy „az idő gyógyítsa be a sebeket"?
5. Milyen hatalma van a nőknek ilyen helyzetekben? Milyen hatalma van a férfiaknak?
6. Ismer olyan otthon elkövetett erőszakról szóló esetet, amelynek férfi volt az áldozata?
7. Hogyan lehet megelőzni, illetve megszüntetni az otthon elkövetett erőszakos cselekedeteket?
8. Mit tehetnek:

a) a hatóságok?
b) a helyi közösség?
c) az érintett személyek?
d) a barátok és a szomszédok?

Erőszak az életemben

„Kövesd a három alapelvet: tiszteld magad, tiszteld a másikat, és cselekedj felelősséggel!”
A dalai láma

TÉMÁK

BÉKE ÉS ERŐSZAK

BIZTONSÁG

ÁLT. EMBERI JOGOK

NEHÉZSÉGI SZINT

3. SZINT

CSOPORTLÉTSZÁM

TETSZÉS SZERINTI

SZÜKSÉGES IDŐ

60 PERC

Témák: béke és erőszak, emberi biztonság, általános emberi jogok

Nehézségi szint: 3.

Csoportlétszám: tetszés szerinti

Szükséges idő: 60 perc

A gyakorlatról röviden:

A beszélgetés során a résztvevők feltárják a személyek közötti erőszakkal kapcsolatos tapasztalataikat.

Az érintett jogok:
- az élethez, a szabadsághoz és a biztonsághoz való jog
- gondolati, lelkiismereti és vallásszabadság

Célok:
- annak az azonosítási képességnek a kialakítása, amelynek segítségével képesek vagyunk valakire nemcsak az erőszak célpontjaként, hanem annak forrásaként is tekinteni
- azoknak a készségeknek és képességeknek a fejlesztése, amelyek segítségével pozitív módon foglalkozhatunk az erőszakkal
- a tolerancia és a felelősségérzet fejlesztése

A gyakorlat levezetése

1. Mondjuk el, hogy a résztvevőknek most alkalmuk nyílik rá, hogy megosszák egymással a személyes tapasztalataik kapcsán bennük élő gondolataikat, érzéseiket azokról az esetekről, amikor valaki erőszakot alkalmazott velük szemben, vagy amikor ők voltak másokkal erőszakosak.
2. Győződjünk meg arról, hogy mindenki ismeri és érti a személyes bevonódást igénylő csoporthelyzetre vonatkozó szabályokat: mindenki felé tisztelettel kell fordulnunk, ami a csoportban elhangzik, azt bizalmasan kezeljük, senkit sem kényszerítünk arra, hogy arról beszéljen, ami kényelmetlen a számára.
3. Gyűjtsük össze az erőszak szóhoz kapcsolódó gondolatokat. Kérjük meg a csoportot arra, hogy soroljon fel példákat olyan mindennapi erőszakos cselekedetekre, mint a szóbeli durvaság, a sértés, a gúnyolódás, a tolakodás sorbanálláskor, gyermek megpofozása, verekedés, rablás, lopás, zsebmetszés, vandalizmus stb.
4. Kérjük meg a csoport tagjait, hogy gondolkodjanak öt percig magukban olyan helyzeteken,
   a) amikor valaki erőszakosan viselkedett velük,
   b) amikor ők viselkedtek erőszakosan valakivel,
   c) amikor más viselkedett erőszakosan valakivel, de ők nem akartak közbelépni.

Feldolgozás és értékelés

Kezdjük azzal, hogy magáról a gyakorlatról kérdezzük a csoport tagjait, tudakoljuk meg, hogy nehéz volt-e, és ha igen, miért. Folytassuk azzal, hogy megbeszéljük a fenti a), b), c) típusú helyzetek hatását és következményeit. Kérjünk önkéntes jelentkezőket, akik megosztják az élményüket a csoporttal, lehetővé téve a közös megbeszélést. Mondják el, mi történt, hogy érezték magukat, majd ezután nyissuk meg a beszélgetést az egész csoport számára.

1. Miért jött létre ez az erőszakos szituáció?
2. A csoport többi tagja hogyan viselkedett volna hasonló helyzetben?
3. Mivel magyarázod a viselkedésedet?
4. Hogyan viselkedhettél volna másként? A csoport többi tagjának van-e valami javaslata?
5. Ki és mit tehetett volna azért, hogy ne történjen meg az esemény?
6. A c) típusú helyzetek esetében miért nem lépett közbe senki?
7. Mi lett az erőszakos helyzetek következménye?
8. Hány eset mögött állt félreértés, hány eset okozója a keserűség, a rosszindulat, a féltékenység, és hány eset adódott a kulturális, szokásbeli vagy véleménykülönbségből?
9. Mit értenek az emberek a tolerancia szón? Hogy definiálnánk?
10. Igaz-e az, hogy mindenkinek teljes mértékben el kellene fogadnia mások cselekedeteit és szavait?
11. Miért kulcsfontosságú érték a tolerancia az emberi jogok megismertetése és tanítása szempontjából?

Tanácsok a csoportsegítőknek

Fel kell készülni váratlan helyzetekre. Segítsünk mindenkit a csoportban, aki nehéznek tartja a gyakorlatot, vagy akit az felzaklat. Nem ismerhetjük minden csoporttagunk hátterét, ahogy azt sem, mi történik, mi történt a családi életükben. Megeshet, hogy néhány résztvevőnek vannak rossz tapasztalatai az erőszak különböző formáival kapcsolatban. Tegyük világossá, hogy a gyakorlat célja, hogy az erőszak kezelésének képességét fejlesszük azáltal, hogy megvizsgáljuk az okokat, feltárjuk az érzéseket, érzelmeket, valamint fejlesztjük az asszertív viselkedés képességét. A cél a szituációk ellenőrzése, és az erőszakmentes reakciók kialakítása. Emlékeztessük a résztvevőket az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozatá*nak 1. cikkére: „Minden emberi lény szabadnak születik és egyenlő méltósága és joga van." Ha elvárjuk másoktól, hogy betartsák ezt a cikket, akkor nekünk is be kell tartanunk. Ha tíznél több ember van a csoportban, a történeteik megbeszéléséhez feloszthatjuk őket kisebb csoportokra.

Változatok

Ez egy dramatikus módszerrel is elvégezhető gyakorlat. Kérjünk meg kettő-négy embert, hogy adjanak elő egy rövid jelenetet egy incidensről. A csoport többi tagja a közönség. Megállíthatjuk időnként a szerepjátékot, hogy a közönség elmondhassa a véleményét, vagy javaslatot adjon az előadóknak a folytatás irányát illetően. Lehetőség van arra, hogy a közönségből valaki átvegye az egyik általa kiválasztott szereplő helyét, hogy tetszés szerint alakítsa a további menetet.

Javaslatok a folytatáshoz

Keressünk olyan szervezeteket, akik az erőszakos cselekedetek áldozatainak védelmével, támogatásával foglalkoznak, pl. telefonos segélyvonalak, támogató hálózatok. Kereshetünk olyan szervezeteket is, amelyek a megértés és a tolerancia jegyében tevékenykednek a közösségekben. Ha a csoport érdeklődést mutat a béke és az erőszak témája iránt, végezzük el az *Egy tökéletes világban élni* című gyakorlatot a 156. oldalon, találjuk meg a helyes válaszokat a mandala, azaz a békekerék kitöltéséhez!

Javaslatok a résztvevőknek

Lépjünk kapcsolatba olyan szervezetekkel, akik a békét és az erőszakmentességet tűzték a zászlajukra, és derítsük ki, hogy vehetünk részt a munkájukban.

Harc a gazdagságért és a hatalomért

Az életben néhányan az álmaikért harcolnak, néhányan pedig a gazdagságért és a hatalomért.

Témák: szegénység, emberi biztonság, globalizáció

Nehézségi szint: 3.

Csoportlétszám: 8–25 fő

Szükséges idő: 30 perc

A gyakorlatról röviden:

A gyakorlat a gazdagságért és a hatalomért folyó küzdelmet, valamint a világban jelen lévő egyenlőtlenséget mutatja be. A következő kérdéseket dolgozza fel:

- vagyonbeli egyenlőtlenségek
- a hatalom egyensúlyának hiánya, és ennek következményei
- a szegénység igazságtalansága

Az érintett jogok:

- emberi méltóság és jogegyenlőség
- az oktatáshoz való jog
- az egészséghez, élelemhez és lakhatáshoz való jog

Célok:

- érzékenység kialakítása a vagyon és a hatalom egyenlőtlen elosztásából következő igazságtalanságokkal szemben
- a kritikai gondolkodás fejlesztése a szegénység okait és következményeit illetően
- az emberi méltóság és igazságosság képviselete

Szükséges eszközök:

- 120 pénzérme
- 3-4 pár zokni
- 2 nagyméretű papírlap és filctollak
- papír és tollak
- nyitott tér

Előkészítés:

- Olvassuk el az instrukciókat, hogy áttekintésünk legyen a gyakorlat egészéről. Jegyezzük meg, hogy a szerepjáték három részből áll:
  - 1. rész – A küzdelem (10 perc)
  - 2. rész – Az adományok (10 perc)
  - 3. rész – A gazdasági igazságosság kialakítása (40 perc)

Ezt megbeszélés követi.

- Vegyünk ki 20 db pénzérmét, és tartsuk az egyik oldalon.
- Válasszunk ki három résztvevőt a menekültek szerepére.

Vagyoni táblázat

Nagy vagyonnal és hatalommal rendelkezők (6 vagy több pénzérme)	Közepes vagyonnal és hatalommal rendelkezők (3–5 pénzérme)	Kis vagyonnal és hatalommal rendelkezők (2 vagy kevesebb pénzérme)

- Készítsünk egy eredményjelző táblát, amelyen jelölhetjük, kinek mekkora vagyona van (lásd a mellékletben).
- Készítsünk egy táblázatot *Tiszteletbeli adományozók* címmel.

A gyakorlat levezetése

Magyarázzuk el a résztvevőknek, hogy ez egy olyan szerepjáték, amelynek során a játékosok a világ gazdagságát és hatalmát osztják fel maguk között.

Első rész: A küzdelem (10 perc)

1. Ismertessük, hogy a játék célja a lehető legtöbb pénzérme megszerzése. Csupán egy szabály van: a résztvevők soha nem érhetnek egymáshoz (még büntetést is kiróhatunk, ha valaki megszegi a szabályt, például elveszünk a játékostól egy pénzérmét).
2. Kérjünk meg a menekültek kivételével mindenkit, hogy üljenek le egy nagy körben a földre (hogy elég helyük legyen a játékhoz).
3. Vegyük elő a félretett pénzérméket, és osszuk el találomra négy-öt résztvevő között.
4. Másik négy résztvevőnek adjunk egy-egy pár zoknit. Húzzák a kezükre, és a játék ideje alatt ne vegyék le. A pénzérmék és a zoknik kiosztásának magyarázatát halasszuk el a feldolgozásig.
5. Szórjunk 100 pénzérmét a kör közepére.
6. A rajtjelre minden játékos próbáljon meg annyi pénzérmét szerezni, amennyit csak tud. Ez a harc nem tarthat tovább kb. két percnél.
7. Miután minden pénzérmét megszereztek, számoljuk össze, kinek mekkora a vagyona. A vagyoni táblázaton jelöljük meg az egyes játékosok neve mellett, hány pénzérméjük van.
8. Hívjuk fel a résztvevők figyelmét arra, hogy a pénzérmék a világ gazdagságát és hatalmát jelképezik. Az általuk birtokolt mennyiség befolyásolja, hogyan tudják kielégíteni különböző szükségleteiket (pl. az alapvető oktatás, elegendő élelem és tápanyagok, jó egészségügyi szolgáltatások, megfelelő otthon) és vágyaikat (pl. felsőfokú oktatás, autó, számítógép, játékok, televízió, luxuscikkek). Mindez a következők alapján oszlik meg:
   - Hat vagy több pénzérme – ezek a játékosok minden alapvető szükségletüket és legtöbb vágyukat kielégíthetik.
   - Háromtól öt pénzérméig – ezek a játékosok kizárólag alapvető szükségleteiket elégíthetik ki.
   - Kettő vagy kevesebb pénzérme – ezek a résztvevők nehezen maradnak talpon a betegségek, az oktatás hiánya, az alultápláltság és a nem megfelelő lakhatás miatt.

Második rész: Az adományok (10 perc)

1. Tájékoztassuk a résztvevőket arról, hogy ha akarnak, adhatnak a többieknek a pénzükből. Természetesen ez nem kötelező. Mondjuk el azt is, hogy aki megosztja a pénzét a többiekkel, annak a játékosnak felkerül a neve a *Tiszteletbeli adományozók* táblájára.
2. Hagyjunk 3-4 percet arra, hogy a résztvevők újra elosszák a pénzüket.
3. Ezután kérdezzük meg, kik adtak pénzükből másoknak, és írjuk fel a nevüket a *Tiszteletbeli adományozók* táblájára.

4. Kérdezzük meg, hogy ezáltal valakinek megváltozott-e az „életszínvonala”. Ezeket is jelöljük a vagyoni táblán.

Harmadik rész: A gazdasági igazságosság kialakítása (40 perc)

1. Osszuk a játékosokat három csoportra annak alapján, hogy hány pénzérméjük van. (nagy vagyon, közepes vagyon és kis vagyon)
2. Minden csoportban helyezzünk el egy menekültet. Jegyezzük meg a reakcióikat azzal kapcsolatban, hogy melyik csoportba kerültek, de minden magyarázatot hagyjunk a feldolgozás idejére.
3. Osszuk ki a lapokat és a tollakat. A csoportoknak ki kell dolgozniuk egy tervet arra, hogyan lehetne a legigazságosabban elosztani a pénzérméket annak érdekében, hogy a különböző kategóriák közötti rés csökkenjen. Minden akciótervben szerepelnie kell, hogy:
   - Mit kell tenni (ha kell egyáltalán)?
   - Az adott csoportnak mi a terve, és miért?
   - Miért tekintik igazságosnak saját tervüket?
4. Adjunk tíz percet a csoportoknak arra, hogy a terveiket kidolgozzák. Hangsúlyozzuk: nem az a cél, hogy részletekbe menően végiggondolják a tervet, hanem inkább az, hogy kiemeljék azokat a tennivalókat, amelyekkel a szegénység kérdése orvosolható.
5. Minden csoport jelöljön ki egy szószólót, aki elmagyarázza a többieknek az adott csoport tervét, és megválaszolja a kérdéseket. Írjuk fel a terveket egy nagyméretű papírra.
6. Ezek után a résztvevők szavazhatnak, melyik tervet fogadják el. A szavazatok a következőképpen oszlanak meg:
   - A nagy vagyonnal és hatalommal rendelkezők csoportjában minden szavazat ötöt ér.
   - A közepes vagyonnal és hatalommal rendelkezők csoportjában minden szavazat kettőt ér.
   - A kis vagyonnal és hatalommal rendelkezők csoportjának minden tagja egy-egy szavazattal bír.
7. Miután mindenki szavazott, összesítsük a szavazatokat egy nagy papíron, és hirdessük ki, melyik tervet fogjuk megvalósítani.
8. A győztes terv alapján osszuk el újra a pénzérméket, ha ez szükséges.

Feldolgozás és értékelés

Kezdjük egy rövid visszajelzéssel arról, hogyan érezték magukat a résztvevők. Ezek után beszéljük meg, mi is történt, és mit tanultak a gyakorlat során. A párbeszéd elősegítéséhez használjuk az alábbi kérdéseket:

- Mit gondolnak a résztvevők arról, ahogy lezajlott a pénzérmék kiosztása és megszerzése? Igazságosan jártak-e el velük szemben?
- Azok, akik odaadták a pénzüket a többieknek, miért tették? Hogy tiszteljék őket? Vagy bűntudatuk volt? Vagy valami más okból?
- Hogyan érezték magukat azok, akik a második részben kaptak pénzérmét a többiektől? Hálásnak? Kivételezettnek? Melyik csoportba kerültek végül?
- Mi van azokkal a résztvevőkkel, akiknek zokni volt a kezén? Milyen embereket képviseltek ők? Melyik csoportba kerültek végül?
- Mi van a különböző csoportokba beosztott menekültekkel? Igazságosnak érezték az eljárást? Vajon ami velük történt, hasonlatos lehet ahhoz, ami a világon manapság zajlik? Milyen emberek lehetnek ők? Csak szerencse dolga, hogy végül hova jutunk?

Fontos dátumok

október 17.
A szegénység megszüntetésének nemzetközi napja

A globális megoszlás

A fejlődő országokban minden tizedik gyermek meghal még az ötödik születésnapja előtt. Összehasonlításképpen az Egyesült Államokban minden 165. gyermek hal meg az ötödik születésnapja előtt. 1998-as adatok szerint a fejlődő országokban a 625 millió iskoláskorú gyermek közül 130 millió nem járt általános iskolába. 73 millió közülük a lány. (UNICEF)
Megdöbbentő az arány, de az emberiség leggazdagabb ötödét illeti meg a világ összes termékének és szolgáltatásának 86%-a, míg az emberiség legszegényebb ötöde csak egy százalékot élvezhet ezekből.

- Milyen különbségek voltak a vagyon újraelosztására javasolt tervek között? A tervekben megjelenik-e az adott csoport vagyoni helyzete?
- Miért kaptak egyesek több szavazati jogot, mint mások? Megfelelően jelenítette-e meg ez a világban kisebb és nagyobb hatalommal rendelkező emberek közti különbséget?
- Sérülnek-e az emberi jogok azáltal, hogy hasonló vagyoni és hatalmi különbségeket tapasztalunk? Ha igen, mely jogok?
- Kik azok a résztvevők országában és közösségében, akiknek „van valamijük", és kik a „nincstelenek"? Hogyan kerültek ők ilyen pozícióba?
- Kell-e, hogy azok, akiknek van, törődjenek azokkal, akinek nincs? Miért? Biztonsági, gazdasági, erkölcsi/vallási vagy politikai okokból? Vajon miért adnak a rászorulóknak pénzt vagy támogatást a tehetősebbek? Lehet ez a megoldás a szegénység problémájára?
- Mit tehetnek a „nincstelenek" , hogy változtassanak a helyzetükön? Milyen lépéseket tettek a szegények a világban vagy az egyes országokban azért, hogy rámutassanak a vagyoni és hatalmi egyenlőtlenségekre?
- Egyetértenek-e a résztvevők a vagyon és hatalom újraelosztásával a világban? Miért? Miért nem? Ha igen, szerintük hogyan lehetne ezt véghezvinni? Milyen alapelv határozná meg a változtatásra tett javaslatokat?
- Az emberi jogi párbeszéd szerepet játszhat-e a vagyon újraelosztásában?

Tanácsok a csoportsegítőknek

A gyakorlat célja az, hogy a résztvevők megismerjék a vagyon és a hatalom egyenlőtlen eloszlását a világban, ugyanakkor annak a veszélye is fennáll, hogy beigazolódnak ezek az egyenlőtlenségek. Ezért a csoportsegítőnek tisztában kell lennie a csoport társadalmi és gazdasági összetételével, és ennek megfelelően kell majd vezetnie a megbeszélést.

Próbáljuk a résztvevőket teljesen bevonni a gyakorlatba, olyannyira, hogy a pénzérméknek valódi értéket tulajdonítsanak. Azt is mondhatjuk nekik, hogy a játék során szerzett pénzt megtarthatják, és a kávészünetben vagy a gyakorlat után elkölthetik a büfében.

Emeljük ki, hogy akárcsak a való világban, ha valaki elosztogatja a pénzét, csökken a vagyona, és persze az azzal járó kiváltságok is.

Ha túl meleg van a zoknihoz, használjunk valamilyen más segédeszközt arra, hogy kifejezzük: vannak olyan résztvevők, akiknek még több hatalma és vagyona van. Például néhány résztvevőt visszatarthatunk, és csak 15-30 másodperc elteltével csatlakozhatnak a játékhoz. Esetleg némely résztvevő egyik kezét kössük hátra, vagy a balkezesek csak jobb kézzel markolhatnak a pénzbe és fordítva.

A feldolgozás és értékelés során feldolgozandó kérdések nagyon összetettek, hosszú és mély beszélgetést eredményezhetnek, ha kevés az idő vagy túl nagy a csoport, kisebb csoportokban is feldolgozhatják a kérdéseket a résztvevők. Ezekben a kisebb csoportokban azonban már legyenek vegyesen a különböző csapatok, hogy minden vagyoni kategóriát képviseljenek. Ügyeljünk arra, hogy végül mindegyik különböző csoport megszólaljon a feldolgozás során, és így legyen mindenkinek esélye arra, hogy a többieket meghallgassa és hogy reagálhasson.

Figyelem! A gyakorlat az Economic and Social Justice: A Human Rights Perspective, Human Rights Resource Centre, University of Minnesota, 1999 könyvben található gyakorlat alapján készült.

Javaslatok a folytatáshoz

A kérdésekről a résztvevők tovább vitázhatnak, vagy készíthetnek egy riportot az alábbi témákról:

- Hogyan befolyásolja a vagyon és a hatalom azt, hogy valaki emberi jogait és méltóságát gyakorolja?
- A vagyon és hatalom párosul-e felelősséggel is?

A csoport elképzelhetően a szegénység témájában akar majd tovább dolgozni, amihez a könyvben található *Szegénységhoroszkóp* című gyakorlat (268. oldal) is alapul szolgálhat.

Javaslatok a résztvevőknek

Lépjünk kapcsolatba a közösségünkben jelen levő hátrányos helyzetű csoportokkal foglalkozó szervezettel. Készítsünk egy projektet arra, hogyan segítsünk nekik.

Néha az az egyszerű tény, hogy egy kérdést „elhintünk" a világban, már egy lépést jelenthet a változás irányába. Tehát arra is ösztönözhetünk másokat, hogy a vagyon újraelosztásáról beszélgessenek barátaikkal, családtagjaikkal.

Várható élettartam a születéskor 1995–2000

Várható élettartamnak azt nevezzük, amelyet egy újszülött megélhet, amennyiben az uralkodó korspecificus halálozási arányszámok változatlanok maradnak az egész élete során.

UNDP-jelentés 2001

Japán	80,5
Norvégia	78,1
Írország	76,1
Görögország	78,0
Cseh Köztársaság	74,3
Orosz Köztársaság	66,1
Maldív-szigetek	65,4
Dél-afrikai Köztárasaság	56,7
Új-Guinea	50,0
Zimbabwe	42,9
Zambia	40,5
Sierra Leone	37,3

A legmagasabb és a legalacsonyabb várható élettartam közötti különbség 43,2 év!

Hová állsz?

A szociális és gazdasági jogok csak a gazdag országok polgárainak luxusa?

TÉMÁK

ÁLT. EMBERI JOGOK

ÁLLAMPOLGÁRSÁG

SZEGÉNYSÉG

NEHÉZSÉGI SZINT

2. SZINT

CSOPORTLÉTSZÁM

TETSZŐLEGES

SZÜKSÉGES IDŐ

50 PERC

Témák: általános emberi jogok, állampolgárság, szegénység

Nehézségi szint: 2.

Csoportlétszám: Tetszőleges

Szükséges idő: 50 perc

A gyakorlatról röviden:

Ez egy vitán alapuló gyakorlat, amely az alábbiakat célozza meg:

- alapvető dolgok, amelyek az emberi méltósághoz szükségesek,
- a polgári és politikai jogok, valamint a szociális és gazdasági jogok fontossága,
- kormányzati kötelezettségek a szociális és gazdasági jogokra vonatkozóan.

Az érintett jogok: az összes emberi jog

Célok:

- Az állampolgári és politikai, illetve a szociális és gazdasági jogok közötti különbségek megértésének elősegítése.
- Néhány összetett, a jogok védelmével összefüggő témán való gondolkodás elősegítése.
- A beszélgetésekhez és vitákhoz szükséges készségek és képességek alkalmazása és fejlesztése.

Szükséges eszközök:

- az kérdéseket tartalmazó kártyákról egy másolat
- nagy méretű papír (flipchart) és filctollak
- spárga vagy kréta (nem feltétlenül szükséges)
- az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozata* egyszerűsített változatának másolatai a 446. oldalról (nem feltétlenül szükséges)

Előkészítés: Készítsünk elő két posztert, és az egyikre írjuk fel: „Egyetértek”, a másikra pedig azt, hogy „Nem értek egyet”. Ezután tegyük fel őket a terem két, egymással szemben lévő falára úgy, hogy a két papír között a résztvevők fel tudjanak állni egy egyenes vonalban. (Határvonalként felrajzolhatunk a két térfél közé egy krétacsíkot, vagy letehetünk a padlóra egy darab spárgát.)

A gyakorlat levezetése

1. Kezdjük a gyakorlatot egy nagyon rövid ismertetéssel arról, hogy mi a különbség a polgári és a politikai jogok, illetve a szociális és a gazdasági jogok között.
2. Tartsunk egy kb. 5 perces ötletrohamot olyan különböző jogok összegyűjtésére, amelyek a fenti kategóriák valamelyikébe tartoznak. Gyűjtsük össze a jogokat a már előre megírt táblán az alábbi párosítások szerint: polgári és politkai, szociális és gazdasági jogok.

3. Mondjuk el, hogy ezután felolvasunk egy állításokból álló gyűjteményt, amelyeknek egy részével a csoporttagok valószínűleg teljesen egyetértenek, más részükkel nyilván kevésbé értenek egyet.
4. Mutassuk be a két helyet, ahol az „Egyetértek" és a „Nem értek egyet" feliratok találhatók. Mondjuk el a résztvevőknek, hogy a képzeletbeli vonal mentén bármely pontra állhatnak, de helyezkedjenek egymástól távol, amennyire csak lehetséges, ugyanakkor közel azokhoz, akiknek a véleménye majdnem megegyezik az övékkel. Engedjünk teret egy rövid vitának, amíg a résztvevők a helyüket keresik.
5. Egymás után olvassuk fel az állításokat, különböző sebességgel: néhányat rögtön egymás után kell felolvasni, míg más állításoknál adhatunk egy kis időt arra, hogy a résztvevők vitatkozzanak a különböző álláspontokról.
6. Kérjünk visszajelzést, és teremtsünk vitahelyzetet. Kérjük meg azokat, akik a vonal valamelyik végénél állnak, magyarázzák el, hogy miért választották azokat a szélsőséges helyeket. Kérdezzünk meg valakit, aki a vonal közepe táján áll: vajon a választott hely azt jelenti-e, hogy a közelben állóknak nem túl határozott a véleménye, vagy azt, hogy nem rendelkeznek elég információval a véleményalkotáshoz?
7. A résztvevők abban az esetben változtathatnak helyet, ha mások meggyőzték őket a maguk igazáról.
8. Amikor végigmentünk az összes állításon, hívjuk össze a résztvevőket egy közös értékelésre.

Feldolgozás és értékelés

Kezdjük a gyakorlat áttekintésével, majd ezt követően beszéljük meg a résztvevőkkel, hogy mit tanultak a folyamat során.

- Voltak-e olyan kérdések, amelyekre a résztvevők lehetetlennek találták a válaszadást – vagy azért, mert nehéz volt döntést hozni, vagy mert a kérdés volt rosszul megfogalmazva?
- Miért változtattak a résztvevők helyet a sorban a vita nyomán?
- Meglepő volt-e a résztvevőknek azoknak a kérdéseknek a mennyisége, amelyekben nem értettek egyet?
- Számít-e, ha nem értünk egyet az emberi jogi kérdésekben?
- Mit gondolnak, vannak-e „jó" és „rossz" válaszok a különböző állításokra, vagy ez csak a személyes vélemény kérdése?
- Lehetséges-e egyáltalán mindenkinek egyetértésre jutnia emberi jogi kérdésekben?
- Van-e alapvető különbség az emberi jogok (első) két generációja, a polgári és politikai jogok, illetve a szociális és gazdasági jogok között? Meghatározható-e, hogy melyek a fontosabbak közülük?
- Szükségünk van-e még más jogokra is? Meg lehet-e határozni az emberi jogok ún. harmadik generációját is?

Tanácsok a csoportsegítőknek

Ez a gyakorlat magában foglal mindent az emberi jogok kérdésköréből, különösen a szociális és gazdasági területre vonatkozókat: pl. a jogokat a munkához és a szabadidőhöz, a testi és lelki egészséghez szükséges alapvető jogokat (az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozata* 16. és 22–29. cikk).

Az alább leírt állításokat úgy állították össze, hogy azok vitákat provokáljanak egyrészről a polgári és politikai jogok, másrészről a szociális és gazdasági jogok közötti különbségekkel kapcsolatosan. Nem szükséges mindjárt a gyakorlat elején elmélyülni a részletekben, mivel jó néhány pontnak kellene több figyelmet szentelni a vita folyamán.

Bevezetésképpen azonban két pont miatt talán mégis megéri egy kicsit elmélyedni. Először is a polgári és politikai jogok egyszerű olvasatban azok az erkölcsi követelések, amelyeket a kormányzatokkal szemben támasztunk civil és politikai kérdésekben, úgymint az egyenlő elbírálás joga, jog a szavazásra, a véleménynyilvánításra stb.; míg a szociális és gazdasági jogok az erkölcsi követelések, amelyek a szociális és gazdasági kérdésekkel kapcsolatosak, úgymint a hajléktalanok helyzete, a nem megfelelő egyészségügyi ellátás, a szegénység stb. Az első csoportba tartozó jogokat úgy is nevezik, hogy első generációs jogok, a másodikba tartozókat pedig második generációs jogoknak – a történelmi sorrend miatt, ahogy az emberek felismerték őket mint egyetemes emberi jogokat.

A második pont viszont azt mutatja, hogy néhány ember alapvetően különbséget tesz a különböző típusú jogok között. A szociális és gazdasági jogok sokak állítása szerint kevésbé fontosak és/vagy bonyolultabb garantálni őket, mint a polgári és politikai jogokat. Néhányan ezt másként gondolják. Több információ található még a témáról a 4. fejezetben.

A gondolatok felfrissítéseként az ötletroham idején kioszthatjuk a résztvevőknek az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozata* egyszerűsített változatának másolatait, vagy a csoportsegítő felolvashat néhány cikket, és megkérheti a résztvevőket arra, hogy tegyék őket a megfelelő kategóriákba. A 16. és a 22–29. cikk általánosságban a szociális-gazdasági jogokat taglalja.

Abban az esetben, ha a helyválasztásos résznél a gyakorlatot viszonylag gyorsabban szeretnénk levezetni, anélkül hogy a különböző pontok között hosszabb időt adnánk vitázásra, akkor válasszunk ki két vagy három állítást, és csak ezeket bocsássuk vitára, az egész csoportot bevonva. De még így is megéri megállítani a gyakorlatot bizonyos pontoknál, lehetőséget adva a résztvevőknek arra, hogy néhány állításon eltöprengjenek, illetve hogy az ő általuk választott helyzetüket a többiekével összehasonlítsák.

Változatok

Alkossunk újabb állításokat, vagy kérjük meg a csoport tagjait, hogy találjanak ki ilyeneket saját maguknak.

Javaslatok a folytatáshoz

Szervezhetünk olyan vitaestet, ahol a témák egyikét beszéljük meg, arra kérve a résztvevőket, hogy készüljenek fel a vitára, majd azt követően zárjuk le a vitákat egy szavazással. Más fiatalokat, vagy a közösségünk tagjait is meghívhatjuk, hogy jelen legyenek a vita során.

Fontos, hogy tudjunk az emberi jogokról, de hogy aktív állampolgárok legyünk, az alapvető fontosságú. Megpróbálhatjuk *A választások ideje* című gyakorlatot (108. oldal). A feladat arra a kérdésre irányítja rá a figyelmet, hogy hogyan lehet a saját véleményünkről másokat meggyőzni.

Javaslatok a résztvevőknek

Lépjünk kapcsolatba egy helyi szervezettel, amely az emberi jogokkal vagy a szociális jóléttel foglalkozik, és találjuk ki, hogyan járulhatnánk hozzá a munkájukhoz.

További információk

A kézikönyv 4. fejezetében háttér-információ olvasható a különböző generációjú jogokkal kapcsolatban, beleértve a harmadik generációs jogok bemutatását is.

SEGÉDLET

Állításokat tartalmazó kártya:

- Fontosabb az, hogy tető legyen a fejed felett, mint az, hogy elmondhasd, amit szeretnél.
- Az embereknek a munka kötelességük, nem pedig joguk.
- Minden kormányzatnak a legalapvetőbb kötelessége megbizonyosodni arról, hogy minden egyes állampolgárának van-e elegendő ennivalója.
- A pihenéshez és a szabadidőhöz való jog luxusnak számít, és ezt csak a gazdagabb országokban élők engedhetik meg maguknak.
- Nem a kormányzat, hanem a többi ember dolga, hogy megbizonyosodjék róla, mások nem éheznek-e.
- Az, hogy hogyan bánunk a saját polgárainkkal, nem nemzetközi szintű ügy.
- A szegény országokban az élethez szükséges alapvető jogokra kellene koncentrálni, mielőtt aggódni kezdenek a polgárok állampolgári és politikai jogaival kapcsolatban.
- A szélsőséges gazdasági egyenlőtlenség az alapvető jogok megsértését jelenti.
- A szociális és gazdasági jogok megmutatnak egy eszményképet a jövőre vonatkozólag, de a világ ezt ma még nem tudja garantálni.
- Ha a jogok nem garantálhatók, akkor nincs értelme rendelkezni velük.

Hősök és hősnők

Ha az oroszlánok beszélni tudnának, a vadászokból soha nem lennének hősök.

TÉMÁK

NEMEK KÖZÖTTI EGYENLŐSÉG

DISZKRIMINÁCIÓ

ÁLLAMPOLGÁRSÁG

NEHÉZSÉGI SZINT

2. SZINT

CSOPORTLÉTSZÁM

TETSZŐLEGES

SZÜKSÉGES IDŐ

60 PERC

Témák nemek közötti egyenlőség, diszkrimináció és idegengyűlölet, állampolgárság

Nehézségi szint 2.

Csoportlétszám tetszőleges

Szükséges idő 60 perc

A gyakorlatról röviden

Ez a gyakorlat egyéni, kis- és nagycsoportos munkát foglal magában, valamint, az ötletek összegyűjtését, és beszélgetést a következő témákban:

- hősök és hősnők, mint a szocializáció és a kultúra jelképei
- hősök és hősnők sztereotipizált alakja

Az érintett jogok

- a méltósághoz való egyenlő jog
- jog a nemek közötti megkülönböztetés nélküli élethez

Célok

- Beszélgetés a történelemtanításról, valamint a történelmi események és az ezekhez kapcsolódó hősök és hősnők eltérő megítélésének tiszteletben tartásáról.
- A hősök és hősnők példaképszerepének alapos elemzése, a nemi szerepek sztereotípiáinak eredetkutatása a történelemben, kultúrában és a mindennapokban.

Szükséges eszközök

- papír és toll (lehetőség szerint minden résztvevőnek egy piros és egy kék toll)
- nagy méretű papír (flipchart) és filctollak

A gyakorlat levezetése

1. Hagyjunk a csoportnak 5 percet, hogy átgondolják, milyen (történelmi vagy élő) nemzeti hősöket kedvelnek.
2. Osszunk ki papírt és tollakat, és kérjük meg a résztvevőket, hogy rajzoljanak két oszlopot. Az első oszlopba (a piros tollal) három vagy négy hősnő nevét kell felírniuk egy rövid leírás kíséretében, hogy kik ők és mit tettek az országért. A lap alján a legfontosabb személyes jellemvonásait írják le.
3. Ezután a másik oszlopba (kék tollal) ugyanazt írják le a férfi hősökről.
4. Most kérjük meg a résztvevőket, hogy alakítsanak 5-7 fős kiscsoportokat, akikkel megosztják, hogy mit írtak. A csoportok konszenzus alapján döntsék el, hogy kik azok a hősök, illetve hősnők akik, a legértékesebbek a számukra.
5. A kiscsoportok eredményeit ezután összegezzük egy közös táblán, szerepeltetve a legfontosabb személyiségjegyeket is.

6. Beszéljük meg a hősök és hősnők jellemvonásainak listája alapján: milyen mértékig tapasztalható, hogy példaképnek tekintik őket, és mennyire mondható el, hogy fedik a nemi szerepekről kialakult sztereotípiákat.. Végül értékeljük a gyakorlatot.

Az alábbi táblázat egy Ukrajnában született példa a második lépésre

Hősnők	Hősök
Olga hercegnő, az első keresztény a Kijevi Ruszban (Ukrajna régi neve)	Vlagyimir, a Kijevi Rusz hercege, keresztény volt.
Rokszana fiatal lány, akit a törökök foglyul ejtettek. A kán háremében élt. Helyzetét a politika befolyásolására használta.	Hetman Mazepa függetlenségi harcos.
Leszja Ukrainka költőnő, az ukrán identitásról és a női egyenjogúságról írt.	Tarasz Sevcsenko, a szabadság költője
erős ravasz lágy nőies befolyásos szép	erős befolyásos derék bátor sziklaszilárd ellenálló

Feldolgozás és értékelés

- Kezdjük a gyakorlat megbeszélését azzal, hogy a résztvevők mit tudtak meg a hősökről és hősnőkről. Folytassuk a beszélgetést a sztereotípiákról általában, arról, hogyan befolyásolják az emberek gondolkodását és tetteit.
- Milyen emberek a hősök és a hősnők? (Átlagos férfiak és nők? Királyok?) Mit tettek? (Harcoltak? Verseket írtak?) Hol hallottak róluk a résztvevők?
- Melyek a különbségek és az azonosságok a két oszlop tulajdonságlistája között?
- Milyen értékekért álltak ki a hősök és hősnők? Vannak különbségek a hősök és hősnők esetében?
- Mit értünk sztereotípián? Mennyire igazak a sztereotípiák? A sztereotípiák mindig negatívak?
- Gondolkodjunk el azon, hogy nekünk magunknak, illetve a körülöttünk élő embereknek vannak-e általános sztereotípiái és elvárásai a férfiakkal és nőkkel kapcsolatban?
- Jelentenek-e ezek az elvárások valamilyen korlátozást? Hogyan? Ha, igen, milyet?
- A közösen összeállított tulajdonságlista elemei tekinthetők-e nemzeti jellemvonásoknak?
- Milyen mértékig következményei a szociális és kulturális különbségek és akadályok a sztereotip gondolkodásnak?
- Milyen módon korlátozzák az emberi jogokat a nemekhez fűződő sztereotípiák?
- A sztereotip elvárások gyakran akadályozzák mind a férfiakat, mind a nőket a különböző választási lehetőségek elérésében. Milyen, a nemi szerepekkel kapcsolatos akadályokat tapasztalhatunk az iskolában, otthon, a közösségben vagy a munkahelyen?
- Mit tehetünk ezekkel az akadályokkal kapcsolatban? Meg tudunk-e határozni stratégiákat, hogy hogyan lehet elszakadni a férfiassághoz és a nőiességhez kötődő társadalmi elvárásoktól?

Fontos dátumok

március 8.
Nemzetközi nőnap

november 3.
Nemzetközi férfinap

Tanácsok a csoportsegítőknek

Különösen jó ez a gyakorlat olyan multikulturális csoportoknál, ahol a kulturális sajátosságok szembetűnőek. Az 5. pontban minden, a kiscsoportoktól származó javaslatot írjunk fel a táblára. Például fogadjuk el, ha valaki olyan kifejezéseket javasol, mint feminin, maszkulin, és a megbeszélés során térjünk vissza a szavak értelmezésére.

Változatok

Ifjúsági csoportok esetén választhatunk könyvek, filmek, zenekarok vagy sportágak hősei, hősnői közül is. Kezdhetjük például úgy, hogy felolvasunk egy részletet egy könyvből, és összegyűjtjük a szereplők jellemvonásait. Egy másik lehetőség, hogy popsztárok vagy sportolók plakátjait tesszük ki, és megkérjük a résztvevőket, hogy adjanak szöveget a hősök szájába, vagy egészítsék ki a képeket rajzokkal. Amennyiben teljesen nyitott kérdésként tesszük fel: „Kik a hőseitek, hősnőitek?", érdekes és sokszor meglepő válaszokat kaphatunk, amelyek tanulságos vitákhoz vezethetnek.

Javaslatok a folytatáshoz

Ha a csoport tovább szeretne foglalkozni az emberi jogok hőseivel és hősnőivel, akkor választhatjuk *A jogok harcosai* című gyakorlatot (92. oldal).

Javaslatok a résztvevőknek

Megfogadhatják a résztvevők, hogy ezentúl tudatosabban, óvatosabban kezelik a mindennapi életben a sztereotípiákat. Különösen azokat, amelyek mind mások, mind saját magunk esetleges gondatlansága miatt előítéletekhez vezetnek.

További információk

A sztereotípia olyan általánosítás, amely a csoport egyes tagjainak tulajdonságait a csoport egészére kiterjeszti. Például: az olaszok szeretik az operát, az oroszok szeretik a balettet, a fekete bőrdzsekis fiatalok motorosok és veszélyesek, minden fekete bőrű ember afrikai.

Az angol nyelvben különböző szavak nevezik meg egy adott nemhez tartozást (szex) és az ehhez kötődő társadalmi nemi szerepet (gender). A nemi szerepek a biológiai különbségekre vonatkoznak. Ezek univerzálisak és állandóak. A társadalmi nemi szerepek tanultak, egy adott közösségben való szocializáció során alakulnak ki. Azaz a férfiassággal vagy nőiességgel kapcsolatos szerepek, tevékenységek, felelősségek és szükségletek összességéről van szó egy adott társadalomban, egy adott időben.

Forrás: ENSZ Fejlesztő Program a nemek szerepéről, 2001. január

Játszd el!

Mutasd meg, mit értesz emberi jogokon!

Témák általános emberi jogok, gyermekek, állampolgárság

Nehézségi szint 2.

Csoportlétszám legalább 9 fő

Szükséges idő 90 perc

A gyakorlatról röviden

Szerepjátékra épülő gyakorlat, amely arra biztatja az embereket, hogy
- gondolják újra általános elképzelésüket az emberi jogokról
- keressenek módot arra, hogyan képviseljék ezeket az elképzeléseket

Az érintett jogok
- mindegyik

Célok
- A résztvevők emberi jogokkal kapcsolatos tudásának felmérése.
- Az interkulturális és kommunikációs készségek fejlesztése.
- Az együttműködés és a kreativitás fejlesztése.

Szükséges eszközök
- kellékek: jelmezek, játékok, háztartási cikkek, apróságok stb.
- papír és színes filctollak, zsírkréták
- ragasztó, zsinór és karton/kártya

A gyakorlat levezetése

1. Ismertessük a gyakorlat célját: egy szerepjáték segítségével úgy mutassa be az emberi jogokat általában, hogy az eltérő kultúrájú és feltehetően különböző nyelveken beszélő emberek számára is érthető legyen.
2. A szereplők nem beszélhetnek: pantomimjátékot kell előadniuk. A csoportok ugyanakkor, amennyiben szükségesnek tartják, anyagokat, kellékeket használhatnak az előadásukhoz.
3. A résztvevők alkossanak 4–6 fős csoportokat, és adjunk mindegyik csoportnak egy nagy ív papírlapot és egy csomag zsírkrétát/filctollat.
4. Először is adjunk a csoportoknak 10 percet arra, hogy az emberi jogokról ötletrohamot tartsanak, amellyel kiválaszthatják azt a két vagy három fontos ötletet, amelyet a pantomimjátékukban be kívánnak majd mutatni.
5. Adjunk 30 percet a csoportoknak arra, hogy megtervezzék és elpróbálják az előadásukat. Mondjuk el, hogy ennek csoportos munkának kell lennie, és a csoport minden tagjának kell szerepelnie a produkcióban.
6. A 30 perc eltelte után hívjuk össze a csoportokat, hogy mindenki megnézhesse a többiek előadását.
7. Mindegyik előadás után adjunk néhány percet a visszajelzésekre és a látottak megbeszélésére.
8. Kérjük meg a nézőket arra, hogy értelmezzék a látottakat, és próbálják meg elmondani, miről szóltak az előadások.

Fontos dátumok

december 10.
Az emberi jogok napja

9. Ezt követően adjuk meg a lehetőséget a bemutató csoportnak arra, hogy bármely olyan pontot ismertessenek, amelyről addig nem volt szó. Erre minden egyes előadás után lehetőség van.

Feldolgozás és értékelés

Most tekintsük át magát a gyakorlatot:

- Hogyan érezték magukat a résztvevők a gyakorlat alatt? Sokkal nehezebb, vagy könnyebb volt ahhoz képest, ahogy azt elsőre gondolták? Mely összefüggések vagy kérdések bemutatása okozta a legnagyobb nehézséget?
- Tanultak-e a résztvevők valamit újat az emberi jogokról?
- A csoportok között miben volt egyetértés illetve vita? Voltak-e alapvető véleménykülönbségek az emberi jogokra vonatkozó elképzeléseket illetően? Miért?

Tanácsok a csoportsegítőknek

Hacsak a résztvevők nem utasítják el teljes mértékben az emberi jogokra vonatkozó elképzeléseket, ezt a gyakorlatot sokkal érdekesebbé tehetjük azzal, ha a csoportsegítő előzetesen csak minimális segítséget ad. Az a fő cél, hogy az emberi jogokkal kapcsolatos azon benyomásokat és információkat hívjuk elő, amelyeket a fiatalok már ismerhetnek. Érdemes ezt a szempontot a csoportnak hangsúlyozni, mielőtt megkezdenék a munkát, hogy ne feszélyezze őket az, ha nem pontosan tudják, mik is azok az emberi jogok.

Magyarázzuk el nekik, hogy az ő feladatuk az emberi jogok általános bemutatása, és nem egy vagy több adott emberi jog bemutatása. Dönthetnek akár úgy is, hogy egy bizonyos jogot választanak ki általános szempontok kiemelésére, ám nem szabad megfeledkezniük róla: nekik azt kell bemutatniuk, hogy mi a közös az emberi jogokban. A gyakorlat végére a nézők talán már tudnak (vagy megpróbálnak) válaszolni a kérdésre: mik is azok az emberi jogok?

Ne engedjük meg azoknak, akik úgy érzik, gyenge előadók, hogy ne játsszanak aktív szerepet a játékban! Magyarázzuk el, hogy sokféle szerep létezhet mindenki számára, és ennek olyasminek kell lennie, aminek a megformálásában az egész csoport örömmel vesz részt. Néhány szokatlan kellék (egy fazék, játékautók, kalapok, párnák, kövek, egy szemeteskuka fedele – bármi!) életet lehelhet az előadásokba és sziporkázóvá teheti a kreatív ötleteket.

Változatok

Ez a gyakorlat rajzos feladat is lehet: készíttessünk a csoporttal egy posztert – ismét csak szavak használata nélkül –, amely kifejezi, mit gondolnak az emberi jogokról.

A gyakorlat egyaránt használható ráhangolásra, arra, hogy segítsen rendszerezni és tisztázni azokat a gondolatokat, amelyekkel a résztvevők már foglalkoztak, akár a kézikönyvben található más gyakorlatokkal, akár a saját kutatásaikkal kapcsolatosan.

Javaslatok a folytatáshoz

Keressünk olyan színdarabokat vagy más irodalmi alkotásokat, amelyeknek az emberi jogok a témája, és szervezzünk előadást közösségünk tagjainak részvételével.

Amennyiben a csoport szeretne továbblépni, és néhány konkrét emberi jogot szeretne megvizsgálni, érdemes megnézni *A gyermekek jogai* című gyakorlatot a 80. oldalon.

Javaslatok a résztvevőknek

A csoport továbbfejlesztheti, kibővítheti a pantomimjelenetes részt, vagy összeállíthat egy közös produkciót is, hogy bemutassa a csoporton kívül. Amennyiben a poszterkészítő változatot alkalmazzuk, rendezzünk kiállítást a poszterekből. Mindkét ötlet alkalmas az emberi jogok napjának megünneplésére.

Játsszunk szabályosan!

„Az élet olyan, mint egy játszma, amelyben Isten keveri meg a kártyákat, az ördög osztja ki őket, és nekünk kell kijátszani az ütőkártyákat.” délszláv közmondás

TÉMÁK

SPORT

BÉKE ÉS ERŐSZAK

ÁLT. EMBERI JOGOK

NEHÉZSÉGI SZINT

3. SZINT

CSOPORTLÉTSZÁM

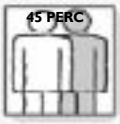

45 PERC

10-15 FŐ

SZÜKSÉGES IDŐ

45 PERC

Témák sport, béke és erőszak, általános emberi jogok

Nehézségi szint 3.

Csoportlétszám 10–15 fő

Szükséges idő 45 perc

A gyakorlatról röviden

Szimulációs gyakorlat, amelynek alapja egy kártyajáték, ahol nem mindenki játszik becsületesen. A gyakorlat a konfliktusokkal és a konfliktuskezelés kérdéseivel foglalkozik.

Az érintett jogok

- a döntéshozatali folyamatokban való részvétel joga
- az emberi méltóság tisztelete és a jogok
- a tisztességes tárgyaláshoz való jog

Célok

- A probléma és a problémához vezető okok meghatározását szolgáló képességek fejlesztése.
- A konfliktusmegoldás képességének fejlesztése.
- A részvétel, az együttműködés és a mások iránti tisztelet fejlesztése.

Szükséges eszközök

- egy csomag bármilyen kártya
- szerepkártyák

Előkészítés

- Olvassuk el a konfliktuskezelésre vonatkozó, lentebb megadott információkat, s legyünk tisztában az eljárás szokásos menetével.
- Készítsünk másolatot minden egyes szerepkártyáról – kézzel vagy fénymásolóval.
- Egyesével és titokban válasszunk ki négy résztvevőt, akik a játék során egy bizonyos szerepet alakítanak majd. Adjunk mindegyiküknek egy szerepkártyát, s mondjuk meg nekik, hogy mindezt tartsák teljes titokban.

A gyakorlat levezetése

1. Hívjuk össze a résztvevőket, és kérdezzük meg, hogy van-e kedvük csatlakozni egy kártyajátékhoz. Olyan játékot válasszanak, amelyik egyszerű és közismert – mint például a snapszli vagy a huszonegyes.
2. Ellenőrizzük, hogy mindenki ismeri-e a fő szabályokat, s ha nem, röviden fussunk végig rajtuk (ám hagyjunk kiskapukat a szabályalkotó számára, hogy játszhassa a szerepét).
3. Kezdjük el a kártyajátékot, és hagyjuk, hogy a lehető legtovább játsszák. (A résztvevők oldják meg a vitás kérdéseket maguk között. A csoportsegítő csak akkor avatkozzon

be, ha a résztvevők nem veszik magukra a közvetítő szerepét, és kezd forróvá válni a hangulat. Ekkor a lehető legdiplomatikusabban kell közbelépni – és lehetőség szerint két kör között.)

4. Miután vége a játéknak, hagyjunk időt az embereknek arra, hogy megnyugodjanak, és kilépjenek szerepeikből, s csak ezután folytassuk a feldolgozással.

Feldolgozás és értékelés

Az értékelés idejére a résztvevők már különböző kísérleteket tettek a békülésre. Most hadd beszéljenek arról, milyennek érezték ezt a gyakorlatot, s mit tanultak a közvetítésről és a konfliktusmegoldás folyamatáról.

- Tetszett-e a gyakorlat? Mi is történt a játék során?
- Négy embernek speciális szerepe volt: kik voltak ők és mi volt a szerepük?
- Mi történt, amikor valaki első alkalommal tette tönkre a játékot? Minden résztvevő mesélje el, hogy mit vett észre, és mit tett.
- Hogyan merültek fel a konfliktus megoldására vonatkozó ötletek, s milyen fogadtatásban volt részük?
- Frusztrálóan hatott-e az, hogy a csoportsegítő közvetíteni próbált, ahelyett hogy a sarkára állt volna és kijelenti, hogyan kell játszani a játékot?
- Be tudják-e azonosítani a résztvevők a konfliktusmegoldás folyamatának egyes lépéseit?
- A valóságos élethelyzetekben mik az előnyei és hátrányai annak, ha inkább megegyezés segítségével próbálják megoldani a problémákat ahelyett, hogy elrendelnék mit kell tenni.

Tanácsok a csoportsegítőknek

Amennyiben a résztvevők maguk próbálnak kiépíteni egyfajta konfliktusmegoldó módszert, hagyjuk őket dolgozni, s a lehető legkevesebbet avatkozzunk közbe. Végső soron ez a gyakorlat célja, s ha a résztvevők maguktól is ki tudják bontakoztatni ezt a képességüket, annál jobb! Amennyiben így történne, mindenképpen értékeljük megoldásaikat a feldolgozás során.

A játék ideje alatt próbáljuk meg úgy irányítani a résztvevőket, hogy saját eljárásmódjuk és megoldásaik kidolgozása közben tartsák észben a konfliktusmegoldás – vagy ahogy időnként nevezik: elvi alapokon nyugvó megegyezés – szokásos folyamatát, amely három fő szakaszból áll:

1. A konfliktus felismerése
   - Ne vitatkozzunk az álláspontokról! (Ebben az esetben arról, hogy kinek van igaza.)
   - Határozzuk meg, mi is tulajdonképpen a probléma! (Tisztázzuk, mi történt.)
   - Válasszuk külön a személyt és a problémát! (Ne hagyjuk, hogy a résztvevők sértegessék egymást, hanem összpontosítsunk a problémára: a viselkedésre.)
2. A hiba megállapítása és a lehetséges megoldások megtalálása
   - Az érdekekre összpontosítsunk, ne az álláspontokra. Vagyis: keressünk közös kiindulópontot. (Akarnak játszani vagy sem?)
   - Találjunk ki olyan lehetőségeket, amelyekből mindkét fél kölcsönösen nyer. Javasoljunk olyan megoldásokat, amelyek igazságosnak tűnnek, és mindenki megelégedésére szolgálnak. (Például játsszuk újra az utolsó kört. Kérdezzük meg, hogy a szabályok tisztázása segítene-e, vitassuk-e meg őket, állapodjunk-e meg büntetésekben, vagy van-e egyéb ötlet.)

Fontos dátumok

július első szombatja
A szövetkezetek nemzetközi napja

3. A helyes megoldások alkalmazása.
   - Ragaszkodjunk objektív kritériumokhoz. (Ebben az esetben határozzuk meg a szabályokat és büntetéseket.)
   - Részvétel. A vitázó felek maguk is vegyenek részt a problémák megoldásában, és vállaljanak felelősséget az ügyben. Azok a megoldások, amelyeket mások írnak elő nekünk, jóval kisebb valószínűséggel fognak működni. Az emberek számára sokkal megfelelőbb az, ha teljes mértékben részesei a kölcsönösen elfogadható megoldások megtalálásának.

Vegyük figyelembe, hogy noha a konfliktusmegoldás folyamata három szakaszból áll, a gyakorlatban lehetetlen őket teljesen különválasztani, és normális dolog, ha átfedések vannak közöttük.

Ne ijedjünk meg a gyakorlat levezetéséhez szükséges készségek szintjétől: sem képzettség nem kell hozzá konfliktuskezelésből, sem az, hogy életünk eddigi összes nézeteltérését megoldottnak tekintsük. Miért ne végezhetnénk magunkban egy kísérletet, hogy ezáltal fejlődjenek saját készségeink? Idézzük fel néhány személyes konfliktusélményünket: gondoljuk végig, mi történt, és elemezzük a fent leírt három szakasz alapján.

Változatok

Amennyiben a csoport több mint tizenöt emberből áll, feloszthatjuk őket alcsoportokra, s egyszerre két vagy három játékot vezethetünk le. Ez azonban csak akkor kivitelezhető, ha több segítőnk is van. Ennek alternatívájaként a csoport néhány tagját megfigyelőnek kérhetjük fel. Ők vagy pusztán megfigyelőként működnek majd, s a végén a feldolgozáskor adnak visszajelzést a történtekről, vagy közvetítőként működnek. Az utóbbi esetben valószínűleg szükségük lesz arra, hogy némi előzetes eligazítást kapjanak a csoportsegítőtől a közvetítés módszeréhez.

Játszhatunk például biliárdot is: nem csak kártyajátékkal lehet levezetni a gyakorlatot – más játékok ugyanúgy megfelelnek.

Javaslatok a folytatáshoz

Amennyiben a csoport szeretné a gyakorlatban alkalmazni az elvi alapokon nyugvó megegyezés terén szerzett képességét és készségeit, elvégezhetik a 235. oldalon található *Mindenki hallassa a hangját!* című gyakorlatot, amelynek lényege egy képviseleti rendszer létrehozása, például az iskolában vagy az egyesületi tanácsban.

Javaslatok a résztvevőknek

Összpontosítsunk a személyes változásokra. Mindenkit biztassunk arra, hogy valahányszor konfliktushelyzetbe kerül (bármilyen jellegűbe és bárkivel – szülőkkel, tanárokkal vagy barátokkal – szemben), tartsa szem előtt a konfliktusmegoldás három lépcsőfokát. Szervezzünk alkalmanként találkozókat, hogy megosszuk egymással élményeinket, és képet kapjunk arról, ki mennyit haladt előre képességei és készségei fejlesztésében.

További információk

Konfliktus az emberi élet minden szintjén tapasztalható – mind a személyek között, mind nemzetközi szinten.

A konfliktusmegoldás olyan átfogó megközelítés, amelynek az az alapja, hogy a szembenálló felek kölcsönösen megosztják egymással fennálló problémáikat. A konfliktus megoldásakor arra kell törekednünk, hogy a mélyen gyökerező okokat és feszültségeket feltárva, változást idézzünk elő a viselkedésben, amely többé nem erőszakos és ellenséges, maga a struktúra pedig megszűnik robbanásveszélyes lenni. A kifejezés egyszerre utal arra a folyamatra (vagy szándékra), hogy ezek a változások létrejöjjenek, valamint a folyamat véghezvitelére.

A konfliktusmegoldási eljárásnak az a célja, hogy egyrészről szétoszlassa azokat a negatív energiákat, amelyek a vitatkozó feleket eltávolítják egymástól, másrészről képessé tegye a vitatkozó feleket arra, hogy megértsék és áthidalják a nézeteltéréseiket, annak érdekében, hogy olyan megoldásokat találjanak, amelyek mindkét fél számára elfogadhatók, s amelyek a konfliktus mély gyökereit számolják fel. Az utóbbi években a szakterület néhány művelője elkezdte használni a konfliktusátalakítás kifejezést, amin a konfliktusmegoldás hosszú távú és mélyebbre ható strukturális, kapcsolati és kulturális dimenzióit értik. A konfliktusátalakításra ilyenformán úgy tekinthetünk, mint a változás legmagasabbszintjére a konfliktusmegoldási folyamatban.

Többet is megtudhatunk a konfliktusmegoldási képességek fejlesztéséről, ha felkeressük a www.brad.ac.uk/acad/confres oldalt, amely tartalmaz egy könnyű, ingyenes és jól használható önképző kurzust. Roger Fisher és William Ury könyve, az Út az igen felé klasszikusnak számít a témában, amellett nagyon könnyed és szórakoztató olvasmány.

Konfliktus: a célok összeegyeztethetetlensége vagy összeférhetetlensége különböző emberek vagy csoportok között. Latin eredetű szó: a conflictus jelentése összeütközés, s egyaránt használjuk valamely folyamat, illetve állapot megjelölésére. „A konfliktus értékekért vívott harcot foglal magában két vagy több ember között, illetve versengést a hatalomért és a ritka erőforrásokért." (Moore, 1986)

A konfliktusmegoldás alapja az együttműködés.

Az egyéni észlelésre és – hosszú távú célkitűzésként – arra összpontosít, hogy a konfliktus okait megszüntesse, s ehhez a kommunikáció eszközeit használja annak érdekében, hogy erőszak alkalmazása nélkül hozzon létre olyan szituációkat, amelyekben mindkét fél győztes.

SEGÉDLETEK

Szerepkártyák

A szabályalkotó

Ön új játékszabályokat talál ki. Ezek nem azok az új szabályok, amelyeket a többiekkel megbeszél, és amelyekben velük megállapodik, ezeket Ön találja ki! Természetesen ezek a szabályok többnyire Önt segítik.

Az Ön által létrehozott szabályok lehetnek lényegesek vagy lényegtelenek, Önnek azonban mindenáron ragaszkodnia kell követeléseihez: Önnek van igaza, és ezek a játék szabályai.

A vádaskodó

Ön tönkreteszi a játékot vádaskodásaival: társai nem a szabályok szerint játszanak, húzzák az időt, nem keverik meg elég jól a lapokat – vagy bármi hasonlóval.

Élvezi, ha felkavarja a dolgokat. Egy kis vita nem árthat: próbáljon meg ártatlanokat gyanúba keverni!

A csaló

Ön folyamatosan csal a játék során – itt-ott elvesz egy plusz lapot, több pontot számol magának, és kevesebbet másoknak.

Próbáljon meg az elején diszkréten csalni, várjon egy kicsit, mielőtt egyértelművé és kihívóvá tenné a dolgot. Eleinte utasítson vissza minden vádaskodást, előbb-utóbb azonban el kell döntenie, milyen irányban viszi tovább a szerepét, figyelembe véve azokat a vitákat és megoldásokat, amelyek a konfliktusmegoldási folyamatban születtek.

Aki nem tud veszíteni

Először is menjen biztosra abban, hogy nem nyeri meg a játszmát. Rosszul kell játszania minden körben, ám a szerepjátékban azt a típust kell előadnia, aki szeret nyerni. Ha mégis veszítene, azt képtelen elviselni, teljesen kikel Magából, olyan dolgokat mond és tesz, amelyektől a nyertesek kellemetlenül érzik magukat (például a levegőbe dobálja a kártyákat vagy kiabál).

Jogi bingó

Mit tudunk az emberi jogokról?

Témák általános emberi jogok, gyermekek, személyes biztonság

Nehézségi szint 1.

Csoportlétszám legalább 8 fő

Szükséges idő 40 perc

A gyakorlatról röviden

A gyakorlat a bingó nevű játék változata, amelyben a résztvevők az emberi jogokhoz kapcsolódó ismereteiket és tapasztalataikat osztják meg egymással.

Az érintett jogok bármelyik emberi jog

Célok

- Annak megtapasztalása, hogy az emberi jogok mindenkit mindenütt megilletnek.
- A figyelem képességének fejlesztése.
- Bátorítás arra, hogy másokat és véleményüket tartsuk tiszteletben.

Szükséges eszközök

- a játéktábla másolata és személyenként egy ceruza
- nagy méretű papír (flipchart) és filctollak

Előkészítés

- Másoljuk le a játéktáblát egy nagyméretű lapra vagy flipchartpapírra.
- Tanulmányozzuk át az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló Egyezményben felsorolt alapvető jogokat (452. oldal) és a gyermekek jogairól szóló Egyezményt (451. oldal).

A gyakorlat levezetése

1. Osszuk ki a játéklapokat és a ceruzákat.
2. Mondjuk el a csoport tagjainak, hogy mindenkinek keresnie kell valakit, akinek felteszi a lapon található kérdések egyikét. A válaszok kulcsszavait a megfelelő kockába kell beírni.
3. A párok ezután szétválnak, és mindenki újabb válaszadót keres magának.
4. A játék célja nemcsak az, hogy választ írjunk mindegyik kockába, hanem az is, hogy mindegyik kérdésre más válaszoljon.
5. Az a résztvevő, akinek elsőként sikerül összegyűjtenie az összes választ, azt kiáltja, hogy „Bingó!” – ő a nyertes.
6. Beszéljük meg a játékot. Olvassuk fel az első kérdést, és kérdezzük végig a résztvevőket, hogy milyen válaszokat kaptak. Közben jegyezzük fel a kulcsszavakat a táblára. Adjunk lehetőséget hozzászólásra és eszmecserére is.
7. A végén elemezzük a válaszokat még részletesebben.

Fontos dátumok

május 8.
A Vöröskereszt és a Vörös Félhold ünnepe

Feldolgozás és értékelés

- Minden kérdés az emberi jogokhoz kapcsolódott? Melyekhez?
- Mely kérdések voltak a legnehezebbek? Miért?
- Mely kérdések váltottak ki heves vitát? Miért?
- Honnan tudtak a résztvevők az emberi jogokról, illetve azok megsértéséről? Szerintük megbízhatók-e az információ-források?

Tanácsok a csoportsegítőknek

Nyugodtan találjunk ki más kérdéseket, ha a csoport jellege és érdeklődése úgy kívánja.

Amikor a válaszokat vesszük sorra, csak a kulcsszavakat jegyezzük fel. A tábla lényege, hogy segítse a későbbi beszélgetést. Minden kör után adjunk lehetőséget a résztvevőknek arra, hogy megvitassák a feltett kérdéseket és az értelmezésbeli különbségeket, vagy tisztázzanak bizonyos dolgokat. Emeljük ki azokat a pontokat, amelyek alaposabb feldolgozást igényelnek, és térjünk vissza ezekre a végén.

Előfordulhat, hogy a résztvevők olyan példákat mesélnek el, amelyeket mi magunk nem ismerünk – vagy azért, mert nem világosak, vagy azért, mert személyes élményen alapulnak. Ilyenkor ne essünk kétségbe, hiszen senkitől sem várható el, hogy mindent ismerjen. Kérjük meg az illetőt, hogy mesélje el, honnan tud az adott történetről, és vitassuk meg, hogy az mennyire eredeti és hihető. Ezzel egy időben ösztönözzük arra is a résztvevőket, hogy minden információt fogadjanak fenntartással.

Megeshet, hogy bizonyos kérdések heves vitát váltanak ki. Lehetnek például olyanok, akik az abortuszt az élethez való jog megtagadásaként értelmezik. Előfordulhat, hogy míg némelyek erősen ragaszkodnak ehhez a felfogáshoz, mások viszont ugyanilyen erősen elutasítják azt. Az első lényeges elsajátítandó dolog, hogy minden kérdést többféle szemszögből kell megközelíteni. Ezért próbáljuk megbeszélni, ki miért ragaszkodik az álláspontjához. Természetesen mindig a jogok és az érdekek ütközéséről van szó (jelen esetben az anya és a meg nem született gyermek érdekeinek és jogainak ütközéséről). Azonban bárhogy is értelmezzük a szóban forgó fogalmakat, mindig tekintettel kell lennünk azokra, akiknek más a véleményük. Természetesen jogunk van ahhoz, hogy máshogy vélekedjünk egy adott kérdésről, mást azonban semmi esetre sem sérthetünk meg eltérő nézetei és álláspontja miatt.

A másik lényeges dolog, amit tudnunk kell, hogy az emberi jogok nem mindig egyértelműek, mivel nem előre kidolgozott, mindenhol azonosan elfogadott és alkalmazott szabályrendszer szerint működnek, hanem meghatározásukon folyamatosan dolgozni kell. Ezért mindenkinek személyes kötelessége, hogy bekapcsolódjon az emberi jogok ismertté tételét és védelmét szolgáló folyamatba.

Javaslatok a folytatáshoz

Idézzünk fel olyan kérdéseket és válaszokat, amelyek vitákhoz vezettek, és vizsgáljuk meg a hozzájuk kapcsolódó valós problémákat.

Az emberi jogok tanulmányozásának egy másik lehetséges módja, ha kártyákkal dolgozunk. Figyeljük meg, hogy a résztvevők hogyan látják az emberi jogokat. Ebben segítségünkre lehet a Mit látsz? című gyakorlat, amely számos érdekes, a témához kapcsolódó beszélgetést eredményezhet – például az előítéletekről vagy a diszkriminációról.

SEGÉDLETEK

Kvíz lap

Annak a dokumentumnak a neve, amely az emberi jogokat rögzíti	Egy olyan jog, amellyel minden gyermeknek rendelkeznie kellene	A Vöröskereszt testvérszervezete
Egy olyan jog, amelyet bizonyos emberektől megtagadnak a hazádban	Egy olyan jog, amelyet személyesen tőled tagadtak meg:	Egy emberi jogi szervezet
Az emberi jogainkhoz kapcsolódó kötelesség	Példa a diszkriminációra	Egy olyan jog, amelyet gyakran tagadnak meg a nőktől
Egy olyan személy, aki az emberi jogokért harcol	Példa az élethez való jog megsértésére	Példa a magánélethez való jog megsértésére

Jövőink

A haladás próbája nem az, ha azokat gyarapítjuk, akiknek sok van, hanem az, ha azok számára nyújtunk eleget, akiknek nincs. Franklin D. Roosevelt

TÉMÁK

GYERMEKEK

KÖRNYEZET

ÁLT. EMBERI JOGOK

NEHÉZSÉGI SZINT

2. SZINT

CSOPORTLÉTSZÁM

15–20 FŐ

SZÜKSÉGES IDŐ

60 PERC

Témák gyermekek, környezet, általános emberi jogok

Nehézségi szint 2.

Csoportlétszám 15–20 fő

Szükséges idő 60 perc

A gyakorlatról röviden

Ebben a gyakorlatban a résztvevők a saját generációjuk jövőjével kapcsolatos reményeiket és aggodalmaikat gondolják végig, rajzolják le és beszélik meg. A gyakorlat vitájának fő témakörei:

- olyan környezetvédelmi problémák, amelyek érinthetik a jövő generációkat
- a fiatalok és a család
- a közösségi élet

Az érintett jogok

- a véleménynyilvánítás szabadsága és az információhoz való hozzáférés joga;
- a meghallgattatáshoz való jog minden, a gyermekek érdekét szolgáló kérdésben;
- a megfelelő életszínvonalhoz való jog.

Célok

- A résztvevők közösségi élettel, a jogaikkal és kötelezettségeikkel kapcsolatos tudásának fejlesztése.
- A nyílt vitához, a csapatmunkához és a jövőre vonatkozó tervezéshez szükséges kompetenciák fejlesztése.
- Úgy látni és láttatni a világot, mint a változó és nyitva álló lehetőségek gazdag tárházát, amelyhez minden fiatal hozzájárulhat – jól vagy rosszul.

Szükséges eszközök

- papír a vázlatokhoz;
- nagy ív papírok a végső tervhez,
- festékek, tollak, filctollak;
- kollázskészítéshez használható anyagok: színes papírok, magazinok, rizs, bab, gallyak, száraz levelek, kagylók stb.
- ragasztó
- képek, fotók arról, hogyan nézett ki az adott környék/város 20 (vagy akármennyi) évvel ezelőtt (nem feltétlenül szükséges a gyakorlathoz)

A gyakorlat levezetése

1. Bevezetőnkben mondjunk egypár szót az idő múlásával bekövetkező változásokról. Kérjük meg a csoportot, emlékezzenek vissza arra, hogy nézett ki az otthonuk, a

környékbeli utcák akkoriban, amikor még fiatalabbak voltak, és mennyit változtak azóta. Felújították-e a képzési központban, vagy az ifjúsági házban a termeket, kicserélték-e a bútorokat? Vannak-e új házak a környékükön? Kérjük meg a résztvevőket, gondolják végig, miért változtak meg mindezek a dolgok, és hogy ki döntött arról, mit kell felújítani, és hogyan.

2. Gyűjtsük össze, ők milyen változtatásokat javasoltak volna, ha megkérdezik őket.
3. Most kapcsoljuk össze az embereket érintő ügyekben történő döntéshozatal és az emberi jogok kérdését. Egyetértenek-e azzal, hogy az emberi jogok hasznos keretet nyújtanak a döntéshozatalhoz? Fontosabbak lesznek a jövőben a döntéshozók számára az emberi jogok vagy sem? Miért?
4. Mondjuk el a csoportnak, hogy itt az alkalom, ez az a pillanat, amikor lehetőséget kapnak arra, hogy gondolkodjanak – és hatást gyakoroljanak – a jövőre.
5. Alkossunk három-, ill. négyfős kiscsoportokat.
6. Osszunk ki tollat és papírt, hogy vázlatokat készítsenek, milyen lenne a számukra ideális lakóhely, város. Szabad kezet kapnak, csak a képzeletük szabhat határt.
7. Amikor minden csoport egyezségre jutott a terv vázlatáról, egy nagy ív papíron tökéletesítsék festmény vagy kollázs formájában, amelyhez használhatnak mindenféle anyagot (száraz levelek, újságkivágások stb.)
8. Amikor elkészültek a csoportok, mutassák be a terveiket, mondják el, honnan erednek az ötletek, és hogyan fejlesztették tovább azokat. Hagyjunk minden bemutató után időt rövid kérdéseknek és válaszoknak, de az általános vitát halasszuk a feldolgozás idejére.

Feldolgozás és értékelés

Kezdjük annak az áttekintésével, hogyan tudtak a csoportok dolgozni, hogyan hoztak döntéseket, és hogyan valósították meg a terveiket.

- Mindenki egyformán részt vett-e és hozzá tudott-e járulni a feladathoz? Hogyan tudták a különböző kiscsoportok a legjobban kihasználni a csoportban résztvevők tehetségét?
- Milyen érzés volt visszajelzéseket kapni a saját terveikről?
- Milyen érzés volt véleményt alkotni a többiek terveiről?
- Felkészültek-e arra, hogy kompromisszumokat kössenek a többiekkel annak érdekében, hogy egy nagy közös terv születhessen, ami a nagycsoport összes tagja elvárásainak és céljainak megfelel?
- Élvezték-e azt, hogy saját jövőjük „építészei" lehetnek?
- Elhiszik-e, hogy valaha megvalósulnak az elképzeléseik? Miért?/Miért nem?
- Mit gondolnak, a felnőttek készek lennének-e megvitatni velük ezeket az elképzeléseket? Miért?/Miért nem?
- Mi okozta a legnagyobb meglepetést a tervekben?
- Milyen állampolgári jogaik lennének a jövőben?
- Milyen állampolgári kötelezettségeik lennének a jövőben?
- Milyen lépéseket tehetnek a fiatalok annak érdekében, hogy befolyásolják az életüket és jövőjüket formáló demokratikus folyamatokat?

Fontos dátumok

augusztus 12.
Ifjúsági világnap

Tanácsok a csoportsegítőknek

A gyakorlat címe: Jövőink. A többes szám használata mögött az a szándék rejlik, hogy a jövő nem előre meghatározott dolog, hanem általunk is formálható. Tehát többféle lehetséges jövő is elképzelhető, és a fiatalok számára kihívást jelenthet annak a jövőnek felépítése, ami az ő elképzeléseiket és törekvéseiket tükrözi.

Ha nyilvánvalóvá akarjuk tenni, hogy a világ megváltoztatható, mutathatunk régi fotókat arról, milyen volt a környék tíz vagy húsz évvel ezelőtt. Megkérhetjük őket arra, hogy gondoljanak csak a globális átalakulásra. Olyan tényekre például, mint az internet, amely harminc évvel ezelőtt még tudományos fantasztikumnak számított, pár éven belül azonban már minden iskolában és könyvtárban elérhető lesz a világon.

Ha a résztvevőknek elképzelésük sincs, hogyan is fest majd egy város a jövőben, az alábbi kérdésekkel segíthetjük őket:

- Kik fognak majd ott élni? Olyanok, akik ott születtek, vagy újonnan érkezettek? Milyen korúak lesznek? Családokban élnek-e majd?
- Milyenek lesznek a mindennapjaik? Járnak-e majd bevásárolni? Hogyan fognak közlekedni?
- Milyen egészségügyi és egyéb szolgáltatásokra (mint pl. kórház, fogászat stb.) lesz majd szükségük?
- Milyen iskoláik lesznek majd?
- Miféle társasági életet élnek majd? Mit csinálnak a szabadidejükben?
- Lesznek-e háziállataik?
- Mit fognak dolgozni?
- Milyen technikai vívmányok várhatók?
- És vajon mi lesz a környezettel? A természettel?

Változatok

Alternatív módszerként felhasználhatjuk a jövőkerekek ötletét. A résztvevők alkossanak kiscsoportokat. Minden csoport kap egy témát (pl. oktatás, család, közösség, munkavállalás, egészség), és megrajzolja a jövőkereket az adott témához. Például egy környezetkerék középpontjában szerepelnek a legfontosabb dolgok, majd újabb koncentrikus körben más tényezők. Küllők választják el egymástól az egyes cikkeket, ahol a résztvevők olyan pontokat nevezhetnek meg, mint pl. tilos a dohányzás, elektromos járművek, sok fa, tiszta folyók, emberléptékű mezőgazdaság stb.

Javaslatok a folytatáshoz

A csoport utánanézhet a helyi fejlesztési terveknek, és annak, hogyan befolyásolhatják őket. Vegyenek részt az iskolai, egyesületi vagy szervezeti döntéshozatalban a diákönkormányzati ülésen való részvétellel, vagy éppen azzal, hogy elindulnak a diákönkormányzati választásokon. Más gyakorlatok is hasznosak lehetnek arra, hogy a jövő lehetőségeit felfedezzék. Például az Úton Egyenlőségföldjére című gyakorlat azt járja körül, hogyan érhető el a nemek közötti esélyegyenlőség, Az internet hatása életünkre pedig az új technológiák lehetőségei szempontjából teremt új jövőképeket.

A jövőinkről álmodozva, abba az irányba is elindulhatunk, hogyan építhetünk egy igazságosabb társadalmat. Például ha a csoport a gyengébbekkel szembeni erőszakról akar beszélni, és szeretné feltárni, hogyan fejleszthető az empátia és az egymás iránti tisztelet, a *Van más választásunk?* című gyakorlattal (290. oldal) is folytathatjuk.

Javaslatok a résztvevőknek

A résztvevők juttassák el terveiket a helyi önkormányzathoz, és kísérjék figyelemmel, milyen hatást váltott ez ki. A tervek felhasználhatók lehetnek a város vagy falu fejlesztési terveihez.

Kert egy éjszaka alatt

Vállalnád a kihívást, hogy egy éjszaka alatt építs fel egy kertet?

TÉMÁK

KÖRNYEZET

ÁLLAMPOLGÁRSÁG

EGÉSZSÉG

NEHÉZSÉGI SZINT

3. SZINT

CSOPORTLÉTSZÁM

LEGALÁBB 6 FŐ

SZÜKSÉGES IDŐ

180 PERC

Témák környezet, állampolgárság, egészség

Nehézségi szint 3.

Csoportlétszám legalább 6 fő

Szükséges idő 180 perc

A gyakorlatról röviden

E tevékenység kreatív, rajz és modellépítés közben feltárjuk és felfedezzük

- Milyenerők vezetnek a fejlődéshez?
- A helyi fejlesztés megfelel-e a helyiek igényeinek vagy sem?
- Hogyan hozzák a döntéseket a helyi fejlesztésekről?

Az érintett jogok

- jog a döntéshozatali folyamatban való részvételhez
- jog a közösség kulturális életében való részvételhez
- jog a pihenéshez, a szabadidőhöz

Célok

- Annak megértése, hogy egy fejlesztés következményei nem kiszámíthatatlanok, ellenkezőleg: tervezhetőek is.
- A helyi demokráciában és fejlesztési programokban való részvételhez szükséges képességek fejlesztése.
- A kreativitás, a csoportmunkához szükséges képességek, az együttműködés és a mások iránti tisztelet fejlesztése.

Szükséges eszközök

- térképek és fotók a lakóhelyünkről (a múltból és a jelenből)
- egy nagy léptékű térkép a környékről, amin látható az általunk kiválasztott helyszín.
- tollak és papír a tervek megrajzolásához.
- anyagok a modell elkészítéséhez: például kis dobozok, tubusok, papír zsebkendő, festékek, spárga, fonal, parafa dugók, kartongurigák, alumíniumfólia, kiürült tojástartó dobozok és más, a háztartásban fölöslegessé vált dolgok, gallyak, kövek, kérgek, kagylóhéjak stb.
- folyékony ragasztó és cellux
- festék és ecsetek
- kartonpapír vagy furnérlemez a modellek alapjához

Előkészítés

Az 1. részhez: Fejlesztés – hogyan és miért?

- Gyűjtsünk össze régi és új térképeket, fotókat a városról, vagy arról a területről, ahol élünk.
- Határozzuk meg a lehetséges helyszíneket, ahol a csoport dolgozhat. Kutassuk fel, van-e olyan helyszín, amely fejlesztésre szorul.

A 2. részhez: Fejlesztési terv készítése

- Gyűjtsünk információkat a helyről, melyet a csoport munkája helyszínéül választott. Például újságcikkeket és az önkormányzat üléseinek emlékeztetőit.
- Ha a modellkészítés során fölöslegessé vált használunk fel, győződjünk meg róla, hogy elegendő anyagunk van hozzá. Kezdjük el idejében gyűjteni a kis dobozokat, WC-papír-gurigákat stb., még jóval a gyakorlat előtt.

A gyakorlat levezetése

A gyakorlat két részből áll: az 1. rész, a fejlesztésről szól, a változtatáshoz vezető tényezők megvitatása. A 2. részben, a terv készítése során a résztvevők a saját környezetükhöz fejlesztési projektet terveznek, majd felépítik a modelljét is.

1. rész Fejlesztés – hogyan és miért?

1. Bevezetésként értelmezzük a helyi fejlesztést. Használjunk térképeket és fotókat annak érdekében, hogy vitára és beszélgetésre ösztönözzük a résztvevőket, hogyan látják a környezetüknek az elmúlt 50–100 évben végbement fejlődését. Beszéljünk a politikai, gazdasági és szociális erőkről, melyek ezekhez a változásokhoz vezettek. A jobbítást szolgálták-e általában ezek a változások? Kinek és miért?
2. A résztvevők mondjanak példákat olyan változásra, amely már az ő életükben történt (mint pl. épületek bővítése, üzletközpontok, lakótelepek), s hogy kinek a javát szolgálta ez a fejlesztés és hogyan? Például: a tervezet az alacsony költségű bérlakások, amelyekre a legnagyobb igény van a helyiek körében felépítését célozta-e meg, vagy egy pénzügyi befektető cég által építtetett luxuslakások, illetve üdülők felépítését?
3. Nézzük meg lakóhelyünk nagy méretarányú térképét, és válasszunk egy olyan helyszínt, amelyen mindenki szívesen dolgozna.

2. rész Fejlesztési tervek készítése

1. Helyezzük ki a nagy léptékű térképet, hogy megmutathassuk a közösen kiválasztott helyszínt, melyen dolgozni fogunk. Ha nem ismeri mindenki a helyszínt, látogassunk el oda.
2. Nézzük át a csoporttal együtt a helyszínre vonatkozó aktuális terveket, információt gyűjtve a helyi újságokból vagy az önkormányzati ülések jegyzőkönyvéből. Beszélgessünk arról, hogy kik és milyen javaslatokat tesznek, s hogy ebben milyen érdekeltségük van.
3. Ötletroham segítségével gondoljuk végig az összes lehetséges megoldást a helyszín fejlesztésére. Legyünk annyira kreatívak, amennyire csak lehetséges!
4. Ezután alkossunk 4-5 fős csoportokat, hogy átnézzük az összegyűjtött ötleteket, és soroljunk fel a különböző ötletek mellett és ellen szóló érveket.
5. A következő feladat mindegyik csoport számára: jussanak megegyezésre abban, hogy hogyan kellene a helyszínt fejleszteni, majd vázoljanak egy tervet és készítsék el a modelljét.
6. Mikor az összes modell elkészül, mindegyik csoport mutassa be modelljét és magyarázza el a tervét.

Fontos dátumok

Június 5.
A környezetvédelem napja

Feldolgozás és értékelés

Kezdjük egy általános áttekintéssel, hogyan dolgoztak a csoportok. Mindenki úgy érzi, hogy részt vett a munkában? Hogyan hozták a döntéseket? Ezután folytassuk a beszélgetést magukról a tervekről.

- Melyek voltak a fő szempontok a helyszín fejlesztéséről hozott döntés során? Pl. költségek, idő, energiaráfordítás, haszon, helyi igények – vagy mely más szempontok?
- A tervek mennyire emberközpontúak és környezetbarátok, illetve megfelelnek-e a fenntartható fejlődés elvének?
- Mindenki szükségleteinek és igényének megfeleltek a tervek az adott városban/településen? Pl. mozgássérültek, gyermekek, kisebbségek.
- Milyen erőforrásokra lenne szükség a terv kivitelezéséhez?
- Felhasználtak-e újrahasznosítható nyersanyag- és enegiaforrásokat, ahol lehetséges volt?
- Gondosan használták-e fel a nem újrahasznosítható forrásokat?
- Milyen hatással járna a projekt a természeti környezetre? Pl. védenék-e az állatvilágot, vagy ültettek-e fákat stb.?
- Milyen hulladék keletkezne a projekt megvalósítása, illetve fenntartása során? Mi történne a hulladékkal?

Tanácsok a csoportsegítőknek

A fenti feladat arra a feltételezésre épül, hogy a fiatalok többsége városi vagy városhoz közeli környezetben él. A helyszín kiválasztásakor a környezet és a csoport adottságait kell figyelembe venni. Minden helyszín számításba jöhet! Ideális esetben a csoportnak kell tájékozódnia, majd döntenie. Néhány esetben azonban, pl. az iskolákban, lehetnek bizonyos kötöttségek a tanmenetben, amelyek miatt így a tanárnak kell helyszínt választania.

Választási lehetőségek a helyszínekhez: bevásárlóközpont, szabadidőközpont, iskola, lakótelep, autóparkoló, nyílt zöldterület, játszótér, sportpálya, egy csöndes rózsakert az ott üldögélő idős embereknek, városhoz tartozó mezőgazdasági terület, természetvédelmi terület, vidámpark, füves tekepálya stb. Bátorítsuk a résztvevőket arra, hogy vegyék figyelembe a közösség más területeken jelentkező szükségleteit is.

Változatok

Választhatunk elképzelt helyszínt is. Pl.: Mit látnál szívesebben azon a területen, ahol most a városháza, az önkormányzat, a kórház stb. áll? Illetve, ha vidéken élsz: Hogyan lehetne jobban hasznosítani egy használaton kívüli bányászaknát?

Javaslatok a folytatáshoz

Érdeklődjünk és tudjunk meg többet arról, hogy milyen fejlesztési elképzelései vannak az önkormányzatnak munkánk helyszínével kapcsolatban. Beszéljünk arról, hogy mi mit gondolunk a tervekről, és írjunk az önkormányzatnak vagy a helyi újságnak, hogy mások is megismerjék a véleményünket. Derítsük ki, hogyan hozzák a tervezéssel kapcsolatos döntéseket a városban

vagy a faluban, ahol élünk. Milyen befolyással bírnak a helyi emberek a döntéshozatalra? Hogyan lehetne a fiataloknak több szavuk azokban a döntésekben, amelyek hatással vannak életükre? Ha a csoportot érdeklik a helyi döntéshozatalhoz kapcsolódó témák, akkor érdemes folytatniuk a *Szavazzunk vagy ne szavazzunk?* című gyakorlattal (262. oldal).

Javaslatok a résztvevőknek

A fiatalok vegyenek részt a települési önkormányzatuk egyik tervekkel kapcsolatos ülésén, és kapcsolódjanak be a tervezési folyamatba.

Vegyünk részt a környezetvédelem napjának megünneplésében. Amennyiben az országos környezetvédelemi nappal kapcsolatos tevékenységekről szeretnénk többet megtudni, látogassunk el a következő weboldalra: www.unep.org

További információk

A fenti tevékenység ötlete a Have på en nat – Kert egy éjszaka alatt című projektből származik, amely Koppenhága Kulturális Fesztiváljának része volt 1996-ban. Az Økologiskeigangsættere és a helyi Agenda 21 szervezet fiataljainak egy csoportja két évig dolgozott egy kertépítés elokészítésén, mígnem egy elhagyott belvárosi helyszínen, ha nem is egy éjszaka, de pár nap alatt elkészült a kert. A fiatalok elhatározták, hogy egy közösségi kertet létesítenek, mintegy 300 négyzetméteren. Olyan gyakorlati készségeket, szakmákat sajátítottak el, mint az ácsmesterség, a vízszerelés, a falazás és a kertművelés. Mindent a helyszínen kívül készítettek el és termesztettek, így amikor elérkezett az idő, a kertet majdnem egy éjszaka leforgása alatt építették fel. Valami elkészült, ami mindenkié: egy kis kerti ösvény kígyózott végig a helyszínen, a gyepes, fás, bokros, virágokkal és zöldekkel teli területen. A kert addig állt fenn, míg a helyszínt vissza nem vette az önkormányzat 2001 áprilisában, hogy lakásokat építsen rajta.

Képjátékok

Egy kép ezer szó helyett beszél, s a fényképezőgép nem hazudik – vagy mégis?

TÉMÁK

ÁLT. EMBERI JOGOK

MÉDIA

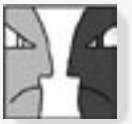

DISZKRIMINÁCIÓ

NEHÉZSÉGI SZINT

1. SZINT

CSOPORTLÉTSZÁM

TETSZŐLEGES

SZÜKSÉGES IDŐ

30 PERC

Témák általános emberi jogok, média, diszkrimináció és idegengyűlölet

Nehézségi szint 1.

Csoportlétszám tetszőleges

Szükséges idő 30 perc

A gyakorlatról röviden

A Képek felhasználása a közös munka során mindig alkotó és szórakoztató jellegű. Segíti a kezdeti feszültségek feloldását is, amellett az ilyen jellegű gyakorlatoknak más pedagógiai értékei is vannak. Az itt következő képjátékok a következő témák feldolgozásában használhatók nagyon jól:

- Sztereotípiák
- Hogyan érzékelik a világot az egyes emberek a maguk sajátos módján?
- Hogyan használják fel a képeket tájékoztatásra és félrevezetésre?

Az érintett jogok Bármelyik lehet – attól függően, hogy a csoportsegítő mely képeket és kérdéseket választja

Célok

- tudatosítani, hogy az emberi jogok a mindennapi élet részét képezik
- a vizuális kultúra, a figyelem és a kommunikációs képességek fejlesztése
- az empátia és az emberi méltóság iránti tisztelet elmélyítése

1. Mit látsz?

Szükséges eszközök

- egy sorozat fénykép
- kartonpapír, ragasztó, tapadó hátoldalú műanyag lap (nem feltétlenül szükséges)
- tábla, nagyméretű papírívek, filctollak
- fali táblázat, amely felsorolja az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozatá*nak cikkeit (fénymásolat készíthető a 446. oldalon található rövidített változatról)

Előkészítés

- Gyűjtsünk össze egy 25 képből álló sorozatot, amely különböző országokból származó embereket mutat be eltérő beállításokban.
- Ragasszuk fel a képeket kartonlapra (ha a gyakorlatban használjuk, beboríthatjuk őket fényképvédő fóliával is a tartósság kedvéért).
- Számozzuk meg a képeket.

A gyakorlat levezetése

1. Terítsük szét a képeket az asztalon.
2. Mondjuk el a résztvevőknek, hogy ennél a feladatnál fontos, hogy önállóan dolgozzanak.
3. Olvassuk fel az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozatá*nak egy cikkét, és írjuk fel a táblára vagy a nagy ív papírra.
4. Kérjük meg a résztvevőket, hogy nézzék meg a képeket, és válasszák ki azt az egyet, amelyik számukra a legjobban kifejezi a cikk lényegét.
5. Mindenki egymás után mondja el, melyik képet választotta, és miért.
6. Készítsünk feljegyzést a kiválasztott képekről, írjuk a számokat a táblára.
7. Játsszunk le még négy-öt kört az Egyezmény különböző cikkeinek megnevezésével. (Válasszunk vegyesen polgári, politikai, szociális és gazdasági jogokat is.)

Feldolgozás és értékelés

Kezdjük a beszélgetést magával a gyakorlattal, és hogy mire jöttek rá ezzel kapcsolatban a résztvevők.

- Nehéz volt-e olyan képeket választani, amelyek kifejezik a különböző jogokat? Az újabb körökben más-más képeket választottak, vagy úgy érezték, hogy egy vagy kettő mindent elmond?
- Többen ugyanazt a képet választották többször is, vagy egészen eltérő elképzelésük volt arról, hogy mi fejezi ki az adott jogokat? Ez mit árul el nekünk arról, hogy az egyes ember hogyan látja a világot?
- Tekintsük át a táblán lévő listát. Milyen fényképeket választottak a leggyakrabban? Mi volt a különleges ezekben a képekben? Miért ezeket választották gyakran? Vajon a méret és a szín számított-e, vagy maga a képen látható dolog volt a lényeges?
- Volt-e olyan kép, amelyet több különböző jog bemutatására is kiválasztottak?
- Volt-e olyan résztvevő, aki nem értett egyet mások értelmezésével egy bizonyos képet illetően?
- Voltak-e olyan fényképek, amelyeket senki nem választott? Ennek ellenére értelmezhetnénk-e őket valamely emberi jog kifejezőjeként? Mely jogok lehetnének azok? A résztvevők indokolják választásukat!
- Tudják-e a résztvevők, hogy amiről szó volt, azok az ő jogaik (is)? Melyiket nem ismerték?
- A média hogyan használja fel a képeket, illetve hogyan él vissza velük? Válasszunk példaként egy közeli eseményt, és elemezzük, hogyan mutatják be a napilapokban és a televízióban. Az érintett emberi jogokat hogyan jelenítik meg a választott képeken?

Tanácsok a csoportsegítőknek

Bármelyik képet többen többször is választhatják – egy körön belül vagy új körökben is. Vagyis: több ember számára kifejezhet egy bizonyos cikket, vagy különböző emberek számára más-más cikket ugyanaz a fotó.

A 41. oldalon található Hogyan használjuk a Kompaszt? című rész segítséget nyújt saját fényképsorozatunk összeállításához. Gyűjthetünk képeket színes folyóiratokból, utazási

Fontos dátumok

Március 21.
A költészet világnapja

prospektusokból, régi naptárakból vagy képeslapokból. Fontos, hogy egyik képhez se legyen szöveg, de minden kép esetében jegyezzük fel az eredeti képaláírást vagy az egyéb információt, hogy aztán tudjunk válaszolni az ezekkel kapcsolatos kérdésekre. A képek öleljék fel a földkerekség aspektusainak széles körét – legyenek képek személyekről és csoportokról, illetve különböző korú, más-más kultúrát képviselő és eltérő képességekkel rendelkező emberekről. Válasszunk vidéki és városi, ipart és mezőgazdaságot ábrázoló képeket, ahol az emberek különböző típusú munkákat és szabadidős tevékenységeket végeznek. Amikor beszámozzuk a fényképeket, ne próbáljuk meg őket valamilyen sorrendbe állítani. A számok funkciója csupán annyi, hogy a képek könnyen beazonosíthatók legyenek.

A csoporton és az egyes résztvevők általános vizuális műveltségén múlik, hogy mennyi segítséget igényelnek a csoportsegítőtől a képek elemzéséhez. Érdemes lehet a feladatot egy vagy két kép közös elemzésével kezdenünk. A lenti További információk című részben közölt kérdések útmutatásként használhatók.

Változatok

Arra is kérhetjük a résztvevőket, hogy válasszák ki azt a képet, amelyik számukra a leginkább kifejezi az emberi jogok fogalmát. Amikor ezt mindenki megtette, mondják el, miért ezt választották.

Javaslatok a folytatáshoz

Kérjünk fényképezőgépeket, vagy vásároljunk árleszállításkor néhány eldobható darabot saját fotók készítéséhez. Dolgozzuk fel az emberi jogok helyzetét saját környezetünkben.

A képzetek nemcsak képekből születnek, hanem helyzetekből és eseményekből is. A csoport „megláthatja” a diszkriminációt a 282. oldalon található *Tegyünk egy lépést előre!* című gyakorlaton keresztül.

Javaslatok a résztvevőknek

Rendezhetünk kiállítást a környezetünk emberi jogi helyzetét bemutató fotóprojekt fényképeiből. Ennek alternatívájaként a lenti egyéb képgyakorlatok poszterötleteinek némelyikét is megvalósíthatja a csoport és felhasználhatja őket egy kiállításon.

További információk

A képek „olvasása” olyan képesség, ami tanulható és fejleszthető. Általában az írni-olvasni tudás készségéről és a megértésről szokás beszélni, melyek segítségével felismerjük az ábécé betűit a nyomtatott szó elolvasásához. Ám az „olvasás” kifejezés ennél többet jelent. Utal a szöveg mint egész elemzésének, megértésének és értelmezésének képességére. Ehhez hasonlóan néhányan a „vizuális írás-olvasás” kifejezést használják, amikor egy kép dekódolásának, megértésének képességéről beszélnek. A képek értelmezéséhez tudnunk kell: kik készítették azokat, és miért az adott módon, mi volt a motivációjuk? Tudatában kell lennünk a kép érzelmi töltetének, és annak is, ahogyan ez a tárggyal kapcsolatos állásfoglalásunkat befolyásolja. *A jogok harcosai* 92. oldalon látható képeit nézve talán feltesszük magunknak a következő kérdéseket:

A kép alanya: ki, milyen, hol és mikor?

- Kiket ábrázolnak a képek, milyen korúak, milyen neműek, milyen az egészségi állapotuk, vagyoni helyzetük és pozíciójuk?
- Mit árul el nekünk a testtartásuk és az arckifejezésük?
- Tudta-e az alany, hogy fényképezik? A kép beállított vagy természetes?
- Milyen a környezet? Harmóniában van-e ezzel az emberrel, vagy kontrasztot képeznek?
- Mit csinálnak a képeken? Ez normális tevékenységnek számít, vagy valami különleges pillanat?
- Mi az általános benyomásunk a arról, akit a képen látunk? Pozitív vagy negatív? Megértéssel vagy közönnyel szemléljük?

A szövegkörnyezet

- Hol adták közre eredetileg a képet? Napilapban, folyóiratban vagy utazási prospektusban? Más szóval: célja a tájékoztatás volt, a reklám vagy valamilyen propaganda? Esetleg valami más?
- Van-e a képnek címe vagy bármi más információ, amely kiemelné a fotós nekünk szánt üzenetét?

Technikai részletek

- A kép fekete-fehér vagy színes? Befolyásolja ez a ránk gyakorolt hatást? Hatásosabb lenne-e a kép, ha nagyobb lenne a mérete?
- Tetszik az, amilyen szögből felvették?
- Milyen speciális effektusokat – például tompa világítás vagy fókuszálás – használtak? Milyen célból?
- Manipulált-e a kép? Nem mond igazat? Valóban azt mutatja, ami a fotós előtt volt az exponálás pillanatában, vagy számítógépes módszerrel retusálták (például azért, hogy a személy megnyerőbbnek tűnjék)?

Ki készítette a fényképet?

- Milyen kapcsolat van aközött, aki a fényképet készítette és akiről a kép készült?
- Együttérez-e vele?
- Vajon pénzt kap a munkájáért, vagy ez egy amatőr felvétel?
- Miért készítette el a képet? Mi motiválhatta?
- Mit próbált elmondani a képpel?

Végezetül – milyen képi szimbólumokra vagy sztereotípiákra ismertünk rá? Például mit fejez ki Martin Luther King, aki mint politikai vezető, a népe előtt áll, vagy Ngawang Sangdrol mint tibeti paraszt? Vajon e kézikönyv szerkesztői miért ezeket a fényképeket választották ki ehhez a gyakorlathoz? Milyen hatással vannak ezek a képek az ábrázolt személlyel kapcsolatos beállítottságunkra? Hozzáadnak-e valamit a személyről alkotott értékelésünkhöz azon túl, amit a szövegben olvastunk? Hogyan és miért?

Forrás: Focus for Change (Társadalmi, nemi és faji esélyegyenlőtlenség és a média, nemzetközi viszonylatban) Focus for Change, 1992. (103 London Street, Reading, Berkshire, RG1 4QA, Anglia)

2. Mit látunk Pancho karikatúráiban?

Szükséges eszközök

- Fénymásoljuk le a kézikönyvben található összes Pancho-illusztrációt (lásd 5. fejezet). Lehetőség szerint nagyítsuk ki őket.
- Készítsünk másolatokat az illusztrációkról – minden kiscsoportnak egy teljes sorozatot.

A gyakorlat levezetése

1. A résztvevők alkossanak kiscsoportokat.
2. Minden csoportnak adjunk egy csomag Pancho-illusztrációt. Nézzék meg a képeket, és személyenként válasszák ki azt az egyet, amelyik valamilyen okból a leginkább hat rájuk.
3. Amikor már mindenki választott, egymás után mondják el:
   - Mit mond számukra a karikatúra?
   - Miért választották ezt a képet?
   - Hogy kapcsolódik ez ahhoz, ami foglalkoztatja őket, vagy ahogyan élnek?
   - Hogyan kapcsolódik az emberi jogokhoz?
4. A csoport többi tagja is beszéljen arról, mit jelent számukra a társuk által választott karikatúra.
5. Amikor mindenki befejezte, hívjuk össze a nagycsoportot közös értékelésre.

Feldolgozás és értékelés

Kérjünk rövid visszajelzést minden egyes kiscsoporttól az általános benyomásaikról, majd folytassuk a 212. oldalon található első képgyakorlat, a Mit látsz? kérdéseivel.

Tanácsok a csoportsegítőknek

Pancho karikatúrái más módon is felhasználhatók. Például megkérhetjük a résztvevőket arra, hogy készítsenek képaláírásokat, vagy kitörölhetjük a szöveget a buborékokból, és a résztvevők írhatják be, ami szerintük oda illik. Szenteljünk néhány mondatot a művészek szerzői jogainak tiszteletben tartására.

3. A kép részlete

Szükséges eszközök/Előkészítés

- Keressünk olyan képeket, amelyek egyszerű történetet mesélnek el. Vágjuk őket két részre oly módon, hogy a képeket külön-külön szemlélve egészen máshogy lehessen értelmezni a szituációt, mint ha együtt – mint egészet – látnánk a két darabot.
- Tegyük a képeket külön borítékokba. Résztvevőnként egy adagra lesz szükség.

A gyakorlat levezetése

1. A résztvevők rendeződjenek párokba.
2. Minden pár két borítékot kapjon.
3. A résztvevők felváltva nyissanak ki egy borítékot, és adják oda partnerüknek a benne található kép egyik felét. Aki kapta a képrészletet, mondja el, szerinte mi történik a képen, ki a kép szereplője, és mit csinál.
4. Ezután az első résztvevő adja oda partnerének a kép második darabját is, s kérdezze meg, mit gondol, mi történik – most, hogy már a teljes képet látja.
5. Fejezzük be a gyakorlatot rövid értékeléssel:
   - Milyen meglepetések érték őket?
   - Milyen gyakran fogadja el az ember azt, amit lát, megfeledkezve arról, hogy talán nem is ez a teljes történet?

Tanácsok a csoportsegítőknek

Ez a gyakorlat használható bevezetésképpen, hangulatoldásként, ám tovább is lehet fejleszteni: a párok cseréljék ki képeiket egy másik párral, s ismételjék meg a lépéseket. Könnyebbnek találják-e a gyakorlatot a második körben, vagy nagyobb kihívást jelent? Miért?

4. Képaláírások készítése

Szükséges eszközök/Előkészítés

- Megszámozott képek
- Papír és toll – minden résztvevőnek
- Olló és ragasztószalag
- Nagy papírlapok (A3) vagy nagy ívpapír. Annyi lapra lesz szükség, ahány képünk van.

A gyakorlat levezetése

1. Terítsük szét a képeket egy asztalon, s kérjük meg a résztvevőket arra, hogy vagy önállóan, vagy párokban készítsenek képaláírásokat minden egyes képhez. Írjanak olvashatóan, mert később majd ki kell vágniuk a szövegeket.
2. Amikor mindenki befejezte, nézzük meg egyenként a képeket úgy, hogy aki akarja, elmondja hozzá a képaláírását.
3. Ragasszuk a képet egy nagy papírlap közepére, és a résztvevők ragasszák képaláírásaikat a kép köré – így készül el a poszter.
4. Tegyük ki a posztereket a falra.
5. Folytassuk a különböző képek és képaláírásaik rövid megbeszélésével.
   - Mennyire volt nehéz képaláírásokat készíteni?
   - Mitől jó egy képaláírás?
   - Ha egy kép ezer szó helyett beszél, miért van szükség a szövegre?

Tanácsok a csoportsegítőknek

A poszterek természetesen sokkal látványosabbak lesznek, ha színes papírt és tollakat használunk a képaláírásokhoz. Valahányszor azt a módszert alkalmazzuk, hogy ugyanahhoz a képhez különböző szövegeket készítenek a résztvevők, az egyszerre lesz lenyűgöző és provokatív. A fiatalok nagy érdeklődéssel vesznek részt a vitában. A képaláírások minden különösebb magyarázat nélkül nyilvánvalóvá teszik, hogy minden egyes ember egyedülálló módon látja a világot, s ezt tiszteletben kell tartanunk.

5. Beszédbuborékok

Szükséges eszközök

- Képek – páronként egy kép (két vagy több pár kapja ugyanazt a képet)
- Papír és toll – két embernek egy
- Ragasztó

A gyakorlat levezetése

1. A résztvevők alkossanak párokat. Osszuk ki a képeket, a papírlapokat és a tollakat.
2. Kérjük meg őket, hogy a képeket a következő szempontok alapján elemezzék: ki szerepel rajtuk, mit csinál, hol, mikor és hogyan.
3. Ezután ragasszák a képet a lapra, és készítsenek beszédbuborékokat a képen szereplő figurákhoz.
4. A párok ismertessék munkáikat, majd következzen egy rövid lezáró beszélgetés:
   - Mennyire volt nehéz a képek elemzése és a beszédbuborékok elkészítése?
   - Azon párok esetében, akiknek ugyanaz a kép jutott – mit mondanának az elemzéseket összehasonlítva?
   - Milyen sztereotípiák találhatók a képeken és a beszédbuborékokban?

Tanácsok a csoportsegítőknek

Nem csak embereket ábrázoló képeket választhatunk. Miért ne használhatnánk néhány állatképet is? Ez különösen hasznos lehet akkor, ha a sztereotípiákról szeretnénk beszélgetni. Bevezetésképpen rámutathatunk arra, hogy a karikatúrákon gyakran állatok személyesítenek meg egy-egy embertípust. Ezután a csoport kereshet erre példákat a képeiken és a beszédbuborékaikban.

Ki vagyok te?

Vagyok, aki vagyok, te vagy, aki vagy, ő az, aki….de ha együtt nézzük, akkor sok közös van bennünk!

Témák nemek közötti egyenlőség, diszkrimináció és idegengyűlölet, állampolgárság

Nehézségi szint 2.

Csoportlétszám legalább 8 fő

Szükséges idő 25 perc

A gyakorlatról röviden

A gyakorlat kiscsoportos munkát, ötletrohamot és rajzolást tartalmaz, továbbá lehetőséget kínál arra, hogy a résztvevők csoportokban az identitáshoz kapcsolódó különböző témákat vitassanak meg.

Az érintett jogok

- egyenlő bánásmód és tisztelet
- jog arra, hogy ne szenvedjünk el megkülönböztetést
- az élethez való jog, a szabadságra és a személyes biztonságra való jog

Célok

- A saját és egyben mások identitásának tudatosítása.
- Annak a megtalálása, amelyben másokkal közösek vagyunk.
- A szolidaritás és mások tiszteletének népszerűsítése.

Szükséges eszközök

- színes tollak és filctollak, ha lehet, akkor minden résztvevőnek különböző színű jusson
- papír, amiből minden résztvevő kapjon egyet
- flipchartpapír és filctollak

A gyakorlat levezetése

1. Bemelegítésül szólítsuk fel a résztvevőket, hogy keressenek egy párt maguknak a kiscsoportos beszélgetéshez. Kérjük meg őket, hogy viselkedjenek úgy, mintha még sohasem találkoztak volna, és mutatkozzanak be egymásnak.
2. Most kérdezzük meg őket, hogy szerintük egy első találkozás alkalmával mi lehet igazán érdekes vagy fontos információ, amit tudnunk kell a másikról. Kérjük meg őket, hogy gyűjtsék össze az ötleteiket arról, hogy szerintük az információnak melyek a legfontosabb kategóriái. Pl.: név, kor, nem, nemzetiség, a családban betöltött szerep, vallás, nemzetiségi hovatartozás, munka/tanulás, zenei ízlés, hobbi, sport, általánosságban mit szeretünk és mit nem stb.
3. Magyarázzuk el a következő feladatot: mindenki találjon közös pontokat a csoport többi tagjával. Osszuk ki a papírt és a tollakat, és magyarázzuk el az első lépést, amely abból áll, hogy mindenkinek meg kell jelenítenie identitásának szimbólumait. Úgy képzeljék el személyiségük különböző jegyeit, mint egy csillag egyes ágait, amelyek a társadalmuk felé mutatnak. Kérjük meg a résztvevőket arra, hogy gyűjtsék össze

identitásuk nyolc-tíz legfontosabb jellemzőjét, majd ennek alapján rajzolják meg a saját csillagukat.

4. Kérjük meg a résztvevőket arra, hogy menjenek körbe, és hasonlítsák össze az elkészült csillagokat. Amikor olyan valakit találnak, akivel közös identitásjegyre lelnek, akkor írják oda annak a nevét a csillag megfelelő ága mellé. (Ha például Péternek és Évának is van egy-egy rapper csillagsugara, akkor egymás nevét írják oda mellé.) A gyakorlatra 15 perc áll rendelkezésre.
5. Ezután hívjuk vissza egy csoportba az összes résztvevőt, és kérjük meg őket, hogy beszéljék meg: mennyire voltak egyéniek a feladatmegoldások. Kérdezhetjük például az alábbiakat:
   - Az identitásuk mely aspektusai közösek, és melyek teljesen egyéniek?
   - Mennyire hasonlóak és mennyire különbözőek a csoport tagjai? Inkább több a közös vonás, mint a különbözőség?
6. Végül egy ötletroham segítségével a résztvevők gyűjtsék össze azokat a személyiségjegyeket, csoportidentitásokat, amelyeket az emberek az életük során választanak, és azokat, amelyekkel együtt születnek. Írjuk fel ezeket két oszlopban a táblára.

Feldolgozás és értékelés

E szakaszban lépjünk tovább, hogy megbeszélhessük, mit fedeztek fel a résztvevők önmagukról és egymásról, valamint az emberi jogok jelentőségéről.

- Mit tanultak a résztvevők önmagukról? Nehéz volt-e eldönteni azt, hogy melyek az identitás legjellegzetesebb elemei?
- Meglepődtek a csillagok összehasonlításának az eredményein? Több vagy kevesebb hasonlóságot fedeztek fel annál, mint amire számítottak?
- Mit éreztek a csoporton belüli különbözőségekkel kapcsolatban? Úgy érezték, hogy ez érdekesebbé tette a csoportot, vagy éppenséggel megnehezítette a közös munkát?
- Volt-e mások identitásában bármi olyan, ami arra késztette a résztvevőket, hogy határozottan reagáljanak rá, és azt mondják: „én nem”? Pl.: Én nem vagyok focirajongó, nem rajongok a technóért, nem vagyok oda a kutyákért, nem vagyok homoszexuális, vagy nem vagyok keresztény.
- Hogyan fejlődik az identitás? Melyek azok a vonatkozások, amelyek társadalmilag meghatározottak, s melyek azok, amelyek velünk hozottak és rögzültek?
- Különösen a nemi szerepekkel kapcsolatban, mely vonatkozások azok, amelyek társadalmilag meghatározottak, s melyek velünk hozottak és rögzültek? Írták azt résztvevők, hogy „fiú” vagy „lány”? Azonos asszociációkat kelt-e a két nemmel kapcsolatosan a fiúk és lányok esetében?
- Milyen mértékben ítélik meg az embereket identitásuk, s mennyire a csoport alapján, amelyhez tartoznak?
- Mennyire érzik a résztvevők szabadnak magukat a saját identitásuk megválasztásában? Milyen következtetésekre jutottak önmagukkal és a társadalommal kapcsolatban, különös tekintettel az egyenlőségre és tiszteletre vonatkozó emberi jogokra?

Tanácsok a csoportsegítőknek

A gyakorlat címe nem tévedés! A feladat szándékosan szeretné összezavarni a résztvevőket!

A bemelegítésnél adhatunk néhány tippet a résztvevőknek annak érdekében, hogy a megfelelő irányba induljanak el. Mondhatjuk a magunk példáját, vagy alkalmazhatjuk egy képzeletbeli személy példáját: Olena nő, ukrán, anya, feleség, képző, utazó, szereti a zenét.

Az ok, amiért a résztvevőknek különböző színű tollakat adunk, az, hogy ily módon is kifejezzük: mindenki kivételes, s hogy a csoport egyéniségek alkotta szivárványból áll. (Az analógia Dél-Afrikához kapcsolódik, amely „szivárványnemzetnek" nevezi magát – e nemzeten belül mindenféle bőrszínű ember megtalálható). Amennyiben nagy létszámú csoporttal dolgozunk, és két vagy több embernek kell megosztania ugyanazt a színű tollat, kérjük meg őket arra, hogy eltérő írásmódot használjanak.

Ha egy kicsit kifinomultabbá is kívánjuk tenni a gyakorlatot, javasolhatjuk a résztvevőknek azt, hogy személyes csillagukat hosszabb vagy rövidebb szárral rajzolják le, aszerint, hogy hogyan érzik identitásukat a köz- és magánéletben. A hosszabb szárak közelebb vannak a társadalomhoz, s ezért nyilvánosabbak.

Az alábbi szempontok közül felmerülhet néhány az utolsó ötletroham során (a 6-os lépésnél):

- Az identitás választható vonatkozásai: név, barátok, állás, politikai szimpátia, párttagság, kedvelt zene, öltözködési stílus, kedvenc futballcsapat, lakóhely stb.
- Az identitás velünk született jegyei: nem, kor, magasság, szemszín.
- Az identitásnak lehetnek olyan vonatkozásai, amelyek vitához vezethetnek, pl. nemzetiség, nemek és szexualitás, vallás, kisebbségi csoporthoz való tartozás.

Az identitás fejlődésének mikéntjével kapcsolatos kérdések, hogy melyek azok a vonatkozások, amelyek társadalmilag meghatározottak, s melyek a születésünk óta változatlanok, szintén vitát válthatnak ki. Különösen azok, amelyek a valláshoz és a nemekhez kapcsolódnak. Érdemes megkérni a résztvevőket arra, hogy gondolják végig saját életfolyamatukat, és azt, hogy identitásuk meghatározott jegyei hogyan változtak az évek során. Talán még olyan identitásjegyekről is érdemes elgondolkodni, amelyekről először kapásból úgy vélik, azok változatlanok.

Ha mindenáron következtetésekkel szeretnénk a vitákat lezárni, akkor egy példa: mindnyájan emberi lényeknek születtünk, jogaink vannak, amelyek nem elajándékozhatók és nem vehetők el fajra, bőrszínre, tulajdonra, származásra vagy más státusra való hivatkozással.

Javaslatok a folytatáshoz

A fenti gyakorlat számos más beszélgetés elindítója lehet. Felvetődhetnek például: kérdések az emberi jogok egyetemességével kapcsolatban, diszkrimináció, idegengyűlölet, gyermekek jogai, állampolgárság.

Amennyiben a csoport további, az identitással és a nemi szerepekkel kapcsolatos témakörökkel szeretne foglalkozni, talán szívesen fogadják a *Hősök és hősnők* című gyakorlatot, lásd a 190. oldalon.

Fontos dátumok

Augusztus 7.
transzszexuálisok nemzetközi jogi és képzési napja

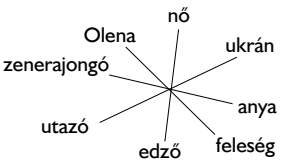

Költségvetés

Háború idején a kenyér többet ér, mint a bomba

TÉMÁK

BIZTONSÁG

BÉKE ÉS ERŐSZAK

ÁLT. EMBERI JOGOK

NEHÉZSÉGI SZINT

2 SZINT

CSOPORTLÉTSZÁM

TETSZŐLEGES

SZÜKSÉGES IDŐ

90 PERC

Témák személyes biztonság, béke és erőszak, általános emberi jogok

Nehézségi szint 2.

Csoportlétszám tetszőleges

Szükséges idő 90 perc

A gyakorlatról röviden

Kiscsoportos vita a családi gazdálkodásról, tételkártyák felhasználásával. Szerepjáték-elemeket is tartalmaz. A gyakorlat során feldolgozásra kerülő témák:

- a vágyak és a szükségletek közti különbségtétel;
- az állami kiadások és a fegyverkezés;
- a béke haszna, a békéből származó előnyök.

Az érintett jogok

- az olyan szociális és gazdasági jogok, mint az egészséghez, az élelemhez és az oktatáshoz-képzéshez való jog;
- az egészséges és tiszta környezethez való jog;
- a személyes biztonsághoz való jog.

Célok

- Az egyéni és a családi szükségletek átgondolása, és annak megértése, mikor melyik a fontosabb.
- Ademokratikus döntéshozatallal összefüggő képességek fejlesztése.
- A felelősségtudat és az igazságérzet formálása.

Szükséges eszközök

- a tételkártyák másolatai (minden csoportnak egy csomag);
- boríték (csoportonként egy);
- ollók;
- ragasztószalag vagy ragasztó a kártyák felerősítéséhez (csoportonként egy);
- nagy ív papír (A3-as méretű) vagy flipchartpapír a fali táblázat elkészítéséhez (csoportonként egy);
- egy példány a szülői szerepkártyából;
- a 3. számú táblázat másolata.

Előkészítés

- Másoljuk le a tételeket tartalmazó papírt. Vágjuk fel, és készítsünk belőle tételkártyákat, majd rakjuk őket egy borítékba. Minden csoportnak jusson egy csomag kártya.
- Másoljuk egy nagy papírra vagy fóliára a világ katonai kiadásait és az azok alternatíváit tartalmazó táblázatot, amely a 368. oldalon (5. fejezet) található, vagy készítsünk belőle egy fénymásolatot minden egyes résztvevő számára.
- Rendezzük be a teret úgy, hogy alkalmas legyen a kiscsoportos munkára.

- Mielőtt elkezdenénk a gyakorlatot, titokban válasszunk ki egy résztvevőt minden családban, aki a különleges szülő szerepét fogja betölteni. Mondjuk meg nekik, hogy mindenki előtt tartsák titokban „különleges" szerepüket, és adjuk oda nekik a szülői szerepkártya egy másolatát. Minden családban/csoportban csak egy különleges szülő lehet, a csoport létszámától függetlenül.
- Készítsünk fénymásolatokat vagy fóliákat minden olyan adattábláról, amit használni szeretnénk.

A gyakorlat levezetése

1. Magyarázzuk el a résztvevőknek, hogy kis csoportokban fognak dolgozni, ahol minden csoport más-más családot képvisel. A gyakorlat célja az, hogy minden család megtervezze a következő havi kiadásait fedező költségvetését.
2. Osszuk a résztvevőket kis csoportokra (lehetőleg úgy, hogy egy csoportba legfeljebb 5 fő jusson). Minden csapatban legyen egy apa, egy anya és gyermekek. A csapatban kell eldönteniük, ki melyik szerepet tölti majd be, és hogy mi a család neve.
3. Minden csoportnak adjunk egy csomag tételkártyát és egy nagy ív papírt.
4. A kártyákon szereplő különböző tételek alapján kell majd a következő havi költségvetésüket megvitatniuk. Csak ezeket a tételeket szerepeltethetik. A kifizetendő összeg minden kártyán fel van tüntetve, ettől eltérni nem lehet.
5. Minden család 10 000 (tízezer) egység összbevétellel rendelkezik, tehát el kell dönteniük, mire futja a költségvetésből.
6. Kérjük meg őket arra, hogy a költségvetést lehetőleg demokratikus megbeszélés eredményeképpen alakítsák ki, és hogy az általuk választott tételkártyákat ragasszák fel a nagy papírlapra, és készítsenek egy mindenki számára jól olvasható táblázatot.
7. A csoportoknak 20 perc áll a rendelkezésükre, hogy meghozzák döntéseiket és elkészítsék a táblázatokat.
8. Hagyjunk 10 percet arra, hogy mindenki körbejárjon és megnézhesse, milyen költségvetést állítottak össze mások, és hogy megállapítsa, melyik család költségvetése a leginkább, ill. a legkevésbé megfelelő.
9. Végül a nagycsoportban dolgozzuk fel és értékeljük a gyakorlatot.

Feldolgozás és értékelés

Kérdezzünk meg minden csoportot egymás után, milyennek találták a gyakorlatot. Aztán az alábbi kérdések mentén haladva vezessük le a további beszélgetést:

- Hogyan döntöttek az egyes családok a költségvetésről? Demokratikus volt-e a döntéshozatal?
- Milyen kritériumok alapján döntöttek?
- Hogyan egyensúlyoztak az élelmiszer-, a ruházkodási, a lakhatási szükségleteik és a biztonság iránti igényük, illetve a szabadidős kívánságaik között? Mely társadalmi és gazdasági tényezők voltak a legfontosabbak?
- Mit éreztek a résztvevők akkor, ha egy olyan tételt, amely számukra fontos volt, a többiek kiszavaztak, és nem került be a költségvetésbe?
- Mely költségvetési tervek tűntek a leginkább és a legkevésbé megfelelőnek? Miért?

- Van-e valamiféle párhuzam a valóságban egy család költségvetése és az államháztartás között? Összehasonlíthatók-e ezek?
- Melyek azok a listák, amelyek a leginkább emlékeztetnek az államháztartásra?
- Melyek azok, amelyek egy ideális államháztartást tükröznek?

Most mutassuk meg a csoportnak A világ katonai kiadásai és azok alternatívái című táblázatot.

- Mit gondolnak a résztvevők a harcászati eszközöket, fegyvereket és más, a hadviseléssel összefüggő kiadásokat tartalmazó aktuális állami költségvetésről?
- Miért költenek ilyen sokat a kormányok a fegyverkezésre?
- Igazolt-e ez a költségvetési kiadás? A világ ettől biztonságosabb és békésebb?
- Mik a következményei az ilyen költségvetésnek az emberek társadalmi és gazdasági jogérvényesítését illetően? És a környezetre nézve?
- Hogyan változtathatnánk meg a helyzetet? Hallott-e már valaki a katonai kiadások átcsoportosításáról vagy a leszerelési alapról? Ha senki, vajon miért esik olyan kevés szó ezekről a hírekben?

Tanácsok a csoportsegítőknek

A hagyományos családmodell országonként változó. Ennek értelmében hagyjuk, hogy a résztvevők maguk határozzák meg, mely rokonok tartoznak egy szűkebb családba.

A különleges szülő jelenlétének kettős célja van: egyrészt hogy vitát provokáljon, főleg olyan országokban, ahol a demokráciának erős hagyományai vannak, másrészt hogy biztosan legyen többféle összehasonlítható és megvitatható költségvetési javaslat. Fel kell készülni arra, hogy a többi családtag ideges vagy akár dühös is lehet e szülő viselkedése miatt. Az is megzavarhatja őket, hogy nem tudják, a másik csak szerepet játszik. Ilyen problémák előfordulhatnak a csoportban, és lehet, hogy közbe kell avatkoznunk. Mindenesetre a szerepjátékos létére a vita során nem derülhet fény. Mégis, ha úgy érezzük, hogy a szerep túl nagy nehézséget okozna bármelyik résztvevőnek, vagy nem működik az adott helyzetben, hagyjuk ki a gyakorlatból.

Nyugodtan dolgozzuk át a kiadási tételek listáját, ha nem tükrözi a helyi családokat, a régiót vagy az országot jellemző valóságot. Arra viszont ügyeljünk, hogy mindenképpen szerepeljenek biztonsági tételek és néhány kimondottan luxustermék, hogy a résztvevőknek figyelembe kelljen venniük, mi tekinthető szükségletnek, és mi nem.

Változatok

A tételkártyák helyett egyszerű listát is használhatunk, amelyen a családok/csoportok csak kipipálják az általuk választott tételeket, ebben az esetben viszont kérjük meg a csoportokat arra, hogy a költségvetésüket írják fel egy nagy papírlapra, amit mindenki meg tud majd nézni.

Javaslatok a folytatáshoz

A csoport végezhet adatgyűjtést a pozitív változásokról, például a leszerelési alapra tett javaslatról, vagy olyan országok helyzetéről, ahol nincs hadsereg, illetve hadászati eszközök (pl. Costa Rica).

Ha a háborúk következményeivel, és különösen a menekültek helyzetével szeretnénk a továbbiakban foglalkozni a *Bejöhetek?* című gyakorlat (137. oldal) lehet a folytatás.

Javaslatok a résztvevőknek

Kezdeményezhetünk vitát a leszerelésről. Minél több ember tud a problémáról, annál többen lesznek azok is, akik nyomást gyakorolhatnak a kormányokra a változás érdekében. Járjunk utána annak, hogy mekkora összeget költ a saját kormányunk a fegyverkezésre és a szociális szükségletekre. A csoport írhat a helyi országgyűlési képviselőnek, és változtatásokat javasolhat.

Számos lehetőség van arra is, hogy csatlakozzunk a világszerte zajló leszerelési kampányok valamelyikéhez, pl. a Youth and Student Campaign for Nuclear Disarmament – Ifjúsági és Diák Kampány a Nukleáris Leszerelésért (youthstudentend.org.uk) vagy a Pax Christi International (www.paxchristi.net). Saját kampányt is indíthatnak a fiatalok, amelyet az említett szervezetek valamelyike bizonyosan segíteni fog.

További információk

A nemzetközi hadiipar alapvetően aláássa az emberi biztonságot, hiszen elvonja az elsődleges figyelmet és az anyagi erőforrásokat az alapvető emberi szükségletektől. A hadászati kiadások fedezésére szolgáló források elkülönítése mellett az a legfőbb érv, hogy az állampolgárokat és az ország területét meg kell tudnunk védeni. De vajon ténylegesen védelemben részesülnek-e az emberek, ha nincs biztosítva a megfelelő oktatás, az egészség és az élelem? Vajon a katonai kiadások a lakosság igényeit vagy az állam érdekeit tükrözik-e?

További problémát jelent az, hogy az állam saját biztonságába való befektetés (amit vitathatóan azonosítanak az állampolgárok biztonságával) ördögi kör; hiszen minden egyes állam jobb és jobb fegyvereket akar, hogy felülmúlja a többi ország felszereltségét és haderejét. Ezt nevezik fegyverkezési versenynek.

A hidegháborút követő évtizedben csökkentek a háborús kiadások. Ahogy a leszerelés megkezdődött, a kormányoknak fejleszteniük kellett volna az irányú politikájukat, hogy a békeosztalékot – a fegyverkezésből felszabaduló pénzt – a személyes biztonság megerősítésére fordítsák, például, hogy az oktatás és az egészségügy forrásait növeljék. A valóságban ez csak ritkán történt meg, hiszen a békeosztalék nagy része az államadósságok törlesztésére ment el.

A világ hadászati célú kiadásai megint megnövekedtek. Az emelkedés 1999-ben kezdődött, és 2000-ben is folytatódott. Ez paradoxnak tűnhet, hiszen a biztonság a világ számos táján most sokkal jobb, mint volt. A magyarázat az lehet, hogy a fejlett (nagy tőkével rendelkező) országok olyan védelmi terveket fogadtak el vagy vezettek be, amelyek növelték a védelmi kiadásokat.

A békeaktivisták évtizedek óta érvelnek amellett, hogy létfontosságú lenne egy erőteljes és kreatív program létrehozása a katonai termelés polgári célúvá alakítására. Számos magyarázatot adnak, például:

- a hadiipar erkölcstelensége és az a tény, hogy romboló eszközöket termelnek;
- a fegyverkereskedelem elburjánzásának veszélyei;
- a rendőrségnek a fegyverkereskedelemmel szembeni tehetetlensége, és ezen fegyverek felhasználásának lehetőségei;
- a hadiiparral járó pazarlás, valamint a források és az emberi tudás felháborítóan rossz célra való felhasználása;
- az átcsoportosítással felszabaduló lehetőségek.

Az 5. fejezetben a Béke és erőszak háttéranyagában (363. oldal) olyan statisztikákat és táblázatokat gyűjtöttek egybe, amelyek ehhez a gyakorlathoz is felhasználhatók.

Fontos dátumok

Szeptember második keddje
A béke világnapja

SEGÉDLETEK

Tételkártyák

Élelmiszer (2000)	Iskolai/egyetemi tandíj (2000)	A család társadalombiztosítása (1000)
Új autó (4000)	Sportfoglalkozások havi tagdíja (300)	Játékok (200)
Számítógép (800)	Lottó (100)	Házfelújítás (400)
Riasztóberendezés (1500)	Ruházati cikk (400)	Kisállat-eledel (100)
Vízdíj (200)	Idomított házőrző kutya (400)	Gyógyszerek (300)
Közlekedés (benzin, busz- és vonatjegy) (400)	Bérleti díj vagy hiteltörlesztés (2500)	Anyu szülinapi ajándéka (400)
Mosógépjavítás (200)	Iskolai tanszerek/egyetemi jegyzetek egyhavi kiadásai (300)	Saját fegyver (400)
Horgászati kellékek (200)	Új elektromos háztartási gép (100)	Villanyszámla (200)
Állítható támlájú szék (a legújabb modell) (700)	Önvédelmi képzés anyunak és a lányoknak (300)	Szabadidős programok (mozi, színház, vidámpark) (200)
Autóriasztó (300)	Hosszú hétvége a vízparti házban (400)	Önvédelmi eszközök (pl. gázspray, sokkoló) (100)
Családi vacsora egy étteremben (100)	Telefonszámla (300)	A nagyszülőknek vagy más családtagnak folyósított támogatás (200)
A gyerekek nyári tábora (200)		

Szülői szerepkártya

A tekintélyelvű szülő szerepkártyája

Te vagy a kenyérkereső a családban, és emiatt úgy gondolod, több beleszólásod van a pénzügyekbe, mint a házastársadnak vagy a gyerekeknek, végül is te hozod a pénzt a házhoz!

Szentül meg vagy győződve arról, hogy nagy problémák vannak a közbiztonsággal a városban, ahol éltek. Manapság nagyon veszélyes az utcán! Ezért számodra elsődleges a családod, otthonod és ingóságaid biztonságának védelme.

Makah bálnavadászat

„Bármilyen színben tüntessük is fel – a bálnavadászat gyilkosság, és a gyilkosság bűn."
Greenpeace

Témák környezet, globalizáció, általános emberi jogok

Nehézségi szint 4.

Csoportlétszám min. 14 fő

Szükséges idő 150 perc

A gyakorlatról röviden

A gyakorlat során kiscsoportos munkában, szerepjátékkal, vitával és az azt lezáró konszenzusteremtés segítségével dolgozzuk fel az alábbi témákat:

- a tengeri erőforrások fenntartható felhasználása,
- az őslakosok joga saját kultúrájukhoz és fejlődésükhöz.

Az érintett jogok

- A közösség kulturális életében való szabad részvétel joga
- Az embereknek a természeti erőforrásokkal való szabad rendelkezési joga
- A természeti erőforrások fejlesztésének és felhasználásának joga

Célok

- A kultúrához és a fejlődéshez való jogok, valamint a környezetvédelmi érdekek között rejlő feszültség tanulmányozása.
- Az interkulturális képességek és készségek fejlesztése, az előítéletek tudatosítása.
- A kulturális különbözőségek iránt nyitottság mint magatartásforma fejlesztése.

Szükséges eszközök

- írásos segédletek
- tollak, papírok a jegyzeteléshez a csoportok számára

Előkészítés

- Olvassuk át az összes segédanyagot, hogy megismerkedjünk a témakörökkel. Ezek után már bármelyikkel kapcsolatban tudunk némi információval szolgálni.
- Másoljuk le a szerepkártyákat mindegyik csoport számára. Minden résztvevőnek jusson saját szerepkártya.

A gyakorlat levezetése

A gyakorlat két részből áll: az 1. rész (30 perc) során ismertetjük a gyakorlatot és az érintett környezetvédelmi és kulturális kérdéseket, a 2. rész (90 perc) pedig egy szimulációs gyakorlat a Nemzetközi Bálnavadászati Bizottság találkozójáról, ahol megvitatják a makah törzs kérvényét arról, hogy szeretnék újrakezdeni a bálnavadászatot. Ügyeljünk rá, hogy a gyakorlat végén maradjon idő megbeszélni, összefoglalni és értékelni a tapasztalatokat.

Fontos dátumok

Augusztus 9.
Az őslakosok nemzetközi napja

1. rész: A környezetvédelmi és kulturális kérdések ismertetése (30 perc)

1. Magyarázzuk el, hogy a gyakorlat a környezetvédelmi és a kulturális jogokról szól. Középpontjában a makah törzs beadványa áll: kérvényezik, hogy újrakezdhessék a bálnavadászatot, amit a környezetvédők és egyéb szervezetek elleneznek.
2. Mutassuk be a makah törzset. (Lásd a segédanyagot.)
3. Most ismertessük a gyakorlat során érintett kérdéseket. Kérjük meg a résztvevőket, hogy válaszaikat az alábbi kérdésekre a fönt és lent technikájával fejezzék ki. (Ennek a módszernek a leírását a 70. oldalon találhatjuk meg). Olvassuk fel egymás után az alábbi állításokat:
   - Az emberek szokásait mindaddig tiszteletben kell tartanunk, amíg azok nem sértik az emberi jogokat.
   - Tiszteletben kell tartanunk az emberek jogát annak eldöntésére, hogy hogyan táplálkoznak: vegetáriánusok, lakto-vegetáriánusok vagy fogyasztanak húst.
   - Az általunk fogyasztott élelmiszereket környezetbarát módszerekkel állítsák elő.
   - Az állattenyésztésben ne alkalmazzanak kegyetlen eszközöket, mint pl. a tömés és a fájdalmat okozó mészárlás.
   - A kulturális hagyományok nagyon fontosak az emberek számára, és tiszteletben kell tartanunk őket.
   - A bálnákra tilos vadászni, még kulturális indíttatásból is.

2. rész: Szimulációs gyakorlat a Nemzetközi Bálnavadászati Bizottság találkozójáról, melynek tárgya a makah törzs beadványa arról, hogy szeretnék újrakezdeni a bálnavadászatot (90 perc)

1. Emlékeztessük a csoportot arra, hogy a makah törzs azért folyamodott a Nemzetközi Bálnavadászati Bizottsághoz, hogy újrakezdhessék a bálnavadászatot, amit számos környezetvédő csoport ellenez. A gyakorlat a Kultúra, Jogok, Környezet, Fenntarthatóság és Párbeszéd (KJKFP) elnevezésű szervezet megbeszélését szimulálja. Ez egy olyan független szervezet, amely az emberi jogokat érvényesíti a környezetvédelmi kérdésekben. Vallják, hogy a kölcsönös megértést párbeszéddel lehet elérni.
   A szimuláció keretében négy csoport találkozik a szervezetnél:
   a) A makah törzs, akik a bálnavadászat újrakezdésének ügyét képviselik.
   b) A Messzi Észak egy bálna- és cápavadászokat összefogó ernyőszervezet. A HNA a tengerparti kultúrák jövője és a tengeri emlősök fenntartható felhasználása mellett száll síkra. Ők a makah törzset támogatják.
   c) A Tenger Pásztorai olyan szervezet, amely a tengeri élőlényeket védő nemzetközi törvények, szabályozások és egyezmények megsértését vizsgálja ki, és dokumentálja. Ők a makah törzs kérvényének engedélyezése ellen vannak.
   d) A Greenpeace olyan környezetvédelmi aktivisták csoportja, akik ellenzik a bálnavadászatot.
2. A KJKFP feladata az, hogy a négy csoport között közvetítsen. A megbeszélésen négy kérdést kell megvitatni:
   - Megengedhető-e a bálnavadászat?
   - Különleges esetnek számít-e, hogy a bálnavadászatot mint a kulturális hagyományok részét akarják folytatni?
   - Amennyiben engedélyezett a bálnavadászat, milyen méreteket ölthet, milyen keretek között valósulhat meg?
   - Milyen irányító, szabályozó rendszerre van szükség?

3. Kérjünk két önként vállalkozót, akik a KJKFP-t képviselik. A többieket osszuk négy egyenlő kiscsoportra. Osszuk ki a szerepkártyákat. A csoportoknak 30 percük van arra, hogy megvitassák a rendelkezésükre álló információkat, és felkészüljenek rá, hogy megvédjék a makahok kérelmével kapcsolatos álláspontjukat.
4. Amikor a csoportok felkészültek, hívjuk össze őket. Kérjük meg a KJKFP két képviselőjét, hogy szervezzék meg a megbeszélést, amely kb. 60 percig tarthat. A megbeszélés célja, hogy a csoportok megosszák és megvitassák egymással a véleményüket, és jussanak megállapodásra a fenti négy kérdést illetően.
5. A KJKFP tartson rövid bevezetőt, amelyben meghatározza a megbeszélés keretét, amely az emberi jogok és a környezetvédelem összefüggéseiről szól. Ezek után a makah törzs ismertesse az ügyét, majd elkezdődhet a vita.
6. A megbeszélés után foglaljuk össze és értékeljük a gyakorlat tapasztalatait.

Feldolgozás és értékelés

A csoport először magát a vitát értékelje és azt, hogy sikerült-e konszenzusra jutniuk?

- Nehéz volt-e belehelyezkedniük a különböző szerepekbe?
- Mi volt a legérdekesebb dolog, amit tanultak?
- Mi volt a legjobb érv? Az ami az érzelmekre hatott, vagy a logikus, ésszerű érvelés?
- Milyen nehéz volt az érveket a másik oldalról is megvizsgálni? Milyen nehéz volt azokat elfogadni?
- Milyen nehéz a valós életben elfogadni mások kulturális szokásait, amelyek néha durvának, elfogadhatatlannak és etikátlannak tűnnek?
- Mitől kezdve számít egy kulturális nézeteltérés diszkriminációnak?
- Tudunk-e nyitottak lenni a kulturális különbségekkel szemben?
- A globalizáció elkerülhetetlenül a különböző kultúrák eltűnéséhez vezet? A megváltozott kultúra elvesztett kultúra-e?
- A kultúrák változását, a változó világban zajló pozitív folyamatnak tekinthetjük-e?
- A különböző jogi követelések összeütközésének megoldására általában a bíróságon kerül sor. Korrekt módja-e ez a jogi kérdések tisztázásának?
- Melyik előbbre való: az emberek joga az élelemhez és az élethez, vagy a környezetvédelem és a fajok megóvása?

A feldolgozást zárjuk le egy újabb fönt és lent körrel, hogy lássuk, mennyiben változott meg a résztvevők álláspontja a bálnavadászattal kapcsolatban. Ismételjük meg az 1. részben elhangzott kérdéseket.

Tanácsok a csoportsegítők számára

Az érintett kérdések összetettsége miatt ez a gyakorlat leginkább az érett, jó vitakészséggel rendelkező csoport számára alkalmas. Sok információt kell feldolgozni, és a szerepkártyák szövege feltételez bizonyos szintű tudást az emberi jogokról és a környezetvédelmi kérdésekről. Megfontolandó, hogy esetleg két részben vezessük le a gyakorlatot, és közte adjunk időt a csoportoknak a szerepkártyák elolvasására és a kérdések átgondolására.

A gyakorlat egyik fontos célkitűzése, hogy a fiatalokat szembesítsük annak korlátaival, hogy saját kultúrájuk perspektívájából akarnak mindent megérteni, és lehetővé tegyük számukra azt is, hogy átértékeljék, amit a vadon élő állatok fenntartható védelméről gondolnak. A bálnavadászat

sokakból érzelmi reakciót vált ki, és erről a kérdésről nagyon határozott álláspontjuk van. Ez teszi olyan izgalmas – ugyanakkor nehéz – témává. A második célkitűzés, hogy fejlesszük a konszenzusteremtő képességüket. Ezt szolgálja az ebben a gyakorlatban megjelenő szituáció: egy találkozó, amelyen egy képzeletbeli szervezet, a Kultúra, Jogok, Környezet, Fenntarthatóság és Párbeszéd (KJKFP) játssza a közvetítő szerepét. A gyakorlat előtt utalhatunk az 67. oldalon található információkra a konszenzusteremtésről.

Célszerű ellenőriznünk, hogy minden résztvevő ismeri-e a szerepkártyákon olvasható kifejezések és fogalmak jelentését. Például:

Bennszülöttek

Nincsenek szigorú szabályok arra nézve, mit értünk bennszülötteken. Általában azt szokás mondani, hogy a bennszülöttek annak a népnek a leszármazottai, akik az adott területen éltek, mielőtt a gyarmatosítók megérkeztek volna, illetve mielőtt az államhatárokat meghúzták. Szinte mindig marginális helyzetben vannak a jelenlegi állam lakosaiként, és gyakran törzsi körülmények között élnek.

Az elővigyázatosság elve

Az elővigyázatosság elve kimondja, hogy „amennyiben egy tevékenység azzal fenyeget, hogy esetleg ártalmas lehet az emberek egészségére és a környezet épségére, óvintézkedéseket kell bevezetni, még akkor is, ha tudományosan egyelőre nem bizonyított az ok-okozati összefüggés". Tehát cselekedni kell a bizonytalanság ellenére is, és azoknak kell bizonyítaniuk, hogy a veszély nem következhet be, akik a kockázatot teremtik; elemezni kell a potenciálisan kockázattal járó tevékenységek alternatíváit; illetve az érdekgazdák bevonásán alapuló döntéshozatali eljárásokat kell alkalmazni.

Fenntarthatóság

1989-ben az ENSZ Környezetvédelmi és Fejlesztési Bizottsága, még pontosabban az ún. Burtland-jelentés úgy definiálta a fenntartható fejlődést, mint az „olyan fejlődés, amely megfelel a jelenkor igényeinek, ugyanakkor a jövő generációk majdani igényeire is tekintettel van."

A fenntartható felhasználás kifejezés kizárólag a megújuló természeti erőforrásokra alkalmazható: azt jelenti, hogy az adott erőforrások csak olyan mértékig aknázhatók ki, amely felhasználás mellett biztosítva marad a mindenkori megújulásuk. A világ természeti erőforrásainak fenntartható felhasználásáról létezik egy tudományos bizonyítékokon és objektív adatokon nyugvó, globálisan elfogadott elv.

Változatok

Ha túl kis létszámú a csoport, osszuk két társaságra a résztvevőket, a csoport egyik fele képviselje a makah törzset, valamint a Messzi Észak nevű szervezetet, a másik fele pedig a Greenpeace-t és a Tenger Pásztorait.

A gyakorlat alternatív megvalósítása lehet egy vita, ún. panelbeszélgetés is, ahol egy-egy fő képvisel minden érdekcsoportot (a makahokat, a Messzi Északot, a Greenpeace-t és a Tenger Pásztorait). Röviden ismertessék álláspontjukat, majd válaszoljanak a csoport kérdéseire. Ez alapján bontakozhat ki a vita közöttük. A végén a négy alapkérdésben szavazzanak a résztvevők. Ebben a formában lehetőség nyílik a kérdés emberi jogi, kulturális és környezetvédelmi oldalának megvizsgálására, de a szavazás miatt hiányozni fog a konszenzusteremtés eleme.

Javaslatok a folytatáshoz

A gyakorlat többek között a globalizáció kérdéskörét is érintette. Amennyiben a csoport szeretné a globalizációt más nézőpontból is megvizsgálni, folytathatjuk a 77. oldalon található A globalizáció kisszótára című gyakorlattal.

Javaslatok a résztvevőknek

Úgy is támogathatjuk a bennszülötteket, hogy vásárolunk az általuk készített termékekből. Az ún. fair-trade üzletekben kapható kézműves termékek nagy részét őslakosok készítik. Ha legközelebb ajándékot akarunk vásárolni, menjünk, és nézzünk körül, vannak-e ilyen üzletek.

További információk

A High North Alliance honlapja: www.highnorth.no; a Sea Shepherd International honlapja: www.seashepherd.com; az International Whaling Commission honlapja: www.iwcoffice.org; a Conservation Makah Nation mozgalom honlapja: content.lib.washington.edu/aipnw/renker/contemporary.html; és a Greenpeace-é: www.greenpeace.org.

SEGÉDLETEK

A makahok (a makah törzs) az Olympic-félsziget legészaknyugatibb csücskében található rezervátumban élnek, Washington államban, az USA-ban. A rezervátum jelenlegi területe 27000 kataszteri hold. Egy 1999 júliusában készült törzsi népszámlálás szerint a makah törzshöz 1214 fő tartozik, bár jelenleg csak 1079-en élnek a rezervátumban. A munkanélküliség a rezervátum lakosságának körülbelül 51%-át érinti. A rezervátumban található háztartások 49%-a a szegénységi küszöb (államszövetségi szinten meghatározott határérték) alatti jövedelemből, 59%-uk a létminimum alatt él.

Az elkeserítő helyzet ellenére a hagyományok nagyon erősen élnek a makah törzsben, és a törzs azon tagjai, akik főiskolát végeztek, hazatérnek a rezervátumba, hogy a helyi kórházban vagy az iskolában dolgozzanak a makah törzsért.

Forrás: http://content.lib.washington.edu/aipnw/renker/contemporary.html

Néhány háttér-információ az emberi jogokról, a kultúráról és a környezetről

A **Gazdasági, társadalmi és kulturális jogok nemzetközi szerződésének** 1. cikke kimondja:

1. Minden népnek joga van az önrendelkezésre. Ezen jog értelmében szabadon rendelkeznek politikai státusukról, és szabadon folytathatják gazdasági, társadalmi és kulturális tevékenységüket.
2. Saját céljainak megfelelően minden nép szabadon rendelkezhet természeti kincseivel és erőforrásaival bármely, a nemzetközi gazdasági együttműködésekből eredő szabályozásokkal szembeni kötelezettség nélkül, a kölcsönös haszon elvének és a nemzetközi jognak megfelelően. Egy nép semmilyen körülmények között nem foszthető meg a saját létfenntartási eszközeitől.

15. cikk:

1. A jelen szerződésben részt vevő államok elismerik minden egyes ember jogát:

a) a kulturális életben való részvételre;

b) arra, hogy a tudományos fejlődés és eredményeinek haszonélvezője legyen.

Az 1993-as Bécsi Nyilatkozat bevezetője kijelenti, hogy „Minden emberi jog egyetemes, oszthatatlan és egymásra épül. A nemzetközi közösségnek világszerte egyenlő és igazságos módon, azonos alapokon és azonos hangsúllyal kell kezelnie az emberi jogokat... a nemzeti és regionális sajátosságok és a különféle történelmi, kulturális és vallási hátterek figyelembevételével."

1981-ben a Nemzetközi Bálnavadászati Bizottság döntést hozott a bennszülöttek megélhetési célú bálnavadászatának engedélyezéséről, amelyet a következőképpen határozott meg: „a bennszülöttek helyi fogyasztásra szolgáló bálnavadászata, melyet kizárólag a helyi őslakosok, bennszülöttek folytatnak, akik közösségi, családi, szociális és kulturális szempontból egyaránt szorosan kötődnek a bálnavadászat és a bálnák felhasználásának hagyományához, és függnek annak folytatásától."

Az ENSZ Tengerekre vonatkozó Jogok Egyezménye kimondja, hogy „Az egyik általános alapelv a megújuló tengeri erőforrások legelőnyösebb fenntartható felhasználása".

1982-ben felfüggesztették a veszélyeztetettnek minősülő szürke bálna vadászatát. 1994-re helyreállt a populáció, 21 000 egyedet számláltak, és a faj lekerült az Egyesült Államok veszélyeztetett fajainak listájáról.

SEGÉDLETEK

Szerepkártyák

A KJKFP szerepkártyája

A bálnavadászat kérdésében semleges pozíciót képviseltek. A feladatotok az, hogy információval szolgáljatok az emberi jogokról és a környezetvédelmi törvényhozásról, továbbá hogy közvetítsetek a csoportok között. Mint közvetítőknek, mediátoroknak biztosítanotok kell, hogy a vita az adott kérdés keretei között maradjon, és tisztáznotok kell az esetleges félreértéseket. Segítenetek kell a csoportoknak, hogy elmozduljanak a nézetkülönbségektől, és feltárják a közös pontokat annak érdekében, hogy az alábbi kérdésekben konszenzusra jussanak:

- Megengedhető-e a bálnavadászat?
- Engedélyezhető-e a bálnavadászat mint kulturális hagyomány?
- Amennyiben engedélyezett a bálnavadászat, milyen méreteket ölthet, milyen keretek között valósulhat meg?
- Milyen irányító, szabályozó rendszerre van szükség?

Először is köszöntsetek mindenkit, majd határozzátok meg a beszélgetés kereteit. Körülbelül két percben foglaljátok össze a probléma alapvető emberi jogi és környezetvédelmi vonatkozásait. Idézhettek az alábbi szelvényekből is. Azt is emeljétek ki, hogy vannak emberek, akik morális szempontból ellenzik a bálnavadászatot.

Ezek után – még az általános vita előtt – kérjétek meg a makah törzs képviselőit: magyarázzák el, miért szeretnék újrakezdeni a bálnavadászatot. 40 perc után zárjátok le a vitát, és foglaljátok össze az elhangzottakat.

A makah törzs szerepkártyája

A ti szerepetek az, hogy képviseljétek az Észak-Amerika északnyugati partján élő makah indiánok ügyét. Ebben a gyakorlatban saját, az emberi jogokkal és a környezetvédelemmel kapcsolatos ismereteiteket kell felhasználnotok, valamint az alábbi idézeteket és a makah törzs honlapján található információkat:

„Bár már 70 év is eltelt az utolsó bálnavadászat óta, a szertartások, rituálék, énekek és mesék ma is elevenen élnek. Egy teljes társadalmi rendszer épült a bálnavadászatra. Manapság néhány makah indián lazac- és csendes-óceáni ördöghalhalászatból él. A halakat a helyi halfeldolgozó üzemnek adják el, de a család és a barátok közötti elosztás régi rendszere is fennáll még."

„Az európai és amerikai, ipari léptékű bálnavadászat merítette ki a bálnaállományt. Amikor az Egyesült Államok kormánya úgy határozott, hogy természetvédelmi intézkedéseket léptet életbe, a makahokat is a bálnavadászat beszüntetésére kötelezték. Mostanra az állomány újra elérte a 21 000 egyedet, ami történetileg is magasnak számít, így a faj a múlt évben lekerült az Egyesült Államok veszélyeztetett fajainak listájáról."

„A fiatalok körében egyre nő az egyén saját kultúráján és történelmén alapuló identitásának értékként való elismerése. Egy olyan kultúra részesének lenni, amely hosszú múltra tekint vissza, olyan kiváltságot jelent, ami csak kevés fiatalnak adatik meg az Egyesült Államokban."

„Nem kereskedelmi célból fogunk vadászni a szürke bálnára... bár hallottunk olyan rágalmakat, hogy a japánoknak akarnánk majd eladni a zsákmányt. A bálnavadászatot a létfenntartás és szertartásaink teszik szükségessé számunkra. Maximum 5 bálna elejtésének lehetőségét kérelmeztük, de ez nem jelenti azt, hogy mind az ötöt el is ejtjük. Mi magunk is mindent megteszünk azért, másokkal együttműködve, hogy a szürke bálna többé ne kerülhessen a veszélyeztetett fajok listájára... A törzsünk az első, aki elismeri a vadászati korlátozás szükségességét, hiszen ez beépült az értékrendünkbe."

„A makahok kis parti csónakokból vadásznak bálnára. Még nem döntöttünk, milyen technológiát használnánk. A lehetőségek között szerepel a régi kézi szigony, ahogy azt hagyományosan használták, illetve annak gránátfejű változata, amelyet az alaszkai narvál vadászatánál alkalmaznak."

SEGÉDLETEK

A Messzi Észak Szövetségének szerepkártyája

A Messzi Észak kanadai, grönlandi, izlandi, norvég, Feröer-szigeteki bálna- és cápavadászokat és sok helyi közösséget összefogó ernyőszervezet. A szövetség a tengerparti kultúrák jövőjéért tevékenykedik, a tengeri emlősök fenntartható felhasználása mellett kötelezte el magát. A gyakorlat során az emberi jogokkal és a környezetvédelemmel kapcsolatos meglevő ismereteitekre kell támaszkodnotok, valamint az alábbi idézetekre és a szövetség honlapján található információkra:

„A makahok már 2000 éve vadásztak itt a bálnára, amikor a fehér gyarmatosítók megérkeztek, és mohón ölni kezdték a bálnákat a zsírjukért, ami olyan fontos volt a számukra. És kimerítették ezt a természeti erőforrást, így a makahok most nem folytathatják a hagyományaikat. A makahok türelmesen várták, hogy újra helyreálljon a természetes bálnaállomány. Ez most bekövetkezett. De a fehér emberek meggondolták magukat. Hirtelen teljesen meg akarják szüntetni ennek a természeti kincsnek a bárminemű kiaknázását."

„A különböző kultúrák soha nem lesznek képesek megegyezni abban, melyik állat különleges, és melyik való az ebédlőasztalra. Észak-Norvégiában az embereket különleges kapcsolat fűzi a dunnalúdhoz, míg Dániában minden valamirevaló vadhúskereskedő ínyencségként árulja a dunnalibamellet. Tehát a kijelentés, hogy »a bálnák mások«, felveti a kérdést: kinek a szempontjából mások?"

„A bálnavadászat, a cápavadászathoz hasonlóan, addig engedélyezhető, ameddig őslakosok végzik, nem kereskedelmi alapon. Csak a hagyományos »felhasználás« lehetséges, ám úgy tűnik, egyre inkább kívülállók határozzák meg, mi a »hagyományos«. A bálna- és cápavadászat összekapcsolása a nem kereskedelmi célú termeléssel semmibe veszi az emberek alapvető jogát a saját jövőjük meghatározására. Hiszen bár nem léteznek mozdulatlan kultúrák, a bálnavadászat ellenzőinek politikája mégis de facto befagyasztja a helyzetet, és egy fejlődő kultúrát statikus múzeumi tárggyá dermeszt. A Nemzetközi Bálnavadászati Bizottságban résztvevő kormányok többsége számára az üzletiesedés rossz fényben tűnik fel. A helyzet iróniája, hogy ugyanezek a kormányok általában a szabad kereskedelem erős védelmezői. Sokaknak nyilvánvalóan ki kell szorulnia a világpiacról. És ha mégis szeretnének részt venni a világgazdaságban, nem tehetik ezt a saját módszereikkel, hanem csak a kívülállók által meghatározottakkal."

„A jelenlegi felfüggesztést, az »el a kezekkel a bálnáktól« jelszóval meghirdetett politikát bizony nehéz logikus érvekkel megvédeni. A mezőgazdaságban, erdőgazdaságban és halászatban nem ritka az olyan elfogadott gyakorlat, amely egyáltalán nem felel meg a fenntarthatóság követelményének, mégsem vonatkozik rájuk általános tilalom."

„Az Európa Tanács 1993. július 13-i jelentése a tengeri emlősökről kimondja: A tengeri emlősök részét képezik az óceáni ökoszisztéma élő kincseinek. Védelmezni kell őket, ha veszélybe kerülnek, és csak olyan körülmények között ejthetők el, ha az állomány mérete bizonyosan megengedi azt. A vadászatra abból a szempontból is szükség lehet, hogy elkerüljük a túlszaporodást és a tengermélyi ökoszisztéma egyensúlyának felborulását."

„A bálnavadászat jó példa rá, hogy a nemzetközi együttműködésnek köszönhetően miként fordul a kocka, azaz hogyan szűnnek meg a túlzott kiaknázás következményei, s teszik lehetővé a fenntartható felhasználást. A nemzetközi együttműködés talán nem tökéletes, de létezik és működik."

SEGÉDLETEK

A Tenger Pásztorai és a Bálna- és Delfinvédő Társaság szerepkártyája

A Tenger Pásztorai olyan civil szervezet, amely a tengeri élőlényeket védő nemzetközi törvények, szabályozások és egyezmények megsértését vizsgálja ki és dokumentálja. A Bálna- és Delfinvédő Társaság pedig a világ legaktívabb karitatív szervezete, amely a bálnák, delfinek és cetek védelmének és biztonságának szenteli a munkáját.

Az a szerepetek, hogy a vadon élő állatok és a természet védelme iránt elhivatott emberek véleményét képviseljétek. Saját, az emberi jogokkal és a környezetvédelemmel kapcsolatos ismereteiteket kell felhasználnotok, valamint az alábbi idézeteket, továbbá a Tenger Pásztorai és a Bálna- és Delfinvédő Társaság honlapján található információkat:

„A makahok kezdeményezésének valódi indítéka az, hogy nagyon jól tudják: a bálnahús kilója 80 dollár Japánban, és egy bálna majdnem egymillió dollárt ér. Ráadásul itt nem csak az általuk leölni szándékozott 5 bálnáról van szó. A nekik megadott engedély valójában bálnák ezreinek elejtését vonja maga után, hiszen Norvégia és Japán, illetve a többi, bálnavadászatra ácsingózó állam, mint Oroszország és Izland, azért figyeli olyan éberen az eseményeket, mert ha a makahok engedélyt kapnak, az az Egyesült Államok minden eddigi tekintélyét, amelyet a nemzetközi tengeri élőlények védelmében megszerzett, alá fogja ásni." Paul Watson kapitány, a Tenger Pásztorai

„Kötélen táncolunk, amikor egyfelől megpróbáljuk tiszteletben tartani az emberek történelmi jogát saját hagyományos táplálékszerzési módszereik fenntartására, másfelől ki akarjuk ezt egyensúlyozni a bálnák védelmének és megőrzésének érdekével is..., (valamint) igyekszünk megérteni a bennszülöttek változó világát. Például 1995-ben az orosz szürkebálna-vadászatot is éles kritika érte, amikor kiderült, hogy a bálnahúst nem a bennszülöttek fogyasztották el, hanem a szőrméért tenyésztett rókáikat etették vele a rókafarmokon."

„Az alaszkai North Slope eszkimói manapság gazdaságilag merőben különböznek azoktól az emberektől, akik egy évszázada még bálnára vadásztak. Az olajkitermelés környezetszennyezést, a korábbi társadalom szétzüllését és egy sereg új ember megjelenését jelentette Alaszkában. És persze rengeteg pénzt hozott a helyi embereknek. A modern hósiklókról és helikopterekről végzett vadászat meglehetősen eltorzítja az ősi eszköz fogalmát a mindennapi szemlélődő számára."

„Mialatt a Nemzetközi Bálnavadászati Bizottság a kereskedelmi célú bálnavadászat folytatásáról vitatkozik, bálnák, delfinek és cetek százai pusztulnak el nyomtalanul, bennszülött bálnavadászok kezétől."

„Az elővigyázatosság elve a vadon élő állatokkal összefüggésben megköveteli, hogy amennyiben egy tervezett tevékenység hatása egy fajra nézve nem kiszámítható, az adott faj érdeke az előbbre való, és a kérdéses tevékenység mindaddig nem folytatható, amíg bizonyítást nem nyer, hogy nem jár elfogadhatatlan veszteséggel az adott fajra nézve."

A Greenpeace szerepkártyája

A Greenpeace aktivistái egy fenntarthatóbb világ érdekében kampányolnak világszerte.

Ebben a gyakorlatban saját, az emberi jogokkal és a környezetvédelemmel kapcsolatos ismereteitekre, valamint az alábbi idézetekre és az internetről származó információkra támaszkodhattok:

„Bármilyen színben tüntessük is fel – a bálnavadászat gyilkosság, és a gyilkosság bűn. A bálnák persze nem emberek, de kevesebbet is érnek? Az a gondolkodás mód, amelyik támogatja a bálnavadászatot, nem sokban különbözik attól, amelyik elfogadja az »alsóbbrendű« emberi lények ellen elkövetett népirtást. Az »emberi jogok« kifejezés számunkra felületes és soviniszta. Jobban mondva: a bálnák és egyéb érző emlősök is részesüljenek az emberi jogokban, vagy legalábbis emberies jogokban, azokban a legalapvetőbb jogosultságokban, amelyek a humanitárius hagyomány részét képezik."

„A Greenpeace a bálnavadászat semmilyen formáját nem támogatja, de igazából nem ellenzi a létfenntartó bálnavadászatot. Viszont ha a kereskedelmi szempont valaha is felmerül, az elsők között leszünk, akik fellépnek a program ellen."

„Az alulírott csoportok tiszteletteljes kéréssel fordulnak a makah nemzethez, hogy az álljon el a bálnavadászat újrakezdésétől. Sok kultúra világszerte szent állatként tiszteli a bálnákat, és minden egyes fajt szuverén nemzetségnek tekint, amely védelmet és tiszteletet érdemel. A szürke bálnák hatalmas távolságokat vándorolnak évente, örömet szerezve ezzel emberek ezreinek, akik figyelik őket. Csak rövid ideig tartózkodnak a makah vizeken. Kijelentjük, hogy a fontos spirituális hagyományokat egy olyan bolygó szempontjából kell megvizsgálni, amelynek vadvilága folyamatosan pusztul." Action for Animals, Action for Animals Network és mások

„Teljesen megdöbbentem, amikor a szürke bálnák – vagy bármilyen bálna – megöléséről hallottam... Utána jártunk a kérdésnek, és kiderítettük: egy javaslat alapján egy törzset felhatalmaznak rá, hogy elejtsenek 5 bálnát. Ha ez megtörténik, sok más kanadai vagy alaszkai törzs is előállhat azzal, hogy ha ők vadászhatnak, mi is vadászhatunk. És meg vagyok róla győződve, hogy az amerikai nép – amelyet különleges kapcsolat fűz a bálnákhoz – nem áll készen a bálnák semminemű megtizedelésére." Jack Metcalf képviselő, Egyesült Államok

„A nemzetközi közösség 1986-os, a bálnavadászat felfüggesztéséről hozott döntése ellenére a bálnák továbbra is veszélynek vannak kitéve. Szankciók bevezetésével még hatékonyabb lehetne a bálnák védelme: ki kell jelölni azokat a területeket, ahol nem csupán időszakosan, de határozatlan ideig tilos a vadászatuk."

„Nagyon nehéz pontosan meghatározni a különböző bálnapopulációkban élő egyedek aktuális számát. Legfeljebb plusz-mínusz 50%-os biztonsággal ismerjük az egyes populációk nagyságát. Mivel minden változás nagyon lassú, néhány évi megfigyelés után állapítható csak meg, hogy az adott populáció növekszik-e, vagy éppen csökken. Mindenesetre a kereskedelmi célú bálnavadászat kétségkívül közrejátszik a bálnák számának megfogyatkozásában."

Mindenki hallassa a hangját!!

„Nevelni annyit tesz: hinni a változásban” Paulo Freire

Témák oktatás, nevelés, állampolgárság, gyermekek

Nehézségi szint 3.

Csoportlétszám 8–50

Szükséges idő 115 perc

A gyakorlatról röviden

A gyakorlat során az alábbi témaköröket vitatjuk meg kiscsoportokban és nagycsoportban:

- Milyen oktatás és milyen módon válaszol, illetve nem válaszol az emberek szükségleteire?
- Részvétel a döntéshozatali folyamatokban

Az érintett jogok

- az oktatáshoz és a neveléshez való jog
- vélemény- és szólásszabadság
- részvétel a kormányzásban egyes országokban

Célok

- Az oktatási rendszerről és arról való gondolkodás, hogy mennyiben felel az meg az emberek szükségleteinek.
- Azon képességek és készségek fejlesztése, amelyek elősegítik az együttműködéseket és a demokratikus döntéshozatalt az iskolákban vagy közösségekben, klubokban.
- Az igazságosság és a társadalmi részvétel előmozdítása.

Szükséges eszközök

- négy darab nagyméretű papírív vagy flipchartpapír és tollak minden négyfős csoportnak
- papírlapok, amennyiben a résztvevők jegyzetelni akarnak

A gyakorlat levezetése

A gyakorlat két részből áll: az első rész (35 perc) beszélgetés arról, hogy kinek milyen oktatásra van szüksége, a második rész (60 perc) pedig beszélgetés arról, hogyan fejleszthetők a demokratikus rendszerek annak érdekében, hogy biztosítsuk az emberek beleszólási jogát a számukra biztosított oktatásba.

Első rész Milyen oktatásra van szükségünk? (35 perc)

1. Kezdjük egy rövid, általános beszélgetéssel arról, ki mit ért az „oktatás” kifejezésen. Hangsúlyozzuk, hogy az oktatáshoz való jog alapvető emberi jog.
2. Ezek után gyűjtsük össze az oktatás negatív és pozitív elemeit, és jegyezzük fel a címszavakat egy flipchartra vagy táblára.

Fontos dátumok

Október 5.
A tanárok világnapja

3. Kérjük meg a résztvevőket, hogy alkossanak párokat. Adjunk 15 percet arra, hogy véleményt mondjanak az oktatáshoz való jog értékéről abból a szempontból, hogy ki dönt arról, mit és hogyan tanuljunk.
4. Végül kérjük meg a párokat, hogy foglalják össze a nagycsoport számára, mire jutottak.

Második rész A demokratikus rendszerek fejlesztése annak érdekében, hogy minden ember számára biztosítsuk a beleszólási jogot a számukra biztosított oktatásba (60 perc)

1. Kérjük meg a résztvevőket arra, hogy ismét alkossanak párokat, és vizsgálják meg, hogyan zajlik a döntéshozatal az iskoláikban, egyetemeiken és klubjaikban. Például ki dönt arról, mit tanuljanak vagy milyen tevékenységeket végezzenek? Hogyan irányítják az iskolát, egyetemet vagy egyesületet? Hogyan döntenek gazdasági és költségvetési kérdésekről? Hogyan alakítják és fogadják el a fő szempontokat? Mekkora beleszólási joguk van a fiataloknak mindezekbe?
2. Ezek után kérjük meg a párokat, hogy alkossanak négyfős kiscsoportokat. Hívjuk fel a figyelmüket, ne feledjék, emberi jog az oktatáshoz való jog, illetve ahhoz is van joguk, hogy részt vegyenek az őket érintő döntéshozatali folyamatokban.
3. Kérjük meg a csoportokat, gyűjtsék össze, melyek a pozitív és a negatív következményei annak, ha egy demokratikusan választott testület hozza a döntéseket helyi szinten a számukra biztosított oktatásról. Ilyen testület lehet például egy iskolai vagy egyetemi diáktanács/diákönkormányzat, vagy egy testület az ifjúsági egyesületen, szervezeten belül.
4. Most kérjük meg őket arra, gondolják végig, egy ilyen diáktanács/diákönkormányzat vagy testület esetében melyik működési forma lenne a legalkalmasabb arra, hogy a fiatalok is beleszólhassanak a számukra biztosított oktatást érintő kérdésekben.
5. A következő lépés a csoport körülményeitől függ. Ha a résztvevők iskolájában nem működik diáktanács/diákönkormányzat, akkor a csoportok feladata kidolgozni, milyet szeretnének, és hogyan hozhatnák azt létre. Ha már működik ilyen testület vagy bizottság, akkor arról beszéljenek, hogy az hogyan működik és hogyan fejleszthető. Magyarázzuk el, hogyan kell SWOT-analízist készíteni, és adjunk 30 percet arra, hogy készítsenek cselekvési tervet, majd írják fel azt egy flipchartra vagy táblára.
6. Végül a nagycsoportban mutassák be az eredményt.

Feldolgozás és értékelés

Számos dolog az előző beszélgetések során már elhangzott. Mégis szánjunk arra időt, hogy közösen összefoglaljuk az egész gyakorlatot, kiemeljük az általános tanulságokat, és megtervezzük, hogy mi a teendő ezek után.

- Tetszett-e a gyakorlat a résztvevőknek? Hasznosnak találták-e? Miért? Miért nem?
- Miért olyanok, amilyenek a már meglévő döntéshozatali rendszerek? Milyen történelmi példák vannak? Betöltötték-e a szerepüket ezek a rendszerek a múltban? Miért nem megfelelőek ma?
- Miért van szükség arra, hogy a döntéshozatali rendszereket és folyamatokat időről időre felülvizsgáljuk?
- Miben hasonlítottak a különböző cselekvési tervek?
- Mennyibe kerültek – idő, erőfeszítés és anyagiak tekintetében?

- Mennyire voltak realisztikusak? (Jegyezzük meg: jó, ha vannak nagy terveink, de egyszerre csak egy lépést tudunk tenni a céljaink érdekében!)

Tanácsok a csoportsegítőknek

A csoporttól függően meg kell találnunk a legmegfelelőbb módot arra, hogy a gyakorlatot emberi jogi megközelítésből ismertessük. Azaz: az oktatáshoz való jog és a döntéshozatali folyamatokban való részvétel joga nézőpontjából. Megkérhetünk valakit a csoportból arra, hogy ossza meg velünk tudását, vagy mi magunk is adhatunk valamennyi információt kiindulópontként.

A SWOT-analízis leírása és magyarázata A cselekvés című 3. fejezetben található.

Javaslatok a folytatáshoz

Hagyjuk, hogy a csoport gondolja tovább a gyakorlat során született javaslatokat: A cselekvés című fejezetből (307. oldal) vett ötletek segítségével törekedjenek arra, hogy nagyobb beleszólásuk legyen az iskoláikban, egyetemeiken vagy egyesületeikben zajló döntéshozatali folyamatokba.

Ha a csoport tagjai élvezték, hogy a nekik tetsző oktatásról gondolkodhatnak, elképzelhető, hogy a található *Két város meséje* című gyakorlat (98. oldal) is tetszene nekik, amely azt a kérdést veti fel: milyen városban lenne jó élni?

Javaslatok a résztvevőknek

A résztvevőknek érdemes megfontolniuk, hogy kapcsolatba lépjenek és tapasztalatot cseréljenek egyéb, a közvetlen környezetükben, illetve országos vagy nemzetközi szinten is működő diákönkormányzatokkal vagy diákszervezetekkel.

További információk

Mi szükség van a diákönkormányzatra?

A diákönkormányzatok lehetőséget teremtenek a diákoknak arra, hogy beleszóljanak az őket közvetlenül érintő iskolai ügyekbe. Sok jó ok van arra, hogy létrehozzunk egy diákönkormányzatot, és biztosítsuk a hatékony működését.

Előnyök a diákok szempontjából

A diákönkormányzatokban való részvétel elősegíti a diákok iskolai és személyes fejlődését, mivel:

- a diákönkormányzatok hozzájárulnak az állampolgári részvétel magatartásának elsajátításához, politikai hatékonyságot és demokratikus attitűdöt közvetítenek;
- a diákönkormányzatok elősegítik a társadalmi jártasságot és az egyéni értékek felismerését;
- a diákokat megerősíti abban, hogy nem kell feltétlenül elfogadniuk az iskolai vezetés döntéseit;
- a diákok megtanulják, hogyan kell igazságos és felelős módon döntést hozni;
- a diákok valós élettapasztalatokat szerezhetnek, pl. arról, hogyan lehet korlátozott költségvetési keretekkel vagy nem együttműködő vezetéssel dolgozni.

Gyakorlati előnyök

- a demokratikus vezetési stílus működőképesebb, mint az autoriter, hiszen a lehető leghatékonyabb azáltal, hogy erősíti a diákok felelősségérzetét;
- a diákönkormányzatok együttműködésre nevelnek, hasznosítják a diákok energiáit és csökkentik az elidegenedést;
- a diákönkormányzatok javíthatják egy iskola légkörét: nagyobb bizalom alakul ki a tanárok iránt, és a szabályok elfogadhatóbbnak tűnnek, ha igazságosan kerülnek kialakításra;
- lehetnek korlátok, külső társadalmi vagy politikai nyomás miatt, a diákönkormányzat mégis egy konkrét módja annak, hogy a tanári kar kifejezze jóhiszeműségét és bizonyos értékek iránti elkötelezettségét.

Most mutasd meg!

Nem csak a művészeknek vannak jogai!

Témák: általános emberi jogok, média, állampolgárság

Nehézségi szint: 1.

Csoportlétszám: legalább 8 fő

Szükséges idő: 45 perc

A gyakorlatról röviden:

A gyakorlat lényege, hogy a résztvevők rajzok segítségével magyarázzanak el olyan fogalmakat, amelyek az emberi jogok témaköréhez kapcsolódnak.

Az érintett jogok:
- a véleménynyilvánítás szabadsága, szólásszabadság
- a szabad gondolkodáshoz való jog
- az egyenlő bánásmódhoz való jog

Célok:
- az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozatá*nak megismerése
- csoportépítés, kreatív gondolkodás fejlesztése, a figyelem felhívása a képek alkalmazásának lehetőségeire
- a szolidaritás és a különbözőségek tiszteletének elmélyítése

Szükséges eszközök:
- tábla, amelyen jól olvashatók a Nyilatkozat cikkei
- nagyméretű papírlap vagy flipchartpapír és filctoll az eredmények feljegyzéséhez
- A4-es papírok és filctollak a rajzokhoz, fordulónként, valamint csoportonként egy lap
- ragasztószalag vagy rajzszög a rajzok rögzítéséhez

Előkészítés:
- Másoljuk le a Nyilatkozat rövidített változatát (446. oldal) egy nagy papírlapra.
- Válasszuk ki és írjuk össze azokat a jogokat, amelyekkel a gyakorlat során foglalkozni szeretnénk.

A gyakorlat levezetése

1. Kérjük meg a résztvevőket, hogy alakítsanak 4-5 fős csoportokat, és válasszanak nevet a csapatoknak.
2. Mondjuk el, hogy a gyakorlat során csoportokban fognak dolgozni. Csoportonként egy ember kap egy cikket az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozata*, amit le kell rajzolnia. A többieknek ki kell találniuk, hogy melyik jogról van szó. Amelyik kis csoport elsőként találja ki, az kap egy pontot. Az a csoport nyer, amelyik a legtöbb pontot gyűjti össze a gyakorlat végére.
3. Kérjük meg a csoportokat, hogy vegyenek magukhoz papírlapot és filctollat, majd üljenek le a teremben úgy, hogy ne hallják egymást.

Fontos dátumok

December 10.
Az emberi jogok napja

4. Hívjunk egy főt minden kis csoportból. Válasszunk ki egy jogot a listáról, például a kínzás tilalma vagy az élethez való jog.
5. Kérjük meg őket arra, hogy rajzolják le a szóban forgó fogalmat a csoporttársaiknak, akik közben találgatnak. Csak rajzolni szabad, számokat és szavakat nem szabad használni. Tilos megszólalni, kivéve akkor, amikor a helyes válasz elhangzik.
6. A csoport tagjai csak találgathatnak, kérdéseket nem tehetnek fel.
7. Kérjük meg a rajzolókat minden egyes forduló végén, hogy írják rá a papírra az ábrázolt jog nevét – akár befejezték, akár nem –, és tegyék félre a lapot.
8. Kezdjünk egy másik fordulót. Hívjunk új embereket, és adjunk nekik más jogot, amit aztán le kell rajzolniuk. Játsszunk 7 vagy 8 fordulót, amikor is mindig mások rajzolnak. Ügyeljünk arra, hogy mindenkinek legalább egyszer legyen lehetősége rajzolni.
9. A végén kérjük meg a csapatokat, hogy tegyék fel a rajzokat a falra úgy, hogy az egyes jogok különböző értelmezését össze tudjuk hasonlítani, és meg tudjuk beszélni.

Feldolgozás és értékelés

Idézzük fel a gyakorlat lépéseit, majd beszélgessünk arról, hogy a résztvevők mit tudnak az emberi jogokról.

- A vártnál könnyebb vagy nehezebb volt-e a résztvevőknek az, hogy lerajzoljanak bizonyos emberi jogi fogalmakat?
- Hogyan döntötték el az ábrázolás módját? Honnan jöttek ezek az elképzelések?
- Melyek a közös pontok az egyes jogok eltérő ábrázolási módjában? Hányféle rajz született ugyanarról a fogalomról?
- Miután megtekintettük az összes rajzot, kérdezzük meg a résztvevőket, hogy a gyakorlat során mit állapítottak meg: sokat vagy keveset tudnak-e az emberi jogokról?
- Szerintük kapcsolódnak-e az emberi jogok az ő életükhöz valamilyen formában? Ha igen, melyek?

Tanácsok a csoportsegítőknek

A gyakorlat alkalmazása előtt feltétlenül olvassuk el az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozatát* (447. oldal). Ismernünk és értenünk kell, hogy mi jellemzi az emberi jogokat. Például, hogy nemzetközileg garantálják őket, törvényileg szabályozottak, az emberi méltóság megőrzését, illetve egyének és csoportok védelmét szolgálják, mindenkit megilletnek, egyformán fontosak, egymáshoz számos ponton kapcsolódnak és egyetemesek.

Azt is át kell gondolnunk, hogyan használjuk a táblát. Amennyiben a résztvevők nem igazán ismerik a Nyilatkozatot, úgy érdemes már a gyakorlat előtt áttekinteni, hogy legyen valami elképzelésük arról, mit is kell kitalálniuk. Amennyiben azonban jobban ismerik, akkor használjuk a táblát inkább a gyakorlat vége felé. Ez egy olyan beszélgetés bevezetésében is segíthet, amely azokról a jogokról szól, amelyek nem fordultak elő a gyakorlat során.

Készüljünk fel arra, hogy azok, akik nem tudnak jól rajzolni, nehéznek fogják érezni a feladatot. Nyugtassuk meg őket, hogy nem művészi teljesítményt várunk, és hogy a gyakorlat akkor igazán jó, ha mindenki részt vesz benne. Lehet, hogy ők is meg fognak lepődni.

A jogokat a Nyilatkozat rövidített változatából válasszuk ki. Néhány javaslat: az élethez való jog, a kínzás tilalma, a tisztességes tárgyaláshoz való jog, a megkülönböztetés tilalma, a magánélethez

való jog, a tanuláshoz való jog, a rabszolgaság tilalma, gyülekezési jog, szólásszabadság, a nemzeti hovatartozáshoz való jog, gondolat- és vallásszabadság, a szavazáshoz való jog, a munkához való jog, az egészséghez való jog, a saját tulajdonhoz való jog, a házasodáshoz és családalapításhoz való jog, a házastárs szabad megválasztásához való jog.

Változatok

Ha nyolcnál kevesebb résztvevővel játszunk, akkor elég egy csoportot alakítani. Ebben az esetben kérjünk meg valakit, hogy rajzoljon az első fordulóban, majd mindig az folytassa a rajzolást, aki kitalálta, mi az ábrázolt jog.

Javaslatok a folytatáshoz

Amennyiben a csoportot is érdekli, folytassuk a fogyatékosok jogaihoz kapcsolódó kérdésekkel. Ebben segítségünkre lehet az *Azt nézd, mire képes!* című gyakorlat (132. oldal).

Munka és gyermekvállalás

Azt tervezed, hogy munkát vállalsz? Akkor ne tervezz gyermeket!

TÉMÁK

SZOCIÁLIS JOGOK

NEMEK KÖZÖTTI EGYENLŐSÉG

DISZKRIMINÁCIÓ

NEHÉZSÉGI SZINT

2. SZINT

CSOPORTLÉTSZÁM

10–25 FŐ

SZÜKSÉGES IDŐ

90 PERC

Témák: szociális jogok, nemek közötti egyenlőség, diszkrimináció és idegengyűlölet

Nehézségi szint: 2.

Csoportlétszám: 10–25 fő

Szükséges idő: 90 perc

A gyakorlatról röviden:

A gyakorlat egy szerepjátékot foglal magában, amely az alábbi témákkal foglalkozik:

- a reprodukciós jogok és a munkahely viszonya
- a nőkkel szembeni munkahelyi diszkrimináció

Az érintett jogok:

- a nők gyermekvállaláshoz való joga
- a nők ahhoz való joga, hogy terhessége, szülési szabadsága idején és családi állapotára hivatkozva ne bocsáthassák el
- az egyenlő munkáért egyenlő bérhez való jog

Célok:

- a nők reprodukciós jogaival kapcsolatos tudás fejlesztése
- annak a megértetése a résztvevőkkel, hogy milyen érzés diszkrimináció áldozatának lenni
- az egyenlőség, igazságosság és a felelősségvállalás támogatása

Szükséges eszközök:

- egy nagy papírlap, flipchartpapír vagy tábla
- elegendő hely a kiscsoportos munkához
- kellékek a szerepjátékhoz, asztal, székek, toll és papír

Előkészítés: Másoljuk le a szövegkönyvet a táblára vagy egy nagy papírra (flipchartra).

A gyakorlat levezetése

1. Magyarázzuk el, hogy a gyakorlat egy szerepjátékot foglal magában, a nők reprodukciós jogaival és a munkahelyhez való joggal kapcsolatban. Vezessünk le a nők reprodukciós jogaira vonatkozó rövid ötletrohamot, hogy a résztvevők megértsék az említett jogokat.
2. Osszuk szét a résztvevőket két kiscsoportba (maximum 5 ember/kiscsoport).
3. Olvassuk fel a következő részt, amely a szerepjáték háttérszövegkönyve:
   „Mária már majdnem egy éve munkanélküli, és elszántan munkát keres. 10 évvel ezelőtt álmai állásához vezető interjúra ment. Pontosan olyan állás volt, amilyet keresett! Minden jól ment, felajánlották neki az állást. A cég megkérte őt, keresse fel Wladstock urat, aki a személyzeti ügyekért felelős, hogy aláírják a munkaszerződést.

Mária az interjú során már tisztázta a feladatait és az egyéb, munkával kapcsolatos kérdéseket. Mikor már éppen készült aláírni a munkaszerződést, Wladstock úr elmondta: az állás feltétele, hogy aláír egy nyilatkozatot, miszerint nem vállal gyermeket az elkövetkezendő két évben."

4. A kiscsoportos munkára adjunk a résztvevőknek 20 percet, hogy eldönthessék, mi legyen a történet vége, valamint arra, hogy kidolgozzák a szerepjátékot. A szerepjátéknak Mária és Wladstock úr megbeszélésével kell kezdődnie, és ez nem lehet hosszabb 5 percnél.
5. Kérjük meg mindegyik kiscsoportot, hogy mutassa be a szerepjátékát. A hozzászólásokat halasszuk a feldolgozás szakaszára.

Feldolgozás és értékelés

Kezdjünk a visszajelzésekkel, amelynek során mindegyik kiscsoporttól meghallgatjuk, hogyan dolgozták ki együtt szerepjátékaikat, valamint a többiektől érkező hozzászólásokat. Ezután folytassuk a beszélgetést a következtetésekkel, és azzal, hogy mit lehet kezdeni a diszkriminációnak a felolvasott történetben megjelenő formájával.

- Volt-e olyan, aki meglepődött ezen a helyzeten? Előfordul-e ilyen abban az országban, ahol élsz?
- Hogyan döntöttek a csoportok a történet folytatásával kapcsolatban?
- Valószerűek voltak a befejezések? Melyek voltak a történetben megjelenő jó és gyengébb pontok Mária helyzetkezelése kapcsán? Mennyivel nehezebb egy ilyen helyzetben hatékonynak lenni, mint agresszívnek vagy engedelmesnek?
- Milyen jogokkal rendelkeznek a résztvevők országában a nők a munkahelyükön terhesség esetén?
- Miért akart a cég ilyen feltételt szabni Máriának? Korrekt ez az eljárás? Miért? Miért nem?
- Megsértették-e bármelyik emberi jogot? Ha igen, akkor melyiket?
- Ha Mária férfi lenne, megtörténhetne-e vele hasonló dolog? Miért? Miért nem?
- Miben látják ezt a kérdést a férfiak másképpen, mint a nők?
- Hogyan lehetne támogatni és megvédeni a nők reprodukciós jogait?

Tanácsok a csoportsegítőknek

A csoport méretétől és jellegétől függően, kiscsoportokba osztjuk a résztvevőket. Döntsük el, hogy a kiscsoportok egyneműek vagy vegyesek legyenek-e. Az egynemű kiscsoport választása gyakran a történet provokatívabb befejezéséhez és élénkebb vitához vezet. Lehetséges, hogy a résztvevők nem ismerik a „reprodukciós jogok" szakszót, ezért segítenünk kell őket néhány ötlettel, hogy arról átfogóbb képet kapjanak. Próbáljuk meg a résztvevőket az alábbi szempontokkal kapcsolatban megszólaltani:

A reprodukciós jogok magukba foglalják az alábbiakra való jogot:

- a fertőzéstől és betegségektől való félelem nélküli, élvezetes és teljes értékű szexuális kapcsolathoz való jog;
- jog a gyermek vállalására, illetve nem vállalására;
- a gondos családtervezési szolgáltatáshoz való jog, amely a biztonságos és együtt érző abortusz lehetőségét nyújtja, és amely a nőket méltósággal és tisztelettel kezeli, valamint biztosítja a titoktartást;

Fontos dátumok

május 15.
a családok nemzetközi napja

- a szexuális oktatáshoz való jog.

Ne felejtsük el, hogy a feldolgozás során az emberi jogok megsértésével kapcsolatosan feltett kérdések egymással ellentétes elveket hívhatnak elő, mint például az abortuszt és a nők szabad döntési jogát, szemben a magzat élethez való jogával. Az említett témakör nagyon fontos. Szorosan kapcsolódik az emberi jogok oktatásához, mivel a résztvevőktől a teljes elfogulatlanságot kívánja meg, azt, hogy félretegyék az előítéleteiket, az előzetes véleményeket, és hogy alkalmazzák a kritikai gondolkodás képességét. Az említettek jól ábrázolják az emberi jogokkal járó összetettséget. Ha ez a témakör felbukkan, megfontolhatjuk, hogy majd egy másik alkalommal térünk vissza rá, egy csak erről szóló, önálló beszélgetés keretében.

Változatok

A résztvevők két kiscsoportba osztása helyett két önként jelentkezővel is kezdhetünk, akik eljátsszák Máriát és Wladstock urat, a csoport többi tagja pedig megfigyelő lesz. Időnként megállíthatjuk a szerepjátékot, és a megfigyelőket megkérhetjük arra, hogy mondják el az észrevételeiket, illetve tegyenek javaslatot arra, hogy mi legyen a következő lépés. Más megoldásként a megfigyelők egyszerűen helyet cserélnek a színészekkel, hogy más nézőpontot dolgozzanak ki, és megváltoztassák a szerepjáték menetét. Lásd az 15. oldalon az 1. fejezetet, amely a szerepjáték-technikákkal kapcsolatos további információkat tartalmaz.

Miért ne egészítenénk ki a helyzetet további szereplőkkel? Eljátszathatnánk pl. Mária férjét is, aki egy szakszervezeti képviselő lehetne, és a szerepjáték folytatódhat akár a humánerőforrás-részleggel való megbeszéléssel is.

Használjuk szabadon a szereplők neveit, hogy az országunkban ismert nevekkel játszhassunk.

Javaslatok a folytatáshoz

A csoport valamiféle kutatást végezhet el a saját országunkbeli reprodukciós jogokkal kapcsolatban. Ezt követően mind nőkkel, mind a munkaadókkal készíthetnek interjúkat, annak érdekében, hogy kiderüljön, hogyan működik a törvény a gyakorlatban. Megvizsgálhatják azt is, hogy az európai előírások milyen hatással vannak a hatályos jogszabályokra országukban ezen a területen.

A csoport áttekintheti az adott országban folyó szexuális oktatást is. Érinti-e ez a reprodukciós jogok minden vonatkozását?

Ha tovább szeretnénk foglalkozni a munkahelyi diszkrimináció más típusaival is, akkor elvégezhetjük az *Eltérő bérek* című gyakorlatot (162. oldal).

Javaslatok a résztvevőknek

Vessük fel a reproduktív jogok kérdését az iskolánkban vagy egyesületünkben.

További információk

A nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetés (diszkrimináció) minden formájának felszámolásáról szóló egyezmény **szerepe**

A polgári jogi témák mellett, az egyezmény kiemelten foglalkozik a nőkkel kapcsolatosan leginkább eleven kérdéskörrel, azaz a reprodukciós jogokkal is. Már a preambulum is megadja az alaphangot ehhez, amely hangsúlyozza, hogy „a nőknek az életadásban betöltött szerepe nem lehet diszkrimináció alapja." A diszkrimináció és a nők reprodukciós jogainak szerepe közötti kapcsolat visszatérő téma az Egyezményben. Például, az 5. cikkben támogatja „az anyaság társadalmi értékként való, megfelelő felfogását", követelve a gyermeknevelés felelősségének a két nem közötti teljes megosztását. Ennek megfelelően, az anyaság védelméről és a gyermekek gondozásáról szóló rendelkezéseket alapjogokként állapítja meg, amely magában foglalja az egyezmény minden területét, legyen szó akár foglalkoztatásról, akár családjogról, egészségügyi ellátásról vagy oktatásról. A társadalom kötelezettsége kiterjed a szociális szolgáltatások és juttatások biztosítására, különösen a gyerekvédelem intézményeire, amelyek lehetővé teszik a családi kötelezettségeknek és felelősségeknek az összehangolását a munkával és a közéletben való részvétellel. Az anyaság védelmében meghozott különleges intézkedések „nem tekinthetők diszkriminatívnak" (4. cikk). Az egyezmény megerősíti a nők szabad választását is reprodukciós joguk gyakorlásában. Megjegyzendő, hogy ez az egyetlen emberi jogi megállapodás, amely a családtervezést megemlíti. Kinyilvánítja, hogy a kormányzó pártoknak kötelező beépíteniük a családtervezési tanácsadást az oktatási folyamatba (10. cikk), és kidolgozniuk azon családjogi rendelkezéseket, amelyek biztosítják a nők jogait, hogy „szabadon és felelősen dönthessenek gyermekeik számáról és a terhességük megszakításáról, és hogy hozzáférhető legyen számukra az információ, az oktatás, és mindazon eszközök, amelyek képessé teszik őket e jogok gyakorlására (16. cikk).

Nyelvi akadály

Tudsz válaszolni ezekre a kérdésekre? Elfogadható lesz a menedékjog-kérelmed?

TÉMÁK

DISZKRIMINÁCIÓ

BIZTONSÁG

OKTATÁS

NEHÉZSÉGI SZINT

2. SZINT

CSOPORTLÉTSZÁM

TETSZŐLEGES

SZÜKSÉGES IDŐ

30 PERC

Témák: diszkrimináció és idegengyűlölet, emberi biztonság, oktatás

Nehézségi szint: 2.

Csoportlétszám: tetszőleges

Szükséges idő: 90 perc

A gyakorlatról röviden:

Ez a szimulációs gyakorlat azokat a nehézségeket mutatja be, amelyekkel egy menekült szembesül, amikor menedékjogot kér. Az alábbi témákat érinti:

- a menekültek által átélt érzelmek és frusztráció
- a nyelvi akadályok leküzdése
- hátrányos megkülönböztetés a kérelem során

Az érintett jogok:

- a menedék kereséséhez és a menedékhez való jog
- az etnikai vagy nemzeti hovatartozás miatti megkülönböztetés tilalmának a joga

Célok:

- a figyelem felhívása a menedékkérőkkel foglalkozó hivatalok gyakorlatában meglévő diszkriminatív gyakorlatra
- a nyelvtanulás és az interkulturális képzés fontosságának hangsúlyozása
- a menedékkérők iránti empátia felébresztése a kérelmük benyújtásakor átélt frusztrációjuk megismerésének segítségével

Szükséges eszközök:

- a *Menedékjog iránti kérelem* szövegének másolata minden résztvevőnek
- toll vagy ceruza minden résztvevőnek

Előkészítés: A termet rendezzük be úgy, hogy az bürokratikus hivatal hangulatát idézze fel, íróasztalokkal, székekkel.

A gyakorlat levezetése

1. Hagyjuk, hogy a résztvevők megérkezzenek, de ne köszönjünk senkinek, ne is vegyünk tudomást a jelenlétükről. Ne mondjunk semmit arról, mi fog történni.
2. Várjunk néhány percet a tervezett kezdés után, aztán osszuk ki a *Menedékjog iránti kérelem* szövegét és a tollakat a résztvevőknek.
3. Közöljük velük: öt percük van, hogy kitöltsék a kérdőívet, de ezen kívül ne mondjunk semmit. Ne vegyük tudomásul a kérdéseket vagy az esetleges tiltakozást. Ha mindenképpen kommunikálnunk kell, beszéljünk egy idegen (vagy kitalált) nyelven, és használjunk gesztusokat. Igyekezzünk a lehető legkevesebbet érintkezni a résztvevőkkel. Tartsuk észben, hogy a menekültek problémáját nem a mi feladatunk megoldani, nekünk csak az a dolgunk, hogy kiosszuk a kérdőíveket, majd újra összeszedjük őket!
4. A későn érkezőket csak röviden üdvözöljük (pl. „Elkésett. Fogja ezt a kérdőívet. Már csak pár perce van, hogy kitöltse.")

Megjegyzés: ennek a gyakorlatnak a forrása Donahue, D., Flowers, N., The Uprooted, Hunter House Publishers, 1995

5. Ha letelt az öt perc, szedjük össze a lapokat minden mosoly vagy személyes érintkezés nélkül.
6. Válasszunk ki egy nevet a kitöltött kérdőívek közül, szóljunk, hogy lépjen előre. Nézzük meg a lapot, és találjunk ki valami ehhez hasonlót: „Ön nem válaszolt a nyolcadik kérdésre!" vagy „Látom, nemmel válaszolt a hatodik kérdésre. A kérelmet visszautasítom." Szólítsuk fel a résztvevőt, hogy menjen el, és ne bocsátkozzunk vitába vele. Folytassuk a következő személlyel.
7. Többször ismételjük meg az eljárást. Nem szükséges minden kérelmet megvizsgálni, csak annyi ideig folytassuk, hogy a résztvevők világosan értsék, mi történik.
8. Végül lépjünk ki a szerepünkből, és beszéljük meg a résztevőkkel, hogy mi történt.

Feldolgozás és értékelés

Kérdezzük meg a többieket, hogyan érezték magukat a gyakorlat során, majd beszéljük meg, mi történt, és mit tanultak ebből?

- Mit éreztek a résztvevők, amikor kitöltötték az érthetetlen kérdőívet?
- Vajon egy menedékjogot kérelmező valós helyzetét írta le a szituáció?
- Mit gondolnak, a hazájukban megfelelően bánnak-e a menedékjogot kérőkkel?
- Mik lehetnek annak a következményei, ha valaki nem kapja meg a menedékjogot?
- Van-e a résztvevőknek hasonló élményük, amikor olyan helyzetbe kerültek, hogy nem értették, amit egy hivatalos személy (rendőr vagy jegyellenőr) mondott nekik? Milyen érzés volt?

Tanácsok a csoportsegítőknek

A gyakorlatot elég egyszerű lebonyolítani, a legfontosabb elvárás az, hogy erősek legyünk a szerepben, komolyak, nyersek és bürokratikusak. Semmi közünk a menekültek problémájához, azért vagyunk itt, hogy a munkánkat végezzük!

A gyakorlat alapja az a tény, sokan nem akarnak menekülteket befogadni az országukba. A bevándorlási hivatalok alkalmazottainak az a feladatuk, hogy kiszűrjék a menekülteket, és csak azokat engedjék be, akik rendelkeznek a személyazonosságukat igazoló papírokkal, és helyesen töltötték ki az űrlapot. A menekültek nagyon gyakran csak kevéssé értik a másik ország nyelvét, és nagy nehézséget okoz számukra a formanyomtatványok kitöltése. Ugyanakkor csüggedt és érzékeny állapotban vannak. Különösen nehéz megérteniük, mi történik, hiszen a kérelmeiket nagyon gyakran elutasítják, és nem értik meg az indokokat.

Javaslatok a folytatáshoz

Ha látni akarjuk, melyek a lehetséges érvek a menekültek befogadására vagy elutasítására, nézzük meg a *Bejöhetek?* című gyakorlatot (137. oldal).

A menekültekkel kapcsolatos nemzetközi tevékenységről az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának honlapja ad tájékoztatást: www.unhcr.ch

Javaslatok a résztvevőknek

A csoport meghívhatja a menedékkérőkkel foglalkozó hivatal egy képviselőjét, hogy beszéljen a munkájában rejlő kihívásokról. Vagy megszervezhetünk egy látogatást az adott hivatalba, hogy a csoport láthassa, hogyan működik a menedékjog kérelmezésének folyamata. A résztvevők

Fontos dátumok

június 26.
az ENSZ oltalom napja

február 21.
az anyanyelv nemzetközi napja

kifaggathatják a menedékkérőket és a hivatal munkatársát a fenti szituációról, illetve az eljárás bármely igazságtalanságáról vagy szabálytalanságáról. Az itt szerzett tapasztalatok aztán felhasználhatók menekültügyi kampányokban, vagy visszacsatolhatók a hivatalnak, illetve az olyan szervezeteknek, mint az UNHCR.

További információk

Még több adat és információ található a menekültekről a *Bejöhetek?* című gyakorlat *További információk* című részében.

Menekült vagy menedékkérő: mik a különbségek és az azonosságok?*

Az emberek gyakran nem tesznek különbséget a menekült és a menedékkérő fogalma között. A menekült kifejezést használják minden esetben. Olyankor is, amikor olyasvalakiről van szó, aki menedéket keres vagy már talált az adott országban. A menedékkérő és a menekült fogalma azonban két, jogilag eltérő státust jelent.

A menedékkérő az a személy, aki menedékjogot kér, de a kérelem elbírálása még folyamatban van. A menekültjogot érintő eljárás során a bevándorlási hivatal megállapítja, hogy a menedékkérő helyzete találkozik-e a menekült fogalmával, és hogy minden kritériumnak megfelel-e vagy sem. Például igazolnia kell, hogy az üldöztetéstől való félelme megalapozott, és hogy hazájában nem követett el semmilyen komoly (köztörvényes) bűncselekményt, háborús vagy az emberiség elleni bűntettet. A menedékkérőket megillető alapvető jogok az igazságos eljáráshoz való jog, és az a jog, hogy a kérelem elbírálásáig az adott országban tartózkodhassanak.

A menekült kifejezést azokra a volt menedékkérőkre használjuk, akiknek a kérelmét elfogadták. A menekültstátushoz számos jog kapcsolódik, például az a jog, amely védelmet nyújt a visszatoloncolás és a kiadatás ellen egy olyan országba, ahol a menekült személyes biztonsága és jóléte veszélyben van; az egyenlő elbíráláshoz való jog; és a menedéket nyújtó kormány által rendelkezésére bocsátott alapvető anyagi segítséghez való jog.

Az utóbbi évtizedekben több millió ember kapott menedékjogot szerte a világon. Jelenleg a világban körülbelül 1,2 millió menedékjog iránti kérelem elbírálása van folyamatban.

SEGÉDLETEK

Menedékkérelem (formanyomtatvány)

1.	Családi és utónév
2.	Дата і місця народження
3.	Viimeisin osoite
4.	Անձնագրի համարը
5.	Επάγγελμα ή κύρια απασχόληση
6.	Başvuran kişiye eşlik eden refakatçi veya yakınlarının isimleri
7.	Meio e local de entrada no país
8.	Ghaliex titlob ghall-azilju?
9.	Свидетельство преследований, на основании которых составлено заявление
10.	Avez-vous déjà présenté une demande d'asyle auparavant? Veuillez donner des détails sur les pays, les dates et les motifs.
11.	Dali imate rodnini ili poznanici vo ovaa zemja? Ako imate, navedete gi iminjata i adresite.
12.	ما هي اللغات التي تتكلمها وما هي مستوى ثقافتك

Oktatás mindenkinek?

Jó a memóriád? Most kipróbálhatod!

Témák: oktatás, globalizáció, állampolgárság

Nehézségi szint: 2.

Csoportlétszám: 6–30

Szükséges idő: 90 perc

A gyakorlatról röviden:

A gyakorlat során a résztvevőknek meg kell találniuk az összeillő kártyapárokat, miközben átgondolják az oktatással kapcsolatosan világszerte létező egyenlőtlenségeket, és azt, hogyan lehetne a gyakorlat célkitűzését megvalósítani.

Az érintett jogok:

- az oktatáshoz való jog
- a személyiség kiteljesítésének joga
- az egyenlőséghez való jog, nemre, társadalmi státusra való tekintet nélkül

Célok:

- hogy az oktatásról, mint emberi jogról gondolkodjunk
- hogy megvizsgáljuk, mennyire hozzáférhető a minőségi oktatás a világ különböző részein
- hogy bátorítsuk a fiatalok felelősségvállalását a mindenki számára elérhető oktatás elérésében

Szükséges eszközök:

- egy csomag játékkártya 3-4 résztvevőnként
- 2 vastagabb A4-es papírlap (vagy kartonpapír) és ragasztó 3-4 résztvevőnként (nem kötelező, de ajánlott)
- ollók
- papír és toll a gyakorlat második részéhez

Előkészítés:

- Ismerkedjünk meg a játékkártyákkal!
- Másoljuk le a kártyákat, és ragasszunk a hátlapjukra kartonlapot, hogy tartósabbak legyenek. Vágjuk ki mind a negyven kártyát. Győződjünk meg arról, hogy jól elkevertük őket, és az összetartozó párok nincsenek egymás mellett.

A gyakorlat levezetése

A gyakorlat két részből áll: az első rész maga a memóriajáték, a második részben pedig a fiatalok beszélgetnek, majd beszámolnak az egyes kérdésekről.

Első rész: memóriajáték (10 perc)

1. Magyarázzuk el, hogy a csomagban húsz pár kártya található. Minden pár egy szöveges és egy képes kártyából áll. A fiatalok feladata, hogy beazonosítsák és összeillesszék az összetartozó párokat. A kártyákon olvasható szövegek vagy az Oktatási Világfórum

céljával, a mindenki számára egyaránt elérhető oktatás célkitűzésével, vagy az oktatást és az emberi jogokat érintő általános kérdésekkel kapcsolatosak.

2. Ismertessük a gyakorlat menetét. A résztvevők alkossanak 3-4 fős kis csoportokat. A kártyákat képpel lefelé terítsék szét a padlón vagy az asztalon. Sorban, egymás után két-két kártyát felfordítanak. Ha az egyik (vagy mind a kettő) kártya szöveges, akkor a soron levő résztvevő felolvassa a szöveget a többieknek. Ha a két felfordított kártya összetartozik, akkor a résztvevő megtartja őket, és újra ő következik. Ha a kártyák nem tartoznak össze, akkor vissza kell őket fordítani hátukkal felfelé, vigyázva, hogy az eredeti helyükön maradjanak. Ekkor a következő résztvevő folytatja a gyakorlatot azzal, hogy újra megnéz két kártyát. A gyakorlat a memóriát teszteli, mert ahhoz, hogy a párokat megtalálják, a résztvevőknek meg kell jegyezniük, hol vannak az egyes kártyák.
3. Az nyer, aki a gyakorlat végén a legtöbb pár kártyát tartja magánál.

Második rész: beszélgetés és beszámoló az egyes kérdésekről (60 perc).

1. Egy nagy papírlapon foglaljuk össze a témaköröket. Kérjük meg a résztvevőket, hogy olvassák fel újra a kártyák címeit (nem az egész szöveget), és közben írjuk fel ezeket a papírra.
2. Kérjük meg a csoportot, hogy válassza ki azt a 4–6 témát, amelyek a leginkább érdeklik őket.
3. Alakítsunk 4-5 fős kiscsoportokat. Kérjük meg az egyes csoportokat, hogy válasszák ki azt a két témát, amelyikről a legszívesebben beszélgetnének. (Próbáljuk meg úgy megoldani, hogy két különböző csoport is ugyanazt a témát dolgozza fel, mert így több ötlettel dolgozhatunk. Ez azt jelenti, hogy a kisebb csoportoknak meg kell egyezniük egymás között arról, ki melyik kérdést vitatja meg.)
4. Ha megvan, ki melyik kérdést beszéli meg, adjunk a csoportoknak 20 percet a két kérdés megvitatására. A beszélgetés menete attól függ, hogy milyen kártyát kapnak. Ha a kártyán kérdés áll, akkor a fiataloknak meg kell próbálniuk válaszolni rá. Ha a kártyán állítás szerepel, akkor a feladat valamilyen kritikai vélemény megfogalmazása.
5. A húsz perc letelte után hívjuk vissza a résztvevőket a nagycsoportba, hogy beszámoljanak a munkájukról. Haladjunk kérdésről kérdésre. Adjunk minden csoportnak 5 percet arra, hogy elmondják a gondolataikat, és újabb maximum 5 percet a többiektől érkező kérdésekre.
6. Miután minden kérdésről minden csoport megtartotta a beszámolóját, kezdjük el a gyakorlat feldolgozását.

Feldolgozás és értékelés

Ekkorra már elég mélyen megvitattuk a témaköröket, így most következhet magának a gyakorlatnak és tanulságainak értékelése.

- Tetszett a gyakorlat a résztvevőknek?
- Jó módszer volt-e ez arra, hogy elkezdjünk az oktatásról beszélgetni?
- Hogyan zajlott a beszélgetés a kisebb csoportokban? Mindenki részt tudott-e venni abban?
- Lehet, hogy túl sok a kihívás? Oktatást mindenkinek? Lehetséges ez?
- Mit tehetek én, mi, a csoportunk, a közösségünk annak érdekében, hogy hazánkban valóban hozzáférhető legyen az oktatás mindenki számára? És azért, hogy a fejlődő országokban is így legyen?

Tanácsok a csoportsegítőknek

A gyakorlat elején azért használjuk a memóriajátékot, hogy szórakoztatva adjuk át a későbbi beszélgetéshez szükséges alapvető információkat.

Ez a gyakorlat elég egyszerűen levezethető. A lényeg, hogy még a gyakorlat előtt megismerkedjünk a kártyák tartalmával, és tudjuk, mely kártyák tartoznak össze. Így a gyakorlat során szükség esetén segíthetünk, és megerősíthetjük a helyes megoldásokat. A szabályok elmagyarázása közben a gyakorlat illusztrálásaként esetleg bemutathatunk egy tényleges párt.

Néhány kártyán betűszók is szerepelnek (pl. OVF, Oktatási Világfórum). A szabályok ismertetésekor győződjünk meg róla, hogy mindenki ismeri ezek jelentését, vagy ha nem, magyarázzuk el őket (lásd a *További információk* című részben).

A kártyák egyharmada az oktatásnak azokkal a céljaival kapcsolatos, amelyeket a szenegáli Dakarban, 2000 áprilisában megrendezett Oktatási Világfórumon fogalmaztak meg. A többi kártyán emberi jogi és oktatási kérdések szerepelnek, vagy olyanok, amelyek a magas színvonalú oktatás elérésének kérdésével kapcsolatosak.

Változatok

Ha nincs elég idő a második rész levezetésére, akkor próbálkozzunk meg helyette a *Csak egy perc* című gyakorlatban alkalmazott technikával (153. oldal). Kérjük meg a résztvevőket, hogy válasszanak ki egy témát azok közül, amelyek a náluk lévő kártyákon vannak, és beszéljenek róla egy percen keresztül, anélkül hogy haboznának vagy megismételnék önmagukat. Akkor is érdemes ezt a módszert választani, ha úgy érezzük, hogy a csoport tagjainak fejleszteniük kellene szóbeli előadói készségüket.

Javaslatok a folytatáshoz

A memóriajáték során felmerülő kérdések feldolgozására sok más gyakorlat is alkalmat ad. Ha például annak kérdését szeretnénk közelebbről megvizsgálni, hogy mennyit költ az állam az oktatásra és más szociális szükségletekre, és mennyit a hadi kiadásokra, akkor vegyük elő a *Költségvetés* című gyakorlatot (222. oldal). A gyerekmunkával és az oktatásból való kimaradással kapcsolatos kérdéseket például *Ashique történetén* keresztül nézhetjük meg közelebbről (116. oldal).

Ötletek a cselekvésre

A memóriakártyákon sok olyan probléma szerepel, amelyik gátolja a mindenki számára elérhető oktatás megvalósulását. A csoport ezek bármelyikét kiválaszthatja, kutathatja, megoldásokat találhat ki rá, és végül megpróbálhatja megvalósítani őket. További gyakorlati ötletekért olvassuk el újra a harmadik fejezetet.

Például írhatunk levelet a parlamenti képviselőknek, amelyben megkérdezzük őket, hogy mit tesz az ország az Oktatási Világfórumon megfogalmazott célok eléréséért.

Fontos dátumok

január 8.
az írástudás világnapja

További információk

Az oktatáshoz való jog egyike az elismert gazdasági és szociális jogoknak. Ám annak ellenére, hogy a kormányok általában elismerik ezt a jogot, és elkötelezik magukat a mellett, hogy mindenki számára ingyenes alapfokú oktatást nyújtsanak, a valóságban az ingyenes oktatásból nem mindenki, csak az emberek egy kisebb hányada részesül. Ennek a helyzetnek az orvoslására gyűlt össze a nemzetközi közösség 2000 áprilisában Szenegálban, az Oktatási Világfórum keretében. A konferencia célja a 90-es években tett előrehaladás áttekintése és az mindenki számára hozzáférhető oktatás melletti elkötelezettség újraélesztése volt. 164 ország közel 1100 képviselője fogadta el azt a dakari cselekvési kerettervet , amelyben az aláírók elkötelezik magukat, hogy 2015-re az ingyenes minőségi alapoktatást mindenki számára biztosítják. Az UNESCO-t bízták meg a különböző nemzetközi szereplők tevékenységének összehangolásával.

A konferencián nyugtázták azt a tényt, hogy különböző országok más-más nehézségekkel küzdenek. Például van, ahol az anyagi forrás, míg másutt a politikai akarat hiányzik. A találkozó egyik eredménye annak elismerése volt, hogy a mindenki számára hozzáférhető oktatás célkitűzéseinek eléréséhez és fenntartásához széles körű együttműködéseket kell kiépíteni az egyes országok határain belül, amelyeket a különböző regionális és nemzetközi intézményeknek is támogatniuk kell.

A találkozó során előtérbe került az oktatásnak az az alapvető szerepe, amelyet a 21. században a fenntartható fejlődés, a béke, a hatékony társadalmi részvétel és a stabil gazdaságok megvalósulásában játszik. Az Oktatási Világfórum tevékenységének további dicséretes eredménye, hogy a jól körvonalazott célok mellé határidőket és olyan konkrét lépéseket is rendelt, amelyeket minden szinten meg kell tenni ahhoz, hogy a mindenki számára hozzáférhető oktatás valósággá váljon. Arra a kérdésre, hogy ezeket a célokat és a hozzájuk vezető lépéseket valóban meg tudjuk-e valósítani, csak akkor tudunk majd válaszolni, ha a társadalom minden rétegében mindenki tudatosan küzd majd azért, hogy az oktatás mindenkié legyen.

Forrás: UNESCO – Oktatás mindenkinek: Az Oktatási Világfórum Jelentése, 2000

A pénz és az oktatás
Az anyagi erőforrás hiánya jelenti a legfőbb akadályát annak, hogy az oktatás mindenki számára elérhető legyen. Pénz nélkül a kormányok nem tudják teljesíteni a mindenki számára hozzáférhető oktatással kapcsolatos kötelezettségeiket. És a minőség sem mindegy. A rosszul fizetett tanárok és az oktatási segédletek hiánya veszélyt jelent az oktatás színvonalára. Források nélkül nem lehet az oktatást tartalommal megtölteni. Ha pénz nincs, oktatás sincs. Egyetértesz?

A globalizáció és az oktatás
Mindenki, aki úgy gondolja, hogy a globalizáció az új technológia bevezetésén keresztül csupa jót hoz az oktatásnak, téved. A kereskedelem gyors liberalizációja és az ezzel gyakran együtt járó strukturális változások szükségessége – a globalizáció velejárói – számos országban, de leginkább a szegény országokban veszélyeztetik a nemzeti kormányok bevételeit. Ilyen körülmények között az oktatás támogatása gyakran nehezen teljesíthető.

Az étel és az oktatás
A fejlődő országokban sokan vallják azt, hogy az ételnek és az oktatásnak kéz a kézben kell járnia: az éhes diák nem tud megfelelően odafigyelni. Az ételt gyakran arra használják, hogy a szülőket a gyermek iskoláztatására ösztönözzék. Ha a gyermek nem ehetne az iskolában, akkor inkább dolgozni küldenék.

Az oktatás és az internet
Az információs technológia számos országban az oktatás szerves részévé vált. Elengedhetetlennek tűnik a kutatási és házi feladatoknál egyaránt. Sokan egyetértenek abban, hogy az internet a tanulás új útjait nyitotta meg, de ugyanakkor le is zárt néhányat. A fejlett és a fejlődő országok közötti különbségek nőnek. Sok országban nemhogy számítógép, de még elektromos áram sincs.

Az oktatás és az alkohol
Számos középiskolában és egyetemen jelent problémát a diákok túlzott alkoholfogyasztása. Az alkoholfogyasztás akadályozza a tanulást, és erőszakhoz vezethet. A legtöbb iskola házirendjében szerepel, hogy nem lehet az iskola területére alkoholt bevinni, de ezt a diákok nem tartják be. Ön szerint hogyan orvosolható ez a probléma?

Közép- és felsőfokú (egyetemi) oktatás
Az emberi jogok értelmében az államoknak csak az ingyenes alapfokú oktatást kell biztosítaniuk. Ez a kötelezettségük nem terjed ki a középiskolai és egyetemi oktatásra. Ön szerint az államnak a felsőfokú oktatást is ingyen biztosítania kellene? Ha igen, vajon mennyire reális elképzelés ez?

A tanárok és az oktatás
Néha problémát jelent a tanárok és előadók szakmai felkészültsége. Nem mindig rendelkeznek a kellő tapasztalatokkal és a megfelelő képzettséggel ahhoz, hogy igazán jó oktatók lehessenek. Ezért az oktatásban dolgozókkal szemben olyan alapvető követelményeket támasztanak, mint a tanári diploma a középiskolai tanárok, illetve a PhD fokozat az egyetemi tanárok esetében. Ön szerint helyénvalóak ezek a követelmények, vagy csak tovább súlyosbítják a tanárhiányt?

Az oktatás és a környezet
A legtöbb európai országban élő ember életmódja hosszú távon nem fenntartható. Ha azt várjuk, hogy az emberek átgondolt döntéseket hozzanak életmódjuk megváltoztatásáról, akkor érteniük kell az ökológiai, gazdasági, politikai és történelmi folyamatokat. Interkulturális képességeket és a felelősségtudat, a törődés értékeit kell elsajátítaniuk. Hogyan építenéd be a tananyagba a fenntarthatóság oktatását?

Ingyenes oktatás
A kormányoknak kötelességük az ingyenes alapfokú oktatás biztosítása. A valóságban azonban számos országban a gyerek csak akkor mehet iskolába, ha a szülők ki tudják fizetni a tandíjat vagy a tankönyvek árát.

A fegyelem és az oktatás
Az egyetemek és iskolák a különböző országokban különböző módszereket alkalmaznak a fegyelem fenntartására. Ezek között megtalálhatjuk a testi fenyítést, a felfüggesztést, a többletmunkát, a kizárást vagy a diákönkormányzatban való részvételt. Ön szerint egy oktatási intézményben mi a legjobb módja a fegyelem betartatásának?

A nők és az oktatás
A fejlődő országokban a fiúk 86%-os iskoláztatási arányához képest a lányoké csak 78%. Az iskolába nem járó gyermekek 60%-a lány. Az Oktatási Világfórum során megfogalmazott egyik cél, hogy 2005-re az oktatás területén eltűnjön a nemek részvétele közötti aránytalanság, és hogy 2015-re megvalósuljon a nemek közötti egyenlőség.

A béke és az oktatás
„A béke otthon kezdődik."
Az oktatási intézményeket gyakran a diákok második otthonának tekintjük. A béke oktatásának ezért a hivatalos tananyag részét kellene képeznie, és a nemformális oktatásban is helyet kellene kapnia. Hogyan építenéd be a békére való nevelést a hivatalos tananyagba?

Az oktatás és az egyenlőség
Az óvodalátogatási arány a svédországi, a maláj, a belga vagy a bermudai közel 100%-tól a háború sújtotta vagy gazdasági nehézségekkel küzdő országokban tapasztalható 2%-ig terjedhet. Az Oktatási Világfórum egyik célkitűzése az, hogy minden fiatalnak és felnőttnek egyaránt hozzáférhetővé tegye a szükségleteiknek megfelelő tanulási és életvezetési programokban való részvételt.

A sport és az oktatás
A) Nem kell, hogy a testnevelés az iskolai képzés teljes időszakában kötelező legyen. Ha nincs elég idő más tantárgyakra, akkor el lehet hagyni.
B) A testnevelésnek mindig, az egész iskolai oktatás alatt részt kell kapnia a nevelésben. Rengeteg olyan dologra megtanít, amire más tantárgyak nem, mint például az együttműködés, a test és a lélek harmonikus fejlődése.
Melyik állítással értesz egyet?

Az oktatás és a honvédelem
Bár első látásra az oktatás és a honvédelem két nagyon is különböző területnek látszik, a valóságban szorosan kapcsolódnak egymáshoz. Számos, katonailag igen jól felszerelt országban a költségvetés jelentős részét a hadseregre költik, és így nem marad elég pénz az oktatásra.

A társadalmi kirekesztés és az oktatás
Nem lehetséges mindenkit bevonni az állami oktatási rendszerbe. Az utcán élő, a nagyon szegény vagy a dolgozó gyermekek általában nem részesei az állami oktatásnak. Romániában a „Vissza az iskolába alapítványi program" azoknak a gyermekeknek az oktatását – és ezzel későbbi jobb munkavállalási esélyeit – biztosítja, akiket valamiért az állami rendszerből való kirekesztettség sújt.

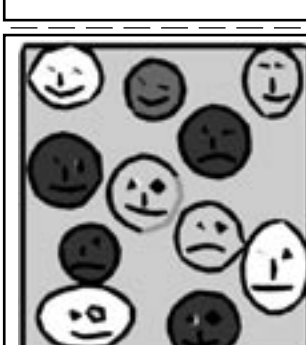

Az oktatás és a kisebbségek
A kisebbségekhez tartozó diákok iskolai/egyetemi részvételének biztosítása a multikulturális társadalmak gyakori problémája. Az egyéneket sújtó diszkrimináción túl a vallási és nyelvi különbségek is nagy kihívást jelentenek a rendszer számára. Te hogyan változtatnád meg az iskolarendszert és a tananyagot úgy, hogy az jobban megfeleljen a kisebbségek igényeinek?

Élethosszig tartó tanulás
A legalapvetőbb oktatást is nélkülöző országokban komoly probléma a felnőttek írástudatlansága. Az Oktatási Világfórum egyik célja, hogy 2015-re 50%-kal javítsa a felnőttek írástudásának arányát.
Számos európai ország elkötelezte magát az élethosszig tartó tanulás mellett, ám a felnőtteknek nem biztosítanak megfelelő továbbképzési lehetőségeket. Mit gondolsz, a kormányoknak a képzés mely területeit kellene előnyben részesíteniük?

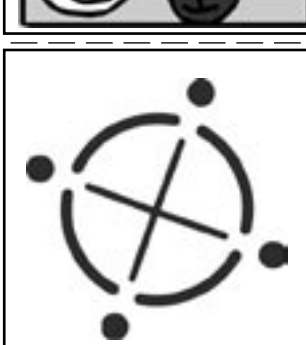

Emberi jogi képzés
Az iskolarendszerben, az azon kívüli képzési-nevelési programokban, és a más, spontán tanulási helyzetekben megvalósuló emberi jogi képzést sokan a kormányok feladatának tartják. Ha ez így van, és ez valóban a kormányok kötelessége, akkor miért kell, hogy az emberi jogi nevelésért a civil szervezetek is felelősséget vállaljanak?

Az AIDS/HIV és az oktatás/képzés
„Az első csata, amit az AIDS elleni harcban meg kell nyerni, az a betegséget körülvevő csend és megbélyegzés falának lerombolása." (Kofi Annan). Muszáj megtörni a csendet, ha véget akarunk vetni a diszkriminációnak, és meg akarjuk akadályozni a betegség további terjedését. Az AIDS/HIV-fertőzésekkel kapcsolatos válságnak a nemzeti oktatási programok középpontjában kellene állnia. Az oktatási intézmények mit tehetnek az AIDS/HIV elleni küzdelemben?

Sport, mindenkinek

„Rossz az a játék, ahol senki sem nyer.” – Olasz közmondás

Témák: sport, diszkrimináció és idegengyűlölet, egészség

Nehézségi szint 2.

Csoportlétszám: legalább 8 fő

Szükséges idő: 120 perc

A gyakorlatról röviden:

Ez egy igazán energikus gyakorlat, amelynek során a résztvevők képzeletüket és kreativitásukat használva, új játékokat terveznek. A játékok a következő témákat érintik:

- játékszabályok, indoklásuk és betartatásuk
- az emberi jogok mint az élet szabályai
- diszkrimináció a sportban

Az érintett jogok: az egészséghez való jog
a méltósághoz és egyenlő elbánáshoz való jog

Célok:

- a figyelem felhívása a sporttevékenységek során megvalósuló társadalmi és politikai kirekesztettség létezésére
- a csoportmunka, együttműködési készség és kreativitás fejlesztése
- a résztvevők ösztönzése arra, hogy az emberi jogokat az életben megvalósuló *fair play*ként fogják fel

Szükséges eszközök:

Minden, négy személyből álló csoport részére szükség lesz a következőkre:

- 4 nagy vödör vagy papírkosár
- 1 gombolyag vastag madzag
- 2 futball-labda méretű labda
- 2 újság
- egy darab kréta
- olló

A gyakorlat levezetése

1. Meséljünk a résztvevőknek a Sport mindenkinek mozgalomról. Mondjuk el, hogy az ezredfordulóra való tekintettel a Nemzeti Sporttanács elhatározta, hogy versenyt rendez: a verseny célja egy olyan új játék kifejlesztése, amelyet mindenki játszhat.
2. Kérjük meg a résztvevőket, hogy szerveződjenek négy főből álló csoportokba.
3. Magyarázzuk el, hogy minden csoport kap húsz percet arra, hogy a rendelkezésre álló eszközök felhasználásával kifejlesszen egy új játékot. Az új játék céljait és játékszabályait minden csoport maga dönti el.
4. A csoportokkal játszassuk el egymás játékait.

Feldolgozás és értékelés

Az értékelést kezdjük egy rövid áttekintéssel: a különböző csoportokhoz tartozó résztvevők tevékenységei hogyan hatottak egymásra? Élvezték-e a gyakorlatot?

Ezt követően vitassuk meg magukat a játékokat, a játékszabályokat, végül beszélgessünk a sportról és a játékról a valódi életben.

- Nehéz volt-e új játékot kitalálni?
- Hogyan dolgozott a csoport? Demokratikusan működött-e, vagy pedig egy személy hozta meg a döntéseket?
- Megosztották-e a résztvevők a feladatokat? Például volt-e egy ötletfelelős, egyvalaki, aki az ötleteket átültette a gyakorlatba, valaki más, aki összeállította a játékot, stb.?
- Melyik játék tetszett a legjobban a résztvevőknek? Mitől lesz egy játék jó játék?
- Melyik csoport látta szükségesnek a játékszabályok megváltoztatását, miután a játékukat végigjátszatták egy másik csoporttal? Miért volt ez szükséges, és hogyan változtatták meg a játékszabályokat? (Az egész csoport együttesen végezte, vagy csupán egypáran a csoportból, netán csak egy ember?)
- Mennyire fontos az, hogy legyen egy világos célkitűzés és tisztességes játékszabályok azért, hogy mindenki úgy érezze, részt vehet a játékban?
- Érezte-e valaki, hogy ő teljes mértékben részt vesz a játékban? Érezte-e valaki, hogy valamiért előnyt élvez, illetve hátrányba kerül?
- A valódi világban hogyan rekesztenek ki bizonyos csoportokat a sportból? A sportból való kirekesztés mely fajtái sértik az emberi jogokat?
- Az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozatá*nak cikkei az élet szabályairól szólnak egy pluralisztikus világban. Jó szabályok ezek? Példának okáért ezek a szabályok egyetemlegesen elfogadottak minden játékos számára (a világon minden játékos számára)? Elég szabály létezik-e, vagy pedig már túl sok is? Tisztességesek-e ezek a szabályok? Vajon minden játékos (minden ország) e szabályok szerint játszik?

Tanácsok a csoportsegítőknek

Törekedjünk arra, hogy vegyes csoportok alakuljanak ki a résztvevőkből (például magas és alacsony személyek, szemüvegesek és szemüveg nélküliek, kevert csoportok nem, életkor, atletikus képességek stb. szerint).

Ha a csoport szükségét érzi, a gyakorlat elején szervezzünk ötletrohamot a játékokról általában. Például fontos, hogy a játékoknak világos célkitűzéseik, szabályaik legyenek.

A kifejlesztendő játékokra vonatkozóan felállíthatunk bizonyos korlátokat, például a játék csak egy bizonyos helyszínen játszható, vagy legfeljebb húsz percig tarthat. Amennyiben a résztvevők hibákat fedeznek fel a játékukban, mialatt azt játsszák, engedjük meg, hogy a csoport megváltoztassa a játékszabályokat.

A gyakorlat feldolgozását az emberi jogokkal többféleképpen is össze lehet kapcsolni. Vehetjük például a szabályok és az emberi jogok hasonlóságait, különbözőségeit. A jó szabályok, akárcsak az emberi jogok, a játék tisztességes lefolytatását hivatottak biztosítani azáltal, hogy néhány játékos mások feletti hatalmát korlátozzák. A szabályok minden játékosra vonatkoznak, az emberi jogoknál ez az egyetemességükben jelentkezik. Sok szabály a jogokat bizonyos kötelezettségekkel kapcsolja össze. Például egy labdarúgónak joga van belerúgni a labdába, ám nincs joga belerúgni az ellenfél játékosába. A szabályok megszegéséért büntetés jár.

A játékszabályok megváltoztatásáról intézkedő döntéshozatali folyamatot össze lehet hasonlítani azzal, hogy a jogszabályok hogyan változnak a való világban. Rendeletekkel, esetleg civil szervezetekkel és másokkal való egyeztetés alapján történik-e, törvényhozó testület végzi-e, vagy pedig az emberek döntenek népszavazással?

A gyakorlat feldolgozásakor előfordulhat, hogy a résztvevők úgy vélik: a sportban a kirekesztés és a diszkrimináció nem olyan nagy horderejű dolog, mivel az emberek azt a sportágat választják, amelyikben jók. Például a magas emberek általában kosárlabdáznak, a kevésbé energikusak, kevésbé mozgékonyak biliárdoznak vagy sakkoznak. A kérdés azonban nem ilyen egyszerű. Kirekesztésnek minősülhet ugyanis, ha csak azokra a fiatalokra figyelünk, akik kifejezetten tehetségesek, ha csak ők kapnak lehetőséget a versenyzésre, ellentétben azokkal, akik csak a maguk kedvéért és a mozgás örömeért sportolnak. Néhány sportágban az anyagi helyzet alapján való kirekesztés nyilvánul meg, mivel drága felszerelésre, felkészítésre van szükség az edzésekhez és a sikerhez.

Mesélhetünk a résztvevőknek az Utcai sportok projektről. Ez a projekt balkáni fiatalok kezdeményezése, célja a tolerancia és az emberi jogok érvényesítésének előmozdítása (lásd a *Háttér-információk* részben a *Sport* fejezetet; 428. oldal).

Változatok

Ha a gyakorlat elsődleges céljának a csoportmunka fejlesztését tekintjük, megkérhetjük az egyik csoportot, hogy egy együttműködésen alapuló új játékot találjon ki, a másik csoport pedig egy, a versenyszellemen alapuló játékot. A gyakorlat értékelésénél össze lehet hasonlítani, hogy mennyire élvezhető ez a két játék.

Javaslatok a folytatáshoz

Ha a csoportot érdeklik az egyenlőség egyéb kérdései is, elvégezhetjük velük az *Úton Egyenlőségföldjére* című gyakorlatot, amely a nemek közötti egyenlőség kérdéseiről szól.

Javaslatok a résztvevőknek

Szervezzünk egy sportnapot, amely az együttműködésen alapul. Hívjunk meg más közösségekből is fiatalokat, hogy együtt játsszák a kitalált új játékokat. A csoportnak kell eldöntenie, hogy hogyan lehet bevonni a játékokba a lehető legtöbb fiatalt.

További információk

A Sport mindenkinek mozgalom azt az olimpiai eszmét mozdítja elő, miszerint a sport emberi jog minden egyén számára, fajra, társadalmi helyzetre és nemre való tekintet nélkül. A mozgalom ösztönzi azokat a sporttevékenységeket, amelyeket bármilyen korú, bármilyen nemű és különböző társadalmi és gazdasági körülmények között élő személyek egyaránt végezhetnek. Honlap: www.olympic.org/ioc/e/org/sportall

Szakszervezeti találkozó

Tisztességes munkáért tisztességes bért!

Témák: szociális jogok, demokrácia, állampolgárság

Nehézségi szint: 4.

Csoportlétszám: 10–15 fő

Szükséges idő: 120 perc

A gyakorlatról röviden:

Egy olyan szimulációs gyakorlatról van szó, amelyben munkaadók, munkavállalók és szakszervezeti képviselők tárgyalnak a bérekről és a munkavégzés egyéb feltételeiről. A gyakorlat során érintett fő témák:

- a szakszervezetek szerepe
- kollektív szerződés
- a munkavállalók jogai

Az érintett jogok:

- a kollektív szerződéshez és annak kidolgozásához való jog
- gyülekezés és egyesülés szabadsága, különös tekintettel szakszervezet alapítására, ill. az ahhoz való csatlakozásra vonatkozó jog
- a jogtalan elbocsátások tilalma

Célok:

- a szakszervezetek szerepének megismerése és megértése
- a konszenzuson alapuló megállapodásra való képesség fejlesztése
- részvétel, felelősség és szolidaritás erősítése

Szükséges eszközök:

- az 1. számú segédanyag másolata *(A szituáció)*, résztvevőnként egy példányban
- a 2. számú segédanyag másolata *(A munkavállaláshoz kapcsolódó fontosabb kifejezések)*, résztvevőnként egy példányban
- címkék a megjelöléshez (nem kötelező)
- papír, filctollak és tollak (nem kötelező)
- két terem (nem kötelező, de jó, ha megoldható)

Előkészítés:

- Olvassuk át a gyakorlatot és a segédleteket. Készüljünk fel alaposan, hogy a gyakorlat során bármilyen nehézséget meg tudjunk oldani.
- Rendezzük be a termet. Állítsunk körbe hat széket, amelyeken a felek képviselői, illetve az ülést levezető elnök foglalnak helyet. A többi résztvevő üljön a körön kívül.

Megjegyzés: Az itt bemutatott gyakorlat az Egyesült Királyság-beli GMO Szakszervezetnek, az Európai Szakszervezetek Szakmai Kollégiumának és a Munkavállalók Európai Képzési Egyesülete a Modern Technológia Hatásainak Tanulmányozásáért szervezetnek a közreműködésével született.

A gyakorlat levezetése

1. Ismertessük a gyakorlat menetét. Mondjuk el, hogy egy olyan szimulációs gyakorlatról van szó, amelyben az egyik részről munkaadók, a másik részről pedig munkavállalók és szakszervezeti képviselők tárgyalnak. Az a cél, hogy a kollektív szerződés kidolgozása során megállapodás szülessen a munkavállalók fizetéséről és a munkavégzés egyéb feltételeiről.

2. Bemelegítésként kérjük meg a résztvevőket, hogy találják ki a vállalat nevét és tevékenységi körét. Lehet létező, de akár képzeletbeli vállalat is, valóságos vagy kitalált tevékenységi körrel. Kérjük meg őket, hogy nevezzék el a szakszervezetet is.
3. Alkossunk két csoportot, ahol a kisebbikben feleannyi résztvevő legyen, mint a másik csoportban. A kisebbik csoport tagjai a munkaadók szerepét töltik be, míg a nagyobbikhoz a munkavállalók és a szakszervezeti képviselők tartoznak majd.
4. Osszuk ki az 1. számú és a 2. számú segédanyag másolatát. Kérjük meg a résztvevőket, hogy 10 perc alatt nézzék át az anyagokat, majd győződjünk meg róla, hogy mindenki megértette a bennük foglaltakat.
5. Vázoljuk fel a gyakorlat fő lépéseit. Eszerint a munkaadók kezdeményezték a találkozót, és egyikük elnököl az ülésen. Először ők terjesztik elő a javaslatukat, majd ezután a munkavállalók és szakszervezeti képviselők a sajátjukat. Ezt követően kezdődik a megbeszélés, amelynek célja, hogy a felek között valamilyen megállapodás szülessen.
6. Kérjük meg a résztvevőket arra, hogy döntsenek a megbeszélés menetéről. Gondolják át, hogy szeretnék-e időben korlátozni a hozzászólásokat (esetleg max. 2 percben). Ezen kívül döntsenek a következőkről is: a) a megbeszélés hossza, b) szünetek, amelyek során a képviselők konzultálhatnak az őket delegáló szervezettel, c) hozzászólhatnak-e mások is a képviselőkön kívül.
7. Kérjük meg a résztvevőket, hogy készüljenek fel a gyakorlatra a két előzőleg megalkotott csoportban (30 perc). A munkaadók válasszanak két képviselőt és egy üléselnököt, a szakszervezeti tagok és a munkavállalók pedig összesen négy képviselőt. Ezután mindkét csoport:
   - dolgozzon ki egy új javaslatot, amelyet a találkozón előterjesztenek,
   - döntsön arról, hogy milyen jogosítványokkal látja el a képviselőit,
   - határozza meg, hogy végső megállapodásként mi a számára még elfogadható minimum.
8. Amikor elkészültek, kérjük meg a képviselőket arra, hogy foglaljanak helyet a körben felállított székeken, a résztvevők pedig mögöttük üljenek le. Kérjük meg az elnököt, hogy nyissa meg az ülést.
9. A megbeszélés után tartsunk rövid szünetet, hogy a résztvevők kiléphessenek a szerepükből. Ezután folytassuk az értékeléssel.

Feldolgozás és értékelés

Kérdezzük meg a résztvevőket, hogy tetszett-e nekik a gyakorlat, hogyan élték meg, és hogy mit tanultak belőle.

- Hogyan folyt a csoportmunka az elején? Könnyen vagy nehezen ment-e a javaslat kidolgozása?
- Kinek az érdekeit tartották szem előtt a csoportok a javaslatok kidolgozásánál? Saját érdekeiket vagy a vállalat érdekeit?
- Volt-e tárgyalási stratégiája valamelyik csoportnak?
- Hogyan zajlott a megbeszélés? Mindenki szóhoz jutott, aki szeretett volna?
- Sikerült-e olyan megállapodásra jutni, amely mindkét fél számára elfogadható?
- A szakszervezetbe való belépés minden polgár elfogadott joga. Mennyire fontos ez a jog, és mi lenne, ha nem létezne?
- Mennyire ismerik az emberek a szakszervezetek működését és céljait?
- Milyen erősek a szakszervezetek a résztvevők hazájában? Léteznek-e a munkaadóknak érdek-képviseleti szervei?

Fontos dátumok

Május 1.
A munka ünnepe

- Vannak-e a csoportban olyan résztvevők? akik tagjai valamely szakszervezetnek? Miért? Milyen előnyökkel, illetve hátrányokkal jár a tagság?

Tanácsok a csoportsegítőknek

Tájékozódjunk előre a szakszervezetek országonkénti helyzetéről és megítéléséről. Például lehet, hogy a volt szocialista országokban ellenérzésekkel fogadják a gyakorlatot, hiszen ott a szakszervezeteket a szocializmus „iskolájának" tekintették néhány évtizeddel ezelőtt. Ilyen esetekben segíthet, ha a gyakorlat előtt összegyűjtjük és megvitatjuk mindazokat a véleményeket és érzéseket, amelyekkel a résztvevők viseltetnek a szakszervezetek iránt. Akár meg is kérhetjük őket arra, hogy tájékozódjanak a környezetükben működő szakszervezetekről, és gyűjtsenek anyagot a munkavállalással kapcsolatban is. Végül elmagyarázhatjuk nekik: a szakszervezetek lényege pontosan az, hogy védjék a munkavállalóknak azon jogait, amelyeket az említett politikai rendszer nem vett figyelembe.

Lehet, hogy némelyik csoportnak részletesen el kell magyarázni a kollektív szerződés kidolgozásának folyamatát, illetve magának a szerződésnek a lényegét.

Az alábbi kérdésekkel sokat segíthetünk a javaslat kidolgozásában:

- Hajlandók lennének-e a munkavállalók lemondani a fizetésemelésről azért, hogy senkit se kelljen elbocsátani?
- Adott esetben milyen munkakörből kellene elbocsátani embereket?
- Reális-e a javaslat? Elbírja-e a vállalat az azzal járó pénzügyi terheket?

Hagyjuk, hogy a tárgyalások a maguk útján haladjanak. Amennyiben a munkavállalók és a szakszervezetek úgy döntenek, hogy sztrájkolni fognak, akkor adjunk nekik papírt és tollat, hogy plakátokat készíthessenek. Ha viszont a munkaadók döntenek úgy, hogy elbocsátanak néhány alkalmazottat, akkor gondoskodjunk egy másik teremről, ahová az elbocsátottak mehetnek.

A legtöbb európai országban törvény szabályozza a kollektív szerződés létrehozásának feltételeit és kereteit. A résztvevők felkészültségét azzal is segíthetjük, ha lefénymásolunk néhány fontosabb pontot az említett törvényekből.

Változatok

Hasonló módon gyakorolhatjuk jogaink megvitatását egy olyan helyzetben is, ahol az iskola és egy problémás diák közötti konfliktus feloldása a cél. A találkozón megjelenő egyik fél a tanuló és a szülei, a másik pedig az osztályfőnök, a tanári kar és a szülői munkaközösség.

Javaslatok a folytatáshoz

Kérjünk meg egy szakszervezeti tagot, hogy mutassa be a szervezetét. Elérhetőségüket megtalálhatjuk a telefonkönyvben. Mivel ők is szívesen találkoznak fiatalokkal, a beszélgetés valószínűleg könnyen létre fog jönni. Amennyiben a csoport szívesen vitat meg különféle kérdéseket, érdemes kipróbálni a *Hová állsz?* című gyakorlatot is, amelyben emberi jogi kérdésekkel kapcsolatban kell megvédeniük az álláspontjukat.

Javaslatok a résztvevőknek

Egy szakszervezet segítségével dolgozzunk ki olyan projektet, amelynek célja, hogy a szakszervezeteket népszerűsítse a fiatalok körében.

További információk

A fiatalokról és a szakszervezeti tagságról szóló további információk a *Háttér-információk a szociális jogokról* című fejezetben olvashatók (438. oldal).

SEGÉDLETEK

A szituáció

A helyszín egy vállalati találkozó, amelyen munkaadók, munkavállalók és a szakszervezet próbálnak egyezségre jutni a fizetéseket illetően.

A vállalat az év 365 napján napi 24 órán keresztül üzemel. A szakmunkásoktól a vezetőkig összesen 1000 főt foglalkoztat; a munkavállalók kivétel nélkül mind tagjai a szakszervezetnek.

A vállalat jelenleg pénzügyi és gazdasági nehézségekkel küzd. Jóllehet nyeresége még mindig magas, a tavalyihoz képest azonban jelentősen csökkent az egész ágazatot sújtó válság következtében. Ez azt is jelenti, hogy az elmúlt három év során a bérek reálértéke 3%-kal, az alkalmazottak száma pedig 10%-kal csökkent.

Az alkalmazottak olyan mértékű fizetésemelést követelnek, amelyre az ipar más ágazataiban dolgozók számíthatnak. A vezetőség rögtön jelezte, hogy bármiféle fizetésemelés létszámcsökkentést von maga után, és ezért a következő javaslatot adta át a munkavállalóknak:

- 4%-os béremelés a következő 12 hónapra (az éves infláció jelenleg 2%)
- Az éves szinten ledolgozott óraszám alapján történő elszámolás bevezetése, a napi vagy heti ledolgozott óraszám alapján történő elszámolás megszüntetése; a túlóradíj eltörlése
- Létszámcsökkentés (mely az alkalmazottak 10%-át érinti, és elsősorban a részmunkaidősökre, a határozott idejű szerződésesekre és a gyakornokokra vonatkozik).

A munkavállalók közgyűlése visszautasította a vezetőség javaslatát. Arra hivatkoztak, hogy helyzetük csak romlana a változtatások következtében, mivel a túlóradíjakból jelenleg az alkalmazottak mintegy 40%-a jut jelentős jövedelemkiegészítéshez. Ezért a szakszervezet és a munkavállalók a következő javaslatot dolgozták ki:

- 9%-os béremelés két éven keresztül
- A túlóradíjak és a jutalmak további kifizetése
- A jelenlegi munkavállalók megtartása, akit pedig mégis elbocsátanak, azt a vállalat költségén kell átképezni
- Amennyiben a követelések nem teljesülnek, a szakszervezet és a munkavállalók sztrájkolni fognak.

A munkaadók arra való hivatkozással utasították vissza a szakszervezet és a munkavállalók javaslatát, hogy az nem oldja meg a vállalat pénzügyi problémáit.

A tárgyalások immáron két hónapja tartanak. A vállalat szervezeti és működési szabályzata értelmében abban az esetben, ha két hónap alatt sem sikerül megállapodásra jutni, rendkívüli gyűlést kell összehívni, amelyen minden érintett félnek képviseltetnie kell magát. Ez a gyűlés áll a szimulációs gyakorlat középpontjában. Mindkét félnek az a feladata, hogy olyan új javaslatot dolgozzon ki, amely egyrészt reálisan teljesíthető, másrészt pedig lehetővé teszi, hogy a végén egy mindkét fél számára elfogadható megállapodás szülessen.

A gyakorlat során összesen hét fő ülhet a tárgyalóasztalhoz: ketten a vezetőség képviseletében, egy ülést levezető elnök (akit a munkaadók választanak meg), és négy szakszervezeti képviselő. Mivel rendkívüli gyűlésről van szó, minden munkavállaló megjelenhet a hallgatóság soraiban.

A munkavállaláshoz kapcsolódó fontosabb kifejezések

Kollektív szerződés kidolgozására vonatkozó tárgyalások: olyan tárgyalási folyamat, amelynek során a munkaadók és a munkavállalók képviselői közösen próbálnak egyezségre jutni a béreket és a munkavégzés feltételeit érintő kérdésekben.

Kizárás: az egyik legradikálisabb formája annak, ahogy egy munkavállalót megfosztanak a jogaitól. Ilyenkor a munkaadó a munkavállalót szó szerint kizárja a munkahelyéről (vagyis azt is megtiltja neki, hogy oda belépjen), arra kényszerítve ezzel, hogy az elfogadja a vezetőség feltételeit.

Létszámcsökkentés: Az alkalmazottak elbocsátása például abban az esetben, ha a munkaadó a vállalat egyes részlegeinek bezárása mellett dönt. Az elbocsátott alkalmazottakat ebben az esetben végkielégítés illeti meg.

Végkielégítés: Végkielégítés illeti meg a munkavállalókat abban az esetben is, ha a vállalat átszervezés miatt bocsátja el őket. A végkielégítés összegét általában egy bizonyos időszak során kapott fizetés alapján számolják ki.

Sztrájk: A sztrájkhoz való jog alapvető szociális és emberi jog, amelyre feltétlenül szükség van ahhoz, hogy a kollektíva szempontjából sikeres alkuk köttethessenek, hiszen segít kiegyenlíteni a munkaadók és a munkavállalók pozíciójában meglevő természetszerű egyenlőtlenséget. A sztrájk többek között munkabeszüntetést vagy a munka lassítását jelenti. A munkavállalók azonban nem kezdhetnek bármikor sztrájkolni, amikor kedvük támad erre. A sztrájkba lépésnek törvény által megszabott feltételei vannak, amelyek országonként különbözőek lehetnek.

Szakszervezet: olyan tömörülés, amelynek célja, hogy a munkavállalók érdekeit képviselje olyan kérdésekben, mint például a munkavégzés feltételei vagy a fizetés. A munkaadókkal történő tárgyalások során általában a szakszervezet képviseli a munkavállalók érdekeit. Számos országban szövetségbe tömörülnek.

Szavazzunk vagy ne szavazzunk?

Minden szavazat számít!

TÉMÁK

DEMOKRÁCIA

ÁLLAMPOLGÁRSÁG

ÁLT. EMBERI JOGOK

NEHÉZSÉGI SZINT

4. SZINT

CSOPORTLÉTSZÁM

TETSZŐLEGES

SZÜKSÉGES IDŐ

270 PERC

Témák: demokrácia, állampolgárság, általános emberi jogok

Nehézségi szint: 4.

Csoportlétszám: Tetszőleges

Szükséges idő: 270 perc (a három részre összesen)

A gyakorlatról röviden:

A gyakorlat lényege egy felmérés elkészítése, amely az alábbi témákra összpontosít:

- Szavazás a választásokon
- Állampolgári részvétel

Az érintett jogok:

- jog az ország irányításában való részvételhez
- jog a demokratikus választásokon való részvételhez
- szólásszabadság

Célok:

- a szavazásokon való részvétel lehetséges okainak felmérése
- olyan készségek fejlesztése, amelyek az információk hitelességének vizsgálatát segítik
- tudatosítani az egyes állampolgárok személyes hozzájárulásának értékeit egy demokráciában

Szükséges eszközök:

- páronként egy példány az 1. és 2. számú kérdőívből
- páronként egy példány az 1. számú kérdőív kitöltött (minta) példányából és az útmutatóból
- toll vagy ceruza minden résztvevőnek
- A3-as lapok vagy flipchartpapír és filctollak
- ragasztószalag

Előkészítés:

- Másoljuk le a 2. számú kérdőívet egy nagy lapra, amelynek segítségével majd elmagyarázzuk a gyakorlat menetét.
- Másoljuk le az 1. és 2. számú kérdőívet egy flipchartpapírra, amelyre a résztvevők a felmérés eredményét fogják feljegyezni.
- Határozzuk meg a gyakorlat időkeretét. Tervezzünk az 1. részre (a gyakorlat bemutatására) 60 percet, a másodikra (a felmérésre) minimum 120 percet, a harmadikra (az eredmények és a gyakorlat értékelésére) pedig 90 percet.

A gyakorlat levezetése

1. rész: Bevezetés, a gyakorlat bemutatása

1. Magyarázzuk el a résztvevőknek, hogy az első részben egy olyan felmérésre készítjük fel őket, amelynek során azt kell megvizsgálniuk: a környezetükben ki miért megy el vagy miért nem megy el szavazni.
2. Kérdezzük meg a résztvevőket, hogy ők kívánnak-e élni szavazati jogukkal a következő választásokon. Ha igen, tegyék fel a kezüket, majd osszuk két részre a csoportot aszerint, hogy kik mennek (A csoport), és kik nem mennek el (B csoport) majd szavazni. A bizonytalanokat úgy osszuk szét, hogy a végén a két csoport létszáma nagyjából azonos legyen.
3. Kérjük meg a két csoportot arra, hogy írják fel egy nagy papírra, miért mennének vagy miért nem mennének el szavazni. Adjunk nekik 15 percet a munkára.
4. Ezután dolgozzunk közösen. Mindkét csoportból kérjünk meg egy-egy embert, hogy olvassa fel az okokat. Adjunk lehetőséget vitára, és egészítsük ki a listákat új gondolatokkal.
5. Osszuk ki a kérdőíveket. Szemléltetésként használjuk a nagy papírra másoltat is. Magyarázzuk el a résztvevőknek, hogy az 1. számú kérdőívre azoknak a válaszait kell feljegyezni, akik nem mennek el szavazni, a 2. számú kérdőívre pedig azokét, akik elmennek. Hívjuk fel a figyelmüket arra, hogy a két kérdőíven a második kérdés kivételével hasonlóak a kérdések. Olvassuk át az íveket, hogy mindenki számára világos legyen a feladat.
6. Magyarázzuk el, hogy a résztvevők hogyan jegyezzék fel a válaszokat. Mutassuk meg a mintakérdőívet, amelyen jól látszik, milyen jelölést kell használni.
7. Adjunk minden párnak egy útmutatót, amelyben pontosan szerepel, hogyan kell egy ilyen jellegű felmérést végezni. Nézzük át együtt, és válaszoljunk az alábbi kérdésekre:
   - Hogyan lehet véletlenszerűen kiválasztani a megkérdezetteket?
   - Hány embert kérdezzenek meg az egyes párok? (Minél többet, annál jobb.)
   - Hol és mikor végezzék a felmérést?
   - Mikor találkozzon a két csoport, hogy megvitassák az eredményeket?
   - Ha a feladat mindenki számára világos, akkor folytassuk a 2. résszel – a felméréssel!

2. rész: Az eredmények elemzése

A felmérés elkészült, a résztvevők közösen elemzik és értékelik az eredményeket. Számoljunk 60 percet erre a részre.

1. Kérjük meg a párokat, számolják össze, majd írják fel a két nagy lapra, hogy hány vonalat húztak az egyes kockákba. Ily módon mindkét csoport eredményei láthatók lesznek, sőt a teljes felmérésre vonatkozó végeredményt is ki tudjuk számolni. Kérjük meg a résztvevőket arra, hogy a megkérdezettek által említett okokat is írják fel a papírra. Amennyiben egy okot többen is említettek, akkor húzzanak mellé megfelelő számú vonalat.
2. Amikor az eredmények felkerültek a nagy lapokra, kérjük meg a résztvevőket, hogy készítsék el az alábbi statisztikát:
   - A megkérdezettek száma
   - A szavazók és a nem szavazók aránya a teljes mintára vetítve

Fontos dátumok

Az a nap, amikor az általános választójogot törvénybe iktatták a résztvevők hazájában

- A férfi és női válaszadók aránya
- A megkérdezettek korosztályonkénti megoszlása
- A legkevesebb szavazót adó korosztály
- A legtöbb szavazót adó korosztály
- A leggyakoribb okok arra, hogy miért nem mennek el szavazni
- A leggyakoribb okok arra, hogy miért mennek el szavazni
- Azoknak az aránya, akiknek a magyarázata valamely párttal vagy személlyel függ össze

3. Végül kérdezzük meg a résztvevőket, hogy tetszett-e nekik a gyakorlat, milyen tapasztalatokat szereztek, és mit tanultak belőle.

Feldolgozás és értékelés

Az értékelés során tegyük fel az alábbi kérdéseket:

- Hogyan érezték magukat a résztvevők a felmérés alatt? Hajlandók voltak az emberek válaszolni nekik?
- Nehéz volt-e a feladat? Élvezték?
- Sikerült-e reprezentatív felmérést készíteni? Miért volt ez nehéz?
- Miért nehéz következtetéseket levonni az eredményekből? Hogyan lehetne kiküszöbölni ezeket a nehézségeket?
- Születtek-e olyan eredmények, amelyek különösen meglepőek voltak a csoport számára?
- Ilyen eredményekre számítottak?
- Megegyeznek-e a felmérés során kapott válaszok a csoport véleményével?
- Reprezentatív mintái-e a csoportok a teljes népességnek?
- Máshogy csinálnának-e valamit, ha újra elvégeznék a felmérést?
- Reális képet adnak-e a kapott válaszok a résztvevők környezetének szavazási szokásairól? Miért igen? Miért nem?
- A statisztikákat sokszor használják arra, hogy tényként támasszanak alá bizonyos érveket.
- Óvatosnak kell-e lennünk a statisztikákkal?
- Hogyan vélekednek a résztvevők a felmérés után a szavazásokon való részvétellel kapcsolatban? Vannak-e olyanok, akiknek megváltozott a véleményük (bármilyen irányba)?
- Ha igen, akkor mivel győzték meg őket?

Tanácsok a csoportsegítőknek

Az 1. rész (a felmérés tervezésének) célja, hogy nagyon alaposan előkészítsük a 2. részt, amely maga a felmérés. Magyarázzuk el az elején: a gyakorlat során arra szeretnénk rávezetni a fiatalokat, hogy felismerjék a demokratikus folyamatokban való részvételük fontosságát. Inkább a felismerésre helyezzük a hangsúlyt, és ne meggyőzést emlegessünk. Mondjuk el azt is, hogy szeretnénk, ha a gyakorlat végére mindenkinek kialakulna saját, önálló véleménye, ehhez azonban elengedhetetlen, hogy minél több álláspontot ismerjenek meg azzal kapcsolatban, ki miért megy, illetve miért nem megy el szavazni.

Beszélgessünk inkább arról, hogy az emberek objektíven szavaznak-e (4. pont), és ne a

szavazókat bátorítsuk arra, hogy győzzék meg a nem szavazókat. Ne időzzünk túl sokáig ennél a résznél, amelynek csak az a célja, hogy a résztvevők ráhangolódjanak a felmérésre.

Készüljünk fel arra, hogy néhány résztvevőnek nehézséget jelenthet a feladat elvégzése. Bizonyos országokban ugyanis nem szeretik az emberek, ha ismeretlenek kérdezgetik őket az utcán. A résztvevők ilyenkor inkább barátaikat, ismerőseiket kérdezzék meg.

Rendkívül fontos felmérni azt is, hogy a csoport milyen mennyiségű információt képes feldolgozni. Ne kívánjunk tőlük túl sokat, mert a végén teljesen belebonyolódhatnak a számolásba. Ha sok résztvevővel dolgozunk, akkor a párok kevesebb embert kérdezzenek meg, mint ha csak néhány pár vesz részt a gyakorlatban.

Javaslatok a folytatáshoz

Kérjük meg a résztvevőket, hogy nézzenek utána a *Háttér-információk* fejezet demokráciáról szóló részében (369. oldal), hogy náluk mikor kaptak szavazati jogot a nők. Gondolják át azt is, hogy náluk mely társadalmi csoportok nem rendelkeznek ma sem szavazati joggal (például gyerekek, bevándorlók, elítéltek stb.). Gyűjtsük össze az okokat, és vitassuk meg, hogy szerintünk jogosak-e.

Egy demokratikus társadalomban a polgárok számos módon léphetnek fel az őket érintő kérdésekben. Az *Erőmű* című gyakorlat célja, hogy a résztvevők átgondolják, milyen módon segíthetik elő a társadalmi változásokat.

Javaslatok a résztvevőknek

Szervezzük meg az országunkban a nők szavazati joga évfordulójára emlékező eseményt.

Amennyiben a résztvevők olyan társadalmi csoportot találtak, amely szerintük helytelenül nem rendelkezik szavazati joggal, akkor kérjük meg őket, hogy írjanak levelet a parlamentnek az üggyel kapcsolatban. Szervezhetnek akár aláírásgyűjtést is.

Útmutató: Hogyan végezzünk felmérést?

A megkérdezettek kiválasztása

1. Közelítsünk véletlenszerűen a lehetséges interjúalanyokhoz. Másként mondva, ne válasszuk ki előre, hogy kit kérdezünk meg, és kit nem kérdezünk meg azért, mert fiatal, idős, helyes, nő stb. Ne legyünk elfogultak.
2. Udvariasan kérdezzük meg a megszólított személyt, hogy válaszolna-e néhány kérdésre. Mutatkozzunk be, mondjuk el, hogy a felmérés névtelen, és az eredményekkel csak egy szűk csoport fog dolgozni, azokat senki sem fogja nyilvánosságra hozni.

A válaszok rögzítése

1. Amennyiben a megszólított személy hajlandó részt venni a felmérésben, úgy kérdezzük meg tőle, hogy szavazott-e a legutóbbi választásokon. Amennyiben nem, akkor az 1. számú lapot töltsük ki (nem szavazók), ha igen, akkor a 2. számú lapot (szavazók).
2. 1. kérdés: A megkérdezetteknek nem kötelező megmondaniuk az életkorukat. Ha nem szeretnék, akkor húzzunk egy vonalat az utolsó oszlopba.
3. 2. kérdés: Kérjük meg őket arra, hogy válasszanak egyet az előre megadott válaszlehetőségek közül. Amennyiben más okot neveznek meg, úgy azt írjuk az E oszlopba. Magyarázzuk el, hogy a B válasz egy személyre, a C pedig egy pártra vonatkozik.
4. Ügyeljünk arra, hogy a behúzott vonalak jól láthatók legyenek, mert úgy könnyebb lesz összeszámolni őket a végén. Annyi választ jelöljünk egy lapon, amennyit csak lehet. Minden kérdéshez személyenként csak egy jelet tegyünk.

SEGÉDLETEK

Kérdőív

1: Nem szavazók

1. kérdés: Életkor (nem kötelező)

	25 év alatt	25 – 40	40 – 60	60 fölött	Nem mondja meg
FÉRFI					
NŐ					

2. kérdés: Mi volt a fő oka annak, hogy a legutóbbi választásokon nem ment el szavazni?

A. Azt gondoltam, hogy úgysem befolyásolja a végeredményt.
B. Senkire sem akartam szavazni a jelöltek közül.
C. Egyik pártprogram sem tetszett.
D. Nem volt fontos számomra.
E. Egyéb: ……

A	B	C	D	E

2: Szavazók

1. kérdés: Életkor (nem kötelező)

	25 év alatt	25–40	40–60	60 fölött	Nem mondja meg
Férfi					
Nő					

2. kérdés: Mi volt a fő oka annak, hogy a legutóbbi választásokon elment szavazni?

A. Demokratikus kötelességemnek éreztem.
B. Egy adott személyre kívántam szavazni.
C. Egy adott pártra kívántam szavazni.
D. Nem akartam hogy más/másik párt győzzön.
E. Egyéb: ……

A	B	C	D	E

Példa a kérdőív kitöltésére

1: Nem szavazók

1. kérdés: Életkor (nem kötelező)

	25év alatt	25 – 40	40 – 60	60 felett	Nem mondja meg
FÉRFI	𝍸 𝍸 II	𝍸 𝍸 II	𝍸 𝍸 II	𝍸 𝍸 II	II
NŐ	𝍸 𝍸 II	𝍸 𝍸 II	𝍸 𝍸 II	𝍸 𝍸 II	II

2. kérdés: Mi volt a fő oka annak, hogy a legutóbbi választásokon nem ment el szavazni?

A. Azt gondoltam, hogy úgysem befolyásolja a végeredményt.
B. Senkire sem akartam szavazni a jelöltek közül.
C. Egyik pártprogram sem tetszett.
D. Nem volt fontos számomra.
E. Egyéb: ……

A	B	C	D	E
𝍸 𝍸 II 𝍸 𝍸 II	𝍸 𝍸 II 𝍸 𝍸 II	𝍸 𝍸 II 𝍸 𝍸 II	𝍸 𝍸 II 𝍸 𝍸 II	▪ Nem tartózkodtam a szavazókörzetemben. ▪ Nem bízom a politikusokban. ▪ Valaki megkért, hogy ne menjek el.

Szegénységhoroszkóp

Képes vagy a jövőbe látni? Vajon mit hoz a jövő Amina vagy Misa számára?

TÉMÁK

SZEGÉNYSÉG

GLOBALIZÁCIÓ

SZOCIÁLIS JOGOK

NEHÉZSÉGI SZINT

3. SZINT

CSOPORTLÉTSZÁM

15–21 FŐ

SZÜKSÉGES IDŐ

60 PERC

Témák: szegénység, globalizáció, szociális jogok

Nehézségi szint: 3.

Csoportlétszám: 15–21 fő

Szükséges idő: 60 perc

A gyakorlatról röviden:

Ez a gyakorlat a már meglévő tudásra és a kreatív gondolkodásra épül annak érdekében, hogy a résztvevők feltárják, milyen következményekkel jár a szegénység, illetve hogy az élet mely lehetőségeitől esnek el mindazok, akik szegénynek születtek.

Az érintett jogok:

- az élelemhez és az otthonhoz való jog
- az egészséghez való jog
- a munkához való jog

Célok:

- közös gondolkodás a szegény emberek hiányzó lehetőségeiről, valamint mindazon nehézségekről, amelyekkel emiatt szembesülnek
- a szegénység ördögi köre megértése
- a társadalmi igazságosság, az emberi méltóság és felelősség elismertetése

Szükséges eszközök:

- 12 horoszkópkártya
- 12 életkártya
- papírlap és ceruza minden résztvevőnek
- nagyméretű papír, flipchart vagy tábla
- filctollak vagy kréta
- ragasztószalag

Előkészítés:

- Másoljuk le a horoszkóp- és életkártyákat, és vágjuk ki őket.
- Állítsunk össze 3 csomag kártyát úgy, hogy mindegyik csomagban 4 életkártya legyen a kapcsolódó horoszkópkártyákkal. A csomagokat tegyük külön borítékba, hogy ne keveredjenek össze.

A gyakorlat levezetése

1. Ismertessük a feladatot. Beszéljünk röviden általában a horoszkópokról. Egyáltalán olvastak-e a résztvevők valaha is horoszkópot? Hisznek-e benne? Milyen jellegű információkat szoktak tartalmazni a horoszkópok?
2. Osszuk a résztvevőket három kis csoportra, és minden csoportnak adjunk egy csomag életkártyát a hozzájuk tartozó horoszkópkártyákkal.
3. Adjunk a csoportoknak 20 percet arra, hogy fantázia-horoszkópokat találjanak ki a kártyáikon szereplő négy élethez. Képzelőerejüket, beleérző képességüket és

tájékozottságukat kell használniuk ahhoz, hogy megjósolják, mi történik majd ezekkel az emberekkel a következő év során. Hangsúlyozzuk, hogy nincs jó vagy rossz válasz, viszont a jóslatoknak a realitás talaján kell maradniuk.

4. Ha befejezték ezt a feladatot, a nagycsoportban minden egyes csoport mutassa be az eredményt. Először olvassák fel az életkártyákon szereplő információkat, hogy mindenki megismerhesse a különböző karaktereket, azután olvassák fel az adott személynek szánt horoszkópot.
5. Végül ragasszák fel az életkártyákat és a horoszkópokat egy nagy ívpapírra, és a kapott táblázatot rögzítsük a falon.

Feldolgozás és értékelés

A beszélgetést kezdetén a csoportok, indokolják, miért döntöttek így vagy úgy az egyes karakterek sorsáról. Ezután próbáljuk meghatározni, mi is a szegénység, és végül beszéljünk közösen a szegénység következményeiről.

- Hogy látják a résztvevők a szegényeket általában, milyen képük van a saját országukban, illetve a fejlődő országokban élő szegényekről? Sztereotípiák-e ezek? Mennyire megalapozottak ezek a képek? Honnan származnak az információik?
- Mit értenek a résztvevők a szegénységen?
- Lehet-e valakit gazdagnak tekinteni az egyik, ugyanakkor szegénynek egy másik országban? Más szóval, relatív-e a szegénység?
- Miért szegények egyesek a mi társadalmunkban, és miért gazdagok mások?
- Mi jelentheti a legjobb menlevelet a szegénységből való kikerüléshez itt, és mi kínál kiutat Eritreában, a világ egyik legszegényebb országában? Egy gazdag nagybácsi? Lottónyeremény? A továbbtanulás? Az egészség? A megfelelő kapcsolatok? A kemény munka? Valami más?
- Milyen nehéz egy szegény embernek kitörni a szegénység csapdájából? Más szóval, mennyire nehéz elérni valakinek azt, hogy bár szegény családba született, felnőttként mégis jómódban éljen?
- Milyen lehetőségeik vannak a gazdag embereknek?
- Milyen lehetőségeik vannak a szegény embereknek?
- Az emberek maguk tehetnek róla, hogy szegények? Ez a sorsuk? Vagy mindez társadalmi, politikai és gazdasági erők következménye?
- A szegénység gyakran jár együtt rossz egészségi állapottal, éhezéssel, alultápláltsággal, az iskolázottság hiányával, alacsony munkavállalási képességgel és munkanélküliséggel. Ez csupán véletlen egybeesés, vagy van valamilyen összefüggés? Ha igen, mi az összefüggés?
- Általában hogyan látják mások a szegényeket?
- Milyen politikai elképzelések és közpolitikák eredményezhetik a legjobb életlehetőségeket minden állampolgár számára?
- Milyen mértékben segíti a hazai oktatás a szegénység mérséklését?
- A szegények és a gazdagok közötti szakadék a világ majdnem minden országában növekszik. Egyre nagyobb az eltérés a különböző országok gazdasági helyzetében is. Milyen következményei lehetnek ennek Európára nézve?
- Problémát jelent-e, hogy nő ez a szakadék? Ha az emberek úgy gondolják, ez probléma, akkor kinek a felelőssége tenni azért, hogy csökkenjen a távolság?

Fontos dátumok

Október 17.
A szegénység felszámolásának nemzetközi napja

- Mit tehetnek az egyének, a különböző csoportok, a helyi közösségek és a nemzetek, hogy eltűnjön a szakadék?

Tanácsok a csoportsegítőknek

Tisztázzuk a résztvevőkkel, hogy ez csupán egy kitalált horoszkóp, és nem szükséges asztrológusnak lenniük, vagy bármit is tudniuk az állatövi jegyekhez hagyományosan társított jellemvonásokról. Inkább azokra a részletekre koncentráljanak, amelyek a kártyákon olvasható élettörténetekben szerepelnek, és használják saját történelmi, gazdasági és szociális tudásukat. A szerelem/szeretet-kártya az adott személynek nemcsak a szerelmi életére vonatkozik, ide tartoznak a családi és baráti kapcsolatok is.

Változatok

Használhatjuk az itt szereplő élettörténeteket, de helyettesíthetjük őket vagy némelyiküket másokkal, amelyeket érdekesebbnek vagy ideillőbbnek találunk. Valós történeteket, eseteket is felhasználhatunk a saját környezetünkből, hazánkból.

Javaslatok a folytatáshoz

Gyakran a nők az egyedüli kenyérkeresők a családban: vagy mert egyedül nevelik gyermekeiket, vagy mert a párjuk munkanélküli. Mégis nagyon gyakori a munkahelyeken a nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetés, és amennyiben a szociális támogatás is hiányzik, az asszonyok számára különösen nehéz feladatot jelent egyszerre dolgozni és gyermeket nevelni.

Ha a csoport érdeklődik az ilyen jellegű problémák mélyebb feldolgozása iránt, elvégezhetjük a *Munka és gyermekvállalás* című gyakorlatot (242. oldal).

Javaslatok a résztvevőknek

A résztvevők ajánlják fel segítségüket egy olyan civil szervezetnek vagy helyi egyesületnek, amelyik törődik a szegényekkel, és számukra igyekszik lehetőségeket teremteni. Maguk is kiválaszthatnak egy rászoruló helyi csoportot, kideríthetik, milyen szükségleteik vannak, miben szenvednek hiányt, majd létrehozhatnak egy adománygyűjtő, forrásteremtő projektet.

SEGÉDLETEK

Életkártyák

Maria, a három gyermekét egyedül nevelő anya Madeira (Portugália) nagyon szegények lakta külvárosában él. Legutóbbi élettársa épp most hagyta el. Cselédként dolgozik egy jómódú családnál, de ki tudja, vajon meddig. Valaki ellopott egy értékes gyűrűt a ház asszonyától, aki a cselédekre gyanakszik. Nem tudják kideríteni, ki a tettes, tehát az összes cselédnek mennie kell.
Maria a **Bak** jegyében született.

Amina Törökországból származik. Egy kis faluban él, az ország egyik legszegényebb régiójában. 12 éves, a szülei – akik nagyon szegény parasztemberek – már arról beszélnek, hogy férjhez kellene mennie. De Amina ezt nem akarja, ehelyett inkább úgy dönt, elszökik otthonról, és jobb jövőt remélve a fővárosba utazik.
Amina az **Ikrek** havában született.

Misa Tomszkból, Szibériából való. Hónapok óta munkanélküli, és nem tudja, mitévő legyen. A felesége nagyon beteg, ágyhoz van kötve. Négy gyermekük van, egy 20, egy 18, egy 10 és egy 8 éves fiuk. A két fiatalabb fiú fogyatékos.
Misa jegye a **Szűz**.

Jurij a szüleivel és három öccsével él Tomszkban, Szibériában. 20 éves, és nagyon ígéretes jéghokijátékos. Amerikában élő nagybátyja felajánlotta, hogy szerez neki egy ösztöndíjat valamelyik amerikai főiskolán. Jurij apja, Misa hónapok óta munkanélküli, a család egyedüli jövedelemforrását azok az alkalmi munkák jelentik, amelyeket Jurij vállal. Jurij nem tudja, mitévő legyen. Édesanyja beteg, két kisebbik öccse fogyatékos, és a családjának szüksége van rá.
Jurij **Rák**.

Bengt fiatal svéd skinhead. Már kétszer letartóztatták erőszakos cselekedetek miatt. Két éve nincs munkája, ennek ellenére minden ajánlatot elutasít. Szívesebben tölti az időt kutyája, egy pitbull terrier idomításával, testépítéssel, és azzal, hogy az utcákon lóg a haverjaival, akik több rasszista bűncselekménnyel hozhatók összefüggésbe.
Bengt **Kos**.

Ricardo egyedül él Barcelonában (Spanyolország) egy kis bérlakásban, amit épphogy megengedhet magának. Hónapok óta betegeskedik, és csupán az állam által folyósított szociális segélyből él. Előzőleg alkalmi munkákat vállalt. Felesége elhagyta, és magával vitte a gyerekeket is, amikor megtudta, hogy Ricardo AIDS-es.
Ricardo jegye a **Mérleg**.

Abdul évekkel ezelőtt érkezett Párizsba Mauritiusról, hogy munkát találjon a francia fővárosban. Az első évben egyedül élt, de később képes volt áthozni a feleségét, a négy fiát és a nagyszüleit is. Mindannyian együtt laknak Párizs egyik szegénynegyedében. Egy darabig minden jól ment, különösen amikor Abdul felesége ikreknek adott életet, de hamarosan bebizonyosodott, hogy nagyon nehéz a mauritiusi szokások szerint felnevelni a gyerekeket. Az ikrek most 12 évesek, sok gondjuk van az iskolában, és számtalanszor engedetlenek a szüleikkel. Az általános gazdasági hanyatlás miatt Abdul nem sokkal ezelőtt elveszítette a munkáját.
Abdul **Oroszlán**.

Az ikrek, **Moktar** és **Ould**, Párizsban születtek. Abdulnak, a Mauritiusról bevándorolt munkásnak a fiai. Az egész család: szüleik, négy bátyjuk és nagyszüleik mind egy lakásban élnek Párizs egyik szegénynegyedében. Az ikrek most 12 évesek, sok iskolai problémájuk van. Nem tanulnak, nagyon gyakran hiányoznak az órákról, helyette Párizs külvárosában lógnak a barátaikkal. Engedetlenek a szüleikkel, akikkel sokat veszekednek, néha erőszakosak is velük. Az iskolai jelentések szerint egyre agresszívabb a magatartásuk.

Az ikerpár a **Vízöntő** jegyében született.

Krista 20 éves, egy lakást bérel Prágában, és arról álmodozik, hogy egyszer majd Németországban fog dolgozni. Olvasott egy hirdetést, amelyben állást ajánlottak Berlinben. Felhívta a számot, és találkozott egy férfival, aki megígérte neki, hogy kihúzza a szegénységből, és talál neki munkát Berlinben. Krista úgy döntött, hisz a férfinak, és kihasználja a lehetőséget, hogy elmenjen Németországba.

Krista jegye a **Nyilas**.

Jane egy Skóciában élő, idős özvegyasszony. A férje alkoholista volt, ritkán dolgozott. Jane az alacsony állami nyugdíjából tengődik, de további támogatásra lenne szüksége, mivel egészségi állapota egyre romlik.

Jane a **Halak** jegyében született.

Bella Palermóban, Olaszországban él húgával, Angelicával. A szüleik meghaltak, amikor a lányok 16 és 17 évesek voltak, emiatt abba kellett hagyniuk a tanulást, és dolgozni kezdtek, hogy el tudják tartani magukat. Most 22 és 23 évesek. Bellának két munkahelye van: nappal szobalány, éjjel pedig egy kórházban takarít. Ő vigyáz Angelicára, aki kábítószerfüggő. Bella nem hagyja cserben a húgát, hiszen tudja, a másik mennyit szenvedett erőszakos apjuktól. Bella maga is sokat küzd saját temperamentumával, hirtelen haragján nehezen tud uralkodni, és emiatt már két alkalommal is elveszítette a munkáját.

Bella jegye a **Bika**.

Angelica Palermóban, Olaszországban él nővérével, Bellával. A szüleik meghaltak, amikor a lányok 16 és 17 évesek voltak, emiatt abba kellett hagyniuk a tanulást, és dolgozni kezdtek, hogy el tudják tartani magukat. Most 22 és 23 évesek. Bellának két munkahelye van: nappal szobalány, éjjel pedig egy kórházban takarít. Ő vigyáz Angelicára, aki kábítószerfüggő. Angelica gyakran ellopja a nővére fizetését, hogy drogot vegyen. Évek óta próbál leszokni, de nagyon nehéz legyőznie függőségét.

Angelica **Skorpió**.

Horoszkópkártyák a következõ évre

Kos (Bengt) (március 21.–április 21.) Szerelem/szeretet Munka Egészség	**Mérleg (**Ricardo**)** (szeptember 23.–október 22.) Szerelem/szeretet Munka Egészség
Bika (Bella) (április 22.–május 21.) Szerelem/szeretet Munka Egészség	**Skorpió** (Angelica) (október 23.–november 22.) Szerelem/szeretet Munka Egészség
Ikrek (Amina) (május 22.–június 21.) Szerelem/szeretet Munka Egészség	**Nyilas** (Krista) (november 23.–december 21.) Szerelem/szeretet Munka Egészség
Rák (Yuriy) (június 22.–július 22.) Szerelem/szeretet Munka Egészség	**Bak** (Maria) (december 22.–január 20.) Szerelem/szeretet Munka Egészség
Oroszlán (Abdoul) (július 23.–augusztus 22.) Szerelem/szeretet Munka Egészség	**Vízöntő** (Moktar and Ould) (január 21.–február 19.) Szerelem/szeretet Munka Egészség
Szűz (Misha) (augusztus 23.–szeptember 22.) Szerelem/szeretet Munka Egészség	**Halak** (Jane) (február 20.–március 20.) Szerelem/szeretet Munka Egészség

Találjuk meg az összefüggést!!

Mi a civil társadalom – ki kiért mit csinál?

TÉMÁK

ÁLLAMPOLGÁRSÁG

DEMOKRÁCIA

ÁLT. EMBERI JOGOK

NEHÉZSÉGI SZINT

4. SZINT

CSOPORTLÉTSZÁM

8–20 FŐ

SZÜKSÉGES IDŐ

90 PERC

Témák: állampolgárság, demokrácia, általános emberi jogok

Nehézségi szint: 4.

Csoportlétszám: 8–20 fő

Szükséges idő: 90 perc

A gyakorlatról röviden:

Ez a gyakorlat az állampolgárok, a kormányzat, a civil szervezetek és a sajtó jogait és felelősségvállalását tárgyalja a demokráciákban.

Az érintett jogok:

- a szabad választáshoz, a szolgálathoz való jog, az ország irányításában való részvételhez való jog
- az információ és a kifejezés szabadsága
- a közösségi felelősség

Célok:

- a jogok és kötelezettségek közötti összefüggések megértésének fejlesztése
- a demokrácia különböző szektorai közötti összetett kapcsolat érzékelésének fejlesztése
- az együttműködés és az állampolgári felelősség előmozdítása

Szükséges eszközök:

- nagy ív papír (A3-as méretű) vagy flipcharttábla minden csoportnak
- 2 különböző színű filctoll (pl. zöld és piros) minden csoportnak
- pamutgombolyag (lehetőleg zöld)
- egy tekercs ragasztószalag (cellux) minden csoportnak
- ollók

Előkészítés:

- Vágjunk kb. 24 szál 1,5 méter hosszú fonalat.

A gyakorlat levezetése

1. Mondjuk el, hogy a gyakorlat célja: az, hogy megrajzoljuk az (ideális) demokratikus társadalom négy szektora közötti viszonyok térképét.
2. Osszuk a résztvevőket négy egyforma csoportra, amelyek a demokrácia négy szereplőjét fogják képviselni: azaz a kormányt, a civil szektort, a médiát és az állampolgárokat.
3. Adjunk minden csoportnak egy nagy ívpapírt és filctollakat, és kérjük meg őket: 10 perc alatt gondolják végig, hogy az általuk képviselt szektor milyen szerepet játszik a demokratikus társadalomban, azaz milyen funkciókat tölt be. Írják össze az öt legfontosabb funkciót a papírra piros filctollal.

4. A kiscsoportok gyűljenek össze megbeszélni az ötleteiket. Hagyjuk, hogy megvitassák a különböző véleményeket. Kérdezzük meg, egyetértenek-e a négy szereplő fő funkcióit illetően. A csoportok a többiektől kapott visszajelzések fényében módosíthatják listáikat.
5. A következő feladatra ismét a négy kiscsoportban kerül sor: gondolkozzanak el azon, mit várnak el a többi szereplőtől annak érdekében, hogy azok betöltsék a rájuk szabott funkciókat, azaz, melyek a többi szereplő iránti elvárásaik. Ezeket az elvárásokat szintén írják össze a nagy papíron, zöld filccel, a megfelelő szereplő neve alatt. Adjunk nekik tizenöt percet erre a feladatra.
6. Mielőtt az idő letelne, kérjük meg, hogy válasszák ki a hat legfontosabb elvárást. Adjunk nekik ragasztószalagot és fonalakat, hogy jelöljék meg, melyek ezek.
7. Osszuk ki a szabály másolatait, nézzük végig közösen, és bizonyosodjunk meg afelől, hogy mindenki érti, mi lesz a következő feladat. Kérjük meg a csoportokat, hozzák a terem közepére a papírjaikat, és tegyék le négyzet alakban, egymástól kb. egy méter távolságra (lásd a diagramot). Kérjük meg a csoportok résztvevőit, üljenek le a saját papírjuk mellé.
8. Most kezdődnek a tárgyalások. Minden körre hagyjunk 10 percet. Emlékeztessük a résztvevőket arra, hogy amikor egy elvárást elfogadtak, a fonallal a két papírt kössék össze, így jelezve a felelősség elismerését.
9. A folyamat végére a négy szektort egy bonyolult fonalhálónak kell összefűznie. Ezek után térjünk rá a gyakorlat összefoglalására és értékelésére, amely alatt a résztvevők még mindig maradjanak ülve a térkép körül.

Feldolgozás és értékelés

Kérjük meg a résztvevőket, nézzék meg a hálót, amit létrehoztak, és mondják el, milyennek találták a gyakorlatot.

- Nehéz volt-e megfogalmazni, milyen funkciót tölt be a demokráciában a kormányzat, a média, a civil szervezetek és az állampolgárok?
- Volt-e bármilyen vita, ellentét a csoporton belül azzal kapcsolatban, milyen követeléseket, elvárásokat fogadjanak vagy utasítsanak el?
- Melyek voltak azok az egyes csoportokkal szemben támasztott követelmények, amelyeket nem fogadtak el mint kötelezettséget? Mi volt az oka? Mit gondolnak, az ilyen esetek problémát jelentenek-e a valóságban?
- Voltak-e olyan kötelezettségek, amelyeket elfogadtak az egyes csoportok, bár előzőleg nem ismerték fel őket? Hogyan vélekednek ezekről most?
- A gyakorlat egésze mondott-e valami újat a demokratikus társadalomról, amit nem tudtak korábban? Volt-e bármi, amit meglepőnek találtak?

Tanácsok a csoportsegítőknek

A 4. lépés után, amikor a csoportok már felírták a fő funkciókat, ne hagyjunk túl hosszú időt a nagycsoportos vitára. Inkább használjuk arra ezt a szakaszt, hogy lendületet adjon a következő kiscsoportos munkára. Előfordulhat, hogy a csoportok szeretnék lejegyezni a többi csoport funkcióit.

Amikor az elváráslistáikat állítják össze (5. lépés), figyelmeztessük őket arra, hogy legyenek realisztikusak az elvárásaikat illetően a többi szereplővel szemben. Ezeknek a kötelezettségeknek

Fontos dátumok

1989. november 9.
A berlini fal leomlása

vállalhatóknak kell lenniük, tehát a követelmények nem lehetnek igazságtalanok és indokolatlanok.

Amikor a csoportok tárgyalásokba kezdenek (8. lépés), ezt ne versenyként értelmezzék, illetve ez a szakasz se vegyen el túl sok időt. Hangsúlyozzuk a csoportoknak, hogy úgy tekintsenek magukra, mint a többiekkel együttműködésben álló szereplőkre: a cél ugyanis egy olyan társadalom kialakítása, ahol a szereplők mindenki megelégedésére dolgoznak együtt. Ennek érdekében a megállapodásokat viszonylag gyorsan meg kell kötniük. Az indokoltnak tekinthető követeléseket fogadják el, ha nem lehet, utasítsák el, a kérdéses pontok megbeszélését pedig halasszák el egy későbbi szakaszra.

Változatok

A gyakorlat érdekességét tovább fokozhatjuk, ha a társadalom más szereplőivel is számolunk: pl. az üzletemberekkel, a kisebbségekkel, a hátrányos helyzetű csoportokkal. Ettől azonban a tárgyalási folyamatok bonyolultabbá válnak majd, és lehet, hogy nem akarjuk, hogy minden egyes csoport mindenkivel egyeztesse a követeléseit. Használhatunk a fiatalok számára érthetőbb vagy a realitásaikhoz közelebb eső kategóriákat is – pl. az állampolgárokat a fiatalokkal, a kormányzatot pedig az iskolával helyettesíthetjük.

A gyakorlatot egyszerűsítheti, ha valamelyik szereplőt kihagyjuk: pl. csak az állampolgárokkal és a kormánnyal dolgozunk, ha például kis létszámú a csoport.

Kipróbálhatjuk a gyakorlatot a térkép nélkül is: a tárgyalási folyamat alatt az egyes csoportok szereplői tarthatják a madzagot azután, hogy aki elvárásokat fogalmaz meg, a nála lévő madzag másik végét odaadja valakinek, aki azt a társadalmi szereplőt képviseli. Ha a résztvevők tartják a madzagok végeit, a folyamat végére az egész társadalom fizikailag is összekapcsolódik.

Javaslatok a folytatáshoz

A gyakorlat azzal folytatható, hogy a társadalom különböző csoportjait is megjelenítjük a térképen (lásd a *Változatok* javaslatait). Hogy a kész térkép áttekinthetőbb legyen, érdemes egy nagyobb felületen megjeleníteni, és a kapcsolatokat különböző színnel jelölni – pl. pirossal a kormányt, zölddel a civil szervezeteket, sárgával a sajtót stb. Gondoljuk végig, milyen együttműködési területek fejletlenek a saját országunkban, és hogy mit lehetne vagy kellene tenni, hogy ez megváltozzon.

Ha a csoport a továbbiakban szeretne egy konkrét projektet megvalósítani, amely igényli a helyi önkormányzattal, a civil szervezetekkel és a médiával való kapcsolatteremtést és együttműködést, érdekes lehet számukra a *Kert egy éjszaka alatt* című gyakorlat (208. oldal).

SEGÉDLETEK

Szabályok

1. A gyakorlat célja minden társadalmi szereplő számára az, hogy az általa megfogalmazott elvárásokat a többiek elfogadják.
2. A tárgyalások 3 körben folynak a különböző szereplők között:

1. kör: az állampolgárok a civil szervezetekkel tárgyalnak, a kormányzat pedig a sajtóval;
2. kör: az állampolgárok a médiával tárgyalnak, a civil szervezetek pedig a kormányzattal;
3. kör: az állampolgárok és a kormány tárgyalnak egymással, a sajtó pedig a civil szervezetekkel egyeztet.

3. Akik egymással tárgyalnak, eldöntik, ki kezd. Előbb az egyik fél, majd a másik fogalmaz meg egy-egy elvárást.
4. Az elvárást világosan és pontosan kell megfogalmazni. Azt is el kell magyarázni, mit értenek rajta, miért ezt a bizonyos elvárást állították fel, és hogy nekik a saját funkciójuk betöltéséhez miért van erre szükségük.
5. Amikor a csoportok egy elvárás elfogadásáról vagy elutasításáról döntenek, végig kell gondolniuk, jogos-e a kérelem, és hogy képesek lesznek-e annak megfelelni.
6. Ha a másik csoport elutasítja az elvárást, a fonalat félre kell tenni. Ha elfogadják, egy kifeszített (pl. a székekhez erősített) fonallal jelzik a két csoport közötti megegyezés és összeköttetés létrejöttét. Az elvárást elfogadó csoportnak pedig fel kell jegyeznie a papírjára, mi volt az elvárás, aminek szeretnének eleget tenni.
7. Addig folytassuk ezt, amíg minden elvárást megtárgyaltak.
8. Addig ismételjük a folyamatot, amíg minden szereplő között létrejött kapcsolat.

Civil szervezetek = Kormányzat

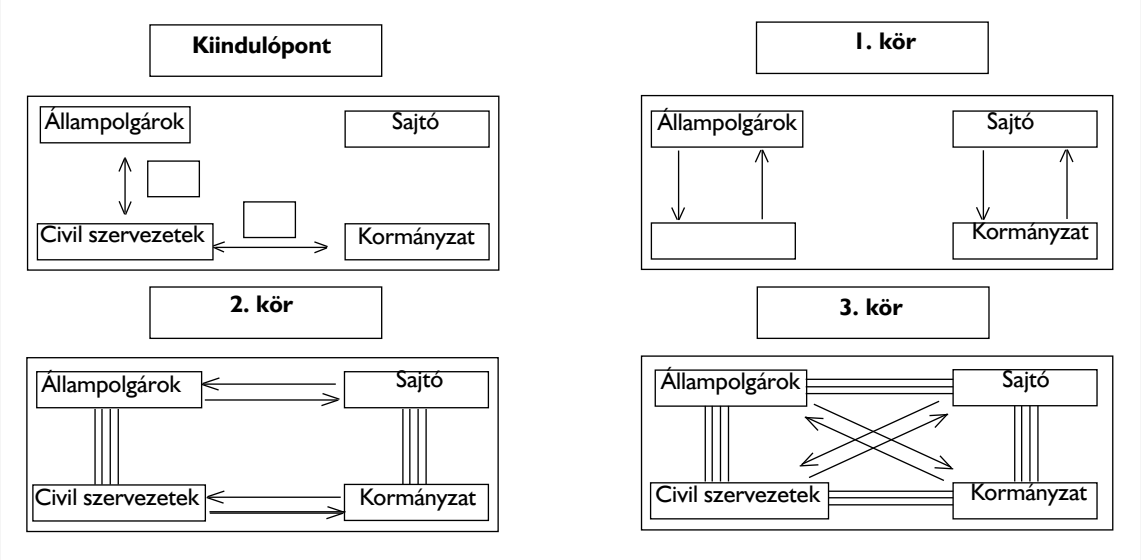

Te is más vagy – te sem vagy más!*

„Minden emberi lény egyetemlegesen egyenlő és sajátosan különbözik egymástól. Az egyetemleges egyenlőséget és a sajátos különbözőségeket egyaránt tiszteletben kell tartanunk.” **

TÉMÁK

DISZKRIMINÁCIÓ

ÁLT. EMBERI JOGOK

GLOBALIZÁCIÓ

NEHÉZSÉGI SZINT

2. SZINT

CSOPORTLÉTSZÁM

6–60 FŐ

SZÜKSÉGES IDŐ

40 PERC

Témák: diszkrimináció és idegengyűlölet, alapvető emberi jogok, globalizáció

Nehézségi szint: 2.

Csoportlétszám: 6–60 fő

Szükséges idő: 40 perc

A gyakorlatról röviden:

Ez egy olyan kvíz, amely elég rövid és provokatív ahhoz, hogy önmagában is érdekes legyen, de alapul szolgálhat egy emlékezetes csoportos vitához is.

Az érintett jogok:

- az egyenlő méltósághoz való jog
- az összes jogokhoz és szabadságokhoz való jog, fajra, színre, nemre, nyelvre, vallásra, való tekintet nélkül
- a saját nemzetiséghez való jog

Célok:

- az emberi jogok egyetemességének hangsúlyozása
- a résztvevőkben és másokban is meglévő etnocentrikusság és előítéletek felismerése
- az információk kritikus és független feldolgozásának fejlesztése

Szükséges eszközök:

- a kvíz fénymásolata
- nagy ív papír (A3-as) vagy flipchart és filctollak (nem kötelező)

Előkészítés: Másoljuk le a kvízt annyi példányban, ahány résztvevő van, vagy írjuk fel egy mindenki által jól látható táblára, vagy fóliára, amit kivetítünk.

A gyakorlat levezetése

1. Ismertessük a résztvevőkkel, hogy a következő gyakorlat egy olyan kvíz, amelynek nem feltétlenül az a célja, hogy lássuk, ki tudta a helyes választ és ki nem. Elsősorban inkább kiindulópontként szolgál.

---

* Az Európa Tanács által 1995-ben a diszkrimináció, az idegengyűlölet ellen indított európai ifjúsági kampány magyar szlogenje; angolul: All Equal – All Different (a szerk.)

** *Nyilatkozat az emberek jogairól és feladatairól a fiatalok javaslata alapján*, 1. cikk. A nyilatkozatot 80 különböző nemzetiséget képviselő 500 fiatal alkotta a strasbourgi Európa Palotában, a Les Humains Associés és az Association of Declaration of 26 august 1989 (AD 89) kezdeményezésére. www.humains-associes.org

2. Osszuk ki, vetítsük ki vagy írjuk fel egy táblára a két idézetet. Adjunk öt percet a résztvevőknek arra, hogy elolvassák.
3. Ezek után kérdezzük meg:
   a)mi az első idézet forrása, melyik könyvből vagy dokumentumból származik;
   b) melyik országból/régióból származik a második idézet szerzője.
4. Ha mindenki végzett a feladattal, kérjük meg a résztvevőket, hogy alkossanak 3-4 fős kiscsoportokat. Adjunk 20 percet arra, hogy megbeszéljék és elemezzék egyéni válaszaikat. A következő kérdésre kell közös válasszal szolgálniuk, ha lehetséges:
   - Miért döntöttek egy adott válasz mellett a többivel szemben?
   - Mit árulnak el a szövegek a szerzőikről?
   - Mit gondolnak magukról a szövegekről?
5. Ha a csoportok befejezték a munkát, a teljes csoport hallgassa és beszélje meg a kiscsoportoknak az első kérdésre adott válaszait. Minden csoport indokolja meg választását. Ezt követően ismételjék meg a kört a második kérdésre adott válaszokkal is.
6. Végül áruljuk el a csoportnak a szerző nevét: Said al-Andalusi Spanyolországból, és térjünk át a gyakorlat megbeszélésére és értékelésére.

Feldolgozás és értékelés

Kezdjük a gyakorlat rövid összefoglalásával, majd ha úgy érezzük, hogy a csoport arra készen áll, értelmezzük velük, mit jelent az előítélet és az etnocentrizmus. A következő kérdések alapján vezessük a vitát: (akár nagycsoportban, akár kisebb csoportokban, ha szükséges):

- Meglepődtek-e a megoldáson a csoportok?
- Hogyan válaszoltak egyénileg, találgatással, megérzések alapján vagy tényleges tudásra alapozva?
- Megváltoztatták-e a döntésüket a kiscsoportos vitát követően? Mi vitte rá őket, hogy változtassanak? A csoporttagok befolyása, nyomása? A jó érvek?
- Hogyan védték meg saját véleményüket a kiscsoportos megbeszélés során? Csak próbálkoztak, vagy nagyon is ragaszkodtak választásukhoz?
- Miért éppen így ábrázolta a szerző az „északi" embereket?
- Milyen kulcsot ad a megfejtéshez a második szöveg a szerzőről, a külsejéről és a kultúrájáról?
- Mennyiben képviseli a szerző szövege a saját etnocentrikus nézőpontját és előítéleteit? Mondhatjuk-e azt, hogy abban az időben az észak-európai kultúrák kevésbé voltak civilizáltak, mint az övé?
- Hallottak vagy olvastak-e a résztvevők olyan példákat, amelyekben valakivel hasonló megítélés szerepelt? Milyen érzés lehet, ha alsóbbrendűnek tekintenek?
- Milyen következményei lehetnek annak, ha az embereket nem az alapján ítéljük meg, amilyenek valójában? Tudnak-e erre történelmi példákat mondani? Tudnak-e példákat a jelen történéseiből?
- Mit tehetünk az előítéletek ellen? Vannak-e a résztvevők országában vagy közvetlen környezetében olyan csoportok, amelyek szintén céltáblái az előítéleteknek? Melyek ezek?

Fontos dátumok

június 21.
a világbéke és az imádság napja

Tanácsok a csoportsegítőknek

Az idézetek egy híres córdobai (Andalúzia, Spanyolország) tudós könyvéből származnak. A szerző, Said al-Andalusi i. sz. 1029-ben született, bölcsessége és tudása tette őt híressé. Számára a tudomány és a civilizáció szorosan összefüggött a Korán ismeretével. Nemcsak a vallást kutatta, hanem az arab irodalomnak, orvostudománynak, matematikának, csillagászatnak és egyéb tudományoknak is nagy ismerője volt.

Abban a korban a Földközi-tenger medencéje és különösképpen az azt körülvevő Arab Birodalom jelentette a civilizáció központját. A tudomány közel sem volt olyan fejlett „Északon" – ahogy Said nevezi Európa tőlük északabbra eső részét –, mint az arab világban, Perzsiában, Indiában és Kínában.

Lehet, hogy a – csoporttól függően – arra is időt kell szánnunk, hogy egyesekkel a szövegek kritikai olvasásának fontosságát is felismertessük. Mutassunk rá, hogy a második szöveg milyen sokat árul el a szerző kilétéről, megjelenéséről, kultúrájáról, hogy például az is kiderül: göndör haja és sötét bőre volt. A kritikai olvasás nem csupán a szöveg tartalmának megértését jelenti, hanem a szövegkörnyezet megismerését, a szerző kilétének és munkásságának, valamint azoknak az okoknak a felderítését is, amelyek a szöveg létrejöttében szerepet játszottak. Emeljük ki, hogy milyen fontos lépés ez az üzenetek értelmezésében és az általuk közvetített értékek felismerésében, legyen az a történelem, a sajtó, a költészet vagy akár dalszövegek része.

Az etnocentrikusság értelmezésének egyik módja, ha rámutatunk, hogy a szerző – aki sötét bőrű és göndör hajú emberekhez szokott – milyen kitűnő definíciót ad az általa normálisnak tartott emberektől homlokegyenest eltérő típusra. Az is nagyon lényeges, hogy a beszélgetés során segítsünk a résztvevőknek megérteni azt, hogy a kulturális különbségek nem tesznek senkit sem másoknál jobbá, sem rosszabbá. Mondjuk el, hogy akkor nehéz előítéletek nélkül véleményt alkotni másokról, ha saját kulturális környezetünket tekintjük a normának. A saját etnocentrizmusunk tudomásulvétele és elfogadása nagyon fontos ahhoz, hogy ugyanezt másokban is felismerjük, és hogy képesek legyünk sikeresen kommunikálni a más kultúrákhoz tartozó emberekkel.

A gyakorlat végén hagyjunk egy kis időt arra, hogy az időközben felvetődött kérdéseket, gondolatokat tovább lehessen fejleszteni. Elemezhetjük, vagy megvitathatjuk például a történelemtanítást, vagy azt, mennyit is tanulunk mi valójában itt, Európában más kultúrákról.

Forrás: Said al-Andalusi, Book of the Categories of Nations – Science in the Medieval World Ford.: Sema'an I. Salem és Alok Kumar, University of Texas Press, Austin, 1991

Javaslatok a folytatáshoz

Ha további, az emberi jogok egyetemlegességét feldolgozó gyakorlattal akarjuk folytatni a munkát, a könyvben található *Játszd el!* című feladat (193. oldal) kreatív és dramatikus módon foglalkozik ezzel.

SEGÉDLETEK

„Te is más vagy – te sem vagy más!”-kvíz

1. Honnan származik az alábbi idézet? Milyen könyv vagy dokumentum kivonata lehet?
„Minden ember a Földön, Kelettől Nyugatig, Északtól Délig egy csoportot alkot. Három jellegzetes dologban különböznek: a viselkedésükben, a fizikai felépítésükben és az általuk beszélt nyelvben.”

Jelölje meg a válaszlehetőségeket:

- ❑ UNESCO Nyilatkozat a rasszizmusról, 1958
- ❑ Hérodotosz: Történelem, i. e. 440
- ❑ A Védák Könyve, kb. i.e. 1000
- ❑ Beszámoló a Te is más vagy – te sem vagy más! kampányról, Európa Tanács, 1996
- ❑ Said Al-Andalusi, i. sz. 1029/420
- ❑ Egyik sem

2. Melyik országból/a világ mely tájáról származik az alábbi idézet szerzője?
„Azok, akik Európában, a távoli Északon élnek, rettegnek attól, hogy nagyon távol vannak a naptól. A levegő hideg és egük felhős. Ennek következtében bár vérmérsékletük nyugodt, viselkedésük faragatlan. Következésképpen termetük hatalmas, arcuk sápadt, hajuk hosszan omlik alá. Elveszítették az elmélyült gondolkodás és a világos megfigyelés képességét. Elteltek a nemtörődömséggel és lustasággal, és megfertőződtek fáradtsággal és az ostobasággal.”
Jelölje meg a válaszlehetőségeket:

❑Kína ❑Európa ❑India ❑Afrika ❑Perzsia ❑Egyik sem

Tegyünk egy lépést előre!

„Minden a mások jogaiból ered, és abból a mindenkori kötelességből, hogy tiszteletben tartsam azokat." – Emmanuel Lévinas

TÉMÁK

DISZKRIMINÁCIÓ

SZEGÉNYSÉG

ÁLT. EMBERI JOGOK

NEHÉZSÉGI SZINT

2. SZINT

CSOPORTLÉTSZÁM

10–30 FŐ

SZÜKSÉGES IDŐ

60 PERC

Témák: diszkrimináció és idegengyűlölet, szegénység, általános emberi jogok

Nehézségi szint: 2.

Csoportlétszám: 10–30 fő

Szükséges idő: 60 perc

A gyakorlatról röviden:

Minden ember egyenlő, de egyesek egyenlőbbek a többieknél. Ebben a feladatban a résztvevők megtapasztalják, milyen is másvalakinek lenni társadalmukban. A megcélzott témák az alábbiak:

- a társadalmi egyenlőtlenség gyakran a diszkrimináció és a kirekesztés egyik forrása
- az empátia és annak korlátai

Célok:

- a tőlünk különböző emberek felé irányuló empátia fejlesztése
- a társadalmi esélyek közötti különbözőségek meglétének tudatosítása
- egy társadalmi kisebbséghez vagy kulturális csoporthoz való tartozás lehetséges személyes következményei megértésének elősegítése

Szükséges eszközök:

- szerepkártyák
- szabad terület (folyosó, nagy terem vagy a szabadban)
- magnó vagy CD-lejátszó és nyugodt/relaxáló zene

Előkészítés:

- Olvassuk el figyelmesen a feladatot. Nézzük át a *Helyzetek és események* című listát, és alakítsuk azt ahhoz a csoporthoz, amellyel dolgozunk.
- Készítsünk résztvevőnként egy szerepkártyát. Másoljuk le az (adaptált) lapot kézzel vagy fénymásolóval. Vágjuk fel csíkokra, és a csíkokat hajtsuk félbe.

A gyakorlat levezetése

1. Alakítsunk ki nyugodt légkört, nyugodt háttérzenével. Esetleg kérjük meg a résztvevőket, hogy maradjanak teljesen csendben.
2. Osszuk ki a szerepkártyákat találomra, egyet minden résztvevőnek. Szólítsuk fel őket, hogy őrizzék meg, és ne mutassák meg senkinek a kártyát.
3. Kérjük meg őket arra, hogy üljenek le (lehetőleg a földre), és olvassák el szerepkártyájukat.
4. Most kérjük meg őket, hogy helyezkedjenek bele a szerepbe. Segítségképpen olvassunk fel néhányat az alábbi kérdésekből. A kérdések között hagyjunk szünetet, adjunk időt nekik a reakciókra és arra, hogy kialakítsanak egy képet a kártyán szereplő önmagukról és életükről.

- Milyen volt a gyermekkorod? Milyen házban laktál? Milyen játékokat játszottál? Mit dolgoztak a szüleid?
- Hogyan élsz manapság? Hol dolgozol, kikkel töltöd a szabadidődet? Mit csinálsz reggel, délután és este?
- Milyen az életstílusod? Hol élsz? Mennyit keresel havonta? Mit csinálsz a szabadidődben? Mit csinálsz, ha szabadságon vagy?
- Mi zaklat fel, és mitől félsz?

5. Most kérjük meg a résztvevőket, hogy maradjanak teljes csendben, amíg felsorakoznak egymás mellé (mint egy startvonalra).
6. Mondjuk el a résztvevőknek, hogy most egy helyzeteket és eseményeket tartalmazó listát olvasunk fel. A résztvevőknek minden olyan alkalommal, amikor szerepük szerint igennel kell válaszolniuk az állításra, előre kell lépniük egyet. Máskülönben ott kell maradniuk, ahol állnak, és nem szabad megmozdulniuk.
7. Olvassuk fel a helyzeteket egyenként. Álljunk meg egy kis időre minden egyes állítás felolvasása után, hogy időt hagyjunk az embereknek az előrelépésre és arra, hogy körülnézhessenek, hol állnak a többiekhez képest.
8. Végül kérjünk meg mindenkit, hogy jegyezze meg végső helyzetét. Ezután adjunk nekik néhány percet, hogy a csoportos értékelés kezdete előtt visszahelyezkedjenek eredeti szerepükbe.

Feldolgozás és értékelés

Kezdjük azzal, hogy megkérdezzük a résztvevőket, mi történt, és mit gondolnak a gyakorlatról, majd folytassuk a beszélgetést a felmerült témákról és arról, hogy mit tanultak.

1. Hogyan érezték magukat az előrelépő/előre nem lépő emberek?
2. Azok, akik gyakran léptek előre, mikor vették észre, hogy mások nem olyan gyorsan mozognak, mint ők?
3. Érezte-e valaki, hogy voltak olyan pillanatok, amikor emberi jogait semmibe vették?
4. Kitalálták a résztvevők egymás szerepeit? (A megbeszélésnek ebben a szakaszában árulhatják el a résztvevők a szerepüket.)
5. Mennyire volt könnyű vagy nehéz eljátszani a különböző szerepeket? Milyennek képzelték az általuk megjelenített személyt?
6. Tükrözte-e valamilyen módon a társadalmat a gyakorlat? Hogyan?
7. Melyek az egyes szerepekre vonatkozó emberi jogok? Mondhatja-e valaki, hogy emberi jogait megsértették, vagy nem gyakorolhatta azokat?
8. Melyek lennének az első lépések, amelyekkel fel tudnánk hívni a társadalom figyelmét az egyenlőtlenségekre?

Tanácsok a csoportsegítőknek

Ha a gyakorlatot a szabadban végezzük el, bizonyosodjunk meg arról, hogy a résztvevők hallanak bennünket, különösen akkor, ha nagy csoporttal dolgozunk! Az is előfordulhat, hogy a segítők közvetítik mondanivalónkat.

A gyakorlat kezdetén, a szerep kialakításának szakaszában lehetséges, hogy néhány résztvevő azt mondja, keveset tud az eljátszandó szerephez tartozó személy életéről. Nyugtassuk meg őket, hogy ez nem számít különösebben, és használják képzelőerejüket, alakítsák a személyt legjobb tudásuk szerint.

A gyakorlat ereje abban a hatásban van, amit a résztvevők közötti egyre növekvő távolság látványa okoz, különösen a végén, amikor nagy lesz a távolság a gyakran előrelépők és a nem sokat mozdulók között. A hatás fokozásának érdekében a szerepeket alakítsuk úgy, hogy azok valósághűen tükrözzék a résztvevők saját életét. Eközben bizonyosodjunk meg róla: a szerepeket úgy igazítottuk a csoporttagokhoz, hogy csak nagyon kevesen tudjanak előrelépni (tehát igennel válaszolni). Ez akkor is érvényes, ha nagy csoporttal dolgozunk, és a megadottnál több szerepet kell kitalálnunk.

A feldolgozás és értékelés alatt fontos annak a megfejtése is, hogy honnan szerezték a résztvevők az eljátszott karakterrel kapcsolatos ismereteket. Személyes tapasztalatokból vagy egyéb információforrásokból (hírek, könyvek és viccek)? Biztosak-e abban, hogy a karakterrel kapcsolatos információik és képzeteik megbízhatók? Ezzel bevezethetjük azt, hogy hogyan működnek a sztereotípiák és az előítéletek.

Ez a gyakorlat különösen alkalmas arra, hogy megteremtsük az összeköttetést a jogok különböző generációi (polgári/politikai és társadalmi/gazdasági/kulturális jogok) és az azokkal való rendelkezés között. A szegénység és a társadalmi kirekesztés problémája nemcsak a formális jogok problémája – jóllehet az utóbbi érinti például a menekülteket és a menedékkérőket. A probléma nagyon gyakran az e jogok gyakorlási lehetőségének kérdése.

Változatok

Jó módszer a minél több gondolat összegyűjtésére és a résztvevők megértésének elmélyítésére, hogy kezdetben kiscsoportokban dolgozunk, majd rábírjuk őket, hogy ötleteiket osszák meg a többiekkel a nagycsoportban. Ha ezt választjuk, csaknem elengedhetetlen a segítő csoportvezetők bevonása. Úgy próbáljuk ki ezt a módszert, hogy a feldolgozás második részét – miután minden szerepre fény derült – kisebb csoportokban végezzük el. Kérjük meg a résztvevőket arra, hogy vizsgálják meg, társadalmukban kinek van kevesebb, és kinek van több lehetősége, és melyek azok az első lépések, amelyeket meg lehet és meg kell tenni annak érdekében, hogy eltűnjenek az egyenlőtlenségek. Esetleg kérjük meg a résztvevőket, hogy emeljenek ki egyet a karakterek közül, és kérdezzük meg, mit kellene tenni, azaz milyen feladatai és felelősségei vannak magának a közösségnek és a kormánynak ezzel a személlyel kapcsolatban.

Javaslatok a folytatáshoz

A munkánk társadalmi környezetétől függően lehet, hogy a csoporttal folytatandó beszélgetésre meg szeretnénk hívni olyan személyeket, akik bizonyos kulturális vagy társadalmi kisebbségeket segítő csoportok képviselői. Tudjuk meg tőlük, hogy aktuálisan milyen kérdésekért küzdenek, és hogy mi és a fiatalok miben segíthetnénk nekik. Az ilyen személyes találkozó arra is jó alkalom, hogy ismertessünk vagy felülvizsgáljunk néhány olyan előítéletet vagy sztereotípiát, amely a megbeszélés során vetődött fel.

Amennyiben a csoport többet szeretne tudni a világ oktatási rendszereiben létező egyenlőtlenségekkel kapcsolatos témákról és a problémák megoldására irányuló aktuális intézkedésekről, lapozzunk az *Oktatás mindenkinek?* című gyakorlathoz (249. oldal).

Javaslatok a résztvevőknek

Térjünk vissza az feldolgozás során felmerült gondolatokhoz. Vegyük sorra, hogyan tudnánk segíteni a kulturális vagy társadalmi kisebbségekkel foglalkozó csoportokat és szervezeteket, majd ültessük át az ötleteket a gyakorlatba.

SEGÉDLETEK

Helyzetek és események

Olvassuk fel a következő helyzeteket. Minden egyes helyzet felolvasása után hagyjunk időt a résztvevőknek, hogy előrelépjenek, és hogy megnézzék, hol állnak a többiekhez képest.

- Ön soha életében nem került súlyosan nehéz anyagi helyzetbe.
- Az Ön lakáskörülményei elég jók, van telefonja és televíziója.
- Ön úgy érzi, hogy anyanyelve, vallása és kulturális hovatartozása elfogadott abban a társadalomban, amelyben él.
- Ön úgy érzi, hogy a társadalmi és politikai kérdésekről alkotott véleménye, valamint nézetei meghallgatásra találnak.
- Az emberek tanácsért fordulnak Önhöz különböző kérdésekben.
- Ön nem tart attól, hogy a rendőrség letartóztatja.
- Ön tudja, hogy hova forduljon tanácsért és segítségért, ha szükségét érzi.
- Ön soha nem érezte magát hátrányosan megkülönböztetve származása miatt.
- Ön igényeinek megfelelő szociális és egészségügyi ellátásban részesül.
- Ön évente egyszer el tud menni nyaralni.
- Ön meghívhatja otthonába barátait egy vacsorára.
- Az Ön élete érdekes, és bizakodó saját jövőjét illetően.
- Ön úgy érzi, hogy tanulhat, és gyakorolhatja az Ön által választott szakmát.
- Ön nem fél attól, hogy megfélemlíthetik vagy megtámadhatják az utcán vagy a médiában.
- Ön szavazhat az országos és helyi választásokon.
- Ön megünnepelheti a legfontosabb vallási ünnepeket rokonaival és közeli barátaival.
- Ön részt vehet egy külföldön tartott nemzetközi szemináriumon.
- Ön hetente legalább egyszer elmehet moziba vagy színházba.
- Ön nem nyugtalan gyermekei jövőjét illetően.
- Ön háromhavonta legalább egyszer tud új ruhát venni.
- Ön beleszerethet az Ön által választott személybe.
- Ön úgy érzi, hogy szakértelme elismert és elfogadott abban a társadalomban, amelyben él.
- Ön használhatja az internetet, és profitálhat belőle.

Szerepkártyák

Ön egy egyedülálló, munkanélküli anya.	Ön egy politikai párt ifjúsági szervezetének elnöke (amelynek anyapártja most van hatalmon).
Ön a helyi bank igazgatójának a lánya. Közgazdaságtant tanul az egyetemen.	Ön egy sikeres gyorséttermi vállalkozást üzemeltető kínai emigráns fia.
Ön mohamedán arab lány, aki buzgó hívő szüleivel él.	Ön egy olyan országban élő lány, ahol a jelenlegi amerikai nagykövet az édesapja.
Ön katona a hadseregben, aki kötelező sorkatonai szolgálatát tölti.	Ön egy sikeres külkereskedelmi vállalat tulajdonosa.
Ön egy mozgáskorlátozott fiatal férfi, aki csak kerekesszékben ülve tud közlekedni.	Ön egy cipőgyár már nyugalmazott munkása.
Ön 17 éves roma (cigány) lány, aki nem fejezte be az általános iskolát.	Ön egy heroinfüggő fiatal művész barátnője.
Ön HIV-pozitív középkorú prostituált.	Ön 22 éves leszbikus nő.
Ön munkanélküli tanár egy olyan országban, amelynek új hivatalos nyelvét nem beszéli felsőfokon.	Ön egy afrikai származású modell.
Ön 24 éves afgán menekült.	Ön 27 éves hajléktalan fiatal férfi.
Ön illegális bevándorló Maliból.	Ön egy távoli hegyek közt megbúvó kis faluban élő gazda 19 éves fia.

Úton Egyenlőségföldjére

„Az akadály maga az út." – Zen bölcsesség

Témák: nemek közötti egyenlőség, diszkrimináció és idegengyűlölet, oktatás, képzés

Nehézségi szint: 3.

Csoportlétszám: min. 4 fő

Szükséges idő: 90 perc

A gyakorlatról röviden:

A gyakorlat kiscsoportos munkára épül, a képzeletet és a résztvevők rajzait felhasználva dolgozza fel a nemek közötti esélyegyenlőség és a nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetés problémáját.

Az érintett jogok:

- a nemek és nemi szerepek szerinti megkülönböztetés tilalma
- jog a szabad párválasztásra és a házasságkötésre, amely a jövendő házastársak egyetértésén alapul
- az anyákat a szülés előtt és azt követően megillető különleges védelemhez való jog

Célok:

- az egyenlőségre és a nemek közötti egyensúlyra törekvés jelentőségének megértése és megbeszélése
- a képzelet és a kreativitás fejlesztése, hogy képet alkothassunk a jövőről
- az igazságosság és a tisztelet értékének megerősítése

Szükséges eszközök:

- 1 db A4-es lap és 1 ceruza minden kiscsoportnak az ötletek összegyűjtéséhez
- nagy méretű papírok vagy flipchartpapírok, minden kiscsoportnak külön egy-egy ív
- különböző színű filctollak
- térkép, leginkább egy turistatérkép, amelyen a különböző domborzati alakzatok is fel vannak tüntetve, pl. a hegyek, völgyek, folyók, erdők, falvak, hidak stb.

Előkészítés: Ismerkedjünk meg a térképpel és az azon található szimbólumokkal.

A gyakorlat levezetése

1. Mondjuk el a résztvevőknek bevezetőként, hogy ebben a gyakorlatban egy olyan térképet kell készíteniük, amely az Egyenlőségföldjére vezető utat ábrázolja. Egyenlőségföldje egy olyan jövőbeli ország, ahol majd megvalósul a nemek közötti teljes esélyegyenlőség, de amely egyelőre csak az emberek képzeletében él.
2. Kérdezzük meg a résztvevőket, ismernek-e olyan népmesét vagy történetet, amelyben egy ember utazása különböző erkölcsi tanulságok metaforájaként jelenik meg. A mesékben például egy sötét erdő a gonoszság, egy piros alma a csábítás metaforája

lehet. Az utazó erkölcsi erejét szimbolizálhatja, hogy átúszik egy sebes folyón, vagy emberségét mutatja, ha segít egy bajba jutott állaton.

3. Ismertessük röviden, hogyan épülnek fel a térképek. Mutassuk meg, hogyan rajzolták a körvonalakat, hívjuk fel a figyelmet a hegyek árnyékolására, az erdőket, lápokat, épületeket, elektromos vezetékeket jelző ikonokra.
4. A résztvevők alkossanak három-öt fős kiscsoportokat. Osszuk szét a tollakat és a papírokat, és adjunk a csoportoknak 15 percet, hogy röviden gondolják át:
   - Milyennek képzelik el Egyenlőségföldjét?
   - Milyen akadályokba ütközhetnek az Egyenlőségföldjére vezető úton?
   - Hogyan fogják legyőzni az akadályokat?
5. Most osszuk ki a nagy papírokat vagy a flipchartlapokat és a vastag filctollakat. A csoportok rajzolják meg a saját fantáziatérképüket, amelyen a jelent és a jövőt egyaránt ábrázolják a kettőt összekötő úttal vagy ösvénnyel együtt. Találjanak ki domborzati jegyeket és az úton lévő akadályokat és lehetőségeket jelző különböző szimbólumokat.
6. Adjunk 40 percet a csoportoknak, hogy megrajzolják a térképet. Emlékeztessük őket arra, hogy a különböző jelekhez, szimbólumokhoz magyarázat is kell.
7. Végül minden csoport mutassa be a többieknek az általa készített térképet.

Feldolgozás és értékelés

A beszélgetés elején minden csoport mondja el, hogyan tudtak együttműködni, hogyan hoztak közös döntéseket arról, mit és hogyan ábrázoljanak a térképen. Ezt követően beszéljük meg, milyen is lenne Egyenlőségföldje a valóságban, és mik lehetnek az akadályok.

- Tetszett-e a gyakorlat a résztvevőknek? Miért?
- Melyik három kérdés kapcsán volt a legkönnyebb ötleteket gyűjteni? Mik voltak a legnehezebb kérdések? Miért?
- Milyen Egyenlőség földje, mik a nevezetességei?
- Milyen akadályai vannak, hogy ez a társadalom ideális Egyenlőségföldje legyen?
- Minek kell megváltoznia, hogy olyan társadalmi rend alakuljon ki, amelyben megvalósul a nemek közötti esélyegyenlőség?
- A pozitív diszkrimináció politikája alkalmas eszköz-e rövid távon a nemi esélyegyenlőség megteremtésére?
- Ha a nők és férfiak közötti esélyegyenlőség szempontjából el kellene helyezniük saját hazájukat egy 1-től 10-ig terjedő skálán, ahol az 1-es a nagyon egyenlőtlen helyzetet, a 10-es pedig majdnem ideális esélyegyenlőséget jelez, hova tennék?
- Milyen más csoportokat éri hátrányos megkülönböztetés az adott társadalomban? Hogyan nyilvánul ez meg? Milyen emberi jogok sérülnek?
- Hogyan lehet a hátrányos helyzetű csoportokat felkészíteni és megerősíteni, hogy kiálljanak jogaikért?
- Milyen szerepe van a nevelésnek/oktatásnak ebben a megerősítésben?

Tanácsok a csoportsegítőknek

Ha a résztvevők elakadnak ott, hogy miként is ábrázolják az ötleteiket, mondjunk néhány lehetséges megoldást. Például egy nőnek az oktatás hídján keresztül kell átkelnie az ügyvédnőkkel szembeni előítélet folyóján, vagy egy férfi megtalálhatja az elégedettség kincsét egy óvodában, ahol

kisgyerekekkel foglalkozik. Természetesen a nemi szerepek azon sztereotípiáira is gondolnunk kell, amelyek tükrözik a társadalmi valóságot.

Változatok

A csoportok maketteket is készíthetnek Egyenlőségföldjéről mindenféle feleslegessé vált holmi felhasználásával. Ebben az esetben jó sok kisebb dobozra, ládára, csőre, papírra, kövekre, csonthéjas gyümölcsökre, spárga- és gyapjúdarabokra, kapcsokra és ragasztóra lesz szükség, és egy nagy kartonra, amelyre a makettet felépíthetik.

A jelent a jövővel összekötő térkép mint módszer a legtöbb téma feldolgozásában alkalmazható, amikor azt akarjuk, hogy a résztvevők szabadon, a saját képzelőerejük segítségével találjanak megoldásokat különböző problémákra.

Javaslatok a folytatáshoz

A résztvevők vizsgálják meg még tüzetesebben a nemi szerepeket, illetve azokat a kérdéseket, amelyek a gyakorlat során megfogalmazódtak. Például nézzenek utána a könyvtárban vagy az interneten, vagy beszélgessenek olyan szervezetek képviselőivel, amelyek a társadalom különböző csoportjainak egyenlőtlen esélyeire hívják fel a figyelmet.

A diszkrimináció és a kulturális identitáshoz való jog kérdéseivel – a fenntartható fejlődés összefüggésében – a könyvben található *Makah bálnavadászat* című gyakorlat (227. oldal) keretében is foglalkozhatunk.

Javaslatok a résztvevőknek

A résztvevők figyeljék meg, hogy saját iskolájuk, közösségük vagy munkahelyük milyen stratégiát képvisel a nemi esélyegyenlőség szempontjából, és vitassák meg, hogyan valósulnak meg ezek az elvek a gyakorlatban, és hogy szükséges-e további erőfeszítéseket tenni, hogy az adott intézményt Egyenlőségföldje színvonalára emeljék.

További információk

A gyakorlat hátterében az empowerment/megerősítés koncepciója áll. A megerősítés kifejezést nagyon nehéz lefordítani és nehéz értelmezni, még az angol nyelvben is! A megerősítés jelentheti az ún. felszabadító pedagógia eszközét és eredményét is.

A megerősítés egyik definíciója Oxfamtól:

„A megerősítés lényege, hogy az emberek felkészítésével szembeszáll az elnyomás vagy egyenlőtlenség minden formájával, amelyekbe emberek millióit kényszerítik, semmibe véve alapvető emberi jogaikat."

Fontos dátumok

november 25.
a nők elleni erőszakkal szembeni fellépés napja

Van más választásunk?

„Aggódunk azért, hogy mi lesz a gyermekből holnap, mégis elfelejtjük, hogy ma is valaki."
Stacia Tauscher

TÉMÁK

BÉKE ÉS ERŐSZAK

GYERMEKEK

DISZKRIMINÁCIÓ

NEHÉZSÉGI SZINT

3. SZINT

CSOPORTLÉTSZÁM

9–24 FŐ

SZÜKSÉGES IDŐ

90 PERC

Témák: béke és erőszak, gyermekek, diszkrimináció és idegengyűlölet

Nehézségi szint: 3.

Csoportlétszám: 9–24 fő

Szükséges idő: 90 perc

A gyakorlatról röviden:

A gyakorlat szerepjáték, amely a következő kérdéseket érinti:

- személyek közötti erőszak
- megfélemlítés és zaklatás

Az érintett jogok:

- a szabadsághoz és biztonsághoz való jog
- a méltósághoz és egyenlő bánásmódhoz való jog
- a gyermekek védelemhez való joga (például testi és lelki zaklatás, bántalmazás ellen)

Célok:

- a megfélemlítéssel és következményeivel kapcsolatos tudatosság és megértés növelése
- a problémával való szembesülés módjainak megtalálása
- a megfélemlítés és zaklatás áldozataival való együttérzés

Szükséges eszközök:

- a szerepjátékok másolatai (egy jelenet csoportonként)
- a zaklatásos történetek egy példánya

Előkészítés: A helyszínt úgy rendezzük el, hogy a résztvevőknek elég hely álljon rendelkezésükre a szerepjátékok eljátszására.

A gyakorlat levezetése

1. Magyarázzuk el a gyakorlatot. A résztvevőknek kiscsoportokban kell dolgozniuk, feladatuk rövid szerepjátékok eljátszása lesz, a megfélemlítés és zaklatás témakörében.
2. Bizonyosodjunk meg arról (akár egy gyors ötletroham keretében), hogy minden résztvevő tudja, mit jelent a megfélemlítés és zaklatás, hogy az bárhol megtörténhet, akármelyik iskolában, ifjúsági közösségben, a munkahelyen.
3. Osszuk a résztvevőket három kisebb csoportba, és mindegyik csoportnak adjunk egy-egy jelenetet, amelyet el kell majd játszaniuk. Adjunk 15 percet arra, hogy elpróbálják a jelenetet és felkészüljenek az eljátszására.
4. Ha elkészültek, kérjük meg a csoportokat, hogy sorban adják elő a számukra kiosztott szerepjátékot.
5. Ne fűzzünk semmilyen megjegyzést a látottakhoz, amíg mindegyik csoport elő nem adta a saját jelenetét. A látottakat majd a nagycsoportban értékeljük.

Feldolgozás és értékelés

Kezdjük a szerepjátékok áttekintésével.

- Honnan származik a jelenet eljátszásához szükséges tudás a csoportban? A megfélemlítésről, terrorizálásról szóló filmekből, történetekből, esetleg saját tapasztalatokból?
- Valósághűek voltak-e a jelenetek?
- Az 1. jelenetben melyek voltak azok a dolgok, amelyeket a résztvevők fontosnak találtak, és amelyek segítettek a helyzet feldolgozásában? Melyek voltak azok, amelyek akadályozták a jelenet feldolgozását?
- A 2. jelenetben az látható, hogy milyen könnyű őszintén beszélni egy olyan baráttal, aki maga is állandóan kötekszik. Általában egy ilyen esetben minek van pozitív hatása, és milyen taktika az, ami még tovább rontaná a helyzetet?
- A 3. jelenetre utalva, mennyire lehet könnyű őszintén beszélni a dologról egy olyan baráttal, akit folyamatosan megfélemlítenek, zaklatnak? Mi az áldozat által elfogadható, lehető legjobb megoldás?

Ezt követően kérjünk meg három résztvevőt, hogy olvassák fel a három zaklatásos történetet. Kérjük ki a résztvevők véleményét a hallottakról, majd folytassuk a beszélgetést a megfélemlítés és zaklatás eseteiről, és arról, hogyan lehet ezekkel megbirkózni.

- Milyen érzés lehet, ha terrorizálnak bennünket?
- Akit megfélemlítenek, vajon felelős-e azért, ami vele történt?
- Azok, akik látni akarják, hogy mások félnek tőlük, vajon bizonyítani próbálnak-e valamit azzal, hogy zaklatnak más embereket?
- A terrorizálás az erőszak egy fajtája?
- A megfélemlítés és zaklatás a hatalomról szól-e?
- Vajon a zaklatás egy elkerülhetetlen dolog?
- Ha a barátunkat folyamatosan zaklatják, tájékoztatnunk kell-e erről valamilyen hivatalos személyt? Akkor is, ha a barátunk titokban mondta el problémáját nekünk?
- Melyek a leggyakoribb előítéletek azokkal a szemben, akiket megfélemlítenek, zaklatnak?
- Ki a felelős a megfélemlítés és zaklatás problémájának kezeléséért?

Tanácsok a csoportsegítőknek

Beszélhetünk közvetlen (direkt) vagy közvetett (indirekt) megfélemlítésről és zaklatásról. Közvetlen megfélemlítés és zaklatás például gúnyolás, kötekedés, erőszakoskodás, ütés, verés, megtámadás, valaki tulajdonának vagy holmijának az elvétele, szétdobálása, arra kényszeríteni valakit, hogy pénzét vagy egyéb tulajdonát adja át, vallása, bőrszíne, fogyatékossága vagy szokásai miatt fenyegetni vagy megtámadni valakit. A közvetett megfélemlítés és zaklatás körébe tartozik például: pletykákat terjeszteni valakiről abból a célból, hogy az áldozat társadalmilag kirekesztetté, elszigeteltté váljon. Az ilyenfajta tevékenységeket általában egy vagy több ember követi el, méghozzá bizonyos áldozat(ok) ellen. Mind a közvetlen, mind pedig a közvetett terrorizálás esetében jelen van a folyamatos testi vagy lelki megfélemlítés, amely a zaklatás és visszaélés rendszeres velejárója.

Ha a gyakorlatot például hátrányos helyzetű fiatalokat összefogó csoporttal vagy ifjúsági klubban, kollégiumban, munkahelyen alkalmazzuk, használhatjuk szokásos találkozási helyüket

Fontos dátumok

Június 4.
Az erőszak ártatlan gyermekáldozatainak világnapja

a jelenetek helyszíneként. Legyünk tekintettel a csoportban lévő fiatalokra, vagyis arra, hogy van-e köztük olyan, aki így vagy úgy érintett volt verekedésben, bántó viselkedésben. Alakítsuk ki a csoportokat, és ennek figyelembevételével osszuk ki az eljátszandó jeleneteket.

Javaslatok a folytatáshoz

Nézzünk utána annak, hogy léteznek-e olyan helyi programok a konfliktuskezelésről, amelyek kortárs segítőknek (fiatal önkénteseknek) szólnak. Hívjunk meg egy ezzel foglalkozó szakértőt a csoporthoz. A résztvevőkkel közösen gondoljuk végig egy esetleg az iskolában, kollégiumban, klubban megszervezhető kortárs segítő rendszer felállítását.

Ha a résztvevők az iskolájukban vagy szervezetükben szeretnének fellépni a megfélemlítés és zaklatás ellen, továbblépés lehet a *Válasz a rasszizmusra* című gyakorlat (294. oldal), amely arról szól, hogy hogyan lehet a rasszizmus vagy a megfélemlítés elutasítását megszervezni. A gyakorlat a megfélemlítés és zaklatás elleni fellépés fejlesztésére is alkalmas. Amennyiben a csoport szereti a szerepjátékokat és a résztvevők többet szeretnének megtudni a konfliktusok kezeléséről, választhatjuk a *Játsszunk szabályosan!* gyakorlatot (196. oldal).

Javaslatok a résztvevőknek

Keressünk olyan hazai közösséget vagy egyesületet, amely országunkban foglalkozik a megfélemlítés és zaklatás elleni küzdelemmel, és ajánljuk fel nekik a segítségünket.

Ha szembetűnően kreatív társasággal van dolgunk, javasolhatjuk nekik, hogy írják meg saját jeleneteiket, és mutassák be szélesebb közönségnek.

A csoport tagjai maguk is vezethetnek/szervezhetnek beszélgetést, vitát a saját iskolájukban vagy közösségeikben a megfélemlítésről és zaklatásról.

A résztvevők barátaikkal közösen a saját iskolájukban/közösségeikben hozzanak létre olyan csoportot, amely segítséget nyújt azoknak, akik gyakran válnak kötözködés, bántalmazás, testi-lelki megfélemlítés célpontjává.

SEGÉDLETEK

Jelenetek a szerepjátékokhoz

1. jelenet

Egy diák az iskola vezetőihez fordul, és megpróbálja megértetni, hogy egyik osztálytársát zaklatják. Az igazgató autoriter és elveihez ragaszkodó ember, aki úgy véli, hogy a régebbi, hagyományos viselkedési normákat ma már nem nagyon követik, és nincs jó véleménye a mai fiatalok viselkedési normáiról, úgy általában. Az osztályfőnök nem akar felelősséget vállalni a helyzetért. A tanárok alábecsülik a probléma súlyosságát, és ügyet sem vetnek a másokat zaklató diákok viselkedésére. A települési önkormányzat ifjúságvédelemmel foglalkozó képviselője érzékeli ugyan a problémát, de olyan sok munkája van, hogy jelen pillanatban nem tud az üggyel foglalkozni.

2. jelenet

Diákok egy csoportja megpróbál szót érteni egy barátjukkal, akiről tudják, hogy rendszeresen bántalmaz egy nála fiatalabb diákot.

3. jelenet

A diákok azért jönnek össze, hogy egy olyan barátjukról beszélgessenek, akiről tudják: szüntelenül zaklatja őt, erőszakoskodik vele egy idősebb diákokból álló csoport. Segíteni akarnak neki, ennek érdekében a probléma leküzdésére alkalmas összes lehetséges megoldást megvitatják.

Igaz történetek

1. történet

„12 éves vagyok és utálok iskolába járni, mert senki sem bír engem. Van egy csoport, aki folyton gúnyolódik velem. Azt mondják, hogy ronda és dagadt vagyok, hogy a szüleimnek szégyenkezniük kellene miattam. A legjobb barátom sem beszél már velem, sőt, inkább ezzel a csoporttal barátkozik. Utálom őt. Annyira magányosnak érzem magam és félek, hogy igaz az, amit a szüleimről mondanak."

Rosanna

2. történet

„Idén új főiskolára járok. Az első naptól kezdve éreztem, hogy a lányok egy része furcsán néz rám. Aztán rájöttem, hogy irigykednek, mert a fiúk többsége nagyon barátságosan viselkedik velem. Most ott tartok, hogy egy másik főiskolára akarok járni, mivel fenyegető üzeneteket és zaklató telefonhívásokat kapok. Néha még a könyveimet is ellopják. Múlt héten, amikor a mosdóba mentem, három lány utánam jött. Kiabáltak velem, késsel fenyegettek és azt mondták, hogy menjek el máshová tanulni és kurvának neveztek. Ezt nem bírom tovább. Félek és dühös vagyok. Megpróbáltam beszélni az igazgatóval, de nem igazán hallgatta meg a problémámat. Nem tudom, mit tegyek."

Lisbeth

3. történet

„A legjobb barátom mondta, hogy diákok zaklatják őt az iskolánkban. Mivel segíteni akartam neki, úgy döntöttem, hogy beszélek velük. Azonban, miután ezt megpróbáltam, engem is zaklatni kezdtek. Most mind a ketten zaklatás áldozatává váltunk: gúnyt űznek belőlünk, piszkos tréfák áldozatai vagyunk, azzal fenyegetnek minket, hogy megvernek. Mindketten úgy döntöttünk, hogy nem beszélünk a dologról senkinek, mert nagyon félünk, hogy a dolgok még rosszabbra fordulnak, ha elmondjuk valakinek."

Andrey

Válasz a rasszizmusra

Az iskolai közösségben mindenki felelős azért, hogy figyelje és megállítsa a rasszista zaklatásokat és a rasszista megnyilvánulásokat.

TÉMÁK

OKTATÁS

DISZKRIMINÁCIÓ

ÁLT. EMBERI JOGOK

NEHÉZSÉGI SZINT

3. SZINT

CSOPORTLÉTSZÁM

4–50 FŐ

SZÜKSÉGES IDŐ

120 PERC

Témák: oktatás, diszkrimináció és idegengyűlölet, általános emberi jogok

Nehézségi szint: 3.

Csoportlétszám: 4–50 fő

Szükséges idő: 120 perc

A gyakorlatról röviden:

Ez a feladat a szerepjátékot és egy kényes eset ismertetését használja fel annak érdekében, hogy a résztvevőket arra késztesse, tekintsék át, hogy mit is értenek a kulturális különbözőségeken. Ezen kívül a megbeszélés és a közös írás eszközét alkalmazza az alábbi témák kifejtésére:

- az egyén saját kulturális perspektívájától való elvonatkoztatásának nehézségei
- rasszizmus, sztereotípiák és kulturális különbségek
- hogyan kezeljük a rasszizmust az iskolában vagy más oktatási intézményben?

Az érintett jogok:

- az emberi méltóság tiszteletéhez való jog, amely mindenkit megillet
- az egyenlő bánásmódhoz való jog
- a gondolati, lelkiismereti és vallásszabadság

Célok:

- az érdeklődés felkeltése az emberi jogok és a rasszizmus témája iránt
- a demokratikus részvétellel, a kommunikációval és az együttműködéssel kapcsolatos képességek és készségek fejlesztése
- a felelősségtudat, az igazságosság és a szolidaritás eszméinek terjesztése

Szükséges eszközök:

- nagy papírlapok vagy flipchartpapír és filctollak
- 4 önkéntes a szerepjáték előadásához
- az *Egy kényes eset* című szerepkártya és segédanyag a csoportvezető számára
- az iskola (vagy szervezet) rasszista megnyilvánulásokkal kapcsolatos szabályai és javaslatai
- a *Néhány gyakorlati tanács* című segédanyag másolt példányai, vagy írjuk fel az abban felsorolt pontokat egy nagyméretű papírra, esetleg írásvetítő-fóliára

Előkészítés:

- Tekintsük át a segédletek között szereplő kényes esetet, és amennyiben szükséges, alakítsuk át a szituációnak megfelelően.
- Válasszunk ki négy önkéntest, és kérjük meg őket, hogy készítsenek és játsszanak el egy rövid szerepjátékot a kényes eset alapján.

A gyakorlatról röviden

Ez a feladat két részből áll. Az 1. rész annak tisztázása, hogy mit értünk a rasszizmus kifejezésen. A 2. rész annak összefoglalása, hogy milyen stratégiát alakítsunk ki az iskolában (vagy egy klubban, szervezetben) megjelenő rasszista incidensek kezelésére.

1. rész: Mi a rasszizmus?

1. Kezdjük a feladatot a rasszizmusról szóló gondolatok összegyűjtésével. Izgalmas lehet, ha a résztvevőknek elmondunk egy rasszista viccet. Kérdezzük meg tőlük, mit gondolnak a viccről. Válaszaikat írjuk fel a nagy papírra vagy a táblára.
2. A rasszista incidensek és a kultúrák közötti lehetséges félreértések mindennaposak. Folytassuk ötletrohammal arról, hogy melyek azok a mindennapos incidensek és viselkedésmódok, amelyek rasszistának tekinthetők.
3. Most dolgozzuk fel a kényes esetet. Osszunk ki papírt és tollat. Kérjük meg a résztvevőket arra, hogy nézzék meg a szerepjátékot, és írjanak le néhány kulcsszót, amelyek összegzik az előadás egyes részeit elválasztó kérdésekre adott válaszaikat. Kérjük meg az önkénteseket, hogy adják elő a szerepjátékot.
4. Kezdeményezzünk a résztvevők hozzászólásai alapján egy rövid feldolgozást:
   - Mit válaszoltak az első részt követő kérdésre? Hogyan jutottak ezekre a következtetésekre?
   - Mit válaszoltak a második részt követő kérdésre? Hogyan jutottak ezekre a következtetésekre?
   - Mit vettek észre a végén? Mit feltételeztek?

2. rész: Összefoglalás arról, hogy milyen stratégiát alakítsunk ki az iskolában (vagy egy szervezetben) megjelenő rasszista incidensek kezelésére.

1. Vezessük fel a következő feladatot, amely az iskolában, klubban, szervezetben megjelenő rasszista incidensek kezelésével kapcsolatos stratégia összegzése.
2. Kezdjünk egy, az iskola vagy klub szereplőiről szóló rövid ötletrohammal. Például az iskolában vannak tanulók/diákok, tanárok, igazgató, takarítók, könyvtárosok, az iskolabusz sofőrei és egy-egy részlegért felelős alkalmazottak, pl. a játszótérfelelős.
3. Ezután kérjük meg a résztvevőket arra, hogy alakítsanak 4 vagy 5 fős csoportokat, amelyek áttekintik az iskolai közösség tagjainak a rasszista incidensekkel kapcsolatos feladatait és kötelezettségeit. A cél az, hogy egybegyűjtsék azokat a javaslatokat, amelyek összefoglalják: ezek az emberek hogyan kezeljenek egy-egy ilyen esetet. Adjunk a csoportoknak 30 percet a téma megbeszélésére és arra, hogy a legfontosabbnak tartott pontokat felírják egy nagy papírra.

4 Kérjük meg a résztvevőket arra, hogy mutassák be a teljes csoportnak, mire jutottak. Készítsünk összegzést az elhangzott pontokról, és kérjük meg a résztvevőket, hogy hasonlítsák össze azokat az iskolájukban már létező ilyen irányú intézkedésekkel vagy szabályokkal.

5. Most biztassuk arra a csoportokat, hogy dolgozzanak ki részletesebben egy szempontot (egy lépést vagy egy intézkedést). Például, amennyiben a rasszizmus és a diszkrimináció ellen átfogóbb iskolai szabályrendszerre van szükség, az egyik csoport feladata lehet ennek megírása. Az egyes csoportoknak azt is meg kell beszélniük, hogy a többi csoportnak milyen formában mutatják majd be munkájuk eredményét, pl. nem csak írásban, de képek, kollázsok, testszobrok felhasználásával, amelyek érzéseiket összetettebben fejezhetik ki.

Fontos dátumok

március 21.
a faji megkülönböztetés eltörléséért folyó harc nemzetközi napja

6. A nagycsoportban kérjük meg a résztvevőket, hogy számoljanak be eredményeikről, és vitassuk meg, hogyan lehetne ötleteiket átültetni a gyakorlatba.

Feldolgozás és értékelés

Kezdjük magának a gyakorlatnak az áttekintésével, majd folytassuk az arról való beszélgetéssel, hogy a résztvevők mit tanultak, és hogy mit kell tenniük ezután.

- Mennyire gyakori jelenség a rasszizmus az iskolában vagy a közösségben, és mennyire az általában a társadalomban?
- Mely csoportok a rasszista megnyilvánulások leggyakoribb áldozatai? Miért? 20 vagy 50 éve is ugyanezeket a csoportokat érintette a rasszizmus?
- Változott-e a gyakorlat elvégzésének eredményeként a résztvevők arról alkotott elképzelése, hogy mi tekinthető rasszista incidensnek? Hogyan? Mondjunk rá példát!
- Kinek a felelőssége annak megakadályozása, hogy rasszista incidensek forduljanak elő az egyes résztvevők iskolájában vagy az adott szervezeten belül?
- Gondoljunk vissza a kényes esetre. Mit kellett volna tenniük a tanároknak, Abdallah édesapjának és az igazgatónak, hogy kiderüljön az igazság?
- A rasszista incidensek kezelésére szolgáló stratégia megléte fontos, de nem lenne jobb, ha egyáltalán nem lenne rá szükség? Mit lehet és kell tenni a rasszista viselkedés okainak felderítésére, akár az iskolában, akár a társadalomban?

Tanácsok a csoportsegítőknek

Vegyük figyelembe a csoport tagjainak hátterét, és ennek megfelelően alakítsuk át a gyakorlatot. A résztvevők elkötelezettebbek lehetnek a gyakorlattal kapcsolatosan, ha a csoportsegítő olyan témával foglalkozik, amely életszerű a csoport számára. Ugyanakkor fel kell készülnünk azokra az érzelmi töltetű reakciókra, amelyek előfordulhatnak a gyakorlat következtében. Fontos, hogy figyeljünk azoknak a résztvevőknek az érzéseire, akik úgy gondolják, hogy őket diszkriminálták az iskolában. Hasznos lehet, ha ahelyett, hogy a kényes esettel kapcsolatos esettanulmányra koncentrálunk csupán, más példákat is bemutatunk különböző nézőpontokból. Ez a megközelítés lehetőséget ad arra, hogy hangsúlyozzunk, azaz különbséget tegyünk az egyes esetek között, hiszen nem mindegy, hogy a rasszizmus érintett megnyilvánulását a kortárs csoporton belül, vagy a tanárok és az igazgató részéről tapasztaljuk-e.

Ha provokálni kívánjuk a csoportot, és egy rasszista viccel indítunk, vigyázzunk arra, hogy a kiválasztott vicc olyan társadalmi csoportról szóljon, amelynek nincs képviselője a gyakorlat résztvevői között. Minden országban vannak hagyományai a más nemzetiségű vagy etnikumú emberekről szóló vicceknek. Kezdhetjük a téma megbeszélését azzal is, hogy a csoportot kérjük meg: ők mondjanak el egy-két ilyen viccet. Ezek után azzal folytathatjuk, hogy beszélünk a rasszista és nem rasszista viccek között húzódó határvonalról. Például a romákról szóló viccek nacionalisták vagy rasszisták? Ez elvezethet a rasszista vicc és a rasszista incidens definíciójához (lásd alább, a *További információk* című résznél).

Lehet, hogy a 2. rész végén a 4. lépésnél a végkövetkeztetések nem eléggé lényegre törők ahhoz, hogy a következő lépésben a résztvevők felhasználhassák őket. Ebben az esetben a figyelmükbe ajánlhatjuk, hogy használhatják a *Néhány gyakorlati tanács* című segédanyagot, és biztassuk arra a csoportokat, hogy dolgozzák ki az első négy lépést.

Változatok

A gyakorlat olyan témák feldolgozásakor is alkalmazható, mint pl. az erőszak. Ha az erőszak a téma, javasoljuk a *Van más választásunk?* című gyakorlat áttekintését (290. oldal), mielőtt egy erőszakellenes stratégia kidolgozásába kezdenénk!

Javaslatok a folytatáshoz

Térjünk vissza erre a témára rendszeresen, pl. évente egyszer vagy kétszer. Az elképzeléseket felül kell vizsgálni annak érdekében, hogy valóban elérjük a kitűzött célokat. A társadalom változásával összhangban a terveket is felül kell vizsgálnunk, hogy megbizonyosodjunk róla: a megváltozott feltételek között is megfelelnek az igényeknek.

Elképzelhető, hogy a csoport annak szeretne utánajárni, hogy a rasszista szempontok milyen formában jelennek meg a gazdasági döntéshozatalban. *A gyógyszerek elérhetősége* című gyakorlat (85. oldal) több olyan témát is érint (így a rasszizmust is), amelyek felmerültek a dél-afrikai kormány és az AIDS kezelésére szolgáló gyógyszereket gyártó vállalatok közötti 1990-es bírósági perben.

Javaslatok a résztvevőknek

Folytassuk az elképzelések kidolgozását saját iskolánkban vagy szervezetünkön belül, és gondoskodjunk azok gyakorlati bevezetéséről. A csoport kapcsolatba kerülhet más országokban működő rasszizmusellenes mozgalmakkal is. Például a belga *Rasszizmusmentes iskolák* programmal, amelynek bevezetéséhez az iskola szereplői legalább 60%-ának alá kell írnia egy közös diszkriminációellenes nyilatkozatot, amelyet aztán szigorúan be is kell tartani (www.schoolwithoutracism-europe.org).

További információk

A rasszizmus definíciói

A rasszizmus általában véve olyan viselkedést vagy szóbeli, gyakorlati megnyilvánulást jelent, amely embereket bőrszínük, kulturális hovatartozásuk vagy etnikai eredetük alapján előnyösen vagy hátrányosan megkülönböztet. Finomabb formái ugyanannyira károsak, mint nyílt formája.

Az intézményesült rasszizmus egy szervezet olyan kollektív hibája, amely embereket bőrszínük, kulturális hovatartozásuk vagy etnikai eredetük alapján más elbánásban részesít. A rasszizmus olyan, az etnikai kisebbségekhez tartozó embereket hátrányosan megkülönböztető folyamatokban, attitűdökben és viselkedésben látható vagy érhető tetten, amelyek már a nem szándékos előítélettől a tudatlanságon, tapintatlanságon és a rasszista sztereotípiákon át a kirekesztésig terjednek. Rasszista incidensek és zaklatás minden intézményben előfordulhat, tekintet nélkül az intézményt alkotó, eltérő etnikai háttérrel rendelkező diákok számára.

Rasszista incidens minden olyan incidens, amelyet az azt elszenvedő fél vagy bármely más személy rasszistának tekint.

Milyen eseményeket tekinthetünk rasszistának?

Fizikai bántalmazás: magában foglalja az erőszakos cselekedeteket, vagy a kisebbségi csoportokhoz tartozó gyermekek és felnőttek fizikai megfélemlítését csakúgy, mint a „csekélyebb" erőszakos cselekedeteket, amelyek hatása összeadódhat.

Verbális erőszak: ennek legnyilvánvalóbb példái a kisebbségi csoportokhoz tartozók sértegetése és bármely, egy személy identitását vagy kultúráját (pl. zene, ruházat vagy étkezési szokás) illető gúny. A verbális erőszaknak más, kevésbé nyilvánvaló formái is lehetnek, amelyek tanárok, diákok vagy más felnőttek részéről nyilvánulnak meg, mint pl. azok a rasszista természetű spontán megjegyzések, amelyek sértőek lehetnek.

Az együttműködés és az elfogadás hiánya: valamely kisebbséghez tartozó tanuló, diák, tanár, képző, ifjúsági vezető stb. személlyel szemben az együttműködés vagy elfogadás megtagadásának kinyilvánítása az iskolában/közösségben valamely személy(ek) által, rasszista incidensnek tekinthető, ha annak rasszista motivációja nyilvánvaló, vagy ha az áldozat úgy érzi, hogy az adott esetnek a rasszizmus az oka. Az elfogadás hiánya lehet a figyelmetlenség is, például ha egy tanár vagy képző tudatlanságból egy diák kulturális szokásait figyelmen kívül hagyja, és ezért az megbántva vagy kényelmetlenül érzi magát.

Egyéb incidensek: rasszista viccek és rasszista szóhasználat, rasszista jelvények, kitűzők, pólók stb. viselése, rasszista graffiti, rasszista irodalom vagy poszterek terjesztése, rasszista vagy fasiszta szervezet jelenléte az iskolai közösségben vagy annak környezetében, vagy a felnőttek általi sztereotipizálás, amely diszkriminációhoz vezethet.

Nagyon sok rasszista incidens a legkevésbé nyilvánvaló formában fordul elő. Gyakran az ilyen ravasz jelenségeket nehéz felfedezni és kezelni. A tanulók vagy diákok körében zajló rasszista incidensek jó része nem fordul elő tanárok vagy felnőttek jelenlétében. Ezért olyan fontos, hogy az iskolák olyan stratégiákat dolgozzanak ki, amelyek biztosítják, hogy az iskolai közösség minden tagja érzékeny legyen, és felelősséget érezzen az atrocitások elszenvedői iránt, valamint jelentse és kezelje azokat.

Néhány gyakorlati tanács arról, hogy hogyan dolgozzunk ki egy antirasszista stratégiát

A rasszista zaklatás és rasszista incidensek kezelésére kidolgozandó és életbe léptetendő stratégiához egységes iskolai (szervezeti) megközelítés szükséges. Fontos, hogy a rasszista incidensekkel kapcsolatos megközelítések illeszkedjenek az iskola vagy szervezet általános szellemiségéhez és gyakorlatához. Ezt a témát különösen fontosként, de nem különállóan kell kezelni.

Néhány figyelembe veendő gyakorlati tanács:

- Annak az alapelvnek a kinyilvánítása szükséges, hogy sem a rasszista incidensek, sem a rasszista zaklatások nem fogadhatók el.
- Egyértelmű nyilatkozatot szükséges tenni arról is, hogy mi a követendő eljárás rasszista incidens esetén.
- Az egész iskolai megközelítésnek, ideértve a rasszista incidensek kezelésére szolgáló folyamatokat és a rögzített lépéseket, ki kell terjednie az iskolai közösség minden tagjára, így az iskolavezetésre, a tanárokra és a más feladatköröket ellátó alkalmazottakra, a szülőkre, a tanulókra, a diákokra és a látogatókra.
- Egyértelművé kell tenni: az iskolai közösségben mindenki felelős azért, hogy elemezze a rasszista indíttatású zaklatásokat és rasszista megnyilvánulásokat, és hogy azokkal foglalkozzon.
- Következetességre van szükség abban a tekintetben, hogy minden érintett legyen tudatában annak, amit tőle elvárnak.
- Tudatosítani szükséges, hogy az incidensre annak megtörténtekor, vagy az arról szóló beszámoláskor válaszlépés következik.
- Az incidensre reagáló válaszlépést egy előre megállapított időhatáron belül kell megtenni.

(Forrás: Northamptonshire Country Council)

SEGÉDLETEK

Egy kényes eset – Szerepkártya

Rögtönözzünk egy rövid szerepjátékot a következőkben felidézett eset alapján. A játékot három felvonásban is előadhatjuk úgy, ahogy azt az alábbiakban javasoljuk. Ebben az esetben a szünetekben a csoportsegítő(k) megkérhetik a megfigyelőket arra, írják le a gondolataikat arról, hogy mi is történik.

Első felvonás: Két tanár beszélget a tanári szobában.
Az elmúlt hónapban több zsebtolvajlási eset fordult elő az iskolában. Most megint eltűnt valami pénz. Az igazgató mindenképpen végére akar járni a dolognak, ezért felkérte a tanárokat, hogy próbálják megtalálni a tolvajt. Abdallah az egyik tanuló, akinek a családja Észak-Afrikából vándorolt be ebbe az országba. Őt találták felelősnek a legutóbbi esetért.

Második felvonás: A beszélgetés Abdallah édesapja és az iskolaigazgató között.
Az iskolaigazgató meghívja Abdallah apját egy beszélgetésre. Ennek eredményeként Abdallah apja visszafizeti az ellopott összeget az iskolaigazgatónak.

Harmadik felvonás: Két tanár beszélget ismét a tanáriban.
Az, hogy Abdallah apja visszafizette a pénzt, a tanárok számára a gyermek bűnösségének beismerését jelenti. Később teljesen egyértelmű bizonyítékot találnak arra, hogy Abdallahnak semmi köze sem volt a tolvajláshoz.

Egy kényes eset – útmutató a csoportsegítő számára

Kérjünk fel önkénteseket a szerepjáték eljátszására. A szünetekben tovább foglalkozhatunk a kérdésekkel, és megkérhetjük a megfigyelőket arra, hogy foglalják össze kulcsszavakban a véleményüket a gyakorlat adott szakaszáról.

Első felvonás: Az elmúlt hónapban több zsebtolvajlási eset fordult elő az iskolában. Most megint eltűnt valami pénz. Az igazgató mindenképpen végére akar járni a dolognak, ezért felkérte a tanárokat, hogy próbálják megtalálni a tolvajt. Abdallah az egyik tanuló, akinek a családja Észak-Afrikából vándorolt be ebbe az országba. Őt találták felelősnek a legutóbbi esetért.

Első szünet: Első kérdés a megfigyelőkhöz: Ha te lennél az igazgató, mit csinálnál?

Második felvonás: Az iskolaigazgató meghívja Abdallah apját egy beszélgetésre. Ennek eredményeként Abdallah apja visszafizeti az ellopott összeget az iskolaigazgatónak.

Második szünet: Második kérdés a megfigyelőkhöz: Te is úgy gondolod, hogy ez volt a sikeres megoldás?

Harmadik felvonás: A tanárok nézőpontjából ez egy olyan megoldás, amely szerint Abdallah volt a tolvaj. Később teljesen egyértelmű bizonyítékot találnak arra, hogy Abdallahnak semmi köze sem volt tolvajláshoz.

Harmadik szünet: Harmadik kérdés a megfigyelőkhöz: Most mit gondolsz?

Vigyázat, figyelünk!

Senki sem követ el nagyobb hibát, mint azok, akik csak azért nem tesznek semmit sem, mert úgyis csak egy kicsit tudnának tenni.

TÉMÁK

GLOBALIZÁCIÓ

SZOCIÁLIS JOGOK

ÁLLAMPOLGÁRSÁG

NEHÉZSÉGI SZINT

4. SZINT

CSOPORTLÉTSZÁM

TETSZŐLEGES

SZÜKSÉGES IDŐ

150 PERC

Témák: globalizáció, szociális jogok, állampolgárság

Nehézségi szint: 4.

Csoportlétszám: tetszőleges

Szükséges idő: 150 perc

A gyakorlatról röviden:

A gyakorlat során a résztvevők figyelemfelkeltő társadalmi kampányt terveznek a transznacionális nagyvállalatok áttelepüléseinek következményeiről.

Az érintett jogok:

- a megfelelő munkakörülményekhez való jog
- a szakszervezetek alapításához való jog
- a szociális biztonsághoz való jog

Célok:

- a transznacionális nagyvállalatok áttelepülése következményeinek elemzése, mind helyi, mind pedig globális szinten
- az emberi jogi tevékenységek felerősítése
- a kreativitás és a képzelőerő mozgósítása

Szükséges eszközök:

- ragasztható címkék (post-it), amelyeket a résztvevők a kampányban kitűzőkként használhatnak
- poszterkészítéshez alkalmas méretű papírlapok vagy nagy ív (flipchart) papírok
- A4-es papírlapok szóróanyagok készítéséhez (színes papír is lehet)
- ragasztószalag és ragasztó
- színes ceruzák és filctollak
- olló
- újságok, magazinok, brosúrák, egyéb nyomtatott anyagok (amelyekből a képek felhasználhatók)

Előkészítés: Készítsünk minden résztvevő számára egy-egy másolatot a tényekről, valamint a kampány céljait tartalmazó oldalról.

A gyakorlat levezetése

1. Mondjuk el, hogy a gyakorlat a globalizációról szól, ezen belül a transznacionális nagyvállalatok áttelepülésének gyakorlatával foglalkozik.
2. Kérdezzük meg a résztvevőket, hogy mennyit tudnak a témáról, és mi a véleményük, a média milyen mélységig foglalkozik a témával.
3. Ötletroham arról, hogy mi tesz sikeressé egy figyelemfelkeltő kampányt.
4. Alakítsunk 3-4 fős kiscsoportokat.
5. Példaként idézzük fel a Kelet-európai Tiszta Ruha Kampányt, amelynek célja a társadalom figyelmének felkeltése volt a globalizáció következményeit illetően. Osszuk

ki a résztvevőknek a tényeket tartalmazó oldal másolatát.

6. A játéknak megfelelően készítsük elő a helyszínt. Ismertessük a csoporttal, hogy azt kell elképzelniük: egy civil szervezet, a Kelet-Európai Tiszta Ruha Kampány (továbbiakban Kampány) nemrégiben kapott támogatást az Európa Tanácstól. Mivel korábban finanszírozási problémák miatt a mozgalom csak nagyon kevés országban működött, a Kampány vezető testülete most úgy döntött: újjáélesztik a Kampányt és egész Európára kiterjesztik azt. A szervezet ezt a csoportot tanácsadóként kívánja alkalmazni.
7. Osszuk ki a Kampány céljait összefoglaló segédanyag másolatát. Mondjuk el, hogy a Kampány arra kért fel minket, hogy továbbítsuk ezeket az alapvető információkat.
8. Mindegyik kis csoportnak ki kell dolgoznia a javaslatát a Kampányra: hogyan terjeszkedjen a saját országukban. Először egy rövid tervezetet kell készíteniük az egész kampányról. Ezt követően a résztvevőknek részletesen ki kell dolgozniuk, hogy hogyan teljesítse a Kampány az első célkitűzését, nevezetesen azt, hogy milyen módon informálja a közvéleményt. A részletes javaslatnak a következőket kell tartalmaznia:
   - a tevékenységek időszükséglete, ütemterve,
   - a javasolt tevékenységek listája (koncertek, televízió- és rádióműsorok, utcai színház, szórólapterjesztés stb.),
   - a különböző tevékenységek helyszínei (iskolák, közintézmények stb.),
   - a szükséges személyzet létszáma,
   - felhasznált anyagok (matricák, poszterek stb.).
9. Hangsúlyozzuk, hogy a tervezet legyen világos és tömör. Mondjuk el azt is a résztvevőknek, hogy a civil szervezet bármilyen javaslatra nyitott (ez különösen igaz a kreatív ötletekre), azonban meg kell felelniük a segédanyagban leírt célkitűzéseknek, és tartalmazniuk kell azokat az eszközöket is, amelyekkel az említett célokat a szervezet meg fogja valósítani a kampány során. A későbbiekben a résztvevőknek elfogadásra kell előterjeszteniük az elképzeléseiket a civil szervezet képviselőinek, a Kampány döntéshozó testületének. Erre 60 perc áll majd rendelkezésükre.
10. Amikor a javaslatok elkészültek, készítőik ismertessék a többi csoporttal.
11. A teljes csoportban vitassuk meg a gyakorlatot.

Feldolgozás és értékelés

Kezdjük egy általános kérdéssel: hogy ment a gyakorlat? Ezután kérdezzük meg a csoportokat, hogy hogyan szervezték meg a feladatokat, hogyan dolgoztak együtt. Mindenki részt vett-e a gyakorlatban, és vajon ezt mindenki úgy is érezte-e? Ezt követően térjünk át a globalizáció kérdéseinek megvitatására, és arra, hogy a résztvevők mit tanultak a gyakorlatból.

- Melyek egy vállalat áttelepülésének pozitív és negatív következményei? Hogyan hat a helyi foglalkoztatásra? Hogyan hat a nemzetgazdaságra? Hogyan hat a globális gazdaságra?
- Van-e a munkásoknak valódi választási lehetőségük a nekik felkínált munkakörülmények elfogadásakor, vagy sem?
- Ki a felelős a helyzetért?
- Mit lehet, és mit kell tenni azért, hogy a munkások tisztában legyenek a jogaikkal?
- Hasznosak-e a tervezetthez hasonló kampányok? Miért?
- Mitől lesz jó egy kampány?

Fontos dátumok

Október 24.
A világ fejlettségének információs napja

- Úgy vélik-e a résztvevők, hogy a munkások jogait védő szervezetek, mint például civil szervezetek, szakszervezetek, az Egyesült Nemzetek szervezetei, globalizációellenes kampányt folytató szervezetek, megváltoztatják a helyzetet?

Tanácsok a csoportsegítőknek

A transznacionális nagyvállalatok áttelepülési gyakorlatáról információkat találhatunk a *Háttér-információk* című fejezet globalizációról szóló részben. Mielőtt elkezdjük a gyakorlatot, nézzünk utána annak, hogy más, hasonló szervezet van-e országunkban.

A gyakorlat egyik célja a résztvevők kreativitásának ösztönzése. Ezért teljes szabadságot élveznek az új kampánystratégiák kidolgozásában, ha a kitűzött célokat teljesíteni tudják.

A gyakorlat levezetésének 10. pontjánál (amikor a csoportoknak be kell mutatniuk a tervezett kampányukat), a csoportsegítő eljátszhatja a Kampány döntéshozó testületének tagját. Célszerűbb azonban – amennyiben lehetséges – kívülálló személyeket bevonni. Ez sokkal izgalmasabbá teszi a gyakorlatot, és valódi vitát gerjeszt, különösen, ha a meghívott egy civil szervezet képviselője (aki a globalizáció témakörében dolgozik, vagy kampányokért felelős).

Ha szakértőket hívunk meg, inkább osszuk két részre a gyakorlatot (hogy elegendő idő legyen a szakértőkkel való párbeszédre). Az első részben elkészítjük a Kampány tervét és az anyagokat, a második részben pedig megvitatjuk a tapasztalatokat.

Javaslatok a továbblépésre

Lépjünk kapcsolatba a Kampánnyal, és fejlesszük tovább a munkát, amit a csoport elkezdett. Ha a csoport a szociális és munkajogok témájában szeretne további gyakorlatokat, folytassuk az *Ashique története* című gyakorlattal (116. oldal), amely a gyermekmunka kérdésével foglalkozik.

SEGÉDLETEK

1. Tények a Kelet-európai Tiszta Ruha Kampányról

A Kelet-európai Tiszta Ruha Kampány egy 1990-ben Hollandiában létrehozott hálózat, amelynek célja az, hogy javuljanak a munkakörülmények a sportöltözetgyártásban, globálisan. Közel tíz kelet-európai országban működnek ilyen Kampányok. Minden egyes Kampány fogyasztóvédelmi szervezetek, szakszervezetek, emberi jogi és női jogi szervezetek képviselőiből, kutatókból, szolidaritási csoportokból és aktivistákból áll.

A munkahelyen a fő problémák a következők:

- alacsony munkabér,
- bizonytalan munkafeltételek (szerződés nélkül végzett munka, szabályozatlan munkaidő, kényszerű és fizetetlen túlóra stb.),
- a szerveződéshez való jog megtagadása (megfélemlítés, a munkások tevékenységének elfojtása).

2. A Kampány céljai

A tervezendő Kampány céljai a következők:

- a közvélemény figyelmének felkeltése, mivel szeretnénk támogatottságot szerezni a kampányunkhoz;
- a globalizáció egyes, emberi jogokat sértő hatásainak konkrét példákon keresztül való bemutatása;
- nyomásgyakorlás: a vállalatok segítsék elő munkásaik emberi jogainak tiszteletben tartását azáltal, hogy tájékoztatják őket jogaikról;
- emberek, szervezetek és intézmények hálózatának létrehozása, amely a fent említett célokért küzd.

Az emberi jogok naptára

Az itt következő naptár az első kísérlet arra, hogy összeállítsuk az olyan napok listáját, amelyeken az emberi jogokat világszerte megünneplik. A fontos dátumokat az ENSZ által életre hívott hivatalos nemzetközi napok, civil szervezetek (NGO) által elismert világnapok, történelmi események évfordulói és néhány kimagasló emberi jogi aktivista születésnapja alkotja. Ez a lista nem tekinthető teljesnek vagy befejezettnek, csupán kiindulási pont a fiatalokkal végzett munkához. A harmadik fejezetben megtalálható gyakorlatokat az ezekre való hivatkozásokkal láttuk el.

A naptárból másolat készíthető, abból pedig poszter, amelyet a falra akaszthatunk, hogy mindjárt az elején felkeltsük az emberi jogi kérdések iránti érdeklődést – már csak azért is, mivel a naptár jól mutatja széles skálájukat és változatosságukat. Az embereket felkérhetjük arra, hogy beszéljék meg a kiválasztott témaköröket, és hogy kutassák fel saját helyi és nemzeti fontos dátumaikat. Ezekkelaztán kiegészíthetjük a naptárat, és ezáltal egy olyan anyagot hozhatunk létre, amely a csoport számára személyesebb.

A harmadik fejezetben minden egyes gyakorlat valamely fontos dátumhoz kapcsolódik. Ennélfogva a naptárt eszközként használhatjuk egy teljes évi emberi jogi képzési program felépítéséhez. Minden hét vagy hónap kiindulási pontja egy „aktuális" gyakorlat lehetne. Például május 3-án, a sajtószabadság világnapján végre lehet hajtani a *Címlap* című gyakorlatot (148. oldal), vagy november 25-én, a nemzetközi nap a nők elleni erőszak megszüntetéséért alkalmából az *Erőszak a családban* gyakorlatot (171. oldal). Alternatív megoldásként a csoport cselekvéseket is választhat – azaz bekapcsolódhat más csoportok által az adott napon szervezett eseményekbe vagy tevékenységekbe, például egy környezetvédő csoporttal együtt emlékezhet meg április 22-én a Föld napjáról.

Ahogyan az emberi jogok felfogása minden évben változik és fejlődik, ugyanúgy kellene ennek a naptárnak is bővülnie. A kihívás a kézikönyv használói számára éppen abban áll: találjanak újabb és újabb utakat arra, hogy az emberi jogokról az év minden egyes napján megemlékezzenek.

Dátum	Megemlékezés	Gyakorlat
Január 8.	Írni-olvasni tudás világnapja	Oktatás mindenkinek?
Február 20.	Az erőszakkal szembeni ellenállás napja	Erőmű
Február 21.	Az anyanyelv nemzetközi napja (UNESCO)	Nyelvi akadály
Március 8.	Nemzetközi nőnap	Hősök és hősnők
Március 21.	A költészet világnapja (UNESCO)	Képjátékok
Március 21.	Nemzetközi nap a faji megkülönböztetés megszüntetéséért	Válasz a rasszizmusra
Március 22.	A víz világnapja	Az élet szövedéke
Március 23.	Meteorológiai világnap (WMO)	
Március 24.	A tuberkulózis világnapja (WHO)	
Április 7.	Az egészség világnapja (WHO)	Csak egy perc
Április 8.	Roma világnap	Tegyünk egy lépést előre!
Április 22.	A Föld napja	Az élet szövedéke
Április 23.	A könyv és a szerzői jogok világnapja (UNESCO)	
Április 30.	holocaust-emléknap (Yom ha Shoah)	
Május 1.	A munka nemzetközi ünnepe	Eltérő bérek; Szakszervezeti találkozó
Május 3.	A sajtószabadság világnapja (UNESCO)	Címlap
Május 8.	A Vöröskereszt és a Vörös Félhold napja	Jogi bingó
Május 15.	A családok nemzetközi napja	Munka és gyermekvállalás
Május 17.	Telekommunikációs világnap (ITU)	Az Internet hatása életünkre
Május 31.	Füstmentes világnap (WHO)	
Június 4.	Az agresszió ártatlan gyermekáldozatainak nemzetközi napja	Van más választásunk?
Június 5.	Környezetvédelmi világnap (UNEP)	Kert egy éjszaka alatt
Június 15.	Az élelem világnapja	
Június 17.	Az elsivatagosodás és vízhiány elleni küzdelem világnapja	

Dátum	Megemlékezés	Gyakorlat
Június 20.	A menekültek világnapja	Bejöhetek?
Június 21.	A béke és imádság világnapja	Te is más vagy – te sem vagy más!
Június 26.	Nemzetközi nap a kábítószerrel való visszaélés és tiltott emberkereskedelem ellen	
Június 26.	ENSZ nemzetközi napja a kínzások áldozatainak támogatásáért	Amikor eljön a holnap
Június 26.	ENSZ alapításának napja	Nyelvi akadály
Július első szombatja	A szövetkezetek nemzetközi napja	Játsszunk szabályosan!
Július 11.	A népesség világnapja (UNFPA)	
Augusztus 6.	Hirosima napja (emlékezés az első atombomba-támadás áldozataira – Japán, Hirosima, 1945)	
Augusztus 7.	Transzszexuálisok nemzetközi jogi és képzési napja	Ki vagyok Te?
Augusztus 9.	Bennszülöttek nemzetközi napja	Makah bálnavadászat
Augusztus 12.	Nemzetközi ifjúsági nap	Jövőink
Augusztus 23.	Nemzetközi nap a rabszolga-kereskedelem és megszüntetésének emlékére	
Szeptember második hétfőjét követő kedd	A béke napja	Költségvetés
Szeptember 8.	Írni-olvasni tudás nemzetközi napja (UNESCO)	A globalizáció kisszótára
Szeptember 16.	Nemzetközi nap az ózonréteg megőrzéséért	
Október első hétfője	A természetes környezet világnapja	A két város meséje
Október második szerdája	Nemzetközi nap a természeti katasztrófák megfékezéséért	
Október 1.	Idős emberek nemzetközi napja	
Október 1.	A zene világnapja	
Október 5.	Tanárok világnapja (UNESCO)	Mindenki hallassa a hangját!
Október 10.	A mentális egészség világnapja	Sport, mindenkinek
Október 16.	Az élelem világnapja ((FAO)	
Október 17.	Nemzetközi nap a szegénység megszüntetéséért	Harc a gazdagságért és a hatalomért
Október 24.	A fejlődés információs világnapja	Vigyázat, figyelünk
Október 24.	ENSZ-nap	A választások ideje; A jogok harcosai
November 3.	A férfiak világnapja	Hősök és hősnők
November 9.	Kristallnacht, nemzetközi nap a fasizmus és antiszemitizmus ellen	
November 9.	1989 – a berlini fal leomlása	Találjuk meg az összefüggést!
November 11.	Tudomány és béke nemzetközi napja	Szegénységhoroszkóp
November 16.	Nemzetközi nap a toleranciáért (UNESCO)	Erőszak az életemben
November 20.	Egyetemes gyermeknap	A gyermekek jogai
November 21.	A televízió világnapja	Képjátékok
November 25.	Nemzetközi nap a nők elleni erőszak megszüntetéséért	Úton Egyenlőségföldjére
November 29.	A palesztin néppel való szolidaritás nemzetközi napja	
December 1.	Az AIDS világnapja (WHO)	A gyógyszerek elérhetősége
December 2.	Nemzetközi nap a rabszogaság eltörléséért	Ashique története
December 3.	A fogyatékkal élők nemzetközi napja	Azt nézd, hogy mire képes!
December 5.	Nemzetközi önkéntes nap a gazdasági és társadalmi fejlődésért	Hová állsz?
December 10.	Emberi jogok napja (1948)	„Most mutasd meg!"; Játszd el!
December 18.	Emigránsok nemzetközi napja	Tegyünk egy lépést előre!
December 29.	Nemzetközi nap a biológiai sokféleségért	
?	Az a nap, amikor az általános választójog a te országodban törvényerőre emelkedett	Szavazzunk vagy ne szavazzunk?

Harmadik fejezet
A cselekvés

A fejezet tartalomjegyzéke

A cselekvés 307
A cselekvés szükségessége 307
Néhány egyszerű lépés a cselekvés irányába 308
Találjuk meg; legyünk képben 308
Teremtsünk a témáknak nyilvánosságot 310
Egyesítsük erőinket egy másik szervezettel 311
Eredmények 313
Cselekvési terv összeállítása 314
Hol állunk? 314
Hova szeretnénk eljutni? 315
Hogyan jutunk el oda? 316

A cselekvés

A cselekvés szükségessége

Az emberi jogi képzés részben egy, az emberi jogokat tiszteletben tartó magatartásforma kialakításáról szól. Ugyanakkor több ennél, hiszen bármilyen tisztelettel viseltessünk is az emberi jogok iránt mi magunk, vagy kollégáink és barátaink, mégis egy olyan világban élünk, ahol a környezetünkben lépten-nyomon sérülnek az emberi jogok. Sajnos nem akadályozhatjuk meg ezeket a jogsértéseket csupán neveléssel – rövid idő alatt semmiképp sem.

A fiatalok is tisztában vannak ezzel, ami néha még alá is ássa a nevelők erőfeszítéseit. Végül is mi értelme van annak, hogy ismerjük az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozatát*, ha a valóságban úgysem veszi figyelembe senki? Mi értelme van annak, hogy észrevegyük, mikor sérülnek emberi jogok, ha úgysem tehetünk semmit azért, hogy megakadályozzuk? És mit ér az együttérzésünk a sértettekkel, ha csak azt a fájdalmat fokozzuk ezzel, amit a jogsértés okozott?

A fiatalok bátorítása arra, hogy cselekedjenek az emberi jogok megsértése ellen, nemcsak azért fontos, mert valóban változtatni tudnak a világon, hanem azért is, mert ez egy olyan dolog, amit a fiatalok látni akarnak. Bátorító, megerősítő és motiváló lehet a számukra annak a felismerése, hogy az ő tetteik is változást hozhatnak, és ily módon bármilyen gyakorlatnál és leckénél életszerűbben tapasztalják meg az emberi jogok valóságát.

„Lehet, hogy amit teszel, rettentő jelentéktelennek tűnik, de az rettentő fontos, hogy egyáltalán megteszed."

Mahatma Gandhi

Milyen módszereket alkalmazhatunk?

Ennek a fejezetnek a második részében olyan konkrét lépéseket sorolunk fel, amelyeket a saját csoportjával bárki megtehet. A bevezetőt követően néhány, a cselekvés irányába mutató egyszerű lépést vizsgálunk meg: egy sor olyan kisebb tevékenységet, amelyek hatásos üzeneteket közvetíthetnek. Négy alcím alá soroljuk ezeket:

1. *Legyünk tájékozottak!*
2. *Teremtsünk nyilvánosságot a témáknak!*
3. *Lépjünk kapcsolatba már működő szervezetekkel!*
4. *Érjünk el eredményeket!*

Bár ezek a kategóriák inkább szervezeti célokat szolgálnak, semmint hogy az események sajátos rendszerét vagy sorrendjét jelezzék, mégis valamennyire épülnek egymásra a részvétel mértékét illetően. Mindenesetre nem kell túl szigorúan értelmezni őket, mivel a javasolt tevékenységek közül sok olyan is lesz, amelyik egynél több kategóriába is beleillik. A lényeg az, hogy egymástól függetlenül is alkalmazhatók, és viszonylag kis előkészítést igényelnek.

A javasolt tevékenységek önmagukban nem túl radikálisak, nagy a valószínűsége, hogy sokukat már a korábbi munkánk során kipróbáltuk – poszterek tervezése, viták, kulturális rendezvények szervezése, más szervezetekkel való találkozás, levélírás stb. –, viszont ezek a látszólag egyszerű cselekedetek semmiben sem különböznek azoktól a módszerektől, amelyeket a professzionális aktivisták alkalmaznak, és nagyon hatékonyak.

Valójában minden módszer működik! A csoporttal végzett munkát az önállóan megfogalmazott célok, és annak mértéke teszi valódi cselekvéssé, hogy azt mennyire osztjuk meg az adott közösséggel.

„Aki elfogadja a gonoszt anélkül, hogy tiltakozna ellene, valójában együttműködik vele."

Martin Luther King

Tervezés

A fejezet harmadik része a hatékony tervezéssel foglalkozik. Természetesen a tervezés az első, és bármit tegyünk is, előzetesen körültekintő előkészítésre van szükség. Mindenesetre

„Ha azt kiáltod, »Előre!«, feltétlenül meg kell tervezned, milyen irányba menj. Nem látod azt, hogy ha ezt nem teszed, és odakiáltod ezt a szót egy szerzetesnek és egy forradalmárnak, akkor ők teljesen ellentétes irányba indulnak el?"

Anton Csehov

ezt a részt nem elsősorban azért illesztettük a szövegbe, hogy azzal egyszeri tevékenységeket segítsünk, hanem inkább annak érdekében, hogy általa egy valódi stratégiai megközelítés kialakításához járuljunk hozzá azokban a tevékenységekben, amelyek a résztvevőknek a kérdéses témakörökkel kapcsolatos mélyebb tudására épülnek. Amikor a csoport immár kész arra, hogy egy szisztematikusabb lépést tegyen, segítségünkre lehet, ha megnézünk és elvégzünk néhány tervezési gyakorlatot. A gyakorlatok segítenek a csoportnak abban, hogy pontosabban meghatározhassák és kialakíthassák azokat a célokat, amelyeket el kívánnak érni, és minél jobban megy ez nekik, annál valószínűbb esélyük van a sikerre.

Hagyjuk, hogy a csoport maga tegyen javaslatokat, ők bizonyára olyan ötletekkel állnak majd elő, amelyek leginkább megfelelnek a képességeiknek, és így nagyobb a valószínűsége, hogy jobb lesz a hatásuk is.

Néhány egyszerű lépés a cselekvés irányába

Találjuk meg; legyünk képben

Senki nem tehet semmit anélkül, hogy tudná, mi folyik körülötte. A tájékozottság az egyik legfontosabb lépés a hatékony cselekvés irányába, és ötleteket adhat, milyen különféle dolgokat tehetünk. Az információszerzés nem szükségszerűen száraz és statikus: az információ körülvesz minket, csak a képzelőerőnket kell használnunk ahhoz, hogy a különböző forrásokat kiaknázhassuk.

Derítsük ki, mi történik helyi szinten

- Keressünk jogsértésekről szóló cikkeket a helyi és az országos sajtóban.
- Lépjünk kapcsolatba azokkal a személyekkel, akik érintettek a számunkra érdekesnek vagy problematikusnak tűnő esetekben: foglalkozik-e valaki már ezekkel az ügyekkel?
- Készítsünk egy falra kitehető kollázst a különböző esetekből, kapcsoljuk össze azokat, amelyek hasonló jogokat érintenek; kövessük nyomon, hogy mi történik velük.
- Vitassuk meg a csoportunkkal, milyen módon kezelhetők ezek a kérdések.
- Beszéljünk hátrányos helyzetű vagy kisebbségi csoportok képviselőivel arról, milyen problémákkal szembesülnek.

? Mi történik? Hol?

Más országokkal összehasonlítva mi jellemzi a saját országunkat?

- Nézzünk utána annak, hogy milyen nemzetközi egyezményekhez/szerződésekhez csatlakozott az országunk, és hogy mit tartalmaznak ezek az egyezmények/szerződések.
- Nézünk utána annak, hogy az olyan nemzetközi civil emberi jogi szervezeteknek, mint pl. az Amnesty International, az International Federation of Human Rights Leagues vagy a Human Rights Watch, van-e valami aktuális problémájuk az országunkkal.
- Nézzünk utána, mit tesz ezekkel kapcsolatban a kormányzat.
- Derítsük ki, milyen szervezetek működnek az országban az emberi jogok védelmében.

Derítsük ki, mi történik a világban

- Döntsük el, mely emberi jogi kérdések érdekelnek bennünket a leginkább, és nézzünk utána annak, hogy a világ mely részén kerülnek leginkább veszélybe ezek a jogok.

- Jelöljük be az adott jogsértéseket a világ térképén.
- Válasszunk ki egy bizonyos országot vagy régiót (ne a sajátunkat), és nézzük meg, miből erednek a jogsértések ezeken a területeken.
- Derítsük ki, mely szervezetek tesznek valamit az ügyben – és lépjünk velük kapcsolatba további információkért.
- Tanulmányozzuk a nemzetközi civil szervezetek és a kormányközi szervezetek (az Európa Tanács, az ENSZ, az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága, az UNDP) honlapjait és kiadványait.

Cselekvés

Példa: Végezzünk el egy felmérést a környezetünkben

Amennyiben hatásos tevékenységeket szeretnénk végrehajtani, egy felmérés nagyon fontos eszközt jelenthet a helyi közösséggel való kapcsolatfelvételben. Felmérhetjük a következményeket, ha megfigyeljük, hogyan reagálnak az emberek a különböző kérdésekre, ez segít abban dönteni, hogy merre induljunk el, milyen tevékenységek szükségesek és életképesek a közösségünkben. Az itt élő emberekkel való beszélgetés arra is jó, hogy nyilvánosságot teremtsünk a tevékenységeinknek, hogy tájékoztassunk másokat, és további támogatókat szerezzünk. Bármilyen felméréshez kapcsolódhat konkrét tevékenység is.

Mennyire jól ismered a közösségedben élők véleményét?

Kit kérdezhetünk meg?

Elvégezhetjük a felmérést...

- az általunk ismert emberek – a családunk és a barátaink körében,
- az iskolánkban – a diákok és/vagy a tanárok körében,
- az utcán,
- kisebbségi csoportokkal vagy más hátrányos helyzetű csoportokkal,
- más ifjúsági csoportokkal,
- az üzletek körül,
- oly módon, hogy postaládákba dobjuk a kérdőíveket (és később visszamegyünk értük).

Minek járjunk utána?

Az alábbi területek felhasználásával összeállíthatjuk a kérdőívet. Nézzük meg a 262. oldalon található *Szavazzunk vagy ne szavazzunk?* című gyakorlatot, amelyben további részleteket találhatunk arra vonatkozóan, hogyan kell elvégezni egy adott felmérést.

- Derítsük ki, mit tudnak mások az emberi jogokról:
  Tisztában vannak-e a jogaikkal, ha őrizetbe veszik őket?
  Tisztában vannak-e a diszkriminációellenes törvényekkel?
  Tisztában vannak-e pl. egy adott olyan törvénnyel, amelyről éppen most folyik a vita?
  Tisztában vannak azzal, hova fordulhatnak, ha sérülnek a jogaik?
- Derítsük ki, mit tartanak fontosnak:
  Milyen jogi kérdések érdeklik őket a legjobban a mindennapi életükben?
  Mit gondolnak, melyek a legkomolyabb jogsértések?
  Érintettek-e bármilyen ügyben vagy sérelemben?
  Eljártak-e valaha valamilyen ügyben?

- Derítsük ki, vajon készek lennének-e fellépni bármilyen probléma esetén?
  Tennének-e valamit, hogy kifejezzék nemtetszésüket egy kérdésben?
  Részt vennének-e egy utcai megmozdulásban?
  Hajlandóak lennének-e aláírni egy petíciót?
  Készek lennének-e írni vagy aláírni egy kormányhivatalnoknak szóló levelet?

Mely kérdések érintenek a leginkább téged? Kész lennél-e kiállni bármilyen ügy mellett?

Teremtsünk nyilvánosságot a témáknak

Minden reklám jó reklám

A tevékenység általában a számok erejével hat. A politikusok általában a nagy számokat veszik figyelembe szerte a világon – hiszen egyetlen személy sem bírhat nagyobb hatalommal, mint a néptömegek. Tehát minél több embert tudunk megnyerni az ügyünknek, annál nagyobb az esélyünk arra, hogy pozitív eredményeket érünk el.

Mégis, az emberek elfoglaltak, nem mindig lesznek hajlandók időt és energiát szánni olyan dolgokra, amelyek nincsenek szoros kapcsolatban a mindennapi életükkel. Ezért elsősorban tájékoztatnunk kell őket, fel kell keltenünk az érdeklődésüket; illetve rá kell jönnünk, hogyan tegyük ezt olyan eredeti és eleven módon, hogy az megdöbbentse és foglalkoztatni kezdje őket. Nevettessük meg az embereket, állítsuk meg és ejtsük ámulatba őket – még sokkolni is megpróbálhatjuk a kiválasztottakat. Elvégre saját magunkra akarjuk felhívni a figyelmüket!

- Tervezzünk plakátokat vagy plakátsorozatot, hogy bizonyos kérdésekre felhívjuk az emberek figyelmét.
- Rendezzünk kiállítást, és hívjuk meg a barátainkat és a családtagjainkat.
- Hozzunk létre egy olyan honlapot, ahol közzétehetjük, mit tesz a csoportunk az emberi jogok területén.
- Indítsunk el egy internetes fórumot, és híreszteljük el a baráti körünkben. Próbáljunk meg bevonni különböző országokból származó embereket.
- Készítsünk videofilmet, vagy rendezzünk színielőadást valamely emberi jogi témáról (lásd a 193. oldalon található *Játszd el!* című gyakorlatot!).
- Írjunk egy dalt, musicalt vagy színdarabot, és adjuk elő!
- Szervezzünk nyilvános vitát egy jellemző emberi jogi problémáról, és hívjuk meg rá a barátainkat.
- Tervezzünk meg egy szórólapot, amely emberi jogi problémákat vet fel, osztogassuk az utcán, és dobjuk be postaládákba.
- Írjunk cikket a helyi (vagy egy országos) napilapba.
- Kezdjünk el mi magunk is emberi jogi neveléssel foglalkozni! Lépjünk kapcsolatba más ifjúsági csoportokkal vagy a helyi iskolákkal, és nézzük meg, akarják-e, hogy beszéljünk a munkánkról.

Cselekvés

Példa: Keltsük fel a sajtó érdeklődését

Vajon az általunk szervezett esemény másokat is érdekel majd? Hogy érhetnénk el, hogy akarjanak róla olvasni?

Ha egy eseményt szervezünk, használjuk a helyi sajtót, rádiót és televíziót, hogy reklámozzuk a tevékenységeinket. A legjobb, ha leírjuk, mit akarunk mondani, hiszen ez időt takarít meg

az újságíróknak is. Valószínűbb, hogy inkább a mi kijelentéseinket használják, ha az leírva ott van előttük, mint ha interjút kellene készíteniük velünk, így arra is nagyobb esély van, hogy pontosabban idéznek majd.

Ne feledjük:

- Legyünk rövidek, egyszerűek; kerüljük a szakkifejezéseket és a rövidítéseket.
- Találjunk ki egy rövid, összefoglaló és figyelemfelkeltő címet.
- Az első bekezdésben az alapvető részletek szerepeljenek: ki, hol, mit, mikor és miért.
- A második bekezdésben írjuk le részletesen, mit tervezünk.
- A járulékos vagy háttér-információk a harmadik bekezdésben kapjanak helyet.
- Ügyeljünk arra, hogy a sajtóanyag végén szerepeljen: „további információkért lépjen kapcsolatba ..."
- A papírnak csak az egyik oldalára nyomtassunk, dupla sortávolsággal.

„Számomra az emberi jogi nevelés az, amikor fiatal melegekkel és leszbikusokkal dolgozom, az életükről, az érzelmeikről és a normák kérdéséről beszélgetek velük."

Martin Krajcik önkéntes, a Emberi Jogi Képzési Fórum egyik résztvevője

Egyesítsük erőinket egy másik szervezettel

Készítsünk felmérést az országunkban (régiónkban) működő civil szervezetekről.

- A legegyszerűbben úgy tudhatjuk meg, milyen szervezetek vannak, ha elkérjük a helyi hatóságtól vagy a társadalmi kapcsolatokkal foglalkozó kormányzati szervtől a náluk nyilvántartott szervezetek listáját. Az interneten vagy a helyi könyvtárban is utánanézhetünk mindennek. Ha pedig ismerünk a térségben dolgozó civil szervezetet, ők is továbbirányíthatnak, elkalauzolhatnak minket a többiekhez.
- Ne feledkezzünk meg azokról a nemzetközi szervezetekről sem, amelyek országunkban is működnek, vagy azokról, amelyek különös érdeklődést tanúsítanak az országunk iránt.
- Az olyan szervezeteket is vegyük számításba, akik nem feltétlenül nevezik „emberi jogi szervezetnek" magukat. Vegyük tágabb értelemben az emberi jogokat, és a fogyatékkal élőkkel, az alacsony jövedelemből élő családokkal, a családon belüli erőszakkal és a környezetvédelmi problémákkal foglalkozó csoportokat is soroljuk ide.

Próbáljuk meg felkeresni ezeket a szervezeteket, és tájékozódjunk a tevékenységeikről, vagy hívjuk meg őket, hogy beszéljenek a csoportunknak magukról.

- Készítsünk táblázatot a régióban működő civil szervezetekről: jegyezzük fel, mely jogokkal foglalkoznak, milyen módszerekkel dolgoznak, milyen hatókörük van földrajzi értelemben, illetve hogy hány alkalmazottat és önkéntest foglalkoztatnak.

Szervezet	*Alkalmazottak (önkéntesek) száma*	*Érintett jogok*	*Módszerek*	*Hatókör*	*Önkénteseket keresnek...*
„Zöldföld"	5 (6)	Környezetvédelmi	Kampányok, nevelés	Helyi	Tömeges tiltakozásra
Amnesty International	2 (12)	Állampolgári és politikai	Lobbizás, kampány, levelek	Nemzetközi	Levéliráshoz
„A nőknek igazuk van!"	10 (8)	A nők jogai	Nevelés, női menhelyek	Országos	Szórólapok osztogatására

Ajánlkozzunk önkéntes szolgálatra egy helyi szervezetben

Sok szervezet dolgozik önkéntes csoportokkal, és kézzelfogható tapasztalatokat nyújthat cserébe némi részmunkaidős önkéntes segítségért. A fiataloknak így lehetőségük nyílik professzionális aktivistákkal dolgozni együtt egy adott területen, és hasznos munkatapasztalatokat szerezhetnek, valamint bepillantást nyerhetnek a civil szektor működésébe.

Elképzelhető, hogy némelyik szervezet óvatos az új önkéntesek alkalmazásában, legalábbis eleinte, amikor az állandó személyzet idejét is lefoglalják. Tehát mielőtt felkeressük őket, az előrelátó önkéntesként erősen el kell gondolkodnunk az alábbiakon:

- Tudunk-e időt szánni az önkéntes segítségnyújtásra?
- Mennyire vagyunk elkötelezettek a munkában? Biztosíthatjuk-e a szervezetet afelől, hogy lehet ránk mint önkéntesre számítani?
- Milyen képességeink vannak? Mit tudunk felajánlani egy ilyen szervezetnek?
- Mivel foglalkozik a szervezet? Érdekelnek-e minket ezek a kérdések?
- Mit szeretnénk mi nyerni ebből? Megbeszéltük-e ezt a szervezettel?

Csatlakozzunk egy helyi emberi jogi csoporthoz, vagy hozzuk létre a sajátunkat

„Az Amnesty inspirál minket a zenélésre. A zene áttörést jelent az emberek között, és az üzenet világos: írhatsz egy levelet vagy küldhetsz egy képeslapot. Minél többet adsz, annál többet kapsz vissza."

Bono a U2-ból

Az *Amnesty International* egy tagszervezetekből álló civil szervezet, amely világszerte önkéntesek ezreinek munkájára épül. A csoportodba tartozókat érdekelheti, hogy csatlakozzanak a helyi tagszervezethez, de megfontolhatjátok egy saját kezdeményezésű csoport létrehozását is. Az utóbbihoz támogatást és anyagokat is kaphattok a szervezettől, amiért cserébe elvárhatják, hogy segédkezzetek a kampányaikban vagy a lobbitevékenységeikben.

További információkért keressük fel az országunkban székelő Amnesty-irodát, amennyiben van ilyen, vagy lépjünk kapcsolatba a Nemzetközi Titkársággal (1 Easton Street, London, WCIX, UK), vagy nézzük meg a honlapjukat: www.amnesty.org.

Az *International Federation of Human Rights Leagues (FIDH)*, az első nemzetközi emberi jogi szervezet 1922-ben jött létre, célja, hogy elősegítse az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozatában* megfogalmazott jogok érvényesülését, valamint az egyéb nemzetközi jogvédő eszközök hatékonyságát. A 86 országban működő több mint 105 tagszervezetével a szolidaritás és a szakértelem hálózatát alkotja, amely hiteles jelentéseket készít a jogsértésekről számos országban.

Utánanézhetünk, hogy működik-e olyan emberi jogi társaság hazánkban, amelyik kapcsolatban áll az *FIDH* szervezettel, és kérhetünk tőlük anyagokat az országunkat érintő sajátos problémákról. A www.fidh.org honlapon megtaláljuk az egyes nemzeti társaságok elérhetőségeit, és megnézhetjük az ott közzétett jelentéseket.

Szerezzünk anyagi forrásokat valamelyik civil szervezetnek

Az emberi jogi szervezetek támogatásának egyik módja – amelyet biztosan nem utasítanak el! –, ha felajánljuk, hogy pénzt hajtunk fel a tevékenységeikhez. Mielőtt bármilyen erőforrás-teremtő akciót tervezünk, mindenképpen lépjünk kapcsolatba a civil szervezettel, hogy tudjanak róla, mire készülünk, és hogyan tervezzük azt lebonyolítani. Kérjünk tanácsot tőlük. Néhány szervezetnek szigorú szabályai vannak a forrásteremtést illetően, és elképzelhető, hogy nem fogadhatnak el bizonyos fajta támogatásokat.

Gondoljuk végig, mire képes a csoportunk, és hogy melyek a leghatékonyabb pénzszerzési módok a közösségünkön belül. Ötleteljünk a lehetőségekről, és beszéljük meg a csoport tagjaival, mihez lenne a legnagyobb kedvük.

? Tudná-e használni az alábbi módszereket, hogy pénzt gyűjtsön a saját csoportja tevékenységeire?

- Szervezzünk egy szponzorált rendezvényt (futás, úszás stb.).
- Áruljunk saját készítésű termékeket, műalkotásokat.
- Rendezzünk egy diszkót vagy egyéb kulturális eseményt, ahol belépődíjat szedünk.

- Szervezzünk kirakodóvásárt, bolhapiacot, fesztivált, nyári vásárt stb.
- Keressük meg személyesen az embereket, hogy adakozzanak.
- Áruljunk tombolát.
- Ajánljuk fel egy karitatív szervezetnek, hogy részt veszünk a forrásszervező rendezvényeiken.

„Ne várj a vezetőkre, csináld magad, ember az embernek."

Teréz anya

Eredmények

A következő szakasz olyan tevékenységeket vesz számba, amelyek speciális célokra irányulnak, és ezért azonnali eredményt hoznak. Többnyire egyszeri tevékenységek, éppen ezért a csoportunknak nagyon körültekintően kell megterveznie őket. Az olyan akció, amely nem éri el a meghatározott célját, nagyon hervasztó tud lenni, ezért meg kell bizonyosodnunk róla, hogy minden egyes lépést előzőleg átgondoltunk. Nézzük meg a *Szervezési kérdések* című részt, amely a cselekvési terv összeállításához nyújt segítséget.

Mindig van értelme annak, ha az erőfeszítéseinket némi publicitással kötjük össze, hiszen ez nagy valószínűséggel növelni fogja a hatást.

Példa:

- Szervezzünk utcai megmozdulást – hogy egy emberi jogi kérdésre felhívjuk a figyelmet. Az embereket minden bizonnyal érdekli egy speciális, új törvény; a környezetvédelmi területre tervezett gyár építése; egy ismert cég etikátlan üzleti ügyei; egy kisebbségi csoport ellen elkövetett jogsértés; a helyi önkormányzat döntése egy közintézmény bezárásáról – és így tovább. Gondoljuk végig, hogyan akarjuk közvetíteni az üzeneteinket, és hogy ki lesz a célközönségünk.
- Szervezzünk egy „meghallgatást". A változás elérésének egyik módja, ha elérjük, hogy mások meghallgassák, amit mondunk. Egy meghallgatáson a befolyásos helyi személyiségek, például az önkormányzati képviselők, az üzletemberek, az iskola vezetősége és más közösségi vezetők gyűlnek össze, hogy egy panelbeszélgetés keretében válaszoljanak a fiatalok kérdéseire. Gondoljuk végig, kiket szeretnénk látni a felnőttek között, és írjunk nekik felkérő levelet. Beszéljük meg, ki(k) képviselik a fiatalokat, és gyűjtsük össze, milyen kérdéseket akarunk ott feltenni.
- Tegyük jobbá a helyi környezetet. Gondoljuk végig, milyen környezetben szeretnénk élni, és találjuk ki, hogyan tudunk ehhez mi hozzájárulni. Kézenfekvő kiindulópont lehet a közösségi terek tisztán tartása, fák és virágok ültetése, az árkok és tavak megtisztítása, és minimális forrásból kielégítő eredményeket tudunk elérni. De lehetnek ennél ambiciózusabb elképzeléseink is: gondoljuk végig, kiket vonhatunk még be a projektünkbe a helyi közösség részéről, majd tegyünk javaslatot a helyi önkormányzatnak.
- Ajánljuk fel a segítségünket a szükséget szenvedő lakosoknak – lehet ez időskorúak, fogyatékosok, szegények vagy kisebbségi csoportok segítése. Szervezhetünk adománygyűjtést valamilyen különleges céllal, elláthatjuk őket ruhával vagy élelmiszerekkel, felhívhatjuk rájuk a többség figyelmét, képviselhetjük az érdekeiket a kormányzat előtt;,vagy egyszerűen felajánlhatjuk együttműködésünket és erkölcsi támogatásunkat.
- Írjunk levelet egy emberi jogi kérdéssel kapcsolatos véleményünkről – kormányhivatalnokoknak, az országgyűlési képviselőnknek, valamelyik állami vezetőnek, üzletembereknek vagy egyéb érdekelt feleknek. Ez az Amnesty International kedvenc kampánymódszere, és hatékony eszköz arra, hogy tájékoztassuk a felelősöket: az adott ügy foglalkoztatja a nyilvánosságot.
- Ügyeljünk arra, hogy megfelelően szólítsuk meg az adott személyt.

„A boldogság a szabadságtól függ, a szabadság pedig a bátorságtól."

Thuküdidész

- Kezdjük az üzenetünk legfontosabb állításával.
- Magyarázzuk el, kik vagyunk, és kiket képviselünk.
- Utaljunk rá, hogy a címzettünk felelősséggel tartozik.
- Legfeljebb három pontról beszéljünk, és mindegyiket világos érvekkel támasszuk alá.
- A levél végén ismételjük meg az üzenetünket.
- Jelezzük, hogy milyen lépést várunk el a címzettől.

Cselekvési terv összeállítása

Általánosságban véve, egy feladat jó elvégzése jó tervezést kíván. Ez nem azt jelenti, hogy kötelező egy általános tervet felvázolni a kezdetekkor – amint tisztában vagyunk azzal, hogy mit akarunk elérni, a jelen fejezetben ismertetett bármelyik javaslatot kipróbálhatjuk, viszonylag kis előkészület után. A csoportban történő tervezés segít abban, hogy kizárólag arra koncentráljunk, amit szeretnénk elérni, és amit képesek vagyunk megtenni, valamint arra, hogy megtaláljuk a legmegfelelőbb módot a kívánt eredmények elérésére. Ambiciózusabb célok esetén ez igen fontos első lépés lehet, mivel egy olyan feladat, amely nem tudja megvalósítani a kitűzött célt, elveheti kedvünket a további feladatoktól. Az első lépésünknek feltétlenül hatékonynak kell lennie.

Próbáljuk meg a következő négy lépcsőt végigjárni a csoporttal:

1. Határozzuk meg, hogy hol állunk jelen pillanatban: végezzük el a SWOT-analízist.
2. Döntsük el, milyen problémát kívánunk megoldani, és milyen eredményeket szeretnénk elérni.
3. Találjuk meg a legmegfelelőbb módot a probléma megoldására a csoport erőforrásai segítségével.
4. CSELEKEDJÜNK!

„Csi Ven Ce mindig háromszor meggondolta, mielőtt cselekedett volna. Elég lett volna kétszer."

Konfuciusz

Hol állunk?

A SWOT-analízis hatékony módszer a csoport természetének meghatározására, valamint a csoporton kívül álló meghatározott körülmények vizsgálatára. Ezek hatással lehetnek arra, hogy mit vagyunk képesek elvégezni.

Példa egy SWOT-analízisre

Melyek a csoportunk *erősségei*?

- Nagy a csoport.
- Sok időnk van – és égünk a vágytól, hogy csináljunk valamit.
- Miska édesapja politikus.
- Van egy találkozóhelyünk a városközpontban.
- Gabriella jól tud közönség előtt beszélni.
- Bozsinak van számítógépe.

Melyek a csoportunk *gyengeségei*?

- Túl sok vezető van a csoportban.
- Nincs semmi pénzünk.
- Nagyon kevés lány van a csoportban.
- Ezelőtt még sohasem csináltunk hasonló dolgot.
- Néhányan közülünk messze laknak a városközponttól.
- Nem mindig tudunk csoportként jól együtt dolgozni.

Milyen *lehetőségek* léteznek a csoporton kívül?

- A hírekből sok információt össze lehet gyűjteni az emberi jogokról.
- Hamarosan jönnek a választások.
- Léteznek olyan anyagi támogatási lehetőségek, amelyeket a menekültekkel végzett projektekre nyújtanak.
- A szomszéd városban működik az Amnesty International szervezet egy csoportja.
- Új városházánk van, amelyet jól lehetne használni színházi események megrendezésére.

Milyen külső *veszélyekkel* kell számolnunk a tevékenységünk kapcsán?

- A gazdasági helyzet bizonytalan.
- Néhányunknak vizsgája közeleg.
- A tanács azzal fenyegetőzik, hogy betiltja a nyilvános találkozókat.
- Sok előítélet van azzal szemben, hogy a menekültek helyi munkát vállaljanak.
- Túl hideg idő van ahhoz, hogy odakint bármit is csináljunk.

A SWOT rövidítés a következőt jelenti:

***S**trengths* – erősségek: azok a dolgok, amelyekben a csoportunk jó.

***W**eaknesses* – gyengeségek: azok a dolgok, amelyekben a csoportunk nem annyira jó.

***O**pportunities* – lehetőségek: a csoporton kívül álló lehetőségek, amelyeket a csoport a saját előnyére kihasználhat.

***T**hreats* – veszélyek: a csoporton kívül álló dolgok, amelyek a feladat útjába állhatnak.

Osszuk a csoportot négy kisebb munkacsoportba, és osszuk meg közöttük a feladatot: az egyik csoport gyűjtsön össze példákat az erősségekre, a második a gyengeségekre és így tovább. A feladat végeztével egy csoportban vitassuk meg, hogy egyetértenek-e a résztvevők egymás analízisével.

A fenti diagram egy teljes analízis példája; hasznos lehet ahhoz, hogy új ötleteink szülessenek. Azonban ne ragaszkodjunk mindenáron ehhez az egy analízishez! A csoportunk a maga nemében egyedülálló, és vannak más erősségek (és gyengeségek stb.) is, amelyeket meg kell határoznunk.

„Tudni, hogy amit tudunk, azt tudjuk, ám amit nem tudunk, azt nem tudjuk: ez az igazi tudás."

Konfuciusz

Hova szeretnénk eljutni?

Milyen célt szeretnénk elérni? Van-e bármiféle szemmel látható és nyomasztó igazságtalanság, amelyet meg akarunk szüntetni, vagy egy általános tiltakozó akciót szeretnénk az emberi jogok megsértése ellen?

Ötletroham alkalmazása

Ha a csoport már elvégzett néhány gyakorlatot ebből a könyvből, elképzelhető, hogy már van egypár ötletük. Ha éppen csak hogy elkezdtük a munkát, akkor ösztönözhetjük a résztvevőket az alább felsorolt javaslatok valamelyikével (vagy a saját ötleteinkkel). Próbáljunk meg minden egyes témához információkat adni, majd kérjük meg a résztvevőket, hogy vonuljanak félre, és végezzék el saját „kutatásaikat", mielőtt újból összegyűlünk és döntünk a prioritásokról.

A problémalista egy példája:

- a halálbüntetés hazánkban
- az AIDS az afrikai kontinensen
- egy öregedő atomerőmű
- a menekültekhez való negatív hozzáállás
- gyermekmunka
- sajtószabadság a hazánkban/egy másik országban
- a kisebbségeknek az anyanyelvükön megvalósuló oktatáshoz való joga
- a családon belüli erőszak

A társadalmunkban mely csoport szenved a legjobban az emberi jogok megsértésétől?

Ha a csoport elkészült, és már részleteiben is megvizsgáltuk a fenti témák valamelyikét, elkezdhetünk egy listát összeállítani a legfőbb dolgokról egy általános ötletrohamhoz. Melyik az a téma, amelyik a legmélyebb nyomot hagyja az emberekben?

Nézzük meg, hogy le tudjuk-e szűkíteni a listát három vagy négy témára – azokra, amelyek iránt a legérzékenyebbek vagyunk, és amelyekkel a csoport reálisan meg tud birkózni. Sorban meg kell vizsgálnunk a különböző választási lehetőségeket, azonban a végső döntést szavazással

„Milyen csodálatos, hogy senkinek sem kell várnia egy percet sem arra, hogy jobbá tegye a világot."

Anne Frank

„Nem az az okos ember, aki helyes válaszokat ad, hanem az, aki a helyes kérdéseket teszi fel."

Claude Lévi-Strauss

kell meghozni, amennyiben a csoport nem tud megállapodni. Mindenkinek három szavazata legyen, amelyet úgy használnak fel a résztvevők, ahogyan akarnak: szavazhatnak egy témára háromszor; három témára egyszer-egyszer; vagy két témára. Ezt követően nézzük meg, melyik téma kapta a legtöbb szavazatot.

A célok finomítása

Ennél a résznél hasznos lehet pl. egy ún. „problémafa" segítségével ábrázolni a kiválasztott témát. Ez segíthet abban, hogy a probléma gyökerére koncentráljunk, hogy megértsük a probléma valamennyi összetevőjét. Ezt követően dönthetünk úgy, hogy hatékonyabb a probléma gyökerét megvizsgálni, mint hogy közvetlenül közelítsük meg az eredeti problémát.

- Kezdetnek írjuk fel a kiválasztott problémát egy nagy papír közepére.
- Ez alá írjuk fel az összes tényezőt, amely hozzájárul a problémához, majd kapcsoljuk őket össze, hogy megkapjuk az eredeti probléma gyökereit.
- Vegyük külön a probléma gyökereit, határozzuk meg ezek okait, majd rajzoljuk bele a probléma gyökereit alkotó tényezőkbe.
- Minden egyes gyökeret a végsőkig mélyítsünk el, csak akkor menjünk tovább, ha már nem tudunk újat hozzáadni: a fának mélyebb gyökerei lehetnek, mint gondolnánk.
- Ugyanezt a módot követve megrajzolhatjuk a fa ágait is: ezek lesznek az eredeti probléma tünetei. Kiderülhet, hogy amit kezdetben fő dologként meghatároztunk, az egyszerre lehet egy fa gyökere és egy másik fa ága.
- Mihelyst végeztünk, vessünk egy pillantást a fánkra. Meg tudunk birkózni a feladattal, amelyet eredetileg meghatároztunk magunknak, vagy elsőként a probléma egyik összetevőjével? Segített-e a fa abban, hogy megtaláljuk a probléma megoldásának módjait?

Hogyan jutunk el oda?

A stratégia megtervezése

Ha tisztán látjuk már, milyen lehetőségek állnak a csoportunk rendelkezésére, és eldöntöttük, milyen problémát kívánunk megoldani, készen állunk arra, hogy továbblépjünk: gondolkodjunk el a probléma megközelítésének legjobb módjairól.

A következőkre kell figyelnünk:

1. Maga a kiválasztott probléma: mi volt a „problémafa" gyakorlat eredménye?
2. A célközönség: kit/kiket próbálunk meg befolyásolni?
3. Milyen változásokat szeretnénk véghez vinni a célcsoporton belül: gondolkodjunk el azon, hogy mit szeretnénk, hogy véghez vigyen a célcsoport, milyen eredményeket kívánunk elérni?
4. Hogyan lehetne ezeket a változásokat véghez vinni: milyen típusú dolgok befolyásolják a célcsoportunkat?
5. Milyen módszereket alkalmazhatunk, hogy hatása is legyen ezen változásoknak: gondoljunk az 1. részben leírt tevékenység különböző formáira és egyéb ötleteinkre. Melyik az adott körülményeknek legmegfelelőbb módszer?

„A fák és a kövek megtanítanak azokra a dolgokra, amelyeket a tanítómesterünktől sohasem tanulhatunk meg."

Clairvaux-i Szent Bernát (1100 körül)

Használjuk a 318. oldalon ismertetett terv különböző lépcsőfokait (programtervezési diagram), vitassunk meg minden egyes lépést közösen. A tervünk minden egyes összetevőjében egyetértésre kell jutnunk a résztvevőkkel: ha van olyan résztvevő, aki nem érzi jól magát a kezdeményezésben, valószínű, hogy néhány értékes erőforrást elveszítünk a csoportban.

Szervezési kérdések

Végül, még mielőtt a gyakorlati megvalósításhoz fognánk, egy akciótervet kell felvázolnunk annak érdekében, hogy meghatározzuk a szervezési kérdéseket. Ha ezt nem tesszük meg, néhány fontos feladatot nem fogunk tudni elvégezni, és ez komoly hatást gyakorolhat az aprólékosan kidolgozott célokra.

A következőket kell eldöntenünk:

- Milyen feladatokat kell elvégeznünk?
- Kik a felelősök a különböző feladatokért?
- Mikor lesznek készen a feladatok?

1. Mindent le kell írnunk, hogy nyomon követhessük, hol tartunk éppen. Ehhez szükségünk lesz két nagy papírlapra és egy filctollra.
2. Bizonyosodjunk meg afelől, hogy minden résztvevő számára világos, hogy mi az adott téma, amelyet megvitatunk. Válasszunk ki egy személyt, hogy legyen az írnok. A papír tetejére írjunk fejlécet. Szervezzünk ötletrohamot: gyűjtsük össze a feladatok listáját, amelyeket el kell végeznünk, írjuk fel ezeket az egyik papírra, hogy mindenki láthassa.
3. Ha egy eseményt szervezünk, gondoljuk át, képzeljük el, mi történik a nap folyamán, és kétszer is ellenőrizzük, hogy az összes feladatra gondoltunk-e.
4. Ezt követően fussunk át a listán, döntsük el, hogy az adott feladatokat azonnal, hamarosan vagy később kell-e elvégezni. Jelöljük meg a feladatokat ennek megfelelően A, H, K betűkkel.
5. A másik papírt használjuk „döntési lapként". Írjuk fel az összes elvégzendő feladatot a papír bal oldalára, majd a következő oszlopban tüntessük fel, hogy az egyes feladatokért ki a felelős. Végül a harmadik oszlopban jegyezzük fel a feladatok elvégzésének határidejét.
6. Osszuk meg egymás között az elvégzendő feladatokat: ne hagyjuk az összes feladatot egy vagy két személyre. Gondoljuk meg, mi történne, ha megbetegednének vagy elárasztanák őket egyéb munkákkal!

Következzék egy példa arra, hogyan nézhet ki egy ilyen „döntési lap".

„Képes vagy rá, ha úgy is gondolod."

Buddha

„A célt nem mindig azért tűzzük ki, hogy elérjük, hanem hogy egy olyan pontként szolgáljon, amelyet célba veszünk."

Joseph Jaubert

Példa egy „döntési lap"-ra

Esemény: a kisebbségek jogairól szervezett utcai akció

Feladat	Felelős	Határidő
Szóróanyagok tervezése	Sally, John, Natalie, Ben	értekezlet szeptember 10-én 17.00 órakor
A nyomtatás megszervezése	Rumen, Ben	szeptember 20-a után
Bannerek/képeslapok gyártása	mindenki	a szeptember 24-ével kezdődő héten
Anyagvásárlás	Shila, Karen, Ivan	a 17-ével kezdődő héten
Más emberek bevonása	Shila, Moca, Tania	a 17-ével kezdődő héten
A helyi önkormányzattal való kapcsolat felvétele	Damien, Sue	amikor döntöttünk az esemény időpontjáról
A rendőrség tájékoztatása	Damien, Sue	
Fontos helyi személyiségek bevonása		
A kisebbségi csoportok informálása		
Beszédvázlatok elkészítése		
Frissítők biztosítása		
Takarítás az esemény után		

Példa egy programtervezési diagramra

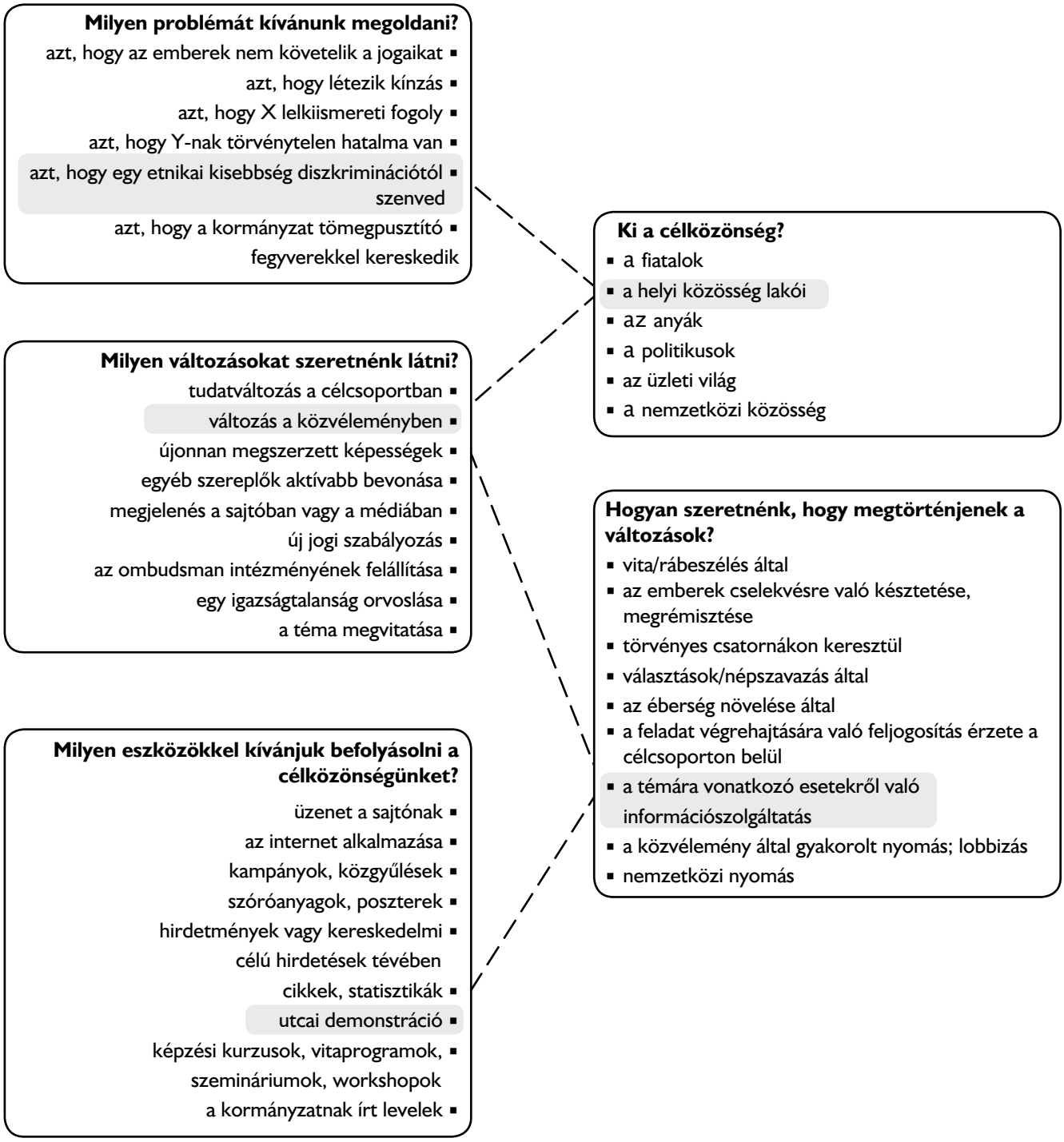

Negyedik fejezet

Háttér-információk az emberi jogokról

A fejezet tartalomjegyzéke

Az emberi jogok értelmezése 321
Mik azok az emberi jogok? 321
Történeti áttekintés 323
Emberi jogok világszerte 325
Hogyan élhetünk jogainkkal? 326
Dilemma és visszaélés az emberi jogok kapcsán 327
Megannyi rejtély 329
Az emberi jogok fejlődéstörténete 330
Milyen jogaink vannak? 330
Az emberi jogok jogi védelme 336
A legfontosabb nemzetközi dokumentumok 337
Az emberi jogok érvényre juttatása 340
Vajon ez elégséges-e? 344
A civil szervezetek tevékenysége és szerepe 346
Kérdések és válaszok 352
Keresztkérdések 354

Az emberi jogok értelmezése

Mik azok az emberi jogok?

Egy talány

Az emberi jogok olyanok, akár a védőpajzs: védelmeznek; ugyanakkor olyanok is, mint a szabályok, megmondják, hogyan kell viselkednünk. Hasonlítanak a bírákhoz is, mivel fellebbezhetünk hozzájuk. Valójában azonban elvont fogalmak, mint ahogy az érzelmek is, hiszen az érzelem is mindenkinek sajátja, bármi történjen is, léteznek számunkra.

„Az emberi jogok azok, amiket senki sem vehet el tőled."

René Cassin

Veszélyeztethetők, mint a természet, de ugyanakkor elpusztíthatatlanok, akár a lélek. Időtlenek és egyetemesek – egész életünk során mindannyiunkat egyformán érintenek, gazdagot, szegényt, időset és fiatalt, fehéret és feketét, magasat és alacsonyt egyaránt. Tiszteletet biztosítanak számunkra, ugyanakkor arra köteleznek, hogy mi is tiszteljünk másokat. Ahogy a jóság, igazság és igazságosság fogalmának meghatározásában sem egyezünk, az emberi jogokat sem tudjuk meghatározni, de felismerjük, ha szembesülünk velük.

Meg tudod határozni, hogy mik az emberi jogok? Hogyan magyaráznád meg, hogy mik is valójában?

Honnan erednek az emberi jogok?

A jog valójában egyfajta igény, amely igazolja jogos követelésünket. Jogom van a bevásárlókosárban lévő árukhoz, ha azokat kifizettem. Az állampolgároknak joguk van választani egy elnököt, ha országuk alkotmánya ezt biztosítja. Egy gyermeknek joga van ahhoz, hogy elvigyék az állatkertbe, ha ezt szülei megígérték neki. Ezek mind olyan dolgok, amelyeket az emberek jogosan elvárhatnak, amennyiben egy másik fél ígéretet tett rájuk vagy garanciát vállalt értük. Tulajdonképpen az emberi jogok is követelések, azzal a különbséggel, hogy ezek nem függnek egy másik fél ígéreteitől vagy garanciáitól. Az élethez való jogunk nem függ másvalaki azon ígéretétől, hogy nem fog megölni minket. Lehet, hogy az életünk függ tőle, de a jogunk nem. Az élethez való jogunk csak egyetlenegy dologtól függ, attól, hogy emberek vagyunk.

Az emberi jogok elfogadása annyit jelent: elfogadjuk, hogy mindenkinek joga van hozzájuk, nem számít, hogy ki mit mond vagy mit cselekszik, mert én is egy emberi lény vagyok, pont olyan, mint te. Az emberi jogok tehát minden emberi lénytől elidegeníthetetlenek.

Miért nincs szükség arra, hogy ezt az igényt bármivel is igazoljuk? Min alapszik, és miért kell ezt nekünk elfogadni?

Ez az igény végső soron olyan morális igény, ami az erkölcsi értékeken alapul. Az élethez való jog valójában azt jelenti, hogy senki sem veheti el az életemet tőlem. Ez helytelen lenne. Más szóval ez a követelés kevés igazolást igényel. Minden olvasó valószínűleg egyetért ezzel, mert mindannyian elismerjük a saját esetünkben, hogy vannak az életünknek, létünknek olyan aspektusai, amelyek sérthetetlenek, és amikhez senki más nem érhet hozzá, mivel ezek a létünkhöz alapvetően hozzátartoznak, ahogy ahhoz is, hogy kik és mik vagyunk. Nélkülözhetetlenek az emberi természetünkhöz és emberi méltóságunkhoz. Az emberi jogok

„Amit az ember akar, az egyszerűen egy független választás, ami bármibe is kerülhet, és bárhova is vezethet."

Fjodor Dosztojevszkij

egyszerűen csak ennek az egyéni szinten való értelmezésnek a kiterjesztései minden egyes, a földön élő emberi lényre. Ahogy ezekre igényt tartasz te, ugyanúgy bárki más is.

? Miért helytelen a másik életéhez való jogát megsérteni? Miért helytelen másnak az életét elvenni? Ezek ugyanazok a kérdések lennének?

Alapvető értékek

Két alapvető érték van, amelyek az emberi jogok eszméjének lényegét adják. Az első az emberi méltóság, a második az egyenlőség. Az emberi jogok úgy is értelmezhetők, hogy meghatározzuk azokat az alapvető normákat, amelyek nélkülözhetetlenek egy méltóságteljes élethez; és az egyetemességük pedig abból fakad, hogy minden ember egyenlő – ebben az értelemben legalábbis. Nem szabad és nem is lehet az emberek között különbséget tenni.

Ezen két gondolat vagy érték valójában mindaz, ami ahhoz szükséges, hogy körülírjuk az emberi jogok eszméjét, bár ezek a fogalmak meglehetősen ellentmondásosak. Ez az eszme a világ minden egyes kultúrája által támogatást élvez, minden egyes civilizált kormányzati rendszer és minden nagyobb vallás által. Szinte egyetemesen elismert az, hogy az állami hatalom nem korlátozhatatlan és nem lehet önkényes, azt korlátozni kell, legalább olyan mértékben, hogy minden egyén a saját hatáskörén belül bizonyos minimális követelésekkel élhessen az emberi méltóság iránt.

Sok egyéb érték ebből a két alapvetőből származtatható, és ezek segítenek pontosabban meghatározni, hogy a gyakorlatban az emberek és a társadalmak hogyan tudnak együtt létezni. Például:

Szabadság: mert az emberi akarat az emberi méltóság elemi része. A kényszerítés arra, hogy valamit megtegyünk akaratunk ellenére, emberi méltóságunkat csorbítja.

Mások iránti tisztelet: mert a mások iránti tisztelet elmulasztása mások személyiségét és alapvető méltóságát sérti meg.

Megkülönböztetés tilalma: mivel az emberi méltóságban érvényesülő egyenlőség annyit jelent, hogy másokat nem ítélünk meg külső vagy más egyéb jellegzetesség alapján.

Tolerancia: mert az intolerancia a másság tiszteletének hiányát jelzi; ugyanakkor az egyenlőség nem azonosságot vagy uniformizálást jelent.

Igazságosság: mivel az emberek az emberi természet szerint egyenlők, ezért egyenlő bánásmódot érdemelnek meg.

Felelősség: mert a mások jogainak tisztelete magában foglalja a cselekedeteink iránt vállalt felelősséget.

Az emberi jogok jellegzetességei

Meglehet, a filozófusok továbbra is vitatni fogják az emberi jogok természetét, de a nemzetközi közösség már lefektetett egy sor alapelvet, amelyekben az államok egyetértenek, illetve amelyek mellett kitartanak.

„Az értékek láthatatlanok, akár a szél. De ahogy a falevelek rezgéséből tudhatjuk, hogy fúj a szél, az emberek cselekedeteiből is felismerhetjük értékeiket."

Ancsel Éva

Ezeknek az elveknek megfelelően:

1. **Az emberi jogok elidegeníthetetlenek.** Vagyis, ezeket nem veszíthetjük el, mivel magához az emberi léthez kapcsolódnak. Bizonyos körülmények között egyes jogok – de nem az összes – felfüggeszthetők vagy korlátozhatók. Például ha valakit bűnösnek találnak egy bűncselekményben, akkor elvehetik a szabadságát, vagy polgári zavargások idején a kormány kijárási tilalmat rendelhet el, korlátozva a mozgás szabadságát.

2. **Az emberi jogok oszthatatlanok, kölcsönösen függnek egymástól, és kölcsönös viszonyban állnak egymással.** Ez azt jelenti, hogy a különböző emberi jogok maguktól eredően összekapcsolódnak, és nem lehet egymástól elszigetelten kezelni őket. Az egyik jog élvezete több más jog élvezetétől is függ, és egyik jog sem fontosabb, mint a többi.
3. **Az emberi jogok egyetemesek**, vagyis a világ minden részén, minden emberre egységesen alkalmazandók, függetlenül az adott kortól. Minden egyes személy jogosult az emberi jogok élvezetére, faji, bőrszín szerinti, nemek közötti, nyelvi, vallási, politikai vagy egyéb vélemény alapján való, nemzeti vagy társadalmi hovatartozásából, származási vagy egyéb helyzetéből adódó megkülönböztetés nélkül.

Meg kell jegyeznünk, hogy az emberi jogok egyetemessége semmi esetre sem fenyegeti az egyének vagy kultúrák sokszínűségét. Sokszínűségük attól függetlenül létezik a világban, hogy mindenki egyenlő, és mindenki egyenlő tiszteletet érdemel.

„A világot három dolog tartja fenn: az igazság, az ítélet és a béke."

Talmud

Történeti áttekintés

Az eszme, hogy mindenkinek veleszületett jogai vannak, számtalan kultúrában és ősi hagyományban benne rejlik. Sok nagyra becsült vezető példáján és a gyakorlatban is befolyással bíró szabályokon keresztül láthatjuk, hogy az emberi jogokban megtestesített értékek nem a Nyugat találmányai, de nem is a XX. századéi.

Ókor

- Hammurabi törvénykönyve Babilóniában (Irak, kb. Kr. e. 2000) volt az első írott törvénykönyv, amelyet maga Babilónia királya fektetett le. Ebben a következő ígéretet tette: „egy igazságos uralmat hozok létre a királyságban úgy, hogy minden gonoszt és erőszaktevőt elpusztítok, az erőseket pedig eltántorítom a gyengék elnyomásától,… továbbá felvilágosítom az országot, és az emberek javát szolgálom".
- Az ókori Egyiptom egyik fáraóját (kb. Kr. e. 2000) alattvalóinak adott intelmeivel idézték: „Amikor Felső- vagy Alsó-Egyiptomból kérelmező érkezik… akkor bizonyosodj meg afelől, hogy minden törvény szerint lett elvégezve, a szokásokat figyelembe vették, és minden egyes ember jogát tiszteletben tartották".
- Szírusz alkotmánya (Irán, kb. Kr. e. 570), amelyet Perzsia királya fogalmazott meg királysága népéért, „elismerte a szabadsághoz, biztonsághoz való jogot, a szabad költözködést és néhány társadalmi és gazdasági jogot is.

Az országod történelmében milyen személyek küzdöttek vagy szálltak síkra az emberi jogok értékeiért?

Az angol Magna karta és a Bill of Rights (azaz a Jogok törvénye)

1215-ben angol nemesek és egyházi személyek összefogtak és szembeszálltak I. Jánossal, aki visszaélt hatalmával. A Magna karta (Nagy szabadságlevél) megfogalmazásával arra kényszerítették a királyt, hogy igazodjon a törvényekhez. Bár a király ezt nem vette figyelembe, a Magna karta gyakran idézett dokumentummá vált a szabadságjogok megvédésében. Egy sor jogot számba vesz, például azt, hogy minden szabad állampolgárnak joga van birtokolni és örökölni tulajdont,

„Az emberi lény… természetből eredően mind szabad, egyenlő és független. Senki sem… vethető más politikai hatalma alá saját beleegyezése nélkül."

John Locke

„Ne ölj!"

Biblia

valamint mentességet élvezni a magas adóterhektől. Ez az okmány rögzítette a törvény előtti megfelelő eljárásra és a törvény előtti egyenlőségre vonatkozó alapelveket is. Mivel II. Jakab nem tartotta be a törvényeket, alattvalói 1688-ban megdöntötték hatalmát. 1689-ben a parlament egy törvényjavaslata kinyilvánította, hogy a továbbiakban semmilyen esetben sem fogadható el királyi beavatkozás a parlament ügyeibe. Ez a törvényjavaslat Alkotmánylevél néven vált ismertté, amely megtiltotta az uralkodónak, hogy felfüggesszen törvényt a parlament hozzájárulása nélkül, illetve engedélyezte a parlament soraiba való szabad beválasztást, és kinyilvánította, hogy a parlamentben a szólásszabadság nem kérdőjelezhető meg, sem a bíróságokon, sem máshol.

A természetjog születése

Európában a XVII. és a XVIII. század folyamán számtalan filozófus támogatta a természetjogi szemléletet. Ezeket a jogokat az emberhez tartozónak tekintették, pusztán azért, mert emberi lény, s nem azért, mert egy adott ország polgára, vagy valamilyen vallási vagy etnikai csoporthoz tartozik. A gondolat, hogy ezek a természetjogok minden embert megilletnek, széles körben elfogadottá vált, és számtalan ország alkotmányában egyre inkább visszatükröződött.

Az ember és polgár jogainak francia nyilatkozata (1789)

1789-ben a franciák megdöntötték a királyságot és kikiáltották az első francia köztársaságot. A nyilatkozat a forradalom eredményeként jött létre, amelyet egyházi személyek, nemesek és közemberek képviselői fogalmaztak meg. Mindezt azért tették, hogy a felvilágosodás jelentős alakjainak – mint pl. Voltaire, Montesquieu, az enciklopédisták és Rousseau – gondolatait megtestesítsék. A nyilatkozat megtámadta a királyság politikai és jogi rendszerét, és az ember természetjogát úgy határozta meg, mint szabadság, tulajdon, biztonság és jog az elnyomással való szembeszegüléshez. Ez helyettesítette az arisztokratikus előjogok rendszerét – amely a királyság folyamán létezett – a törvény előtti egyenlőség elvével.

Az Egyesült Államok Függetlenségi nyilatkozata, az alkotmány és az amerikai Bill of Rights v. az első tíz alkotmánykiegészítés (1791)

1776-ban a legtöbb észak-amerikai brit gyarmat kinyilvánította elszakadását a brit birodalomtól az amerikai Függetlenségi nyilatkozatban. Ez a folyamat jórészt Locke és Montesquieu természetjogi elméletéből fakad, amelyet a francia forradalom és a dél-amerikai spanyol uralom elleni lázadás felgyorsított. A későbbiekben az Egyesült Államok alkotmányát kiegészítették, a kormányzatot központosították, miközben a hatalmat annyira korlátozták, hogy az egyéni szabadságjogok biztosítva legyenek. Az alkotmány 20 módosítása alkotja az amerikai Alkotmánylevelet.

Az első nemzetközi egyezmények

A XIX. és a XX. században számos emberi jogi kérdés, mint például a rabszolgaság, a jobbágyság, a kegyetlen munkakörülmények vagy a gyermekmunka, előtérbe került, és ezek nemzetközi szintű megvitatása elkezdődött. Nagyjából ez idő tájt fogadták el az első nemzetközi egyezményt, amely az emberi jogokra vonatkozott.

„Isten szerint harcolj mindazokkal, akik ellened harcolnak, de ne te támadj: Isten előtt a támadók nem kedvesek."

Korán

- A XIX. század fordulóján a rabszolgaság törvénytelenné vált Angliában és Franciaországban. A brit, illetve a francia kormány 1814-ben aláírta a Párizsi szerződést, azzal a céllal, hogy a rabszolga-kereskedelemmel szemben közösen lépjenek fel. Az 1890-es brüsszeli konferencián aláírták a rabszolgaság elleni törvényt, amelyet a későbbiekben még további tizennyolc állam ratifikált.

- Az első genfi kongresszusok (1864 és 1929 között) pedig más területen kezdeményeztek együttműködést a nemzetek között azért, hogy a hadviselés szabályait kidolgozzák. A kongresszusok kiemelt figyelmet fordítottak a beteg és a sebesült katonákról való gondoskodás alapszabályainak lefektetésére.

Ön szerint miért a nemzetközi egyezmények iránti igény nőtt meg az egyes országok saját normáinak belső rendezésével szemben?

„Háborúk addig lesznek, amíg az emberiség nem veszi figyelembe, hogy az emberi természet azonos, bárhol is legyünk a földön."

Pierre Daco pszichológus

A XX. század

Az eszme, amely szerint az emberi jogokat a hatalmon lévő kormányzattal szemben védelmezni kell, egyre szélesebb körben elfogadottá vált. Annak jelentőségét, hogy ezeket a jogokat írásban törvénybe foglalják, több állam is elismerte, és ily módon a fent leírt dokumentumok számos emberi jogi egyezmény előfutárai lettek. Mégis alapvetően a II. világháború volt az az esemény, amely valóban felgyorsította az emberi jogok kérdésének nemzetközi szintre emelését.

Már az első világháború után létrehozták ugyan a Nemzetek Nemzetközi Ligája kormányközi szervezetet, amely megpróbálta a legalapvetőbb emberi jogok normáit védelmezni, de csak a második világháború borzalmai és következményei vezettek olyan konkrét lépésekhez, amelyek egy nemzetközi törvénykező testület megszületését eredményezték. Mindezen események tették lehetővé és ugyanakkor szükségessé egy nemzetközi konszenzus létrejöttét, amely azon nemzetközi szabályozási igényből táplálkozott, hogy védjük és törvénybe foglaljuk az emberi jogokat.

Az ENSZ alapokmánya, amelyet 1945. június 26-án írtak alá, ezeket az elképzeléseket tükrözte. Az alapokmány kinyilvánítja: az Egyesült Nemzetek legalapvetőbb célja, hogy az elkövetkező nemzedékeket megvédje a háború kínjaitól; valamint az alapvető emberi jogokba, az ember méltóságába és értékeibe, továbbá a nők és férfiak közötti egyenlő jogokba vetett hitet megerősítse.

Az Emberi Jogok Bizottsága (az ENSZ egyik szervezete) által összeállított *Emberi jogok egyetemes nyilatkozatát* a közgyűlés 1948. december 10-én fogadta el. Azóta számos olyan kulcsfontosságú okmányt fogalmaztak meg, amelyet a nemzetközi közösség elfogadott, ezáltal biztosítva ezen alapelveket. További információ ezekről a nemzetközi egyezményekről az alábbi fejezetekben található, beleértve az *Emberi jogok és alapvető szabadságok európai egyezményét*.

Emberi jogok világszerte

A világ számtalan területe saját rendszert alakított ki az emberi jogok védelmére, amely az ENSZ rendszerével együtt létezik. Regionális intézmények alakultak ki Európában, az amerikai kontinensen, Afrikában és az arab államokban, de még nincs a Csendes-óceán ázsiai térségében. A világ e részén a legtöbb ország szintén ratifikálta a legfőbb ENSZ-egyezményt, amellyel kinyilvánították egyetértésüket az általános elvekkel, és kifejezésre juttatták, hogy a nemzetközi emberi jogok törvényének alávetik magukat.

Az *Emberi jogok afrikai kartája* 1985 októberében lépett hatályba, és már több mint 40 állam ratifikálta. A karta azért is érdekes, mert több hangsúlybeli különbséget mutat a világ többi részén elfogadott egyezménnyel összehasonlítva.

- Ellentétben az európai és amerikai egyezményekkel, az afrikai karta szociális, gazdasági és kulturális jogokat is magában foglal a polgári és politikai jogokkal egyetemben.
- Az afrikai karta túlmutat az egyén jogain, és a népek kollektív jogairól is rendelkezik.

„Amíg a nemzeti és regionális jellegzetességeket, a különböző történeti, kulturális és vallási hagyományokat az értelem szüli, addig az államok kötelessége – függetlenül politikai, gazdasági és kulturális rendszerüktől –, hogy előmozdítsák és védelmezzék az összes emberi jogot és alapvető szabadságot."

Bécsi egyezmény (1993)

„Mi mindannyian, én különösen felelős vagyok mindenért és mindenkiért."

Fjodor Dosztojevszkij

- A karta azt is elismeri, hogy az egyéneknek éppúgy vannak kötelességei, mint jogai, sőt bizonyos kötelességeket is felsorol, amelyek a családdal, a társadalommal, az állammal és a nemzetközi közösséggel szemben állnak fenn.

Ön szerint miért sorol fel egy emberi jogi karta kötelességeket? Ön szerint minden emberi jogi dokumentumban fel kellene sorolni őket?

Az arab világban jelenleg is létezik regionális emberi jogi bizottság, de csak korlátozott hatalommal. Ugyanakkor ők is elfogadták az Emberi jogok arab kartáját, amely létrehoz egy regionális rendszert. Ez a dokumentum, az afrikai kartához hasonlóan, szociális, gazdasági, valamint polgári és politikai jogokat is magába foglal, de tartalmaz egy listát az arab nép kollektív jogairól is.

Egy ilyen rendszer felállítására már korábban megvolt az igény a Csendes-óceán ázsiai térségében is, de hivatalos egyezményt még nem fogadtak el. 1993-ban a térség civil szervezeteinek találkozója az emberi jogok bangkoki civil nyilatkozatát fogalmazta meg, amely a következő megállapítást teszi:

„Tanulhatunk a különböző kultúrák sokszínű szemléletéből. Számos kultúrában benne rejlenek az egyetemes emberi jogok. Megerősítjük az emberi jogok egyetemességének alapjait, amelyek lehetővé teszik az egész emberiség védelmét. Míg a kulturális pluralizmusért emeljük fel szavunkat, azon kulturális gyakorlatokat, amelyek az egyetemesen elfogadott jogokat tiporják sárba – például a nők jogait – nem lehet tolerálni. Ahogy az emberi jogok egyetemes problémák és egyetemes értékek, úgy az emberi jogokért való szószólás sem tekinthető a nemzet szuverén hatáskörének."

Hogyan élhetünk jogainkkal?

Az emberi jogok mindannyiunk számára léteznek. De vajon hogyan alkalmazhatjuk őket? Az teljesen nyilvánvaló, hogy a puszta létük nem elegendő ahhoz, hogy véget vessünk az emberi jogok lábbal tiprásának, mivel mindannyian tudjuk, hogy ezek nap mint nap, a világ minden részén előfordulnak. Tényleg sorsdöntők lehetnek? És mégis, hogyan élhetünk ezekkel?

Ön ismeri a jogait?

Ennek a kézikönyvnek több része is a probléma különböző aspektusaira világít rá.

A jogok elismerése

A következő részben szemügyre vesszük a jogok különböző típusait, amelyeket nemzetközi törvények védenek. Amennyiben ismerjük, hogy az emberi lét mely területei függenek össze az emberi jogokkal, és tisztában vagyunk a kormányzatok ezzel összefüggő kötelezettségeivel, különbözőképpen nyomást is gyakorolhatunk rájuk. Ebben a részben bemutatjuk, hogy az igazságtalanság szinte minden területe kapcsolódik az emberi jogokhoz: a kisebb mértékű szegénység, a környezetkárosítás, az egészségügy, a munkakörülmények, a politikai elnyomás, a szavazati jog, a géntechnológia, a kisebbségi kérdések, a terrorizmus, a népirtás … és így tovább. Megannyi újabb kérdés merül fel még napjainkban is.

„Úgy tekintek a halálbüntetésre, mint barbárságra, egy erkölcstelen intézményre, mely aláássa egy társadalom erkölcsi és jogi alapjait. Meg vagyok győződve róla… hogy a barbárság csak barbárságot szül."

Andrej Szaharov

Néhány kérdést, amelyek az emberi jogok törvényhozásával kapcsolatosak, a *Kérdések és válaszok* című alfejezetben veszünk szemügyre, tömör feleletet adva az emberi jogok témájában leggyakrabban felmerülő kérdésekre.

Az 5. fejezet alfejezetei részletesen foglalkoznak a kézikönyv témájával. Amennyiben többet szeretne megtudni egy témáról, például, hogy az egészségügyi ellátáshoz, az oktatáshoz vagy a megfelelő munkakörülményekhez való jogunkat hogyan védelmezhetjük hatékonyan, a konkrét témával kapcsolatos háttér-információ segítségére lesz.

Törvényes eljárások alkalmazása

A következőkben áttekintjük azokat a létező törvényes eljárási módokat, amelyek a különböző emberi érdekek védelmére szolgálnak. Mi itt, Európában különösen szerencsések vagyunk jogainkat illetően, mivel rendelkezünk egy folyamatosan működő, a jogaink megsértésével foglalkozó bírósággal, az Emberi Jogok Európai Bíróságával. Még ha panaszaink nem is esnek az Európai Bíróság jogszolgáltatása alá, akkor is vannak olyan egyéb eljárási módok, amelyekkel az államokon számon kérhetők cselekedeteik, és arra kényszeríthetők, hogy az emberi jogok törvényeiben foglalt kötelezettségeiket megtartsák. Ha nem is létezik az államoknak törvényes eszközük ezek kikényszerítésére, már az is segítség, hogy törvény van rá.

Lobbizás, kampányolás és aktív részvétel

? Kapcsolódott-e már be valaha emberi jogokért folyó kampányba, vagy kiállt-e mellettük?

Az egyesületek, a civil és jótékonysági szervezetek, illetve az egyéb polgári kezdeményezések egyik fontos szerepe az, hogy nyomást gyakorolnak az államokra. A civil szervezetek tevékenysége és szerepe képezi e rész témáját, amelyek főként az „utca emberét" érintik, egyrészt, mert ezek gyakran felvállalnak egyedi eseteket, másrészt, mert ezek lehetőséget nyújtanak arra, hogy az átlagember is kivehesse részét az ember jogok védelmezésében, hiszen végtére is ezeket a szervezeteket átlagemberek alkotják. A továbbiakban megnézzük, hogy miként segítik az emberi jogok érvényesülését, valamint néhány példát is láthatunk sikeres tényked ésükre.

Részt vállalni

A 3. fejezet, *A cselekvés*, ezeket a tényked éseket mindennapi szinten mutatja be, számos példát kínálva a részvétel módjaira. Az ifjúsági csoportokban széles körű lehetőség rejlik, hogy az államokra vagy nemzetközi testületekre nyomást gyakoroljanak, továbbá biztosítsák azt, hogy az emberi jogok megsértésének esetei a nyilvánosság elé kerüljenek. Ezen alfejezet példái konkrét intézkedéseket mutatnak be, amelyeket bármilyen csoport felvállalhat, ezen túl mélyebb bepillantást enged a nem kormányzati szervezetek mindennapi munkájába.

Dilemma és visszaélés az emberi jogok kapcsán

Mit tehetünk abban az esetben, amikor egy csoport emberi jogainak védelmezése egyúttal másokat korlátoz? Néha az emberi jogokat ürügyként használják fel arra, hogy olyan cselekedeteket hajtsanak végre, amelyek erkölcsileg már önmagukban is megkérdőjelezhetők. Az emberek, vagy akár a kormányok is állíthatják azt, hogy az emberi jogok védelme érdekében cselekszenek, miközben valójában azok az eljárások, amelyeket alkalmaznak, alapvető jogokat sértenek meg.

Nem mindig egyszerű ítélkezni ilyen esetekben. Gondolkodjon el a következő példán!

„Minden lélek saját cselekedetének foglya."

Korán

Jogok összeütközése

Az Amerikai Egyesült Államokat sújtó, 2001. szeptember 11-i terrortámadás következtében több kormány döntött úgy, hogy korlátoz bizonyos alapvető szabadságjogokat annak érdekében, hogy küzdjön a terrorizmus fenyegetéseivel szemben. Az Egyesült Királyságban létezik egy új törvény, amelyet az *Emberi jogok európai egyezményének* 5. cikkéből emeltek ki, amely cikk az önkényes letartóztatástól és bebörtönzéstől védte meg az embereket. Az új törvény lehetővé teszi, hogy vádemelés és tárgyalás nélkül, puszta gyanú alapján is fogva tarthassanak valakit.

? A kisebbségek jogainak korlátozása megengedhető-e a nemzet védelmének érdekében? Ha igen, szükséges lenne-e valamilyen határt szabni?

Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága kinyilvánította, hogy náci csoportok demonstrációja zsidónegyedekben a szabad véleménynyilvánítás egyik törvényes formája. Az ilyen jellegű csoportokat nem kellene-e megakadályozni abban, hogy egy olyan eszmét népszerűsítsenek, amely egy egész nép kipusztulásához vezethet? Vagy ez elfogadhatatlan korlátozása lenne a szabad véleménynyilvánítás jogának?

Kulturális hagyományok

Számos kultúra gyakorlatában mindennaposak a kényszerházasságok, ahol a lányokat arra kötelezik, hogy a családjuk által kiválasztott férfihez menjenek feleségül, sok esetben nagyon fiatal korban. Az ilyen szokásokat nem kellene-e betiltani, hogy a fiatal lányokat megóvjuk? Vagy netán ezzel megsértenénk egy kultúra hagyományának tiszteletét?

Egy másik példa a női nemi szerv megcsonkítása, amely hagyomány még ma is jelen van sok országban, vagy akár a becsületbeli gyilkosság szokásjoga, amelynek áldozatai a leggyakrabban lányok és asszonyok. Ezrek szenvednek e szokások következményeitől, és a legtöbb ember nagy valószínűséggel mindegyiket a jogok súlyos megsértésének tartja. Vajon a női nemi szerv megcsonkítása egy olyan kulturális különbség, amelyet el kellene fogadnunk?

? A kulturális értékek „túlszárnyalhatják-e" bármikor is az egyetemes emberi jogokat?

Egy nemes cél érdekében

A nemzetközi közösség néha azzal a céllal alkalmaz szankciókat, hogy megbüntesse azokat a rezsimeket, amelyek az emberi jogokat rendszeresen semmibe veszik. Megtiltják a kereskedelmet a jogsértő országgal, nyomást gyakorolva annak kormányára, hogy változtasson politikáján. A nemzetközi közösség révén így egyes országok teljesen elszigetelődtek: Dél-Afrikát a politikai rendszerében megnyilvánuló faji megkülönböztetés miatt évekig bojkottálták, Kuba és Irak pedig ma is képtelen a világ nagy részével kereskedelmet folytatni. Kétségtelen, hogy az ilyen szankciók a civil lakosságot is sújtják, különösen a társadalom legelesettebb rétegeit. Vajon ez elfogadható eszköz arra, hogy egy másik kormány véget vessen az emberi jogok megsértésének?

„Minden alkalommal, amikor az igazság meghal, az olyan, mintha sosem létezett volna."

José Saramago

Bár a NATO Koszovóra mért légicsapását az ENSZ hivatalosan nem szentesítette, sokan indokoltnak tartották, mivel azt az albán kisebbség védelme és a népirtásért felelős vezér bíróság elé állítása érdekében hajtották végre. A katonai hadművelet százezernyi menekült elvándorlását, megközelítőleg 500 civil lakos halálát, illetve a szerb infrastruktúra összeomlását okozta. Ugyanakkor elfogták és nemzetközi bíróság elé állították Milosevič elnököt. Hasonló

hadműveletet hajtottak végre Afganisztánban azzal a céllal, hogy a 2001. szeptember 11-i eseményekért felelősnek tartott terroristahálózatot felszámolják. Szentesítheti-e a cél ezeket a cselekedeteket, ha számtalan halálos áldozatot követelnek?

? Igazolhat-e bármiféle katonai akciót az emberi jogok védelmezése mint cél?

2001 áprilisában az ENSZ Emberi Jogok Bizottsága egy határozatában elvetette azt az elgondolást, miszerint a terrorizmus elleni harc igazolhatná az emberi jogok védelmének feláldozását. A 2001/24-es számú határozat elítélte a csecsenföldi konfliktus keretében végrehajtott terrortámadást és az emberi jogok sárba tiprását a csecsen haderő által, de ugyanúgy elítélte az orosz szövetségi hadsereg Csecsenföldön gyakorta alkalmazott módszereit is. Az orosz kihágások kivizsgálására javasolta egy nemzeti bizottság felállítását.

1995-ben az ENSZ Élelmezési és Mezőgazdasági Szervezete összehasonlította a bagdadi 1995-ös gyermek- és csecsemőhalandósági szintet az 1989-es adatokkal. Az összegyűjtött adatok alapján a vizsgálat két résztvevője egy levelet tett közzé azzal a következtetéssel, hogy kb. 567 000 iraki gyermek halt meg addig a szankciók következtében. Az UNICEF 1998 áprilisában nyilvánosságra hozott állítása szerint évente mintegy 90 000 gyermek halt meg a szankciók következtében.

Megannyi rejtély

Az előző részben feltett kérdések nem mindegyikére vannak egyértelmű válaszok, a mai napig élénk viták tárgyát képezik, ami bizonyos értelemben elengedhetetlenül fontos. Hiszen ez részben egy pluralista megközelítést is jelez, ami alapvető eleme az emberi jogok eszméjének, illetve azt is mutatja, hogy az emberi jogok témaköre nem egy tudomány vagy egy rögzített ideológia, hanem az erkölcsi és jogi gondolkodás szüntelenül alakuló területe. Nem számíthatunk fekete és fehér válaszokra, részben azért, mert a kérdés jóval összetettebb, de azért sem, mert e területnek nincsenek olyan képesített szakemberei, akik kimondhatnák az utolsó szót, és vitás esetekben dönthetnének.

Persze ez nem azt jelenti, hogy nem léteznek válaszok, és ne lehetne megoldást találni. Sőt, rengeteg válasz létezik, naponta gyarapodik ezek száma. A rabszolgaság kérdése valaha vita tárgyát képezte, ma viszont már nincs helye a vitának: egyetemesen elfogadott alapvető emberi jog az, hogy szabad emberként élhetünk. Bár a női nemi szerv megcsonkítása jó néhány kultúra sajátja, a világ nagy részén az emberi jogok megsértésének tekintik. A halálbüntetés mára ugyancsak vitatható kérdéssé vált – legalábbis Európában, ahol az Európai Tanács tagjait felszólították, hogy annak eltörlését tűzzék ki célul.

Tehát biztosak lehetünk abban, hogy ezen kérdések közül sokra megtaláljuk majd a választ. Addig is elősegíthetjük a vitát azzal, hogy saját véleményt alkotunk az ellentmondásos kérdésekről, miközben visszautalunk a két alapvető értékre: az egyenlőségre és az emberi méltóságra. Ha egy cselekedet figyelmen kívül hagyja az emberi méltóságot, akkor azzal az emberi jogok eszméje sérül.

Forrás

Yael Ohana (szerk.), Europe, Youth, Human Rights, Report of the Human Rights Week, European Youth Centre, Budapest, 2000 (Jelentés az emberi jogok hetéről, Európa, ifjúság, emberi jogok, Budapesti Európai Ifjúsági Központ, 2000)
Garzón Valdés, E., Confusiones acerca de la relevancia moral de la diversidad cultural, CLAVES de Razón Práctica, No.74, Madrid, 1997. július–augusztus
Human Rights, a basic handbook for UN staff, Office of the High Commission of Human Rights (Az emberi jogok főbiztosának hivatala, kézikönyv az ENSZ hivatalnokai számára), ENSZ, Genf
Levin, L., Human Rights, Questions and Answers (Emberi jogok, Kérdések és válaszok) UNESCO, Párizs, 1996.

Az emberi jogok fejlődéstörténete

Ígéretek és ígéretek

„Minden jog egyetemes, oszthatatlan, kölcsönösen függ egymástól és egymásra vonatkozik."

Bécsi nyilatkozat

Vezetőink temérdek kötelezettséget vállaltak érdekünkben. Ha mindannyian garantálták volna az aláírásukkal szentesített célokat, akkor életünk békés, biztonságos, egészséges és kényelmes, jogi rendszerünk pedig igazságos lenne és mindenki számára egyenlő védelmet nyújtana, az átlátható és demokratikus politikai folyamatok mind az emberek érdekeit szolgálnák.

Akkor hát mi az, ami rosszul működik? Az egyik apróság, ami elrontja a dolgokat, az az, hogy politikusaink, mint a legtöbb ember, gyakran kiskaput keresnek, hogy elkerüljenek bizonyos helyzeteket. Ezért ismernünk kell azon ígéreteket, amelyeket az érdekünkben tettek, és meg kell bizonyosodnunk arról, hogy ezeket be is tartják.

? Ön mindig betartja azt, amire ígéretet tett? Még akkor is, ha senki sem emlékezteti rá?

Milyen jogaink vannak?

Tudjuk, hogy az elismert emberi jogok mindannyiunk jussa. Az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozata*, az *Emberi jogok európai egyezménye* és az egyéb nemzetközi egyezmények széles skálájú emberi jogokat foglalnak magukba, ezért célszerű abban a sorrendben szemügyre vennünk ezeket, ahogy kifejlődtek, és ahogy a nemzetközi közösség elismerte őket. Ezeket a jogokat első, második és harmadik generációba szokás csoportosítani, így mi is ennek megfelelően járunk el, bár ennek az osztályozásnak is megvannak a maga korlátai, mivel olykor félrevezető lehet.

A jogok első generációja (polgári és politikai jogok)

A XVII. és a XVIII. század folyamán teóriák köntösében merültek fel a jogok, amelyek főként politikai elgondolásokon alapultak. Kezdték felismerni, hogy bizonyos dolgokat a teljhatalmú állam képtelen felvállalni, valamint azt, hogy az embereknek is befolyással kell lenniük a politikára, amely őket érinti.

Akkoriban két központi gondolat létezett: a személyes szabadság és az egyén védelme az állami erőszakkal szemben.

- A **polgári** jogok a testi és az erkölcsi sértetlenség minimális garanciáit foglalják össze, és lehetővé teszik az egyénnek a lelkiismeret és a vallás szabadságát: például az egyenlő bánásmód és a szabadság jogát, a szabad vallásgyakorlás vagy véleménynyilvánítás jogát, illetve azt a jogot, melynek alapján senkit sem lehet meghurcolni vagy életét kioltani.
- A **törvény előtti** jogokat legtöbbször polgári jogokként definiálják. Az eljárás módjára vonatkozóan védelmet nyújtanak mindazoknak, akik jogi vagy politikai ügyekben érintettek. Ebbe a csoportba tartoznak például az önkényes letartóztatással vagy fogva tartással szemben védelmet nyújtó jogok, az ártatlanság vélelme (azaz mindaddig, amíg a bíróság nem talál bűnösnek valakit, ártatlannak kell őt tekinteni), illetve a fellebbezéshez való jog.

„Nem a bebörtönzés a probléma. Elkerülni a kiadatást, ez a probléma."

Nazim Hikmet

- A **politikai** jogok nélkülözhetetlenek a közösségi és társadalmi életben való részvételhez: például jogunk van választani és szavazni, egy politikai párthoz csatlakozni, szabadon gyülekezni és a gyűlésen részt venni, véleményt nyilvánítani és információhoz hozzáférni.

Az osztályozás nem teljesen egyértelmű, ez is csak egy a különböző jogok sokféle csoportosítási lehetősége közül. A legtöbb jogot többféle csoportba is sorolhatjuk. Például a szabad véleménynyilvánítás joga egyidejűleg polgári és politikai jogunk is. Nélkülönözhetetlen a politikai életben való részvételhez, ugyanakkor alapvető személyes szabadságunkhoz is.

Minden politikai jog egyben polgári jog is?

A polgári és politikai jogokat ma részleteiben kifejtve megtalálhatjuk a *Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmányában*, valamint az *Emberi jogok európai egyezményében*. Ezeket a jogokat hagyományosan – legalábbis a nyugati világban – a legfontosabbnak tartják, sőt sokan szinte kizárólagosan ezeket tekintik emberi jogoknak. A következőkben látni fogjuk, hogy ez téves nézet.

A hidegháború alatt a szovjet blokk országait erőteljesen bírálták azért, mert a polgári és a politikai jogokat semmibe vették. Ezek az országok válaszul a nyugati demokráciát kritizálták azzal, hogy figyelmen kívül hagyják az alapvető szociális és gazdasági jogokat, amelyeket szintén szemügyre veszünk a következőkben. Mindkét kritikában volt némi igazság.

A jogok második generációja (szociális, gazdasági és kulturális jogok)

Ezek a jogok azzal foglalkoznak, hogy az emberek hogyan élnek, dolgoznak együtt, valamint hogy melyek az élethez való alapvető szükségleteik. Az egyenlőség elvén, továbbá a nélkülözhetetlen szociális, gazdasági jogokhoz, szolgáltatásokhoz és lehetőségekhez való garantált hozzáférés elvén alapulnak. A kezdődő iparosodás és az erősödő munkásosztály következtében a megélhetéshez való jogok egyre inkább elfogadottá váltak nemzetközi szinten. Mindez egy új igényhez, új gondolathoz, a méltóságteljes élet eszméjéhez vezetett. Az emberek rádöbbentek, hogy az emberi méltóság többet kíván meg, mint a polgári és politikai jogok által garantált beavatkozási minimum.

- **Szociális jogok** azok, amelyek nélkülözhetetlenek a társadalmi életben való teljes értékű részvételünkhöz. Magukban foglalják legalább az oktatáshoz, valamint a családalapításhoz és fenntartáshoz való jogot, de sok más, polgári jogként számon tartott jogot is, mint a pihenéshez, az egészségügyi ellátáshoz, a magánélethez való jog, illetve a megkülönböztetés tilalma.
- A **gazdasági jogok** körébe tartozik a munkához, a megfelelő életkörülményekhez, a lakhatáshoz, illetve a nyugdíjhoz való jog (amennyiben valaki idős vagy munkaképtelen). A gazdasági jogok elsősorban azt a tényt tükrözik, hogy az anyagi biztonság bizonyos szintje nélkülözhetetlen az emberi méltósághoz, de például azt is, hogy az értelmet adó munka és a lakás hiánya a lelket is megnyomorítja.
- A **kulturális jogok** egy közösség kulturális életmódjára utalnak. Gyakran kevesebb figyelmet szentelnek nekik, mint a többi jognak. Magukba foglalják a közösség kulturális életében való szabad részvételt és – ha lehetséges – az oktatáshoz való jogot is. Tulajdonképpen ide tartozik azonban sok egyéb jog is, amelyeket hivatalosan nem kulturális jogként osztályoznak, ám a társadalmak kisebbségi közösségei számára

nélkülözhetetlenek, hogy megőrizhessék kulturális különbözőségüket (pl. a hátrányos megkülönböztetés tilalma, a törvény biztosította egyenlő védelem joga stb.).

? A különböző kulturális csoportoknak korlátozott jogaik vannak-e abban a társadalomban, amelyben Ön él? Mely vallási ünnepnapok kapnak nemzeti jelentőséget?

A szociális, gazdasági és kulturális jogokat a *Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmánya*, illetve az *Európai szociális karta* foglalja össze.

Vannak olyan jogok, amelyek fontosabbak a többinél?

„A megdöbbentő valóság… az, hogy az államok és a nemzetközi közösség egészében gyakran elnézik a gazdasági, szociális és kulturális jogok megsértését, ha azonban a jogsértések a polgári és politikai jogokkal összefüggésben történnek, rémületet és felzúdulást idéznek elő, és azonnali összefogást követelnek a megoldás érdekében."

Az ENSZ Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Bizottsága bécsi konferenciájának egyik megállapítása

Sok időbe telt, míg a szociális és gazdasági jogokat elfogadták és a polgári és politikai jogokkal egy szinten kezelték, mind ideológiai, mind politikai okokból. Noha úgy tűnik, az átlagemberek számára már régen magától értetődő, hogy a a foglalkoztatás, megfelelő élet- és lakáskörülmények alapvető minimumnak számítanak – amelyek az emberi méltósághoz mind szükségesek –, a politikusok még sokáig nem voltak készek arra, hogy mindezeket elismerjék. Megvolt rá a jó okuk, hiszen az alapvető szociális és gazdasági jogok biztosítása a világon mindenki számára az erőforrások nagymértékű újraelosztását kívánná meg. A politikusok pedig teljesen tisztában vannak azzal, hogy ez a típusú politika nem hoz számukra szavazatokat.

Ennek megfelelően számos igazoló elméletet kínálnak arra, hogy a jogok második generációja miért érdemel másfajta elbírálást, mint az első generáció. A leggyakrabban előforduló állítás szerint a szociális és gazdasági jogok nem igazán realisztikusak vagy ésszerűek rövid távon, s csak fokozatosan lehet törekedni a megvalósításukra. Ezt a megközelítést vázolja fel a *Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmánya*: elegendő, ha a kormányok bemutatják, tesznek intézkedéseket a célok elérése érdekében, valamikor a jövőben. Ez az állítás azonban bizonyosan vitatható, és úgy tűnik, inkább politikai megfontolásokon, mintsem más érveken nyugszik. Több független tanulmány feltárja ugyanis, hogy elegendő erőforrás és szakértelem van ahhoz a világon, hogy kellő összefogással mindannyiunk legalapvetőbb szükségleteit ki lehessen elégíteni.

A másik állítás szerint alapvető elméleti különbség van a jogok első és második generációja között. A jogok első típusa a kormányoktól csak azt követeli meg, hogy bizonyos cselekedetektől tartózkodjanak (ezek az ún. negatív jogok); míg a második generációs jogok pozitív beavatkozást követelnek a kormányoktól (ezek a pozitív jogok). A viták alapja, hogy a pozitív intézkedések megtételét – legalábbis rövid távon – nem reális elvárni a kormányoktól, ezért nem is kötelezhetők rá. A megfelelő kötelezettségek vállalása nélkül viszont a világon semmi értelme sincs a jognak.

„A fejlődéshez való jog elidegeníthetetlen emberi jog, mivel minden ember és valamennyi nép jogosult részesülni benne, hozzájárulni és élvezni a gazdasági, szociális, kulturális és politikai fejlődést, amelyben minden emberi jog és alapvető szabadság maradéktalanul megvalósulhat."

Az ENSZ Fejlődéshez való jogról szóló nyilatkozata, 1. cikk

Csakhogy az efféle érvelésben van két alapvető félreértés. Először is a polgári és politikai jogok semmi esetre sem tisztán negatívak. Például ahhoz, hogy egy kormány garantálni tudja állampolgárainak a védelmet a meghurcolástól, nem elegendő egy kormányzati hivatalnok tartózkodása az emberek meghurcolásától. A valós szabadság ezen a területen egy komplex ellenőrzési és felügyeleti rendszert feltételez: politikai rendszert, törvényes eljárást, az információáramlás szabadságát, az fogva tartás helyszínéhez való hozzáférést és így tovább. Ugyanez vonatkozik a szavazati jog biztosítására, sőt a többi polgári és politikai jogra is. Más szóval ezek a jogok a kormányok részéről pozitív cselekedeteket, illetve a negatív cselekedetektől való tartózkodást kívánják meg.

Egy kormánynak milyen pozitív lépéseket kell tennie annak érdekében, hogy biztosítsa a valóban szabad és tiszta választásokat?

„Az emberi jogok a reggelivel kezdődnek."

Léopold Senghor

Másodsorban a szociális és gazdasági jogok, ahogy a polgári és politikai jogok is, megkövetelik a kormányoktól, hogy tartózkodjanak bizonyos cselekedetektől, például ne nyújtsanak jelentős adókedvezményeket a vállalatoknak, ne azon területek fejlődését segítsék elő, amelyek már eleve előnyt élveznek, illetve ne olyan kereskedelmi díjszabást alakítsanak ki, amely a fejlődő országokat bünteti.

A valóságban a különböző típusú jogok sokkal jobban összefonódnak, mint ahogy azt az elnevezésük sugallja. A gazdasági jogok a politikai jogokba beleolvadnak; a polgári jogok gyakran elkülöníthetetlenek a szociális jogoktól. Az elnevezések hasznosak a tekintetben, hogy egy általánosabb képet kapjunk, ugyanakkor nagyon félrevezetők is lehetnek. Szinte bármelyik jog bármelyik kategóriába tartozhat, s ez csak az adott körülményektől függ.

A jogok harmadik generációja (kollektív jogok)

A nemzetközileg elismert emberi jogok listája annak ellenére sem állandósult, hogy az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozatá*ban felsorakoztatott jogok egyikét sem kérdőjelezték meg az elmúlt kb. 50 év során. Az új egyezmények és dokumentumok tisztázták és továbbfejlesztették az alapkoncepció bizonyos elemeit, amelyek az eredeti dokumentumban le voltak fektetve.

Ezek a kiegészítések egy sor tényező eredményeként születtek, amelyek részben az emberi méltóság változó tartalmán alapultak, részben pedig a technológiai változások, vagy gyakran az újfajta fenyegetettségek következményei. A jogok e különálló, új kategóriáját **harmadik generációs** jogokként említik. Ezek a harmadik generációs jogok úgy születtek, hogy megértettük, milyen akadályok nehezítik az első és második generációs jogok megvalósítását. A világban végbemenő globalizáció számos lehetőséget és forrást tárt fel ezen akadályok elhárítására.

Melyek a fő akadályai annak, hogy az emberi jogokat teljes mértékben tiszteletben tartsák a fejlődő országokban? Melyek a leginkább fenyegetett jogok?

A harmadik generációs jogok alapgondolata a **szolidaritás** elve. Ezek a jogok átölelik **egy társadalom vagy egy nép kollektív jogait** – ilyen pl. a fenntartható fejlődéshez, a békéhez, illetve az egészséges környezethez való jog. A világ sok részén az olyan körülmények, mint a súlyos szegénység, a háború, ökológiai vagy természeti katasztrófák, azt jelentik, hogy csak nagyon korlátozott az emberi jogok tiszteletének fejlődése. Ennek következtében sokan úgy gondolják, hogy szükség van az emberi jogok új kategóriájának elismerésére, hiszen ezek a jogok teremtenék meg – különös tekintettel a fejlődő világra – a megfelelő körülményeket ahhoz, hogy a korábban már elismert első és második generációs jogokat biztosíthassák.

Ilyen sajátos jogok, amelyek a harmadik generációs jogok osztályába tartoznak: a fejlődéshez, a békéhez, az egészséges környezethez, az emberiség közös örökségének a megosztott kiaknázásához, a kommunikációhoz és a humanitárius segítséghez való jogok.

Ám a jogok ezen új kategóriája körül vita van. Néhány szakértő ellene van annak a gondolatnak, hogy a kollektív jogokat emberi jogoknak tekintsék. Az emberi jogokat a meghatározás szerint egyének birtokolják, egyéni érdekterületeket határoznak meg, s az egyének e jogok révén bizonyos kérdésekben elsőbbséget élveznek a társadalom és társadalmi csoportok érdekeivel szemben. A kollektív jogokat viszont közösségek vagy egy egész állam birtokolja.

„Először a kaja, s csak aztán jönnek az erkölcsök."

Bertolt Brecht

„A kultúra az, ami továbbél az emberben, ha már mindent el is felejtett."

Emile Henriot

A vita még nem fejeződött be arról, hogy mi lesz e jogok sorsa, helyet kapnak-e az emberi jogok osztályában vagy sem. A vita nem annyira a fontosságukon, mint inkább a megfogalmazáson van, mivel néhányan attól tartanak, hogy a terminológiában előidézett változások bizonyos elnyomó rezsimek önigazolását szolgálhatják, amelyek az (egyéni) emberi jogokat megtagadják a kollektív emberi jogok nevében (pl. a polgári jogok súlyos megcsorbítása a gazdasági fejlődés biztosítása érdekében). Egy másik aggály: nem az állam, hanem a nemzetközi közösség őrködik a harmadik generációs jogok felett, így az elszámoltathatóságot lehetetlen garantálni. Ki vagy mi a felelős azért, hogy a Kaukázusban vagy Palesztinában biztosítva legyen a béke?

Mindazonáltal bárhogyan is nevezzük e jogokat, annyi bizonyos: ez a terület további tisztázást és nagyobb figyelmet igényel a nemzetközi közösség részéről. Néhány kollektív jogot már elismertek, különösen az Emberek és népek jogainak afrikai kartájában. Az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozata* magában foglalja az önmeghatározás jogát, valamint a fejlődéshez való emberi jogot, melyet az ENSZ Közgyűlésének 1986-os nyilatkozatában kodifikáltak.

A tudomány fejlődése

Az orvostudomány olyan terület, ahol a tudományos felfedezések miatt gyakran merül fel új emberi jogok elismerésének kérdése, különösen a géntechnológia területén, valamint a szervek és szövetek átültetésével kapcsolatban. Immár az élet valós természete feletti kérdésekkel kell foglalkozni a minden területet érintő technikai haladás következtében. Az Európa Tanács e változásokra egy új, nemzetközi egyezménnyel válaszolt: *Az emberi lény emberi jogainak és méltóságának védelméről szóló egyezmény a biológia és az orvostudomány alkalmazására tekintettel* (a továbbiakban *Oviedo egyezmény*). Az egyezmény 1999 decemberében lépett hatályba.

Az egyezményt az Európa Tanács 30 tagállama írta alá, és tíz ratifikálta. Irányelveket fogalmaz meg néhány problematikus kérdésben. A legfontosabb paragrafusok:

- Egy személy genetikai öröksége alapján való bármilyen diszkrimináció tilos.
- Genetikai vizsgálatokat csakis egészségügyi céllal lehet végezni, tilos viszont abból a célból, hogy például előre meghatározzuk egy gyermek későbbi testi adottságait.
- Azon beavatkozások, amelyek egy ember genetikai állományának módosítását célozzák, csak megelőző, diagnosztikai és terápiás céllal történhetnek.
- A gyermek nemének befolyásolása céljából tilos az orvosi beavatkozás a megtermékenyítésbe.
- Szervek vagy szövetek eltávolítása egy élő személyből átültetési céllal csak abban az esetben végezhető el, ha az a befogadó terápiás érdekét szolgálja (21. cikk – Haszonszerzés tilalma).

Biotechnológia

„Minden személynek joga van a […] tudomány haladásában és az abból származó jótéteményekben való részvételhez."

Emberi jogok egyíetemes nyilatkozata 27. cikk

A géntechnológia képes egy élő szervezet öröklött jellegzetességeinek a megváltoztatására valamilyen előre meghatározott céllal, azáltal, hogy egy organizmus genetikai állományát manipulálja. Az e területen elért haladás komoly vitákhoz vezetett, számos különböző etikai és emberi jogi kérdést vetett fel, pl. őssejtek megváltoztatása engedélyezhető-e, amikor ez egy életre szóló, sőt generációkon átívelő genetikai változást eredményez; vagy egy klónszervezet létrehozása megengedhető-e egy egyéni génből az ember esetében, ha más élőlények (egerek és birkák) esetében megengedhetőnek találjuk.

A biotechnológia fejlődése felnőtt és magzati szervek, illetve szövetek egyik testből a másikba

való átültetésének a lehetőségéhez vezetett. Ahogy a géntechnológia, ez is fantasztikus esélyt kínál egyes emberek életminőségének javítására, sőt még arra is, hogy életeket mentsünk; de vegyük figyelembe azokat a problematikus kérdéseket és aggályokat, amelyeket a megnyílt lehetőségek hoztak felszínre:

- Ha egy élet megmenthető, vagy minősége javítható egy halott test szervének felhasználásával, ezt minden alkalommal meg kell-e kísérelnünk? Vagy a halottak teste is tiszteletet érdemel?
- Hogyan tudjuk biztosítani, hogy bármely rászoruló ember egyenlő eséllyel jusson a transzplantátumhoz, ha ezen szervek csak korlátozott mértékben hozzáférhetők?
- Szükség lenne-e törvényekre a szervek és szövetek megőrzését illetően?
- Ha az orvosi beavatkozás befolyásolja egy egyén génállományát, és ez az egyén életének vagy életminőségének veszélyeztetéséhez vezet, helyénvaló-e a kárpótlás? Amennyiben az egyén meghal, gyilkosság-e a megfelelő vád?

Forrás

Symonides, Janusz (szerk.), Human Rights: New Dimensions and Challenges (Emberi jogok: Új dimenziók és kihívások). Kézikönyv az emberi jogokról, UNESCO/Dartmouth Publishing, Párizs, 1998.

Donnelly, Jack, Universal Human Rights in Theory and Practice (Az egyetemes emberi jogok elvben és gyakorlatban), Cornell University Press, 1989.

Robertson A. and Merrills J., Human Rights in the World (Emberi jogok világszerte), Manchester University Press, 1996.

Az Európa Tanács biotechnológiáról szóló honlapja www.legal.coe.int/bioethics

„Bármilyen beavatkozási törekvés arra, hogy egy genetikailag azonos emberi lényt hozzunk létre egy másik emberi lényből, legyen az élő vagy holt, tiltott."

Kiegészítő jegyzőkönyv Az emberi jogok és az emberi méltóság egyezményéhez, Párizs, 1998.

UNESCO

Az UNESCO is különös figyelmet szentel az emberi génkészletnek. 1997. november 10-i közgyűlésén elfogadta Az emberi génkészletről és az emberi jogokról szóló egyetemes nyilatkozatot. A nyilatkozat hasonló korlátokat állít az orvosi beavatkozás elé az emberiség és az egyén örökölt génkészletére vonatkozóan.

Az emberi jogok jogi védelme

„A jog nem változtatja meg a szíveket, de féken tartja a szívteleneket."

Martin Luther King

Tudjuk, hogy az emberi jogok minden ember elidegeníthetetlen jogai, de hogyan tehetünk szert e jogokra? Hol találhatunk bizonyítékot arra, hogy ezeket a jogokat formálisan elismerték az államok? És hogyan érvényesülnek ezek a jogok?

Az emberi jogokat egyezményekben ismerték el

Nemzetközi fórumon az államok összegyűltek, hogy egyezményekben fogalmazzák meg az emberi jogokat érintő kérdéseket. Ezek az egyezmények objektív standardokat állítanak fel az államok számára, hogy hogyan viselkedjenek, továbbá az egyénekkel szembeni viszonyban bizonyos kötelességeket támasztanak. Ezek kétféle természetűek lehetnek: jogilag kötelező vagy nem kötelező érvényűek.

A kötelező érvényű dokumentum, amelyet gyakran szerződésnek, konvenciónak vagy egyezménynek neveznek, az államok azon elkötelezettségét mutatja, hogy országos szinten védelmezik a jogokat. Az államoknak egyenként kell kinyilvánítaniuk szándékukat, hogy készek kötelező érvénnyel elfogadni ezeket a jogokat – ezt ratifikáció vagy csatlakozás által tehetik meg. (A dokumentum aláírása önmagában ezt még nem teszi kötelező érvényűvé.) Az államok számára rendszerint megengedett, hogy fenntartásokat vagy nyilatkozatokat tegyenek, amelyek felmentést adnak számukra a dokumentum néhány rendelkezése alól. Mindez abból fakad, hogy minél többen csatlakozhassanak a dokumentumhoz. Elvégre jobb, ha egy ország ígéretet tesz rá: teljesít néhány emberi jogi intézkedést, ha nem is mindet, mint ha egyet sem teljesítene. Ezt az eljárást azonban néha megsértik, és kifogásnak használják az alapvető emberi jogok tagadására, megengedve az országnak, hogy egyes területeken „megfutamodjon" a nemzetközi vizsgálódás elől.

? Mit gondol, azok az államok, amelyek rossz emberi jogi mutatókkal bírnak, miért készek aláírni a nemzetközi emberi jogi szerződéseket?

Szemben az előbb leírtakkal, a nem kötelező érvényű okirat alapvetően csak egy államok által tett nyilatkozat vagy politikai egyezmény arra, hogy azok minden erőfeszítést megtesznek a jogok biztosítására, de semmilyen törvényerejű kötelezettséget sem vállalnak a tényleges cselekvésre. A gyakorlatban általában ez azt jelenti, hogy nincs hivatalos (vagy jogi) végrehajtási mechanizmus.

? Mi az értéke a puszta „ígéretnek", amely az emberi jogi normákat szavatolja, ha nem támogatják jogi mechanizmusok? Ez több, mint a semmi?

Az *Egyesült Nemzetek Nyilatkozata*, vagy egy nem kötelező érvényű dokumentum rendszerint az Egyesült Nemzetek Közgyűlésének vagy egy adott témában megtartott konferenciának az eredménye. Minden államról, pusztán csak azért, mert tagja az Egyesült Nemzetek Szervezetének, vagy csak azért, mert a konferencia résztvevője, úgy vélik, hogy egyetért a kiadott nyilatkozattal. Az emberi jogok elismerése – országos szinten – lehet az állam és a polgárai közötti megállapodás eredménye is. Amikor az emberi jogokat országos szinten ismerik el, azok az állam elsődleges kötelezettségeivé válnak polgáraival szemben.

A legfontosabb nemzetközi dokumentumok

Az emberi jogok fontosságát egyre inkább elismerik, és egyre szélesebb körű védelmet élveznek. Ezt nemcsak az emberi jogi aktivisták győzelmének kell tekinteni, hanem általában minden emberének. Egy ilyen siker következménye az emberi jogi szövegek (okiratok) és a végrehajtási eljárások fejlődése.

Az emberi jogi dokumentumokat rendszerint három fő kategória szerint csoportosítják: földrajzi megközelítés alapján (regionális vagy egyetemes), a biztosított jogok kategóriája alapján, és adott személyekre vagy csoportokra érvényes kategóriája szerint, jelezve, hogy a védelem kiknek biztosított.

Egyedül az ENSZ szintjén több mint száz, emberi jogokhoz kapcsolódó dokumentum létezik, és ha hozzáadnánk a regionális szintűeket, a szám tovább emelkedne. Itt nem tudjuk számba venni az összes dokumentumot, így ez a rész csak a legfontosabbakkal foglalkozik:

- azokkal a dokumentumokkal, amelyeket széles körben elfogadtak, és megvetették az alapjait az emberi jogi dokumentumok fejlődésének,
- a főbb európai dokumentumokkal,
- és e kézikönyvben bemutatott azon dokumentumokkal, amelyek hatással vannak a globális kérdésekre.

Nemzetközi emberi jogi kódex (International Bill of Rights)

A legfontosabb átfogó emberi jogi dokumentum az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozata*, amelyet 1948-ban fogadott el az ENSZ Közgyűlése. A dokumentum olyan széles körben elfogadott, hogy a kezdeti nem kötelező jellege megváltozott, és napjainkban már gyakran kötelező erejűként utalnak rá a nemzetközi szokásjog alapján.

Az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozata* bevezetőből és 30 cikkből áll; ezek kijelölik az alapvető emberi jogokat és szabadságokat, amelyek valamennyi férfit és nőt a Földön, bármilyen megkülönböztetés nélkül, megilletnek. A dokumentum mind polgári és politikai, mind szociális, gazdasági és kulturális jogokat biztosít.

A *Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya* és a *Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmánya* – mindkettő 1976-ban lépett hatályba – a legfőbb, világszerte alkalmazható, jogilag kötelező érvényű dokumentum. Az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozatá*val együtt a *Nemzetközi emberi jogi kódexet* alkotják. Mindegyikük, mint ahogy azt nevük is mutatja, a jogok egy-egy kategóriáját biztosítja.

Amíg a *Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmányában* foglalt jogokat azonnal alkalmazni lehet, amint az állam megerősítette, hogy számára kötelező érvényűnek tekinti, a *Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmányában* foglalt jogokat csak fokozatosan lehet a gyakorlatba ültetni. (Ez kötelezővé teszi az államok számára, hogy olyan politikákat és törvényeket dolgozzanak ki, amelyek segítik a jogok teljes megvalósulását).

Az egyezményeket különbözőképpen kezelik, mivel általánosságban szólva, a gazdasági, szociális és kulturális jogokat nem lehet egy pillanat alatt megvalósítani.

Ön szerint helyes az, hogy a polgári és politikai jogoknál azonnali, a szociális és gazdasági jogoknál pedig csak folyamatos megvalósítást várnak el?

Az Alapvető jogok kartája

Ez az Európai Unió első emberi jogi dokumentuma, amely egy szövegben foglalja össze a különböző nemzetközi, európai és nemzeti okmányokban korábban lefektetett polgári, politikai, gazdasági, társadalmi és szociális jogokat. Az Európai Tanács az Európai Parlamenttel és az Európai Bizottsággal közösen hirdette ki Nizzában, 2000. december 7–9. között. Az Európa Tanács egyezményeitől eltérően, jogilag nem bír kötelező erővel, és hatálya csak az Európai Unióra terjed ki.

Európai egyezmények

Az öt földrész közül négy emberi jogi rendszereket dolgozott ki az emberi jogok védelmére. Például az amerikai földrészen az Amerikai Államok Szervezetét, és a legfőbb kötelező érvényű dokumentumot, az *Emberi jogok amerikai egyezségokmányát* (1969). Afrikában megtaláljuk az Emberek és népek jogainak afrikai kartáját, amelyet 1986-ban fogadott el az Afrikai Unió (korábban az Afrikai Egység Szervezete). Az ázsiai földrészen mostanáig nem fejlesztettek ki egy valós rendszert, és az egyetlen regionális emberi jogi okmány egy nem kötelező érvényű nyilatkozat – az *Ázsiai emberi jogi nyilatkozat*. És vajon mi van Európában? Európában természetesen jól megalapozott rendszer működik az emberi jogok védelmére az Európa Tanácson belül.

Ön szerint miért tartották szükségesnek a különböző régiók, hogy kiépítsék saját emberi jogi rendszerüket?

A legfontosabb emberi jogi dokumentum az *Európai egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről* (melyet az *Emberi jogok európai egyezmény*eként is ismernek). Ezt az Európa Tanács minden tagállama megerősítette, mivel a tagság egyik feltétele éppen ez. 1950-ben fogadták el, de csak három évvel később lépett jogerőre. Az egyezmény biztosítja a polgári és politikai jogokat, legfőbb erőssége pedig a végrehajtási mechanizmusában rejlik – ez az Emberi

Az Európa Tanács legfontosabb emberi jogi dokumentumai és végrehajtási mechanizmusai

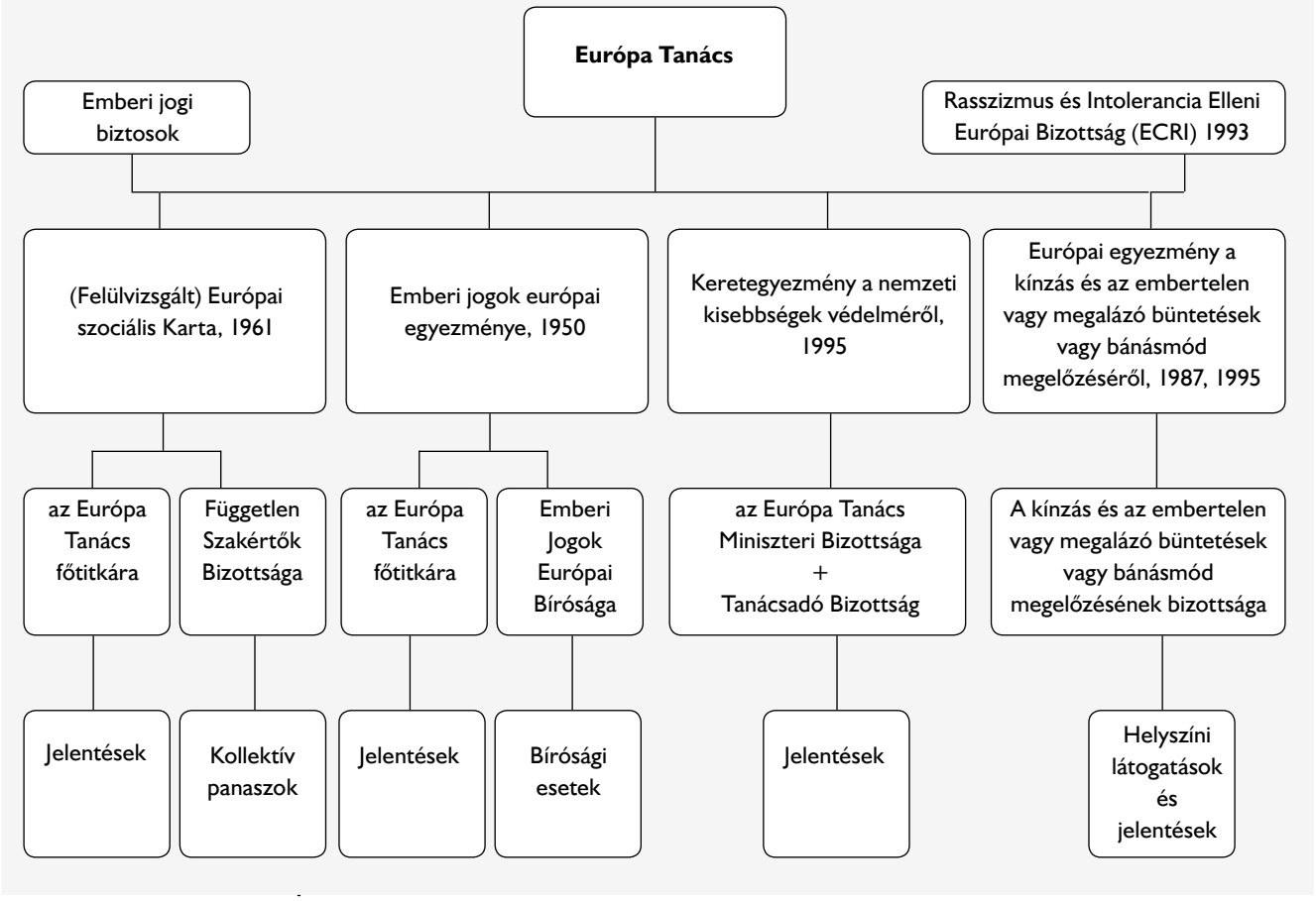

Jogok Európai Bírósága. A bíróságot és igazságszolgáltatását világszerte elismerik, gyakran hivatkozik rá az ENSZ és számos ország vagy regionális rendszer alkotmánybírósága.

Mint ahogy az ENSZ szintjén, Európában is külön dokumentumok biztosítják a szociális és gazdasági jogokat. A (felülvizsgált) *Európai szociális karta* – kötelező érvényű dokumentum – azokról a jogokról rendelkezik, amelyek az emberek életszínvonalát veszik tekintetbe Európában. A kartát már 32 tagállam aláírta, és 2001 végéig közülük 12 ratifikálta is.

„Magamat látom minden idegen szemén keresztül."

Roger Waters

Speciális csoportok védelme

Az egyének alapvető jogainak elismerése mellett, néhány emberi jogi dokumentum elismeri egyes, speciális csoportok jogait is. Ezek a speciális védelmek helyénvalók, mivel egyes csoportok negatív megkülönböztetésére előfordultak korábban esetek, és azért is, mert a társadalom bizonyos csoportjai hátrányos és rászorult helyzetben vannak. Példák azokra a csoportokra, amelyek speciális védelemben részesültek:

Kisebbségek

Védelmük biztosítékai:

- ENSZ-szinten az 1992-ben elfogadott *Nyilatkozat a nemzeti, etnikai, vallási vagy nyelvi kisebbséghez tartozó személyek jogairól*, valamint A Diszkrimináció Tilalmának és a Kisebbségek Védelmének Albizottsága
- Európai szinten kötelező érvényű dokumentum – a *Keretegyezmény a nemzeti kisebbségek védelméről*, amely független szakértőkből álló vizsgáló testületet állított fel: a Keretegyezmény Tanácsadó Testületét.
- Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezetben (EBESZ) különleges helyet foglal el a nemzeti kisebbségek főbiztosa, és az idevágó EBESZ-dokumentumok is védelmet nyújtanak.

Gyermekek

A legfőbb védelmet az ENSZ-szinten 1990-ben elfogadott *Egyezmény a gyermek jogairól* adja, amely a legszélesebb körben ratifikált dokumentum (csak az Egyesült Államok és Szomália nem ratifikálta). Afrikai szinten az *Afrikai karta a gyermekek jogairól és jólétéről* biztosítja a gyerekek alapvető jogait, számításba véve a kontinens helyzetének jellegzetes tényezőit. 1999-ben lépett hatályba.

Menekültek

A menekültek jogait különösen az 1951-es *Menekültek helyzetére vonatkozó egyezmény* és az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága garantálja. Az egyetlen regionális, védelmet nyújtó menekültügyi okmányt Afrikában fogadták el 1969-ben – *Egyezmény az afrikai menekültügyek sajátos összefüggéseinek megoldásáról*. Európában az *Emberi jogok európai egyezménye* szintén kínál néhány különös védelmet.

Nők

Abban a törekvésben, hogy világszerte biztosítsák a nemek közötti egyenlőséget, a nők jogait kiváltképp biztosító ENSZ Egyezmény a nőkkel szemben alkalmazott hátrányos megkülönböztetések (diszkrimináció) minden formájának felszámolásáról (1979) jár élen.

Mások

Egyes csoportok, mint például a munkavállalók vagy a fogyatékkal élők, szintén különleges védelemben részesülnek kiszolgáltatott helyzetük miatt, mivel könnyen válnak bántalmazás áldozataivá. Más csoportok, mint például az őslakosok, nem voltak ez idáig ilyen szerencsések, hogy specifikus védelmet kapjanak, és évek óta harcolnak, hogy csoportként is elismerjék őket.

Ismer-e a társadalmadban olyan csoportot, amely specifikus védelemre szorul?

A rasszizmus és intolerancia elleni küzdelem

A Rasszizmus és Intolerancia Elleni Európai Bizottság (ECRI) olyan fórum, amelyet az Európa Tanács tagállamainak kormányfői az első csúcstalálkozón alapítottak 1993-ban. Az ECRI feladata, hogy egységként küzdjön a rasszizmus, az idegengyűlölet, az antiszemitizmus és intolerancia ellen európai szinten, alapul véve az emberi jogok védelmét. Az ECRI tevékenysége magában foglalja az összes szükséges intézkedést, amelyek célja az erőszak, a hátrányos megkülönböztetés és a személyek vagy személyek csoportjai elleni előítéletek – a faj, bőrszín, nyelv, vallás, nemzetiség, nemzeti vagy etnikai származás szerinti – felszámolása.

Az ECRI tagjait a kormányok delegálják az intolerancia elleni küzdelem területén szerzett mélyre ható ismereteik alapján. Személyes képességeik figyelembevételével nevezik ki őket, akik független tagokként tevékenykednek.

Az ECRI fő tevékenységi köre a következőkből áll:

- Országonként minden tagállam helyzetéről alapos elemzést készít, azért, hogy speciális és konkrét javaslatokat fogalmazzon meg, amelyeket a továbbiakban is nyomon követ.
- Általános témákkal is foglalkozik (összegyűjti és terjeszti a jó gyakorlati példákat különböző témákban, hogy szemléltesse az ECRI ajánlásait, és az általános politikák ajánlásának elfogadását).
- A közösséggel való viszonyban is végez tevékenységeket, beleértve a figyelemfelkeltést és az információszolgáltatást a tagállamokban, az országos és a helyi civil szervezetekkel való koordinációt, a rasszizmusellenes üzenet kommunikációját és a képzési anyagok előállítását.

Az emberi jogok érvényre juttatása

Hogyan tudjuk biztosítani ezeknek a védelmi mechanizmusoknak a működését? Ki vagy mi kényszeríti az államokat, hogy betartsák kötelezettségvállalásaikat? A fő felügyelő testületek a bizottságok és bíróságok, amelyek mindegyike független tagokból áll – szakértőkből vagy bírókból –, akik nem egy államot képviselnek. E testületek által használt főbb mechanizmusok a következők:

1. Panaszok (amelyeket egyének, csoportok vagy államok nyújtanak be)
2. Bírósági ügyek
3. Jelentéskészítési mechanizmusok

Mivel nem minden emberi jogi dokumentum vagy regionális rendszer használja ugyanazokat

az eljárásokat az emberi jogok megvalósítása céljából, néhány példa segíteni fog ennek megértésében.

Panaszok

Az állammal szembeni panaszt általában biztosi hivatal vagy bizottság elé viszik egy kvázijogi eljárásban. A felügyelő testület ezután döntést hoz, és elvárják az ügyben érintett államtól, hogy együttműködjön a testülettel, annak ellenére, hogy nem létezik jogi kikényszerítő eljárás. Gyakran az államnak egy kiegészítő nyilatkozattal vagy egy fakultatív jegyzőkönyv ratifikálásával kell megerősítenie, hogy elfogadja a panaszos kérelmek eljárási mechanizmusait. Példák az emberi jogi panaszokkal foglalkozó bizottságokra: az Emberi Jogi Bizottság és a Bizottság a Faji Megkülönböztetés Felszámolásért (az ENSZ rendszerén belül), valamint az Amerikaközi Emberi Jogok Bizottsága (az Amerikai Államok Szervezetén belül).

Szükségesek-e jogi mechanizmusok az emberi jogi normák kikényszerítésére? Milyen jogkövetkezmények lehetségesek?

Jogi esetek

Mint felügyelő testület, két állandó bíróság létezik, amelyek kizárólagosan az emberi jogok védelmében működnek: az Emberi Jogok Európai Bírósága és az Emberi Jogok Amerikai Bírósága. Azonban egy nemzetközi testület felállítása is esedékes, amint 60 ország ratifikálta a statútumot. Ez a bíróság lesz a Nemzetközi Büntető Bíróság (ICC), amely az emberiség elleni bűntettekkel, népirtással és háborús bűnökkel vádolt egyének ügyeivel foglalkozik. E tekintetben különbözik az európai és az amerikai bíróságoktól, amelyek államok ellen benyújtott panaszokkal foglalkoznak, de ki is egészíti őket.

Jelentések és összefoglalások

Az emberi jogi dokumentumok többsége megköveteli a részes államoktól, hogy rendszeres időközönként jelentéseket tegyenek. Ezeket maguk az államok készítik el, a felügyeleti testület irányelveit követve, és általános információkat tartalmaznak a jogok érvényesüléséről az adott országban. A jelentéseket nyilvánosan megvizsgálják, amiben a civil szervezetek rendszerint aktív szerepet játszanak, azáltal, hogy árnyékjelentéseket készítenek az állami jelentések mentén. Az ICCPR, ICESCR és az *Egyezmény a nőkkel szemben alkalmazott hátrányos megkülönböztetések minden formájának kiküszöböléséről* példázzák azokat a dokumentumokat, amelyek megkövetelik a jelentések benyújtását.

E kényszerítő mechanizmusok legtöbbje a specifikus emberi jogi sérelmek jogorvoslását célozza. Az *Európai egyezmény a kínzás, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzéséről* (1987) másmilyen természetű, mivel az eljárásmód ez esetben az Európai Bizottság a Kínzás, embertelen és megalázó büntetések és bánásmód megakadályozásáért tagjainak helyszíni látogatásaiból áll – például börtönökbe, fiatalkorúak javítóintézetébe, rendőrkapitányságokra, laktanyákba vagy pszichiátriákra. A bizottság tagjai megfigyelik, hogyan bánnak az őrizetben lévőkkel, és ha szükségesnek tartják, ajánlásokat fogalmaznak meg, hogy érvényesüljön az a jog, miszerint senkit sem lehet kínvallatásnak vagy embertelen bánásmódnak alávetni.

Az Emberi Jogok Európai Bírósága

A strasbourgi Európai Bíróság több okból is nevezetes, de mindenekelőtt talán azért, mert ez adott értelmet az *Emberi jogok európai egyezmény*ében foglalt szövegnek. A bíróság egyik legfontosabb hozadéka a kötelező jogszolgáltatás rendszere, amely azt jelenti, hogy amint egy állam ratifikálta vagy elfogadta az *Emberi jogok európai egyezmény*ét, automatikusan az Európai Bíróság jogszolgáltatása alá helyezi magát. Emberi jogokkal kapcsolatos esetet így azon nyomban a bíróság elé lehet vinni az állammal szemben, mihelyt ratifikálták a dokumentumot.

Sikerének másik oka a bíróság igazságszolgáltatásának ereje. Az államoknak ugyanis teljesíteniük kell a végső döntést, amit az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága ellenőriz.

Minden, az Európai Bíróság elé vitt esetben az eljárás megengedi, hogy a felek közötti közvetítés segítségével azok békés megállapodásra jussanak.

Az idők során az Európai Bíróság fejlődni is tudott. Amikor 1959-ben felállították, az Emberi Jogok Európai Bizottságával együtt, részmunkaidőben működött. Az esetek számának növekedésével egy teljes munkaidőben tevékeny bíróság vált szükségessé, melyet 1998 novemberében állítottak föl. Az esetek számának ilyen mértékű növekedése a bíróság sikerességének nyilvánvaló bizonysága. Az emberek tudják, hogy van emberi jogi bíróság, és képes lépéseket tenni, amikor az alapvető jogaikban megsértettnek érzik magukat.

Az Emberi jogok európai egyezménye
Kontrollmechanizmus

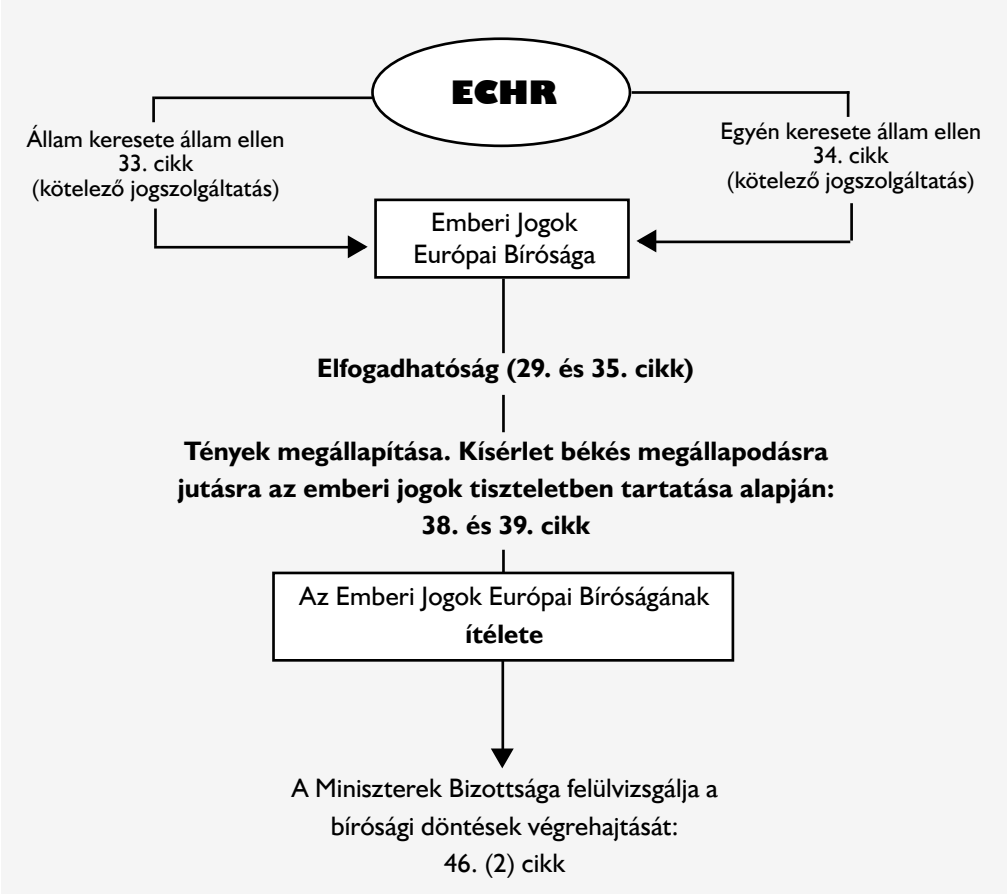

Koncepció és tervezés: P. Drzemczewski, Grafika: Publication unit, Directorate General of Human Rights

Az *Emberi jogok európai egyezmény*ének 12. számú jegyzőkönyve

Az *Emberi jogok európai egyezmény*ének új jegyzőkönyvét fogadták el 2000-ben: a 12. jegyzőkönyvet. Mostanáig 27 állam írta alá, és egy ratifikálta. Akkor fog hatályba lépni ha 10 állam ratifikálja. Középpontjában a diszkrimináció tilalma áll. Ugyan az *Emberi jogok európai egyezménye* már biztosítja azt a jogot, miszerint senkit sem lehet hátrányosan megkülönböztetni (14. cikk), ezt elégtelennek találták más nemzetközi dokumentumokkal összehasonlítva, mint például az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozata*. A fő indoka annak, hogy a 14. cikk, eltérően a többitől, nem tartalmazza a diszkrimináció önálló tiltását, az, hogy a diszkriminációt csak az egyezményben lefektetett „jogok és szabadságok élvezetére" való tekintettel tiltja. Amikor hatályba lép ez a jegyzőkönyv, a diszkrimináció tiltása „független életet fog élni" az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozata* többi rendelkezésétől.

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának jelentősebb, precedensértékű jogi esetei

Az alábbiakban bemutatunk néhány esetet, amelyeket az Európai Bíróság tárgyalt.

- Soering kontra Egyesült Királyság (1989. június): ebben az ügyben egy olyan emberről volt szó, akit emberölés vádja miatt az Egyesült Államoknak kellett volna kiszolgáltatni, ahol bűncselekménye akár halállal is büntethető volt. A bíróság azt a nézetet fogadta el, hogy az USA-ba való visszaküldése a kínzás, embertelen vagy megalázó bánásmód tilalmába ütközne (*Emberi jogok európai egyezmény*e, 3. cikk). Ennek a döntésnek egyik eredménye az volt, hogy az Európa Tanács tagállamaihoz tartozó polgárok védelme túlment az európai határokon. Ezt az alapelvet követték más ügyekben is, mint például a Jabari kontra Törökország ügyben (2000. július), amelyben megvédte a menedékkérőket attól, hogy visszaküldjék őket abba az országba, ahol életük veszélynek van kitéve.
- Tyrer kontra Egyesült Királyság (1978. március): ebben az ügyben a bíróság úgy döntött, hogy a fiatalkorú elkövetők testi fenyítése az *Emberi jogok európai egyezmény*ével ellentétes, mert megsérti azt a jogot, miszerint senkit sem lehet kínvallatásnak vagy megalázó, illetve embertelen bánásmódnak alávetni, ahogy ezt a 3. cikk összegzi. A bíróság szavaival: „büntetése – amelynek során a hatóságok hatalmában tárgyként volt kezelve – tettleges bántalmazást is jelentett, és ez teljes mértékben ellentétes a 3. cikk fő célkitűzésével, amely nevezetesen védelmet nyújt egy személy méltóságának és testi épségének". Ez az eset jól példázza az *Emberi jogok európai egyezményének* élő természetét, vagyis azt, hogy a bíróság lépést tart a társadalom változó értékeivel.
- Kokkinakis kontra Görögország (1993. április): Ez egy érdekes eset volt, amely különböző emberek jogainak összeütközésével foglalkozott. Az ügy a hittérítés kérdésén alapult, és azon, hogy egy vallás tanítása (amit az *Emberi jogok európai egyezmény*ének 9. cikke biztosít) megsérti-e a másik ember vallásszabadsághoz való jogát. A bíróság szükségesnek találta, hogy tisztán elkülönítse a tanítást, a prédikálást vagy a vitát az emberek vallási meggyőzésének erkölcstelen és csaló eszközeitől (mint például anyagi vagy szociális előnyök ajánlása, erőszak vagy agymosás).

Az Európai Bíróság bármely esetet meghallgat, amely kapcsolódik az *Emberi jogok európai egyezmény*ében biztosított jogokhoz, például ilyen lehet az élethez való jog, a pártatlan eljáráshoz való jog, vagy a szólásszabadsághoz való jog. Mivel azonban közvetlenül a második világháborút követő időszakból ered, kizárólag a polgári és politikai jogokra fókuszál. Ennek következménye pedig az, hogy nincsenek meg a feltételei a gazdasági, szociális és kisebbségi jogokat érintő esetek figyelembevételének. Mindennek ellenére széles körben nagyra becsült nyilvántartási jegyzékkel rendelkezik.

Az Európai Bíróság tárgyalt-e már az Ön országa ellen benyújtott keresetet?

Kínzás Elleni Európai Bizottság (CPT)

A CPT képviselői időszakonként meglátogatnak részes államokat, amelyek tagjai az egyezménynek, és ha szükséges, kiegészítő ad hoc látogatásokat is tesznek. 2001-ben a CPT 18 országot látogatott meg, köztük Svájcot, az Orosz Föderációt (Csecsen Köztársaság), Máltát és Spanyolországot. A CPT működésének fontossága jól megmutatkozott a török börtönök éhségsztrájkjai során. Amikor a török kormány változtatásokat készült bevezetni a börtönrendszerben, számos elítélt éhségsztrájkot kezdett, hogy tiltakozzon a reformok ellen. A demonstrációik erőszakba torkollottak. A CPT aktívan bekapcsolódott az éhségsztrájkolók és a kormány tárgyalásába, megvizsgálva, hogy milyen események vezettek az éhségsztrájkhoz, és hogy a törvénytervezet hogyan reformálná meg a török börtönrendszert. A CPT háromszor tett látogatást Törökországban 2001-ben a török börtönökben zajló éhségsztrájkkal kapcsolatban. A CPT jelentései rendszerint nyilvánosak: a www.humanrights.coe.int honlapon érhetők el.

ECJ, ECHR, ICJ – Mi a különbség?

Gyakran összetévesztik az Emberi Jogok Európai Bírósága (ECHR), az Európai Bíróság (ECJ) és a Nemzetközi Bíróság szerepét (ICJ). Valójában a három testület sokban különbözik földrajzi hatáskörében és az általuk elbírált ügyekben egyaránt. Az Európai Bíróság az Európai Unió testülete. Ennek a bíróságnak az egyik legfőbb feladata annak biztosítása, hogy a közösségi jogot ne értelmezzék és alkalmazzák különbözőképpen a tagállamokban. A közösségi jogot

„Sem a szívekben, sem a társadalmi módokban nem lesz béke, amíg a halált nem helyezik törvényen kívül."

Albert Camus

Az Emberi Jogok Európai Bírósága számokban

- 43 bíróval dolgozik. 2001-ben a napi telefonhívások száma átlagosan180, a leveleké pedig 800 volt.
- 2002. január elejéig 19 815 ügy várt elbírálásra (függőben lévő ügyek).
- 1990-től 2000-ig évente 523%-kal nőtt a beadványok száma; 1990-ben a bíróság 1657 beadványt kapott, 2000-ben 10 486-ot.
- 2000-ben 889 ítélet született, ami több mint napi két ügyet jelent (a hétvégéket és a szabadnapokat is beleértve).

veszi alapul, és nem az emberi jogokat, de néha a közösségi jog magába foglalhat emberi jogi kérdéseket. Az Európai Bíróság egyik híres esete volt a Bosman-ügy, amely a futballcsapatok közötti átigazolásokkal foglalkozott. Ezt úgy bírálták el, hogy összeférhetetlen legyen a *Római szerződésnek* a versenyre és a munkaerő szabad áramlására vonatkozó szabályaival.

A Nemzetközi Bíróság (ICJ) az Egyesült Nemzetek Szervezetének legfőbb igazságszolgáltatási szerve. Kettős szerepe van: a nemzetközi joggal összhangban rendezni az államok által benyújtott jogvitákat, és tanácsadó véleményt nyújtani jogi kérdésekben. Ezen a bíróságon csak államok nyújthatnak be keresetet egy másik állam ellen, az ügyek nagy része pedig az államok közötti szerződésekkel kapcsolatos. E szerződések az államok közötti alapvető viszonyokat szabályozzák (pl. kereskedelmi vagy területi), de emberi jogi kérdésekre is vonatkozhatnak.

? Hogyan segíthetik ezek a jogi mechanizmusok az átlagembert?

Az emberi jogok biztosa

1997 októberében, az állam- és kormányfők Strasbourgban tartott csúcstalálkozóján hagyták jóvá azt a döntést, hogy létrehozzák az Európa Tanács Emberi Jogi Biztosának Hivatalát. Ennek a független intézménynek a célja egyrészt az, hogy segítse az emberi jogok érvényesülését, másrészt, hogy az Európa Tanács tagállamaiban biztosítsa e jogoknak a hatékony tiszteletben tartását és teljes körű élvezetét. A biztost a Parlamenti Közgyűlés választja, nem meghosszabbítható hatéves hivatali időtartamra. A biztos hivatala nem igazságszolgáltatási intézmény, tevékenysége kiegészíti az Európa Tanács emberi jogok védelmével foglalkozó egyéb intézményeit. A biztosnak teljesen függetlenül és részrehajlás nélkül kell végrehajtania feladatát, tiszteletben tartva az *Emberi jogok európai egyezménye* és az Európa Tanács más emberi jogi dokumentumai által alapított különböző felülvizsgálati szervek hatáskörét.

Az emberi jogi biztos alapvető céljai:

- az emberi jogok oktatásának és népszerűsítésének előmozdítása a tagállamokban;
- az esetleges hiányosságok feltárása a tagállamok jogaiban és gyakorlatában, tekintettel az emberi jogok teljesülésére;
- az emberi jogok hatékony felülvizsgálatának és maradéktalan élvezetének elősegítése, ahogy számos, az Európa Tanács által hozott egyezményben megfogalmazódott.

A biztos hivatalból bármely, a hatáskörébe tartozó üggyel foglalkozhat. Habár egyéni panaszokat nem valószínű, hogy vizsgálnak, az emberi jogok előmozdításának feladatkörén belül a biztos akármilyen, az emberi jogok védelmének általános kérdésére vonatkozó lényeges információval foglalkozhat, oly módon, ahogy rögzítve van az Európa Tanács egyezményeiben.

Ilyen megvizsgálandó információkkal és kérésekkel fordulhatnak a biztoshoz a kormányok, a nemzeti parlamentek, az ombudsmanok vagy hasonló intézmények, továbbá egyének és szervezetek is.

Vajon ez elégséges-e?

Sokak szerint a világon meglevő hiányos emberi jogi mutatók a nem megfelelő jogkikényszerítő mechanizmusok következményei. Gyakran az államok döntésére bízzák, hogy megfogalmaznak-e ajánlásokat vagy sem. Sok esetben az egyéni vagy csoportos jogok biztosítása ténylegesen a

nemzetközi közösség nyomásától, és nagymértékben a civil szervezetek munkájától függ. Ez nem igazán kielégítő, mivel sokáig eltarthat, míg az emberi jogi sérelem eljut az ENSZ vagy az Európa Tanács illetékeseinek fülébe.

Meg tudná ezt valami változtatni? Először is elengedhetetlen, hogy az állam országos szinten biztosítsa az emberi jogokat, és hogy megfelelő mechanizmusokat dolgozzon ki bármely jogsértés orvoslására. Ugyanakkor nyomást kell gyakorolni az államokra, hogy kötelezzék el magukat olyan mechanizmusok mellett, amelyeknek kidolgozott a végrehajtási eljárásai is vannak.

Forrás

Hanski, R., Suksi, M. (szerk.) An Introduction to the International Protection of Human Rights: A Textbook (Bevezetés az emberi jogok nemzetközi védelmébe: tankönyv), Åbo Akademi University Institute for Human Rights, 1999.
Fact sheet No. 2. (Rev. I) The International Bill of Human Rights, Office of the High Commissioner for Human Rights, www.unhchr.ch/html/menu6/2/fs2.htm
Egyesült Nemzetek Emberi Jogi Főbiztossága, www.unhchr.ch
Rövid kalauz az Európai emberi jogi egyezményekhez, az Európa Tanács kiadója.
Európai Emberi Jogi Bíróság, www.echr.coe.int
Bizottság a Kínzás, az Embertelen és Megalázó Bánásmód vagy Büntetés Megelőzéséért, www.cpt.coe.int
Európai Szociális Karta, www.humanrights.coe.int/cseweb.
Nemzeti kisebbségek védelméről szóló keretegyezmény, www.humanrights.coe.int/minorities.
Rasszizmus és Intolerancia Elleni Európai Bizottság, www.ecri.coe.int
Európa Tanács emberi jogi biztosa, www.commissioner.coe.in

A civil szervezetek tevékenysége és szerepe

„Sokat kell tennünk, hogy valóra váljon. Szervezetünk tagjainak számtalan demonstrációja és letartóztatása után addig döngettem a Kongresszus kapuját, amíg nem hívtak meg minket, hogy mi is felszólaljunk … öt percet kaptam."

Cheri Honkala, Kensington Welfare Rights Union

Mik azok a civilszervezetek?

„Kelj fel, állj fel, állj ki jogaidért!"

Bob Marley

A civil, vagy pontosabban a nonprofit kifejezést általában egy egész sor szervezetre használjuk, melyek a civil társadalmat alkotják. Általánosságban ezeket a szervezeteket az jellemzi, hogy az anyagi haszonszerzéstől eltérő céllal léteznek. Ugyanakkor konkrétan ez a kifejezés a létezés megannyi indokát, a vállalkozások és tevékenységi formák széles skáláját takarja. A civil szervezetek lehetnek kis nyomásgyakorló csoportok – mint például egyes környezetvédő vagy emberi jogi szervezetek –, oktatásügyi jótékonysági szervezetek, a női menekültek ügyeivel foglalkozók, vagy akár kulturális egyesületek, vallási szervezetek, alapítványok, humanitárius segítséget nyújtó programok is, a listát bőven lehetne még folytatni, egészen a hatalmas nemzetközi szervezetekig, amelyek száz meg száz irodával, több ezer taggal rendelkeznek a világ különböző pontjain.

E fejezetben röviden áttekintjük az ilyen jellegű szervezetek eddig világszerte betöltött, és a továbbiakban betöltendő jelentős szerepét az emberi jogok védelmében. Az egyén olykor állami hatalom által fenyegetett méltóságának megőrzését célzó törekvések szinte minden szintjén kulcsfontosságú szerepet játszanak azok a civil szervezetek, amelyek

- fellépnek az egyének emberi jogainak megsértésével szemben,
- közvetlen segítséget nyújtanak mindazok számára, akiknek a jogait megsértették,
- lobbiznak a nemzeti vagy nemzetközi törvénykezés változásaiért,
- részt vesznek ezen törvények tartalmának kidolgozásában,
- segédkeznek a lakosság emberi jogi ismereteinek bővítésében és e jogok iránti tisztelet előmozdításában.

A civil szervezetek szerepe nemcsak az elért sikereik miatt fontos, amelyek következtében az emberek bizalmat érezhetnek az emberi jogok védelmezői iránt szerte a világon, hanem azért is, mert a civil szervezetek a szó szoros értelmében eszközök, amelyek mindenki számára hozzáférhetőek és felhasználhatók az egész földkerekségen. Ezeket, ahogy számos szervezetet, magánszemélyek irányítják és koordinálják, ugyanakkor hatalmas erőt merítenek a közösség többi tagjának támogatásából, akik önkéntes munkájukat felajánlva segítik a nemes cél megvalósítását. Ez a tény nagy jelentőséget tulajdonít mindazoknak, akik az emberi jogok előmozdítása érdekében maguk is szeretnének valamit tenni.

„A világ egy életveszélyes hely. De nem is annyira a gonoszok miatt, akik alakítják, hanem inkább azok miatt, akik tetteiket elnézik, és engednek nekik."

Albert Einstein

Az emberi jogi civil szervezetek típusai

1993-ban az ENSZ emberi jogi konferenciáján – amely bécsi konferenciaként is ismert – 841 civil szervezet vett részt a világ minden részéről, s ezek mindegyike úgy mutatkozott be, mint az emberi jogok érvényesítésén munkálkodó szervezet. Ez a szám már önmagában is megkapó,

valójában azonban a jelenlévők a világon működő és az emberi jogokért elkötelezetten küzdő összes civil szervezetnek csak a töredékét képviselték.

A legtöbb, magát „emberi jogi szervezetnek" valló csoport a polgári és a politikai jogok védelmezésébe kapcsolódik be. Közülük talán a két legismertebb szervezet a világon mindenhol tevékenykedő Amnesty International és a Human Rights Watch. Ám ahogy láthattuk, a polgári és a politikai jogok csak egyik kategóriáját alkotják a sokféle emberi jognak, amelyeket a nemzetközi közösség elismer, ráadásul e jogok listája még ma is, folyamatosan gyarapszik. Ha figyelembe vesszük azokat a civil szervezeteket is, amelyek egy-egy konkrét célért, például a szegénység, az erőszak, a rasszizmus, az egészségügyi problémák, a hajléktalanság vagy a környezeti problémák ellen küzdenek, akkor az emberi méltóság megőrzéséért ilyen vagy olyan formában tevékenykedő civil szervezetek valós száma a világban meghaladja a több százezret is.

2001-es közgyűlésén az Amnesty International újrafogalmazta megbízatását, és a gazdasági, illetve a szociális jogokat, valamint a fejlődéshez való jogot is a célkitűzései és fontos cselekvési területei közé foglalta.

„Isten segítséget ad nekünk, de nem épít hidakat."

Arab közmondás

? Ismer-e a hazájában olyan civil szervezetet, amelyik az emberi jogokért harcol?

Hogyan tudják befolyásolni a folyamatokat?

A civil szervezetek különböző szinteken próbálhatnak bekapcsolódni az emberi jogok védelmezésébe, és az alkalmazott stratégiáik is különböznek a célkitűzéseiktől függően – specifikus vagy általános, hosszú vagy rövid távra alakult, helyi, országos vagy nemzetközi területen érdekelt stb.

a) Közvetlen segítség

Különösen gyakoriak azok a civil szervezetek, amelyek szociális és gazdasági jogok területén működnek, különféle közvetlen szolgáltatásokat ajánlva fel mindazoknak, akiket emberi jogaikban sértettek meg. Ilyen szolgáltatások közé tartozhat a humanitárius segítségnyújtás, a védelemszolgáltatás vagy új készségek kifejlesztését célzó képzés. Ahol törvények biztosítják a jogokat, ott más szolgáltatások is lehetségesek, mint például a jogok népszerűsítése vagy a követeléseink előterjesztési módját segítő jogi tanácsadás.

A sértettnek való közvetlen segítségnyújtás azonban sok esetben vagy nem lehetséges, vagy nem elég hatékony módja a szervezeti erőforrások felhasználásának. Ilyenkor (és valószínűleg így van ez az esetek többségében) a civil szervezeteknek hosszabb távú szemléletre célszerű áttérniük, illetve más módot kell találniuk a sérelem orvoslására, illetve a hasonló esetek megelőzésére.

b) Pontos információk gyűjtése

Amennyiben létezik egy alapvető stratégia a különböző típusú civil szervezetek tevékenysége mögött, akkor az valószínűleg az a közös gondolat, hogy a jogtalanságot elkövetőt pellengérre kell állítani. A kormányok gyakran ki tudnak bújni a nemzetközi egyezményekben vállalt kötelezettségeik alól, hiszen politikájuk hatása egyszerűen nem válik ismertté a nagy nyilvánosság előtt. Az ilyen információk gyűjtése nélkülözhetetlen a kormányok elszámoltathatóságához, és e munkát a civil szervezetek gyakran magukra vállalják. Nyomást próbálnak gyakorolni egyes emberekre vagy a kormányzat egészére azáltal, hogy olyan ügyeket keresnek, amelyek

„Mulatságos lehet olyanoknak írni, akik autoritárius vagy elnyomó rezsimet irányítanak – vicces dolog egy diktátor mint levelezőtárs, de neki is szörnyen kellemetlen, hogy megkapja ezeket a leveleket."

Sting

„Az emberi jogok oktatása egyfajta életstílus. Az elmúlt évek során is ezt tettük, anélkül, hogy tisztában lettünk volna vele: minden cselekedetünk az emberi jogok oktatásáról szól."

Alexandra Vidanovic, Open Club Nis, Jugoszláv Szövetségi Köztársaság, résztvevő az Emberi jogok oktatásáról szóló fórumon

felkavarólag hatnak az emberek igazságérzetére, majd a feltárt információkat a nagyközönség elé tárják.

A két legismertebb példája azon szervezeteknek, amelyek nevezetesek aprólékos vizsgálódásaikról és jelentéseikről, az Amnesty International (bővebb információ a xx. oldalon) és a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága. Mindkét szervezet elismertséget élvez nem csupán a civil társadalom körében, de az ENSZ szintjén is. Jelentéseiket a kormányokat felügyelő hivatalos eljárás részeként veszik figyelembe, amire egyébként nemzetközi egyezmények is kötelezik őket.

c) Kampányolás és lobbizás

A lobbizás összefoglaló neve azoknak a különböző nyomásgyakorlási technikáknak, amelyekkel a lobbizók azt szeretnék elérni, hogy országos vagy nemzetközi döntéshozók megváltoztassák politikájukat. Számtalan módszer létezik, és egy civil szervezet nyilván megpróbálja a céljainak legmegfelelőbbet alkalmazni, amit saját anyagi lehetőségei, erőforrásai lehetővé tesznek. Az alábbiakban néhány példát sorolunk fel a leggyakrabban alkalmazott technikákból:

- A levélírási kampány olyan módszer, amelyet igen hatékonyan alkalmaz az Amnesty International és más civil szervezetek is. Emberek és szervezetek ezrei a világ minden részéről levelekkel bombázzák a kormányzati tisztviselőket.
- Az utcai megmozdulásokkal vagy demonstrációkkal (a média hírközlésével együtt, amely általában érdeklődést mutat ezek iránt) vagy abban az esetben élnek a szervezetek, amikor jelezni kívánják, hogy maguk mellett tudják a társadalom támogatását is, vagy ha valamit a nyilvánosság elé akarnak tárni, hogy azzal megszégyenítsék és sarokba szorítsák a kormányt.
- A média gyakran játszik jelentős szerepet a lobbizásokban, és feltehetőleg az Internet is egyre nagyobb szerepet kap majd ezen a területen.
- A támogatást vagy a közfelháborodást kifejező közösségi, társadalmi megmozdulásokon túl, a civil szervezetek olykor tájékoztató jellegű négyszemközti megbeszéléseken vagy rövid hivatalos találkozókon is részt vehetnek. Néha a puszta fenyegetés, hogy valamit a nyilvánosság elé tárnak, elegendő egy gyakorlat vagy politika megváltoztatására, ahogy az alábbi sorokból is kitűnik.

Általánosságban, minél nagyobb a társadalom vagy egy befolyásos szereplő (például más kormányok) részéről megnyilvánuló támogatás, annál valószínűbb, hogy a kampány eléri célját. Még ha közvetlenül nem használják is fel ezt a támogatást, a civil szervezetek megbizonyosodhatnak afelől, hogy üzenetük meghallgatásra talált, s hogy a lakosság tömegesen mozgósítható a kormányzattal szemben.

? Volt-e már valaha nagy tömeget mozgósító kampány az Ön hazájában? Mi volt az eredménye?

d) Hosszú távú oktatás

Sok, emberi jogokkal foglalkozó civil szervezet tevékenységéhez hozzátartozik a társadalom tájékoztatása valamilyen formában, vagy akár az oktatómunka is. Felismerve, hogy támogatottságuk lényege a nyilvánosságban gyökerezik, a civil szervezetek arra törekszenek, hogy minél szélesebb ismeretet nyújtsanak az emberi jogok témaköréről a polgároknak. A téma és a jogok védelmezési módjainak mélyebb ismerete valószínűleg nagyobb megbecsülést ébreszt a szervezet iránt, és feltételezhető, hogy adott esetben, amikor az emberi jogokon csorba esik, a támogatók

„Nem mondhattam nemet, olyan sok nő volt."

Marina Pisklakova

mozgósítása is eredményesebb lesz. Ez a támogatás – vagy potenciális támogatás – szolgáltatja az alapot a civil szervezetek sikeréhez az emberi jogok feltételrendszerének javításában.

Példák sikeres kampányokra

Családon belüli erőszak Oroszországban

Különböző becslések léteznek az oroszországi családokon belüli erőszak egyes fajtáira vonatkozóan, de a számok azt mutatják, hogy 30 és 40 százalék közé tehető azon családok aránya, amelyek az erőszak valamely formáját már megtapasztalták. 1995-ben, a Pekingben megrendezett Nők Konferenciáját követően bocsátották közre az első megbízható statisztikát. Ebben azt jelezték, hogy évente 14 500 nőt gyilkol meg a férje, és kb. ötvenezer szorul kórházi ápolásra. Nagy erőfeszítésekbe került e probléma elismertetése Oroszországban, és a siker jó része egy civil szervezet törekvéseinek, nevezetesen az ANNA-nak köszönhető, amely az egyik alapító tagja volt az Orosz Szövetség a Nők Válságközpontjáért nevű szervezetnek.

A szervezetet Marina Pisklakova, a nők jogaiért küzdő vezető aktivista hozta létre. 1993 júliusában még egyedül dolgozott a rászorult nőknek fenntartott telefonvonal működtetésén, majd kiterjesztette a szolgáltatást, és megalapította az első, nők részére létrehozott válságközpontot az országban. Egy bántalmazást tiltó törvény érdekében lobbizott, amely törvényi eljárás keretében magában foglalná az áldozatoknak nyújtandó segítséget és a bűnözők felelősségre vonását egyaránt, ám közben egy ellenséges, a törvények végrehajtását felügyelő szerv nehezítette a munkáját. Médiakampánnyal kezdte, hogy felhívja a figyelmet a nők ellen elkövetett erőszakra, továbbá tájékoztatta a nőket jogaikról, mostanában pedig rendszeresen szerepel a rádióban és a televízióban, hogy előmozdítsa a nők jogai iránti tiszteletet.

A szervezetnek sikerült a családon belüli erőszak fogalmát kiterjesztenie, és belefoglalnia a házastársi nemi erőszakot, a szexuális visszaélést házasságon és partnerkapcsolaton belül, a lelki bántalmazást, a kirekesztést és a gazdasági függést. 1994 nyarára kiképezték az első női telefonos tanácsadó csoportot, és 1995-ben felvették a kapcsolatot más orosz városok helyi női csoportjaival is, amelyek akkoriban kezdek kialakulni, és maguk is létre akartak hozni forródrótot, illetve segélyközpontokat a családon belüli erőszak áldozatai számára. Az ANNA tapasztalatainak átadásával segítséget nyújtott nekik lelki segélyt, illetve jogi tanácsadást biztosító programjaik kialakításában. 1997 áprilisában a szervezet ügyvédei első ízben vittek bíróság elé egy családon belül elkövetett erőszakos esetet. A pert megnyerték, ezzel jogi precedenst teremtettek egész Oroszország számára. Az új évezred kezdetére több mint negyven, nők részére létrehozott segélyközponttal rendelkeztek, melyek Oroszország-szerte működnek.

A szervezet honlapja: www.owl.ru/anna

„Nem vagyok rendkívüli személy. Bármelyik nő a helyemben ugyanezt tenné. Úgy gondolom, … hogy valami újnak, egy jelentős fejlődésnek, egy új szemléletnek a kezdetén voltam Oroszországban. Mostanra már mindenki beszél a családon belüli erőszakról. És sokan tesznek is ellene."

Marina Pisklakova

Környezetvédelmi problémák Svájcban

1961 és 1976 között számos hatalmas vegyi üzem több mint 114 000 tonna mérgező ipari hulladékot rakott le Bonfol egykori salakbányája területén, Svájcban. Jóllehet ma már törvénybe ütköző lenne a hulladék lerakása, 1961-ben, amikor a szemétlerakót megnyitották, még semmilyen jogszabály nem tiltotta az ilyen jellegű lerakókat. A mérgező hulladék a területen maradt, szerves és szervetlen anyagaival szennyezve a környező településeket és a környezetet.

2000. május 14-én mintegy száz Greenpeace-aktivista foglalta el a bonfoli vegyihulladék-lerakót, Bázel közelében, követelve, hogy a vegyi üzemek, amelyek mérgező hulladékot

„Nem engedhetjük, hogy a vegyipar mérgező hulladékai a jövő nemzedék gondjai legyenek."

Stefan Weber, Greenpeace-aktivista

„Nyomorúságos körülmények uralkodtak. Emberi méltóságnak szinte nyoma sem volt, és a törvényeket is alig lehetett észlelni."

M. D. Mistry, a DISHA igazgatója

helyeznek el a területen, vállaljanak teljes felelősséget a hulladék ártalmatlanításáért. Az aktivisták kijelentették, hogy addig tartják megszállva a szemétlerakót, amíg a vegyi üzemek el nem kötelezik magukat a terület helyreállítása mellett, mégpedig oly módon, hogy az a továbbiakban se az emberi egészségre, se a környezetre ne jelentsen veszélyt.

A szemétlerakó elfoglalása arra késztette a vegyipar képviselőit, hogy találkozzanak a település és a Greenpeace embereivel. A vegyi üzemek végül beleegyeztek, hogy 2001 februárjára készítenek egy felmérő tanulmányt, emellett még 2001 folyamán megkezdik az ártalmatlanító munkálatokat is. Az üzemek ahhoz is hozzájárultak, hogy teljes mértékben bevonják a helyi közösséget és a környezetvédelmi szervezeteket a helyreállítási folyamatba, és tájékoztatást ígértek számukra a szemétlerakás következtében kialakult talaj- és ivóvíz-szennyezettségről. 2001. július 7-én a Greenpeace véget vetett a vegyi hulladéklerakó megszállásának.

További információ a Greenpeace-ről: www.greenpeace.org

Összegezz!

Fejlesztési Kezdeményezések a Társadalmi és Emberi Cselekvésért (Development Initiatives for Social and Human Action – DISHA)

A DISHA-t az 1990-es évek elején alapították az indiai Gudzsaratban törzsek és erdőmunkások csoportjainak képviseletére, kb. 80 000 taggal. A szervezet felhasználja a közérdekű információkhoz és a tájékoztatáshoz való jogot annak érdekében, hogy ellenőrizze az állami költségvetést, méghozzá elsősorban is azt, hogy az erőforrások elosztása milyen mértékben felel meg a hivatalos közleményeknek és a szegénység mérsékléséről beszámoló nyilatkozatoknak.

A szervezet az erdős területeken dolgozók minimálbérének kikényszerítésével kezdett elsőként foglalkozni. A DISHA igazgatója így foglalta össze a szervezet szemléletmódját: „A munka részeként először is szemügyre vettük, hogy a terület miért nem fejlődött, és miért nem jöttek létre munkalehetőségek. Figyeltük az állam kiadásait, így kezdtük el vizsgálni az állami költségvetést."

1994-ben a DISHA tagjai úgy határoztak, hogy eljuttatják a vizsgálat eredményeit a parlamenti képviselőknek, az újságoknak és prominens személyiségeknek. Ezzel biztosították az információ széles körű felhasználását és megvitatását.

A szervezet működése nyomán a törzsi területeknek juttatott állami források jelentős mértékben nőttek: kezdetben a költségvetés 12%-ában részesültek, ez a szám most 18%. A kutatások annyira alaposak voltak, hogy a DISHA hamarosan komoly tekintélyt vívott ki magának mint olyan intézmény, „amely nemcsak szlogeneket kiabál és felvonul, de érvelését megalapozott tényekkel és számadatokkal támasztja alá. Az emberek most már hozzánk jönnek, hogy információt kapjanak a költségvetésről – mi vagyunk az egyetlen intézmény az országban, amely osztályozza és elemzi a költségvetést."

Gyémántháborúk

A Global Witness olyan szervezet, amely a környezet kizsákmányolása és az emberi jogok megsértése közötti összefüggések feltárásán munkálkodik. A londoni székhelyű környezetvédő csoport 1993-ban kezdte el működését egy bérelt irodahelyiségben, mely mindössze egy teherautóról szerzett számítógéppel volt felszerelve.

A még ma is kicsi, kilenc tagú szervezet alapítói – Gooch elnök, Simon Taylor és Patrick Alley – négy éven keresztül folytattak kampányt a gyémántipar ellen. Ez idő alatt a Global Witness

sikeresen hozta összefüggésbe az illegális gyémántkereskedelmet a véres afrikai háborúkkal. Bizonyítékot gyűjtöttek, hogy meggyőzzék a kormányokat, az Egyesült Nemzetek Szervezetét és a civil társadalmat: a törvénytelenül kibányászott gyémántokat pénzügyi manipulációk révén az afrikai háborúkhoz használták fel, amelyekben gyermekek vesztették el végtagjaikat, és több tízezren haltak meg. A szervezet keményen küzdött azért, hogy a döntéshozókat „észhez térítse", szövetkezett más, Angolában működő civil szervezetekkel, valamint befolyásos politikai támogatókat állított maga mellé, mint például Robert Fowler kanadai nagykövetet, aki az ENSZ angolai szankciós bizottságát vezette. Hamarosan világméretű kampányhullám bontakozott ki, amely képes volt megküzdeni a világot behálózó iparággal.

Amikor Robert Fowler, az Egyesült Nemzetek Szervezetének kanadai nagykövete Antwerpenben, a gyémánt-világkongresszuson bojkottal fenyegette meg a gyémántipar képviselőit, azok megrémültek. 2000 júliusában a 7 milliárd amerikai dollár forgalmat lebonyolító gyémántvilágipar érezhetően tudomásul vette, hogy sarokba szorult, és megadta magát a gyémántkereskedelemben alapvető változást sürgető kampányolók követeléseinek.

További információk: http://www.globalwitness.org

„Csak ritkán tudnak aktivisták ilyen rövid idő alatt bármit is elérni."

The Independent Newspaper

Mozgássérülteket segítő rámpák Tuzlában

1996-ban egy tuzlai (Bosznia-Hercegovina) civil szervezet kampányt indított, hogy felhívja a figyelmet a fogyatékkal élők közlekedési nehézségeire. A Lotos nevű szervezet számos konkrét célt fogalmazott meg, beleértve a mozgássérültek számára fenntartott parkolóhelyek kialakítását, könnyebb hozzáférést a tömegközlekedési járművekhez, megközelíthető járdák és utak építését. Egy héten keresztül rendezvényeket szerveztek közvetlenül a választási kampány megkezdése előtt. Annak befejeztével a közfigyelem őszinte segíteni akarással fordult a mozgássérültek felé, és Tuzlában minden járdát újraépítettek rámpával.

„Teljesen biztosan állíthatom, hogy egész Bosznia-Hercegovinában Tuzla a mozgássérültek kerekesszékeivel leginkább bejárható város."

Egy tuzlai aktivista

Forrás

Risse T., Ropp S., Sikkink K. The Power of Human Rights (Az emberi jogok ereje), Cambridge University Press, 1999.

Forsythe, D., Human Rights in International Relations (Emberi jogok nemzetközi vonatkozásai), Cambridge University Press, 2000. www.speaktruth.org

Hijab, Nadia, Human Rights and Human Development: Learning from Those Who Act (Az emberi jogok és az ember fejlődése: tanulás azoktól, akik cselekszenek), HDRO Background paper, 2000.

Kérdések és válaszok

Mik az emberi jogok?

Az emberi jogok velünk született erkölcsi jogosultságok, amelyeket minden ember birtokol, egyszerűen abból a tényből eredően, hogy ő emberi lény. Emberi jogainkra igényt tartva azzal az erkölcsi követeléssel állunk elő valakivel – többnyire a saját kormányunkkal – szemben, hogy ezt vagy azt nem teheti meg, mivel az erkölcsi szféránkat és személyes méltóságunkat sérti. Soha senki – sem személy, sem kormány – nem veheti el emberi jogainkat.

Honnan erednek?

Abból a tényből erednek, hogy nem csupán testi, hanem erkölcsi és szellemi lények is vagyunk. Az emberi jogok révén védjük és őrizzük minden egyén emberségét, hogy minden egyén méltóságteljes és emberi lényhez méltó életet élhessen.

Miért kell ezeket bárkinek is tiszteletben tartania?

Alapvetően azért, mert mindenki emberi lény, és ennek következtében erkölcsi lény is. Az egyének többsége, ha szembesítik azzal, hogy egy másik személy méltóságát sérti, akkor megpróbál azzal felhagyni. Általában az emberek nem akarják a másik embert megsérteni. Mégis, a lelkiismeretünk alkotta erkölcsi gátakon kívül a világ legtöbb országában ma már törvények is rákényszerítik a kormányokat arra, hogy tiszteletben tartsák állampolgáraik alapvető emberi jogait, még ha maguktól ezt vonakodva tennék is meg.

Kinek van emberi joga?

Kivétel nélkül minden embernek. Bűnözőknek, államfőknek, gyerekeknek, férfiaknak, nőknek, afrikaiaknak, amerikaiaknak, európaiaknak, menekülteknek, munkanélkülieknek, foglalkoztatottaknak, bankároknak, jótékonysági szervezetben dolgozóknak, tanároknak, táncosoknak, asztronautáknak…

Még a bűnözőknek és az államfőknek is?

Kivétel nélkül mindenkinek. A bűnözők és az államfők is emberek. Az emberi jogok ereje éppen abban van, hogy mindenkinek egyenlő bánásmódot biztosítanak, mivel az emberi méltóság mindannyiunkat megillet. Vannak, akik esetleg megsértik mások jogait, vagy a társadalomra veszélyt jelentenek, és ezért szükséges jogaik korlátozása a többiek védelme érdekében, de csak bizonyos határokon belül. A határ pedig azt a minimumot jelenti, amely elengedhetetlenül szükséges az emberhez méltó élethez.

Ki felügyeli az emberi jogokat?

Mindannyiunk feladata. Mind országos, mind nemzetközi szinten léteznek törvények, amelyek határt szabnak a kormányoknak a tekintetben, hogy mit tehetnek meg állampolgáraikkal. Ha senki sem hívja fel a figyelmet a nemzetközi normák megszegésére, akkor a kormányok a továbbiakban is büntetlenül semmibe veszik majd őket. Mint egyéneknek, nemcsak az a dolgunk, hogy tiszteletben tartsuk mások jogait a mindennapokon, hanem az is, hogy rajta tartsuk a szemünket a kormányunkon és embertársainkon is. A védelmi rendszer mindannyiunké, csak élnünk kell a lehetőségeinkkel.

Hogyan védhetem meg jogaimat?

Próbáld meg bebizonyítani, hogy jogaidat megsértették; követeld a jogaidat. Tudasd velük, hogy jogtalan bánásmódjukkal tisztában vagy. Mutass rá az ENSZ *Emberi jogok egyetemes nyilatkozatára* és az *Emberi jogok európai egyezményére*, vagy más nemzetközi okmány idevonatkozó paragrafusára. Hivatkozz saját országod megfelelő törvényére is, ha van. Meséld el másoknak is: mondd el az újságoknak, írj a parlamenti képviselődnek és az államfődnek, értesítd az emberi jogok kérdésében aktív civil szervezeteket! Kérj tőlük tanácsot! Ha van rá lehetőséged, beszélj egy ügyvéddel. Bizonyosodj meg afelől, hogy a kormányod is tisztában van vele, milyen lépéseket teszel. Ébreszd rá őket arra, hogy te nem fogod feladni. Mutasd meg nekik, milyen támogató erőket tudhatsz magad mögött. Legvégül, ha mindez hiábavalónak bizonyult, bírósághoz is fordulhatsz.

Hogyan juthatok el az Emberi Jogok Európai Bíróságáig?

Az Európai egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről tartalmazza az eljárási menetet egyéni panaszokra, illetve egy állam másik állammal szembeni panaszával kapcsolatban. Szigorú követelményeknek kell azonban megfelelni ahhoz, hogy az adott esetet eljárásba vonják. Például biztosnak kell lenned abban, hogy a panaszodat a saját hazádban a bíróságok már tárgyalták (még a Legfelsőbb Bíróság is) azelőtt, hogy az esetet az Európai Bíróság elé vinnéd. Ha mégis megpróbálnád, és úgy gondolod, hogy az elfogadhatósági követelményeknek is megfelelsz, akkor a hivatalos jelentkezési formanyomtatvány (a titkárságon kapható) felhasználásával beterjesztheted a panaszodat. Határozottan javasoljuk azonban: kérj jogi tanácsot és javaslatot az adott kérdésben jártas civil szervezetektől, hogy biztos lehess abban, jó esélyed van ügyed megnyerésére. Légy tisztában azzal, hogy ez egy hosszú és bonyolult eljárás lesz, mielőtt a végső döntést meghozzák.

Kivel szemben léphetek fel követeléseimmel?

Szinte az összes, nemzetközi okmányokban felsorolt alapvető emberi jog a kormányoddal vagy az állami tisztviselőkkel szemben támaszt követeléseket. Az emberi jogok az állammal szembeni érdekeidet védik, vagyis neked kell követelned azokat az államtól vagy annak képviselőitől. Ha úgy érzed, hogy jogaidat megsértették, például a munkáltatód vagy a szomszédod, akkor nem folyamodhatsz közvetlenül nemzetközi emberi jogi igazságszolgáltatáshoz, kivéve azt az esetet, ha országod kormányának kellett volna tennie valamit annak érdekében, hogy megakadályozza a munkáltatót vagy a szomszédot jogsértő magatartásában.

Mindenki köteles tiszteletben tartani a jogaimat?

Igen. A jog értelmetlen valaki másnak tulajdonítható felelősség vagy kötelesség nélkül. Minden egyes személynek erkölcsi kötelessége, hogy ne sértsen mást személyes méltóságában , a kormánynak azonban, amelyik aláírt nemzetközi egyezményeket, ez nemcsak erkölcsi, hanem jogi kötelessége is.

Az emberi jogok csak a nem demokratikus országokban jelentenek problémát?

Még ma sincs olyan ország a földön, amely az emberi jogokat illetően pontos kimutatással rendelkezne. Valószínűleg egyes országokban sokkal gyakrabban fordul elő jogsértés, mint a többiben, vagy az is lehet, hogy a jogsértés a lakosság nagyobb arányát érinti. Ám minden egyes jogsértés probléma, amelynek nem kellett volna megtörténnie, és ezekkel foglalkozni kell. Egy személy, akit valamely demokráciában jogaiban megsértettek, aligha vigasztalható azzal, hogy országának kedvezőbb képet festő kimutatásai léteznek az emberi jogokról, mint a világ többi országának.

Sikerült-e eddig tennünk valamit az emberi jogi sérelmek visszaszorítása érdekében?

Sokat, még akkor is, ha néha úgy tűnik, az csak egy csepp a tengerben. Gondolj a rabszolgaság eltörlésére, a nők szavazati jogára; azokra az országokra, amelyek eltörölték a halálbüntetést; a nemzetközi nyomásra szabadon bocsátott politikai foglyokra, a faji megkülönböztetést pártoló rezsim összeomlására Dél-Afrikában; azokra az esetekre, amelyeket az Európai Bíróság előtt tárgyaltak; és a törvényekre, amelyeket módosítani kellett. Gondold végig: a nemzetközi kultúrában végbement fokozatos változások azt is jelentik, hogy még a legautokratikusabb rendszerek is kénytelenek figyelembe venni az emberi jogokat ahhoz, hogy nemzetközi szinten elismerjék őket. Sok eredmény született, különösen az elmúlt 50 év alatt, de még temérdek tennivaló maradt.

Keresztkérdések

Hogy mondhatjuk azt, hogy az emberi jogok egyetemesek, amikor világszerte vannak, akik jogaik megsértésétől szenvednek?

Ezeknek az embereknek még ilyen esetekben is megvannak a jogaik. Az a tény, hogy így bánnak velük, nem csak az erkölcsi, de a nemzetközi megállapodások normáinak is ellentmond. Állami képviselőik nemzetközi jogok alapján büntetendők. Egyes országokat ténylegesen büntet a nemzetközi közösség, olykor szankciók formájában, máskor katonai eszközökkel. Azonban az ilyen eljárások gyakran önkényesek, alkalmazásuk inkább függ a többi nemzet érdekeitől, mintsem a jogsértés mértékétől. Még nem létezik ugyan állandó Nemzetközi Büntetőjogi Bíróság, ahol az elkövetők perbe foghatók lennének, de felállítására sor kerül, amint 60 ország ratifikálta a Nemzetközi Bíróság római alapokmányát. Folyamatosan működő bíróság lesz, amely a népirtással, háborús bűncselekménnyel és/vagy az emberiség ellen elkövetett bűncselekménnyel vádolt egyének ügyeivel foglalkozik. Munkába állása jelentős lépés lesz annak elismerése felé, hogy az egyetemes emberi jogok kikényszeríthetők legyenek, és ehhez a gyakorlatban is segítséget nyújtsanak.

Mi haszna van az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozatá*nak, ha az emberi jogok törvényes módon nem kikényszeríthetők?

Jelenleg ugyan nem létezik olyan nemzetközi bíróság, ahol a kormányokat be lehetne perelni az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozatá*ban foglalt törvények alapján, de a dokumentum hatalmas történelmi jelentőségű, és mind a mai napig kiindulópontként szolgál, amelynek alapján a kormányokat nemzetközileg elítélhetik. A kormányok mára tisztában vannak azzal, hogy ha szándékosan megszegik a dokumentumban foglalt jogokat, akkor szembe kell nézniük annak eshetőségével, hogy a többi kormány elítéli őket, és még szankciókat is alkalmazhat ellenük. Az eljárás nem mindig objektív teljes mértékben, de természetesen ez csak egy kiindulópont. Az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozata* majdnem az összes, eddig megfogalmazott nemzetközi egyezmény alapjául is szolgált, amelyek (kisebb vagy nagyobb mértékben) ki is kényszeríthetők.

Számomra mi haszna van az emberi jogoknak, amikor a kormányom naponta sérti meg a hétköznapi ember jogait, és nem törődik a nemzetközi közösség helytelenítésével?

Ismét csak – ez a kezdet; jobb, mintha egyáltalán semmi sem volna. Megfelelő körülmények között és a helyes megközelítéssel képesek vagyunk a kormányokra hatni, és arra kényszeríteni őket, hogy legalább néhány – ha nem is az összes – dologban változtassanak eddigi gyakorlatukon. Ez néha puszta vágynak tűnik, különösen, ha súlyos vagy gyakori a kormány törvényszegő magatartása, de a történelem minduntalan igazolta, hogy semmi sem reménytelen. Valószínű, hogy a mai lehetőségek is lényegesen jobbak, mint korábban voltak. A változás szorgalmazása olykor lassú folyamat, de az a tudat, hogy ezeket a jogokat minden emberi lény birtokolja, és az, hogy e jogokat egyre inkább elismerik világszerte – és ebből adódóan legalább némi fejfájást okoznak a kevéssé törvénytisztelő kormányoknak –, hathatós fegyvert és értékes, irányadó kiindulópontot biztosítanak számunkra.

Ha tiszteletben tartom mások emberi jogait, az azt is jelenti, hogy ők azt tehetnek, amit csak akarnak?

Nem, ha törekvésük jogaink vagy bárki más jogainak megsértésére irányul. Nem árt azonban óvatosan kezelni ezt a kérdést, nehogy többet kívánjunk saját jogainknál. Meglehet ugyanis, hogy valakinek a viselkedését idegesítőnek vagy neveletlennek találjuk, de ez még nem feltétlenül jelenti azt, hogy megsérti a jogainkat. Ha elvárjuk, hogy mások megengedjék nekünk: úgy viselkedjünk, ahogy csak akarunk, valószínűleg nekünk is megértőbben kell viszonyulnunk mások viselkedéséhez.

Bármit megtehetünk, még az erőszak alkalmazását is, ha jogainkat védelmezzük?

Általában nem. De ha az általunk alkalmazott erőszakra valós önvédelemből kerül sor, akkor az erőszak jogos használata, a velünk szemben megnyilvánuló veszélynek megfelelően, elfogadható. Valami bennünket ért bosszúságra megtorlásként azonban nem engedélyezett, alkalmazása csakis akkor lehetséges, ha ezzel további ártalomtól óvjuk meg magunkat. A kínzás semmilyen esetben sem fogadható el.

Miért kell tisztelnünk mások jogait, ha a mi jogainkat mások nem tisztelik?

Egyrészt azért, mert ha nem tiszteled mások jogait, könnyen bajba kerülhetsz; másrészt azért, mert mások megérdemlik a tiszteletedet, pusztán azon az alapon, hogy emberi lények. Mások jogainak tiszteletben tartásával mutass példát, így ők is nagyobb valószínűséggel fognak tisztelni téged. Végül rajtad is áll, hogy milyen személyiségű emberré válsz és milyen világban élsz. Gondolkodj el azon, mit árulna el rólad, ha olyanokat mondanál és tennél, amiket másoktól nem szeretsz hallani és látni. Vagy gondolj csak egy olyan világra, ahol mindenki megsértené mindenki jogait, s a szemet szemért, fogat fogért elv uralkodna.

Miért kell azokat is emberi jogokkal felruháznunk, akik a legembertelenebb módon sértik meg mások emberi jogait?

Lehetséges, hogy ezt a legnehezebb elfogadnunk, de ugyanakkor ez a leglényegesebb eleme az emberi jogok elméletének. Néha úgy tűnik, bizonyos személyekből olyannyira hiányoznak az emberre jellemző tulajdonságok, hogy csak a vakhit késztet bennünket arra, hogy embernek tekintsük őket. Figyelmedbe ajánljuk a következő fontos megállapításokat:

- **Először** is, annak ellenére, hogy néhányan csakugyan embertelennek tűnnek, minden egyes személy hordoz emberi tulajdonságokat. A gonosztevők is szerethetik az édesanyjukat, gyermekeiket, férjüket, feleségüket – vagy valakit. A gonosztevők is éreznek fájdalmat, elutasítást, kétséget és féltékenységet; ők is vágyódnak megbecsülésre, elismerésre, támogatásra, szeretetre és megértésre. Ők mindannyian – mint bármelyikük – birtokában vannak ezeknek a csakis az emberre jellemző érzelmeknek, ha nem is mindegyiknek. Ez az, ami emberré teszi őket, és emiatt érdemlik meg a tiszteletünket.
- **Másodszor**, magunknak sem teszünk azzal jót, ha azt kívánjuk a gazembereknek, hogy ugyanúgy érje őket sérelem, ahogy ők másoknak ártanak: az ilyen érzés is csak bennünket tesz kevésbé tiszteletre méltóvá.
- **Harmadszor**, még ha netán egy gonosztevő „emberi" alakban tűnne is fel, de minden emberi tulajdonság nélkül (ami egyszerűen képtelenség), ki az, aki közülünk abszolút biztosan állíthatná, hogy íme, ő Nem Emberi Lény? És milyen kritériumok alapján? Talán annak alapján, hogy az illető képtelen szeretni vagy szeretetet elfogadni? És mi van akkor, ha kiderül: tévedtünk?

A harmadik megállapítás arra figyelmeztet, mekkora veszély rejlik abban az emberi nem egészére nézve, ha egyes emberek ítélkeznek mások felett, s az ítéletek következménye szörnyűséges és visszafordíthatatlan. Tényleg olyan világot szeretnénk, ahol ilyen ítéleteket hoznak, és ahol valakikről egyszerűen kijelenthetik: ők nem rendelkeznek emberi jogokkal, merthogy nem is emberek? Ha nem lenne teljes mértékben egyetemes minden emberi jog, akkor bizony ilyen lenne a világ számunkra

Ötödik fejezet

Háttér-információk a könyvben érintett emberi jogi témákhoz

A fejezet tartalomjegyzéke

Állampolgárság *359*
Béke és erőszak *363*
Demokrácia *369*
Diszkrimináció és idegengyűlölet *374*
Egészség *389*
Emberi biztonság *394*
Globalizáció *399*
Gyermekek *403*
Környezet *409*
Média *413*
Nemek közötti egyenlőség *417*
Oktatás *422*
Sport *428*
Szegénység *434*
Szociális jogok *438*

Állampolgárság

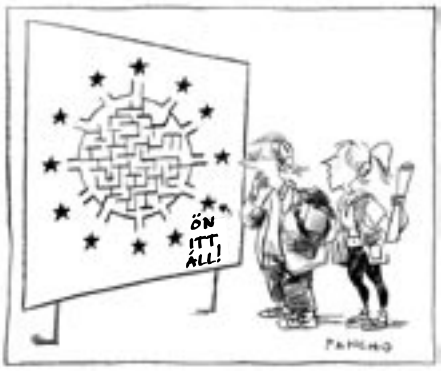

A legegyszerűbb megközelítés szerint…

A legtöbb ember ma valamelyik nemzetállam törvényes állampolgárának számít, aminek következményeként bizonyos jogok és előjogok birtokosa. Az állampolgárság egyúttal bizonyos kötelezettségekkel is jár, attól függően, hogy egy állam mit vár el a törvénykezése alá tartozó egyénektől. Az állampolgárok eleget tesznek bizonyos kötelezettségeknek, aminek ellenében elvárhatják legfontosabb érdekeik védelmét. Legalábbis ennek így kellene lennie.

Bonyodalmak…

Ezt az egyszerű egyenletet két tényező bonyolítja:

1. Mely jogokat köteles az állam az állampolgárainak biztosítani, és milyen alapon?
2. Mi történik azokkal a polgárokkal, akik valamilyen okból nem élvezik annak az országnak a védelmét, amelyben élnek?

Ahhoz, hogy válaszolhassunk az első kérdésre, világosabb képet kell alkotnunk arról, mit is jelent állampolgárnak lenni, mit jelent az állampolgárság fogalma. A második kérdés megválaszolásához előbb meg kell néznünk, hogy egyes emberek miért nem állampolgárai annak az országnak, ahol élnek, és hogy hogyan lehet ezen változtatni. A második kérdéssel kapcsolatos vita még csak mostanában kezdődött, így itt mi is inkább csak néhány kérdés felvetésére szorítkozunk.

Mi is az az állampolgárság?

Az emberek évezredek óta próbálják megragadni az állampolgárság fogalmát, de jelentéséről a mai napig nem született teljes egyetértés. A törvényes állampolgárság fogalma viszonylag egyszerű: ez általában nemzetállamokhoz kötődik, és mibenlétét az adott nemzetállam törvényei határozzák meg. Valószínűleg ezért van az, hogy sok ember fejében az állampolgárság fogalma a patriotizmussal, a hazaszeretettel társul: jó polgár az, aki jó hazafi.

Csakhogy az állampolgárság fogalmában a hazaszeretetnél sokkal több minden benne foglaltatik, ahogy ez az alábbi történelmi áttekintésből is kiderül, amelyben az állampolgárság fogalmának eredetét vizsgáljuk. Ahhoz, hogy mindezt könnyebben megértsük, érdemes észben tartani azt az alapvető különbséget, ami az állampolgárt az alattvalótól megkülönbözteti.

? **Ön szerint az állampolgároknak mindig be kell tartaniuk a törvényeket?**

Kapcsolódó gyakorlatok

- A jogok harcosai
- A két város meséje
- A választások ideje
- Erőmű
- Hová állsz?
- Hősök és hősnők
- Játszd el!
- Kert egy éjszaka alatt
- Ki vagyok Te?
- Most mutasd meg!
- Mindenki hallassa a hangját!!
- Oktatás mindenkinek?
- Szakszervezeti találkozó
- Szavazzunk vagy ne szavazzunk?
- Találjuk meg az összefüggést!
- Vigyázat, figyelünk!

„Az állampolgárság olyan összetett és sokrétű valóság, amely csak politikai és történelmi kontextusába ültetve vizsgálható. Az állampolgárságról azért sem beszélhetünk elszigetelten, mert a fogalomnak csak a társadalom vagy egy politikai rendszer tényleges szükségleteinek viszonylatában van értelme. A demokratikus állampolgárság fogalma arra az aktív részvételre utal, amivel az egyén részt vesz a jogok és kötelezettségek rendszerében, és amely a demokratikus társadalmakban az állampolgárság velejárója." [1]

Az állampolgárság történelmi megközelítései

Érdemes áttekinteni az állampolgárság fogalmának legfontosabb fejlődési állomásait, mert segítségünkre lehet abban, hogy a napjainkban folyó vita során előforduló értelmezéseket és hangsúlykülönbségeket egymástól megkülönböztessük.

- A fogalom eredetét az ókori Görögországig vezethetjük vissza. Akkoriban azok számítottak polgároknak, akiknek törvényes joguk volt a közügyekben való részvétel. Közel sem számított mindenki polgárnak: a rabszolgák és a nők pusztán alattvalók voltak. Azok számára, akik rendelkeztek a polgár kiváltságos státusával, a *civic virtue*, a „jó polgár" cím fontos részét alkotta az állampolgárságról alkotott elképzelésnek. Ez a hagyomány vezetett ahhoz a megközelítésmódhoz, amelyik a hangsúlyt az állampolgárok által teljesítendő kötelességekre fekteti.
- Az állampolgárság és a nemzeti identitás társítása természetes következménye annak a ténynek, hogy a törvényes állampolgárság mindig is egy adott nemzetállamhoz kötődött. Innen ered az állampolgárság és a patriotizmus közötti kapcsolat
- A XIX. században elterjedt liberális állampolgárság-felfogás a minden állampolgár számára biztosítandó jogokat hangsúlyozza. A szabadságjogok fokozatos kiterjesztésével a lakosság egyre nagyobb hányada számára lett valóság politikai jogaik és az igazságosság megélése.
- A XX. században a szociális állampolgárság támogatói felismerték, hogy az emberek a polgári és politikai jogok biztosításánál többet is elvárhatnak az államtól. A jóléti államok fejlődése sokat köszönhet azoknak a gondolkodóknak, akik amellett érveltek, hogy az állampolgári jogok a magas politikában való részvételen túl, az élet- és munkakörülményekre is kiterjednek.
- Egy ideje létezik már többszörös állampolgárság is, amelynek szellemében az egyének egyszerre több államnak vagy szerveződésnek is állampolgárai lehetnek. Az Európai Unió fejlődésével például a tagállamok állampolgárai nem csupán a saját nemzetállamukban rendelkeznek jogokkal, illetve tartoznak kötelezettségekkel, hanem egyre inkább az Unió mint egység viszonylatában is.
- Az állampolgárság fogalmának fejlődésében egyre inkább teret nyer az a felfogás, amely a nevelést is magában foglalja. Ha a hagyományos értelemben vett állampolgárság meghatározott jogok élvezetét és egyes kötelességek teljesítését jelenti, akkor bizonyos értelemben az állampolgárok nem születnek, hanem „készülnek". A lojalitás és a felelősségvállalás például olyan tulajdonságok, amelyeket meg kell tanulnunk, és amelyeket ápolnunk kell. Ha tehát ezek olyan tulajdonságok, amelyek elengedhetetlenek ahhoz, hogy valaki a szó teljes értelmében állampolgár legyen, akkor az igazi állampolgárokat ki kell nevelni – a szó legtágabb értelmében.

Amikor ma az állampolgárságról beszélünk, a legtöbb emberben mind a hat fenti megközelítés elemei felmerülnek, bár más-más arányban. Néhányan a kötelezettségekre helyezik a hangsúlyt, míg mások számára a jogok vagy a hazaszeretet vagy az igazi állampolgár tulajdonságai bizonyulnak fontosabbnak.

Az állampolgárság és az emberi jogok

„Mindenki olyan, amilyennek Isten megteremtette, sőt néha még annál is rosszabb."

Miguel de Cervantes

Láttuk, hogy mind a jogok, mind a kötelezettségek a kezdetektől részét képezik az állampolgárság tartalmának. A polgárok elvárják bizonyos alapvető jogok biztosítását, ahogy tőlük is elvárható némely kötelezettségek teljesítése. Ezekre a kötelezettségekre vagy felelősségekre gondolunk akkor, amikor arról beszélünk, hogy az állampolgároknak milyennek kellene lenniük, és hogyan kellene viselkedniük.

Ha ez a felfogás számunkra túl szigorúnak tűnik, és úgy látjuk, hogy túlságosan behatárolja az egyének veleszületett szabadságát és méltóságát, gondoljunk arra, hogy ezek a korlátok épp az emberi jogi elmélet következtében léteznek. Az, hogy mint állampolgárok bizonyos felelősségvállalással tartozunk, épp azért (és csak azért) van, mert olyan társadalmakat szeretnénk létrehozni, ahol minden polgár emberi jogait tiszteletben tartják.

Az állampolgári felelősségvállalás és az emberi jogi elmélet két ponton is közvetlenül kapcsolódik egymáshoz.

1. Attól még, hogy minden egyén rendelkezik alapvető emberi jogokkal, senki sem viselkedhet úgy, ahogy az neki tetszik. Csak addig viselkedhet bárki tetszése szerint, amíg ez nem sérti más egyének emberi jogait. Tehát egy dolog biztosan beletartozik a jó állampolgárság fogalmába: az állampolgároktól megkívánja, hogy tiszteljék mások emberi jogait.
2. A második kapcsolódási pont a következőképpen foglalható össze. Az állampolgárság elválaszthatatlan attól a ténytől, hogy az egyének közösségekben élnek. Nem beszélünk lakatlan szigetek állampolgárairól, mert egy állampolgár nem pusztán egy adott ország vagy régió lakosa. Az állampolgár alapvetően annak a társadalomnak a tagja, amelyik az adott térséget lakja. Ha tehát olyan társadalmakat akarunk építeni, amelyek tiszteletben tartják az emberi jogokat, akkor ez újabb megkötést jelent arra nézve, ahogyan az adott társadalomban élő egyéneknek viselkedniük kell.

Így a jó állampolgárság fogalmáról az is elmondható, hogy olyan magatartást ír elő, amelyiknek eredményeként a társadalom nagyobb figyelmet szentel az emberi jogok tiszteletben tartásának.

Ön szerint mit kell tennie egy állampolgárnak akkor, ha a társadalom, amelyben él, nem tartja tiszteletben a közösség egy részének jogait?

„Igen mély benyomást tesz rám, hogy ilyen sok emberi jogi aktivista van ma itt. Tudásuk és tapasztalatuk újabb erőt ad ahhoz, hogy folytassuk az iskolai emberi jogi nevelési programunkat, és hogy még több iskolán kívüli programot fejlesszünk ki az állampolgári nevelésre." [2]

Marina Kovinena, Emberi Jogi Nevelési Fórum, 2000

Az állampolgárság körüli problémák

Ma az állampolgárság körüli vita középpontjában annak kérdése áll, hogy hogyan lehetne erősíteni az emberek részvételét és aktivitását a demokratikus társadalmi folyamatokban. Egyre általánosabbá válik az a nézet, miszerint az ismétlődő választások intézménye nem elégséges arra, hogy a hatalmon lévők két választás között elszámoltathatók legyenek, ahogy arra sem, hogy az átlagemberek ne érezzék magukat tehetetlennek a hatalommal szemben. Továbbá a választásokon való részvétel trendjei is a politikával szembeni közönyre utalnak, ami komolyan aláássa a demokrácia hatékony működését. Az ilyen és ehhez hasonló problémákra adandó válaszként születnek az olyan programok, mint amilyet például az Európa Tanács „Képzés a demokratikus állampolgárságért" címmel kezdeményezett.

Ön szerint a választásokon történő szavazáson kívül az átlagpolgár számára a részvételnek még milyen formái lehetségesek?

Egy másik kérdéskör, amely idáig kevesebb figyelmet kapott, de amelynek jelentősége egyre nő, azokkal az egyénekkel kapcsolatos, akik valamilyen okból nem részesülnek az állampolgárság által biztosított előnyökből. Ennek egyik oka a társadalmakban a közösség egyes csoportjaival szemben továbbélő diszkrimináció: bár ezek a személyek jogilag állampolgárai annak az országnak, amelyben élnek, mégis akadályozva vannak a társadalom életében való teljes részvételtől.

Egy másik ok az egyre erősödő globalizáció során kialakuló új munkavállalási és migrációs folyamatokkal kapcsolatos, aminek következtében sok ember olyan külföldi országban él,

„Egyszerűen megfogalmazva, az alattvaló engedelmeskedik a törvényeknek, az állampolgár pedig részt vesz a megalkotásukban és megváltoztatásukban."

B. Crick

ahol nem kérhet törvényes állampolgárságot. Találhatunk közöttük vendégmunkásokat, menekülteket, olyan embereket, akik csak ideiglenesen kívánnak külföldön élni, és olyanokat is, akik az állandó áttelepülés mellett döntöttek.

Ön szerint mi legyen az állampolgárság feltétele az egyre inkább multikulturális világban? Részesüljenek-e a vendégmunkások az állampolgárság nyújtotta előnyök egy részéből, vagy akár kapják meg a törvényes állampolgárságot is?

Képzés a Demokratikus Állampolgárságért: az Európa Tanács és a fiatalok

Az Európa Tanács fent említett programja megpróbál keretet nyújtani azoknak a törekvéseknek, amelyeknek célja a demokratikus állampolgári szerepre való felkészülés erősítése. A Tanács arra ösztönzi a tagországait, hogy oktatási, képzési, kulturális és ifjúsági koncepciójukba és gyakorlatukba dolgozzák bele az ilyen irányú programokat, és a Tanács maga is részt vállalt a szükséges új stratégiák kidolgozásában és terjesztésében.

A demokratikus állampolgári szerepre való felkészítésről szóló nyilatkozat- és programterv (1999. április) a következő elengedhetetlen jellemzőket fogalmazta meg:

A demokratikus állampolgárságra való felkészítés

- különböző kontextusokban létrejövő, részvételen alapuló, élethosszig tartó tanulási folyamat,
- nőket és férfiakat egyaránt képessé tesz arra, hogy a közéletben aktív szerepet vállaljanak, és hogy a saját életüket és a közösségük sorsát felelősségteljesen alakítsák,
- célja az emberi jogok kultúrájának meghonosítása, amelyben az emberek az emberi jogokat teljes mértékben tiszteletben tartják, és az emberi jogokból következő felelősségeket világosan látják,
- felkészíti az embereket a multikulturális közösségekben való életre, és arra, hogy a különbözőségekhez értően, érzékenyen, toleránsan és erkölcsösen viszonyuljanak,
- erősíti a társadalmi összetartást, egymás megértését és a szolidaritást,
- nyitott kell hogy legyen minden korcsoporttal és társadalmi csoporttal szemben.

Az Európa Tanács *Képzés a Demokratikus Állampolgárságért* című programjának fontos jellemzője: a különböző ifjúsági hálózatok, együttműködések és kezdeményezések támogatásán keresztül célja, hogy a fiatalokat a civil társadalom életében való részvételre ösztönözze. A fiatalok a program célcsoportjának fontos részét képezik.

Forrás

Crick, B., Essays on citizenship, Continuum, 2000.
Education for Democratic Citizenship (Council of Europe) www.coe.int/T/E
Journal of Citizenship Studies, www.tandf.co.uk/journals/arfax/13621025.html.
Kennedy, K. (Ed), Citizenship education and the modern state, Falmer Press, 1997.
Oliver, D., Heater, D., The foundations of citizenship, Harvester Wheatsheaf, 1994.

Jegyzetek

1 Az Európa Tanács *Képzés a Demokratikus Állampolgárságért* Programjának Konzultációs Találkozója, 1996.
2 Marina Kovinena, Polgári és Jogi Képzési Központ, Orosz Föderáció, Ifjúsági Emberi Jogok Képzési Fóruma, Budapest, 2000.

Béke és erőszak

Milyen összefüggés áll fenn béke és emberi jogok között? A béke emberi jog?

„Jobb a kenyér békeidőkben, mint a kalács háborúk idején."

Szlovák közmondás

Az emberi jogok tömeges megsértése a második világháború során, s a béke szükségessége és vágya volt az Európa Tanács megszületésének oka.

Az emberi jogok betartása előfeltétele a békés állapot megvalósításának a világ bármely országában. A békéhez való jog az emberi jogok harmadik generációjához – az úgynevezett egyetemes jogokhoz – tartozik.

Az ENSZ Nevelésügyi Tudományos és Kulturális Szervezete (UNESCO) az a vezető szervezet, amely aktívan vett részt ennek a jognak az előmozdításában. Mi több, 1994-ben Federico Mayor, az UNESCO akkori elnöke nemzetközi folyamodványt bocsátott útjára a békéhez való jog megállapításáért. 1997-ben az UNESCO közgyűlésén javaslatot nyújtottak be egy olyan nyilatkozatra, amely a békét emberi jognak tekinti. Az indítványt elutasították, ám a békéhez való jog ma is az ENSZ napirendjén van. Az Emberi Jogi Bizottság 2001 elején elfogadott egy határozatot a népek békéhez való jogának elősegítéséről.

Ön szerint szükség van-e a békéhez való jog külön biztosítására, vagy az már része a létező emberi jogoknak?

Mi valójában a béke?

A béke fogalmának fontos kulturális dimenziója van. Hagyományosan a keleti kultúrákban a béke inkább a belső békével áll kapcsolatban (béke a gondolatainkban vagy a szívünkben), míg a nyugati kultúrákban a személyen kívülálló dolog (háború vagy erőszakos konfliktus nélküli állapot). Indiában például a béke szónak a *shanti* a megfelelője, ami az elme tökéletes rendjére vagy békéjére utal. Gandhi a filozófiáját és stratégiáját az *Ahimsa* világképre alapozta, amelynek lényegében az a jelentése, hogy tartózkodjunk minden ártalmas dologtól. Azt mondta, hogy „szó szerint az *Ahimsa* nem-erőszakot jelent. Számomra azonban sokkal mélyebb, elmondhatatlanul mélyebb jelentése van. Azt jelenti, hogy nem bánthatsz meg senkit, nem táplálhatsz gonosz

Kapcsolódó gyakorlatok

- Amikor eljön a holnap
- Bejöhetek?
- Egy tökéletes világban élni
- Erőmű
- Erőszak a családban
- Erőszak az életemben
- Játsszunk szabályosan!
- Költségvetés
- Van más választásunk?

Fontos dátumok

Szeptember harmadik keddje
Nemzetközi békenap

gondolatokat, még azokkal szemben sem, akiket ellenségeidnek tartasz.

Az olyan ember számára, aki követi ezt a tantételt, nem léteznek ellenségek." A maja hagyományban a béke a jóllét fogalmára utal, az életünk különböző területei között fennálló tökéletes egyensúly elképzeléséhez kapcsolódik.

A békének számos meghatározása létezik. Az egyik elterjedt definíció arra a különbségtételre épül, amelyet a pozitív és negatív béke között állított fel Johan Galtung, a téma nemzetközileg elismert norvég tudósa és kutatója.

A negatív béke azt jelenti, hogy nincsen a balkáni háborúkhoz hasonló fegyveres konfliktus államok között vagy államokon belül.

Másrészről a pozitív béke olyan helyzetet jelöl, ahol amellett, hogy nincs háború vagy erőszakos konfliktus, jogegyenlőség, méltányosság és fejlődés áll fenn.

A két fogalmat a következő módon foglalhatnánk össze:

nincs háború = negatív béke

nincs háború + társadalmi igazságosság/fejlődés = pozitív béke

A pozitív békét ilyenformán a társadalmi igazságosság magas szintje és az erőszak minimumszintje jellemzi.

Miközben néhányan úgy gondolják, hogy minden probléma megoldódott, amikor véget ér egy háború, valójában rengeteg elvégzendő munka marad hátra, nevezetesen az ország újjáépítése, és olyan szervezetek felállítása, amelyek az érintett országokban élő összes ember számára biztosítani fogják a társadalmi igazságosság és fejlődés lehetőségét.

Elmondhatjuk tehát, hogy a béke nem csupán a leszerelés, hanem amellett az emberek életminőségének kérdése is.

? Ki vállaljon felelősséget saját közösségedben olyan stratégiák létrehozásáért, amelyek gátat vetnek mindennemű erőszaknak?

Békekonferencia

1999 májusában 10 000 békeaktivista gyűlt össze minden korosztályból Hágában, Hollandiában, azzal a szándékkal, hogy új stratégiákat állítsanak fel egy békés XXI. század érdekében. A történelmi jelentőségű *Hágai Kiáltvány* konferenciájának résztvevői között száz különböző országból 1500 fiatal volt jelen. A konferencia végén a Hágai Napirend a Békéért és Igazságszolgáltatásért a XXI. Században című dokumentumot átadták Kofi Annannak, az ENSZ főtitkárának. Ma az ENSZ hivatalos dokumentuma – 50 pontból álló tervet tartalmaz a kormányok és a civil társadalom világméretű intézkedéseiről.

Beszélhetünk-e valójában békéről anélkül, hogy erőszakról beszélnénk?

Az erőszaknak számos definíciója létezik, amelyek egyike az, hogy az erőszak az erő alkalmazása – nyíltan vagy rejtve – azzal a céllal, hogy megszerezzenek egy személytől vagy csoporttól valami olyasmit, amit azok szabad akaratukkal nem hagynak jóvá.

Többféle erőszak létezik. Különbséget tehetünk direkt és indirekt (vagy strukturális) erőszak között:

- Direkt erőszak = fizikai erőszak
- Indirekt vagy strukturális/szervezeti erőszak = szegénység, kizsákmányolás, társadalmi igazságtalanság, demokrácia hiánya stb.

Békéről tehát akkor beszélhetünk, amikor sem direkt, sem indirekt erőszak nem áll fenn.

Mi az erőszak ára?

A „nem béke” szituációjában a konfliktusban érintett felek megsértve érzik gazdasági és szociális jogaikat (az ország gazdasági összeomlása, feketepiac, munka vagy otthon elvesztése stb.) csakúgy, mint polgári és politikai jogaikat (veszélyeztetve van az élethez való jog, a kínvallatással szembeni védelem joga, a testi épséghez való jog stb.). Valamely erőszakos konfliktus rövid és hosszú távú következményei az emberi jogok megsértésének szempontjából pusztítóak és mély hegeket hagynak a társadalmakban.

A lentebb látható statisztikák és adatok jól illusztrálják az erőszak emberi és anyagi árát.

A Nemzetközi Mozgalom a Taposóaknák Tilalmáért az 1997-es Nobel-békedíj egyik elnyerője
www.icbl.org

Direkt erőszak:

1. Bosznia-Hercegovinában az 1995-ös általános béke-keretmegállapodások ellenére 850 000-1,2 millió ember ma is otthonából kiszakítva él az országon belül vagy menekültként, és körülbelül 17 000 ember van eltűntnek nyilvánítva.
2. Ruandában 800 000 ember halt meg három hónap alatt az 1994-es háborúban.
3. Az első világháborúban összesen 8 538 315 ember halt meg.
4. Az 1990-es években világszerte 5 millió ember halt meg polgárháborúkban.
5. 500 millió kézi lőfegyver van forgalomban a világon.
6. Az 1990-es években háborúk és belső konfliktusok 50 millió embert kényszerítettek arra, hogy elmeneküljenek otthonaikból.
7. A gyalogsági (szárazföldi) taposóaknáknak minden hónapban 800 áldozata van.
8. 1995-ben 53 millió embert – a föld lakosságából minden száztizenötödiket – erőszakkal kiszakítottak otthonából. Egy részüket az országon belül helyezték át, mások menekültekké váltak.

Indirekt erőszak

1. Körülbelül 17 millió ember hal meg évente gyógyszer hiánya miatt.
2. Minden egyes nap körülbelül 24 000 ember hal meg az éhezés következményeitől – ez 3,5 másodpercenként egy embert jelent.
3. Naponta több mint 30 000 gyermek hal meg nagyrészt megelőzhető betegségekben.

Az erőszak általában nem csupán testi, hanem érzelmi sebeket is hagy mindazokban, akik akár közvetlenül, akár közvetve résztvevői voltak konfliktushelyzeteknek, például háborúknak vagy a személyek közötti – például családon belüli – erőszak megnyilvánulásainak. Ezek a sebek olyan hosszantartó traumákat válthatnak ki az emberekben, amelyek szemmel nem láthatók. Lehetetlen őket pénzügyi szempontból meghatározni – emberi áruk felbecsülhetetlen.

Ön szerint szükség volna-e olyan szabályokra, amelyek határt szabnak a televíziós műsorokban látható erőszaknak?

A hat legnagyobb hadianyag vásárló 2000-ben[1] (milliárd amerikai dollárban)

Sorrend 2000 (1999)	Ország	Katonai kiadások	Részesedés a világ katonai kiadásaiból (%)
1 (1)	Amerikai Egyesült Államok	280,6	37
2 (7)	Oroszország	43,9	6
3 (3)	Franciaország	40,4	5
4 (2)	Japán	37,8	5
5 (5)	Egyesült Királyság	36,3	5
6 (4)	Németország	33	4

Prioritások a közkiadásban (a GDP százalékában)[2]

Ország	Oktatásra fordított állami kiadások (1995–1997)	Egészségügyre fordított állami kiadások (1998)	Katonai kiadások (1999)
Angola	6,2 (1985–1987)	5,8	23,5
Costa Rica	5,4	5,2	…
Eritrea	1,8	…	22,9
Etiópia	4,0	1,7	9,0
Norvégia	7,7	7,4	2,2
Orosz Föderáció	3,5	2,5 (1990)	3,8
Szaúd-Arábia	7,5	12,8	13,2
Törökország	2,2	2,2 (1990)	5,0
Ukrajna	5,6	3,6	3,1
Egyesült Királyság	5,3	5,9	2,5

A világ katonai kiadásai és annak alternatívái[3]

Teljes táblázat = A világ teljes éves katonai kiadásai 2001-ben (756 milliárd USD) 1 négyzet = 1 milliárd USD

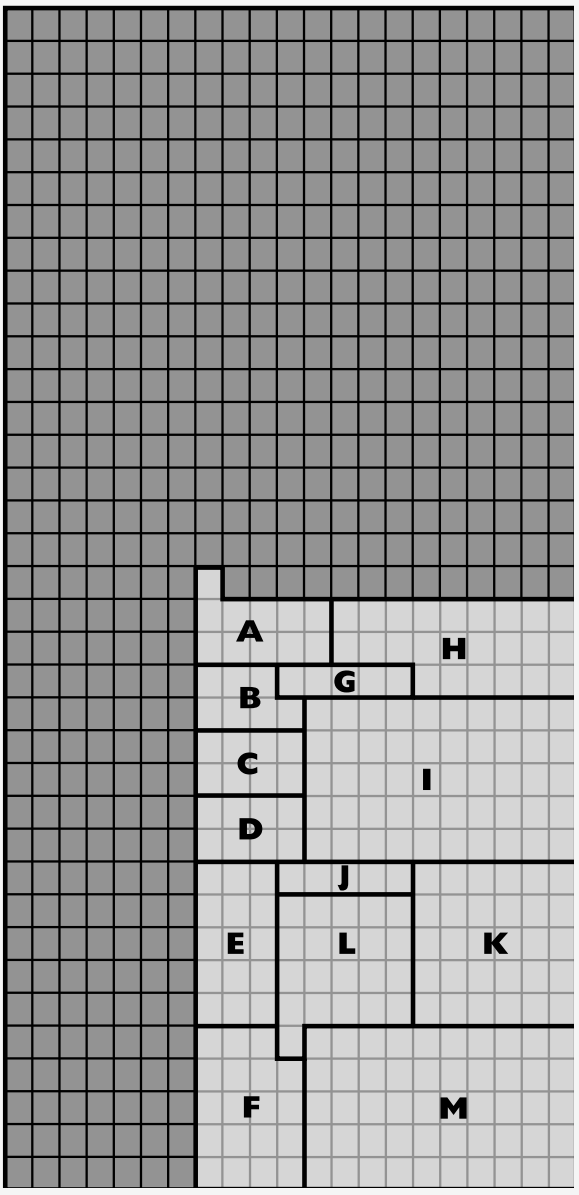

Szükséges összeg....

A) a népességszabályozásra:
10,5 milliárd USD

B) az erdőpusztítás megállítására:
7 milliárd USD

C) a globális felmelegedés megakadályozására:
8 milliárd USD

D) a savas eső megakadályozására:
8 milliárd USD

E) az egészségügyi ellátásra:
15 milliárd USD

F) az éhínség és alultápláltság visszaszorítására:
19 milliárd USD

G) az ózonréteg csökkenésének megállítására:
5 milliárd USD

H) a talajerózió megakadályozására:
24 milliárd USD

I) a biztonságos energiaellátásra:
Megújuló energia: 17 milliárd USD
Energia-hatásfok: 33 milliárd USD

J) az analfabetizmus felszámolására:
5 milliárd USD

K) az államadósságok növekedésének megfékezésére:
30 milliárd USD

L) a menedéknyújtásra:
21 milliárd USD

M) a tiszta ivóvíz biztosítására:
58 milliárd USD

Természetes dolog az erőszak?

Sokan meg vannak győződve arról, hogy az emberi lények természetüknél fogva agresszívak, és hogy ennek következményeként elkerülhetetlenek a háborúk, konfliktusok és az általános erőszak életünkben és a társadalomban egyaránt. A terület más specialistái azt állítják, hogy igenis képesek vagyunk arra, hogy ne gondolkodjunk, érezzünk és cselekedjünk agresszív módon. *Az agresszióra vonatkozó sevillai nyilatkozat*, amelyet 1986-ban több ország – Észak és Dél, Kelet és Nyugat – tudósaiból és természettudósaiból álló csoport dolgozott ki, a következő kijelentéssel támasztja ezt alá:

1. „Tudományosan helytelen azt állítani, hogy állati őseinktől örököltük volna a háborúskodásra való hajlamot. ... A hadviselés kizárólag emberi jelenség, és nem fordul elő állatfajoknál. ...
2. Bizonyos kultúrák nem bocsátkoztak háborúba évszázadokon keresztül, más kultúrák pedig bizonyos időszakokban folyamatosan háborúskodtak, más időszakokban nem. ...
3. Tudományosan helytelen azt állítani, hogy a háború vagy bármely más erőszakos viselkedés genetikailag be lenne programozva emberi természetünkbe...
4. Tudományosan helytelen azt állítani, hogy az emberi lénynek »agresszív agya« van... ahogyan viselkedünk, az beidegződés és szocializáció kérdése. ...”

Sokunk esetében az agresszív és erőszakos reakció környezetünk hatására kialakult beidegződés. Megtanulunk agresszív – és néhány esetben erőszakos – módon gondolkodni, érezni és cselekedni. Akárhol is élünk, ki vagyunk téve egy olyan társadalmi és kulturális nyomásnak, amely arra kényszerít minket, hogy csaknem folyamatosan az erőszakról olvassunk, halljunk, és azt lássuk. A televíziós programok, reklámok, napilapok, videojátékok, a mozi- és zeneipar nagyban hozzájárul ehhez a helyzethez. Egy gyermek már a kamaszkor elérése előtt több ezer gyilkosságot és erőszakos tettet lát csupán azáltal, hogy televíziót néz. A modern társadalmak – akár tudatosan, akár nem – felmentést adnak az erőszak kérdésében. Az erőszak pozitív értékként jelenik meg. A legtöbb kultúrában az, ha valaki nemet mond az erőszakra, és elkerüli a fizikai erőszakot vagy összeütközést, a gyengeség jelének számít, különösen férfiak esetében, akik ebből a szempontból egészen fiatal koruktól kezdve hatalmas nyomásnak vannak kitéve környezetük irányából.

? Egyetért-e azzal a kijelentéssel, hogy az erőszak sohasem jogos, még a legerőszakosabb emberrel szemben sem?

A megfélemlítés (zsarnokoskodás) a fiatalok/gyermekek közötti formája jól illusztrálja, hogyan használható az erőszak arra, hogy az egyik fél hatalmasabbnak érezze magát, miközben másokban kárt tesz. Egy 2001-ben készült felmérés során egy spanyol középiskolában a megkérdezett diákoknak csaknem a fele elismerte, hogy tud olyan esetről, ahol diáktársát a többiek megfélemlítették.

A megfélemlítésen kívül a személyek közötti erőszaknak számos formája létezik: az alkohol vagy drog hatása alatt elkövetett erőszak, a bandaerőszak, a kényszerprostitúció, a rabszolgaság, az erőszak az iskolákban, a rasszista erőszak – mind a személyek közötti erőszak megnyilvánulásai, amelyek hatással vannak életünkre vagy sok más ember életére. Az erőszak említett formáinak némelyike a fiatalokat nagyobb mértékben érinti – ilyen például a bandaerőszak, iskolai erőszak és rasszista erőszak.

? Egyetért-e azzal az elképzeléssel, hogy az igazi férfi nem rettenhet meg az erőszaktól?

Fontos dátumok

November 25.
nemzetközi nap a nők elleni erőszak megszüntetéséért

„Ahogyan a »háborúk az emberek gondolataiban születnek«, ugyanúgy a béke is ott születik meg. Az a faj, amelyik feltalálta a háborút, a békét is képes lesz feltalálni. A felelősség mindnyájunkban ott lakozik.”

Az agresszióra vonatkozó sevillai nyilatkozat

A gyermekekkel és nőkkel (vagy akár férfiakkal) szemben elkövetett szexuális visszaélés és nemi erőszak elterjedt jelenség napjaink társadalmaiban. A közhiedelemmel ellentétben a legtöbb eset otthon és privát helyeken fordul elő, s nem az utcán. A támadó nagyon gyakran az áldozat számára ismert személy, aki az elnyert bizalommal visszaélve követi el tettét. A legtöbb áldozat nem jelenti az ellene elkövetett bűnesetet, vagy több évet vár, mielőtt ezt megtenné.

Ennek több oka is lehet, amelyeknek köze van a szituációhoz, a támadó személyéhez, a visszaélés természetéhez (fennállása, gyakorisága), az áldozat személyiségéhez stb. Az is előfordulhat, hogy az áldozat túl fiatal, s csak jóval később érti majd meg, mi is történt vele, és/vagy segítségre lenne szüksége, de nincs kiben megbízzon, és/vagy elmondja valakinek a történetet, ám az nem hajlandó hinni neki (ami igen gyakran megtörténik – különösen gyermekek esetében), és/vagy túlságosan szégyelli a történteket, bűnösnek érzi magát és becsapottnak, és/vagy megfélemlíti és befolyása alatt tartja a támadó. Az esetek túlnyomó részében az elkövető családtag.

Forrás

Declaration on the Rights of Peoples to Peace, A/RES/39/11, United Nations General Assembly, 12 November 1984.

Human Development Report 2000, United Nations Development Programme, Oxford University Press, USA, 2000.

Report 2000, Amnesty International, Amnesty International Publications, UK, 2000.

The Seville Statement on Violence, www.unesco.org/human_rights/hrfv.htm, Spain, 1986.

Tyler, J., Berry A. (Comp.), Time to abolish war, a Youth agenda for peace and justice, Hague Appeal for Peace, European Youth Foundation, 2001.

United Nations Commission on Human Rights, Resolution on the Promotion of the Right of Peoples to Peace, E/CN.4/RES/2001/69, 25 April 2001.

Fisas, V., Introducción al estudio de la paz y del conflicto, Lerna, Barcelona, 1987.

Voices of youth explore children and war, www.unicef.org/voy/meeting/war/war-ezp2.html. UNICEF.

World Report 2001, Human Rights Watch, USA, 2000.

Jegyzetek

1 Human Development Report – UNDP (ENSZ Fejlesztési Program) 2001.

2 Stockholm International Peace Research Institute-SIPRI (Stockholmi Nemzetközi Békekutató Intézet), www.sipri.se

3 The Third World Institute (A Fejlődő Világ Intézete) (1992), Third World Guide, Uruguay.

Demokrácia

A demokrácia az emberek egy csoportjára vonatkozó szabályok meghozatalának egy módját jelenti. Maga a szó a görög démosz (emberek) és krátosz (hatalom) jelentésű szóból ered. Ebből következően a demokráciát gyakran „a nép uralmának" is nevezik. Másként megfogalmazva, a demokrácia olyan szabályalkotási rendszer, ahol a szabályokat azok az emberek alkotják, akiknek aztán ezeket a szabályokat be kell majd tartaniuk.

Vajon létezhet-e ilyen rendszer a valóságban, és lehet-e valóban jó útja a döntések meghozatalának? Vajon hogyan és miért született meg eredetileg a demokrácia ötlete, és ma miért gondolja úgy a legtöbb ember és a legtöbb ország, hogy ez az egyetlen, megfontolásra érdemes rendszer? Van annak értelme, hogy mindenki uralkodjon?

„Senki sem születik jó állampolgárnak, ahogy egyetlen államban sincsen magától értetődően demokrácia. Sokkal inkább igaz, hogy mind a kettő folyamat, amely egy életen keresztül tart és fejlődik. A fiatalokat születésüktől kezdve be kell vonnunk ebbe a folyamatba." [1]

Kofi Annan

Miért épp a demokrácia?

A demokrácia két fontos alapelv megvalósításának figyelembevételére épül, és ez az, ami segíthet megmagyarázni népszerűségét.

1. Az egyén autonómiájának elve: senkire sem lehet rákényszeríteni mások által hozott szabályokat.
2. Az egyenlőség elve: mindenkinek egyenlő esélye kell, hogy legyen az embereket érintő döntések befolyásolására.

Mindkét elv ösztönösen rokonszenves mindenki számára, és a demokratikus kormányzati rendszer az egyetlen, amely, legalábbis elvben, mind a két elvet alapvetőnek ismeri el. Más rendszerek, mint például az oligarchia, plutokrácia (a vagyonos osztály uralma) vagy a diktatúra, általában mindkét elvet megsértik. A társadalom egy (állandó) részének a kezébe adják a hatalmat, akik aztán a társadalom többi részének a nevében döntéseket hoznak. Sem az egyenlőség, sem az egyéni autonómia elve nem érvényesül ilyenkor.

A fenti két elv, amely egyúttal alapvető emberi jogi elv is, adja a demokrácia morális igazolását, de emellett számos gyakorlati érvet is fel szoktak sorakoztatni a demokratikus kormányzás mellett.

Kapcsolódó gyakorlatok

- A választások ideje
- Találjuk meg az összefüggést!
- Szavazzunk vagy ne szavazzunk?
- Szakszervezeti találkozó

„Egy szavazócédula többet ér, mint egy puskagolyó."

Abraham Lincoln

1. Sokan állítják, hogy a demokrácia a kormányzás egy hatékonyabb módját nyújtja, mert az emberek az így hozott döntéseket inkább tiszteletben tartják. Az emberek általában nem szegik meg a saját maguk hozta szabályokat.
2. A lakosság nagyobb mértékben fogadja el a döntéseket, mert azok a különböző csoportok megegyezése útján születnek. Nem lehet olyan döntéseket hozni, amelyek a lakosság többsége számára elfogadhatatlanok. Így bizonyos belső korlátai vannak annak, hogy egy demokratikusan megválasztott kormányzat milyen törvényekben gondolkozhat.
3. A demokratikus rendszerekről azt is mondják, hogy a „két fej jobb, mint egy" elv alapján inkább képesek az újító kezdeményezések befogadására, és így érzékenyebbek a változó körülményekre.

? Magáénak érzi az országa törvényeit, szabályait? Akár igen, akár nem, mi lehet az oka?

Az elképzelés jó...

A gyakorlatban persze nem lehetséges, hogy minden egyes ember részt vegyen a társadalom szabályalkotó folyamatában, és nem is mindenki akarna ennek részese lenni. Így számos országban olyan rendszer működik, amelyben az állampolgárok képviselőket jelölnek ki, hogy azok a nevükben döntéseket hozzanak. Elvben minden állampolgárnak egyenlő lehetősége van annak az embernek a kiválasztására, aki véleménye szerint a legjobban képviseli majd az érdekeit, így az egyenlőség elve nem sérül.

„A demokrácia az az elmélet, amely szerint az átlagemberek tudják, mit akarnak, és megérdemlik, hogy azt úgy, ahogy van, meg is kapják."

H. L. Mencken

Ez nem mindig volt így. A demokrácia születésekor, az ókori Görögországban a nők és a rabszolgák nem szavazhattak, ahogy természetesen a gyerekek sem. Ma már a világ legtöbb országában a nők is szavazhatnak, de ez nem régóta van így.

A társadalomnak más olyan csoportjai is vannak, akiknek nincs szavazati joguk, de kötelességük tiszteletben tartani az adott ország törvényeit. Közéjük tartoznak a bevándorlók, a gyerekek, az elítéltek.

? Ön szerint igazolható-e bármi módon az, hogy emberek egy csoportját kizárjuk a demokratikus folyamatból?

A törvényhozási folyamat ellenőrzése

Mint láttuk, az egyenlőség elve, legalábbis ami a szavazati jogot illeti, ma többnyire érvényesül. De mi a helyzet az autonómia elvével? A ma létező demokráciákban mennyire érzik magukénak az emberek a képviselőik által alkotott szabályokat? Sajnos ebből a szempontból kevésbé derűs a kép. A világ legtöbb demokráciájában a legtöbb ember azt állítaná, hogy a törvényeket igenis rájuk kényszerítik, mégpedig olyanok, akik egyáltalán nem képviselik az érdekeiket. De hát hol siklott félre az autonómia elve?

„Észak-Írországban épp egy új Bill of Rights vitája folyik. Szeretném valahogyan az itt felsorolt jogokat az ifjúsági klubunk fiataljainak az életéhez kötni."

Tara Kinney, a 2000-ben rendezett Emberi Jogi Képzési Fórum résztvevője

? Lehetséges-e egy képviseleti demokráciában az, hogy az embereknek tényleges ellenőrzése legyen a nevükben hozott döntések felett?

Néhány szempontból igenis elmondható, hogy az emberek a képviseleti demokráciákban is ellenőrzik a törvényhozási folyamatot. A kérdés vizsgálatakor megint csak az ideális modellt fogjuk alapul venni, még akkor is, ha ez nem feltétlenül felel meg számos ország politikai realitásának. Ám segítségünkre lehet a problémák meghatározásában, és ötleteket adhat a megoldásukhoz.

1. Az emberek azáltal befolyásolják a törvényhozási folyamatot, hogy ők választják azokat, akik aztán a törvényeket hozzák. Elméletben a választások alkalmával az emberek érdekeik képviseletére különböző lehetséges jelöltek közül választanak. Így lehetőségük van annak a személynek a megválasztására, aki legközelebb áll saját érdekeikhez.
2. A politikusoknak mindig számolniuk kell az újabb és újabb választásokkal. A két választás közötti időszakban a törvényhozóknak észben kell tartaniuk, hogy a következő választások alkalmával a választók ítéletet mondanak addigi teljesítményükről. Így a politikusok nem fognak késztetést érezni olyan törvények meghozatalára, amelyek az emberek többségének elfogadhatatlanok lennének. Ez is a (hallgatólagos) ellenőrzés egy formája.
3. Elméletben az állampolgároknak számtalan lehetőségük, csatornájuk van arra, hogy egyes törvényekkel, intézkedésekkel való elégedetlenségüket, aggodalmukat aktívan kifejezzék, és tudassák a képviselőjükkel, hogy az adott témát napirenden kell tartani.
4. Az állampolgároknak, elméletben, arra is lehetőségük van, hogy különböző civil szervezeteken, nyomásgyakorlási csoportokon, konzultációs testületeken és a törvényhozókkal tartott konzultációkon keresztül pozitívan befolyásolják a törvényhozási folyamatot.
5. Végül pedig igaz az is, hogy bárkinek, aki úgy érzi, hogy egyetlen jelölt sem képviseli az érdekeit, jogában áll jelöltként elindulni a választásokon.

„Két hurrá a demokráciának: egy, amiért elismeri a sokszínűséget, és még egy, amiért megengedi a kritikát. Két hurrá épp elég: nincs semmi, ami hármat érdemel."

E. M. Forster

Szabad és törvényes választások – eszköz egy cél érdekében

A választások intézménye a törvényhozók feletti ellenőrzés egy eszközeként is értelmezhető, mert, elvben legalábbis, arra ösztönzi a politikusokat, hogy a választók akaratát figyelembe véve cselekedjenek. Annak, hogy ez valóban így legyen, az a feltétele, hogy a választások szabadon és törvényesen folyjanak. Ám egy másik alapvető feltétel megléte még ennél is fontosabb. Ez pedig az, hogy a politikusok tényleg elhiggyék: a választók valóban számon kérik tőlük érdekeik képviseletét. Egyetlen politikusnak sem áll érdekében olyan érdekeket képviselni, amelyek nem esnek egybe saját érdekeivel, hacsak nem kell tartania a választók „büntetésétől". Az egész rendszer e hit meglététől függ, és így végeredményben attól, hogy a választók néha valóban éljenek lehetőségeikkel, de legalábbis tűnjön úgy, hogy készek rá.

„Az emberek akarata kell hogy az alapját képezze a kormányzati hatóságoknak; ennek az akaratnak rendszerességgel ki kell fejeződnie valódi választások során, amelyeknek egyetemes és egyenlő választójogon kell alapulniuk és titkos, illetve egyenlően szabad szavazási eljárással kell megvalósulniuk."

Emberi jogok egyetemes nyilatkozata, 21. cikk

Ezért aztán igen könnyű olyan politikai rendszert kiépíteni, ahol bár vannak választások, de maga a rendszer mégsem demokratikus. A választások csak akkor szolgálják a demokráciát, ha az állampolgárok ezt a lehetőséget választott képviselőik számonkérésére használják. A XXI. század elején megfigyelhető széles körű választói érdektelenség, apátia komoly veszélyt jelent az ellenőrzés e módjának hatékonyságára.

Ezen túlmenően pedig megkérdőjelezi az úgynevezett demokratikusan megválasztott kormányok legitimitását is, amelyeket gyakran a teljes választásra jogosult lakosságnak csak egy kisebbsége juttat hatalomra.

A demokrácia a gyakorlatban

Ahány demokratikus nemzet, annyiféle demokrácia létezik ma a világon. Nincs két teljesen egyforma rendszer, és egyik rendszer sem kiáltható ki ideálisnak. Vannak elnöki és parlamentáris demokráciák, föderális, konföderális és unitárius jellegűek, van, ahol népszavazásokat tartanak, és van, ahol többé vagy kevésbé rendszeresen egyeztetéseket tartanak külső szervezetekkel. Néhány országban arányos, másutt többségi szavazati rendszer működik, megint másutt a kettő elegye, és így tovább.

Választási apátia

„Stockholm, május 17. (IPS) – A választók érdektelensége elnémította a svéd rénszarvastartó, őslakos lapp nép legelső parlamenti választásán érzett örömöt és az ünneplést. A vasárnap tartott választásokon igen alacsony volt a részvétel, a választásra jogosult 12 000 lakosnak csak kevesebb mint a fele járult az urnákhoz." (InterPress Third World News Agency, 1993)

„A december 17-re kitűzött vlagyivosztoki helyhatósági választások máris komoly nehézségek elé néznek, mert az előző választásokon tapasztalt érdektelenség miatt 12 jelölt is visszalépett." (Vladivostok Daily, 2000. november 29.)

„Bár a választási eredmények balra tolódást jeleznek, a Romániában uralkodó politikai légkört jobban jellemzi azoknak a száma, akik el sem mentek szavazni. A választási részvétel az eddigi legalacsonyabb volt, a választásokon részt vettek aránya az 1996-os 56,4%-ról 44,5%-ra esett vissza." (Central Europe Review, 2000. június 12.)

„A nagy-britanniai választások részvételi aránya 80 éve nem látott negatív csúcsot döntött. A választóknak mindössze 60%-a vette magának a fáradságot, hogy elmenjen szavazni, de Liverpool Riverside körzetben ez az arány csak 34,1%-ot ért el. A felmérések azt mutatják, hogy országosan általában a 18–25 éves korosztály volt a legérdektelenebb." (BBC, 2001. június 9.)

„Bár a szlovák parlamenti választásokon a részvételi arány meghaladta a 70%-ot, a 18–25 éveseknek csak 20%-a szavazott." (Rock volieb, 1998)

Ezen rendszerek mindegyike jogot formálhat a demokratikus elnevezésre, mert – papíron legalábbis – teljesül a két fő elv. Minden állampolgár egyenlő, és minden egyén rendelkezik bizonyos fokú autonómiával. Egyértelmű, hogy itt az egyéni autonómia nem azt jelenti, hogy mindenki azt csinál, amit akar. De a rendszer azáltal, hogy minden állampolgárnak egyenlő szavazatot juttat, legalább elismeri, hogy minden egyes egyén képes önállóan döntést hozni, és hogy ezt a döntést nem lehet figyelmen kívül hagyni. A többi már nagyrészt rajtunk, az egyes állampolgárokon múlik.

Mindazonáltal annak ellenére, hogy ma a világ szinte minden nemzete demokratikusnak vallja magát, alighanem a ma létező bármelyik demokratikus rendszer lehetne a mai állapotánál jóval demokratikusabb is, mint ahogy az is kevéssé vitatható, hogy erre szükség is lenne.

Mi a baj a demokráciával?

A XXI. század elejére elég általános lett a demokrácia jelen állapota feletti aggodalom. Ennek egyik fő oka az állampolgárok alacsony részvételi aránya a választásokon, ami az emberek alacsony érdeklődésére és közreműködési igényére, hajlandóságára utal, és ami a már korábban részletezett módon aláássa a demokratikus folyamat egészét.

Bár ez létező probléma, más tanulmányok arra engednek következtetni, hogy az állampolgári részvétel más formái, úgymint a civil kezdeményezések, az egyeztető és nyomásgyakorlási szervezetek egyre erősödnek. A részvételnek ezek a formái éppannyira (ha nem még inkább) nélkülözhetetlenek a demokrácia hatékony működéséhez, mint a választásokon való részvétel. Végül is a választási rendszer egy elég nyers módszer annak biztosítására, hogy az emberek érdekei képviselve legyenek, és az a négy-öt év, ami két választás között eltelik, túl hosszú idő ahhoz, hogy a kormány számonkérésével várjunk. Az embereknek rövid az emlékezetük!

Van két olyan további probléma is, amely a képviseleti demokrácia modelljéhez kapcsolódik, és mind a kettő a kisebbségek érdekeit érinti. Az első probléma az, hogy a kisebbségek érdekei gyakran nem tudnak megjelenni a választási rendszereken keresztül. Néha azért, mert annyira kevesen vannak, hogy el sem érik a képviselethez szükséges arányt, de még gyakrabban azért, mert a választási rendszerek gyakran a „győztes mindent visz" elv alapján működnek. A másik probléma, hogy még ha képviselve vannak is a törvényhozásban, ott is kisebbségben lesznek, így nem biztos, hogy elég szavazatot tudnak mozgósítani a többségi képviselők ellenében. Emiatt a demokráciát gyakran a „többség uralmának" hívják.

Maga a demokrácia nem nyújthat megoldást a második problémára. Tökéletesen elképzelhető, és számtalanszor meg is történt már, hogy a többség a kisebbségre nézve hátrányos döntéseket hozott. Az, hogy ez a „népakarat", még nem igazolja az ilyen döntéseket. A kisebbségek alapvető érdekeinek érvényesülését csakis az emberi jogi elvek hatékony jogi eszközökkel biztosított betartása szavatolhatja, bármi legyen is a többség akarata.

Küzdünk

a szabadságért és az emberi jogokért, hogy minden ember, nő és férfi, teljes körű politikai jogokat élvezzen anélkül, hogy társadalmi helyzete, neme, vallása vagy faji származása alapján megkülönböztetés érné;
az egyenlőségért, és az emberek közötti mindenfajta megkülönböztetés ellen; a társadalmi igazságosságért, a férfiak és nők közötti egyenlőségért; az egyenlő esélyekért és a tudáshoz való egyenlő hozzáférésért;
a demokráciáért, ami az egyenlőség és a szabadság elvén nyugszik; a tekintélyuralom, a populizmus és a diktatúra ellen; az önrendelkezés, a szabadság és a vélemény szabadságának jogáért, minden ember számára;
az egyetemes szolidaritásért, mert hisszük benne, hogy lehet közösen cselekedni az egyének szabadsága érdekében;
a problémák politikai megoldásáért, mert hiszünk abban, hogy az ember képes megváltoztatni a világot.

Forrás

Beetham, D., Democracy and human rights, Polity Press, 1999.
International Institute for Democracy, www.iidemocracy.coe.int/.
Inter-Parliamentary Union, www.ipu.org/.
Lijphart, A., Patterns of democracy, Yale University Press, 1999.
Politeia Network for Citizenship and Democracy in Europe, www.politeia.net.
Rock Volieb, Slovakia, www.rockvolieb.sk.

Jegyzetek

1 Annan, K., Az Ifjúságért Felelős Miniszterek Első Világkonferenciája, Lisszabon, Portugália, 1998.

Diszkrimináció és idegengyűlölet

Mi a diszkrimináció?

„A civilizációkat az alapján kellene megítélni, hogy hogyan bánnak a kisebbségekkel."

Mahatma Gandhi

Sem az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozata*, sem más nemzetközi egyezmény nem definiálja a diszkrimináció fogalmát, pedig nemegyszer utalnak rá. A diszkrimináció különböző formáival foglalkozó nemzetközi és regionális emberi jogi dokumentumok más-más módon határozzák meg a fogalmat, attól függően, hogy a diszkrimináció melyik formájáról szólnak.

A *Faji megkülönböztetés minden formájának megszüntetéséről szóló nemzetközi egyezmény* a „faji megkülönböztetést" a következőképpen határozza meg: „bármilyen megkülönböztetés, kirekesztés, korlátozás vagy kedvezményezés faji, bőrszín szerinti, származási, nemzetiségi vagy etnikai alapon azzal a céllal, hogy az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok elismerését, élvezését és azok gyakorlását, illetve az egyenlő elbánásban való részesülést befolyásolják, megsemmisítsék vagy károsítsák a politikai, a gazdasági, a társadalmi, a kulturális és a közélet más egyéb területein."

A nők elleni megkülönböztetést az *Egyezmény a nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetés (diszkrimináció) minden formájának felszámolásáról* az alábbiak szerint határozza meg: „bármilyen megkülönböztetés, kirekesztés, korlátozás a nemek között azzal a céllal, hogy a nők emberi jogainak és alapvető szabadságjogainak elismerését, élvezését és azok gyakorlását befolyásolják, megsemmisítsék vagy károsítsák a politikai, a gazdasági, a társadalmi, a kulturális és a közélet más egyéb területein."

A két definícióban a következő közös pontokra figyelhetünk fel:

A megkülönböztetést elszenvedő egyén vagy csoport diszkriminációja mögött mindig találunk valamilyen olyan okot, ami például nemre, faji vagy etnikai hovatartozásra vezethető vissza (nő, fekete, roma stb.). Az a csoport, aki megkülönböztet, a fent említett tulajdonságot problémának látja. Vannak olyan cselekedetek, amelyek kimerítik a megkülönböztetés fogalmát. Ilyen például az elutasítás (ha valaki nem akar fekete bőrszínű barátot), az akadályoztatás (ha valaki nem engedi be a meleg férfiakat a diszkóba), egy személy vagy csoport kirekesztése (ha valaki nem alkalmaz nőket) stb. Mindezek olyan következményekkel járnak, amelyek gyakran magának a diszkriminációnak a céljai. Mindez a diszkrimináció áldozatát megakadályozza abban, hogy gyakorolja és/vagy élvezze az őt megillető alapvető jogokat.

Kapcsolódó gyakorlatok

- A gyógyszerek elérhetősége
- Azt nézd, hogy mire képes!
- Bejöhetek?
- Beszéljünk a szexről!
- Eltérő bérek
- Hősök és hősnők
- Játszd el!
- Képjátékok
- Nyelvi akadály
- Ki vagyok Te?
- Munka és gyermekvállalás
- Sport, mindenkinek
- Tegyünk egy lépést előre!
- Te is más vagy – te sem vagy más!
- Úton Egyenlőségföldjére
- Van más választásunk?
- Válasz a rasszizmusra

A diszkrimináció a gyakorlatban lehet közvetett vagy közvetlen. A közvetett diszkrimináció során szándékos megkülönböztetésről van szó, mint például akkor, amikor egy munkaadó visszautasítja a roma jelölteket, vagy amikor egy lakások bérbeadásával foglalkozó cég nem ad ki lakást bevándorlóknak. „Abban az esetben beszélünk közvetlen diszkriminációról, amikor egy személlyel, faji vagy etnikai hovatartozása miatt, kevésbé előnyös módon bánnak, mint ahogy adott esetben egy másik személlyel bánnának." [1]

A közvetett diszkrimináció egy adott politika vagy intézkedés hatásában jelentkezik. Közvetett diszkriminációról beszélünk olyan esetekben, amikor egy látszólag semleges intézkedés, kritérium vagy gyakorlat a valóságban egy adott kisebbséghez tartozó személyt vagy személyeket a többséghez képest hátrányos helyzetbe hoz. Példa rá a tűzoltóknál létező, a minimális testmagasságra vonatkozó követelmény (amely jóval több nőt zár ki eleve a jelöltségből), vagy az, amikor egy áruház nem alkalmaz hosszú szoknyás alkalmazottakat, vagy egy hatóság, iskola nem engedélyezi fedett fejű emberek belépését. Ezek a szabályok, amelyek látszólag közömbösek az egyének etnikai vagy vallási hovatartozását illetően, a gyakorlatban aránytalanul juttatják hátrányba az olyan kisebbségi vagy vallási csoportok tagjait, akik hosszú szoknyát és fejkendőt viselnek.

? Érezte-e valaha, hogy igazságtalanul hátrányos megkülönböztetés éri?

A személyek és csoportok elleni faji, vallási, nemi, nemzeti, etnikai hovatartozáson, származáson, vagy szexuális irányultságon alapuló megkülönböztetést számos nemzetközi emberi jogi egyezmény és a legtöbb nemzeti törvénykezés is tiltja.

Mégis, a kisebbségek hagyományosan negatív megkülönböztetés áldozatai, függetlenül attól, hogy nemzeti, vallási, kulturális, etnikai vagy szociális kisebbségről van-e szó.

A széles körben elterjedt nyílt és burkolt diszkrimináció negatív következményei néhány országban a pozitív diszkrimináció gyakorlatának bevezetéséhez vezettek. A pozitív diszkrimináció, más néven affirmatív (megerősítő) akció, során egyes csoportokat, mint például a nőket, a fogyatékkal élőket vagy egyes etnikai csoportokhoz tartozó személyeket szándékosan előnyökhöz juttatnak. Az ilyen intézkedések fő célja, hogy ellensúlyozzák és legyőzzék a diszkriminációnak azokat a intézményesített formáit, amelyek egyébként továbbra is sújtanák ezeket az általában kisebbségi csoportokat, valamint az, hogy orvosolják a meglévő aránytalanságokat.

A megkülönböztetés tilalmának elve az *Európai emberi jogi egyezményben*

Az *Európai emberi jogi egyezmény* 12. számú kiegészítő jegyzőkönyvének 2000 júniusában történt, Miniszterek Tanácsa általi elfogadásával kiszélesedett az Egyezmény diszkriminációval kapcsolatos hatásköre. Jelenleg a megkülönböztetés tilalma az Egyezmény 14. cikkének értelmében csak azoknak a jogoknak az élvezetére vonatkozik, amelyek már szerepelnek az Egyezményben. A 12. protokoll azért jelent nagy előrelépést, mert mint általános, megkülönböztetés elleni záradék,

Fontos dátumok

augusztus 23.
Nemzetközi nap a rabszolga-kereskedelem és megszüntetésének emlékére

március 21.
Nemzetközi nap a faji megkülönböztetés megszüntetéséért

június 20.
A menekültek világnapja

december 18.
Az emigránsok nemzetközi napja

november 9.
Kristályéjszaka: nemzetközi nap a fasizmus és antiszemitizmus ellen

április 30.
holocaust-emléknap (Yom ha Shoah)

április 8.
Roma világnap

„Életemet az afrikai emberekért folyó küzdelemnek szenteltem, küzdöttem a fehér elnyomás ellen, küzdöttem a fekete elnyomás ellen. Egy olyan demokratikus és szabad társadalom eszményét dédelgettem, amelyben minden ember harmóniában és egyenlő esélyekkel él együtt. Ezért az eszméért és beteljesüléséért remélek élni. De ha kell, ezért az eszméért meghalni is kész vagyok."

Nelson Mandela

Munkahelyi diszkrimináció

„Az IKEA bútorgyár francia leányvállalatának egyik munkatársát 4572 euró pénzbüntetésre ítélték, amiért a vállalat vezetőinek olyan javaslatokat tett, hogy azok ne alkalmazzanak *színes bőrűeket*. A négy szakszervezet, valamint az *SOS Racisme* és a *Mouvement contre le Racisme et pour l'Amitié entre les Peuples* által kezdeményezett panasz következtében az elítélt nőnek, az IKEA Franciaországgal együtt, összesen 15 240 euró kártérítést kell fizetnie. Az alkalmazott e-mailben javasolta, hogy ne vegyenek fel *színes bőrűeket* a hirdetési katalógusok megfelelő elosztásának felügyeletére." *(EFE Press, 2001. április)*

a rasszizmus és a diszkrimináció területén teret enged további cselekvési lehetőségeknek. Hatálybalépéséhez tíz állam ratifikációja szükséges.

A diszkrimináció, a fajgyűlölet és a rasszizmus más formái a világ más részein is elterjedtek. Indiában 160 millióra tehető a dalitok, az érinthetetlenek száma. A kutatások azt mutatják, hogy az Amerikai Egyesült Államokban a bőrszín meghatározó tényező, amikor a halálbüntetés kiszabásáról döntenek. Ruandában 1994-ben három rövid hónap leforgása alatt majd' egymillió embert, többségükben a tuszi népcsoporthoz tartozókat, öltek meg.

Idegengyűlölet (xenofóbia)

Az Oxford English Dictionary a xenofóbia szó következő értelmezését adja: „idegenektől, más országból jött emberektől való beteges félelem". Más szóval az idegenektől, külföldiektől való irtózást jelenti.

Az idegengyűlölet maga olyan érzés, látásmód, amelynek alapjául nem racionális vagy objektív tények, hanem társadalmilag felépített képek, elképzelések szolgálnak.

A xenofób látásmód összetett társadalmi és kulturális jelenségeket egyszerű „jó fiú – rossz fiú" értelmezésre redukál.

„*Mi*" (a helyiek) = a minta, a jók és a normálisak, ahogyan mindenkinek élnie, éreznie, gondolkodnia kellene, ellentétben „velük".

„*Ők*" (az idegenek, külföldiek) = a bűnözők, a veszélyesek, a zavarkeltők, az erőszakosak, a csavargók, a betörők, a bennünket „elárasztók". „Mi" (a helyiek) vagyunk a jók, ellenünkben pedig ott vannak „ők" (a többiek), a rosszak. Nyilvánvalóan értékeket rendelünk a mellé, ahogyan másokat és magunkat látjuk, ami az idegengyűlölet estén alapvetően a következő: „mi" = pozitív, „ők" = negatív.

Ahhoz, hogy felépítsük személyes és csoportidentitásunkat (pl. hogy egy nemzethez, néphez tartozónak érezzük magunkat), az kell, hogy tudatosuljon bennünk a társdalomban meglévő sokféleség, és az, hogy miben különbözünk másoktól. Mindez önmagában nem negatív, egészen addig, míg magát a sokféleséget nem mint veszélyt éljük meg, és amíg a különbségek tudatosítását nem politikai manipulációra használják. Egy másik emberre elsősorban mint testvérre, fivérre vagy nővérre, embertársra kell, hogy tekintsünk, és nem mint idegenre, ellenségre vagy vetélytársra.

Meg kell említenünk, hogy míg Kelet- és Közép-Európában az idegengyűlölet első számú áldozatai a helyi kisebbségek, addig Nyugat-Európában főleg a bevándorlók és a menekültek, köztük a kelet-európai országokból érkezők az érintettek.

? Tud olyan példát mondani az idegengyűlöletre, amely nemrég történt az országában?

Bár az idegenektől való félelem – a xenofóbia – morálisan elfogadhatatlan, és ellenkezik mindazzal, ami az emberi jogok kultúráját jelenti, az idegengyűlölet nem törvényellenes, és így jogilag nem is büntethető. Következésképpen az idegengyűlöletnek csak a gyakorlati megjelenési formáit lehet büntetni, amennyiben azokat a törvény bűncselekménynek ismeri el (ide tartoznak az olyan, xenofób látásmódon alapuló rejtett vagy fizikai erőszakkal járó cselekmények, mint a rasszista támadások, a munkahelyi megkülönböztetés, szóbeli bántalmazás, etnikai tisztogatás, népirtás stb.)

Becslések szerint 1600 és 1850 között közel 12 millió őslakos amerikai indiánt öltek meg. 10 és 20 millió közöttire tehető azoknak a fekete afrikaiaknak a száma, akik a – 200 évig tartó – nemzetközi rabszolga-kereskedelem következtében haltak meg.

A rasszizmus

A rasszizmust sokféleképpen meghatározhatjuk. Az egyik definíció szerint a rasszizmus az a tudatos vagy tudat alatti hit, hogy az egyik faj veleszületetten magasabb rendű egy másiknál. Ebből a definícióból két dolog is következik. Az egyik következmény, hogy a „magasabb rendű" fajnak joga van hatalmat gyakorolni és uralkodni azok felett, akiket „alacsonyabb rendűnek" tart. A második

következmény, hogy a rasszizmus mind az egyének, mind a csoportok attitűdjét és viselkedését meghatározza. Csakhogy a definícióban használt rasszizmus fogalom előfeltételezi a különböző fajok meglétét. Az utóbbi években elfogadottá vált az a nézet, hogy a „faj" kategóriája társadalmilag felépített fogalom, és hogy valójában az embereket lehetetlen másként, mint „emberi lényként" kategorizálni. Így aztán a „fajgyűlölet" anélkül létezik, hogy különböző emberi fajok léteznének.

Európában igen régi jelenség a rasszizmus. A történelem folyamán a „magasabb rendű" és az „alacsonyabb rendű" fajok megléte melletti érvként biológiai különbségeket vonultattak fel. Darwini evolúciós elméleteket alkalmaztak emberi lényekre, hogy aztán különböző „fajok" szerint osszák be őket. A gyarmatosítás, amelynek során az európai nemzetek másokat leigáztak és kizsákmányoltak, nagyrészt azért történhetett meg, mert a „társadalmi darwinizmus" és más fajelméletek nagy társadalmi elfogadottságot élveztek. A „fehér ember terhe", a gyarmatosítás együtt járt a gyarmatosító európaiak azon „kötelességével", hogy „civilizálják" a gyarmatokon élőket. A rabszolgatartás, ami a XIX. századig igen elterjedt volt az európai kereskedők és kormányok körében, szintén azon a hiten alapult, hogy a rabszolgák „alacsonyabb rendű fajokhoz" tartoznak.

Manapság a rasszisták a biológiai különbségekkel szemben a kulturális különbségekre helyezik a hangsúlyt. A kulturális rasszizmus azon a hiten alapszik, hogy felállítható a kultúrák hierarchiája, illetve hogy egyes kultúrák, hagyományok, szokások nem férhetnek meg egymással. A külföldiek és a kisebbségek kirekesztését és diszkriminációját sokszor próbálják az „összeférhetetlen kultúrákra", vallásokra, „civilizációkra" utalva igazolni.

A hatalom, a hatalomgyakorlás, és a hatalommal való visszaélés szorosan összefonódik a rasszizmussal. A rasszizmust azok működtetik, akiknek ez hatalmukban áll, ugyanakkor a rasszizmus maga meg is határozza a rasszizmust elkövetők és áldozataik hatalmi viszonyát. A rasszizmus áldozatai tehetetlenek, meg vannak fosztva a hatalomtól. Az előítéleteket, vagy a személyekről és csoportokról hozott negatív értékítéleteket (amelyek nem támaszkodnak sem alapos ismeretekre, sem személyes tapasztalatokra) szintén áthatja a rasszizmus. Így aztán a rasszizmus úgy is értelmezhető, mint az előítéletek gyakorlatba történő átültetése, olyan cselekedetek vagy bánásmódok formájában, amelyeket azok követnek el, akiknek ez hatalmukban áll.

A rasszizmus különböző szinteken létezhet:

- az egyén szintjén azt jelenti, hogy valaki a saját „faját" más „fajokkal" szemben magasabb rendűnek feltüntető attitűdöket, értékeket, hitet vall magáénak;
- az emberi kapcsolatok szintjén olyan viselkedésre utal, amelyben a saját „faj" felsőbbrendűségének hite tükröződik;
- az intézmények szintjén az olyan törvények, hagyományok, szokások és bevett gyakorlatok együttesét jelenti, amelyek módszeresen hozzájárulnak a faji egyenlőtlenségek és a társadalomban, egy szervezetben vagy intézményben tapasztalható diszkrimináció fennmaradásához;
- kulturális szinten a rasszizmus abból érhető tetten, amikor emberek egy csoportja azt vallja, hogy a saját kultúrájában uralkodó értékrend és viselkedés a „normális", és ehhez képest más kulturális szokásokat alacsonyabb rendűnek vall.

A rasszizmus különböző szintű megjelenési formái szorosan egybefonódnak, és egymásból táplálkoznak. A rasszizmus nyíltan és burkoltan is megjelenhet, de azoknak, akik elszenvedik, a legkevésbé szembeötlő, rejtett formája ugyanolyan sérelmes, mint mikor nyíltan van jelen.

Akár történelmi távlatból vizsgáljuk, akár a mai társadalmakat nézzük, a rasszizmus pusztító következményekkel jár mind az áldozatok, mind azon társadalmak számára, ahol az igazság-

talanságnak ezt a formáját fenntartják. A rasszizmus gyakran vezetett tömeggyilkossághoz, népirtáshoz és elnyomáshoz. Számos helyen lehetővé tette, teszi, hogy a javakat és a hatalmat kezében tartó, számában jelentéktelen kisebbség maga alá hajtsa és uralja a többi embert. Bár az igazságtalanságok felszámolásával kapcsolatban számos eredményt könyvelhetünk el, a diszkrimináció, a kiközösítés és a szegregáció különböző formái továbbra is létező és folytatódó jelenségek. Azok, akiket „másnak" vagy „idegennek" találnak, gyakran szembesülnek mozgásszabadságuk korlátozásával, leplezetlen erőszakkal, megaláztatással vagy társadalmi kirekesztéssel.

A rasszizmus és az ifjúsági erőszak jelensége

A legtöbb európai országban megtalálható a rasszizmus szülte ifjúsági erőszak jelensége. Sok olyan dokumentált eset létezik, amelynek során fiatalokat, felnőtteket támadtak és vertek meg, megfélemlítettek, vagy a legsúlyosabb esetekben akár meg is öltek nemzetiségük, megjelenésük, vallásuk, bőrszínük, hajviseletük vagy éppen a szakálluk miatt.

A rasszizmus szülte erőszaknak vannak más, kevésbé szembeötlő, de igen elterjedt megjelenési formái is. Ide tartozik a szegregáció, az elkülönülés, elkülönítés, a diszkrimináció, vagy az, amikor bűnbakká kiáltanak ki egy csoportot. De az is az elnyomás egy formája, amikor a rendőrség csak azért igazoltat valakit, mert másként néz ki, a bőre vagy a haja sötétebb színű.

ENSZ-világkonferencia a rasszizmus, a faji megkülönböztetés, az idegengyűlölet és a kapcsolódó intolerancia ellen

2001. augusztus 31. és szeptember 7. között a dél-afrikai Durban adott helyet a harmadik rasszizmus elleni Világkonferenciának. A konferencia számos fontos nemzetközi mozgalmat hívott életre, és rengeteg elvárást támasztottak vele szemben. A találkozón, amelyen közel 160 állam és több mint 1500 civil szervezet képviseltette magát, két téma bizonyult meghatározónak. Az egyik a palesztin emberek sorsa (amellyel kapcsolatban kezdeményezések születtek a cionizmus rasszista gyakorlatként történő meghatározására), a másik pedig a rabszolgaság emberiség elleni bűncselekménnyé nyilvánítása, és ehhez kapcsolódóan a kártérítéshez való jog. A konferencián kiadott végső szöveget sikerült úgy megfogalmazni, hogy az a túlnyomó többség számára elfogadható volt:

> *„Aggodalmunkat fejezzük ki az idegen elnyomás alatt élő palesztin emberek sorsa miatt. Elismerjük a palesztin emberek önrendelkezési jogát, és jogukat saját államuk megalapítására. Elismerjük továbbá a régió valamennyi országának, köztük Izraelnek, a biztonsághoz való jogát, és felkérjük az összes államot, hogy a békefolyamat támogatásával segítsék elő annak mielőbbi befejezését."*

A szövegben bocsánatot kérnek a rabszolgaság miatt, bár a kártérítésről nem esik szó benne. Az, hogy a rabszolgaságot és a rabszolga-kereskedelmet mint emberiség elleni bűncselekményt ismerték el, történelmi pillanatnak számít sok-sok ember emberi méltóságának visszaállításában.

? Ön szerint kell-e kártérítést fizetniük azon államok kormányainak, amelyek a múltban a rabszolgaság intézményének haszonélvezői voltak?

A hivatalos konferenciát megelőző napokban egy civil szervezeti fórumot és egy nemzetközi ifjúsági fórumot is rendeztek. Az esemény során közel 200 fiatal felnőtt vitatta meg – ifjúsági

szervezetek és a kormányzati delegációk képviselői – a rasszizmus elleni küzdelem legfontosabb kérdéseit.

Miért kellene ellenőrizni vagy megtiltani a rasszista propaganda internetes terjesztését?

Bevándorlók, menekültek és menedéket kérők

Ma Európában rengeteg bevándorló, menedékkérő és menekült kénytelen nehéz helyzetekkel szembenézni, és gyakran tapasztalják alapvető jogaik és emberi méltóságuk megsértését. A menekültek és menedékkérők gyakran azért kényszerülnek otthonuk, családjuk, hazájuk elhagyására, hogy a háborúktól, üldözésektől, a biztonság teljes hiányától megmeneküljenek. Bár a világon élő menekültek többsége nem kér Európában menedéket, néhányan igen. A növekvő vagy meglévő nacionalizmus és idegengyűlölet, vagy egyszerűen az idegengyűlölő politikusok félelmei miatt számos kormány hozott olyan szigorú intézkedéseket, amelyeknek főleg az a célja, hogy a menedékkérők ne jussanak el a területükre.

A menedékkérők és a menekültek olyan, különösen sebezhető csoportot alkotnak, akiknek jogállását az 1951-es *Genfi menekültjogi egyezmény* védi és határozza meg. Ma a törvény számos európai országban megengedi, hogy a menekülteket a repülőtereken és a határ menti rendőrőrsön a jogaikra való tekintet nélkül fogságban tartsák. Bevett gyakorlat, hogy azokat a menedékkérőket és illegális bevándorlókat, akiknek kérelmét visszautasítják, kitoloncolják, és néha maga a kitoloncolás is lealacsonyító bánásmód formájában történik.

Mi történik, amikor egy menekült menedéket kér az Ön országában? Tudja, mit kell a menekültnek tennie?

A Schengeni egyezmény (1990) lehetővé teszi, hogy az Európai Unió tagállamai közül 14-nek a határain belül szabadon és korlátozás nélkül utazhassanak az emberek. Csakhogy a régi, belső határok eltörlésével egy időben az Európai Unió az európai térség védelmére egy nagyobb „határt" épített. A menekülteket és menedékkérőket érintő közös európai politika kidolgozását gyakran nevezik az „Európa-erőd" politikájának. Egyrészt azért, mert a hangsúlyt a kirekesztésre és a menekültek távoltartására helyezi, másrészt azért, mert jól példázza, hogy a gazdasági migrációtól való félelem hogyan gátolhatja meg a menekültek és menedékkérők valódi helyzetének és szükségleteinek figyelembevételét.

Honnan érkeznek az Ön országába menekültek? Miért lettek menekültek?

A számos európai országban fellelhető megszorító és idegengyűlölő menekültpolitika a bevándorolni szándékozók jelentős részét az illegális módszerek felé fordítja, aminek következtében gyakran lesznek a szervezett embercsempészet áldozatai. A legtöbbjük soha el sem indul Európába, míg mások meghalnak útközben: a tengeren vagy a spanyol partoknál, a Földközi-tengeren „felejtett" hajókban, csónakokban, vagy éppen kamionok és vonatok „rakományaként", ahol megfulladnak.

Az illegális bevándorlás számos iparág és vállalkozás számára teremt olcsó munkaerőt. A Moldovában vagy Ukrajnában uralkodó szegénység arra kényszeríti az ott élő férfiakat, hogy Nyugat-Európában keressenek munkát. Mivel „illegálisak", rá lehet kényszeríteni őket arra, hogy nagyon rossz munkakörülmények között, nagyon kevés pénzért dolgozzanak. Gyakran azzal zsarolják őket, hogy elveszik az útlevelüket, vagy a rendőrséggel fenyegetőznek. A fiatal

A német–lengyel határon fekvő Frankfurt am Oder városában fiatal német szkinhedek egy csoportja rendszeresen az egyetemen tanuló külföldi diákokat és külföldi munkásokat támad és félemlít meg. A lengyel oldalon, Frankfurt Slubice nevű negyedében egy másik fiatal neonáci csoport „vadászik" külföldiekre. Egy dokumentált eset során a csoport tagjai bocsánatot kértek egy megvert áldozatuktól, amikor kiderült, hogy az áldozat nem német, hanem spanyol nemzetiségű volt.[2]

„A bevándorlókkal folytatott munkám középpontjában az emberi méltóság értéke áll. Arra bátorítjuk a hozzánk érkező fiatal bevándorlókat, hogy történeteiket osszák meg egymással."

Giulia Sanolla, a Sud olasz önkéntese

nők gyakran mint háztartási cselédek vagy prostituáltak válnak az emberkereskedelem áldozataivá.

A bevándorlókkal kapcsolatban a legtöbb országban egyfajta haszonelvű nézet uralkodik. A bevándorlókat nem fogadják szívesen, és nem úgy tekintenek rájuk, mint olyan egyénekre, akik valamit adhatnak a közösségnek. Épp csak annyira szívesen látott vendégek, és elfogadásuk addig terjed, ameddig az általuk képviselt munkaerőre az adott pillanatban szükség van.

? Egyetért azzal, hogy csak vagyonos embereket engedjenek az országba?

A mindennapi életben sok olyan fiatal szenved el hátrányos megkülönböztetést, akiknek a szülei, nagyszülei bevándorlók voltak (úgynevezett második és harmadik generációs bevándorlók), és az őket érő diszkrimináció néha erőszakba, társadalmi kirekesztésbe vagy kriminalizációba torkollik. A burkolt rasszista diszkrimináció egyik leggyakoribb megjelenési formája az, amikor ezeket a fiatalokat arra szólítják fel, hogy „válasszanak" a szüleik és a „befogadó" ország „kultúrája" között. Sokan ugyanezzel a gyanakvással tekintenek más társadalmi és etnikai kisebbségek identitására, hűségére, hazaszeretetére.

Az antiszemitizmus és a romaelleneség

Európa egészére elmondható, hogy történelmileg a zsidó és a roma kisebbség szenvedett a legtöbbet az őket érő diszkriminációtól, aminek alapjául vélt „alsóbbrendűségük", és az ezzel együtt járó negatív előítélet szolgált.

Mindkét kisebbség Európán kívüli területekről érkezett. A zsidók a mai Izrael és Palesztina területéről, valamint a Fekete-tenger déli partjairól, a romák pedig Indiából. Mindkét kisebbségnek vándorolnia kellett az üldözések elől, szenvedett az európai többségi társadalmak bánásmódjától, mindkettőjüket alacsonyabb rendűnek tartották, és a második világháború során mindkét csoport tagjai a náci üldöztetés és gyilkolás áldozatai voltak. A kommunista rezsimek szintén szenvedést hoztak mindkét csoport számára, és ma is diszkrimináció, gyűlölet és negatív előítéletek tárgyai, annak ellenére, hogy életkörülményeik, társadalmi helyzetük teljesen különböző.

? Mi történt az Ön országában élő zsidó emberekkel a második világháború idején?

Az antiszemitizmus

Az antiszemitizmust úgy határozhatjuk meg, mint a „zsidókkal mint vallási vagy etnikai kisebbséggel szembeni ellenségesség"[3], ami gyakran társadalmi, gazdasági és politikai diszkriminációval párosul. Az európai történelem során az antiszemitizmus mindig igen elterjedt jelenség volt, és máig tovább él. Az antiszemita emberek zsidó összeesküvés-elméleteket gyártottak, hogy ezekkel tovább tüzeljék a nem zsidó lakosság antiszemita érzelmeit. A leghírhedtebb ilyen összeesküvés-elmélet a Cion bölcseinek jegyzőkönyve, egy olyan rágalmakkal teli, hamisított írás, amelynek célja, hogy a zsidók elleni erőszakra buzdítson, és amely még ma is nem egy európai országban közkézen forog.

A XIX. század végére az oroszországi zsidó közösségek rendszeres pogromok (orosz szó a „pusztításra") áldozataivá váltak. Ezek olyan, a zsidó közösségek ellen elkövetett szisztematikus, szervezett, diszkrimináción alapuló, a helyi lakosság által elkövetett erőszakos cselekedetek

voltak, amelyek gyakran a rendőrség passzív egyetértésével vagy épp aktív részvételével történtek. A pogromokhoz a kormány antiszemita intézkedései is bátorítást nyújtottak. Zsidó közösségek elleni támadások más európai országokban, például Franciaországban és Ausztriában is gyakran előfordultak.

A XX. század elején a fasizmus térnyerése, és ennek nyomán az, hogy az antiszemitizmus része lett a hatalmon lévők ideológiájának, sok zsidó számára további viszontagságokat hozott. A fasiszta rezsimek és pártok a holocaust során közvetett vagy közvetlen módon együttműködtek a német náci rezsimmel.

A második világháború alatt a náci Németország és szövetségesei által elkövetett holocaust vagy *soá* során (a *soá* héber szó, jelentése „égő áldozat") körülbelül hatmillió zsidót gyilkoltak meg csupán azért, mert zsidók voltak. A holocaust jelenette azoknak a rasszista és antiszemita intézkedéseknek a betetőzését, amelyek kegyetlensége először az 1938. november 9-i kristályéjszaka, egy egész Németországot átfogó pogrom során mutatkozott meg.

A bolsevik forradalom sikerével megszűntek az oroszországi pogromok, ám az antiszemitizmus, más formában ugyan, de folytatódott. A zsidókat kitelepítették, vagyonukat elvették, és kirakatpereket rendeztek ellenük. A kommunista rezsimek alatt az antiszemitizmus gyakran hivatalos cionizmusellenes intézkedések mögé bújt.

Ma az antiszemitizmus ugyanúgy él és virul, mint bármikor, bár gyakran rejtettebb módon. Felsőbbrendűségüket valló csoportok temetőket szentségtelenítenek meg, neonáci csoportok, amelyeknek gyakran fiatalok is tagjai, nyíltan antiszemita szólamokat kiabálnak, és számos, a náci propagandát dicsőítő internetes és nyomtatott anyag köröz.

A romaellenesség

A roma embereket (akiket egyes nyelveken tévesen „*gypsy*"-nek hívnak, beleértve a szintiket is) a többi európai mindig is „másnak" látta. Történelmük nagyobb része során nomád életmódot folytattak, és mint üstfoltozók, kézművesek, zenészek és kereskedők egyik helyről a másikra vándoroltak. Gyakran erőszakkal asszimilálták őket. Néhány országban betiltották a roma nyelvet, és a roma gyerekeket erőszakkal elvették a szüleiktől. A romák számos országban rabszolgasorban voltak, rabszolgaságuknak utoljára Romániában vetettek véget, 1856-ban. A romáknak sohasem volt saját államuk, és soha egyetlen más nép ellen sem viseltek háborút. A XX. század során továbbra is csavargóknak számítottak, és számos országban törvényekkel kényszerítették ki letelepülésüket.

Ma a roma közösségek Európa minden országában továbbra is közvetett és közvetlen diszkriminációtól és üldöztetéstől szenvednek, és nemkívánatos személyeknek számítanak.

? Mekkora az Ön országában élő roma közösség?

A *porrajmos* szó utal az 1933 és 1945 között a német nácik és szövetségeseik által az európai romák és szintik ellen elkövetett népirtásra. Az áldozatok számát a különböző források ötszázezer és kétmillió közöttire becsülik. A porrajmos következményeként az európai roma népesség a háború előtti létszámának kevesebb mint egyharmadára csökkent.

A kelet-európai kommunista rezsimek a romák „emancipációjának" jegyében ellehetetlenítették a hagyományos roma életformát. A roma családok széthullását a kapitalizmus megjelenése csak tovább erősítette. A romák általában nem rendelkeznek megfelelő képzettséggel a high-tech munkahelyek betöltésére, így leginkább fizikai munkát végeznek, vagy munkanélküliként, a társadalmi kirekesztettségtől sújtva élnek.

„A cigányokat tűzzel és karddal kell kiirtani."

XVIII. századi spanyol törvény

Ma Európában kb. 8–12 millió roma él, közösségeik minden országban megtalálhatók. A legtöbben letelepedtek, de néhány nyugat-európai országban még mindig léteznek félig vagy teljes egészében utazó életmódot folytató csoportok. Míg Spanyolországban és Portugáliában – a betiltás és elnyomás következtében – a romanesz nyelv szinte teljesen kiveszett, a többi ország roma közösségei számára a romanesz nyelv ma is közös kulturális kincs.

A romafóbia, a romákat érő diszkrimináció és a velük szembeni ellenérzés egész Európában létező jelenség. A romák az elsők között válnak egyes fegyveres konfliktusok áldozataivá, ahogy ezt a volt Jugoszláviában történtek is példázzák, ahol a romák szenvedéseire szinte senki sem figyelt.

A roma emberek diszkriminációjára időben közelebbi példa az a portugál eset, amikor a „bűnözés elleni harcra" hivatkozva de facto illegálisan roma családokat fosztottak meg tulajdonhoz való joguktól. A roma gyerekeket gyakran éri hátrányos megkülönböztetés az oktatás és más alapvető közösségi szolgáltatások területén (pl. Nagy-Britanniában és Franciaországban az utazó-vándorló csoportok gyerekeit), és sokszor elismert jogaik sem érvényesülnek. A roma emberek számos országban váltak áldozataivá fasiszta és rasszista csoportok erőszakos cselekedeteinek, amelyek esetenként gyilkossággal végződtek. A roma gyerekeket néha az értelmi fogyatékos gyerekekkel egy osztályban, iskolában oktatják. A roma emberek lakta falvak gyakran szegregáltak.

? Ott, ahol Ön él, milyen hírek szerepelnek a helyi újságban a roma emberekről?

Sok roma gyerek és fiatal olyan ellenséges társadalmi környezetben nő fel, hogy csak a saját családjában és közösségében kap elismerést és támogatást. Számos joguk érvényesülését megtagadják tőlük, vagy, mint az oktatás és az egészségügy esetében, csak korlátozott hozzáférésüket engedik.

Lassan bár, de egyre nő a roma emberek helyzetével kapcsolatos aggodalom és tudatosság. A nemzetközi színtéren a Nemzetközi Roma Unió a legszélesebb körű képviseletet nyújtó roma politikai szervezet. Az unió számos ENSZ-testületben konzultációs státusszal rendelkezik. A nemzetközileg legaktívabb roma emberi jogi szervezet a budapesti székhelyű Európai Romajogi Központ, amelynek fő tevékenységei között a roma emberek emberi jogainak érvényesülését figyelő és védelmező rendszer működtetésén túl, szerepel a tudatosító munka is.

Fontos dátumok

október 10.
a Mentális Egészség Világnapja

december 3.
a Fogyatékkal Élők Nemzetközi Napja

A fogyatékkal élő emberek

A fogyatékosságot olyan körülményként szokás definiálni, amely képtelenné tesz valaminek a megtételére – mint egy betegség, sérülés vagy testi fogyatékosság következménye; a kifejezés jogi értelemben is használatos a cselekvőképtelenség, akadályozottság terminusaként.

A „fogyatékosság" kifejezés nagyszámú különböző funkcionális korlátozottságot foglal magában, amelyek a népesség bármely körében, a világ bármely országában előfordulhatnak. Az emberek lehetnek fizikailag, szellemileg vagy érzékszervileg csökkent képességűek vagy károsodottak, illetve belgyógyászati szempontból vagy mentálisan megbetegedettek. Az ilyen károsodások, állapotok vagy betegségek lehetnek állandósultak vagy átmeneti természetűek.

„A fogyatékkal élő személyeknek joguk van a függetlenséghez, a társadalmi beilleszkedéshez és a közösség életében való részvételhez."

A módosított Európai szociális karta 15. cikke

A „csökkent képességű" kifejezés azoknak a lehetőségeknek az elvesztésére vagy korlátozottságára utal, hogy az ember másokkal egyenlő módon vehessen részt a közösség életében. Ez a kifejezés a fogyatékkal élő személy és környezete szembekerülését írja le. Mindkét kifejezés megfelelő, ám a hangsúly, amelyet hordoznak, finoman, és mégis jelentős mértékben eltérő.

Mit szeretnének a fogyatékkal élő emberek?

„Semmi különöset, semmi szokatlant. Szeretnénk a szomszédos iskolába járni, a közkönyvtárat használni, elmenni moziba, felszállni egy buszra, hogy elutazzunk a belvárosba vásárolni, vagy meglátogatni a barátainkat és a családunkat a városban, vagy bárhol az országban. Szeretnénk eljutni a szomszédos szavazóhelyiségbe, hogy a szavazás napján mindenki mással együtt adjuk le a szavazatunkat. Szeretnénk megházasodni. Szeretnénk dolgozni. Szeretnénk ellátni a gyermekeinket. Szeretnénk jó minőségű, megfizethető orvosi ellátást. Szeretnénk, ha úgy tekintenének ránk, mint valódi emberekre, mint a társadalom részére, s nem valami olyasmire, amit el kell rejteni, akiket sajnálni kell, vagy akikkel jótékonykodni kell."
Adrienne Rubin Barhydt, 1996. árilis 10.[4] Forrás: www.disrights.org

? Hogyan tudnak a fogyatékkal élő emberek részt venni az Ön szervezete tevékenységeiben?

Az Európai Unión belül a legtöbb szervezet, amely aktívan részt vesz a fogyatékos emberek jogainak előmozdításában, része az Fogyatékossággal Foglalkozó Európai Fórumnak. Az Európa Tanácson belül a tevékenységeket és eljárásokat a Szociális Ügyek Igazgatósága koordinálja.

Becslések szerint a világ népességének átlagosan 10%-át sújtja valamilyen fogyatékosság. Az Európa Tanács 43 tagállamának közel 800 milliós népessége esetében ez mintegy 80 millió fogyatékkal élő embert jelentene. Az utóbbi években számos területen megtett lépések ellenére sok fogyatékos ember Európában még mindig akadályokkal találja magát szemben az egyenlő lehetőségek, valamint a közösség életében való teljes részvétel tekintetében. Ilyen probléma például az oktatás és szakképzés alacsony szintje; a magas munkanélküliségi arány; az alacsony jövedelem; az akadályok a fizikai környezetben; a társadalmi kirekesztettség; a tolerancia hiánya, a sablonok és sztereotípiák; a direkt vagy indirekt diszkrimináció; az erőszak; a rossz bánásmód; a visszaélés.[5] Egy 2001-ben készült Eurobarométer felmérés szerint a megkérdezett emberek 97%-a úgy gondolja, hogy tenni kellene valamit a fogyatékkal élő emberek társadalmi beilleszkedésének javításáért.[6]

Az Európai Unió 2003-at a Fogyatékos Állampolgárok Évének nyilvánította Európában.

Homofóbia vagy diszkrimináció a szexuális irányultság miatt

A homofóbia úgy definiálható, mint idegenkedés vagy gyűlölet a homoszexuális emberekkel, életformájukkal vagy kultúrájukkal szemben, vagy általában a más szexuális irányultságú emberekkel szemben.

A világ sok részén azok az emberek, akiknek (a többséghez képest) eltérő a nemi orientációjuk, diszkriminációnak vannak kitéve – ez jellegét tekintve az inzultálásoktól a meggyilkolásig terjed. Sok országban a homoszexualitás gyakorlása még ma is bűn, és néhány helyen halállal büntethető. Európán belül, noha előrehaladást értek el a törvények változtatásában, sok ember ma is betegségnek, pszichológiai rendellenességnek vagy természetellenes viselkedésnek tekinti a homoszexualitást.

A homoszexualitás különböző dolgokat jelent az egyes emberek tekintetében. Következzék néhány alapvető definíció:

- A biszexuális kifejezés olyan személyre utal, aki saját neméhez és az ellenkező nemhez egyaránt vonzódik.
- A meleg kifejezést általában a homoszexuális férfiak esetében használjuk. Bizonyos körökben ez a homoszexuális nőket is magában foglalja (leszbikusok).
- A homoszexuális olyan személyt jelent, aki kizárólag saját neméhez vonzódik.
- A heteroszexuális kifejezés olyan személyre vonatkozik, aki kizárólag az ellenkező nemhez vonzódik
- A leszbikus kifejezés női homoszexuálisokra vonatkozik – vagyis azokra a nőkre, akik nőkhöz vonzódnak.

Fontos dátum

augusztus 7.
a Transzszexuálisok Jogainak Nemzetközi Napja

- A transzszexuális olyan személyt jelent, akinek eltér a neme attól, amire a biológiai neme utal (férfi egy női testben, vagy fordítva)
- LMBT a leszbikus, meleg, biszexuális és transzszexuális rövidítése.

Napjaink Európájában ezeknek az embereknek változó a helyzete. Lehet egészen egyszerű (Nyugat-Európa nagyobb városaiban, ahol jól fejlett szubkultúra, bárok, klubok és szervezetek alakultak ki), lehet viszonylag nehéz (Nyugat-Európa kisvárosaiban és Közép-Európa nagy részében, ahol a homoszexualitással kapcsolatos nézetek lassan változnak), és lehet kifejezetten veszélyes (a rendőrök és a „normális" emberek zaklatásai, a hátrányos megkülönböztetést tartalmazó törvények, a gyűlöletből fakadó bűncselekmények mindennaposak néhány olyan kelet-európai országban, mint például Bulgária, Albánia, Románia és Moldova).

„A melegek esetében a történelem és a tapasztalat arra tanít minket, hogy a félelem nem a szegénységből vagy a hatalom hiányából fakad, hanem a láthatatlanságból. A vágy bemocskolása ez – az ösztönös testi vonzalomnak perverzitást és szégyent tulajdonítanak, megtiltják a szeretet kifejezésre juttatását, megtagadják a teljes jogú erkölcsi állampolgárságot a társadalomban, csak mert az vagy, ami."

Albie Sachs bíró, Dél-afrikai Alkotmánybíróság, 1998.[7]

A leszbikus és meleg párok Európa-szerte is áldozatai a jogi diszkriminációnak – olyan területeken, mint a házasságkötéshez való jog, a családalapításhoz vagy a gyermek örökbefogadásához való jog (más szóval nem élvezhetik ugyanazokat a jogokat, mint hasonló helyzetben a heteroszexuális párok).

? Ismer híres meleg vagy leszbikus embert az Ön országából?

A legnagyobb problémák, amelyekkel az ilyen fiataloknak szembesülniük kell, egyrészről az idegenek részéről érkező diszkrimináció, vagyis az erőszak, zaklatás és a kiszolgálás megtagadása (gyakran előfordul, hogy kidobják őket az étteremből). Másrészről gyakran adódnak problémák a családdal és a barátokkal, amikor valaki bevallja orientációját. Sok ember számára ezek nagyon komoly gondok, és sok ilyen fiatal halogatja a tények vállalását az elutasítástól való félelmében. Az iskolában a társak nyomása nagyon erős lehet, és megnehezíti az ilyen diákok életét.

Egy jelentésben, amelyet 2001 júniusában nyújtottak be az Európa Parlamenthez a lengyelországi szexuális diszkrimináció ügyében, az érintettek 22%-a vallotta azt, hogy már volt része fizikai bántalmazásban, és ebből 77% soha nem jelentette ezeket az incidenseket a rendőrségnek, mert féltek családjuk és a rendőrség reakcióitól.[8]

? Engedélyezni kellene a meleg és leszbikus párok házasságát?

A fiatalok kifejezetten sérülékeny célpontjai a homofóbiából eredő erőszaknak és diszkriminációnak. Gyakran van bűntudatuk, és súlyos kérdéseket tesznek fel maguknak szexuális identitásukat illetően. Félnek a visszautasítástól, és attól, hogy nem értik meg őket. A negatív visszacsatolás, amelyben részesülnek, rossz viszonyba kergeti őket önmagukkal és a társadalommal. Mindennek a tetejében az erőszak és a rossz bánásmód sokukat depresszióba sodorja, és ez néha öngyilkossághoz vezet.

A rózsaszín háromszög

Több tízezer homoszexuális ember halt meg a náci koncentrációs táborokban. A rózsaszín háromszöget és a rózsaszínt általában a homoszexuális mozgalmakkal és kultúrával szokták társítani. Ennek eredete arra a rózsaszín háromszögre vezethető vissza, amelyet a homoszexuálisoknak kellett viselniük a náci koncentrációs táborokban „szexuális devianciájuk" miatt.

Vallási diszkrimináció

A II. világháború alatt Jehova tanúit koncentrációs táborokba vitték, mert megtagadták a szolgálatot a német hadseregben.

Európában a sokféleség gyakran vallási sokféleségként van jelen. Az európaiak nagy része keresztény, még akkor is, ha nem gyakorolják vallásukat, ám ez a többség gyakran rejt sokféleséget. Európát mélyen megosztották a katolikusok és protestánsok közötti háborúk, akárcsak korábban a katolikusok és keleti ortodox keresztények közötti háborúk. Mindegyik felekezeten belül sok ág található – olyan különbségekkel, amelyek gyakran észrevehetetlenek a laikusok szemszögéből nézve, ám kritikus jelentőséggel bírnak azok számára, akik hisznek bennük.

Noha keresztény vallási kisebbségek Európa-szerte léteznek, a történelem során érte (és néhány országban ma is éri) őket diszkrimináció. Vallásuk vagy egyházuk nem elismert, vagy nincsen meg ugyanaz a státusuk vagy joguk (például az oktatásban), mint a „hivatalos" vagy uralkodó egyháznak.

Részben az európai integrációs és együttműködési folyamatnak köszönhetően, a keresztény felekezetek közötti különbségek veszítettek jelentőségükből társadalompolitikai szempontból. Néhány filozófus és politikus szerint a kereszténységnek az európai identitás alapjává kellene válnia – ami veszélyes mozzanat, mivel figyelmen kívül hagyja európaiak milliói, akik nem vallásosak, és természetesen azokat, akik nem keresztények.

Milyen kisebbségi vallások léteznek az Ön városában vagy közösségében? Hol gyülekeznek és tartják istentiszteletüket?

A nem keresztény vallások közül talán a zsidó vallás az, amelyet a történelem során a legszélesebb körben ért diszkrimináció az egész kontinensen. A XV. században a Spanyolországból és Portugáliából való kiűzetés után például azokat, akik ott maradtak, erőszakkal áttérítették, vagy titokban kellett gyakorolniuk vallásukat, életüket kockáztatva. Az előítéletek és tévesztmék a zsidó hittel kapcsolatosan bizonyosan hozzájárultak az antiszemita beállítottság táplálásához. A történelem során ráadásul jogosnak vélték a zsidósággal szembeni diszkriminációt és elkülönítésüket, ami hozzájárulhatott a holocausttal kapcsolatos passzív toleranciához néhány, elsősorban keresztény társadalomban.

Más fontos kisebbségi vallási közösséget alkotnak még Európában a hinduizmus, a buddhizmus, a bahaizmus, a rasztafarianizmus és a szikh vallás követői. Országtól függően a diszkrimináció különböző formáit tapasztalhatják. Sok esetben a vallási diszkrimináció fajgyűlölettel keveredik.

Iszlámellenesség

A nem keresztény vallások közül az iszlámnak van a legtöbb követője Európában. Ez a többség vallása a Balkán és a Kaukázus néhány országában és régiójában, és a második legnagyobb vallás Franciaországban, Németországban és sok más országban – Nyugaton és Keleten egyaránt.

Amikor a 2001-ben az USA ellen elkövetett szörnyű terrortámadás utóhatásaként világszerte éles megvilágításba kerültek a muzulmánok, azt láthattuk, hogy mennyire törékenyek is valójában közösségi viszonyaink és toleranciaképességünk. A Nyugaton élő muzulmánok meglepve tapasztalták, hogy azok az emberek, akiket barátaiknak hittek, a szomszédaik és polgártársaik hirtelen elfordultak tőlük, és őket hibáztatták a Világkereskedelmi Központ elleni támadásért. Még bosszútámadásokat is mértek ártatlan férfiakra, nőkre és gyermekekre. Nagyon is elgondolkodtató az a tény, hogy az Egyesült Államokban és Európa-szerte számos fejkendőt viselő nőt támadtak meg.

Önnek milyen elképzelései vannak az iszlámról?

„Mindenkinek joga van a gondolat-, a lelkiismeret- és vallásszabadsághoz; ez a jog magában foglalja a vallás vagy meggyőződés megváltoztatásának szabadságát, valamint a vallásnak vagy meggyőződésnek mind egyénileg, mind együttesen, mind a nyilvánosság előtt, mind a magánéletben istentisztelet, oktatás és szertartások végzése útján való kifejezésre juttatásának jogát."

Az emberi jogok európai egyezménye, 9. cikk 1. pont

Az iszlámfóbia, amely szó szerint az iszlám vallástól, a muzulmánoktól és a rájuk vonatkozó ügyektől való félelmet jelenti, nem új jelenség. Valójában ősi formája ez az előítéletnek, amely azért vált az utóbbi időkben aktuális témává, mert komoly pusztító hatással van a muzulmánok életére, különösen azok esetében, akik kisebbségi közösségekben élnek.

A jelenlegi helyzet a legtöbb európai társadalomban az iszlámmal szembeni erős és mélyen gyökerező előítéletből fakad. Ennek leggyakoribb formája az, amikor nem ismerik el hivatalos vallásként, nem biztosítják az engedélyeket a mecsetek építéséhez, vagy nem nyújtanak segítséget, illetve anyagi támogatást a muzulmán vallási csoportok vagy közösségek számára.

Az iszlámmal kapcsolatos tudatlanság a fő oka az iszlámfóbiának. Az iszlámot gyakran pusztán a terrorizmussal és a végletességgel társítjuk. Valójában az iszlám olyan vallás, amely toleranciát, szolidaritást hirdet – és a másik ember iránti szeretetet, ahogyan azt sok más vallás is teszi.

? Mit lehet tenni az Ön szervezetében vagy iskolájában más vallások jobb megismerésének és megértésének érdekében?

A legelterjedtebb előítélet az iszlámmal kapcsolatban az emberi jogokkal való „összeegyeztethetetlensége". Ez az előítélet gyakran olyan országok valós szituációjából ered, ahol az iszlám a többség vallása – ezek főleg arab országok. „Összeegyeztethetetlenségére" példaként a demokrácia hiányát és az emberi jogok széles körű megsértését szokták említeni. Az előítélet abban rejlik, hogy az iszlámot tekintik egyedül felelős tényezőnek a szituáció kialakulásáért, holott valójában a kérdéses rezsimek többsége egyszerűen csak nem demokratikus. Amennyiben ezt a gondolatmenetet a keresztény országokra alkalmaznánk, ez annak felelne meg, mintha a keresztény vallásokat tennénk felelőssé például a Portugáliában, Spanyolországban vagy Görögországban korábban fennállt diktatúrákért, majd arra a következtetésre jutnánk, hogy a kereszténység összeegyeztethetetlen az emberi jogokkal és a demokráciával.

A fiatalok gyakran vannak kitéve zaklatásnak, ha kimutatják az iszlámhoz való hűségüket. Néhány országban a muzulmán lányoknak megtiltják, hogy kendővel takarják el a fejüket, amikor iskolába mennek.

Jogi keret

Számos nemzetközi és regionális okirat vagy általánosságában utal a diszkriminációra, vagy annak valamelyik speciális formájával foglalkozik. Az Egyesült Nemzetek Szervezetén belül néhány ilyen példa:

- *Az Emberi jogok egyetemes nyilatkozata* (1948)
- *Nemzetközi egyezmény a faji megkülönböztetés minden formájának eltörléséről* (1965)
- *Egyezmény a nők elleni hátrányos megkülönböztetés minden formájának eltörléséért* (1979)
- *A fogyatékos emberek jogainak nyilatkozata* (1975)
- *Az ILO egyezménye* (169. számú) *a független országok bennszülött vagy törzsi szervezetben élő népeiről* (1989).

Az Európa Tanácsban az *Emberi jogok európai egyezmény*én kívül az utóbbi években fontos eredményeket értek el, különösen a következők segítségével:

- *A kisebbségi nyelvek európai kartája* (1992)
- *Egyezmény a külföldieknek helyi szinten való részvételéről a közéletben* (1992)
- *Keretegyezmény a kisebbségek védelméről* (1995)

További információk

A fajgyűlölet és diszkrimináció témájában

- Európa Tanács – a Fajgyűlölet és Intolerancia Elleni Európai Bizottság, www.ecri.coe.int
- La Ligue Internationale contre le Racisme et l'Antisémitisme (LICRA), Franciaország, www.licra.com
- SOS Racisme (Franciaország), www. sos-racisme.org
- UNITED az interkulturális fellépésért – Európai hálózat a nacionalizmus, fajgyűlölet és fasizmus ellen, az emigránsok és menekültek védelmében, www.xs4all.nl/~united
- Európai hálózat a fajgyűlölet ellen, www.enar-eu.org
- Fajgyűlölet Elleni Európai Internetes Központ, www.icare.to
- A Fajgyűlölet és idegengyűlölet Európai Ellenőrző Központja (EUMC), www.eumc.eu.int
- Európai kisebbségek (MoE), www.moe-online.com
- Fiatal kisebbségi nők (WFM), www.wfmonline.org

A romákról

- Európai Roma Jogi Központ (ERRC), www.errc.org
- Nemzetközi Roma Szövetség, www.romaunion.org
- Union Romani (Spanyolország), www.unionromani.org
- Patrin Web Journal, www.geocities.com/Paris/5121/patrin.htm

A fogyatékkal élő emberekről

- A Fogyatékkal Élők Ügyének Világszervezete (WID), www.wid.org
- Fogyatékossággal Foglalkozó Európai Fórum, www.edf-feph.org

A bevándorlókról és menekültekről

- Az ENSZ Menekültügyi Bizottsága: www.unchr.org
- Portál a menekültek jogainak előmozdításáért és védelméért, www.december18.net
- Association des Travailleurs Magrébins en France, www.atmf.org
- SOLIDAR, www.solidar.org
- Az Európa Tanács a menekültek és száműzöttek ügyéért, www.ecre.org

A vallásról

- Az Egyesült Vallások Kezdeményezése, www.uri.org
- A bahaizmus (a bahaista világ oldala), www.bahai.org
- Az iszlámról – az Iszlám 21 Projekt oldala, www.islam21.net
- Fórum az iszlámfóbia és fajgyűlölet ellen (Egyesült Királyság), www.fairuk.org
- Szikh honlap, www.sikhs.org
- Hindu Források online, www.hindu.org
- Egyházak Világtanácsa, www.wcc-coe.org
- A Katolikus Egyház – a Pápai Szentszék weboldala, www.vatican.va
- Keleti Ortodox Egyházak, www.orthodoxinfo.com
- Orosz Ortodox Egyház, www.russian-orthodox-church.org.ru
- Shamash: zsidó hálózati információ és vita az interneten, http://shamash.org/about.shtml

Az antiszemitizmusról

- Antiszemitizmus és idegengyűlölet napjainkban, www.axt.org.uk
- Rágalmazás Elleni Liga, www.adl.org
- Zsidó Világkongresszus: www.wjc.org.il

A meleg- és leszbikus témákról

- Nemzetközi Leszbikus és Meleg Szervezet, www.ilga.org
- Leszbikus és Meleg Stratégiai Tudományok Intézete, www.iglss.org
- Tények a szexuális irányultságról és a szexuális előítéletekről, psychology.ucdavis.edu/rainbow
- Nemzetközi Leszbikus és Meleg Fiatalok Szervezete (IGLYO), www.iglyo.org

Forrás

Alaux, J.P., Bach, J., Benot, Y., et Al., Égalité sans frontiére: les immigrés ne sont pas une marchandise, Les notes de la Fondation Copernic, Haut Conseil de la Coopération Internationale, Éditions Syllepses, Paris, 2001.

Brander, P., Cardenas, C., Gomes, R., Vicente Abad, J, Taylor, M., Education pack „all different-all equal", Council of Europe European Youth Centre Strasbourg, 1995.

Crimes of Hate, Conspiracy of silence, Amnesty International, London 2001.

Liégeois, J-P, Roma, Gypsies, travellers, Council of Europe Press, Strasbourg, 1994.

Ohana, Y., Participation and citizenship – Training for minority youth projects in Europe, (ed.), Council of Europe Publishing, 1998.

Patrin Web Jounal (www.geocities.com/Paris/5121/).

Symonides, J., Ed., „The struggle against discrimination", A collection of international instruments adopted by the United Nations System, Unesco, Paris, 1996.

Taguieff, P.-A., La force du préjugé, Gallimard, Paris, 1987.

„Xenophobia in a European context", Mind and human interaction, Vol.9, No.1, University of Virginia, 2001.

Alaux, J. P., Bach, J., Benot, Y., et Al., Égalité sans frontiére: les immigrés ne sont pas une marchandise, Les notes de la Fondation Copernic, Haut Conseil de la Coopération Internationale, Éditions Syllepses, Paris, 2001.

Brander, P., Cardenas, C., Gomes, R., Vicente Abad, J, Taylor, M., Education pack all different-all equal, Council of Europe European Youth Centre Strasbourg, 1995.

Crimes of Hate, Conspiracy of silence, Amnesty International, London 2001.

Liégeois, J–P, Roma, Gypsies, travellers, Council of Europe Press, Strasbourg, 1994.

Ohana, Y., Participation and citizenship – Training for minority youth projects in Europe, (ed.), Council of Europe Publishing, 1998.

Patrin Web Jounal (www.geocities.com/Paris/5121/).

Symonides, J., Ed.,The struggle against discrimination, A collection of international instruments adopted by the United Nations System, UNESCO, Paris, 1996.

Taguieff, P.–A., La force du préjugé, Gallimard, Paris, 1987.

Xenophobia in a European context, Mind and human interaction, Vol.9, No.1, University of Virginia, 2001.

Jegyzetek

1 Európai Unió, Direktíva Tanács 2000/43/EC 2000. június 29. Az etnikai és faji eredettől független egyenlő bánásmód megteremtésének alapja.
2 El País, elektronikus változat, 2000. november 5.
3 Harmadik új, nemzetközi Webster-szótár.
4 www.disrights.org
5 Európa Tanács, Társadalmi Kapcsolatok Igazgatósága.
6 2001. január 2. és február 6. között több mint 16 000 polgár megkérdezésén alapuló Eurobarometer jelentés (54.2/2001).
7 Amnesty International, Crimes of hate, conspiracy of silence (A gyűlölet bűntettei, csendes összeesküvés), 2001.
8 Biedron, R., A szexuális kisebbségek helyzete Lengyelországban – kampány a homofóbia ellen, Riga, 2001. augusztus.

Egészség

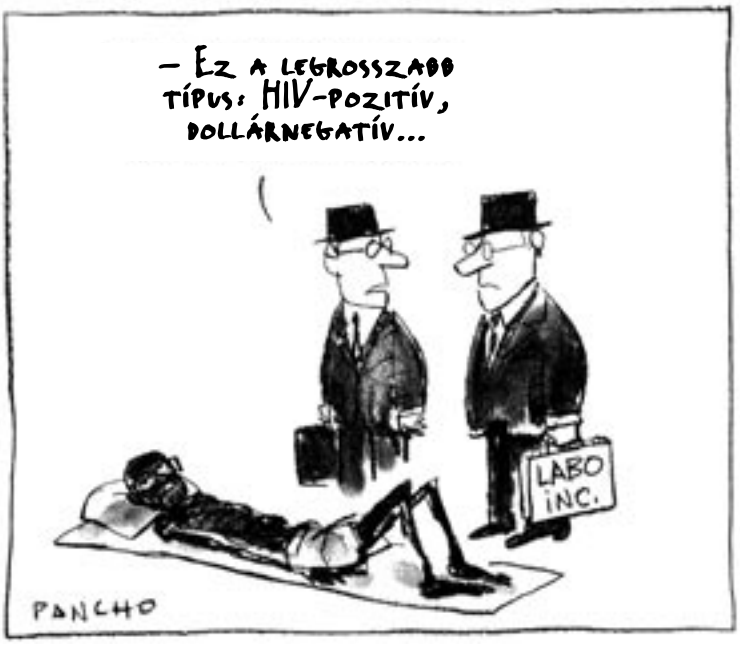

Az egészség egyszerre szociális, gazdasági és politikai, valamint az emberi jogokat érintő kérdés. A betegség gyökerénél ott található az egyenlőtlenség és a szegénység, s a szegény és perifériára szorult emberek halála is ide vezethető vissza. A World Health Report számkódokkal sorolja osztályokba a betegségeket és halálokokat. A WHR szerint világszerte az első halálok a Z59.5 kóddal jelölt különösen nagy szegénység. Ördögi körré vált ez: a szegénység betegséget okoz, ami aztán még nagyobb szegénységhez vezet.

Az utóbbi évtizedekben a világszerte bekövetkezett gazdasági változások mélyen befolyásolták az emberek egészségét és az egészségügyi ellátáshoz és szociális szolgáltatásokhoz való hozzájutását. A világ anyagi forrásai egyre inkább a gazdasági élet néhány profijának a kezében koncentrálódnak, akik arra törekszenek, hogy a végsőkig növeljék saját nyereségüket. A gazdasági és pénzügyi politika alakítása egyre inkább hivatalok és nemzetközi testületek kis csoportja által történik – mint a Világbank, a Nemzetközi Valutaalap és a Világkereskedelmi Szervezet. Ezen szervezetek politikája a multinacionális cégek tevékenységével együtt komoly hatást gyakorol az emberek életére, megélhetésére, egészségére és életminőségére a déli és északi féltekén egyaránt.

A halálozások és betegségek számadatai eddig nem látott igazságtalanságot és egyenlőtlenséget tükröznek: a világ lakosságának 75%-a a fejlődő országokban él, és mindössze 8%-kal részesedik a világ gyógyszerpiacából. Mi több, a világ lakosságának egyharmada egyáltalán nem jut hozzá alapvető gyógyszerekhez.

AIDS és emberi jogok

Ebből a szempontból példaértékű az AIDS esete. Míg a gazdag országokban a HIV/AIDS-betegek jobb és hosszabb életet élhetnek az antiretrovírus szereknek köszönhetően, amelyeket némely államok ingyen vagy megfizethető áron kínálnak polgáraiknak, addig a déli

Kapcsolódó gyakorlatok

- A gyógyszerek elérhetősége
- Beszéljünk a szexről!
- Erőszak a családban
- Egy tökéletes világban élni
- Kert egy éjszaka alatt
- Sport, mindenkinek

„Az egészség a tökéletes fizikai, mentális és szociális jóllét állapota, s nem pusztán a betegség vagy fogyatékosság hiánya."

Heave

Fontos dátumok

December 1.
Az AIDS Világnapja

Április 7.
Az Egészség Világnapja

országokban a HIV-pozitív betegek meghalnak, mert nem jutnak gyógykezeléshez. A legtöbb esetben az egy főre eső éves egészségügyi kiadások összege kb. 10 USD.

Az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága az AIDS-szel és az emberi jogokkal foglalkozó jelentésében többek között a következő emberi jogokat nevezte meg, mint az AIDS világszerte tapasztalható terjedésével szorosan összefüggőt: [1]

- A házassághoz és családalapításhoz való jog. Az ENSZ Emberi Jogi Bizottságának egyik jelentése megállapítja, hogy „az AIDS/HIV-fertőzött emberek jogait egyértelműen sérti az állam törvényei szerint kötelező házasság előtti AIDS-teszt, illetve az »AIDS-mentességi igazolás« megkövetelése, mint a házassági engedélyek kiadásának előfeltétele. Másodjára, a HIV-pozitív nőket érintő kényszerabortusz vagy sterilizálás megsérti a családalapításhoz való emberi jogot csakúgy, mint a személy szabadsághoz és testi épséghez való jogát."
- A gyermekek és fiatalok emberi jogai is veszélyeztetve vannak. „Több ilyen jog – mint az emberkereskedelemtől, prostitúciótól, szexuális kizsákmányolástól és nemi erőszaktól való védettség joga – vonatkozik a HIV/AIDS-megelőzésre, a gyermekek felügyeletére és támogatására, hiszen a gyermekek ellen elkövetett nemi erőszak egyebek között növeli védtelenségüket a HIV-vel/AIDS-szel szemben. Az egyénnek az a joga, hogy mindenféle adatot és információt szabadon felkutathasson, azokhoz hozzájuthasson és részesedjen bennük, valamint az oktatáshoz való jog egyaránt felhatalmazza a gyermekeket arra, hogy megoszthassanak és megkaphassanak minden olyan, HIV-re vonatkozó információt, amely szükséges a fertőzés elkerüléséhez, illetve ahhoz, hogy kezelni tudják helyzetüket, ha fertőzöttek."
- „A titoktartáshoz való jog magában foglalja a kötelezettségeket, hogy tartsák tiszteletben az egyén testi létéhez, magánéletéhez való jogát, előzetes tájékoztatás után kérjenek hozzájárulást a HIV-teszthez, és tartsák titokban az eredményeket – vagyis a személy HIV-státusával kapcsolatos minden információt bizalmasan kell kezelni. Az egyén titoktartással kapcsolatos érdeke különösen kényszerítő erejű a HIV/AIDS kontextusában, elsősorban a kötelező HIV-teszt szorongást előidéző természete miatt, másodjára azért, mert a HIV-státus leleplezése esetén a titkosság és bizalmasság elvesztése megbélyegzéssel és diszkriminációval járhat. A közösségnek érdekében áll a titoktartás megerősítése, hiszen az emberek a közegészségügy igénybevételekor így nyugodtak és biztonságban érzik magukat."
- Az oktatáshoz való jog: „Ez a jog három olyan nagy komponenst foglal magában, amelyek a HIV/AIDS kontextusában felmerülnek. Először is, a gyermekeknek és a felnőtteknek egyaránt megvan a joguk ahhoz, hogy HIV-re vonatkozó oktatásban részesüljenek, különös tekintettel a megelőzésre és az elővigyázatosságra. A HIV/AIDS-re vonatkozó felvilágosítás a hatékony megelőzés és a gondozási programok alapvető életmentő komponense. Az állam kötelessége minden kulturális és vallási környezetben biztosítani a megfelelő eszközöket arra, hogy az iskolán belüli és azon kívüli oktatási programok magukban foglaljanak hatékony HIV/AIDS-felvilágosítást. Másodjára, az államoknak biztosítaniuk kell, hogy a HIV/AIDS-fertőzött gyermekek és felnőttek ne legyenek kitéve diszkriminációnak oly módon, hogy megtagadnák tőlük az oktatásban való részvételt, az iskolákba, egyetemekre való bejutást, a hazai és nemzetközi ösztöndíjakat, valamint hogy ne legyenek kitéve megszorításoknak a HIV-státusuk miatt. Az efféle intézkedéseknek nincsen ésszerű közegészségügyi magyarázata, hiszen nem áll fenn annak a kockázata, hogy a HIV oktatási környezetben véletlenszerűen átadható lenne. Harmadjára, az államoknak az oktatáson keresztül elő kell mozdítaniuk a megértést, a tiszteletet, a toleranciát és a diszkriminációmentességet a HIV/AIDS-betegekkel kapcsolatosan."

- „A munkához való jog maga után vonja minden személy jogát ahhoz, hogy alkalmazásba léphessen a foglalkozáshoz szükséges képesítésen kívül mindennemű előfeltétel nélkül. Ezt a jogot megsértik, amikor egy jelentkezőnek vagy alkalmazottnak kötelező HIV-teszten kell átesnie, s megtagadják tőle az alkalmazást, elbocsátják vagy megtagadják tőle az alkalmazotti juttatásokat egy pozitív eredmény alapján."

Az Ön országában milyen szempontból érzik sértve jogaikat az AIDS-ben szenvedő vagy HIV-pozitív emberek? Hogyan lehetne ezt elkerülni?

Egészség és környezet Európában

Néhány egészségügyi kérdés a környezeti problémákhoz is kapcsolódik. 2001 októberében konferenciát rendeztek, hogy elemezzék az éghajlati változás és az ózonréteg csökkenésének egészségre gyakorolt hatásait. A terület szakértői úgy találják, hogy „az éghajlatváltozás és az ózonréteg csökkenése közötti kölcsönhatás potenciálisan károsító hatásai szignifikánsak", és hogy „sürgős intézkedésekre van szükség annak érdekében, hogy csökkentsék a környezeti károsodást és annak egészségre gyakorolt hatását egyaránt." [2]

Az egészség és az ifjúság

Az utóbbi években sok európai tagállamban aggasztó tendencia lett a fiatalok növekvő alkoholfogyasztása, egyre fiatalabb korban. Az ebből fakadó ártalmak súlyosak. Egy összehasonlító kockázati analízis kimutatja például, hogy a 15–29 éves férfiak között az európai régióban minden negyedik haláleset az alkohol számlájára írható. Ezek a vizsgálatok ahhoz az elhatározáshoz vezettek, hogy a fiatalok és az alkohol a WHO miniszteri értekezletének (Stockholm, 2001. február 19–21.) témájává váljon. Az értekezlet legfőbb célja az volt, hogy beindítsák az Európai Alkohol Akcióterv megvalósítását.

A konferencián elfogadtak egy nyilatkozatot, amely a következő fontos elemeket tartalmazza:

1. Megnevezi az alkoholt, mint fontos problémát a fiatalok egészségére nézve.
2. Elismeri, hogy szükség van egy közegészségügyi/alkoholpolitika kifejlesztésére, amely mentes kereskedelmi vagy gazdasági érdekektől.
3. Lehetővé teszi, hogy a fiatalok maguk is részesei legyenek a stratégia kialakításának.
4. Nemzeti és helyi szinten is szükségesnek tartja azt a célkitűzést, hogy csökkentsék az alkohol befolyását a fiatalok egészségére.

A WHO Európai Regionális Bizottsága több lépés jóváhagyására tett javaslatot. Ezek között szerepelt:

- a nemzetközi partnerviszonyok erősítése, különös tekintettel a következő szervezetekre: Európa Bizottság (EC), Európa Tanács, az ENSZ Gyermeksegélyezési Alapja, az Orvosszövetségek Európai Fóruma és az Egészségügyi Világszervezet (WHO)
- a fiatalokkal és szervezeteikkel való kapcsolattartás erősítése az egész régióban
- egy olyan rendszer létrehozása, amely felügyeli a alkoholos italok reklámozását fiatalok számára.

Össze tudna-e állítani egy olyan konkrét és gyakorlati lépésekből álló listát, amelyeknek kidolgozásával segíteni lehetne a fenti indítványok megvalósítását saját közösségében és országában?

Ahogyan azt a fenti javaslatok hangsúlyozták, a fiatalok stratégiai partnerekké válhatnának az egészségügyi problémákkal akár a megelőzés szintjén, akár a gyógyulással foglalkozó tevékenységekben vagy programokban. Léteznek olyan ifjúsági szervezetek, amelyek aktívak ezen az egészségügyi területen. A Nemzetközi Vöröskeresztnek és a Vörös Félholdnak világszerte vannak ifjúsági tagozatai. Az Európai Iskolákat Támogató Egészségügyi Hálózat három részből álló tervezet, amelyet a WHO Európai Regionális Hivatala, az Európai Bizottság és az Európa Tanács bocsátott útjára. Az egészség támogatásának fontosságát hangsúlyozza az oktatási rendszerben oly módon, hogy együttműködés legyen az egészségügyi és oktatási szakemberek, valamint a közösség tagjai között.

Az egészséghez való jog

Az egészséghez való jogot több nemzetközi emberi jogi okirat megemlíti, mint például a Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmánya a 12. cikkében, és az *Egyezmény a gyermek jogairól* a 24. cikkében. Ami Európát illeti, az *Európai szociális karta* 13. cikke utal rá átfogóan:

„A szociális és egészségügyi segítségre való jog tényleges gyakorlásának biztosítására a szerződő felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy

1. biztosítják, hogy mindenki, aki nem rendelkezik megfelelő anyagi eszközökkel, és aki nem képes ezeket az anyagi eszközöket megteremteni sem saját erőfeszítései révén, sem másképpen, így a társadalombiztosítási rendszer segítségével sem, megfelelő segítségnyújtásban részesüljön, és betegsége esetén az állapotának megfelelő ellátást kapjon;
2. biztosítják, hogy a segítségnyújtás kedvezményezettjei emiatt ne veszíthessenek politikai és szociális jogaikból;
3. biztosítják, hogy a megfelelő köz- vagy magánszolgáltatások révén mindenki olyan tanácsot és személyes segítséget kapjon, amelyre a saját vagy családja nélkülözésének megelőzéséhez, megszüntetéséhez vagy enyhítéséhez szüksége van;
4. a jelen cikk 1., 2., és 3. bekezdésében szereplő rendelkezéseket saját állampolgáraikkal egyenlően alkalmazzák a többi szerződő félnek törvényesen az ő területükön tartózkodó állampolgárai esetében, az 1953. december 11-én, Párizsban aláírt, a Szociális és orvosi ellátásról szóló európai egyezményből eredő kötelezettségeiknek megfelelően."

Az 1999-es World Health Report a következő négy fontos kihívást fogalmazta meg a nemzeti kormányok, a nemzetközi közösség és a civil társadalom számára:

1. *Az egészségügyi rendszereknek meg kell tenniük egy minimális számú lépést, amelyek hatása óriási volna a szegények által elszenvedett betegségek iszonyú terhének csökkentésében.* Újból elkötelezettséget kell vállalniuk a malária kontrollálására, kiterjesztett erőfeszítéseket kell tenniük a tuberkulózis ellenőrzésére, összpontosítaniuk kell az anyák és gyermekek egészségére és táplálkozására, valamint fel kell támasztaniuk a védőoltásprogramokat és ki kell terjeszteniük azok lefedettségét.
2. *Az egészségügyi rendszereket alkalmassá kell tenni arra, hogy aktívan szembeszálljanak azokkal a lehetséges ártalmakkal, amelyek a gazdasági krízisből, egészségre ártalmas környezetből vagy veszélyes viselkedésből származnak. Az egyik legfontosabb veszélyforrás a nikotinfüggőség.* Egy, a dohányzás visszaszorítására tett világméretű kötelezettségvállalás több millió idő előtti halált hárítana el. Fontos feladat még megállítani a mikrobák okozta betegségek elleni szerekkel szembeni rezisztencia terjedését, valamint hatékony válaszokat kialakítani a felbukkanó kórok fenyegetésére. Szintén kritikus feladat a gyermekbénulás világméretű

megszüntetése, és az egészséges életmód (közte a tiszta levegő és víz, megfelelő higiénia, egészséges táplálkozás és biztonságosabb közlekedés) támogatása.

3. *Olyan egészségügyi rendszereket kell kiépíteni, amelyek teljes körű helyszíni hozzáférést biztosítanak a klinikai szolgáltatásokhoz kezelési díj nélkül (vagy alacsony díjjal). Ehhez szükség lesz állami pénzügyi támogatásra, kormány által elrendelt szociális biztosításra, vagy mindkettőre.* Ugyanakkor egyértelmű, hogy amennyiben mindenki számára elérhetők lesznek a szolgáltatások, úgy az összes szolgáltatás nem lesz biztosítható. Elsősorban a leginkább megtérülő szolgáltatásokat kell biztosítani. Még a leggazdagabb országok sem képesek a teljes lakosság számára minden olyan közbeavatkozást biztosítani, ahol az orvosi érték „többet nyom", mint maga a kockázat.
4. *Az egészségügyi rendszereket arra kell bátorítani, hogy áldozzanak pénzeket a tudásbázis növelésére, ami lehetővé tette a XX. századi forradalmat az egészségügyben, s ami eszközöket nyújt majd a további gyarapodáshoz a XXI. században.* A kutatásra és fejlődésre a legégetőbb szükség a szegényeket aránytalan mértékben érintő fertőző megbetegedések terén van, valamint abban, hogy létrehozzanak egy olyan információs bázist, amely segít az országoknak kiépíteni saját egészségügyi rendszerüket.

Forrás

The World Health Report, World Health Organisation, www.who.int/whr/.

Jegyzetek

1 Második nemzetközi tanácskozás a HIV/AIDS-ről és az emberi jogokról E/CN.4/1997/37, ENSZ, Emberi Jogok Bizottsága, 1997. január 20.

2 A konferenciát a Világ Egészségügyi Szervezetének (WHO) Európai Környezet és Egészség Központja rendezte, együttműködve az Olasz Környezetvédelmi Minisztériummal és az Európai Környezetvédelmi Ügynökséggel (EEA), Orvieto, Olaszország, 2001. október 5–6. További információ: EURO 12/2001, www.who.dk/cpa/backgrounders_2001/pback_2001.htm

Emberi biztonság

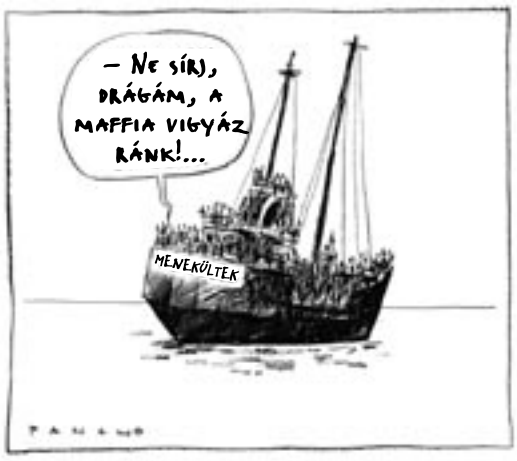

„Az emberi biztonság jelentése rokon értelmű »az emberek biztonságával«... Az emberi biztonság célja az emberek biztonsága és túlélése."

Dr. Sverre Lodgaard

Az emberi biztonság fogalma csupán a XX. század vége felé bukkant fel a világ színpadán. Azelőtt több mint háromszáz éven keresztül az állami biztonság elképzelése volt ismerős és elfogadott fogalom. Az államok fel voltak hatalmazva, sőt elvárták tőlük, hogy védjék területi integritásukat a külső fenyegetések ellen, s ennek érdekében kifejezetten megengedettek voltak bizonyos speciális intézkedések, ám a biztonság fogalma – legalábbis nemzetközi szinten – megállt az államhatároknál.

A biztonságra vonatkozó elképzelések megváltoztak az 1990-es években, s a nemzetközi közösség kezdte elfogadni a speciális intézkedések fontosságát annak érdekében, hogy ne csak államokat, de embereket is védjenek a biztonságuk elleni fenyegetésekkel szemben, még akkor is, ha ez a szóban forgó kormány érdekeivel szemben áll. Természetesen azelőtt is elterjedt volt a biztonság szó emberekre vonatkozó használata, ám az 1990-es években történt radikális változás nemzetközi párbeszéd eredménye: az emberek védelme, ami korábban az önálló nemzetállamok szuverén ügyének számított, most először vált potenciálisan a nemzetközi közösség ügyévé.

A nyelv megváltozott – a tettek ugyancsak

A kollektív biztonsági intézkedések – a nemzetek összefogásával és az ENSZ irányítása alatt – nem feltétlenül az államok biztonságának a növelése érdekében történtek, hanem elsősorban az emberek és népek biztonságának nevében. Azok az események, amelyekre korábban csupán mint az emberiséget érintő katasztrófákra történt utalás, most új meghatározást nyertek a béke és biztonság terminusaiban. Ezt használták nemzetközi kényszerítő intézkedések igazolására, amelyeknek egyik első példája a humanitárius akcióprogram volt Szomáliában (1992–93), ahol az ENSZ Biztonsági Tanácsa kijelentette, hogy

„az emberi tragédia nagysága ... fenyegetést jelent a nemzetközi békére és biztonságra".

Az ENSZ szomáliai hadművelete 1992-ben indult annak érdekében, hogy ellenőrizze a tűzszüneti parancs végrehajtását Mogadishuban, és hogy védőkíséretet biztosítson a humanitárius szállítmányok számára a városban lévő elosztóközpontokig. A küldetés hatásköre és az állomány készültsége később arra is kiterjedt, hogy megvédje a humanitárius konvojokat és elosztóközpontokat egész Szomáliában.

Kapcsolódó gyakorlatok

- Bejöhetek?
- Költségvetés
- Jogi bingó
- Nyelvi akadály
- Harc a gazdagságért és a hatalomért
- Erőszak az életemben
- Amikor eljön a holnap

„A Biztonsági Tanács,

tekintettel az ENSZ Okiratának céljaira és alapelveire, valamint a Biztonsági Tanács elsődleges felelősségére a nemzetközi béke és biztonság megerősítésének tekintetében,

elhatározta, hogy megoldja a súlyos, emberiséget érintő helyzetet Koszovóban, a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságban, és biztosítja minden menekült és otthonából kitelepített ember számára a biztonságos és szabad visszatérést otthonába,

megállapítván, hogy a régióban fennálló helyzet folyamatos fenyegetést jelent a nemzetközi béke és biztonság szempontjából ... és ezen okokból kifolyólag az *ENSZ Okirat* VII. fejezete alapján lépésre szánja el magát,

... elhatározza, hogy a nemzetközi biztonsági jelenlétnek és fellépésnek Koszovóban a következőket kell magában foglalnia:

1. Az újabb háborús cselekmények megakadályozása ...;
2. A Koszovói Felszabadító Hadsereg (KLA) leszerelése ...;
3. Egy olyan biztonságos légkör megteremtése, amelyben a menekültek és az otthonukból eltávolított emberek biztonságban hazatérhetnek ... és amelyben a humanitárius segélyek eljuttathatók a célponthoz;

a közbiztonság és a rend fenntartása mellett..."

Kivonatok az 1244-es határozatból (1999). Az ENSZ Biztonsági Tanácsa 4011. gyűlésén fogadta el, 1999. június 10-én.

A változás két aspektusa:

A fenti kivonat az ENSZ Koszovóra vonatkozó határozatából azt a két alapvető változást illusztrálja, amelyek a nemzetközi biztonságra nézve fenyegetést jelentő kérdések osztályozásában megtörténtek:

1. az események típusai, amelyeket immár a biztonságot veszélyeztetőnek tekintenek,
2. a biztonság vonatkozásának kiterjesztése oly módon, hogy fedje az államon belüli eseményeket ugyanúgy, ahogyan a nemzetállamok közötti konfliktusokat.

Mi vezetett a változáshoz?

Számos hatás sürgette az elmozdulást a biztonság olyan definíciójától, amely az államokat helyezte középpontba – egy olyan felé, amely az emberekre összpontosít. Az egyik ilyen hatás kétségkívül a hidegháború vége volt, ami lehetővé tette a kormányok és népek olyan érdekeinek felszínre törését, amelyek korábban rejtve maradtak. Az egyik következmény olyan összetett, ellenségeskedő konfliktusok kirobbanása volt – gyakran államon belül –, ahol a civil véráldozat olyan nagy volt, hogy új típusú válaszokra támadt igény.

Ugyanakkor létezett egy talán még fontosabb hatás, mint pusztán az, hogy a népek védelme néha nemzetközi lépést kíván. Ez a felismerés végső soron már évek óta ott volt a levegőben, ám a olyasmibe való beavatkozást, amit pusztán belügynek láttak, nem tekintették lehetséges vagy elfogadható eljárásnak. Most azonban az emberi jogok vonatkozásának növekvő profilja a világban olyan megítélési formához vezetett, ami, ha nem is egyetemesen, de mindenesetre igen széles körben elfogadott: az emberi jogok végül is kifejezetten az emberekre vonatkoznak, sokkal inkább, mint az államokra, és a világ minden országa kifejezi egyetértését ezekkel a normákkal, legalábbis az alapelvek tekintetében.

Milyen mértékig indokolt, hogy a nemzetek belpolitikája tárgya legyen a nemzetközi közösség vizsgálatának?

Egyéni vagy államérdekek?

Az emberi jogok mögött meghúzódó központi elképzelés az, hogy az emberi méltóságnak van egy olyan szintje, amelyet egyetlen kormány vagy egyén sem sérthet meg. Ilyen módon az

„A biztonság olyan feltétel, amelyben más dolgok lehetségessé válnak."

Emma Rothschild

emberi jogok teljes elfogadásának vitathatatlan következménye, hogy az államok hagyományos értelemben véve lemondanak szuverenitásuk egy részéről. Amikor vállalják a nemzetközileg elfogadott emberi jogi normák betartását, egyszerre egyetértésüket adják ahhoz, hogy minden egyes tettük előterébe az egyént helyezik, s ennélfogva ők maguk lemondanak arról, hogy az államérdek nevében abszolút bármit megtehessenek.

Ez az elképzelés az, ami az utóbbi tíz évben talajra talált a nemzetközi kapcsolatok területén. Ennek eredménye nem pusztán az lett, hogy növekvő számban jelentek meg az ENSZ-missziók – jóval szélesebb hatáskörrel, mint korábban –, hanem az is, hogy egyre sürgetőbbé vált egy állandó nemzetközi büntetőbíróság felállítása, ahol az emberi jogok megsértői bíróság elé állíthatók bármely állam határain kívül.

A Nemzetközi Büntetőbíróság

A nemzetközi közösség 1998. június 15.–július 17. között gyűlést tartott Rómában, hogy véglegesítsen egy alapokmány-tervezetet, amelyet ha legalább 60 ország jóváhagy, megalakulhat a Nemzetközi Büntetőbíróság (ICC). Ez egy állandó bíróság lesz olyan egyének törvény elé állítására és kihallgatására, akiket népirtással, háborús bűnökkel és emberiség elleni bűntettekkel vádolnak.

Folytatódó viták: nélkülözéstől való szabadság

Az emberi biztonságra összpontosítás eredetét gyakran az ENSZ főtitkára, Butrosz Butrosz Gháli által 1992-ben publikált *Napirend a békéért* megjelenéséhez szokták visszavezetni. Ez a dokumentum azt vetette fel, hogy a világ biztonságának fenyegetettsége nem pusztán katonai természetű:

> *„Egy lyukacsos ózonpajzs nagyobb veszélyt jelentene valamely kiterjedt populációra, mint egy ellenséges hadsereg. A szárazság és betegség nem kevésbé könyörtelenül tizedelheti meg a lakosságot, mint a háború fegyverei."*

Felvetették, hogy a környezeti instabilitás, a szegénység, éhínség és elnyomás nem pusztán kritikus biztonsági kérdések, hanem egyszerre forrásai és következményei is a konfliktusnak.

Az ENSZ Fejlesztési Programjának 1994-es, *Az emberi fejlődésről szóló jelentése* továbbvitte ezt az elképzelést a biztonság fogalmának tágabb értelmezéséről. A jelentés felveti, hogy az emberi biztonság fogalma két összetevőre bontható le:

1. „védettség a mindennapi életünk mintájában bekövetkező hirtelen és fájdalmas szakadástól" (amit úgy ismerünk, hogy félelemtől való szabadság); valamint
2. „az éhség, betegség, bűneset és elnyomás folyamatos fenyegetéseivel szembeni biztonság" (amit úgy ismerünk, hogy a nélkülözéstől való szabadság).

A jelentés tovább finomította ezeket a fogalmakat, és beazonosította az emberi biztonság hét különálló összetevőjét:

- gazdasági biztonság (biztos alapjövedelem)
- élelem biztonsága (fizikai és gazdasági hozzájutás az ételhez)
- az egészség biztonsága (relatív szabadság a betegségektől és fertőzésektől)
- környezeti biztonság (hozzájutás a higiénikus vízellátáshoz, tiszta levegő és talajeróziótól mentes földterületek)
- személyi biztonság (biztonság a fizikai erőszaktól és fenyegetettségtől)
- közösségi biztonság (a kulturális identitás biztonsága)
- politikai biztonság (az alapvető emberi jogok és szabadságok védelme)

Ugyanakkor az emberi biztonság ennyire tág fogalmát sokan kritizálták azok közül, akik szerint minél több összetevőt vonunk bele a fogalomba, az annál kevésbé lesz használható politikai eszközként. Éppen ezért a nemzetközi Emberi Biztonság Közösségének egyik alapító tagja, a Kanadai Külügyekért és Nemzetközi Kereskedelemért Felelős Minisztérium jóval szűkebb definícióra tett javaslatot: „Az emberi biztonság mind az erőszakos, mind a nem erőszakos veszélyektől való védettséget jelenti az emberek számára. Olyan körülmény vagy létállapot, amelyet az emberek jogait, biztonságát vagy akár életét érintő átható fenyegetésektől való szabadság jellemez ... A lakmuszpapírteszt annak megállapítására, hogy egy kérdést érdemes-e az emberi biztonság keretei között tárgyalni, az a mérték, amennyire az emberek biztonsága veszélyben forog."

Melyek az előnyei és a hátrányai a biztonság fogalom kiterjesztésének arra, hogy magában foglalja a nélkülözéstől való szabadságot csakúgy, mint a félelemtől való szabadságot?

Az emberi biztonság napirendje

A különböző értelmezések, definíciók és hangsúlyok ellenére az emberi biztonság különböző elképzelései valójában közös összetevőket tartalmaznak. Egy emberi jogi napirend középpontjában a következő jegyek állnak:

- A hangsúly eltolódik az államok biztonságáról az emberek biztonságára. Ezt tekintjük az emberi biztonság fogalmának tekintetében az egyik elsődleges járuléknak. Ahogyan korábban említettük, századokon keresztül a biztonságot elsősorban nemzeti vagy állami biztonságnak tekintették, most azonban az emberi biztonság eszméje az embert beemeli a nemzetközi tárgyalásokba, s az emberek biztonsága körüli megfontolásokat veszi figyelembe, nem pusztán az államokét.
- Ez maga után vonja és újrahangsúlyozza az államok kötelezettségét, hogy biztosítsák állampolgáraik biztonságát. Amikor az emberek biztonsága kerül a középpontba, az államoknak előtérbe kerül az a profiljuk, hogy gondoskodjanak polgáraikról és védelmezzék őket.
- A napirend felismeri az emberek kölcsönhatását és azt a tényt, hogy sok kérdés átlépi az államhatárokat és egyéb akadályokat. Egy emberi biztonsági álláspont hangsúlyozza az emberek kölcsönösen függő természetét a mai világban. Emlékeztet arra, hogy sok probléma nem rendelkezik útlevéllel, és nem lehet őket megállítani politikai határoknál. Az ipari országokban élő nők és férfiak például nincsenek elszigetelve a fejlődő országok szegénységétől, amire bizonyítékok a bevándorlási adatok és a betegségek, amelyek nem tisztelnek határokat. A fejlődő országokban élő emberek ugyanakkor az északi országok által előállított ipari szennyeződés kockázatával szembesülnek.
- A napirend felismeri a nem állami tevékenykedők szerepének fontosságát. A taposóaknák ellen indított nemzetközi kampányt gyakran emlegetik a nem kormányzati szervezetek vezetésével végrehajtott hatékony kezdeményezésként. „A civil társadalom szervezetei egyre nagyobb lehetőséget és felelősséget kapnak az emberi biztonság ügyének előmozdításában. A nem kormányzati szervezetek sok esetben bebizonyították, hogy rendkívül hatékony partnerek az emberek biztonságának támogatásában."[1]
- A napirend elismeri, hogy mindazok, akiket felelősnek tartanak az emberi jogok és az emberiséget érintő jog megsértésében, bíróság elé állíthatók. A Nemzetközi Büntetőbíróság felállítása csakúgy, mint a nemzetközi büntető törvényszékek a volt Jugoszláviában és Ruandában, fontos előrelépésnek tekinthetők egy emberi jogi napirend előmozdításához.

Fiatalság és emberi biztonság

Azok az ifjúsági szervezetek, amelyek például a béke, emberi jogi képzés, környezeti kérdések vagy az éhínség enyhítésének ügyét előmozdító programokon és projekteken dolgoznak, valójában mind a nagyobb emberi biztonságért fáradoznak: céljuk az, hogy olyan körülményeket teremtsenek, ahol az embereknek nagyobb a nélkülözéstől és a félelemtől való szabadságuk.

„... jóravaló emberek nem képesek hátradőlni és végignézni más emberek szisztematikus, államilag irányított tömeges lemészárlását. Jóravaló emberek ezt egyszerűen nem tűrhetik el, és nem maradhatnak távol, ha hatalmukban áll egy mentőakció."

Václav Havel

- A napirend kiemeli a biztonsági kérdések összetettségét, és megerősíti a sokrétű válaszok szükségességét. Az emberi biztonság fogalmának különböző használatai során egyetértenek abban, hogy sokrétű elképzelésről van szó, amely egyeztetést és együttműködést kíván a széles körből érkezők között. Szembetűnő reakció a „puha hatalomba" vagy meggyőzésbe vetett növekvő bizalom – szemben azzal, amikor a haderőt és gépezetet állítják a középpontba („Inkább hatalmas eszmék, mintsem hatalmas fegyverek").[2]

Személyes biztonság és az Emberi jogok európai egyezménye

A személy szabadsághoz és biztonsághoz való jogának védelme az Emberi jogok európai egyezményének 5. cikkében olvasható. A cikk fontossága hamar nyilvánvalóvá vált a Strasbourgba érkező korai esetekből. Az első 10 000 panaszos eset közel egyharmada olyan egyénektől érkezett, akiket megfosztottak szabadságuktól.

Ez a cikk a fizikai szabadság védelmével – és különösen az önkényes letartóztatástól vagy fogva tartástól való szabadsággal – foglalkozik. Garantál bizonyos alapvető jogokat a bírósági eljárással kapcsolatban – így például a személy jogát, hogy azonnal tájékoztassák a letartóztatás okáról, azonnal jogorvoslathoz juthasson, és vegyenek fel jegyzőkönyvet, amelynek alapján a letartóztatás vagy fogva tartás jogszerűségét egy törvényszék haladéktalanul eldöntheti.

Néhány példa az 5. cikk alá tartozó esetek közül, melyeket az Emberi Jogok Európai Bírósága tárgyalt:

1. Bozano kontra Franciaország, 1986**:** A bíróság úgy találta, hogy a kérelmező letartóztatása és Franciaországból Svájcba való deportálása körüli körülmények nem voltak jogszerűek, és nem férnek össze a személy biztonsághoz való jogával.
2. Brogan és mások kontra Egyesült Királyság, 1988: A bíróság úgy találta, hogy a kérelmezők négy napot meghaladó időtartamokra, terrorizmus vádjával való fogva tartása törvényes döntés nélkül, megsértette a jogaikat, hogy rögtön jogorvoslathoz juthassanak.
3. De Wilde, Ooms és Versyp kontra Belgium, 1970/71: A bíróság úgy találta, hogy a kérelmezők ellen minősített csavargásért indított eljárás során nem biztosították a jogorvoslathoz való hozzájutást és a lehetőséget, hogy fellebbezzenek hosszú fogva tartásuk ellen, amely hét hónaptól egy év és kilenc hónapig terjedt.

Forrás

Annan, K., Two concepts of sovereignty, The Economist, 18 September 1999.
Charter of the United Nations, www.un.org/peace
www.humansecuritynetwork.org
Lodgaard, S., Human security: concept and operationalization, Norwegian Institute of International Affairs, unpublished, 2000.
Rothschild, E., What is security?, DAEDALUS, the Journal of the American Academy of Arts and Sciences, Vol. 124, No.3, Summer 1995.
Human Development Report 1994, United Nations Development Programme, www.undp.org
The Canadian Department for Foreign Affairs and International Trade (DFAIT), www.dfait-maeci.gc.ca/foreignp/humansecurity

Jegyzetek

1 Canadian Department for Foreign Affairs and International Trade – DFAIT (Külkapcsolatok és a Nemzetközi Kereskedelem Kanadai Osztálya) www.dfait-maeci.gc.ca/foreignp/humansecurity
2 Hay, R., Peace building during peace support operations: a survey and analysis of recent missions (A béke építése a békét támogató folyamatok közben: a jelenlegi küldetések áttekintése és elemzése), 1999.

Globalizáció

Világunk fokozatosan egyetlen hatalmas piaccá alakul. Néhányan úgy vélik, hogy a világ mára egy faluvá zsugorodott.

Mindannyian a globalizációról beszélünk, de tudjuk-e, mi is ez pontosan?

A globalizáció olyan folyamatra utal, amelynek jellegzetes jegyei a következők:

1. a telekommunikáció- és információtechnológiák kitágulása,
2. a nemzethatárok szerepének csökkenése a kereskedelem és a beruházások tekintetében,
3. növekvő tőkeáramlás és a pénzügyi piacok kölcsönös egymástól való függése.

Emellett a globalizáció elősegíti az emberek mobilitását, noha a migráció feletti kontroll nagyobb, mint valaha volt (a légi közlekedés még soha nem volt ilyen fontos a világtörténelemben), a vállalatok közötti világméretű szövetségek egyre elterjedtebbek (lásd a telekommunikáció és az élelmiszeripar példáit), és lehetővé vált számítógépen keresztül társalogni a világ gyakorlatilag bármely országában lévő emberekkel. Végezetül, a nemrégiben bekövetkezett pénzügyi összeomlás Ázsiában és Latin-Amerikában jól demonstrálta a növekvő pénzügyi és gazdasági kölcsönös egymásrautaltságot.

És melyek a globalizáció legfontosabb kihívásai?

A globalizáció már elterjedt és lehetséges következményei körül bőven akadnak ellentmondások. Sok kétséget tudunk megfogalmazni, és sok esetben nincsenek rájuk egyértelmű válaszok. Számos szektor és személy – köztük emberi jogi aktivisták, tudósok, közgazdászok, kutatók és szociológusok –, akik a globalizáció negatív hatásaival foglalkoznak, a következő kérdéseket nevezték meg legnagyobb kihívásként:

1. *Az állami szuverenitás csökkenése*: Ahol a kormányoknak egyre kevesebb beleszólásuk van olyan kulcsfontosságú döntésekbe, amelyek hatással lehetnek a gazdaságukra és ennélfogva az ott élők jólétére, a leghatalmasabb transznacionális vállalatoknak, kormányközi szervezeteknek és privát pénzügyi intézeteknek viszont növekvő befolyásuk van, és hajlamosak a kormányokhoz hasonló módon fellépni. Ezért mondják azt, hogy az államok szuverenitása erőteljesen csökkent. Hagyományos szerepük folyamatosan újradefiniálódik.

Kapcsolódó gyakorlatok

- A globalizáció kisszótára
- A gyógyszerek elérhetősége
- Ashique története
- Az élet szövedéke
- Az internet hatása életünkre
- Címlap
- Csak egy perc
- Harc a gazdagságért és a hatalomért
- Makah bálnavadászat
- Oktatás mindenkinek?
- Szegénységhoroszkóp
- Te is más vagy – te sem vagy más!
- Vigyázat, figyelünk

A Fair Trade Mozgalom szándéka címkével ellátni azokat az árukat és termékeket, amelyeknek előállítása során figyelembe vettek bizonyos szociális szempontokat és az emberi jogokat. Ilyen módon a fogyasztóknak, akik tudatosan figyelnek az ilyen kérdésekre, megvan a lehetőségük a változtatásra vásárlói hatalmuk felhasználásával.

2. *Gazdaságközpontúság*: A gazdasági megfontolások átveszik a politikai és szociális megfontolások helyét. Mivel a magánvállalatok, a kormányközi, nemzetközi és regionális szervezetek egyre inkább domináns szerephez jutnak az állami és világszintű ügyek irányításában, fennáll annak a kockázata, hogy a gazdasági és pénzügyi szempontok egyeduralkodóvá válnak ezen intézmények döntéseiben – háttérbe szorítva más, alapvető fontosságú kérdéseket, a szociális, egészségügyi és környezeti szempontok érvényesülését.
3. *Az átláthatóság és a felelősségvállalás hiánya*: A kormányok, közintézmények, nemzeti bankok és mások, akik hagyományosan felelősek országuk és népük jövőjéért, nemegyszer azt tapasztalhatták, hogy ezt a felelősséget fokozatosan elveszik tőlük. Az ő intézkedéseiket és döntéseiket jobbára ellenőrzése alatt tartja a társadalom, mivel demokratikus úton felelősségre vonhatók, ám korántsem ez a helyzet a transznacionális vállalatokkal vagy nemzetközi és regionális intézményekkel. Az emberi jogok megsértésének tekintetében például szinte lehetetlen felelősségre vonni őket és ellenőrizni tevékenységüket. Mi több, sok esetben merültek fel aggályok a létező döntéshozó mechanizmusok átláthatatlansága miatt. Példának okáért, a Világkereskedelmi Szervezetben (WTO) olykor zárt ajtók mögött születnek meg a döntések a többoldali nem hivatalos és hivatalos egyezkedések összetett folyamata után.
4. *Verseny a mélybe:* A kereskedelem liberalizációjának egyik jellemző vonása, hogy a transznacionális vállalatok egyre inkább áttelepednek olyan országokba, amelyek, úgymond, viszonylagos előnyöket kínálnak, ami a gyakorlatban alacsonyabb munkabéreket jelent, kevésbé szigorú munkatörvényeket, rugalmasabb munkakörülményeket, nem létező vagy nem alkalmazott környezetvédelmi törvényeket, alacsonyabb adókat, és megtakarításokat az olyan szociális jellegű kiadásokban, mint a munkanélküli-biztosítás, az egészségbiztosítás stb. Ezek ismeretében könnyen arra a következtetésre juthatunk, hogy az emberi jogokra bizony erős befolyással vannak az ilyen jellegű gyakorlatok, különösen – de nem kizárólag – a befogadó országok dolgozóinak gazdasági és szociális jogaira. Mindez visszaélés azzal, hogy a nehéz szociális és gazdasági helyzetű országok rászorulnak a külföldi befektetésekre, mert a tőkebeáramlástól és a multik beruházásaitól várják törékeny gazdaságuk újjáélesztését.
5. *A társadalmak homogenizálása:* Sokak érvelése szerint az egyik legnagyobb veszély az uniformizálódás, sokszínűségünk elvesztése. Ha egyetlen integrált társadalomban élünk a viselkedés szabályozott szociális és kulturális mintáival, az arra kondicionál minket, hogy ugyanazt az ételt együk, ugyanazt a zenét hallgassuk, vagy ugyanazokat a filmeket nézzük, akárhol is élünk és bármilyen a nemzetiségünk. Egy ilyen szituáció tagadná az egyes országok sajátosságait, és sértené a jogunkat, hogy élvezhessük saját kultúránkat. Ebben az összefüggésben néha célt érnek a fogyasztók bojkottjai az etikátlan vagy jogtalan üzleti magatartás és gyakorlatok helyesbítésében. Ráadásul néhány vállalat és szervezet eleve igyekszik olyan üzleti stratégiákat kidolgozni, amelyek a globalizáció problémáin sikeresen felülemelkedhetnek.

Álljon itt néhány a kereskedelem liberalizációját előmozdító fontosabb kormányközi, nemzetközi és regionális intézmények közül:

- Világkereskedelmi Szervezet (WTO)
- Nemzetközi Valutaalap (IMF)
- Világbank
- Gazdasági Világfórum. Ez egy privát szervezet, amely a világ 2000 leghatalmasabb vállalatát gyűjti egybe. Minden évben találkozójuk van Davosban, Svájcban.
- Regionális kereskedelmi együttműködések – mint az Európai Unió, az Észak-amerikai Szabadkereskedelmi Megállapodás (NAFTA) és az Ázsiai–csendes-óceáni Gazdasági Együttműködés (APEC).

Tudjuk-e, hogy honnan származnak a ruhák, amelyeket viselünk, az ételek, amelyeket elfogyasztunk?

Az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozata*, a *Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmánya* és a módosított *Európai szociális karta* csakúgy, mint a *Dolgozók alapvető szociális jogainak közösségi okirata* és az *EU alapvető jogok okirata* (bár ez utóbbi még nem emelkedett jogerőre) néhány azon nemzetközi és regionális okmányok közül, amelyek kifejezetten a globalizáció kérdésére vonatkoznak. Érdemes megemlíteni, hogy az ENSZ Emberi Jogokat Előmozdító és Védelmező Albizottsága, valamint a Kisebbségek Elleni Diszkriminációt Megelőző és Kisebbségeket Védelmező Albizottsága egyaránt határozatot fogadott el az emberi jogok és a globalizáció összefüggéseiről – az előbbi a kereskedelem liberalizációjáról és annak az emberi jogokra gyakorolt hatásáról (1999/30. határozat), az utóbbi pedig az emberi jogokról mint a kereskedelem, beruházás és pénzügyi politika elsődleges céljáról (1998/12. határozat).

„Az ENSZ Emberi Jogokat Előmozdító és Védelmező Albizottsága ... felkér minden kormányt és gazdaságpolitikai fórumot, hogy vegyék figyelembe a nemzetközi emberi jogi kötelezettségeket és alapelveket a nemzetközi gazdaságpolitika szabályozásakor." [1]

A globalizáció néhány elismerten pozitív aspektusa

1. *Az állampolgárság újradefiniálása:* Az állampolgárságnak új dimenziója kerül felszínre, amelyet világpolgárságnak nevezünk. Ez keveredik a hagyományos értelemben vett állampolgárság fogalmával, amely kapcsolódik a politikai és törvény adta jogok gyakorlásához és az olyan kötelezettségekhez, mint a szavazás. Napjainkban világpolgárnak lenni annyit jelent, hogy sokkal kritikusabbak vagyunk azzal szemben, amit fogyasztunk, és hogy azokat milyen körülmények között állították elő, valamint tudatosabban tekintünk az olyan globális kérdésekre, mint a világot érintő szegénység, a környezeti problémák vagy az erőszak. Ráadásul azért olyanok is akadnak bőven, akiknek érvelése szerint a szociális és kulturális globalizáció éppenséggel az ellentétét jelenti a homogenitásnak – ellenkezőleg: a kölcsönhatás folyamatainak eredményeként új gyakorlatok és identitások jönnek létre.
2. *Növekvő mobilitás és gyorsabb kommunikáció:* Annak ellenére, hogy nyilvánvalóan növekszik a technológiai szakadék azok között, akik élhetnek ezekkel a lehetőségekkel és azok közt, akik nem – ami ennek a tendenciának a legsötétebb árnyoldala –, a határok megnyílásának, valamint az Internet és más információs technológiák fejlődésének egyik pozitív következménye az, hogy egyre könnyebbé vált egyik országból a másikba eljutni, illetve a világ bármely táján élő vagy tartózkodó emberekkel kommunikálni. Ez lehetőséget kínál arra, hogy tanuljunk egymástól és egymás kultúrájából – miközben remélhetőleg arra okít minket, hogy legyünk toleránsabbak és tiszteletteljesebbek másokkal szemben.
3. *A határok fokozatos megnyitása* elősegítené az emberi jogok védelmében felállított nemzetközi és regionális igazságszolgáltatási rendszerek és szervezetek fejlődését és elterjedését, ami visszaszorítaná az emberi jogok sárba tiprását. Az Emberi Jogok Európai Bírósága például jó példa rá, hogyan tudja egy regionális szervezet hatékonyan védelmezni az emberi jogokat.

A globalizációellenes mozgalom

A pénzügyi és gazdasági globalizációra adott válaszként a civil társadalom fontos szektorai, amelyek meg vannak győződve a folyamat káros hatásáról, világmozgalmat indítottak el annak előmozdításáért, amit ők a globalizáció emberségesebbé tételének neveznek. A nemzetközi mozgalom, amelyet többnyire globalizációellenes mozgalomnak szokás nevezni, szakszervezeteket, a kormányzaton kívüli környezetvédelmi szervezeteket, politikusokat, emberi jogi aktivistákat, tudósokat, női egyesületeket stb. gyűjt magába, egyszóval intézmények és egyének széles körét,

„A szolidaritás a népek érzékenysége."

Ernesto Cardenal

akik egy igazságosabb világ felépítésére vágynak. Szerintük ez az igazságosabb világ nem létezhet mindaddig, amíg a gazdasági globalizáció fő motorja a neoliberalizmus, a szabályzatok figyelmen kívül hagyása és a privatizáció. Emberarcú globalizációt szeretnének. Ezen csoportok némelyike oly módon kívánta demonstrálni ellenérzéseit, hogy részt vett a G7+1 és más, a globalizációval összefüggésbe hozható intézmények által szervezett találkozók alatt megrendezett nagyszabású tüntetéseken. Sajnálatos módon ezeken a tüntetéseken sokszor erőszakos incidensekre is sor került, amelyek jelentős anyagi károkat okoztak, ráadásul látványosságukkal elterelték a figyelmet arról, amiért a résztvevők tiltakozni akartak. Ez a mozgalom is fokozatosan megszerveződik. A Társadalmi Világfórum Porto Alegrében, Brazíliában tartott gyűlést, párhuzamosan a Gazdasági Világfórum Davosban, Svájcban megrendezett gyűlésével, és lehetőséget adott a civil társadalmi szervezetekből érkezett delegációk ezreinek, hogy elemezzék a globalizáció kérdéseit és következményeit, és hogy tanulmányozzák az alternatívákat. A *Lehetséges egy másik világ* jelmondat mellett a megvitatott számos kérdés között szerepelt a Kereskedelmi Világszervezet megreformálása, az emberi jogok védelme (különösen a gazdasági, szociális és környezettel kapcsolatos jogok), valamint a harmadik világ adósságterheinek enyhítése.

Végezetül idézhetnénk Xavier Godinot-tól (ATD Quart Monde): „A globalizáció egy kollektív kihívás, ám ugyanakkor felhívás is mindannyiunk számára: találjunk új utakat arra, hogyan legyünk a világ polgárai."

Néhány, globalizációval foglalkozó civil szervezet és intézmény:

Oxfam, www.oxfam.org
Fédération Internationale de Droits de l'Homme, www.fidh.org
International Forum on Globalisation, www.ifg.org
Third World Network, www.townside.org.sg
L'Observatoire de la Mondialisation, http://terresacree.org/obsmondi.htm
ATTAC, www.attac.org
World Social Forum:www.forumsocialmundial.org.br

? Saját országában ismer-e olyan intézményt vagy személyt, amelyet vagy akit a listához hozzáírhatnánk?

Forrás

Birzéa, C., Education for demotratic citizenship: A lifelong learning perspective, Council for Cultural Co-operation, Strasbourg, June 2000, pp. 8–11.

Leary, V., Globalisation and human rights, Human Rights, New Dimensions and Challanges, UNESCO, Paris, 1998, pp. 265-276.

Mondialisation et droits de l'homme, La Lettre, No.28, Fédération Internationale des Droits de l'Homme, Paris, 1999.

Mondialisation et pauvreté, Revue QUART MONDE, No.175, Éditions Quart Monde, Paris, 2000.

Oloka_Onyango, J., Udagama, D., uman rights as the primary objective of international trade, investment and finance policy and practice. Working paper submitted in accordance with Sub-commission resolution 1998/12. United Nations, E/CN.4/Sub.2/1999/11,1999.

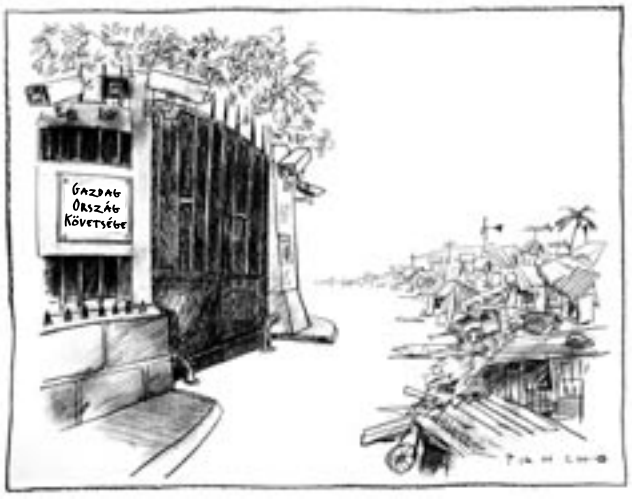

Jegyzetek

1 Resolution of the Sub-Commission on the Promotion and Protection of Human Rights (Az Albizottság Határozata az emberi jogok megismertetéséről és védelméről, ENSZ, Emberi Jogok Bizottsága) E/CN 4/SUB 2/RES/1999/30.

Gyermekek

1997-ben Európában megalakították az Európai Gyermekjogi Ombudsmanok Hálózatát. A hálózat tagjai között osztrák, belga, dán, finn, francia, magyar, izlandi, litván, macedón, norvég, portugál, orosz, spanyol, svéd és walesi ombudsmanokat találunk.

Az Orosz Munkaügyi és Társadalmi Fejlődési Minisztérium kezdeményezésére öt orosz oblasztyban, vagyis nagyméretű közigazgatási egységben gyermekjogi biztosokat neveztek ki. A biztosok kinevezése rendelet útján történt, és feladatuk a gyermekjogok védelmének és tiszteletének előmozdítása.

Ma megközelítőleg kétmilliárd gyermek él a világon, ebből 79 millióan az Európai Unió tagállamaiban, 25 millióan pedig az európai uniós csatlakozásra váró országokban.

1989-ben az ENSZ elfogadta a *Gyermek jogairól szóló egyezmény*t, amelyet azóta az Amerikai Egyesült Államok és Szomália kivételével minden államban ratifikáltak. Az Egyezmény mérföldkőnek számít a gyermekek jogainak történetében, mert ezen a területen ez az első kötelező érvényű nemzetközi jogi eszköz.

„Gyermekeitek nem a ti gyermekeitek. Ők az Élet önmaga iránti vágyakozásának fiai és leányai. Általatok érkeznek, de nem belőletek. És bár véletek vannak, nem birtokaitok. Adhattok nekik szeretetet, de gondolataitokat nem adhatjátok. Mert nekik saját gondolataik vannak. Testüknek adhattok otthont, de lelküknek nem. Mert az ő lelkük a holnap házában lakik, ahová ti nem látogathattok el, még álmaitokban sem."

Kahlil Gilbran

Miben áll a Gyermek jogairól szóló egyezmény jelentősége?

Az Egyezmény igen sok változást hozott a gyermekjogok védelmének területén.

1. Ez a világ legtöbb országa által ratifikált emberi jogi egyezmény.
2. Az Egyezmény három alapelve a részvétel, a védelem és a megelőzés. A részvétel elve azt jelenti, hogy a gyermek – korától és érettségétől függően – részese a saját sorsát érintő kérdések megvitatásának. Ez vonatkozhat jogi, bírósági eljárásokra, az örökbefogadási eljárásra. Az Egyezmény továbbá kimondja a gyermekeknek azt a jogát, hogy védve legyenek mindennemű bántalmazástól, erőszaktól, és a jogaikat sértő cselekményektől. Végül, minden más egyezményhez hasonlóan, egyes jogok a potenciális jogsértések megelőzésének biztosítékául szolgálnak.
3. Az Egyezmény a gyermeket mint jogalanyt, és nem mint a jog tárgyát tekinti. A felnőttek többsége hagyományosan azt tanulja, hogy a gyermekekben a felnőtteknek – tanároknak, papoknak, szülőknek, orvosoknak stb. – feltétel nélküli engedelmességgel tartozó

Kapcsolódó gyakorlatok

- Játszd el!
- Ashique története
- A gyermekek jogai
- Van más választásunk?
- Mindenki hallassa a hangját!!
- Jövőink
- Jogi bingó

Fontos dátumok

június 4.
Az Agresszió Ártatlan Gyermekáldozatainak Nemzetközi Napja

augusztus 12
Nemzetközi Ifjúság Nap

november 20.
a Gyermekek Világnapja

tárgyakat lásson. Ezzel szemben az Egyezmény úgy tekint a gyermekre, mint jogokkal rendelkező emberi lényre, akinek a jogait a felnőtteknek, a társadalomnak és az összes, gyermekekkel foglalkozó intézménynek tiszteletben kell tartania. A gyermekekkel ugyanúgy, az emberi méltóságukat tiszteletben tartva kell bánni, egészen egyszerűen azért, mert életkoruktól függetlenül ők is emberi lények.

4. A gyermekeket is érintő ügyekben, legyen az bírósági, hatósági vagy más jellegű ügy, mindig a gyermek érdekeit legjobban szolgáló döntést kell keresni. A gyermek érdeke nehezen megfogható és ellentmondásos fogalom. A gyakorlatra vonatkozóan azt jelenti, hogy ha például egy gyermek-elhelyezési eljárás során a bírónak el kell döntenie, kinél legyen a gyerek, akkor több szempontból meg kell vizsgálniuk a gyermek életét és az érintett felnőtteket. A döntésnél a gyermek érdekének minden esetben elsőbbséget kell élveznie a felnőttek érdekeivel szemben.
5. Az Egyezmény számos olyan területet megnevesít, amelyeken belül a gyermekek jogait tiszteletben kell tartani. Ilyen az oktatás, a jog, az államigazgatás, az igazságszolgáltatás stb. Az a gyermek például, akit születésekor a hatóságok nem jegyeztek be, a jog számára nem létezik. Így aztán a hatóságok által működtetett iskolák számára sem létezik, akik nem veszik fel őt tanulónak, aminek következményeképpen a gyermek nem tud iskolába járni. Ez a jelenség számos ország több ezer gyermekét érinti. Az, hogy az iskolák „jogi és hatósági nemlétre" hivatkozva visszautasítanak egy gyereket, egyértelműen a gyermek oktatáshoz való jogának megsértése.

Az Egyezménynek sok országban tényleges hatása volt, mert ratifikációjával az egyes országok kötelessé váltak kiegészíteni vagy megújítani a már létező törvénykezésüket.

? Ön szerint a gyerekeknek is az a legjobb, ha mindig, feltétel nélkül engedelmeskednek a felnőtteknek?

A gyermekek helyzete a tények és számok tükrében

Bár az Egyezmény valóban óriási előrelépést jelent a gyermekek ügyében, a tények azt mutatják, hogy a gyermekek jogait a világ legtöbb térségében ma is megsértik.

A gyermekek helyzete Európában

- Megdöbbentő mértékben emelkedett az emberkereskedelem által érintett nők és gyermekek száma. A számok azt sugallják, hogy évente mintegy 120 000 nő és gyermek esik áldozatul a közép- és kelet-európai országokból Nyugat-Európába tartó emberkereskedelemnek.
- Egyes felmérések szerint Bulgáriában a 14–18 év közötti lányok nem elhanyagolható százalékának a prostitúció lett a fő jövedelemforrása. A felmérések arra is rámutatnak, hogy mindez gyakran szervezett hálózatok kereteiben történik. További aggasztó jelenség a fiatal férfi prostituáltak számának növekedése.
- Észtországban, a növekvő szexturizmus hozadékaként, a prostitúció áldozatai között az egészen fiatal lányok is megjelentek. Lettországban szintén találtak gyerekprostituáltakat (8–10 év közötti kislányokat).
- Nagy-Britanniában több ezerre tehető azoknak a gyerekeknek a száma, akik a nagyvárosok utcáin élnek. Az utcán élő gyerekek között azonos arányban találunk fiúkat és lányokat. Az otthonról elmenekülő, elcsavargó gyerekek számát negyvenezerre becsülik.
- Franciaországban az 1980-as években kezdtek el foglalkozni az utcagyerekek problémájával. Egyes hatóságok szerint közel tízezer gyerek él az utcán Franciaországban, bár más források ezt a számot sokkal kisebbre becsülik.

Ki számít gyermeknek?

Az Egyezmény a következőképpen határozza meg, ki tekinthető gyermeknek: „Gyermek az a személy, aki tizennyolcadik életévét nem töltötte be, kivéve ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban eléri."
Ez azt jelenti, hogy minden 18 év alatti személy, ideértve a kamaszkorúakat is, az Egyezmény hatálya alá tartozik.

- Általánosan elmondható, hogy egyre több a hajléktalan fiatal Közép- és Kelet-Európában. Csak Bukarestben közel 1500-ra becsülik az utcán élő gyerekek számát.
- Lengyelországban és Magyarországon a 15 év alatti gyerekek egyharmada él szegénységben. Egy 1999-ben készült UNDP-felmérés szerint a lengyel gyerekek 60%-a szenved az alultápláltság valamilyen formájától, 10%-uk pedig már az állandóan alultápláltak kategóriájába tartozik. Oroszországban a két éven aluli gyerekek körében az átlagostól elmaradóan fejlődő gyerekek aránya az 1992-es 9,4%-ról 1994-re 15,2%-ra nőtt.

„Gyógyul a lélek, ha gyerekek közt van."

Fjodor Dosztojevszkij

Szegény gyermekek aránya az európai országokban (%)[1].

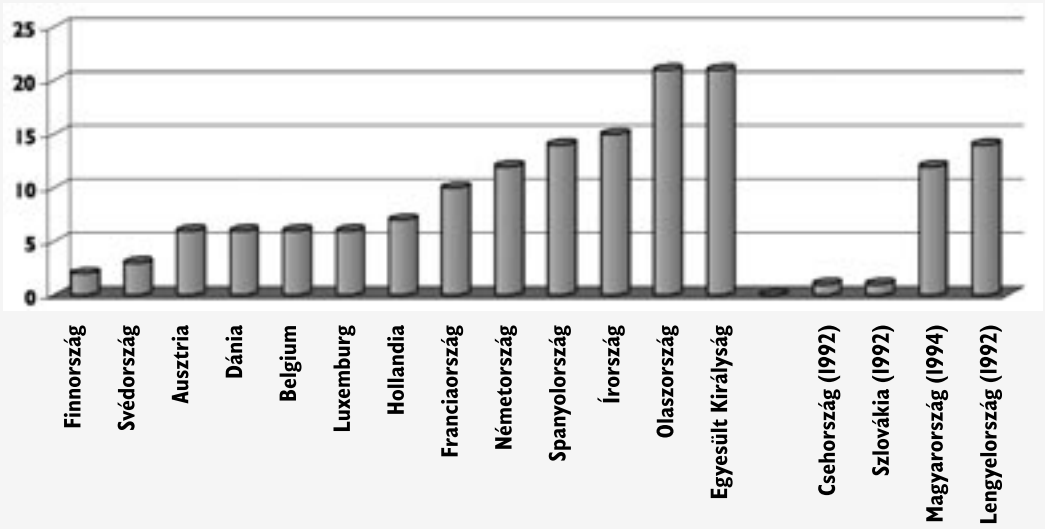

A gyermekek helyzete a világon…

- Évente még mindig több mint 10 millió öt év alatti gyermek hal meg olyan betegségek következményeként, amelyek ma már megelőzhetők és gyógyíthatók lennének.
- Még mindig több 100 millió gyermek nem részesül általános iskolai oktatásban. Többségük lány.
- Körülbelül 300 000 gyerek vesz részt valamilyen fegyveres konfliktusban.
- 149 millió gyermek alultáplált. Kétharmaduk Ázsiában él.
- Csak az elmúlt év során a háborúk következményeként több mint 31 millióan, többségükben nők és gyerekek, kényszerültek otthonuk elhagyására, és lettek menekültek.

A gyermekekkel és a tizenévesekkel kapcsolatos európai kihívások

Van néhány olyan, a gyermekek jogaival kapcsolatos terület, amelyekben az európai intézmények és kormányok különösképpen érintettek. Ennek eredményeképpen egyértelmű a politikai akarat, hogy a gyermekeket megvédjék az olyan cselekményekkel és jelenségekkel szemben, amelyek megsértik a jogaikat.

Az Európa Tanács és tagállamai egyre aggasztóbbnak találják a már korábban idézett, az emberkereskedelemre, prostitúcióra és pornográfiára vonatkozó adatokat, és így egy sor, a következőket is magában foglaló ajánlást fogadtak el:

- 1065 (1987) számú ajánlás a gyerekkereskedelemről és a gyermekek kizsákmányolásának egyéb formáiról

A gyermekek részvétele

1. A gyermekek részvétele nélkül nem lesz valósággá *A gyermekek jogairól szóló egyezmény*;
2. [a részvétel] döntő eleme a társadalmi kohézió és a demokrácia biztosításának;
3. a gyermek fejlődéséhez szükséges folyamat…[2]

- R (91) 11 számú ajánlás a gyermekek és fiatal felnőttek szexuális kizsákmányolásáról, pornográfiára és prostitúcióra kényszerítéséről, és a velük való emberkereskedelemről
- 1099 (1996) számú határozat a gyermekek szexuális kizsákmányolásáról.

Amint egy állam elfogadja a fenti ajánlásokat, gyakorlati lépéseket kell tennie a bennük foglaltak megvalósítására.

Hogy milyen lépéseket tehet egy állam, arra álljon itt két példa:[3]

1. A belga belügyminisztérium kezdeményezésére 1992. november 23-án a csendőrség eltűnt személyekkel foglalkozó központi irodája az ilyen jellegű emberkereskedelemre szakosodott különleges egységet állított fel. 1995. szeptember 11-én az igazságügyi miniszter elrendelte ugyanezen az irodán belül az eltűnt gyermekek egységének létrehozását. Ha egy kiskorú eltűnése kapcsán felmerül annak gyanúja, hogy emberkereskedelem vagy szexuális kizsákmányolás áldozata válhat belőle, akkor ez az egység felel a szakmai segítségnyújtás és a nyomozás koordinációjának megszervezéséért.
2. Luxemburgban a rendőrségen belül létrehoztak egy, a fiatalkorúak védelmére szakosodott egységet. A Luxemburg városi rendőr-főkapitányság kutatási részlegében is létrejött egy hasonló egység. Ezen túlmenően, a rendőrségen a gyermekek számára telefonos segélyvonal működik.

Ön szerint miért nehéz véget vetni ennek a fajta emberkereskedelemnek?

A gyermekmunka olyan munka…

...amelyet 15 éven aluli gyermekek egy teljes állásnak megfelelő időbeosztásban végeznek;

...amely megakadályozza a gyermeket abban, hogy iskolába járjon;

...amely veszélyt jelent a gyermekek testi, lelki vagy mentális egészségére.

A gyermekmunka létezése mögött húzódó okok nagyon összetettek lehetnek. Az okok között szerepelhet egy adott kultúrában szokásos gyakorlat, vagy a szegénység olyan foka, amikor a családnak már a gyermek által termelt jövedelemre is szüksége van. Ha a következményeit nézzük, azt látjuk, hogy a gyerekmunka nemcsak megfosztja a gyermeket az oktatásban való részvételtől, és hátráltatja fizikai és mentális fejlődését, de súlyos egészségkárosodáshoz is vezethet. Az ilyen károsodások között találunk izomzati-csontozati elváltozásokat, vegyi mérgezést, vágási sebeket és más testi sérüléseket, légúti betegségeket, súlyos égési sérüléseket stb.

A gyakran gyermekmunkával előállított áruk közé tartoznak a szőnyegek, téglák, gyufák, ceruzák, cipők, ruhaneműk, bőráruk, a cukor, a cigaretta, és gyakran dolgoznak építkezéseken is. Ezen kívül sokszor alkalmaznak gyerekeket különböző termények betakarításánál, gyárakban, a halászatban, háztartási teendők elvégzésére és súlyos áruk cipelésére.

Az internet és a pornográfia

A gyerekek az internet használata közben igen sokféle kockázatnak vannak kitéve. Ide tartozik például az, amikor „nem nekik való” képekkel, szövegekkel találkoznak (erőszakos képek, rasszista, idegengyűlölő propaganda stb.), vagy a zaklatás és a pedofil cselekmények. Egyre több jel utal olyan hálózatok létezésére, amelyek a gyermekpornográfiával kapcsolatos információk cseréjére (nevek, képek stb.) jöttek létre. Az utóbbi években több személyt is letartóztattak Európában és másutt is azért, mert ilyen illegális és az erkölcsi érzéket nélkülöző tevékenységgel voltak kapcsolatba hozhatók.

Az alábbiakban álljon itt néhány javaslat a gyermekekkel foglalkozó szociális munkások, tanárok, pszichológusok stb. és a szülők számára:

- Amennyiben észrevesszük, hogy egy gyermek veszélyeztetve van, vagy illegális, illetve veszélyes internetes felületet talál, azonnal cselekedjünk: kérdezzünk, panaszoljunk, jelentsünk!
- Tájékoztassuk a gyerekeket, beszélgessünk velük a veszélyekről, hogy ezáltal kevésbé legyenek védtelenek!
- Tájékoztassuk a szülőket, mert nekik maguknak is sokkal jobban tájékozottnak kell lenniük az internet révén megjelenő veszélyekről!

Világ Csúcsértekezlet a Gyermekekért

1990 szeptemberében a gyermekekről szóló Csúcsértekezlet eredményeként elfogadták a gyermekek túléléséről, védelméről, és fejlődéséről szóló nyilatkozatot, valamint a nyilatkozatban foglaltak megvalósításához szükséges cselekvési tervet. A tervben számos, a gyermekhalandósággal, az alultápláltsággal, a gyermekek iskoláztatásával kapcsolatos célt tűztek ki, amelyeket elvileg 2000-ig kellett volna elérni.

Ön szerint az a tény, hogy a kitűzött célok egyikét sem sikerült elérni, szükségszerűen azt jelenti, hogy a Csúcsértekezlet haszontalan volt?

A világ ügyeivel törődő emberek hálózatán keresztül számos olyan civil csoportosulás szerveződik, amelyek folyamatosan ellenőrzik és jelentik az interneten megjelenő illegális felületeket.[4]

Az Európa Tanács *Kiberbűntettekről szóló egyezményét* 2001. november 8-án fogadták el. Amint életbe lép, ez lesz az első olyan nemzetközi szerződés, amely az interneten és más számítógépes hálózatokon elkövetett bűncselekményekkel foglalkozik, különös tekintettel a gyermekpornográfiára. Az Egyezmény fő célja, hogy a legmegfelelőbb törvénykezés elfogadásán és a nemzetközi együttműködés erősítésén keresztül elősegítse egy olyan közös büntetőjogi politika kialakítását, amely a társadalmat hatékonyan védi a kiberbűncselekményektől. Az Egyezmény 9. cikke egészében a pedofília és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről szól.

Lehet-e olyan intézkedéseket hozni, amelyek a gyermekek internet-hozzáférését korlátoznák, úgy, hogy eközben ne sérüljön a gyermekeknek a *Gyermekek jogairól szóló egyezmény* 13. cikkében lefektetett joga, vagyis a joguk arra, hogy szabadon keressenek, fogadjanak vagy tudassanak bármilyen információt és nézetet?

Gyermekjogi ombudsman

Az ombudsman szó a skandináv eredetű ombud szóból származik, amelynek jelentése nagykövet, képviselő, hírnök. Ma már az ombudsman olyan személyt jelöl, aki bizonyos csoport tagjaitól (esetünkben gyermekektől) érkező panaszokkal foglalkozik, aki e csoport képviseletében fellép, és aki megpróbál javítani az egyes személyek, illetve a csoport egészének helyzetén.

Az első gyermekjogi ombudsman intézménye 1981-ben Norvégiában jött létre. Az ombudsman olyan semleges, pártoktól független képviselő, közvetítő, szószóló vagy bíró, aki biztosítja, hogy az egyes minisztériumok eleget tesznek abbéli kötelezettségüknek, hogy a gyermekekkel összefüggő ügyekben haladó intézkedéseket hozzanak. Az ombudsman védi a

kiskorúak érdekeit, jogait és szükségleteit, tesz a *Gyermekek jogairól szóló egyezmény*ben foglaltak megvalósításáért, illetve magának az Egyezménynek a népszerűsítéséért. Az ombudsmannak hatalmában áll, hogy a hatóságok cselekedeteit kivizsgálja, felülbírálja, valamint hogy a vizsgálat eredményét közzétegye. Hatósági döntéseket viszont nem változtathat meg, nem törölhet el. Az ombudsman a gyermekeket közvetlenül vagy közvetve érintő polgári, illetve büntetőjogi esetekben mint független személy van jelen, aki akár a jogi képviselővel, a szülőkkel vagy a gyermek gyámjával szemben, minden esetben a gyermek jogait képviseli.

Néhány országban az ombudsmannak az is feladata, hogy értékelő-becslő módszereket dolgozzon ki annak meghatározására, hogy egy-egy tervezett törvényjavaslat, szabályozás vagy bármilyen más jellegű intézkedés milyen következményekkel járhat a gyermekekre nézve. A svéd Rasdda Barnen civil szervezet kimutatása szerint napjainkban 20 országban működik gyermekjogi ombudsman.

A gyermekek jogait védő nemzetközi és regionális egyezmények

1. *Egyezmény a gyermek jogairól*, 1989
2. *Nyilatkozat a gyermekek túléléséről, védelméről és fejlődéséről*, Világ Csúcsértekezlet, 1990
3. *Cselekvési terv a világ-csúcsértekezleten elfogadott nyilatkozat végrehajtásához*, 1990
4. *1460-as számú (2000) parlamenti közgyűlési ajánlás az európai gyermekjogi ombudsman intézményének felállítására*, Európa Tanács,, Strasbourg, 2001.
5. az Európa Tanács *1286-os számú (1996) parlamenti közgyűlési ajánlása: európai közös stratégia a gyermekekért*
6. *Európai egyezmény a gyermek jogainak gyakorlásáról*, Európa Tanács, Strasbourg 1996

Forrás

Asquith, S., Juvenile Justice and Juvenile Delinquency in Central and Eastern Europe – A Review – Centre for the Child and Society, University of Glasgow. http://eurochild.gla.ac.uk
Final report of the study group on street children, Council of Europe, Strasbourg, April 1994.
Flekkoy, M., A Voice for Children – Speaking as their Ombudsman, UNICEF, 1991.
The Global Movement for Children, www.gmfc.org
Human Rights Education Newsletter, No.29, Centre for Global Education, University of York, UK, 2001.
Setting up a European Ombudsman for Children, doc.8552, Council of Europe Parliamentary Assembly, 1999.
The State of the World's Children, UNICEF, 2000.
„Trafficking in women, a comprehensive European strategy", information sheets, European Commission.

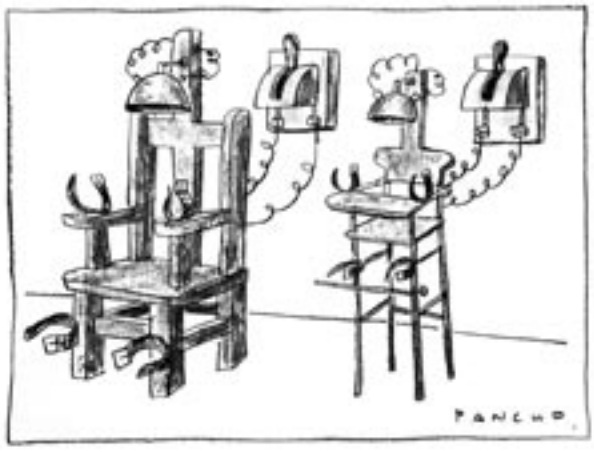

Jegyzetek

1 Az Európa Tanács Miniszterek Tanácsának 8. számú ajánlása a tagországok számára, elfogadva 1998. szeptember 18-án.

2 Az EU-ábrák általában az 1990-es évek elejére vonatkoznak. A jelzett értékek azon gyermekekre vonatkozó százalékok, akik a nemzeti átlagjövedelem 50%-ánál kisebb bevétellel rendelkező háztartásban élnek. Forrás: Bradbury and Jäntti (1999) Micklewright, J., Stewart, K.: Child Well-Being in the EU and Enlargement to the East (Gyermekjólét az EU-ban és terjeszkedés keletre), UNICEF, Innocenti Centre, 2000.

3 Az R (91) 11 számú ajánlás végrehajtása a Sexual Exploitation, Pornography and Prostitution of, and Trafficking in, Children and Young Adults (Szexuális visszaélés, pornográfia, prostitúció és üzérkedés gyermekek és fiatal felnőttek körében) témakörben; Strasbourg, 1998. április 8.

4 Bilson, A., Child safety on the Internet, a child rights approach, Centre for Europe's Child (Gyermekbiztonság az interneten, egy gyermek jogainak megközelítése, Európa Gyermekközpont), eurochild.gla.ac.uk

Környezet

Lehetetlen elkülöníteni a környezetet – a sivatagokat, az erdőket vagy a városi forgatagot – az emberektől és az emberi jogok témájától, különösen a társadalmi igazságosság és a fejlődés kérdéseit illetően. Ez nem csak Afrikában van így, hanem mindenütt, beleértve Európát is. Környezet és ember között kétirányú kapcsolat áll fenn: minden emberi cselekedet hatással van a környezetre, és a környezet is hatással van az emberi életre. Erre egy példa az üvegházhatás. Az olaj, a szén és a gáz 300 éve folyó felhasználása, az energiaipar fejlődése világszerte jelentős mértékben hozzájárult a globális felmelegedéshez. Az elmúlt négy évben tapasztalt végzetes éghajlati változások az egész Föld népességét sújtják. Csakhogy az északi, gazdag országok lakosai, akik nagymértékben felelősek a szén-dioxid kibocsátásáért, sokkal hatékonyabban képesek magukat megvédeni a természeti katasztrófákkal szemben, mint azok, akik délen, a fejlődő országokban élnek. Ezek az igazságosság és egyúttal az emberi jogok kérdését is felvetik.

Néhány további példa a környezet és az emberi jogok közötti kapcsolatra:

- mezőgazdasági területeket taposóaknákkal tettek tönkre a háborúk folyamán, így az emberek biztonságát fenyegetik;
- az emberek arra kényszerülnek, hogy kiégett talajon termesszenek gabonát, ami elsivatagosodáshoz és fokozódó szegénységhez vezet;
- de példa rá a Baia Mare-i baleset is, amely cianidszennyeződést okozott először a Szamos folyóban, majd a Tiszában, végül pedig a Dunában.

Környezetünk alapjai

A környezetet felhasználjuk a fejlődéshez szükséges nyersanyagok biztosítására, ugyanakkor szemetesládaként is hulladékaink számára. Emellett, hogy az élet fennmaradjon, állandó hőmérsékletet, légköri oxigént és tiszta vizet kell biztosítania. Egy véges földgolyón élünk, ahol minden mindennel összefüggésben áll, például a táplálékláncon, a vízen és a kőzetek körforgásán keresztül. Van egy természetes dinamika, de e körforgások súlyos megzavarása, például szennyezés, a nem megfelelő gazdálkodási eljárások, öntözés vagy a mértéktelen halászat miatt a

„Amikor a sivatagok terjeszkednek, az erdők pedig eltűnnek, az alultápláltság fokozódik, a városi lakók körülményei rosszabbodnak, az nem azért van, mert szűkében vagyunk az erőforrásoknak, hanem a miatt a politika miatt, amit kormányzóink és az elit csoportok megvalósítanak. Az emberek jogainak és érdekeinek megtagadása sodor bennünket olyan helyzetbe, ahol csak szegénység van, ami Afrikában is burjánzik…. Csakis a szabad emberek, akiknek vannak jogaik, akik érett és felelős polgárok, ők azok, akik majd kiveszik a részüket a fejlesztésből, illetve a környezetvédelemből."

Felszólaló a ENSZ Környezet és Fejlesztés Világbizottsága nyilvános meghallgatásán. Nairobi, 1986. szeptember 23.

Kapcsolódó gyakorlatok

- A fenntartható fejlődés eszméje
- A két város meséje
- Az élet szövedéke
- Címlap
- Egy tökéletes világban élni
- Jövőink
- Kert egy éjszaka alatt
- Makah bálnavadászat

A világ katasztrófái[1]

Katasztrofális események	1996	2000
Hurrikánok	62	99
Árvizek	69	153
Szárazságok	9	46

természetes egyensúly felborul. Ukrajnában a csernobili katasztrófa, Németországban a Fekete-erdő fáinak pusztulása, Dél-Spanyolország elsivatagosodása, Britanniában a kergemarhakór, Üzbegisztánban az Aral-tó kiszáradása, valamint az ilisui vízerőmű projektje Törökországban, mind annak bizonyítékai, hogy az emberiség a fejlődési folyamatok során hogyan károsítja meglévő környezetét gazdasági tevékenységeinek érdekében, és magáért az életért.

? Tudsz mondani egy helyi példát? Például az útépítéseknek, az ipari bányászatnak vagy más fejlesztésnek milyen kihatásai vannak lakóhelyed környezetére?

A fenntartható fejlődés eszméje

1989-ben az ENSZ Környezet és Fejlesztés Világbizottsága – amely Brundtland-bizottságként is ismert – előtérbe állította a fenntartható fejlődés elvét. A lényegét úgy foglalták össze, hogy: „az a fejlődés, amely a jelen szükségleteit úgy elégíti ki, hogy közben nem veszélyezteti a jövő nemzedék képességeit saját szükségleteinek kielégítésére". 1992-ben ezt követte a *Riói nyilatkozat*, amely azt mondja ki, hogy „az emberi lények állnak a fenntartható fejlődés gondolatának középpontjában. Joguk van egészséges és termékeny életet élni, összhangban a természettel".

Valós és sürgető probléma, hogy miként tudjuk úgy kezelni a szegénység, a globalizáció emberi jogokat érintő kérdéseit, valamint a fejlődéshez való jogot, hogy hűek maradunk emberi jogi elveinkhez, de környezetünket is megóvjuk a kizsákmányolástól.

Az egyik megközelítés a specifikus témákról szóló nemzetközi egyezményeken keresztül lehetséges. Például az éghajlatváltozásról szóló 1997-es kiotói ENSZ-konferencián az iparosodott országok elkötelezték magukat amellett, hogy csökkentik az üvegházhatást befolyásoló gázok kibocsátását. A fejlődő országok felmentése érdekékében megannyi alkudozás folyt, és számtalan kritika érte az egyezmény végső változatának hatékonyságát és igazságosságát.

Egy másik megközelítés az emberi jogok szemléletét veszi alapul, ilyenformán biztosítja, hogy minden egyezmény középpontjában az igazságosság és az esélyegyenlőség elve áll. Néhányan vitatják, hogy a környezetvédelmi kérdéseket vajon már most is kellően magukban foglalják-e a fennálló emberi jogi törvények, mint például a tulajdonhoz, az egészséghez vagy az élethez való jog. Mások másképp vélekednek az új vagy újonnan kialakult környezetvédelmi jogokról.

Van olyan elgondolás, miszerint a környezetvédelmi emberi jogokat a már létező emberi jogok listájára kellene felvenni. Például az 1994-es *Emberi jogi és környezetvédelmi alapelvek nyilatkozatának* tervezete kinyilvánítja, hogy: „minden embernek joga van biztonságos, egészséges és ökológiailag sértetlen környezethez. E jog és a többi emberi jog, beleértve a polgári, kulturális, gazdasági, politikai és szociális jogokat, egyetemes, a többi joggal kölcsönös összefüggésben álló és oszthatatlan".

Néhányan, főként ökológusok, helytelenítik a környezetvédelem emberi jogként való beállításának igényét. Attól tartanak, hogy ha az emberi élet és egészség a környezetvédelem célja, akkor csak az emberek jólétének bekövetkeztével, és csak a szükséges mértékben lesz védelmezve a környezet. Ehelyett egy sokkal holisztikusabb emberi jogi megközelítés mellett érvelnek. Szerintük az ember a bioszféra része (az élet hálója a Földön), és ezért az emberiség iránti felelőssége elválaszthatatlan a környezetvédelemmel szembeni felelősségétől. Tágabb értelemben az emberi jogi követeléseknek figyelembe kellene venniük a jövő nemzedékeinek szükségleteit és jogait, akárcsak az államok és az emberek versengő érdekeit a jelen világában.

„A környezetvédő mozgalmak csak akkor fognak fennmaradni, ha egyben az igazságosság mozgalmaivá is válnak. Egy pusztán környezetvédő mozgalom vagy elhal, vagy tovább él az üzleti világ „zöldmosásaként". Egyetlen tisztességes környezetvédő sem tűrheti el az ilyen fajta szerepet. De korlátlan lehetőségei vannak akár mint ökológiai, akár mint igazságosságon alapuló mozgalomnak."

Vandana Shiva

Vannak, akik úgy vélekednek, hogy más élőlényeknek, elsősorban az állatoknak is kellene, hogy legyenek például állati jogaik, ugyanúgy, ahogy az embereknek vannak emberi jogaik.

A törvény szerint jogaik, mint ilyenek, nincsenek az állatoknak, de gyakran védelmezi őket a törvény. Például a legtöbb európai országban törvények oltalmazzák a háziállatok jólétét és megfelelő életkörülményeit.

Egy másik megközelítés arra tesz kísérletet, hogy az emberi jogok filozófiáját és az ökológiai elveket összeegyeztesse. Az emberi jogoknak (mint például az emberi méltóságnak, a szabadságnak, a tulajdonnak és a fejlődésnek) választ kellene adniuk arra a tényre, hogy az egyének nem csupán politikai és társadalmi környezetben, hanem természetes környezetben is tevékenykednek. Ahogy az egyéneknek tisztelniük kell embertársuk belső értékeit, éppúgy kell tisztelniük más élőlények (állatok, növények és az ökoszisztéma) belülről fakadó értékeit.

Az egyik legnagyobb kihívás, amellyel ma a tanárok és az ifjúsággal foglalkozók szembesülnek, az emberek arra való nevelése, hogy megértsék az emberi méltóság és az életben magában benne rejlő értékek kettős elgondolását, valamint azt, hogy miként éljenek ennek megfelelően. Más szóval, gondolkodj globálisan, cselekedj lokálisan, megkeresve azt az életformát, amely a jövőben is fenntartható.

Fontos dátumok

Június 5.
környezetvédelmi világnap

Április 22.
A Föld napja

Ökológiai emberi jogok

Az ökológiai emberi jogok a globális környezetvédelmi helyzetre adott egyfajta válaszként is felfoghatók. Korunk termékei, éppúgy, ahogy a politikai és a polgári jogok korábban a történelmi események eredményei voltak.

A fiatalok szerepvállalása és az ifjúsági szervezetek

Minden országban iskolák, környezetvédelmi civil szervezetek és egyéb intézmények kínálnak lehetőséget a fiataloknak arra, hogy tevékenyen bekapcsolódjanak a környezetvédelmi ügyekbe. Helyi szinten környezetbaráttá tehetik otthonaikat, iskoláikat, ifjúsági klubjaikat, és részt vehetnek a helyi döntéshozó folyamatokban. Regionális és országos szinten befolyásolhatják a közéleti és politikai vitákat, például azzal, hogy leveleket írnak, színdarabokat mutatnak be és (békésen) tüntetnek az őket érintő kérdések megoldásáért. Nemzetközi és globális szinten is lehet befolyásuk olyan nyilatkozatokon keresztül, mint például a *Föld karta*, vagy nemzetközi kampányokat folytató szervezetek révén, mint például a Greenpeace.

A fiatalok minden szinten kivehetik a részüket, képviselhetik véleményüket internetes levelezésekkel, kampányok és globális ünnepi alkalmak révén, mint amilyen a környezetvédelmi világnap vagy a Föld napja. A környezetvédelmi világnapot (június 5.) az ENSZ Közgyűlése 1972-ben vezette be. Számtalan módon lehet megünnepelni: beleértve az utcai vigasságokat, a biciklis felvonulásokat, a zöld koncerteket, az iskolai esszéíró és plakátversenyt, a faültetést, az újrahasznosítási törekvéseket és a nagytakarítási kampányokat. Minden évben adott egy téma, amire az emberek összpontosíthatnak. Korábbi témákból néhány példa: Az életért a Földön – Mentsük meg tengereinket, Szegénység és a környezetvédelem – Az ördögi kör megtörése vagy a Gyermekek és a környezetvédelem (www.unep.org). A Föld Napját (április 22.) a Föld Napja Hálózat koordinálja, amely más környezetvédelmi és emberi jogi szervezetekkel működik együtt, például a Sierra Klubbal vagy az Amnesty Internationallel, annak érdekében, hogy serkentse a társadalmi aktivitást az ünnepi alkalmakra, az emberi jogokért, valamint a környezetkárosítással szembeni tiltakozásként szervezett megmozdulások során.
www.earthday.net/events/events-europe.stm

A Goldman Környezetvédelmi Díj

A Goldman Környezetvédelmi Díj a világ legnagyobb szabású olyan programja, amelynek célja az alulról jövő környezetvédelmi kezdeményezések elismerése, a környezetért munkálkodók kitüntetése. 2000-ben Oral Ataniyazova nyerte el a díjat az Aral-tónál bekövetkezett válság által sújtott üzbegisztáni közösségért végzett oktató- és orvosi munkájáért, illetve a családok jólétéért, továbbá a nők és gyermekek jogaiért tett erőfeszítéseiért.
2001-ben Mirszini Malakou és Giorgiosz Katszadorakisz nyerte el a díjat az északnyugat-görögországi Preszpa veszélyeztetett ártereinek ökológiai megmentéséért folytatott küzdelméért. Az egyik eredményük egy Albánia, Macedónia, és Görögország által aláírt egyezmény, amely kijelölte az első, határokon átívelő védett területet a Balkánon, s amely az említett országok közötti békés együttműködés egyik követendő példája.

Az Európa Tanács munkája

Az Európa Tanács 1961-ben indította útjára környezetvédelmi programját. E területen végzett tevékenysége középpontjában a természet- és tájvédelem áll. A programot mára az Európa Tanács Kultúra és Természeti Örökség Osztálya vette át. Három fő dokumentum szabja meg a munka irányát: a *Páneurópai biológiai és tájképi sokféleség stratégiája*, az *Európai vadvilág és a természetes előfordulási helyek megőrzéséről szóló egyezmény (Berni egyezmény, 1979)*, valamint a *Biológiai és tájképi sokféleség fontosságát hangsúlyozó egyezmény.*

A környezetvédelmi tájékoztatás és figyelemfelkeltés az Európa Tanács kiadványain keresztül valósul meg. Nemzeti irodái szintén hozzájárulnak a biológiai és tájképi sokféleség megőrzéséhez.

Nemzetközi okmányok és nyilatkozatok

Néhány a sok egyezmény és egyéb okmány közül, amelyek mind a környezetvédelem, mind az emberi jogok kérdését taglalják, s alighanem hasznos további információkkal szolgálnak:

- *Környezetvédelmi és egészségügyi európai karta*, 1989
- *Az ENSZ környezet és fejlesztés nyilatkozata*, 1992
- Az *emberi jogi és környezetvédelmi alapelvek nyilatkozatának tervezete*, 1994
- *Vizcayai nyilatkozat a környezeti jogról*, 1999
- *A Föld kartája*, 2000

„A világ megváltásának vágya benne gyökerezik az emberi szívben, az ember elmélkedő erejében, alázatában és felelősségérzetében. Mi még mindig annak a bomlasztó áramlatnak és hiú ábrándnak a birtokában vagyunk, hogy az ember a teremtés koronája, és nem csupán egy része, és hogy ezért mindent megtehetünk. És mégse tudjuk, hogy miként helyezzük az erkölcsöt a politika, a tudomány és a gazdaság elé. Még mindig képtelenek vagyunk megérteni, hogy … a felelősségérzet valami becsesebb a családunknál, a hazánknál, a cégünknél, a sikerünknél. A lét parancsai iránt való felelősségtudatunk az, és csakis az, aminek alapján cselekedeteink majdan megítéltetnek."

Václav Havel

Forrás:

Boyle, A, Anderson, M. R., Human Rights approaches to environmental protection. An overview. (A környezetvédelem emberi jogi megközelítése. Helyzetkép.), Clarendon Press, Oxford, 1996.
Bosselmann, K., Human rights and the environment: redefining fundamental priciples (Emberi jogok és a környezet: az alapelvek új meghatározása), www.arbld.unimelb.edu.au)
Gondoskodás a Földről. Egyesület a Világ Megőrzéséért – The World Conservation Union (IUCN), az ENSZ környezetvédelmi programja (UNEP), World Wide Fund for Nature (WWF-UK), www.ciesin.org/IC/iucn
Az Európa Tanács környezetvédelmi programja (Council of Europa environment programme, www.nature.coe.int)
Nyilatkozat-tervezet az emberi jogokról és környezetről, 1994. www.umn.edu/humanrts/instree/1994-dec.htm
A Föld kartája kezdeményezés (The Earth Charter initiative), www.earthcharter.org
Világfigyelő (Worldwatch) www.worldwatch.org

Jegyzetek

1 Világkatasztrófák – jelentés 2001., A Vörös Kereszt és Vörös Félhold Társaság Nemzetközi Szövetsége

Média

Mandela elnök visszaemlékszik életrajzában arra, amikor az északi sarkkörtől északra, Goose Baynél rövid időre megszakította útját, s egy csoport fiatal inuit jött oda hozzá:

> *„... miközben beszélgettem ezekkel a ragyogó fiatalokkal, kiderült számomra, hogy látták a televízióban a szabadon bocsátásomat, és tudtak a Dél-Afrikában történtekről. »Viva ANC!« – mondta egyikőjük. Az inuit bennszülött nép, amelynek tagjaival a történelem során mostohán bánt egy fehér betelepülő populáció: párhuzamok voltak találhatók a fekete dél-afrikaiak és az inuit nép között. Teljesen megdöbbentem azon, hogy milyen kicsivé vált a bolygó az általam börtönben töltött évtizedek alatt – lenyűgöző volt számomra, hogy egy tizenéves inuit, aki a világ tetején lakik, láthatta egy politikai fogoly Afrika déli csúcsánál történt szabadon bocsátását. A televízió összezsugorította a világot, és közben nagyszerű fegyverré vált a tudatlanság megszüntetésében és a demokrácia előmozdításában."*[1]

Az a folyamat, amelyet Mandela elnök egyetlen képpel kiválóan lefestett, a különböző tömegkommunikációs eszközök terjedésében bekövetkezett hatalmas gyorsulás. Valamivel több mint egy évszázaddal ezelőtt, 1895-ben küldte el Marconi az első rádiótáviratot; két évtizeddel korábban találta fel Edison a fonográfot. Az utóbbi évtizedekben a technikai fejlődés felgyorsult a rádió és televízió feltalálása, és a mindkét médiumban később beindult közvetítés után. Ahogyan ez a közvetítés napjainkban folyik, azt nehéz volt előre látni akkor, amikor 1957 októberében a szovjet tudós útjára bocsátotta a Szputnyikot, az első műholdat, amely megkezdhette bolygónk körüli keringését – egy két láb átmérőjű fémgömböt, amelyet arra terveztek, hogy meghatározza a Föld felső légkörének sűrűségét. Az eseményt a rádió közvetítette, és a műhold mindössze három hónapig keringett a Föld körül. Tizenkét évvel később az Amerikai Egyesült Államok televízión keresztül közvetítette bolygónk teljes képét, és az első embert, aki a Holdra lépett.

Napjainkban az „egy világ" elképzelése és a műholdas/parabolás rendszerre épülő kommunikáció központi szerepet kapott mind a kulcsfontosságú világ-, mind a helyi események megközelítésében. Az első műholdas rendszer, az Intelsat 1965-ben lépett működésbe. Azóta az űrkorszaki telekommunikáció, információtechnológia és az alternatív elektronika egybeolvadt a hagyományos értelemben vett tömegkommunikációval, hogy új eszközök előre nem látható hosszú sorát – az egyszerű mobiltelefontól az Internetig – kínálja az emberek számára, melyek segítségével megosztják észleléseiket, kifejezik véleményüket, kölcsönhatásba lépnek másokkal, megértik a változásokat, és reagálnak azokra.

A média szférájában maga a változás tempója radikális átalakuláson megy keresztül. A rádiónak 38 évébe telt, hogy elérjen 50 millió felhasználót – ez 13 év volt a televízió, 16 év a személyi számítógép, ám mindössze 4 év a világháló, az interneten való legelterjedtebb böngészés esetében.

Kapcsolódó gyakorlatok

- A jogok harcosai
- Amikor eljön a holnap
- Az Internet hatása életünkre
- Címlap
- Képjátékok
- Most mutasd meg!

Fontos dátumok

November 21.
A Televízió Világnapja

Május 17.
Telekommunikációs Világnap

Egy médiagazdag világ kihívásai

Az UNESCO Kulturális és Fejlesztési Bizottsága, amely segít elemezni a modern kommunikációs irányzatokat és a nyugati kultúra központi szerepét a globalizáció folyamatán belül, úgy írja le az új technológiákat, mint amelyek soha nem hallott teret kínálnak a médiának. A cenzúra hagyományos formái egyre nehezebbé váltak, a média erősíti a világméretű szolidaritás érzését, és a multimédia-technológiák új művészi és intellektuális kihívásokat teremtenek. A reprodukció és továbbvitel egyszerűsége jóval nehezebbé tette a kormányok számára az ellenőrzést – nem beszélve a cenzúráról – az információk felett, amelyeket az emberek kapnak és továbbítanak. Napjaink médiája segít fenntartani az emberek mobilitását, és létrehozni egy jobban tájékozott lakosságot. Amellett erősíti a világméretű szolidaritás érzését, amely nélkül egyetlen világméretű etika sem kezdhetett volna kikristályosodni. „A médiában az emberi szenvedésről bemutatott képek arra késztették az embereket, hogy kifejezzék törődésüket és szolidaritásukat távoli helyeken élőkkel kapcsolatban. Hozzájárultak enyhítő törekvésekhez, magyarázatokat és tetteket vártak el a kormányoktól."

A negatív aspektusokat is ki kell emelni. Talán még alul is becsüljük a számot, ha azt mondjuk, hogy ebben a pillanatban több mint 100 újságíró van börtönben több mint 20 országban azért, mert gyakorolták látszólag garantált jogukat a véleménynyilvánítás szabadságához, nem említve azokat, akik az életükkel fizettek hivatásuk gyakorlásáért.

Az elérhetőség a másik probléma, amelyet meg kell említeni. Hogyan érheti el a kommunikációs forradalom azt a több milliárd embert, akik a fejlődő világban elektromos áram nélkül élnek több százezer, ember lakta településen? Ők még mindig az ipari forradalom nincstelenjei. Kisebbségben vannak azok, akik valóban hozzáférhetnek ezekhez a dolgokhoz. Főleg fejlett országok állampolgárai és városi lakosok remélhetik, hogy műholdas televíziós adásuk legyen, és hozzáférhessenek a nemzetközi információs hálózati rendszerekhez.

Tudja-e, hogy...

Az infrastruktúraláncban a fejlődő országok számára a helyi telefonközpontot a háztartástól elválasztó utolsó mérföld a gyenge láncszem. Néhány afrikai ország olyannyira szegény telekommunikációs eszközökben, hogy kevesebb mint egy telefon jut 1000 emberre – vagy, hogy még egyértelműbben fogalmazzunk, több telefon található Tokióban vagy Manhattanben, mint egész Afrikában. Az 1999-es *Emberi fejlődésről szóló jelentés* átfogó összehasonlítást végez a telefonvonalak, tévékészülékek, faxgépek, személyi számítógépek és az internetelérhetőségében világszinten. A fejlett országokban átlagosan 502 telefonvonal, 595 tévékészülék, 45 faxgép, 204 személyi számítógép és 35 internet-előfizető jut minden 1000 emberre. Ezzel szemben a szegényebb országokban átlagosan minden 1000 emberre 4 telefonvonal, 36 tévékészülék és 0,2 faxgép jut, és tulajdonképpen nincs szignifikánsan jelen személyi számítógép vagy internetelérhetőség. A rádió marad az egyetlen tömegkommunikációs eszköz, amely valóban világszerte elterjedt, és amely választ kínál a szóbeli művelődés igényére.

Milyen hatással vannak ezek a gyors változások arra, ahogyan érzékeljük a világ eseményeit?

A média változó természetében három kritikus tényezőt emelhetünk ki:[2]

1. A telekommunikáció és a médiatechnológiák gyors fejlődése a média egész természetét megváltoztatta. Tér és idő tekintetében egyaránt szerves részévé válnak az éppen történő eseményeknek. Az élő közvetítés maga egy új eseménnyé vált. Példa erre az USA hajóinak partra szállása Szomáliában és Haitin, vagy a támadás a Beli Dom és a moszkvai Osztankino tévéállomás ellen.
2. A politikusoknak hatalmas és kritikus befolyásuk van a médiára a nem demokratikus hatalmi rendszerekben és a meg nem szilárdult demokráciákban. A demokratikus társadalmakban a politikusok gyors ígéretekkel igyekeznek hatást gyakorolni a médiára – amennyire lehetséges. Másrészről a média maga is képes egyre komolyabb hatást kifejteni a politikusok viselkedésére és döntéseire.

3. A kereskedelmi jelleg elnyomja a programok sokféleségét csakúgy, mint a kisebbségekre, az alternatív kultúrára és a szubkultúrákra vonatkozó programokat. A magasabb nézettségi arányra való törekvés tükröződik abban, ahogyan bemondják a híreket és aktuális eseményeket. A hírek bemutatásának módja, a valóság szemelvényeinek kiválasztása a közönség számára – manapság a triviális, a bizarr és a botrányos jegyeit hordozza. Ennek következményeként a komoly hírek egyre kisebb helyet kapnak a médiában. Csökkent a hajlandóság a közszolgálati televíziók költségeinek fedezésére, amelyek így kénytelenek a kommersz felé elmozdulni. Ebben a folyamatban a közönség veszít a legtöbbet: az információ forrásait.

A Regionális és kisebbségi nyelvek európai kartája (1992) a médiáról – 11. cikk (Tömegtájékoztatási eszközök)

A regionális vagy kisebbségi nyelvek használói számára, e nyelvek területein, és e nyelvek mindegyike helyzetének megfelelően, abban a mértékben, ahogy a közhivatalok közvetlen vagy közvetett módon hatáskörrel, hatósági jogkörrel vagy szereppel bírnak e területen, és tiszteletben tartva a tömegtájékoztatási eszközök függetlenségének és autonómiájának elveit, a felek vállalják, hogy

A. abban a mértékben, ahogy a rádió és televízió közszolgálatot lát el:
   I. biztosítják legalább egy-egy, a regionális vagy kisebbségi nyelveken sugárzó rádióállomás és televíziós csatorna létesítését, vagy
   II. bátorítják és/vagy megkönnyítik legalább egy-egy, a regionális vagy kisebbségi nyelveken sugárzó rádióállomás és televíziós csatorna létesítését, vagy
   III. megteszik a megfelelő intézkedéseket, hogy a műsorszórók regionális vagy kisebbségi nyelveken készült műsorokat is programjukba iktassanak.

Az alternatívák szükségessége

Különösen a feszültségek és erőszakos konfliktusok idején – mint például a Balkán térségét érintő események – „az információ szabad áramlása érdekében létrehozott új csatornák hozzájárulhatnának a pluralizmushoz, a gazdasági és társadalmi fejlődéshez, a demokráciához és békéhez... Az újságírói etika oktatóprogramjainak feladata, hogy érzékennyé tegye az újságírókat az előítéletekre és a diszkriminációra."[3]

Az egyik vezető internetes portál, a One World (www.oneworld.net), amely az emberi jogokról tesz közzé információkat, a következő módon foglalta össze a média demokratikus jellegére vonatkozó négy legfontosabb kihívást:

1. *A beszéd szabadsága.* Hagyományosan a média demokratikus jellegéről folyó számos értekezés a véleménynyilvánítás szabadságára összpontosított. A nyugati kormányok különösen a hidegháború évei alatt a szovjet blokkban élő állami cenzúra példáját használták fel előszeretettel kontraszktként a saját sajtójuk feltételezett szabadságával szemben. A beszéd szabadságának jogát ma is sok esetben tagadják meg világszerte, ám amennyiben kizárólag erre az aspektusra koncentrálunk, sok országban ma is találnánk a média demokratikus jellegének szempontjából alapvetőbb, összezavart kérdéseket.
2. *A hang hallatása.* A média demokratikus jellege többet jelent, mint hogy kimondhatjuk, amit szeretnénk. A demokrácia itt a hang kivetítéséről – hangunk hallatásáról – szól. Miközben a technológia minden korábbinál könnyebbé tette, hogy kiadjuk saját magazinunkat (vagy felvegyük saját videohíreinket), jóval nehezebbé vált elérni az anyaggal akár csak a legkisebb közönséget is. Még akkor is, ha sikerül találni egy terjesztőt, aki eljuttatja az anyagot az igen szűk független, nyitott felvevő piacra, ha valaki nem tud évente milliókat költeni reklámra, az anyag alig néhány emberhez jut el.
3. *A tulajdon koncentrációja.* Kifinomultabb formájában a cenzúra nem csupán a törvények szabta elnyomással érhető el, hanem kapitalista intézményeken keresztül is, amelyek együttműködnek elképzeléseik hegemóniájának megszilárdításában. A legnagyobb új tömegkommunikációs eszközök ellenőrzése még ma is néhányak kezében összpontosul

„Mindenkinek joga van a vélemény és kifejezés szabadságához. Ez a jog magában foglalja annak szabadságát, hogy véleménye miatt senkit se zaklassanak, továbbá hogy bármilyen eszközzel és hatásokra való tekintet nélkül mindenki tájékozódhasson és tájékoztathasson, és eszméket megismerhessen, információkat és eszméket terjeszthessen."

Az Emberi jogok egyetemes nyilatkozata, 19. cikk

A kifejezés szabadsága – sok még a tennivaló

Különösen a feszültségek és erőszakos konfliktusok idején – mint például a Balkán térségét érintő események – „az információ szabad áramlása érdekében létrehozott új csatornák hozzájárulhatnának a pluralizmushoz, a gazdasági és társadalmi fejlődéshez, a demokráciához és békéhez... Az újságírói etika oktatóprogramjainak feladata, hogy érzékennyé tegye az újságírókat az előítéletekre és a diszkriminációra." [4]

(nemzeti vagy nemzetközi szinten), magántulajdonban vagy állami monopólium alatt. Ez azt jelenti, hogy a médiaügyletek nagy része kisszámú iparóriás tulajdonában van. Akár az egyes országokban, akár – egyre inkább – világszinten nézzük, ezek a kartellek gyakorlatilag irányításuk alatt tartják azokat az eszméket és történéseket, amelyeken keresztül megértjük a világot. Egy valódi demokratikus sokféleség helyett ugyanannak a terméknek a végtelen változatait kínálják (kis variációkkal a csomagolás terén).

4. *Megőrzés.* A változatosság ilyen hiányának komoly következményei vannak, mivel egyre nehezebbé válik hangot adni a fősodorban lévő ortodox média alternatíváinak. Mennyi sajtóvisszhangot kaptak azok a százezrek Dél-Amerikában és Nyugat-Európában, akik kampányt indítottak országuk Irakra mért csapása ellen az öbölháború idején? A média demokratikus jellegének korlátozása korlátozott politikai demokráciához vezet, mivel az alternatív elképzeléseket önkényesen távol tartják a közfigyelemtől (különösen, ha azok támadhatják a hirdetési orgánumokat).

A tulajdon koncentrációja

„Két atomerőmű-tulajdonos kezében van az USA két nemzeti tévéhálózata – a General Electric tulajdonában az NBC, a Westinghouse tulajdonában a CBS van. Egy harmadik hálózatot egy rajzfilmgyár birtokol: a Disney tulajdonában van az ABC" – adta le a vészjelet Ralph Nader, az USA elnökjelöltje. Egy hirdetőcsoport ma képes a piac 40%-át felvásárolni. A hatalom koncentrációja – ahogyan az látható volt az American On Line (AOL), Time Warner és a Turner csoport fúziójakor – a kulturális hegemónia jelenségét hozza magával.

? Véleménye szerint az, hogy a tömegkommunikáción keresztül folyamatosan ki vagyunk téve a kereskedelmi propagandának, megfoszt minket a szabad döntés képességétől?

? Ön szerint hatással van a fiatalok gondolkodására és beállítottságára az, ha nem megfelelő, például erőszakos vagy rasszista tartalmú anyagok jutnak el hozzájuk a televízión keresztül?

A nem kormányzati szervezetek és a média

1. A Baltic Media Centre független, nonprofit alapítvány (civil szervezet), amely a média segítségével hatékonyan mozdítja elő a demokráciát, a társadalmi fejlődést és a békés nemzetközi együttműködést. www.bmc.dk
2, Az AIM (Alternativna Informativna Mreza/Alternatív Információs Hálózat) független újságírók hálózata a volt Jugoszlávia és a déli Balkán területein, mely feltáró információs szolgáltatást kínál a helyi nyelveken és angolul. www.aimpress.org
3, A Reporters sans Frontières olyan riporterekről nyújt információt, akik szabadon írtak és életveszélyben vannak világszerte. Petíciókat és levélíró kampányokat szervez a veszélyben lévő újságírók védelmében. Több információ: www.rsf.fr

Forrás

Human Development Report 1999, United Nations Development Programme, www.undp.org
Human Development Report 2001, United Nations Development Programme, www.undp.org
www.humanrights.coe.int/media
Our creative diversity, report of the World Commission on Culture and Development, UNESCO, 1995
World Communication and Information Report, UNESCO publishing, 1999

Jegyzetek

1 Mandela, N., Long Walk to Freedom (Hosszú út a szabadsághoz), Little Brown and Company, London, 1994.
2 Veran Matic, Chairman of the Association of Independent Electronic Media (ANEM) (a Független Médiaszövetség elnöke).
3 1997. szeptember 13-ai Szófiai nyilatkozatban lett kihirdetve, később elfogadták, mint az UNESCO General Conference XXIX. ülésszak 35. határozata, 1997. november.
4 További információ: www.humanrights.coe.int/media

Nemek közötti egyenlőség

Néhány alapfogalom

Míg az 1970-es és 1980-as években a női aktivisták arról beszéltek, hogy bevonják a nőket a fejlődésbe, az 1990-es években a hangsúly már azon volt, hogy a nemek kérdéskörét a fejlődéspolitika és tervezés részeként integrálják.

Napjainkban a *női jogok* és a *nemek közötti egyenlőség* terminus egyaránt használatos. Mit jelentenek ezek a kifejezések, s mi a különbség közöttük? A nők emberi jogai kifejezés azt kívánja hangsúlyozni, hogy a női jogok emberi jogok, amelyekre a nők jogosultak pusztán annak folytán, hogy emberi lények. Ez az elképzelés egyszerre illeszti bele a nőkérdést az emberi jogi mozgalomba, és az emberi jogi alapokat a nőmozgalomba.

A nemek közötti egyenlőség azt jelenti, hogy mindkét nem egyenlő mértékben van jelen hatalom, részvétel és láthatóság szempontjából a közélet és magánélet minden szférájában. Amikor a nemek közötti egyenlőségre gondolunk, azt nem a nemek közötti különbözőség, hanem sokkal inkább a nemek közötti egyenlőtlenség ellentéteként kell látnunk. Célja az, hogy elősegítse a nők és férfiak teljes részvételét a társadalomban. A nemek közötti egyenlőségért – akárcsak az emberi jogokért – folyamatosan küzdeni kell, meg kell védeni és elő kell mozdítani.

A nem kifejezés azokra, a társadalom által konstruált női és férfi szerepekre utal, amelyeket nemük alapján tulajdonítanak az embereknek. A nemi szerepek ennélfogva bizonyos társadalmi-gazdasági, politikai és kulturális kontextus függvényei, amelyeket még egyéb tényezők – köztük faji, etnikai hovatartozás, osztály, nemi irányultság és életkor – befolyásolnak. A nemi szerepeket megtanuljuk, és ezek gazdag variációkat mutatnak kultúrákon belül és kultúrák között. Eltérően az egyén biológiai nemétől, a nemi szerepek változhatnak.

„A szocializációról és sztereotípiákról folytatott értekezések feltárták a szocializáció »régi« formáit, s teret teremtettek az identitás és egyéniség új formáinak. A szocializáció »új« formái kezdik elfoglalni helyüket, ám félő, hogy hasonlóan sztereotípiáktól terhes elvárásokat fognak megismételni, és a korábbihoz hasonló következményeket produkálnak. A család, iskola és munkahely hatása talán nem lesz már olyan erőteljes, ám az új információtechnológiák és a

Fontos dátumok

Március 8.
Nemzetközi nőnap

November 25.
Nemzetközi nap a nők elleni erőszak megszüntetéséért

Kapcsolódó gyakorlatok

- Beszéljünk a szexről!
- Eltérő bérek
- Erőszak a családban
- Hősök és hősnők
- Ki vagyok Te?
- Munka és gyermekvállalás
- Úton Egyenlőségföldjére

„Eredendően csodálatos állapotnak kellene lennie az ember életében annak, amikor fiatal, és előtte az élet, amelyet tervezgethet, amelyről álmodozhat. Mi több, egyformán csodálatosnak kellene lennie, akár fiatal nőről, akár fiatal férfiról van szó. A való életben azonban sok fiatal meg van fosztva a jogától, hogy tervezgessen és álmodozzon – csakúgy, mint a biztonsághoz és a méltósághoz való jogától. A valóságban az is lényeges különbséget jelent, hogy az ember nőnek vagy férfinak születik-e. A fiatal nőket sokkal nagyobb mértékben fenyegeti a veszély, hogy alapvető emberi jogaik sérülnek, mint a férfiakat."[2]

bimbózó kulturális gyakorlatok (a zenében és a médiában) szélesíthetik a szakadékot – erősítve a férfiak társadalmi hatalmát és nyomatékosítva a nők alárendeltségét."[1]

? A férfiak milyen könnyen fogadják el a női jogok elismerésének eredményeként történt változásokat?

Példák a nők jogainak megsértésére

Családon belüli erőszak

A nők elleni erőszak leggyakoribb formája a családon belüli erőszak. A családon belüli erőszakot sokáig magánügynek tekintették, amelybe az államnak és az igazságszolgáltató rendszernek nincs joga beleavatkozni. Ám a családon belüli erőszak nem csupán az érintett nők fizikai és lelki jóllétének megsértése, s ennélfogva nyílt támadás emberi jogaik ellen, hanem egyúttal bűncselekmény is.

A statisztikák azt mutatják, hogy egy nőt nagyobb valószínűséggel üt, támad vagy akár öl meg a partnere vagy korábbi partnere, mint bármely más személy.

- Az érintett európai országtól függően a nők 20–50%-a családon belüli erőszak áldozata.
- A családon belüli erőszak létezik a társadalom minden rétegében és minden korosztályban.
- A családon belüli erőszaknak sok formája van: testi, szexuális, lelki és strukturális.
- Élete valamely szakaszában minden ötödik nő ki van téve nemi erőszaknak. Az áldozatok kora két hónapostól 90 évesig terjed.
- Az erőszaktevők 98%-a férfi, 50% házas ember, de facto házasságban él, vagy párban.
- A nemi erőszakok 70%-a előre megfontolt szándékkal történik, s az erőszaktevőknek csupán 3%-a elmezavarodott.
- A többszörös erőszak jelensége növekvő tendenciát mutat.
- A számadatok szerint egyre gyakoribbak a nagyon fiatal lányok ellen elkövetett nemi erőszak esetei.

„A statisztikák ijesztőek – a világ bármely tájára összpontosítunk ... Egyetlen ország vagy régió sem kivétel a családon belüli erőszak alól." – Így szól az UNICEF 2000-ben közzétett jelentése a nők és lányok ellen elkövetett családon belüli erőszakról. Első kísérlet ez a jelenség világméretű dimenzióinak meghatározására.

Nő- és leánykereskedelem

A világon évente több millió férfi, nő és gyermek válik az emberkereskedelem áldozatává – rabszolgasághoz hasonló körülmények között. Közülük sok ezer fiatal nő és lány, akiket elcsaltak, elraboltak vagy eladtak kényszerprostitúcióba és a szexuális rabszolgaság más formáiba. Ezt a folyamatot még inkább megkönnyítik a modern technológiák és a globalizáció. Az emberkereskedelem mögött meghúzódó okok közé tartozik a szegénység, a munkanélküliség, az iskolázottság hiánya, amelyek mindegyike arra kényszeríti az embereket, hogy kockázatokat vállaljanak életminőségük javítása érdekében. Aggasztó trend az ipari országokban „az olcsó és nem bejelentett munkaerő használata csakúgy, mint a nők és gyermekek kizsákmányolása prostitúció és pornográfia céljára." [3]

Az emberkereskedelem korántsem új jelenség, ám a naiv és kétségbeesett fiatal nők eladása szexrabszolgaságba az egyik leggyorsabban terjedő bűntett a világ gazdaságában. „Az

emberkereskedelem áramlása folyamatos bizonyos fejlődő országok (Észak- és Közép-Afrika, Latin-Amerika és Ázsia) és nyugati célországok között. Ugyanakkor a legmegdöbbentőbb tényező az, hogy növekszik a Közép- és Kelet-Európa országaiból az Európai Unióba eladott nők és gyermekek száma. Becslések szerint évente 120 000 nőt és gyermeket szállítanak Nyugat-Európába." [5] A nőkkel és gyermekekkel – és általában emberekkel – űzött kereskedelem már évek óta első helyen szerepel az Európa Tanács munkájának napirendjében.

A női nemi szervek megcsonkítása

A női nemi szervek megcsonkításának gyakorlata becslések szerint 130 millió lányt és nőt érint, és Afrikában a legelterjedtebb . Ez a csonkítás a nőkre nézve veszélyes kulturális szokás, amely sérti az élethez, a testi épséghez, az egészséghez és a szexualitáshoz való emberi jogukat. Mivel többnyire fiatal lányokon hajtják végre, a női nemi szervek megcsonkítása a gyermekek jogaival kapcsolatban is súlyos kérdéseket vet fel.

A világon évente kétmillió kislányt ilyen módon „megtisztítanak" a bűntől, és ez hozzáadódik a 130 millió már megcsonkított nőhöz. 4

A háborús területeken

Az utóbbi években a nők elleni erőszak eseteit jelentették Bosznia, Kambodzsa, Csecsenföld, Haiti, Peru, Szomália, Sierra Leone, Kelet- és Nyugat-Timor területeiről, valamint a világ egyéb háborús zónáiból. Egy bizonyos ponton túl a nemzetközi közösségnek találnia kell alternatív megoldásokat a kisszámú ideiglenes nemzetközi büntető törvényszékek mellett – mint amilyeneket Jugoszlávia és Ruanda esetében állítottak fel –, mert noha ezek hasznosak és szükségesek, egyértelműen alkalmatlanok és elégtelenek a nők jogainak megvédésére.

? Mit lehet tenni, hogy véget vessünk a nők és lányok elleni erőszaknak?

„Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése

sajnálattal veszi, hogy a fennálló tény ellenére, amelynek értelmében a nemi erőszaktétel háborús bűnnek minősül, továbbra is módszeresen alkalmazzák még az utóbbi idők háborús konfliktusaiban is (Koszovó és Csecsenföld) olyan háborús fegyverként, amely nem csupán lelki traumát okoz, de kényszerterhességet is." [6]

A létező nemzetközi emberi jogi okiratok

Mióta az Egyesült Nemzetek Szervezete megtartotta a nőkről szóló első világkonferenciát (Mexikóváros, Mexikó, 1975), fontos előrelépés történt a nők és férfiak közötti egyenlőség elérésének ügyében.

Az ENSZ Fejlesztési Alapja a Nőkért (UNIFEM) 1976-ban alakult meg abból a célból, hogy ezen a területen újításokat és változásokat foganatosítson. Azóta számos tervezetet és kezdeményezést támogatott a fejlődő világban, előmozdítván a nők politikai, gazdasági és szociális hatalomhoz jutását.

A fő probléma az, hogy a használatban lévő, szűk értelmű egyenlőségdefiníció a jog szerinti egyenlőségre vonatkozik, és ez nem mindig nyújt védelmet a diszkrimináció ellen. A másik probléma abban a tényben rejlik, hogy a nőknek hagyományosan a társadalom főáramán kívül kellett munkálkodniuk ezeken a kérdéseken. Egy harmadik probléma pedig az, hogy a legtöbb országban a nők gyenge pozíciót foglalnak el a döntéshozatali szervekben.[28]

„A nők és férfiak közötti egyenlőtlenség vagy különbözőség az emberi jogok terén nem fér össze a valódi demokrácia alapelveivel."

Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése, 1216. határozat (2000)

Az első, jogerőre emelkedett nemzetközi dokumentum, amely tiltja a nőkkel szembeni diszkriminációt, és kényszeríti a kormányokat, hogy tegyenek lépéseket a nők egyenlőségének

„A nemi alapú erőszak elleni harc és a nemek közötti egyenlőség elősegítése megkívánja az oktatást és a társadalom minden szektorának aktív részvételét, különös tekintettel a fiatal nőkre és férfiakra, valamint a kisebbségi csoportok tagjaira – a kezdetektől fogva." [7]

érdekében, az *egyezmény a nőkkel szemben alkalmazott hátrányos megkülönböztetések (diszkrimináció) minden formájának felszámolásáról* (röviden: *Nők egyezménye*). Ezt 1979-ben fogadták el, és 1981-ben emelkedett törvényerőre.

Az egyezmény célul tűzi ki a nőkkel szemben alkalmazott diszkrimináció minden formájának megszüntetését. Ezt így határozza meg az 1. cikk: „a nőkkel szemben alkalmazott megkülönböztetés (diszkrimináció) a nemi hovatartozás miatti minden olyan megkülönböztetést, kizárást vagy korlátozást jelent, amelynek az a hatása vagy célja, hogy csorbítsa vagy megsemmisítse a politikai, gazdasági társadalmi, kulturális, polgári vagy bármely más területen fennálló emberi jogok és alapvető szabadságjogok elismerését vagy megvalósítását a férfiak és nők közötti egyenlőség alapján, illetve azoknak a nők által való gyakorlását, függetlenül a családi állapotuktól." Az államok mint szerződő felek kötelesek időszaki jelentéseket közreadni arról, hogyan teljesítették a megállapodást.

Az elmúlt évtized során világméretű tiltakozó mozgalom bontakozott ki az emberi jogok korlátozott elképzelései ellen, amelyek a nők jogait másodlagosnak tekintik az egyéb emberi jogi kérdésekhez képest.

1999-ben az ENSZ Általános Közgyűlése kiegészítő jegyzőkönyvvel látta el a *Nők egyezményét*, amelyet az ENSZ-nek a nőkkel szembeni megkülönböztetés eltörléséért létrehozott bizottsága dolgozott ki. A kiegészítő jegyzőkönyv 2000-ben emelkedett jogerőre. Fontos előrelépést jelent a nők jogainak védelmében, mivel engedélyezi a nőknek egyénileg, illetve csoportosan, hogy a bizottságnak közvetlenül előterjesszék az emberi jogok megsértésére vonatkozó panaszaikat. A bizottságot azzal is felruházza, hogy a női jogok súlyos és módszeres megsértésének eseteiben vizsgálatot indíthasson világszerte. Ugyanakkor a kiegészítő jegyzőkönyv hatálya korlátozott, hiszen a jóváhagyó országoknak megvan a lehetőségük, hogy elutasítsák a bizottság arra vonatkozó kérését, hogy területükön kivizsgálják a nők jogainak megsértését.

Az Európa Tanácson belül a nők és férfiak közötti egyenlőség ügye mint alapvető emberi jog szerepel, s a Nők és Férfiak Közötti Egyenlőségért Felelős Irányító Bizottság hatáskörébe tartozik. Ez egy kormányközi testület az Európa Tanácson belül, amely elemzéseket, tanulmányokat készít, stratégiákat és politikai lépéseket határoz meg, s ahol szükséges, dönt a megfelelő törvényes eszközökről.

Az 1995-ben Kínában, Pekingben megtartott Nők Negyedik Világkonferenciájára majdnem 47 000 nő és férfi gyűlt össze, s mind a mai napig ez számít az ENSZ-találkozók között a kormány- és civil szervezeti képviselők legnagyobb gyűlésének. Ezen a történelmi eseményen 189 ország egyhangúlag elfogadta a *Pekingi nyilatkozatot* és *Akció-platformot*. A nemzetek kormányai elkötelezték magukat, hogy elősegítik a nemek közötti egyenlőséget kormánypolitikájukkal és az akcióprogram végrehajtásával. A következő tizenkét kritikus idevonatkozó területet határozták meg: szegénység, oktatás és képzés, egészség, nők elleni erőszak, fegyveres konfliktus, gazdaság, hatalom és döntéshozatal,intézményes eljárások a nemek közötti egyenlőségért, emberi jogok, média, környezet és fiatal lányok.

Oktatás – a megoldás

Rendkívül fontos volna elmozdulni a jogok felismerésétől a jogokkal való felruházás lépéséig. Minden emberi jogi képzőnek el kell ismernie az emberi jogi elképzelések kényes voltát, és tiszteletben kell tartania az egyes nők szükségletei és reakciói közötti különbségeket. Ilyenfajta érzékenység nélkül az emberi jogok oktatása is a nők manipulálásának és elnyomásának újabb formájává válhatna. Az oktatás kulcsfontosságú kérdés a nemek közötti egyenlőség

szempontjából, mivel magában foglalja azokat az utakat, amelyeken keresztül a társadalom átadja a normákat, a tudást és a készségeket.[8]

Oktatóként vagy ifjúsági vezetőként a fiatalokkal való munka során figyelembe vesz-e társadalmi nemi szempontokat?

Forrás

Connell, R. W., Gender and power, Stanford University Press
Mertus, J., Flowers, N., Dutt, M., Local action, global change, UNIFEM and the Center for Women's Global Leadership, 1999.
Williams, S., and others, The Oxfam gender training manual, Oxfam Publication, 1994.
Ramberg, I. Violance against young women in Europe, seminar report, Council of Europe, 2001.

Néhány hasznos weboldal a nőkérdésről

OECD DAC Gender, www. oecd.org/dac/gender
United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation (UNESCO), www. unesco.org/gender
United Nations Statistics Division Gender Statistics, www.un.org/depts/unsd/gender
United Nations Development Fund for Women (UNIFEM), www.undp.org/unifem
Women Watch, www. un.org/womenwatch
European Women's Lobby (EWL), www.womenlobby.org
Women Against Violance Europe (Wave Network): www.wave-network.org
Men Against Violance Against Women (MAVAW), http://menagainstviolance.tripod.com
Young Women from Minorities (WFM), www.wfmonline.org

Jegyzetek

1 Radicova I.: Lányok és fiatal nők emberi jogai Európában – kérdések és kihívások a XXI. századdal kapcsolatban – általános következtetések, Európa Tanács, Strasbourg, 1994.
2 Ingrid Ramberg: Erőszak a fiatal nőkkel szemben Európában, Európa Tanács, 2001.
3 Kivonat A nőkkel való kereskedelem, egy széles körű európai stratégia című információs lapból, Európai Bizottság.
4 Lori, H., German, A., Pitanguy, J.: Violence against women – the hidden health burden, (A nőkkel szembeni erőszak: az egészség rejtett problémái), Világbank, Washington, D. C., 1994.
5 Ibidem.
6 Resolution 1212 (Határozat 1212) 2000, Parliamentary Assembly (Parlamenti Közgyűlés), Európa Tanács.
7 Gender mainstreaming elvi keretei, módszertan és jó példák bemutatása. Jelentés a mainstreaming szakemberek tevékenységeiről (EG–S–MS), Strasbourg, 1998. május.
8 Erőszak a fiatal nőkkel szemben Európában – az előadás résztvevőinek nyilatkozata, Budapesti Európai Ifjúsági Központ, 2001.

Oktatás

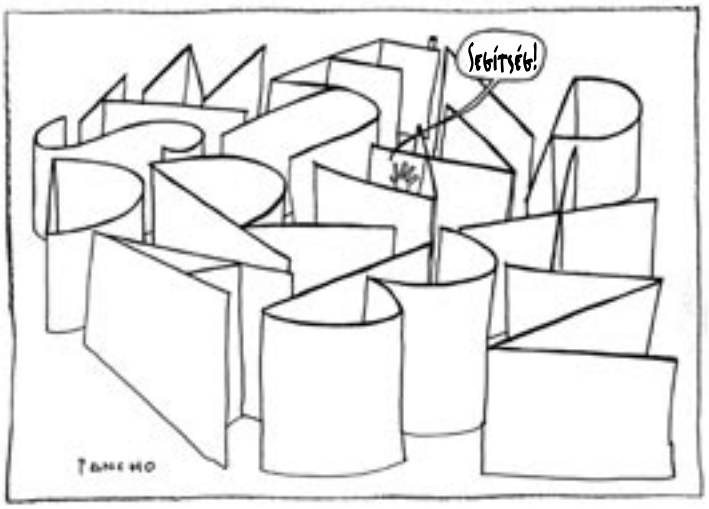

Az oktatáshoz való jog mint emberi jog

Az Európai Emberi Jogi Bíróság egy eset kapcsán a következőképpen határozta meg az oktatáshoz való jogot: „az adott időpontban létező oktatási intézményhez való hozzáférés joga, valamint az a jog, hogy valaki a kapott oktatás előnyeit élvezhesse, ami azt a jogot jelenti, hogy valaki a befejezett tanulmányairól hivatalos elismerést kapjon.” [1]

„Az Oktatás...

maga is emberi jog, ugyanakkor más emberi jogok érvényesülésének elengedhetetlen eszköze. A gazdaságilag és szociálisan marginalizálódott felnőttek és gyerekek számára az oktatás jelenti az elsőszámú lehetőséget a szegénységből való kitörésre, és annak elérésére, hogy a közösség életében teljesen részt tudjanak venni. Az oktatás életbe vágó szerepet játszik abban, hogy a nők a közösségeikben hatalomhoz jussanak, hogy a gyerekek ne legyenek a kizsákmányoló és veszélyes munka vagy a szexuális kizsákmányolás áldozatai. Az oktatásnak felbecsülhetetlen a szerepe az emberi jogok és a demokrácia erősítésében, a környezet védelmében és a népesedés szabályozásában. Az oktatást egyre többen tekintik az állam által megtehető legjobb pénzügyi befektetésnek. De az oktatás fontossága nem csak a gyakorlati előnyeiből adódik: egy tanult, felvilágosult, gondolkodó elme, amely képes szabadon és korlátok nélkül szárnyalni, az emberi lét egyik legnagyobb öröme és jutalma.” [2]

Az oktatáshoz való jogot a következő emberi jogi dokumentumok említik:

- *Az Emberi jogok egyetemes nyilatkozata* (26. cikk)
- *Az Emberi jogok európai egyezménye* (1. protokoll 2. cikk)
- *Egyezmény a nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetések (diszkrimináció) minden formájának felszámolásáról* (10. cikk)
- *Egyezmény a gyermek jogairól* (28. és 29. cikk)
- *Az ember és a népek jogainak afrikai kartája* (17. cikk)
- *Az emberi jogok amerikai egyezményének San Salvador protokollja* (13. cikk)
- *A gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmánya* (13. és 14. cikk)

Kapcsolódó gyakorlatok

- A gyermekek jogai
- A globalizáció kisszótára
- Mindenki hallassa a hangját!!
- Nyelvi akadály
- Oktatás mindenkinek?
- Úton Egyenlőségföldjére
- Válasz a rasszizmusra

Érdemes megjegyezni, hogy a 13. cikk az egyezmény leghosszabb rendelkezése, és egyúttal ez a legátfogóbb cikk, amelyik a nemzetközi emberi jogi jogban az oktatáshoz való jogról létezik.

Melyek ma az oktatást érintő legfontosabb kihívások?

1996-ban egy UNESCO-bizottság, annak kutatása során, hogy melyek a mai világ legfontosabb kihívásai, az alábbi hét, az oktatást is érintő ellentétpárt azonosította:

1. a globális és a helyi ellentéte,
2. az egyetemes és az egyéni ellentéte,
3. a hagyományos és a modern ellentéte,
4. a spirituális és az anyagi ellentéte,
5. a hosszú távú és a rövid távú megfontolások ellentéte,
6. a verseny és az esélyek egyenlőségének ellentéte,
7. a hihetetlenül gyorsan gyarapodó ismeretanyag és az emberek befogadóképessége közötti ellentét.

Az UNESCO a tanulás négy olyan – ahogy ők nevezték – oszlopát azonosította, amelyek segíthetnek szembenézni és megbirkózni ezekkel a kihívásokkal:

1. *Megtanulni együtt élni.* Ez azt jelenti, hogy az oktatás során a tanulók azon készségeit és képességeit kell erősíteni, amelyek szükségesek a másokkal való kölcsönös függőségük elfogadásához; konfliktusok megoldásához; a közös célok és a közös jövő másokkal együtt történő megtervezéséhez és az ehhez szükséges közös munkához; a sokféleség és a különbözőség (pl. a nemek közötti, az etnikai, vallási és kulturális különbségek) elfogadásához; a közösség életében történő aktív részvételhez.
2. *Megtanulni tanulni és tudni.* Ez azt jelenti, hogy az oktatásnak a tudás eszközrendszerének elsajátítását kell segítenie. Olyan alapvető készségeket kell közvetítenie, mint a kommunikáció és a szóbeli kifejezés, az írás és olvasás, a számolás és a problémamegoldás képessége. Egyszerre kell, hogy rálátást adjon minél több területre, és hogy biztosítsa egy-egy terület mélyebb ismeretét. Közvetítenie kell a jogok és kötelességek rendszerének megértését, és ami a legfontosabb: meg kell tanítania tanulni.
3. *Megtanulni tenni, cselekedni.* Az oktatásnak hozzá kell segítenie a diákokat azoknak a szakmai készségeknek és társadalmi-pszichológiai kompetenciáknak az elsajátításához, amelyek segítségével különböző élethelyzetekben megfontolt döntéseket hozhatnak, a társadalmi és munkakapcsolataikban sikeresek lehetnek, szerepet vállalhatnak a helyi és a globális piac életében, élni tudnak a technológiai eszközök nyújtotta lehetőségekkel, képesek alapvető szükségletek kielégítésére, a saját és a mások életminőségének javítására.
4. *Megtanulni létezni.* Az oktatásnak hozzá kell járulnia a személyiség fejlődéséhez, és ahhoz, hogy az emberek képesek legyenek önállóan cselekedni, ítéletet alkotni, kritikusan gondolkodni és életükért személyes felelősséget vállalni. Az oktatásnak az emberi potenciál minden aspektusára ki kell terjednie, úgymint pl. a memória, az érvelés, esztétikai érzék, lelki értékek, testi képességek, kommunikációs készség, egészséges életmód, a sport és a szabadidő élvezete, az ember saját kultúrájának tisztelete, erkölcsi tartás, annak a képessége, hogy valaki kiálljon mások és a maga igazáért.

A formális és nemformális képzés egymást kiegészítő szerepe

Az európai oktatáspolitikába két kulcsfontosságú fogalom van beépülőben: az *élethosszig tartó tanulás* elképzelése egy *önmagát képző társadalomban*. Az elképzelés olyan közösségre vonatkozik, amelyben különböző lehetőségeket kínálnak arra, hogy az emberek egész életük során fejlesszék ismereteiket. Fontos megjegyezni, hogy egyre elterjedtebb nem csupán a formális képzés

Fontos dátumok

Szeptember 8.
Az írni-olvasni tudás nemzetközi napja

Október 5.
Tanárok világnapja

„Az oktatás nem egyszerűen a megélhetés vagy a vagyonszerzés eszköze. Az oktatás beavatás a szellem világába, az emberi lélek felkészítése arra, hogy erkölcsösen éljen, és az igazságot keresse."

Vijaya Lakshmi Pandit

„Ha úgy gondolod, hogy az oktatás sokba kerül, próbáld ki, mennyibe kerül a tudatlanság."

Ismeretlen szerző

szerepének, hanem azoknak a lehetőségeknek a felismerése is, amelyeket a nemformális képzés, vagyis a formális képzési rendszeren kívüli programok nyújtanak. Az ilyen programokat gyakran a nem kormányzati szervezetek, köztük az ifjúsági szervezetek valósítják meg. Ezek témák és különböző metodológiák széles skáláját képesek megcélozni, rugalmas megközelítésekkel élnek, és magukba foglalnak módokat arra, hogy az írni-olvasni tudás és egyéb készségek elsajátítását kínálják fel gyermekek és felnőttek millióinak, akiktől megtagadták a formális képzési rendszerhez való hozzájutás lehetőségét, vagy akik funkcionális analfabéták.

? Eszébe jutnak-e példák a nemformális képzési programokra saját közösségében?

A XX. századi Európában az állami iskolák is a tömegek oktatásának fő intézményeivé váltak, és a formális képzés széles körben elfogadottá lett.

Az utóbbi évtizedekben ez a folyamat oda vezetett, hogy a költségvetés nagyobb részét fordították az alapoktatásra, törvények által kötelezővé tették az iskoláztatást, és a média egyre szélesebb körben kezdett foglalkozni az oktatás és fejlesztés kérdéseivel.

A kérdés szakértői a formális és nemformális képzés közötti határok átlépésének fontosságáról beszélnek, valamint a kommunikáció és együttműködés előmozdításáról, ami segítene összehangolni az oktatási tevékenységeket és a tanulási környezetet annak érdekében, hogy a tanulók számára a lehetőségek koherens egységét kínálja.

Az európai ifjúsági szervezetek szerepe

Európai szinten az ifjúsági szervezetek megtalálták a módját annak, hogy hallassák hangjukat ezekben a kérdésekben – így az olyan diákszervezetek is, mint az Európai Diákok Nemzeti Szövetsége és az Európai Iskolák Diákszövetségeinek Szervező Irodája, amely a nemzeti diákszervezetek és -szövetségek legnagyobb európai pódiuma, és amely aktívan vesz részt a gimnáziumi és a szakközépiskolai oktatásban. Ezek a szervezetek azon munkálkodnak, hogy segítsék az információ, az élmény és a tudás áramlását a nemzeti diákszervezetek között, és termékeny szerepet játsszanak az európai formális képzési rendszereken belüli új irányok megvitatásának előmozdításában is.

? Az oktatási rendszerek általában milyen mértékben felelnek meg az aktuális kihívásoknak?

Ahogyan a világ egyre összetettebbé vált, méretükben és összetettségükben kiteljesedtek az iskolarendszerek is. A gyermekek száma talán még gyorsabban nőtt, mint a teljes népesség: az általános iskolákba beiratkozott tanulók száma a fejlődő országokban az 1970-es 50%-ról 1990-ben 76%-ra, 1995-ben pedig 82%-ra nőtt. A legtöbb oktatási rendszer a korábbinál módszeresebben kezdte felölelni az iskolás kort még el nem ért gyermekek, kamaszok és felnőttek körét.

A fejlődő országokban az írni-olvasni tudók aránya szintén nőtt – az 1970-es 43%-ról 65%-ra 1990-ben, és több mint 70%-ra 1995-ben. Az ilyen növekedések nagyrészt az oktatás minőségi fejlődésének tudhatók be, másrészt annak, hogy a kormányok és a nemzetközi közösség több figyelmet szentelnek az iskoláztatásra. Emellett a családok is egyre nagyobb értéket tulajdonítanak a tudásnak. A műveltség megszerzését önmagában is értékeljük – ám a családok gyógyírnak tekintik azokra a kihívásokra, amelyekkel a mindennapokban szembesülnek.

Ennek a képnek a kontrasztjaként meg kell említeni, hogy számos országban a fentiek ellenkezőjére bizonyíték a beiratkozások stagnálása. Néhány szakértő rámutatott, hogy az elmúlt húsz évben

„az arányok növekedésének üteme az általános, a középiskolákba és a felsőoktatási intézményekbe való beiratkozásban lelassult az országok legtöbb csoportjának esetében. A képzésre fordított állami kiadások növekedésének tempója a bruttó hazai össztermék (GDP) arányában ugyancsak lelassult az országok valamennyi csoportján belül." [3]

„mint az egyik legfontosabb, rendelkezésünkre álló eszköz, amellyel megvalósítható az emberi fejlődés mélyrehatóbb és harmonikusabb formája, és ezáltal csökkenthető a szegénység, a kirekesztés, a tudatlanság, az elnyomás és a háború."[4]

Ezek a minták kifejezetten negatív hatást tettek az oktatásban elért eredményekre (pl. írni-olvasni tudás aránya) egyes országokban, ahol az utóbbi húsz évben visszaesést tapasztaltak a megelőző két évtized fejlődéséhez képest.

Globalizáció

A globalizáció kulcsfontosságú elemei – lásd a kereskedelem liberalizációja; a vállalatok világszerte képesek megkerülni a törvényeket és kijátszani az adótörvényeket – veszélyt jelentenek az oktatásra fordított hosszú távú befektetések szempontjából. Az adóproblémák hatással vannak a kormányok oktatásra szánt befektetéseire. Ghána esetében a kormány a bruttó nemzeti össztermék (GNP) 12%-át képes adóban behajtani. Amennyiben csupán 10%-át veszítenék el az adóbevételeknek – vagyis a GNP 1,2%-át –, az megegyezne az általános iskolai oktatásra szánt költségvetési keret felével. Az állami jövedelmek behajtásának védelmezése ennélfogva létfontosságú ahhoz, hogy előrehaladást érjenek el a teljes körű általános iskolai oktatás céljának megvalósításában.[5]

Számos közép- és kelet-európai országban a gazdasági fellendülés még mindig nem tekinthető realitásnak. Milyen következményekkel jár ez az oktatásra nézve?

„A társadalmi kiadások decentralizálása komoly hatással volt az oktatásra szánt anyagi források hozzáférhetőségére (Lengyelország, 1999; Orosz Föderáció, 1999; Románia, 1999). Számos közép-európai ország hajtott végre 1990 előtt komoly decentralizálást az oktatás finanszírozásában és irányításában, ám a régió többi részében az erőfeszítések arra irányultak, hogy a felelősséget helyi szintre ruházzák át. Ilyen módon az önkormányzatokra komolyabb kötelezettség hárult az oktatási ügyek rendezésének terén – az általános iskola előtti időszaktól egészen a középiskolai iskoláztatásig. Több esetben magukat az iskolákat nevezték ki felelős hivatalnak. Ami a kiadásokkal kapcsolatos felelősséget illeti, az egyes régiók gyakran felelősek az oktatásra fordított összeg nagy részéért.

Néhány országban egyre nagyobb egyenlőtlenségek tapasztalhatók a régiók oktatási programokat illető finanszírozási képességében (Lengyelország, 1999). Néhány esetben (különösen vidéki területeken) nem juttatják el a helyi hatóságokhoz a kötelezettségek teljesítéséhez szükséges anyagi forrásokat, és alig van eszközük arra, hogy előteremtsék a hiányzó alapokat. Gyakran a tanárok fizetését (ami az oktatás költségvetésének legnagyobb hányadát jelenti) még mindig a központi hatóságok szabják meg, ami miatt az iskoláknak igen kicsi hatáskörük marad a költségvetési döntésekben.

Mindemellett az oktatásra fordított anyagi források olyan közös büdzséből származnak, amely nagyon leapadt. Az oktatásra szánt állami támogatás – szembesülve a nemzeti jövedelem hatalmas zuhanásával és az adóból származó bevételek csökkenésével – drasztikusan csökkent.

Az átmenet folyamatával társított nehézségek ellenére az országok sok konkrét lépést tettek az oktatás reformjának irányában. Ezek a reformok az oktatási törvényeknek, a tanmenet demokratizálásának, valamint az irányítás és finanszírozás decentralizálásának területeire összpontosítottak. Ugyanakkor néhány országban ezeknek a reformoknak az aktuális végrehajtása lassú, és gyakran nehéz volt." [6]

„A műveltség gyökerei keserűek, ám a gyümölcse édes."

Arisztotelész

Sajnos az oktatás helyzetének mutatói világszerte egyértelműen azt jelzik, hogy ebbe a szektorba nagyon is korlátozott anyagi forrásokat fektetnek be. Egy olyan világban, amelyet a változások felgyorsulása jellemez, a szülők és fiatalok megkérdőjelezik az iskolák által tanított dolgok helytállóságát. Ráadásul sok iskolában fordul elő világszerte a tanárok rendszeres távolmaradása a munkahelyükről, a gyakorlat levezetéséhez rendelkezésre álló idő nem megfelelő kihasználása, az egyes tanulók érdeklődésének és képességeinek figyelmen kívül hagyása. Nem is meglepő, hogy az ilyen iskolákban, ahol a gyermekek kevés hasznos tudást kapnak, és idejük nagy része a gépies tanulásra megy el, sok gyermek elutasítja, amit az oktatási rendszer kínál. Azok közül, akik folytatják a tanulást, sokan nem tesznek szert az elemzés és alkalmazás olyan alapvető képességeire, amelyekkel az iskolában tanultakat élethelyzetekben felhasználhatnák.

Az Európa Tanács szakértői a fiatalok három fő csoportját emelték ki, akik különösen sérülékenyek az oktatási rendszeren belül:

1. akik anyagilag hátrányos helyzetű családokból származnak;
2. akiknél alacsony a szülők iskolázottsága;
3. az etnikai kisebbségbe tartozók, bevándorlók és utazók.

? Meg tud-e nevezni más csoportokat, amelyeket ez a lista nem említ, és akik különösen sérülékenyek saját közösségünkben?

A világ sok részén növekvő szkepticizmus kíséri az oktatás formális, uniformizált rendszereit. Az emberek növekvő egyenlőtlenségeket és szakadékokat látnak – az árban, a minőségben, a megvalósítás és a nyújtott képesítés terén. Ez a jelenség a közoktatást illetően bizalmi válsághoz vezetett.

Amennyiben minden általános iskolás korú gyermek jó minőségű alapoktatásban részesülne minimum négy éven keresztül, az analfabetizmus problémája megoldódna egyetlen generáció alatt. Mégis ma még:

1. Az általános iskolás korú gyermekek közül 125 millió nem jár iskolába – többségükben lányok.
2. További 150 millió gyermek elkezdi ugyan az általános iskolát, de kimarad, mielőtt befejezné az oktatás négy évét. A nagy többség elhagyja az iskolát, mielőtt elsajátította volna az írni-olvasni tudás alapvető készségeit.
3. Sivatagi Afrika és Dél-Ázsia nagy részén a gyermekek 4–7 évnyi oktatásra számíthatnak. Az iparosodott országokban ez az adat 15–17 év.
4. Ma 870 millió ember analfabéta – 70%-uk nő.

? Van-e valami Ön által ismert oka annak, hogy az analfabéták ilyen nagy százaléka nő?

„Gyengének születünk, erőre van szükségünk; gyámoltalannak, segítségre szorulunk; oktondinak, tehát értelemre vágyunk. Mindaz, amit születésünkkor nélkülözünk, mindaz, amire szükségünk van, amikor az ember rangjára emelkedünk, az oktatás ajándéka."

Jean-Jacques Rousseau

Ötven évvel ezelőtt az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozata* az ingyenes és kötelező oktatást alapvető emberi jognak kiáltotta ki. 1990-ben az *Egyezmény a gyermek jogairól* – amelyet a világ kormányai közül kettő kivételével mindenki aláírt – megerősítette ezt a jogot mint törvényi erejénél fogva kötelező felelősségvállalást.

Azóta sok magas szintű nemzetközi állásfoglalás született ennek az alapvető emberi jognak az érdekében.

A fejlett országok ismételten elkötelezték magukat egy nagyobb fejlesztési együttműködésre annak érdekében, hogy megvalósítsák azokat a célokat, amelyeket az 1990-es évek során nemzetközi csúcsértekezleteken megfogalmaztak. A világ kormányai 1990-ben, Jomtienben,

„Az oktatás jobb biztosíték a szabadságra, mint egy állandó hadsereg."

Edward Everett

Thaiföldön, az Oktatás Mindenkinek Világkonferencián olyan célokat határoztak meg, amelyek értelmében egy évtizeden belül a világ minden gyermeke számára lehetővé teszik képességeik teljes kibontakoztatását. Ez az elkötelezettség magában foglalja az egyetemes hozzáférést a jó minőségű általános iskolai oktatáshoz, valamint a nemek közötti egyenlőtlenség megszüntetését.

Az államok és kormányfők legújabb kötelezettségvállalása szerint az általános iskolai oktatás egyetemessé tételét 2015-re érnék el. Napjaink irányvonalait szemlélve még ez a kevésbé nagyra törő cél is elérhetetlen lesz. Amennyiben a világ kormányai most nem cselekszenek, úgy 2015-ben 75 millió gyermek lesz megfosztva az alapoktatástól.

Pedig a legutóbbi oktatási világértekezleten (Dakar, 2000) hangsúlyozták, hogy

> *„Az oktatás alapvető emberi jog. Ez a kulcs a fenntartható fejlődéshez, a békéhez és a stabilitáshoz országokon belül és azok között – és ennélfogva nélkülözhetetlen eszköz a XXI. század társadalmában és gazdaságában való tényleges részvételhez."*

Forrás

Building Bridges for Learning, Youth Forum, Brussels, 1999
Education for All-country reports, 2000 http://www.unesco.org
Education Now Campaign, Oxfam www.caa.org.au/oxfam/advocacy/education
European Youth Trends 2000, Council of Europe, 2001
Learning: The treasure within, UNESCO, Paris, 1996
World Education Report www.unesco.org

Jegyzetek

1 Belga Nyelvészeti Ügy – Belgiumban az oktatási nyelvhasználattal kapcsolatos törvények bizonyos aspektusaira vonatkozóan. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélete, 1968. július 23. Bírósági Publikációk, A sorozat, 6. szám, 31. oldal.
2 A képzéshez való jog (art.13), 08/12/99. E/C.10/12/1999, CESCR.
3 Weisbrot, M., Baker, D., Kraev, E., és Chen, J., The scorecard on globalisation 1980–2000: twenty years of diminished progress (A globalizáció céltáblája 1980–2000: húsz év lassú haladása), Centre for Economic and Policy Research (Gazdasági és Politikai Kutatási Központ), www.cepr.net
4 Tanulás: A benne rejlő kincs, UNESCO, Párizs, 1996.
5 Watkins, K., Education now – Break the cycle of poverty (Képzés most – Szüntessük meg a szegénység korszakát!), Oxfam International, 2000.
6 Kivonatok Motivans, A., Education for all (Képzés mindenkinek) c. könyvéből, Közép- és Kelet-Európa – szintézisjelentés, UNESCO Institute for Statistics, UNICEF Innocenti Research Centre, 2000. február.

Sport

„A sport gyakorlása emberi jog. Minden egyes embernek meg kell adni a lehetőséget, hogy igényei szerint gyakorolhassa a sportot."

Olimpiai karta, 8. alapelv

A sport valóban emberi jog? A szó szigorúan vett értelmében nem. Egyetlen emberi jogi nyilatkozat vagy egyezmény sem tartalmaz speciális előírásokat a sporttevékenységek gyakorlására vagy a sporthoz való hozzáférésre mint emberi jogra. Ám a sport nagyon fontos eleme az oktatáshoz-neveléshez és a kultúrához való jognak.

Az oktatáshoz való jog az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozatá*nak 26. cikkében, valamint a *Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmányá*nak 13. cikkében szerepel. A cikk kimondja, hogy „Az oktatásnak az emberi személyiség teljes kibontakoztatására, valamint az emberi jogok és alapvető szabadságok tiszteletben tartásának erősítésére kell irányulnia." A sport által az emberek testi és szellemi fejlődésen mennek keresztül. A sporttevékenységekben való részvétel növeli az önbecsülést, lehetőséget nyújt az önmegvalósításra és arra, hogy tiszteljünk másokat. Ez a megállapítás különösen igaz a fogyatékos emberek esetében, az olyan eseményeken való részvétel által, mint a paralimpia.

A gyermekek esetében a gyermekjogi egyezmény megállapítja, hogy a gyermekek oktatásának a legteljesebb mértékben „elő kell segítenie a gyermek személyiségének kibontakozását, valamint szellemi és fizikai tehetségének és képességeinek a lehetőségek legtágabb határáig való kifejlesztését", a 31. cikk pedig a pihenéshez és a szabadidőhöz való jogra, valamint a gyermek életkorának megfelelő játékhoz és szabadidős tevékenységhez való jogra utal.

Kapcsolódó gyakorlatok

- Csak egy perc
- Játszd el!
- Azt nézd, hogy mire képes!
- Sport mindenkinek

A paralimpiai játékok

Az idehaza eredetileg paraolimpiának, ma már paralimpiának nevezett sportesemény olyan atlétikai verseny, amelyet fogyatékos emberek számára rendeznek (ideértve az amputáción átesett embereket, a látássérült, mozgássérült és szellemi fogyatékos személyeket). „A paralimpiai játékok megrendezésének ötlete 1948-ban fogalmazódott meg a Stoke Mandeville Kórházban, az angliai Aylesburyben. (…) 1952-től kezdődően a paralimpiai játékokat minden olimpiai évben megrendezik. Az első téli paralimpiai játékokat 1976-ban rendezték meg. Az 1992-es barcelonai olimpián 82 nemzet 3500 atlétája versengett egymással a nyári paralimpiai játékokon. Az első valódi közös olimpiára–paralimpiára 1988-ban Szöulban került sor, Dél-Koreában, ahol az atléták a paralimpiai faluban laktak, és az olimpiai helyszíneken rendezték meg a versenyüket. (…) A paralimpiai játékokat elismeri és támogatja a Nemzetközi Olimpiai Bizottság, irányítója pedig a Nemzetközi Paralimpiai Bizottság." [1]

Az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozatának* 27. cikke, valamint a *Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmánya* 13. cikke utal a kulturális életben való szabad részvétel jogára. Mindenfajta sporttevékenységet bárki, bárhol végezhet – legyen az foci, úszás, darts, sakk, a fatörzsdobásként ismert skót nemzeti játék, szumóbirkózás, amerikai foci, bármi! Semmi kétség afelől, hogy a sport a kulturális élet fontos része valamennyi országban, és mint ilyenre, a sportra is vonatkozik, hogy mindenkinek joga van a sporttevékenységekben részt venni, akár nézőként, akár játékosként, akár versenyzőként.

Annak ellenére, hogy a sportot általánosságban nem sorolják az emberi jogok közé, a sporttevékenységek gyakorlása, valamint az ezt támogató módszerek hatással vannak az emberi jogokra. Különböző körülmények között a sportot az emberi jogok előmozdításának (néha pedig éppenséggel megsértésének) eszközeként használhatják. Általában azonban a sport elősegíti az emberi jogok érvényesülését.

A sport hirdeti az emberi jogokat

A sporttevékenységekben való részvétel megosztott érdekeket, értékeket generál, olyan szociális készségeket fejleszt, amelyek szükségesek a demokratikus állampolgárság megvalósulásához. A sport könnyebbé teszi a társadalmi és kulturális életet azáltal, hogy közelebb hozza egymáshoz az egyéneket és a közösségeket. A helyi vagy nemzeti csapatok gyakran többnemzetiségűek vagy többfajta vallást képviselnek, a nézők szintén különböző háttérrel rendelkeznek. Ily módon a sport segít abban, hogy felülemelkedjünk a kulturális vagy más jellegű különbözőségeken, ösztönzi a párbeszédet, ezáltal segíti az előítéletek, sztereotípiák, a tudatlanság, az intolerancia és a diszkrimináció leküzdését.

A nőkkel szemben alkalmazott diszkrimináció, a női szerepeket és a férfi-női különbözőségeket illető különféle sztereotípiák leküzdésére kifejezetten ösztönzőleg hat az a tény, hogy a nők úgynevezett férfisportokat is űzhetnek, mint például a labdarúgás vagy a súlyemelés.

Nyitott Mókás Focisulik

A Nyitott Mókás Focisulik egy nonprofit emberbaráti konzorcium, amelyet két dán civil szervezet, a Kultúraközi Projektegyesület és a Dán Menekültügyi Tanács alapított. Lényege a közösségi sportkultúra, amelynek jellemzői az erős helyi hatás, a demokratikus elvek, az önkéntesség, a szülői támogatás. Alapelve a sport mindenkié elv. A szervezet célja a klubok ösztönzése azáltal, hogy sportfelszereléseket juttatnak minden, a programban részt vevő futballklubnak. Az iskolákat is ösztönzi, hogy nyissák meg saját futballklubjaikat minden gyermek és fiatal számára, tekintet nélkül a fiatalok képességeire, nemére, etnikai vagy társadalmi hátterére.
Az elmúlt két év alatt a Nyitott Mókás Focisulik tizenöt nyílt utcai rendezvényt, grundfocimeccseket szerveztek, amelyeken bármelyik gyermek részt vehetett. A három–öt órás kis sportfesztiválokat kifejezetten nehéz történelmi sorsú helyszíneken bonyolították le, amolyan nyitó vagy figyelemfelkeltő jelleggel. Például 1999-ben utcai sportprogramra került sor Koszovóban, amelynek legfontosabb elemeként 140 14–18 év közötti fiatalból létrehozták az úgynevezett utca mesterei hálózatot. A hálózat tagjai mindennapos utcai sportrendezvényeket szerveztek a szomszédságban élő gyermekek számára. Becslésük szerint körülbelül hatezer különböző életkorú gyermek vett részt a programjukban, legtöbbjük napi rendszerességgel.[2]

A híres sportolókat gyakran választják ki arra, hogy a jótékonysági vagy emberbaráti munkát a nemformális nevelés eszközeivel segítsék elő. A brazil futballsztár, Ronaldo például az „Erő a változásra: világméretű AIDS-kampány a fiatalokkal” elnevezésű akció különleges védnöke.

Az emberi jogokat a sportban is meg lehet sérteni

A kábító- és doppingszerek használata valószínűleg a legismertebb formája az emberi méltóság és egészség megsértésének. Léteznek vitatott hormonkezelési módszerek, de emberi jogi

Fontos dátumok

December 3.
A Fogyatékos Emberek Nemzetközi Napja

Május 31.
Füstmentes Világnap

Április 7.
Egészségügyi Világnap

kérdés az atléták vizsgálata is, amit mindig az emberi méltóság és a magánszféra tiszteletben tartásával kell elvégezni.

A szponzorok kihasználhatják a sportolókat, az ambiciózus szülők pedig tehetséggel megáldott, de sokszor a versenyzésre mentálisan még éretlen gyermekeiket használhatják fel saját álmaik beteljesítéséhez. Az intenzív edzés és a rájuk nehezedő nyomás a versenyeken sportsérülésekhez vezethet, és komoly veszélyt jelent a szellemi egészségükre. Mindenkinek joga van ismerni a kiemelkedő teljesítmény elérésének lehetséges kockázatait.

A sportolás kínálta lehetőségek nem mindig bevonó jellegűek; olykor felfedezhetők a diszkrimináció példái is (a vallási vagy kulturális kisebbségek sportlehetőségekhez való hozzáférése). A kereskedelmi érdekek érvényesítése is vezethet az emberi jogok megsértéséhez: egyes labdarúgók vagy más sportolók megvesztegetése, a „bunda", például az emberi méltóságot és mások tiszteletben tartását aknázza alá. Ugyancsak emberi jogokat sértő, más típusú cselekedeteket a sportszeripar globalizációjával hozhatunk összefüggésbe. Sok országban mind a nemzeti, mind pedig a helyi sportegyesületek irányelveket dolgoztak ki a sportfelszerelést

A szertorna csupán sport, vagy inkább a gyermekek kihasználása?

Egészen mostanáig a 12 éves Alexandra Huci egyike volt a sok tehetséges fiatal kislánynak, akik gyermekkorukat edzőtáborokban töltötték, és arról álmodoztak, hogy amikor majd felnőnek, világbajnokok lesznek. Egyik nap azonban Alexandra edzés közben hirtelen összecsuklott, kómába esett, és öt nappal később meghalt. Fiatal kis szervezete egyszerűen nem bírt többet elviselni.
A diétázás és a testi megerőltetés gyakran több szenvedést, mint örömet szerez a fiatal tornászoknak. „A fájdalom az életem részévé vált, amióta elkezdtem edzeni", ezt a tízéves Wang Shuo nyilatkozta napjainkban a CNN-nek a pekingi edzőtáborban, ahol a gyermekek karrierje hároméves korban kezdődik. Egy spanyol tornászlány, Maria Pardo 170 centiméteres magasságához csupán 43 kilogrammos testsúly társult. [3]

és sportruhát gyártóktól megkövetelt színvonalra és minőségre. Léteznek különféle mozgalmak, például az európai Tiszta Ruházat Kampány, amelynek célja a gyártók rászorítása munkásaik emberi jogainak tiszteletben tartására. Az észak-amerikai Sportcipőkampány többek között olyan híres sportolókat nyert meg magának, mint Tiger Woods és André Agassi, hogy megpróbálják megállítani azoknak a sportszereknek a reklámozását, amelyeket a munkaerő kizsákmányolásával állítottak elő.[4]

Sport és politika

A sportot hosszú ideig használták fel az igazságtalanság elleni politikai fellépések békés eszközeként. Az 1968-as mexikói olimpián John Carlos és Tommie Smith a győzelmi dobogón felemelt fekete kesztyűs kézzel tiltakozott a színes bőrű embereket érő diszkrimináció ellen.

Az apartheid korszaka alatt sok ország megszakította a sportkapcsolatokat is Dél-Afrikával, és ez nagymértékben hozzájárult az országban lezajlott politikai változásokhoz.

Kapoeira

A XVI. században az angolai rabszolgák Brazíliában életben tartották hagyományos táncaikat és rítusaikat; ezeket az önvédelem művészetévé, kapoeirává fejlesztették. A rabszolga-felügyelők ugyan betiltották a harcművészet minden formáját, a rabszolgák azonban képesek voltak edzésben tartani magukat az ártatlannak kinéző, mintegy szórakozásképpen végzett táncuk álarca alatt. A tizenhetedik században a kapoeira művészetét tovább tökéletesítették, majd felhasználták az egy évtizedig tartó, a gyarmatosító elnyomók elleni szabadságharcban.

A sportot sajnos felhasználhatják nemtelen, például nacionalista, bosszúálló politikai célokra is, példa rá az 1972-es müncheni olimpia, amikor nyolc arab terrorista elfoglalta az izraeli csapat szálláshelyét, meggyilkolva két embert. További kilenc túszt is meggyilkoltak a német rendőrség sikertelen kiszabadítási kísérlete után.

Az olimpiai játékokat felhasználták már a nemzetek politikai egyezménykötéseinek fórumaként is. Amikor a szovjet hadsereg bevonult Afganisztánba, az Amerikai Egyesült Államok hatvanöt másik, nem kommunista nemzettel összefogva, bojkottálta az 1980-as moszkvai olimpiát. Válaszlépésként a Szovjetunió és tizenöt szövetségese bojkottálta a következő, 1984-es Los Angeles-i olimpiát, egyrészt biztonsági okokból, másrészt pedig attól való félelmében, hogy a kommunista országokban élő sportolók esetleg politikai menedéket kérnek és kapnak Amerikában.

Keverhető-e a sport és a politika?

Máig vitatott az a kérdés, hogy helyes volt-e Kínát választani a 2008-as olimpia színhelyéül. Kínát ugyanis már hosszú ideje bírálják a demokrácia hiánya és az emberi jogok megsértése miatt. Néhány érv mégis amellett szólt, hogy ne zárják ki a Pekingben megrendezendő olimpia lehetőségét. Ilyen érv volt például, hogy Kína bánásmódja a disszidensekkel és az egyéb, emberi jogot sértő kérdések továbbra is mindenképpen napirendre kerülnek olyan fórumokon, mint például az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága gyűlései. Másfelől az olimpiai játékok megrendezésére benyújtott pályázat engedélyezésétől azt is várják, hogy ezáltal Peking sokkal jobban odafigyel majd az őt érő bírálatokra.

Sport és rasszizmus

A rasszizmus a sportban nem olyan fogalom, amely a futballpályára korlátozódik, sem pedig olyan, amely csupán a játékosok bőrszínére szorítkozik. Mindenféle sporttevékenységet érinthet, és sok szinten megnyilvánulhat; az amatőr sportban, intézményi vagy nemzetközi szinten, vagy akár a médiában. Különösen – bár nem kizárólag – helyi szinten jelenik meg az egymás közötti kapcsolatokban (valós vagy vélt okokból, a bőrszín, vallás, nemzetiség vagy etnikai eredet tekintetében) a játékosok, csapatok, edzők, nézők között/ellen, valamint a bírók ellen is. Magában foglalhatja a csapatok, sőt egész csoportok ellen elkövetett sérelmeket is.

A rasszizmus elleni küzdelem felelőssége mindenki felelőssége; a hatóságoké (jogalkotó szervek, bíróság, rendőrség, a sportért felelős kormányzati testületek, önkormányzatok) és a civil szervezeteké (profi és amatőr országos sportegyesületek, klubok, helyi sportegyesületek, rajongói klubok, játékosok szervezetei, antirasszista szervezetek…stb.).

Mit tehet Ön az iskolában vagy a sportegyesületben annak érdekében, hogy a sport valóban mindenkié legyen, és biztosítsa az emberi jogokat?

A labdarúgó-mérkőzéseken megnyilvánuló rasszista magatartás kiváló vitatéma lehet az emberi jogok tiszteletben tartásának kérdései kapcsán.

El kell-e tiltani egy feltételezett bajkeverőt attól, hogy egy másik országba utazzon egy focimeccsre? Vajon ez a személyek szabad mozgáshoz való jogának megsértése?

Nyilvánosságra került esetek

2001. szeptember 21-én történt a következő eset: az SK Rapid Vienna csatárát, Gaston Taument-t folyamatosan rasszista dalokkal zaklatták az előző napi UEFA Kupa-meccsen, amelyen a bécsi csapat ellenfele a belgrádi FK Partizan volt. A suriname-i származású, 15-szörös holland válogatott Gaston Taument korábban egy interjú kapcsán a következőket nyilatkozta: „Ha rasszista incidensek történnek…, rosszul tesszük, ha nem emeljük fel szavunkat a rasszizmus ellen." [5]

Ifjúság és sport

A Futballal a Rasszizmus Ellen Európában elnevezésű projekt jó példa arra, hogy a fiatalok milyen erőfeszítéseket tesznek az emberi jogok tisztele tben tartásáért. A FARE a futball segítségével küzd a futballban megvalósuló diszkrimináció minden formája ellen: a stadionban, a pályán, az öltözőben, az edzőpályán, az irodában és az oktatóteremben, a szurkolók, játékosok, menedzserek, edzők, irodai alkalmazottak vagy oktatók segítségével.

A már korábban említett Sportcipő Kampányhoz kapcsolódva, az Amerikai Egyesült Államok minden részéről diákcsoportok fordultak a sporttevékenységek szponzorai ellen, azt követelve, hogy a vállalatok álljanak ki az etikai és magatartási kódex mellett, máskülönben a cégek el fogják veszíteni a diák atlétikai csapatoknak biztosítandó sportfelszerelésekre vonatkozó szerződésüket.

Az Európa Tanács munkája

Az Ifjúsági és Sportigazgatóság az Oktatási, Kulturális, Sport és Ifjúsági Főigazgatóság részét képezi az Európa Tanácsban. Irányelveket, programokat, valamint jogi eszközöket dolgoz ki a koherens és hatékony ifjúságpolitikák fejlesztésére, helyi, nemzeti és európai szinten egyaránt. Anyagi és oktatási támogatást nyújt olyan nemzetközi szinten folytatott ifjúsági tevékenységekhez, amelyek célja az ifjúsági polgárrá válás, ifjúsági mobilitás elősegítése, valamint az emberi jogok értékeinek, a demokráciának és a kulturális pluralizmusnak az előmozdítása.

Az Európa Tanács Sportfejlesztési Bizottsága különféle akciókat kezdeményezett az egészséges életmód népszerűsítésére és a sportban való részvétel ösztökélésére. Ilyen kezdeményezés például az EUROFIT tesztcsomag, amelynek lényege a személyre szabott testnevelési tevékenység mind gyermekek, mind pedig felnőttek számára. Létezik az 1989-es *Doppingellenes egyezmény*, valamint az Európai Unióval közösen létrehozott a *Tiszta sport irányelvei* nevű oktatási és információs csomag, amely valamennyi iskola és sportszervezet számára rendelkezésre áll. [6]

1986-ban hívták életre az Európa Tanács az *Európai egyezmény a sporteseményeken, különösen a labdarúgó-mérkőzéseken megnyilvánuló nézői erőszakról és nem megfelelő viselkedésről* címet viselő konvenciót.

A sporttal kapcsolatos nemzetközi egyezmények és napok

- Az 1975-ös *Sport mindenkinek európai karta* 1. cikke leszögezi, hogy mindenkinek joga van a sporthoz.
- Az 1975-ös *Európai sportkarta és sportetikai kódex* biztosítja, hogy a sportfelszerelésekhez és sporttevékenységekhez való hozzáférés teljesen diszkriminációmentes legyen.
- Az 1978-as *Nemzetközi testnevelési és sportkarta* 1. cikke: „Minden emberi lénynek

alapvető joga van a testneveléshez és a sporthoz való hozzáférésre, amely létfontosságú a személyiség teljes kibontakoztatása szempontjából."

- Az 1979-es *A nőkkel szemben alkalmazott hátrányos megkülönböztetések minden formájának kiküszöböléséről* szóló egyezmény. A nőkkel szembeni diszkrimináció elleni küzdelem fontossága erősen hangsúlyozott a sportban. A tagállamok kötelezettséget vállaltak arra, hogy biztosítják a nők jogait a szabadidős tevékenységekben, a sportban és a kulturális élet minden területén való szabad részvételben.
- Az 1985-ös *Nemzetközi egyezmény a sportban létező apartheid ellen*.
- A Fogyatékos emberek nemzetközi napja, december 3.
- Füstmentes világnap, május 31.
- Egészségügyi világnap, április 7.

Forrás

Európa Tanács, Ifjúság és Sportigazgatóság, www.coe.fr/youth/home.htm
Ahogyan játszunk: a sport hozzájárulása az emberi jogok tiszteletben tartásához. Sydneyi konferencia, 1999. szeptember 1–3., http://members.ozemail.com.au/~hrca/Sport-and-human-rights.htm
Symonides, J.: A sport az emberi jogok szolgálatában. Oktatási és Sport Világkonferencia a Békekultúráért, UNESCO, Párizs, Franciaország, 1999. július 5–7.
Sportcipőkampány, www.heartland-cafe.com/aup/aup.html

Jegyzetek

1 Kivonat a www.encarta.msn.com honlapról. További információ a Nemzetközi Paralimpiai Bizottság honlapján: www.hparalimpia.hu/start.php
2 www.openfunfootballschools.org.mk/status.htm
3 Kivonat Tomek, L., Lidové Noviny, 2001. augusztus 23-i cikkéből. Fordította: Jana Ondrackova.
4 További információ: New Internationalist 330, 2000. december, www.oneworld.org/ni/issues330/factfile.htm
5 Futball a rasszizmus ellen Európában, www.farenet.org
6 További információ a culture.coe.fr/sp/splist.html honlapon.

Szegénység

„Nem hagyhatunk hátra a jövő generációi számára egy olyan önző Európát, amely süket és vak mások szükségleteire."

Václav Havel

A szegénység világszerte létező probléma, s egyre növekvő méreteket ölt. Hajlamosak vagyunk olyan helyekhez kötni, mint a Szahara alatti Afrika, Ázsia és Latin-Amerika, ám a szegénység Európában is emberek millióit érinti. Az Európai Unió 400 millió lakosából 60 millió él a létminimum alatt (ami az országos átlagjövedelem 50%-a), és 2,7 millió a hajléktalan. Spanyolországban a lakosság 20%-a él a létminimum alatt, és 4,5%-a a legnagyobb szegénységben. Az Egyesült Királyságban a gyermekek egyharmada nő fel szegénységben.

Szegénység az átmenet éveiben

„(...) a volt szocialista országok majdnem mindegyike súlyos rosszabbodást tapasztalt az elszegényedés területén az átmenet ideje alatt. Ugyanakkor a szegénység nem teljesen új jelenség, s nem kizárólag az átmenet folyamatának tudható be – a szegénység korábban is létezett a Szovjetunióban és a régióban, noha politikai és ideológiai okokból azt nem ismerték el. Az egyik társadalmi csoport, amelyet korábban nem érintett a szegénység, a közszféra dolgozói voltak – az ő béreikben és életszínvonalukban utóbb drámai esés következett be. A térségben a szegénység egyik fő oka a munkanélküliség." *Az ENSZ Fejlesztési Programja, 2001*

Szegénység a világban

„A gazdag országokban a gyermekek kevesebb mint 1%-a nem éri meg az ötödik életévét, míg a legszegényebb országokban a gyermekek mintegy ötöde. Míg a gazdag országokban az öt éven aluli gyermekek kevesebb mint 5%-a alultáplált, a szegény országokban mintegy 50%-uk az." *Világbank, 2000*

Kapcsolódó gyakorlatok

- Harc a gazdagságért és a hatalomért
- Hová állsz?
- Szegénységhoroszkóp
- Tegyünk egy lépést előre!

A szegénység definíciója

Az abszolút szegénység elképzelése abból indul ki, amit minimális követelménynek tekintünk a túléléshez. A definíció szerint alapfeltételként elfogadjuk, hogy léteznek olyan minimális kívánalmak, amelyek alatt az emberek a szegény kategóriába esnek. A leggyakrabban használt mérték a jövedelemszint: ahol egy személy vagy család jövedelme olyan szint alá esik, amely

minimális követelménynek számítana egy elfogadható életszínvonal fenntartásához, akkor ez a személy vagy család szegénynek tekintendő.

A relatív szegénység esetében valamely csoport helyzetét az ugyanabban a környezetben, közösségben vagy országban élők helyzetéhez viszonyítva határozzák meg vagy mérik le. Következésképpen előfordulhat, hogy a fejlett világban szegénynek tekintett személy valójában magasabb jövedelemmel rendelkezik, mint a kevésbé fejlett országban tehetősebbek. A szegénység jelentése függ a világ országaiban és tájain elfogadott szokásoktól, kívánalmaktól és értékrendtől. Ilyen módon tehát annak észlelésében, hogy mi képez szegénységet, kulturális dimenziók is szerepet játszanak.

Napjainkban sokan felfigyelnek arra, hogy az ország gazdasági növekedésével a szegénység nem mutat szükségszerű csökkenést. Azokban az országokban, amelyek gazdasági növekedést produkáltak, a szegénység nem szűnt meg. Lengyelország például jelentős sikert ért el a gazdasági szférában, ám a szegénység tovább növekedett. Széles körben elfogadott nézet, hogy a szegénység többdimenziós jelenség, amely mentális, politikai, közösségi és más aspektusokból áll az anyagi dimenzió mellett (amelyet általában pénzügyi terminusokban szokás kifejezni). Az alátámasztó tényezők lehetnek gazdasági, társadalmi, politikai jellegűek, vagy a környezetből eredőek. A szegénységnek sok arca van: lehet vidéki vagy városi, permanens vagy átmeneti állapot. Néhány ember lehet szegény egész élete során, míg mások kikerülhetnek a szegénységből, illetve beleeshetnek. Nem állandó állapot.

A szegénységnek további fontos dimenziója az, amit gyakran úgy emlegetnek, mint a szegénység „elnőiesedése". Ez azt jelenti, hogy a szegények között túlsúlyban vannak a nők, ami egyebek mellett összekapcsolódik a szegénység nemi előítéletekhez fűződő következményeivel.

Szegénység és emberi jogok

Az Emberi Jogok Világkonferenciáján, Bécsben (1993 júniusában) elfogadott *Bécsi nyilatkozat és akcióprogram* leszögezi, hogy „a széles körben elterjedt legnagyobb szegénység létezése megakadályozza az emberi jogok teljes és tényleges élvezését... különösen a gazdasági, szociális és kulturális jogokét." (14. cikk)

Fontos felismernünk, hogy a megfelelő egészségügyi ellátás, oktatás, egyenlőség, hajlék stb. hiánya – ami a szegénység és a társadalomból való kizártság következményei – gátolja a hozzáférést a polgári és politikai jogokhoz, ami aztán megakadályozza az embereket abban, hogy követeljék gazdasági, szociális és kulturális jogaikat. Ez a példa világosan mutatja, mennyire oszthatatlanok és egymástól függőek az emberi jogok.

Fontos dátumok

Október 17.
Nemzetközi nap a szegénység megszüntetéséért
December 5.
Nemzetközi önkéntes nap a gazdasági és társadalmi fejlődésért

A Negyedik Világ Ifjúsági Mozgalom

része a Negyedik Világ Mozgalomnak, amely szervezet célkitűzése a szegénység elleni harc.
www.atd-fourthworld.org

„A gazdasági növekedés kitágítja az anyagi alapokat az emberi igények kielégítésére, ám annak mértéke, amennyire ezek valóban kielégítést nyernek, függ attól, hogy hogyan osztják el a forrásokat az emberek között, s hogyan használják fel, illetve osztják el a lehetőségeket – különös tekintettel a munkahelyekre."

Moreira

Az Amnesty International és a gazdasági, szociális és kulturális jogok

Az Amnesty International nemzetközi közgyűlésén 2001 augusztusában megállapodás született a szervezet működésének kibővítéséről, abból a célból, hogy a továbbiakban az emberi jogok széles skáláján dolgozhasson. A szervezet ezentúl nem csupán a kínvallatás ellen vagy a lelkiismereti foglyokért fog küzdeni, hanem a diszkrimináció minden formája ellen is, érintsenek azok akár politikai és polgári jogokat, akár gazdasági, szociális és kulturális jogokat.

Az ENSZ Közgyűlése által 1986. december 4-én elfogadott, *A fejlődéshez való jogról szóló nyilatkozat* az első nemzetközi okirat, amely kifejezetten a fejlődéshez való joggal foglalkozik. Ez a jog szorosan kapcsolódik az emberi jogok második generációjához – leírása a *Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmá*nyának cikkeiben olvasható. Az 1. cikk úgy definiálja a fejlődést, mint „Globális gazdasági, szociális, kulturális és politikai folyamat, amely

A *Millenniumi nyilatkozatban* (2000. szeptember) a nemzetközi közösség elkötelezte magát a szegénység megszüntetésére: a megfogalmazott célkitűzés szerint 2015-re felére igyekszik csökkenteni azok számát, akiknek napi jövedelme kevesebb, mint 1 USD.

arra irányul, hogy elősegítse minden ember és egyén jólétét, és amelynek alapja mindezen személyek szabad, aktív és kiemelkedő részvétele a fejlődésben, valamint az ebből származó javak igazságos elosztása." Ugyanezen nyilatkozat 2. cikke kiemeli, hogy „A fejlődés fő alanya az ember – neki kell a fejlődéshez való jog aktív résztvevőjévé és élvezőjévé válnia."

? Ön szerint a kormányok által elfogadott dokumentumok valóban segíthetnek a szegénység elleni küzdelemben világszerte?

A koppenhágai csúcs néven ismert 1995-ös *Világtalálkozó a társadalmi fejlődésért* arról nevezetes, hogy 185 ország – képviselőjén keresztül – elkötelezte magát: megszünteti az abszolút szegénységet, és ennek érdekében konkrét terveket és javaslatokat fogadtak el. A kormány- és államfők jóváhagytak egy *Koppenhága +6* néven ismert nyilatkozatot és akciótervet, ám 2001 szeptemberéig egyetlen kitűzött célt sem valósítottak meg teljesen.

A létező nemzetközi és helyi okmányoknak csak igen korlátozott hatásuk volt a szegénység ellen folytatott harcra. Ennek az egyik oka az, hogy ezen okmányok nem tartalmaznak a a jogok kikényszerítésére alkalmas mechanizmusokat. A másik oka az, hogy bár az utóbbi 50 évben történt előrehaladás egy emberi jogi keret kifejlesztésének ügyében, és a nemzetközösség elfogadta, hogy a fenntartható emberi fejlődés elképzelhetetlen az emberi jogok tiszteletben tartása nélkül, még mindig nem állítottak fel nyílt kapcsolatot a szegénység és az emberi jogok között. Az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozata* és a két *Emberi jogokról szóló nemzetközi egyezségokmány* bevezető részeiben utal valóban a nélkülözéstől való szabadság jogára, és az emberi jogokról szóló nemzetközi egyezmények is rendelkeznek a megfelelő életszínvonal jogáról, beleértve ebbe a megfelelő élelmet, ruhát és lakást.

Az Európai szociális karta

Azzal a szándékkal, hogy biztosítsák a szegénység és atársadalmi kirekesztettség elleni védelem jogának tényleges gyakorlását, a szerződő felek vállalják:

a) hogy egy átfogó és összehangolt kísérlet keretein belül intézkedéseket tesznek arra, hogy elősegítsék a társadalmi kirekesztettségben vagy szegénységben, illetve ahhoz közeli állapotban élő személyek és családtagjaik tényleges hozzáférését elsősorban a munkalehetőségekhez, lakáshoz, képzéshez, oktatáshoz, kultúrához, valamint a szociális támogatáshoz és orvosi ellátáshoz,

b) hogy ezeket az intézkedéseket végrehajtásuk szempontjából szükség esetén felülvizsgálják.

Az Európai szociális karta javított kiadása, 30. cikk

Végső megfontolás

Az egyik leggyakoribb előítélet a szegény emberekkel kapcsolatban, hogy azért kerülnek ilyen helyzetbe, mert ők maguk így akarják, vagy mert nem dolgoznak elég keményen – vagyis mert lusták és felelőtlenek. Ez a módja annak, hogy egyedül a szegényeket tegyük felelőssé helyzetükért. Ez azt sugallja, hogy a társadalomnak nem kell értük felelősséget vállalnia, és nem is tud velük semmit kezdeni. Ez a megközelítés szemben áll egy emberi jogokra építő kultúrával, mert megtagadja a kirekesztett helyzetbe került emberektől a lehetőséget, hogy méltóságban éljenek és gyakorolják jogaikat. Ráadásul egybemossa a szegénység következményeit (megváltozott viselkedési minták, drogozás, a munka megtagadása, alkohol fogyasztása stb.) a valódi, összetett okokkal.

A szegénység megszüntetéséhez annak gyökereivel kell foglalkoznunk, nem csupán a sürgős szükségletekkel, s ez komoly erőfeszítéseket kíván különösen az államoktól és a nemzetközi szervezetektől. A szegénységnek tehát komoly politikai dimenziója van.

„A szegénység elleni küzdelem mélyen politikai kérdés. A szegénység a legtöbb társadalomban a hatalom, az anyagi javak és a lehetőségek egyenlőtlen elosztásáról szól." Az ENSZ fejlesztési programja, 2001

Egyetért Ön ezzel a kijelentéssel?

A szegénységgel kapcsolatos társadalmi mutatók példái: a munkanélküliség és a fiatalok helyzete Kelet-Európában

Akárcsak Nyugaton, itt is nagyobb a munkanélküliség aránya a fiatalok körében, mint a felnőtt lakosság között általában. 1999-ben 65 millió 15 és 24 év közötti fiatal élt Közép- és Kelet-Európa országaiban és a Független Államok Közösségében (ez összesen 27 ország). A teljes fiatal népesség 27%-a (18 millió fő) sem tanulmányokat nem folytatott, sem alkalmazásban nem állt. 18 országot figyelembe véve a fiatalok munkanélküliségе átlag 30% volt, ami duplája az átfogó munkanélküliségi aránynak. A fiatalok munkanélküliségе különösen magas Délkelet-Európában (71% a volt jugoszláviai Macedón Köztársaságban, 61% a volt Jugoszláviában, 35% Bulgáriában), a Kaukázusban (46% Azerbajdzsánban, 26% Grúziában) és Közép-Ázsiában (37% Kirgizisztánban, 33% Tádzsikisztánban).[1]

Példa a szegénység legyőzésére irányuló nemzeti tervre

A Moldovai Köztársaságban kétségbeejtő a gyermekek helyzete. Sok családban a bevétel fő forrása a szerény családi pótlék. A szegény családokból származó gyermekek körében az utóbbi években romlás következett be a táplálkozás színvonalában, ami káros következményekkel jár az egészségükre és szellemi fejlődésükre. Emiatt a kormány elhatározta, hogy kifejleszt egy speciális programot *A szegénység enyhítésének rövid távú programja* részeként, a gyermekek szegénységének legyőzésére. Ez a kezdeményezés olyan intézkedések széles körét jelenti, melyek célja az elárvult és fogyatékos, valamint a szegény családból származó gyermekek számára egy szociális támogatási rendszer kiépítése.[2]

Forrás

Bilan économique et social 2000, le Monde, France Édition 2001.
Choices for the poor, United Nations Development Programme, New York, 2001.
Human Development Report 2001, United Nations Development Programme, New York, 2001.
Moreira, C, Eradication of poverty in the world: an assessment on the threshold of the year 2000, Social Watch, www.socwatch.org.uy, Uruguay, 2000.
Pettiti, L, Meyer-Bisch, P., Human rights and extreme poverty, Human Rights, New Dimensions and Challenges, Ed. J. Symonides, UNESCO, Paris, 1998, pp. 157–176.
Report of the expert seminar on human rights and extreme poverty, 7–10 February 2001, E/CN. 4/2001/54/Add. 1, United Nations Commission on Human Rights,Geneva, March 2001.
The dimensions of peverty, Social Watch, www.socwatch.org.uy, Uruguay, 1997.
Young people in changing societies, Regional Monitoring Reports, No 7, Florence: Unicef Innocenti Research Center, 2000.

Jegyzetek

1 Unicef: Young people in changing societies (Fiatalság a változó társadalomban), Regionális jelentés, 7. szám, Innocenti Research Centre, Firenze, 2000.
2 A szegények esélyei – UNDP (ENSZ fejlesztési program), 2001. március.

Szociális jogok

Pillantás az Európai szociális kartára

„Amikor a munkára gondolok, az elsősorban arról szól, hogy az ember legyen ura a saját sorsának, és ne legyen kiszolgáltatva bárki kénye-kedvének."

Gary Sinise

Míg az *Emberi jogok európai egyezménye* polgári és politikai jogokat biztosít, addig az *Európai szociális karta* az államok mint szerződő felek polgárainak gazdasági és szociális jogait sorolja fel.

A Szociális kartát az Európa Tanács fogadta el 1961-ben, és azóta három kiegészítő jegyzőkönyvvel bővült: 1988-ban, 1991-ben és 1995-ben. A karta és az 1988-as kiegészítő jegyzőkönyv egy sor olyan jogot biztosít, amelyeket két kategóriába sorolhatunk be:

- *munkakörülmények* – tartalmazza a kényszermunka tilalmát, a munkahelyi diszkrimináció tilalmát, a szakszervezeti jogokat, a gyermekmunka tilalmát 15 éves kor alatt, a 15–18 éves korú dolgozók védelmét, a bevándorló munkavállalókat érintő egyenlő bánásmód jogát stb.
- *szociális kohézió* – tartalmazza az egészséghez, a szociális biztonsághoz, az orvosi ellátáshoz való jogot, az idősek védelemhez való jogát stb.

A módosított szociális kartát 1996-ban fogadták el, 1999. július 1-jén lépett hatályba, s fokozatosan teljesen átveszi az 1961-es eredeti karta helyét. Az új okmány biztosítja az egyenlőséget férfiak és nők között, a védelmet elbocsátás esetén, a munkások méltóságát a munkahelyen, a szegénység és társadalmi kirekesztettség elleni védelmet, a lakáshoz való jogot, a diszkrimináció elleni védelem jogának kiterjesztését stb.

A karta ellenőrző mechanizmusának alapjául az államok mint szerződő felek nemzeti jelentései (1991-es kiegészítő jegyzőkönyv), valamint a kollektív panasz rendszere szolgál (1995-ös kiegészítő jegyzőkönyv), amely lehetővé teszi többek között a szakszervezetek és nem kormányzati szervezetek számára a kollektív panaszok benyújtását.

? Ön szerint a társadalombiztosítási rendszernek magán- vagy állami kézben kell lennie?

Kapcsolódó gyakorlatok

- A globalizáció kisszótára
- A két város meséje
- Ashique története
- Azt nézd, hogy mire képes!
- Eltérő bérek
- Munka és gyermekvállalás
- Szakszervezeti találkozó
- Szegénységhoroszkóp
- Vigyázat, figyelünk!

A munkához való jog

A munkához való jogot – mint a szociális és gazdasági jogok egyikét – olyan nemzetközi okmányok biztosítják, mint az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozata* (23. cikk), a *Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmánya* (6. cikk) és az *Európai szociális karta* módosított változata.

Amikor egy állam elismeri a munkához való jogot, nem arra kötelezi el magát, hogy állást biztosít mindenki számára, aki igényt tart rá: egy ilyen kötelezettség kivitelezhetetlen volna a gyakorlatban. Inkább azt foglalja magában, hogy az állam elkötelezi magát amellett, hogy olyan

gazdasági és társadalmi feltételeket hoz létre, ahol lehetőség van munkahelyek teremtésére.

A munkához való jog önmagában is fontos, ám olyan szempontból is az, hogy alapfeltételt jelent az emberi méltóság biztosításához. Amennyiben nincsen elsősorban biztosítva a munkához való jog, úgy számos egyéb alapvető jog tényleges gyakorlása elképzelhetetlen volna.

A munkához való jog szükségszerű következménye a jó (vagy megfelelő) munkakörülményekhez való jog. Ez a jog magában foglalja annak biztosítását, hogy a dolgozó ne legyen kitéve diszkriminációnak, megfelelő javadalmazásban és fizetett szabadságban részesüljön, valamint azt, hogy elfogadható munkaideje, biztonságos és egészséges munkakörnyezete legyen, amely garantálja fizikai és mentális jóllétének megőrzését. Mindezen kitételekkel azt igyekeznek a dolgozók számára biztosítani, hogy megfelelő körülmények között kezdjék el és folytassák munkás életüket. A munkának nem volna szabad elviselhetetlen teherré vagy öncélú dologgá válnia – arra szolgál, hogy legalább az olyan elsődleges szükségletek, mint az élelem, a ruházkodás, a lakhatás és az oktatás, kielégítést nyerjenek.

„A munkások ebben az ügyben semmit nem veszíthetnek, csak a láncaikat. A világot kapják cserébe."

Karl Marx

Ön szerint a munkanélküliek kapjanak támogatást az államtól?

Alkalmazás: fiatalok perspektívái

Amennyiben valakinek van állása, az sokkal többet jelent annál, mint hogy fenntartja magát – eszköz az élettapasztalatok megszerzéséhez. Az alkalmazás során az emberek (különösen a fiatalok) sok készségüket fejleszthetik, az alapvető technikai készségektől a személyesekig.

A munkanélküliség és a rossz munkakörülmények részei annak a komplex problémaegyüttesnek, amely akadályokat gördít az ember teljes fejlődése, valamint a benne lakozó méltóság megerősítése elé. Az ilyen jellegű következményekre példa az, hogy a munkanélküliek nem képesek megfelelő életkörülményeket teremteni önmaguk és családtagjaik számára, valamint az, hogy potenciálisan sok feketepiaci munka teremtődik, ami csökkenti a dolgozók biztonságát és a lehetőséget, hogy megvédjék jogaikat. Emellett komoly társadalombiztosítási rendszert kell létrehozni annak érdekében, hogy a munkanélküliek számára segítséget nyújtsanak.

Az iskola és a munkavállalás közötti átmenet a fiatalok számára egész felnőtt életükre kiható kritikus szakasz, személyes és szakmai fejlődésük szempontjából egyaránt. Súlyos következményekkel járhat az, ha valaki fiatal éveiben munkanélküli volt. A fiatalkori munkanélküliség gyakran áll kapcsolatban szociális problémákkal – mint az erőszak, bűnözés, öngyilkosság, alkohol és drogok használata.

A munkanélküliség aránya a fiatalok körében gyakran nagyobb, mint a felnőttek között. Ez a különbség lehet nagy vagy kicsi – országa válogatja.

A fiatalok körében előforduló munkanélküliség magas arányát különböző okok magyarázzák: a munkaerőpiac felosztottsága, azok a technikai és szervezeti változások, amelyek a magasabb képzettség igényét megteremtették, és a munkaerőpiac válsága, ami a munkanélküliek számára rosszabbodó feltételeket jelent.

Szakszervezetek – munkálkodás a dolgozókért

A szakszervezetek története messzire nyúlik vissza. A munkások jogai kétségkívül fejlődtek – még ha csak fokozatosan is –, és a szakszervezetek kulcsfontosságú szerepet játszottak ebben a folyamatban.

A szakszervezetek a munkavállalók szövetségei (léteznek munkaadók szövetségei is), s fő feladatuk, hogy képviseljék az alkalmazottak érdekeit az alkalmazók felé. A szakszervezetek

A munkanélküliség aránya néhány európai országban[1]

Ország	Fiatalok munkanélkülisége (%)	Teljes munkanélküliség(%)
Horvátország	31,4	9,9
Németország	10,7	9,9
Lettország	25,5	13,8
Oroszország	26,8	13,3
Szlovákia	20,4	11,1
Spanyolország	39,2	20,9
Svédország	11,2	5,3
Hollandia	5,1	3,8
Egyesült Királyság	13,6	7,1

„Senki nem él meg pusztán a tehetségéből. A tehetséget Isten adja, ám a munka alakítja át géniusszá."

Anna Pavlova

megalakítása és az azokhoz való csatlakozás alapvető emberi jog. A szakszervezeti mozgalmak megfelelő működése és tiszteletben tartása gyakran jó mutatója a demokráciának és az emberi jogok figyelembevételének.

A szakszervezeteknek – a jobb munkakörülményekért folytatott harc mellett – kulcsfontosságú szerepük volt (és van ma is) a társadalmi mozgalmak kiépítésében és a változások előmozdításában. Szerepük Európa-szerte igen eltérő volt. Bizonyos országokban, ahol fasiszta vagy kommunista rezsimek voltak uralmon, a szakszervezeteket a politikai elit és az állami hatóságok hozták létre vagy tartották kézben, s elnyomó uralmi rendszerük eszközévé változtatták őket. Ennek a történelmi ténynek a következménye, hogy ezekben az országokban sokan még ma

A munka ünnepe: május 1.

Május 1-jén a dolgozó emberek történelmi küzdelméről emlékezünk meg világszerte.
Az ünnep eredete a nyolcórás munkanapért folytatott harcra nyúlik vissza. Azon munkások körében, akik kénytelenek voltak napi tíz, tizenkét vagy tizennégy órát dolgozni, nem volt nehéz támogatókra találni a nyolcórás munkanapért küzdő mozgalomhoz. 1886 májusának első napjait az Egyesült Államokban sztrájkok és demonstrációk fémjelezték. Mintegy félmillió munkás vett részt a május elsején megtartott demonstrációkon szerte az országban. Chicagóban például körülbelül 90 000 ember vett részt egy felvonuláson. Május elseje hamarosan évente megünneplendő eseménnyé vált. Világszerte egyre több ország munkásai erre a napra jelölték ki a munka ünnepét. Elsőként Oroszországban, Brazíliában és Írországban ünnepelték meg.

is szkeptikusak a szakszervezetek szerepét illetően, és a dolgozók csupán az utóbbi időkben kezdték el felismerni a szakszervezetek pozitív szerepét a jogaik védelméért folytatott harcban. Más különbségek is léteznek Európa-szerte, különös tekintettel a szakszervezetek szerepére és szerveződésére. A legtöbb országban a szakszervezetek szövetségekbe tömörülnek.

A fiatalság és a szakszervezeti tagság

Az utóbbi évek folyamán sok országban csökkent a szakszervezetek fiatal tagjainak száma. A szakszervezetek jó része nem reagált idejében a fiatalok által tapasztalt változásokra, és nem sikerült megtalálnia sem az őket érdeklő témákat, sem a megfelelő hangot. Így aztán nem volt képes jelentős számban magához vonzani a fiatalokat, hogy azok átvegyék az elveszített korábbi tagok helyét.

„A munka majd megtanít arra, hogyan csináld."

Észt közmondás

Sok szakszervezet csak mostanában kezdett el kidolgozni olyan munkatervet, amely számol a fiatal dolgozókkal és szükségleteikkel, s létrehozni olyan alkalmas szervezeteket, amelyek ezt a társadalmi réteget kezelni tudják. Néhányan – például az Európai Szakszervezetek Szövetsége és a Szabad Szakszervezetek Nemzetközi Szövetsége – ifjúsági bizottságokat hoztak létre.

A *Szolidaritás* újfajta nemzeti szakszervezeti mozgalom volt, amely az 1980-as években söpört végig Lengyelországon. Hivatalosan 1980. augusztus 31-én, a *Gdański egyezmény* aláírásával indult el, amely többek között követelte a jogot független szakszervezetek létrehozására és a sztrájkra. A valóságban a mozgalom akkor vette kezdetét, amikor 1970. december 14-én a hajógyár munkásai elhatározták: tiltakozó felvonulást tartanak a hajógyártól Gdańsk belvárosának irányába tartva. Megmozdulásukat a rendőrség brutálisan leverte. Az 1980 nyarán megtartott sztrájkok sorozata azt mutatta, hogy a Szolidaritás mozgalom társadalmi és demokratikus változásokat sürgető erőként gyökereket vert. A mozgalom tagjainak száma több mint kilencmillióra növekedett. A kommunista kormány elnyomó politikája nyilvánvalóvá vált abból, ahogyan betiltotta a Szolidaritást, amely ettől fogva kénytelen volt több évig illegalitásban működni.

Tagja-e Ön valamely szakszervezetnek, vagy volt-e valaha tagja?

Gyermekmunka

A gyermekmunka kérdése napjainkban igen nagy figyelmet kap. A gyermekeket sokféle munkába bevonják – a háztartási alkalmazástól a nehézipari termelésig. Az érintett gyermekek száma riasztóan nagy.

Nehéz statisztikákat készíteni a gyermekmunkáról, mivel a gyerekek foglalkoztatása a legtöbb esetben illegálisan folyik. A becslések szerint körülbelül 250 millió 5 és 14 év közötti gyerek dolgozik, 120 millió teljes munkaidőben, 130 millió részmunkaidőben.

Az érintett gyermekek 61%-a (közel 153 millió) Ázsiában, 32%-a (80 millió) Afrikában, 7%-a (17,5 millió) Latin-Amerikában él.

- 1988 és 1997 között a Német Szakszervezeti Szövetség regionális szervezetei nem kevesebb, mint 609 407 fiatal tagot veszítettek el – a fiatal tagság 55,2%-át .
- 1987 és 1999 között Svédországban a 16 és 24 év közöttiek aránya 62,7%-ról 46,7%-ra csökkent a szakszervezetekben.
- Görögországban a fiatalok 70,1%-a nyilvánította ki, hogy nem bízik a szakszervezetekben, ami óriási arány még ahhoz képest is, hogy 22,9%-uk a hadseregben, 40,6%-uk pedig az igazságszolgáltatásban nem bízik.[2]

A gyermekmunka sok iparosodott országban is létezik, és Kelet-Európa országaiban is kezd gyakori jelenséggé válni.

Az *Európai szociális karta* módosított változata megerősítette az 1961-es kiadásában már rögzített biztosítékot a gyermekek és fiatalok munkakörülményeinek védelmére. A 7. cikk (1) értelmében „A gyermekek és fiatalok védelemhez való joga tényleges gyakorlásának biztosítására a szerződő felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy a munkaviszony létesítéséhez szükséges minimális életkort a 15. életévben határozzák meg, olyan kivételekkel, amikor a gyermek előírt alkalmazása egészségére, erkölcsére vagy oktatására veszélytelen, könnyű munkára történik." A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) – a legnagyobb, munkaügyi normákat meghatározó szervezet – jó ideje annak szenteli tevékenységét, hogy megszüntesse a gyermekmunkát, s ebből a célból javaslatokat és megállapodásokat fogadott el. Két fontos megállapodás foglalkozik kifejezetten a gyermekmunkával.

1. Az ILO-nak a *Gyermekmunka legrosszabb formáiról szóló egyezménye* (1999) 2000-ben lépett hatályba. A gyermekmunka megszüntetésére tett korábbi kísérletek elbuktak, s a dolgozó gyermekek általános helyzete folyamatosan rosszabbodik. Emiatt a nemzetközi közösség – a kis lépések politikája jegyében – elhatározta, hogy először is a gyermekmunka legrosszabb formáit törli el teljesen. 2001 novemberéig 108 ország hagyta jóvá ezt az egyezményt.

A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) hatalmas szerepet játszott a dolgozók jogainak biztosításában és az érte folytatott küzdelemben, s hozzájárult olyan, megfelelő szervezetek létrejöttéhez, amelyek a dolgozók jogait képviselik. www.ilo.org

A tíz és tizennégy év közötti dolgozó gyermekek aránya:
Bangladesben 30,1%
Kínában 11,6%
Indiában 14,4%
Pakisztánban 17,7%
Törökországban 24%
Elefántcsontparton 20,5%
Egyiptomban 11,2%
Kenyában 41,3%
Nigériában 25,8%
Szenegálban 31,4%
Argentínában 4,5%
Brazíliában 16,1%
Mexikóban 6,7%
Olaszországban 0,4%
Portugáliában 1,8%

2. Másik példa erre az ILO *Alsó korhatárra vonatkozó egyezménye* (1973), amelynek 1. cikke megállapítja, hogy „minden tag (...) vállalja egy olyan nemzeti irányelv sürgetését, amelynek célja a gyermekmunka tényleges megszüntetésének elérése, valamint az, hogy radikálisan olyan magasra emelje a munkába álláshoz szükséges alsó korhatárt, amely összefér a fiatalok legteljesebb fizikai és mentális fejlődésével."

Az ILO egyik nagyszabású programja, amelynek elkötelezett célja a gyermekmunka eltörlése, a *Gyermekmunka megszüntetésének nemzetközi programja*. Az *Egyezmény a gyermek jogairól* 32. cikkének értelmében „Az egyezményben részes államok elismerik a gyermeknek azt a jogát, hogy védelemben részesüljön a gazdasági kizsákmányolás ellen, és ne legyen kényszeríthető semmiféle kockázattal járó, iskoláztatását veszélyeztető, egészségére, fizikai, szellemi, lelki, erkölcsi vagy társadalmi fejlődésére ártalmas munkára."

A globalizáció az utóbbi időkben kemény csapásokat mért a szociális jogokra.[3] Mi több, ez a folyamat olyan gyakorlatoknak ad teret, amelyek az alapvető munkakörülmények általánosan minimális biztosítékainak tekintett szociális garanciákat vitatnak. A szabadpiaci gazdálkodás létrejöttével sok vállalat vonzó sajátosságnak tekinti a szociális védettség hiányát a befektetéshez és az árucikkek alacsony költségű előállításához. A haszonszerzés járható alternatívájának tartják gyáraik áttelepítését az olyan országokból, ahol kötelezőek a munkaügyi garanciák, olyan országokba, amelyek nem nyújtanak ilyen biztosítékokat dolgozóik számára.

Egy olyan környezetben, ahol a legtöbb nagyvállalatnak a profitszerzés az első, és hasznát akár a dolgozók szociális és munkaügyi jogainak árán is kész növelni, a dolgozók jogainak védelme szempontjából alapvető fontosságúak a nemzetközi és helyi, szociális és gazdasági jogokat kikötő emberi jogi okiratok.

Forrás

La Charte, ses Protocoles, la Karta Revisée, Editions du Conseil de l'Europe, 1998.

Conditions of employment in the European Social Charter. Study complied on the basis of the case law of the European Committee of Social Rights, Council of Europe Publishing, 2000.

Pascual, S., Waddington, J., Young people: the labour market and trade unions. A report prepared for the Youth Committee of the European Trade Union Confederation, European Trade Union Confederation Publication, May 2000.

Solidarnosć, www.solidarnosc.org.pl

Taking steps – young people and social protection in the European Union, European Youth Forum.

Unicef (2000), Young people in changing societies, Regional Monitoring Reports, No 7, Florence Innocenti Research Centre.

United Nations, World Bank, ILO Policy, A global allience for Youth employment: recommendations of the High Level Panel of the United Nations Secretary-General's Youth Employment Network, www.un.org/esa/socdev/youthemployment/index.html

Jegyzetek

1 Kivonat: Pascual, S., Waddington, J., Ifjúság – a munkaerőpiac és a szakszervezetek, az Európai Szakszervezetek Szövetsége Ifjúsági Bizottsága számára készült jelentés, az Európai Szakszervezetek Szövetsége kiadványa, 2000. május; és UNICEF (2000), Young people in changing societies (Fiatalság a változó társadalomban), Regionális monitoring jelentés, 7. szám, Florence Innocenti Research Centre.

2 Kivonat: Pascual, S., Waddington, J., Ifjúság – a munkaerőpiac és a szakszervezetek, az Európai Szakszervezetek Szövetsége Ifjúsági Bizottsága számára készült jelentés, az Európai Szakszervezetek Szövetsége kiadványa, 2000. május.

3 További háttér-információk a globalizációról a 399. oldalon.